

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

1980-1990 YILLARI ARASINDAKİ İSLÂMİ
ROMANLAR
(Yüksek Lisans Tezi)

Yeşim YENER

Prof. Dr. İhsan SAFİ
Danışman

RİZE

2019

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Yeşim YENER tarafından hazırlanan "1980-1990 Yılları Arasındaki İslâmi Romanlar" başlıklı bu çalışma, 17.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. İhsan SAFİ

.....
Kabul/Red

Üye: Prof. Dr. Bilal KIRIMLI

.....
Kabul/Red

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ekrem GÜZEL

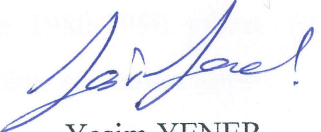
.....
Kabul/Red

15 / 8 / 2019

İmza
Doç. Dr. Ahmet YANIK
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 17/07/2019

Yeşim YENER

ÖN SÖZ

Anlatma isteği insanın doğasında var olan içgüdüsel bir duygudur. Bu istek sözlü edebiyat döneminde sadece anlatma eyleminde kalmıştır. Yazının bulunmasıyla anlatılar kalıcı hale gelmiş ve nesilden nesillere aktarılmıştır. Yazınsal metinler zamanla çeşitlenerek türlere ayrılır. Bu türlerin başında da roman gelir. Biz çalışmamızda İslâmi romanları incelemeye çalıştık.

Doğada her şey birbiriyle etkileşim içindedir. Özellikle bazı olgular vardır ki hayatın her yönüne etki eder. Bunların başında da dini inançlar gelir. Biz incelememizde dini açıdan yoğunluk taşıyan romanları araştırmaya çalıştık. Bunu yaparken de bize kaynaklık etmesi için 1980-1990 yılları arasında yayımlanan İslâmi romanları kullandık. Çalışmamızda bu dönemi en iyi yansıtabilecek on adet roman seçtik. Bu romanlar şunlardır: Bize Nasıl Kıydınız, Siyah Zambak ve Merve, Üç Deniz Ötesi, Gafiller, Senatör'ün Kızı, Zehirli Oklar, Gülü Koklayamadım, Boşluk, Özyurdunda Gasipsin I-II. Bu romanları seçerken farklı yazarların farklı eserleri olmalarına dikkat ettik. Böylelikle 1980-1990 yılları arasındaki İslâmi romanları çeşitli yönleriyle ele almış ve İslâmi romanları yapı-tama açısından incelemiş olduk.

1980-1990 yılları arasındaki İslâmi romanları incelememizin nedeni bugüne kadar bu alanda yeterli bir çalışma olmaması ve var olanlarında da yeterli olmasıdır. Bu inceleme ile İslâmi romanların genel özelliklerini ayrıntılı şekilde ortaya koymaya çalıştık. Romanları hem yapısal olarak hem de tematik olarak inceleyerek karakteristik özelliklerini açığa çıkarmış olduk. Böylelikle İslâmi romanların özelliklerini etkili bir şekilde ortaya koyduk.

Romanlarımızı seçerken özellikle bu dönem romanlarının tüm özelliklerini taşıyan, dönemin İslâmi roman anlayışına ışık tutan eserlere yer vermeye çalıştık. Eser seçiminde dikkat ettiğimiz bir diğer husus da "*hidayet romanı*" özelliği taşıyor olmalarıydı. Hidayete erme teması incelediğimiz çoğu romanlarda bulunmakta ve romanın ana yapısını oluşturmaktadır.

Bu romanları incelerken onların bir amaca hizmet için yazıldıklarını gördük. Bu kanıya hem romanların içeriklerinden hem de roman yazarlarının açıklamalarından vardık. Kitaplar bir amaç uğruna araç olarak kullanılmışlardır. Yazarların amacı gerçek bir Müslman nasıl oluru okura göstermek ve bu kitabın daha fazla kişiye ulaşmasını sağlamaktır.

Çalışmamızda ele aldığımız romanları birçok açıdan inceledik. Bu incelemeleri yaparken bilgilerin aktarımının açık ve anlaşılır olabilmesi için bazı bölümler oluşturduk. İncelememizi öncelikle Birinci Bölüm ve İkinci Bölüm olmak üzere iki ana başlığa ayırdık. Bu başlıklar altında romanlarımızı yapısal ve tematik bakımlardan ayrıntılı şekilde inceledik. Bu bölümlerin yanında Giriş ve Sonuç bölümlerimiz de yer almaktadır. Giriş bölümü inceleme ile ilk karşılaşma olduğundan burada çalışmamız hakkında genel bir bilgi vermeye çalıştık. Sonuç bölümünde ise 1980-1990 yılları arasında yayımlanan İslâmi romanlar hakkında edindiğimiz genel yargıları ana hatlarıyla verdik.

Birinci bölümde romanlar yapısal olarak incelenilmeye çalışıldı. Bu incelemeler şu başlıklar altında gerçekleştirildi; konu, ana fikir, olay örgüsü, anlatıcı ve anlatım teknikleri, zaman, mekân, şahıslar, dil ve üslûp.

İkinci bölümde ise romanlarda yer alan temaları inceledik. Romanlarda yer alan ve bu bölümde başlıklar halinde incelenen temalardan bazıları şu şekildedir: cihat, evlilik-aile, İslâm birliği, hidayete erme, zalimlik, aşk-sevgi...

Çalışmamızın son bölümünde ise kaynakça bulunmaktadır. Kaynakçada öncelikle incelediğimiz romanların künyeleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra incelememizde yararlandığımız diğer kaynaklara da yer verilmiştir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında önemli bir yeri olan, okurlar tarafından tercih edilen ancak üzerine çalışma yapılmamış olan İslâmi romanlar hakkında genel bilgiler oluşturduk. Böylelikle, bundan sonra İslâmi romanlar üzerine yapılabilecek bilimsel çalışmalar için yatkın bir kaynak oluşturmuş olduk.

Bu çalışma Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü birimince desteklenmiştir. Proje numarası 2013.102.054. (This work was supported by Research Fund of the Recep Tayyip Erdoğan University. Project Number: 2013.102.054.)

Yaptığım bu çalışmada bana yardımcı olan ve her zaman yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. İhsan Safi'ye teşekkür ederim.

YEŞİM YENER

RİZE 2019

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	7
ÖZET	13
ABSTRACT.....	14
KISALTMALAR.....	15
GİRİŞ	16

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1.1. SİYAH ZAMBAK VE MERVE.....	47
1.1.1. Konu.....	49
1.1.2. Özet	49
1.1.3 Ana Fikir	51
1.1.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	51
1.1.5. Olay Örgüsü	62
1.1.6. Şahıslar.....	66
1.1.7. Zaman.....	79
1.1.8. Mekân.....	85
1.1.9. Dil ve Üslup	90
1.2. BOŞLUK.....	94
1.2.1.Konu.....	95
1.2.2 Özet	96

1.2.3. Ana Fikir	97
1.2.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	97
1.2.5. Olay Örgüsü	104
1.2.6. Şahıslar.....	107
1.2.7. Zaman.....	113
1.2.8. Mekân.....	117
1.2.9. Dil ve Üslup	119
1.3. GAFİLLER	123
1.3.1. Konu.....	124
1.3.2. Özet	124
1.3.3. Ana Fikir	125
1.3.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	125
1.3.5. Olay Örgüsü	128
1.3.6. Şahıslar.....	131
1.3.7. Zaman.....	137
1.3.8. Mekân.....	140
1.3.9. Dil ve Üslup	145
1.4. SENATÖR'ÜN KIZI.....	148
1.4.1. Konu.....	149
1.4.2.Özet	149
1.4.3. Ana Fikir	149
1.4.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	150
1.4.5. Olay Örgüsü	153
1.4.6. Şahıslar.....	155
1.4.7. Zaman.....	159
1.4.8. Mekân.....	162

1.4.9. Dil ve Üslup	166
1.5. BİZE NASIL KIYDINIZ	169
1.5.1. Konu.....	171
1.5.2. Özet	171
1.5.3. Ana Fikir	172
1.5.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	172
1.5.5. Olay Örgüsü	177
1.5.6. Şahıslar.....	179
1.5.7. Zaman.....	185
1.5.8. Mekân.....	189
1.5.9. Dil ve Üslup	192
1.6. ÜÇ DENİZ ÖTESİ.....	195
1.6.1. Konu.....	196
1.6.2. Özet	196
1.6.3. Ana Fikir	197
1.6.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	197
1.6.5. Olay Örgüsü	201
1.6.6. Şahıslar.....	203
1.6.7. Zaman.....	207
1.6.8. Mekân.....	210
1.6.9. Dil ve Üslup	214
1.7. ZEHİRLİ OKLAR	218
1.7.1. Konu.....	220
1.7.2. Özet	220
1.7.3. Ana Fikir	221
1.7.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	221

1.7.5. Olay Örgüsü	224
1.7.6. Şahıslar	226
1.7.7. Zaman	229
1.7.8. Mekân	231
1.7.9. Dil ve Üslup	234
1.8. GÜLÜ KOKLAYAMADIM	237
1.8.1. Konu	240
1.8.2. Özet	240
1.8.3. Ana Fikir	241
1.8.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	241
1.8.5. Olay Örgüsü	245
1.8.6. Şahıslar	248
1.8.7. Zaman	255
1.8.8. Mekân	258
1.8.9. Dil ve Üslup	261
1.9. ÖZ YURDUNDA GARİPSİN (Birinci Kitap)	264
1.9.1. Konu	266
1.9.2. Özet	266
1.9.3. Ana Fikir	267
1.9.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	267
1.9.5. Olay Örgüsü	272
1.9.6. Şahıslar	274
1.9.7. Zaman	278
1.9.8. Mekân	280
1.9.9. Dil ve Üslup	282
1.10. ÖZ YURDUNDA GARİPSİN (İkinci Kitap)	286

1.10.1. Konu.....	288
1.10.2. Özet	288
1.10.3. Ana Fikir	289
1.10.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	289
1.10.5. Olay Örgüsü	292
1.10.6. Şahıslar.....	294
1.10.7. Zaman.....	298
1.10.8. Mekân.....	300
1.10.9. Dil ve Üslup	303

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ

2.1. DİNÎ TEMALAR.....	308
2.1.1. Hidayete Erme.....	309
2.1.2. Başörtüsü Sorunu	321
2.1.3. Cihat	327
2.1.4. Hicret.....	328
2.1.5. Allah'ın Birliği	330
2.1.6. İmtihan Dünyası.....	334
2.1.7. İslâm Birliği	339
2.1.8. Dini Cemaatler	341
2.1.9. Sözde Müslümanlık.....	342
2.2. FERDÎ TEMALAR.....	353
2.2.1. Aşk-Sevgi.....	353
2.2.2. Ölüm.....	360
2.2.3. Özgürlük.....	366
2.2.4. Okuma.....	370

2.3. SOSYAL TEMALAR.....	373
2.3.1. Aile.....	374
2.3.2. Evlilik.....	377
2.3.3. Kadının Çalışması.....	384
2.3.4. Köy-Kent Çatışması.....	388
2.3.5. Namus	389
2.3.6. Yanlış Batılılaşma.....	395
2.3.7. Yasak İlişki	403
2.3.8. Zalimlik.....	405
2.3.9. Maddi Zenginlik.....	408
SONUÇ	414
KAYNAKLAR	423
ÖZ GEÇMİŞ	428

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. İhsan Safi

Hazırlayan: Yeşim Yener

Yıl: 2019

Sayfa Sayısı: 428

ÖZET

1980-1990 YILLARI ARASINDAKİ İSLÂMİ ROMANLAR

1980-1990 yılları arası İslâmi romanları incelediğimiz bu çalışmada, sekiz farklı yazarın on romanını yapı ve tema açısından değerlendirdik. Bu romanlardan yola çıkarak İslâmi romanların ortak yapı ve temalarını belirlemeye çalıştık.

1980-1990 yılları arasında yayımlanan İslâmi romanlarda olaylar serim, düğüm, çözüm şeklinde oluşturulmuştur. Romanların çözüm bölümünde olaylar sonuca bağlanır. Romanlar kahramanın hidayete ermesiyle iyi sona bağlanarak biter. Romanlarda hidayete erme genellikle hidayete erdiren bir sevgili tarafından gerçekleştirilir. Hidayete erme olayından sonra sevgili aradan çekilerek ilâhi aşka yani yaratıcıya ulaşılmış olur. Hidayete ermenin yanında da birçok sosyal, ferdî ve dinî temalar da romanlarda işlenmiştir.

İslâmi romanlar sanat kaygısından çok ibadete yardımcı olan bir araç olarak görülmüştür. Yazarlar cihat görevinin romanla yapmaya çalışır. Romanı Müslümanlara mesaj iletmek için bir araç olarak kullanırlar. İslâmi romanlar Müslümanların dinlerini daha duyarlı şekilde yaşamaları için yazılmış eserlerdir.

Anahtar Sözcükler: Roman, Türk Romanı, İslâmi Roman, tema, yapı.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. İhsan Safi

Author: Yeşim Yener

Year: 2019

Pages: 428

ABSTRACT

THE ISLAMIC NOVELS BETWEEN THE YEARS OF 1980-1990

In this study, which examined Islamic novels between 1980 and 1990, we evaluated ten novels of eight different authors in terms of structure and theme. Based on these novels, we tried to evaluate the common structures and themes of Islamic novels.

In the Islamic novels published between 1980 and 1990, events created in the form of proposition, climax and solution. In the conclusion part of the novels, events are solved. Novels finish with a good and of heros finding the true path. Finding the good path is usually carried out by a beloved's guidance. After the event of seeing light or guidance, the beloved is faded from the scene to reach divine love, the creator. In addition to finding the good path, many social, individual and religious themes are given in the novels.

Islamic novels have been seen as a hepler to worship rather than art concern. The authours try to do jihad with novels. They use novels as a means of conveying messages to muslims. Islamic novels are works written for Muslims to live their religion more sensitively.

Key words: Novel, Turkish Novel, Islamic Novel, theme, construction.

KISALTMALAR

a.e.	:	Aynı eser.
age.	:	Adı geçen eser.
agm.	:	Adı geçen metin.
a.y.	:	Yazara air son zikredilen yer.
c.	:	Cilt.
çev.	:	Çevirmen.
haz.	:	Hazırlayan.
Trc.	:	Tercüme eden.
s.	:	Sayfa numarası.
s.s.	:	Sayfaları arası.
S.	:	Sayı.

GİRİŞ

İnsanın veya çevrenin karakterlerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebi tür,¹ olarak sözlükte tanımlanan roman, aslında tanımı tam olarak yapılamamış, çerçevesi çizilememiş edebi bir türün adıdır. Roman kelimesi nesirle anlatılan kurmaca anlamında, ancak alanı hayli geniş bir türün adıdır. Kurmaca olduğu için, çoğunlukla olaylardan ve kişilerden söz eden denemeden farklıdır. Küçük hikâyeden farkı birçok kişiyi ve onların tecrübelerini anlatmasıdır. On yedinci yüzyılda yazılan manzum anlatılardan da nesirle yazıldığı için ayrılır. Başka türlerle hem yakınlığı vardır hem de onlardan farklıdır bu özelliği dolayısıyla tanımı kesinleştirilemeyen bir türdür.² Romanın bu özellikleri bize onun hem birçok türe benzediğini hem de onlardan farklı özellikler bulundurduğunu gösterir. Bunun nedenini diğer edebi türlerin romana kaynaklık etmesine de bağlayabiliriz.

Romanın tanımı her aydının açıklamasında farklı bir yapıya bürünür. Temel yapı bakımından romanın açıklamaları benzerlik gösterse de özele inildiğinde çeşitlilikler ortaya çıkar. Aşağıda roman için yapılan farklı tanımlar bulunmaktadır.

Filhakika roman hayatın bir aynası, daha çok uzakları gören ve daha iyi gösteren bir dürbün olmadığı zamanlar, kalplerde beslenen mahrem hisleri ve başlarda gizlenen hususi fikirleri söylemeye cesaret edemediği ve yalnız gönül eğlendirmek için okunulan bir masal gibi telâkki edildiği müddetçe bu mevkiini kazanmamıştı. Fakat şimdi mevki gittikçe ehemmiyet alıyor.³

Roman, bir yol boyunca gezdirilen bir aynadır. (Stendhal)

Roman öyle bir aynadır ki, hayat ve doğanın bütün yüzleri onda yansır. (Taine)

¹Recep Toparlı, *Türkçe Sözlük*, (Ankara: TDK Yayınları, 2005), 1660.

² İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007,)163.

³ Abdülhak Şinasi Hisar, *Kelime Kavgası "Edebiyata ve Romana Dair"*, (İstanbul: Selis Kitaplar, 2005,) 174.

İnsanın hayatı boyunca elinde bir aynayla dolaştığını hayal edince romanın ne demek olduğunu daha iyi kavrayabiliyoruz. Roman hayatın yansımaları tekrar hayata göstermesi ve ona kendini izletmesidir. Bu, hayatın romanda anlatılması demektir. Anlatma dil ile olur. Elbette konuşma dilindeki anlatma ile yazı dilindeki anlatma çok farklıdır. Romanın bir gereği de ayrıntıdır. Hayatın ayrıntılı bir şekilde verilmesidir. Bu da elbette iletişimin temel ögesi olan dil ile olur.⁴

Roman, hayatın karşısında bir ayna olarak sürekli karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu ayna cesaretle doğruları ve geleceği gösterebildiği ölçüde mana kazanmaktadır. Sadece eğlendirmek ve hoş zaman geçirme amacıyla olan bir yazın türü masaldan öteye geçemeyecektir. Bu özelliği bize romanın ayrıca bir düşünce yazısı olduğunu da gösterir.

Her milletin, her devrin, her muhitin, her edebi mektebin ve hatta her romancının da biraz kendine göre ve özel bir "roman"ı vardır.⁵ Her romancının hatta her romancının yazdığı her bir romanına göre romanın tanımı ve yapısı da değişmektedir. Yazın türleri asla durağan kalıplar değildir. Sürekli değişim içindedirler. Bu yüzden de analitik yaklaşımlarımızda tür dinamizmine duyarlı yöntemler geliştirmemiz gerekir. Bir romancı, daha romanına başladığı anda roman türünü tamamıyla değiştiriyor demektir.⁶ Roman yazmaya başlanıldığında romanın tanımı değişmektedir. Bu her romanın birbirinden ne kadar çok farklılık gösterdiğinin kanıtıdır. Aynı yazarın eserlerinde bile farklılıklar oluşmakta ve her roman kendi içinde yeni yapısına kavuşmaktadır. Her roman biriciktir toprakta biten bir ağaç gibi, içeriden dışarıya bir fışkırtma eseridir. Kendi öz suyuyla doğar, köklerini toprağa salarak ışığa doğru yükselir, yere titrek dantelli gölgelerini döker ve üstüne çiçekler açar. O doğal bir süreçte gerçekleştiği için onun yöntemi ve düzeni, mühendislerinki gibi değil, doğanıninkiler gibidir.⁷

Roman, cemiyete karşı bir isyandır. Hangi memleketin, hangi sınıf için yazılmış, hangi çeşit romanına bakarsanız bakınız, orada ya içtimaî adaletsizliğe, ya aileye, ya devlet sıkısına, ya kanunların aczine, ya görenek ve geleneğe, ya iktisadî veya ahlâkî düzene karşı, meydanda veya saklı bir başkaldırma

⁴ Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, (Ankara: Elips Kitap, 2006), 25.

⁵ Hisar, *Kelime Kavgası*, 173.

⁶ Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008), 26.

⁷ Hisar, *Kelime Kavgası*, 179.

göreceksiniz. Avam romanlarında gebe kızların müdafaası, günah işleyen aile kadınına mazur gösterme gayreti, haytalara, serserilere, boş insanlara karşı merhamet ve sevgi uyandırma temayülü; polis ve macera romanlarında hırsıza ve hayduda karşı sempati, en azından hayranlık isteyen vak'alar; fikir romanlarında kahramanın iç dünyasını aydınlatmaktan başka hiçbir içtimai endişeye bağlı olmayan bir tahlil feneriyle insan ruhunun sarnıçlarında uyuklayan kirlî ve yosunlu sulara doğru ışık salma hüneri, fakat bütün bu roman çeşitlerinin hepsinde cemiyete yan bakan ferdin endişeleri, inkâr ve öfkesi var.⁸ Bir bakıma roman "cemiyete karşı bir isyan" olarak var olmaktadır. Roman, her sınıfa göre farklılık gösterir. Bazen cemiyetin olumsuz olarak baktığı davranışlara sempati bazen de bu olumsuz durumlara karşı tepki uyandırmaya çalışır.

Başka bir açıdan romanı "Romancının beş duyusu yoluyla doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hayatında yankı bulmuş yaşantı, bilinç, zekâ, hayal, düşünce, duygu gibi öğeleri sanatsal bir bağlam içinde yeniden kurduğu yapay bir âlem" olarak tanımlıyoruz.

Roman, hayatı yoğunlaştıran ve çarpıcı niteliklerle kodlayan atasözü, vecize, şiir, resim, müzik gibi sanat ve edebiyat türlerinin aksine hayatı açan, sergileyen, ayrıntıları kendi yerlerine iade eden, gerçeklikleri çoğu zaman soyutlayarak yeniden üreten edebî bir türdür. Romancı, dış dünyadan, yaşantılarından, gözlem, izlenim ve incelemelerinden amacına ve anlayışına göre bir seçme yapar, onları dünya görüşü ve inancına göre belirli bir senteze ve yoruma tabi tutarak iç bütünlüğüne kavuşmuş canlı gerçeğimsi ama büyülü bir dünya kurar.⁹

Yazarlar romanı ahlâk dersi vermek ya da okurları eğlendirmek için bir araç olarak görmemelidir. Romanın gerçek amacı, yaşamı göstermektir. Bu bakımdan roman tarihtir; yazar tarihçi gibi insan yaşamını anlatmaya çalışmalıdır. Ancak, roman aynı zamanda sanat olduğundan, içindeki kişiler, olaylar, olayların geçtiği yerler, konuşmalar bir bütün oluşturacak biçimde kaynaşmak zorundadır.¹⁰ Bu edebî tür sahip olduğu bütünlük olgusuyla, bölük pörçük olmuş insan hayatını

⁸ Peyami Safa, *Sanat Edebiyat Tenkit*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999), 194.

⁹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, (Ankara: Öncü Kitap, 2013), 66.

¹⁰ E.M. Forster, *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür, (İstanbul: Adam Yayınları, 1985), 17.

-dünü ve bugünüyle- yansıtmak gibi bir işleve sahiptir. Yüzyıllar içinde geçirdiği evrim sonucunda insan hayatının bütün alanlarını bir bir keşfeden roman, Cervantes'in çağdaşlarıyla serüvenin ne olup olmadığını sorguladı; Samuel Richardson'la insanın iç dünyasında olup bitenleri irdelemeye, duyguların gizli dünyasını açığa çıkarmağa başladı; Balzac'la insanın tarihle olan derin bağlarını keşfetti; Flaubert'le günlük yaşamın o döneme kadar bilinmeyen yanlarını araştırdı; Tolstoy'la insanın karar aynı zamanda davranışlarında akıldışının işe karışması sorununa eğildi. Zamanı inceledi; Marcel Proust'la yakalanamayan geçmiş anı; James Joyce'la yakalanamayan şimdiki anı; Thomas Mann'la uzak çağlardan gelip adımlarımızı yönlendiren mitlerin rolünü sorguladı.¹¹

Kurmaca türler içinde özel bir yere sahip olan bugünkü (modern) roman, bütün sanat dalları içinde insan hayatını, insan denen esrarengiz varlığın şekilden şekle giren ruh dünyasını, tarafımızdan öğrenilmesi, bilinmesi, görülmesi ve sezilmesinin zevk verdiği bizim dışımızdaki insanları ve hayatları tutarlı ve gerçekçi olarak anlatabilme kabiliyeti olan en yaygın bir tür olarak ferdî ya da evrensel insanı ve bu insanın iç dünyasının akıl almaz değişkenliğini anlatma yolunda büyük bir gelişme kaydetmiştir.¹²

Roman, edebiyatın modernleşme sürecinin erken dönemlerinde doğmuş, özgün yapısını bulmak için epeyce sancı çekmiş, nihayet özgün yapısını bulduğu 19. yüzyıldan itibaren hâkim bir tür olarak kendini kabul ettirmiş, sanat ve toplum hareketlerinden gelen bazı etkilerle kendi içinde değişmiş, gün gelmiş zaafiyet geçirmiş, fakat hep gündemde kalmış bir tür, önemli bir sanat dalıdır.¹³ Tuzağa dönüşmüş bir dünyada insan yaşamının araştırılmasıdır; Roman gerçekliği değil varoluşu inceler. Varoluş, olup bitenler değildir. Ayrıca insan olanaklarının alanıdır. İnsanın olabileceği her şey, yapabileceği her şeydir.¹⁴ Roman fert ruhunun olduğu gibi cemiyetin de aynasıdır.¹⁵ Öykünün yaptığı şey, zaman içinde geçen yaşamı anlatmaktır. Yani bir bakıma olay odaklıdır. Romanın bütününün

¹¹ Milan Kundera, *Roman Sanatı*, çev. İsmail Yerguz, (İstanbul: Afa Yayınları, 1989), 13.

¹² Selçuk Çıkla, *Romanda Kurmaca ve Gerçeklik*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010) 107.

¹³ Mehmet Tekin, *Bir Kurgu Sorunu Olarak Bakış Açısı*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 159.

¹⁴ Kundera, *Roman Sanatı*, 25-26.

¹⁵ Mehmet Tekin, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999), 32.

yaptığı ise, eğer iyi bir romansa değerlere göre sürülen yaşamı da kapsamına almaktır.¹⁶ Roman kavramının çeşitlilik göstermesi eleştirmenlerin de somut ve açık seçik bir roman tanımı yapmaktan kaçınmaları, bu edebî türü bazı katı kalıplara dökmeme isteği tehlike ve zararlarından kaçınmalarından olmalı.¹⁷ Romanların insanlar üzerindeki etkisi ise oldukça kuvvetlidir. Hiç şüphe yok! Hayat romanları oluşturmamaktadır. Romanlar çeşitli hayatlar oluşturuyor!¹⁸ İnsan kafasıyla olduğu kadar kalbiyle de yaşadığından, katı gerçeklerden bıkar. 'Roman' demek, günlük yaşamın dışında bize mesaj getiren bir vasıta. Ona olan ihtiyacımızın nedeni de, içinde yaşadığımız gerçeklere sihirli bir ayna tutmasındandır. Bu sihir onları bize daha çekici, daha başka, daha ilginç bir biçimde yansıttığıdır.¹⁹

Goethe Faust'da kahramanların ağzından şunları söyletir: "Bir aşk macerası... İnsanlar karşılaşır, hisseder, birleşirler ve olayların örgüsü gitgide gelişir; önce sevinç vardır, sonra acılar eklenir; bir bakarsın ki, bir roman oluvermiş."²⁰ Cemil Meriç, "günah çıkarma" geleneğinin Hz. İsa'dan beri var olduğunu söyledikten sonra romanın, günahının ifşa eden batılı insanın bir müdafaa silahı olarak doğduğunu söyler. Hekimoğlu İsmail de romana İslâmi bir köken arar. "Romanın köküne Kur'an'da rastlarız. Acaba kıssalar, romanın çekirdeği değil mi?"²¹ Fethi Naci ise, "bir kahramanın serüvenlerini anlatan pikareks romanlar", "psikolojik yazılar (yazar buna Montaigne'in Denemeler'ini örnek olarak verir.)" ve anılar (Fethi Naci, buna da Sezar'ın Anıları'nı örnek olarak gösterir."²² olmak üzere romanın üç kaynağının olduğunu belirtir. Pertev Naili Boratav, romanın kaynağı olarak yalnızca destanı ön plana alır.²³ Madam de Stael, romanın ortaya çıkışını kadınlara bağlar. Ona göre, roman, kadınların yarattığı

¹⁶ E.M. Forster, *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür, (İstanbul: Adam Yayınları, 1985), 67.

¹⁷ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, (Ankara: G.Ü. Yayınları, 1988), 13.

¹⁸ Tefik Fikret, *Dil ve Edebiyat Yazıları*, hzl.İsmail Parlatır, (Ankara: TDK Yayınları, 1993), 136.

¹⁹ Kerime Nadir, *Romancının Dünyası*, (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1981), 69.

²⁰ Goethe, *Faust*, çev.Nihan Ülner, (Ankara, Öteki Yayınevi), 1993, 12.

²¹ Hekimoğlu İsmail, "*Türk Edebiyatı*", (İstanbul: Türk Edebiyatı, Mart 1994, Sayı:245), 49.

²² Fethi Naci, *Türkiye'de Roman ve Sosyal Değişme*, (İstanbul: Gerçek Yayınevi 1990) 7-12.

²³ Pertev Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat*, (İstanbul: Bilgesu Yayıncılık, 2017), 15.

kadınsal bir türdür. Bu bağlamda kadına saygı duymayan, ona toplumda özgür ve önemli yer vermeyen bir toplumda yeşeremez.²⁴

Romanın doğuşunu dört madde halinde sıralayabiliriz: 1. Okur-yazarlığın gelişmesi; 2. Matbaanın icadı; 3. Pazar ekonomisi, 4. Ferdietçiliğin Doğuşu.²⁵ İnsan, içinde yaşadığı gerçek dünyadan zaman zaman uzaklaşmak ister. Bunun için de kendine birtakım çareler ve sığınaklar arar. Bu sığınaklardan biri de sanattır. Sanatın bilhassa "kurmaca metinler"den oluşan ürünleri işte bu noktada devreye girer. Başlangıçta dinlenme, onaylanma, belki de eğlenme amacıyla herhangi bir kurmaca metnin dünyasına adımını atan kişi, bu dünyada dinleme, eğlenme ve oylanmanın dışında başka bir yaşantı ile yüz yüze gelir. Bu yeni dünya (kurmaca) insana, içinde yaşadığı gerçek dünyanın adeta sınırlarını açar. İnsanoğlunun bilinmeyen yönlerini ve sırlarını öğrendikçe kişi, artık kurmaca metinleri günlük hayatının vazgeçilmez bir parçası haline getirir.²⁶ Yazar sadece toplumun etkisinde kalmaz, o da toplumu etkiler. Sanat, hayatı sadece yansıtmaz, ona şekil de verir. İnsanlar kendi hayatlarını roman kahramanlarınikiyle bütünleştirir ve içselleştirir bununla da kalmaz kendi hayatlarını onların hayatlarına benzetmek isterler.

Hayatta var olan her şey aynı süreçten geçer. Doğum, yaşam ve ölüm. Şimdi doğup gelişen ve yaşamına devam eden roman için "Roman ölüyor mu?" sorusu sorulabilir. Buna en güzel cevap roman, edebiyatın can damarı olduğudur. Hangi türde olursa olsun, bütün edebiyat dalları romanla başlar ve onunla devam eder. Bütün bunların ötesinde edebiyatın sevilmesi ve halk tarafından benimsenmesi romanın yaşama gücüne bağlı. En açık deyimle, eğer roman ölürse, edebiyat tarihinin en ağır darbesini yiyecektir. Bir roman, günlük yaşayışımızda, çevremizde gördüğümüz kişileri o kadar gerçek hale getirebilir ya da onların gerçeklerini öyle bir biçimde ortaya koyabilir ki tıpkı bir bilim dalı gibi işlev

²⁴ Terry Eagleton, Edebiyat Kuramı, çev. Esen Tarım, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990), 15.

²⁵ Yavuz Demir, *İlk Dönem Hikayelerinde /Anlatıcılar Tipolojisi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), 13-14.

²⁶ Şaban Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2010), 27.

görür ve ne onlarla gündelik temas, ne de onların sosyolojik açıdan incelenmesi romanın yerini tutabilir.²⁷

Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her yeni bilgiyi, alâkaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, genel atitüt (alışkanlık), görüş ve zihniyet ile her nev'i davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının azınlığında ortak olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden özel bir hayat tarzı temin eder.²⁸ Romanların her sayfası içinde kocaman bir dünya barındırır. Romanlar kendi kültürlerinin hem mahsulü, hem de eleştirisidir.²⁹

Roman, çoğu yazarlar tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Falih Rıfkı Atay: "İnsanların maceralarını, ihtiraslarını, seciyelerini gösteren küçük büyük nesir eserlerinin topuna birden romanesk çeşit denir ki, roman, menkıbe, küçük hikâye şekillerine ayrılmıştır. Bu yazılar mevzularını ya doğrudan doğruya hayalden, ya tarihten, ya hayatın hakikatinden alırlar. Hayattaki her vak'a, her sergüzeşt romanesk çeşide mevzu olabilir."³⁰

F.R. Leavis, "Roman dramatik şiiirdir."³¹ diyerek bu tür hakkındaki görüşünü özetler.

Abdülhak Şinasi Hisar, roman için şu tanımı yapar:

Roman, tarihin, destanın, felsefenin, şiiirin, bilimin, masalın bir mirasyedisidir. İstekleri günden güne artan, sınırları günden güne genişleyen ve her yeni deha ile kendine bir kıta, bir dünya, bir bilim daha bulan romanı bütün kapsamıyla anlatan bir tanım bulmak güç değil, imkânsızdır.³²

Tanım ve açıklamalara bakıldığında birbirinden farklı roman özellikleri görmekteyiz. Bu romanın tarifinin yapılamadığının bir göstergesidir. Çünkü romanın ne olmadığını söylemek, onun ne olduğunu söylemekten çok kez daha kolaydır.

²⁷ Irwin Edman, *Sanat ve İnan/Estetiğe Giriş*, çev. Turhan Oğuzkan, (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevi, 1977), 71.

²⁸ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, (İstanbul: Marmara Üniv. İlâhiyat Fak. Yayınları, 1987), 48.

²⁹ Stevick, *Roman Teorisi*, 230.

³⁰ Falih Rıfkı Atay, *Roman*, (İstanbul: Varlık Yayınları, 1964), 13.

³¹ Eagleton, *Edebiyat Kuramı*, 15.

³² Abdülhak Şinasi Hisar, "Edebiyatta Roman", *Türk Dili/Roman Özel Sayısı*, (İstanbul: Temmuz 1964, Sayı:154), 41.

Romana kaynaklık eden ve oluşumuna katkı sağlayan türlerin başında masallar, kıssalar, halk hikâyeleri ve destanlar gelir. Destanı tür olarak romanın atası kabul edebiliriz. Destan hacim, karakter, yapı ve çoğu özellikleri bakımından romanla benzerlikler gösterse de birçok önem içeren bakımlardan birbirlerinden ayrılırlar. Destanlar milletlerin veya milletleşme sürecindeki toplulukların başından geçmiş ve toplumu fazlasıyla etkilemiş olayların olağanüstü bir şekilde sözlü olarak anlatıldığı bir türdür. Destanı, insanların anlatım arzularından var olan ilkel bir tür olarak da adlandırabiliriz. Bu türün sözlü geleneğe bağlı olması ve çeşitli heyecanlarla oluşması onun zamanla değişmesine de neden olmaktadır. Destanın oluşması için, halk muhayyilesinde iz bırakmış bir tarihi olay ve o mucizeli olayı yarattığına inanılan kahramanların bulunması gerekmektedir. Halkın ruh ve vicdanına işleyen bu olay, topluluğun ve art arda gelen kuşakların hayal güçleri ile genişler, derinleşir, nice efsanelere bürünür. Zaten yazılı olmadığı için her isteyen onu başka türlü anlatır, böylece rivayetler çoğalır, çeşitlenir.³³ Destan içinde bulunduğu toplumun şartlarına göre şekil bulur. Çünkü değişen her anlatıcı ile anlatılan olayların seyri de değişmektedir. Yaşanılan olayların çeşitlenmesiyle anlatı türleri de zamanla çeşitlenir. Destanlarla romanlar arasındaki en büyük fark destanların sözlü romanların ise yazılı geleneğe ait olmasıdır. Bu ayrımı yapmak bir mecburiyettir; çünkü destan, anlatıcısının dilinde yeni ilavelerle zenginleşmeye, zaman darlığından kısaltılmaya, din değişikliğinde yeni inanışlara göre değiştirilmeye açıktır. Oysa roman bir kere yazıldı mı, artık anlatıcısı değil, okuyucusu vardır. Onun hayal gücüne göre olaylar zenginleşir. Ancak hiçbir zaman anlatılanlar değişmez. Ferdî ve sosyal etkilere karşı kendini koruyabilir.³⁴ Roman türünün atası olarak da gösterebileceğimiz destan, bir halkın hikâyesini anlatır. Yani toplumun yansıtıcısıdır. Roman ise bir kişinin hikâyesini anlatarak kişiyi yansıtır ve atasından ayrılır.³⁵

Masal, efsane gibi oluşan türlerin son halkası olarak da hikâye türü ortaya çıkar. Bizde ilk halk hikâyesi olarak vücut bulan bu anlatı Batı'da romans olarak

³³ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı I*, (İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, 2008), 62.

³⁴ M.Kayahan Özgül, *Romanın Hikayesi*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 10.

³⁵ Abdurrahim Karadeniz, *Tutunamayan Aydınlar*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 715.

adlandırılır. Romans; romantik aşk maceraları, çekici aşk destanları, Ortaçağa dair şövalyelik, Ortaçağ'a özgün manzum hikâyeler, efsane, Latince'den türetilen yerli diller gibi anlamlara gelmektedir. İlkel bir anlatım türü olan ve romanın atası olarak kabul edilen destandaki olağandışı vakaların kaderden (eski Yunan'da tanrıların istek ve davranışlarından) kaynaklanmasına karşılık, romansta bu olaylar esrarengiz bir şekilde, büyü, tılsım, sihirle ilgiliydi.³⁶ Yani tanrısal güçlere devredilen olağanüstü olaylar yavaş yavaş üstün yetenekli insanlara verilir. Bu özellik anlatı türlerinin doğal hayatı yansıtmaya açısından önemli bir adımdır. Romanslar ne kadar modern romana gidişte sağlam bir adım olarak kabul edilse de gerçek hayatlara dokunmaktan uzaktır. Romans, bütün imkânlarını kullanıp değişik tecrübelerden gerçek büyük bir kahraman olduğunu ispatlayan üstün nitelikli kişilerin maceralarını verir. Romans, romandan daha eski bir hikâye şeklidir. Ahlakî açıdan saflığı ve kahramanlığı ciddî bir şekilde yücelten romansın hitap ettiği toplum, aristokrasisidir. Romansta amaç, gerçek dünya, gerçek hayatlar, gerçek sorunlarla yüzleşmek yerine yapay ve sanal dünyalar kurarak, idealize edilmiş, yüceltilmiş, hayalî, efsanevi aşk ve kahramanlık hikâyeleri uydurarak hoşça vakit geçirmek ve eğlendirmektir. O yüzden masala yakın bir türdür, Romans, Romantik akım olarak adlandırılan devirde, devrin ortaçağ derebeylik sistemine ve kahramanlık kültürüne olan meykinden ve libidonun yüceltilmesinden dolayı tekrar moda olmuştur. Mensur romanslar, Klasik mitolojinin gelişmesinde son safha olarak ortaya çıkarlar.³⁷ Bu son safha neticesinde de roman türü oluşacaktır.

Bu ayrımla birlikte özellikle romansları romana geçiş türü olarak kabul edebiliriz. Çünkü feodal yapıda modernizm öncesindeki, derebeyler, anlatma ve dinleme ihtiyaçlarını romansla karşılamaktaydı. Romans şövalye ve kralların kahramanlık hikâyelerini konu edinmekteydi. Romansları, kilisenin seçtiği, manastırların yazdığı ve rahiplerin okuduğu metinler olarak görünce, bu eserlerde sevdanın yer olmadığını tespit şaşırtıcı sayılmaz. Ne zaman ki, kadim Yunan ve Lâtin'in mitolojik hikâyelerinin benzerlerini nazmetmeye başlayan Avrupalı

³⁶ İnci Enginün, "Roman" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi C.7, (İstanbul: Dergah Yayınları, 1990), 340.

³⁷ Çetin, *Roman Çözümleme*, 25.

edipler çıkmaya başlar, işte o zaman yerli romanslara kadın ve aşk da girer.³⁸ Bu açıklama ile ilk romans örneklerinde kadın ve aşkın yer almadığını görmekteyiz. Bu konuların romansta yer alması zamanla gerçekleşmiştir. Böylelikle yavaş yavaş romanın alt yapısı da oluşmaya başlamıştır.

Filozoflar, Rönesans'tan sonra gelişen aydınlanma felsefesinin sözcülüğünü üstlenerek, o güne kadar halk dilinde yazılan roman türüne hem itibar kazandırdılar, hem de bu türü düşüncelerini yaymak için kullandılar. O yüzden de modern toplumun oluşmasında çok önemli etkileri olan roman türünün, kendinden önceki bütün yazı türlerinin imkânlarını kullandığı görülür.

Feodalitenin ortadan kalkmasıyla sosyo-ekonomik gelişim ve kültürel değişim sonucunda romans da gelişip değişerek yerini dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek olan romana bırakmıştır. Roman, sanayi devrimiyle oluşan burjuva sınıfının kendini ifade etmesi için var olmuş ve yine bu sınıfın zevkine hitap etmiştir. Romanın oluşumunda temeli oluşturan, uzun hikâyeye özelliği gösteren romansların en meşhuru olarak Boccacio'nun *Dacameron*'u kabul edilir. Batı'da romanslara konu olan şövalye hikâyeleri ilk roman örneklerinde de kendini gösterir. Miguel Cervantes Saavedra (1547-1616)'nın şövalye hikâyelerine karşı yazdığı *Don Kişot* adlı eseri, ilk roman örneği olarak kabul edilmektedir.

Roman bütün milletlerde olduğu gibi, Türk toplulukları arasında da, önce şifâhî anlatışlarla başlamış, sonra din ve kahramanlık destanlarıyla, olağandışı aşk anlatılarıyla, menkıbeler ve efsânelerle gelişmiştir. Uzun zamanlar, bunları anlatan manzumelerle ve manzum masallarla devam etmiştir.³⁹ Türk edebiyatında 15. yüzyıldan itibaren destanın yerini alan halk hikâyeleri romans özelliği göstermektedir. Bu yönüyle romana geçişte romanslar gibi aracı tür olma özelliğine sahiptirler.

Batı'da romanslar olduğu gibi Türk edebiyatında da çeşitli anlatı türleri vardı ve romanın üstlendiği görevi başarıyla yerine getirmekteydiler. Bunlar arasında destanlar, halk hikâyeleri, mesneviler ve *Bin Bir Gece Masalları* da bulunmaktaydı. Destanlardan sonra ortaya çıkan ve aslında destanların farklı

³⁸ Özgül, *Romanın Hikayesi*, 12.

³⁹ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı C.2*,(Ankara: MEB Yayınları, 1971), 999.

şekilde tezahür etmiş birer numuneleri olan halk hikâyeleri, destanla roman arasında bir geçiş sürecine ev sahipliği yapmış metinlerdir. Destanların manzum oluşu hikâyelerde de kendisini göstermiş, özellikle halk hikâyelerinin döşeme, soylama bölümleri bu geleneğin devamı sayılmıştır.⁴⁰ Halk hikâyeleri masal ve destanlara göre daha az olağanüstü ve olağandışılık gösterir. Bu bakımdan gerçekliğe daha da yaklaşır.

İnci Enginün, Türk edebiyatındaki mesneviler arasında bulunan 15. Yüzyılda Tacizade Cafer Çelebi'nin *Hevesname*'sinin ilk romanlar arasında sayılabileceğini söyler ve ancak bir kısmının manzum bir kısmının da tasavvuf merhalelerinin göstermek amacıyla yazılmış olmaları nedeniyle Türk romanının gelişmesinde etkili olmadığını da sözlerine ekler. Bunun yanında Giritli Aziz Efendi'nin *Muhayyelât'ı* (1796); eski hikâyeye, masal ile roman özelliklerinin harmanlandığı bir kitap olduğu bilinir. Gerçekçi bir ifadenin ve anlatışın denendiği ikinci eser ise Emin Nihat'ın *Müsameretname*'sidir.

Yukarıda kısaca geçtiği merhalelerden bahsedilen roman, insanın sanat yapma ihtiyacından doğan bir türdür. Diğer sanatlarda olduğu gibi hayatı farklı yorumlamanın diğer bir adıdır roman. Sanat, en genel anlamıyla hayata bir bakış, hayatı estetize ediş biçimidir. Hayat, dışımızdadır ve ölüdür; onu canlı kılan -onu, kendi mantığınca yeniden canlandıran- sanattır, edebiyattır. Roman, hayata kattığı yorumla roman olur. Bu açıdan roman, hayatı anlatmak değildir; hayatı yeniden yorumlamaktır. Romandaki hayatın her şeyi farklıdır. Dili farklıdır, zamanı (olayların sunuluş kronolojisi) farklıdır, mekân örgüsü farklıdır, olay örgüsü farklıdır... Farklıdır. Çünkü, roman adı üzerinde kurmaca bir türdür.⁴¹

Batı'da roman, edebi türlerin geçirdiği merhaleler sonucunda oluşmuştur. Ancak bu merhaleler Türk Edebiyatında görülmez. Romanın kaynağı ve ortaya çıkışı konusunda batılı milletlerin geçirdiği toplumsal değişim ve gelişim dikkate alındığında, Marksist görüş doğrulanmaktadır. Yani sanayi devrimi ile zenginleşen orta sınıf yeni bir toplum ortaya çıkarmıştır. Bu kendisine göre bir ahlâk, ticaret, zevk ve estetik dolayısıyla yaşama biçimi olan burjuva toplumdur.

⁴⁰ Ali İhsan Kolcu, *Tanzimat Edebiyatı 2 (Hikaye ve Roman)*, (Ankara: Salkımsöğüt Yayınları, 2005), 14.

⁴¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008), 11.

Bu toplumun yukarıda zikredilecek hasletlerini anlatacak bir edebi türe ihtiyaç vardır. Feodal ve aristokrasinin hayatının anlatıldığı edebî türleri kullanamayacaklarına göre, böyle bir ihtiyacın karşılanması gerekli görülmekteydi. İşte roman bu tür bir ihtiyacın adıdır.

Öte yandan Osmanlı ve Rus imparatorlukları gibi sanayi devrimini yaşamamış, burjuva sınıfını oluşturamamış toplumlarda romanın ortaya çıkışını Marksist görüşe bağlamak mümkün değildir. Bilindiği gibi Türkiye'de gerçek sanayi hamlesi 1950'li yıllardan sonra başlamış ve erken bir burjuva toplumunun ilk temelleri atılmıştı. O halde Osmanlı'da romanın ortaya çıkışı Marksist görüşle izah edilemez. Toplum yapısı değişmediği ve Osmanlı'da burjuva sınıfı oluşmadığı için romanın kaynağını başka yerde aramak zorundayız. Bu kaynak tercümedir. Osmanlı Batı'dan bir dikiş makinesi ya da lokomotifini ithal eder gibi romanı da tercüme yöntemiyle ithal etmiştir.⁴²

Osmanlı'nın son dönemlerinde kendi içindeki eksikliklerini hissetmesinin yanı sıra savaş yenilgilerinin de sonucu olarak, bir şeyleri değiştirme ihtiyacıyla Avrupa'ya yönelim başlamıştır. Çağın gerisinde kaldığını anlayan Osmanlı bunu aşmanın yollarını aramıştır. Tanzimat dönemi ve bu dönemdeki yapılanmalar bu çabanın sonucudur. Türk edebiyatında Batılı roman 1860 Tanzimat edebiyatıyla başlar. Ancak Tanzimat dönemi öncesi 1839-1860 yılları arasında hazırlık dönemi bulunmaktadır. Bu dönemde Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile toplumda ve yönetimde değişiklikler oluşur. Mustafa Reşit Paşa'nın büyük etkisiyle oluşan siyasal değişiklik yavaş yavaş tüm alanları etkiler. Bu yenilikçi hava edebiyata da yansır. Dönem edebiyatının değişiminde en etkili unsur tercüme olmuştur. İlk tercüme Fransız edebiyatında gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni aydınlarımızın çoğunun bu dili bilmesidir. Aydınlarımızın dil konusunda gelişmesinde Tercüme Odasının da etkisi büyüktür.

1860'da çıkan ve ilk özel gazete niteliği taşıyan *Tercüman-ı Ahval*, Türk edebiyatında yenileşme sürecinin başlangıcı olur. Dönemin aydınları kendilerini topluma karşı sorumlu tutarlar. Ulusu uyandırıp yükseltmek, geriliği, kötülüğü yok etmek onların en büyük gayeleridir. Ahmet Midhat bu yolda en çok çaba gösterilenlerdendir.

⁴² Kolcu, *Tanzimat Edebiyatı* 2,79.

Bu aktarımlarla romanın Türk Edebiyatına tercümelemlerle geçtiğini görmekteyiz. İlk tercüme romanımız Yusuf Kamil Paşa'nın kaleme aldığı ve Fenelon'dan çevirdiği *Telemak* adlı eseridir. Eserin tercümesi hayli ağır bir dille, secili ve sanatlı bir şekilde kaleme alınmış ve bir hikmet kitabı tavrında oluşturulmuştur. Bu yönünden dolayı uzun bir zaman devrin okullarında öğrencilere okutulmuştur. Ağır bir dille yazılmasına rağmen kitap büyük rağbet görmüştür. Bunun nedeni olarak da Yusuf Kamil Paşa'nın siyasi kimliğini gösterebiliriz. Onun mevkisi kitabına olan ilgiyi arttırmıştır. Bu eser daha sonra Ahmet Vefik Paşa tarafından sade bir dille tekrar tercüme edilmiştir. Kırkor Çiligrayan çevirdiği Ermeni harfleriyle Türkçe olarak basılan ilk tercüme roman ise Chateaubriand'ın Son Serac'ın *Sergüzeşti*'dir(1860).

Aydınlar tarafından tercümelemler yapılırken okuyucuların modern romana alıştırılması iki ayrı yoldan gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Birinci yol; aydın olmayan geniş halk topluluğunun Avrupalı hikâye ve romana yadırgamadan alıştırılması için Ahmet Midhat tarafından açılan ve Batılı hikâye ve romanla Türk halk hikâyelerinin bir çeşit modernleştirilmesidir ve Şinasi'nin Orta Oyun ile Batılı komediyi uzlaştırmaya çalışmasının yerli unsura daha çok kayan şeklidir. İkinci yol ise; Batı kültürü ile değişik ölçülerde teması geçmiş olan sınırlı aydınlar topluluğu için Namık Kemal tarafından açılan ve yerli hikâye ve roman örneklerini dikkate almadan, doğrudan doğruya batılı hikâye ve roman tekniğini uygulamaya çalışan yoldur. Tanzimat döneminde durum bu şekildedir ve bu iki yöntemin içinde daha çok ikinci yol tercih edilmiştir.⁴³

Osmanlı yazarlarının yaptıkları tercümelemler, romanı toplumun ve kültürün sosyal bünyesinde benimsenmesini sağlamıştır. Tanzimat Devrinin Türk romanında yaptığı yenilik ve değişiklik ise daha çok, hayâl ve masal unsurlarıyla işlenen bu eski şark-Türk romanı yanına, romanın Avrupalı gelişmelerine uygun, yeni bir roman tarzı ve yeni roman anlayışları getirmiş olmalarıdır.⁴⁴ Burada roman anlatı türünün zaten Türk edebiyatında olduğunu görmekteyiz. Tanzimat dönemi ile zaten var olan bu anlatı türü Batı tarzı ile modern bir hal almıştır. Giritli Aziz Efendi'nin *Muhayyelât'ı* (1796) eski hikâye, masal ile roman

⁴³ Kolcu, *Tanzimat Edebiyatı 2*, 20.

⁴⁴ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.2*, (İstanbul: MEB Yayınları, 1971), 999.

özelliklerinin karıştığı bir kitaptır. Gerçekçi bir ifadenin ve anlatışın denendiği ikinci eser Emin Nihat'ın *Müsamedname*'sidir. Bu tecrübelerin yanı sıra batı edebiyatından yapılan tercümelemlerle başlar.⁴⁵ Bu bilgiler bize Batı'da yer alan romanların tercümesinden önce bazı denemelerin ve tecrübelerin varlığını gösterir.

Tercümelerin yanı sıra Osmanlı yazarları taklit yoluyla da roman türünü sindirmeye çalışmışlardır. Yetenekleri keşfetmenin, kendine ulaşmanın ve neticede kendini aşmanın bir yolu olan taklit en fazla Ahmet Midhat Efendi tarafından kullanılmış ve gerçekten kendini aşarak usta bir yazar haline gelmesini sağlamıştır. Ahmet Midhat Efendi'nin ilk taklit eserleri olarak *Çengi* (Cervantes, Don Kişot), *Hasan Mellah* (Alexandre Dumas, Monte Kristo), *Haydut Montari* (X.de Montepin, Simon ve Mari)'yi görmekteyiz.

Pertav Naili Boratav "Türk romanı, sadece Avrupa romanını taklitle kalmamıştır. Onun eski Türk hikâyeciliğinde kökleri vardır. Modern Avrupa romanı da bu hikâyecilik üzerine bir aşî vazifesi görmüştür." diyerek Türk romanının köklü bir yapıya sahip olduğuna dikkat çeker. P. Robert Finn, Türk Romanı adlı eserinde "İlk Türkçe romanlar Fransız örneklerinden yola çıksalar da hem şekil, hem gelişme açısından yakın doğu hikâye geleneği ile klasik Osmanlı şiirinin, yani Divan geleneğinin zengin entelektüel içeriğinden kaynaklanan birtakım örnekleri de barındırırlar." açıklamasıyla Türk romanının kaynaklarına işaret eder.

Bizimkiler, kendi milletimizden, kendi edebiyatımızdan, meselâ Mesnevîler ve Halk hikâyeleri geleneğimizden filiz sürüp çağdaşlaşmayı külfet sayıyorlar. Bunun için yeni roman çeşitlerini, İngiltere, Fransa, Güney Amerika veya Almanya'da her dönem buldukları teknik, üslûp ve kurgular kıvamından aynen alıyorlar. Bunları okuyacak halkı da hiç hesaba katmıyorlar. İşte bundan yabancılaşma doğuyor.⁴⁶

Türk edebiyatında roman özellikleri gösteren ürünlerin yanında ilk modern Türk romanı olarak Şemsettin Sami'nin *Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat* (1872)'idir. Bu

⁴⁵ İnci Enginün, "Roman" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi C.7, (İstanbul: Dergah Yayınları, 1990), 342.

⁴⁶ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, c.5, (İstanbul: 1997), 65.

eserle başlayan modern roman örnekleri edebi açıdan fazla başarı gösteremezler. Ancak Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* adlı romanı ile estetik zevke ulaşılır.

Türk edebiyatında da varlığını gösterip gelişimini devam ettiren roman her evresinde farklı özellikler gösterir. Çalışmamızın ilk paragraflarında yazılmaya başlanan her yeni romanla birlikte romanın tanımının değiştiğini söylemiştik. Roman, bu özelliği açısından dış ortamın değişimiyle farklı kalıplara girer. Tanzimat dönemiyle edebiyatımıza giren, Servet-i Fünun döneminde Halit Ziya ile üst seviyeye ulaşan roman, Milli edebiyat döneminde de ortaya çıkan çeşitli siyasi akımların etkisinde kalmıştır.

Dini ve dindarları kötü gösterme akımı Tanzimat döneminde yayımlanan eserlerle başlar. Bu eserlere örnek olarak Şair Evlenmesi, Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ı verebiliriz. Bu eserlerin sayısı Cumhuriyet döneminde daha da artmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında oluşan romanların çoğunda imamlar, gerici ve kötü bireyler olarak tasvir edilmiştir. Bu romanların ilk örneği olarak Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* adlı eserini verebiliriz. Bu romanda dindar insanlar aşağılık, çıkarıcı, hain, entrikacı, namussuz kişiler olarak tanıtılır. Bu roman "kendisinden sonra gelen ve köy romanı geleneğinde yer alan olumsuz din adamı tipinin başlangıcı olmuş ve hepsini de etkilemiştir.⁴⁷ Bu ve benzeri romanlar hidayet romanlarının dindar adamı aklamaya çalışmasına neden olmuştur. *Ahmet Günbay Yıldız*, bu romanların kendini nasıl etkilediğini şu sözlerle açıklar:

Birçok kitap vardı. Ama mesela Halide Edip Adivar'ın *Vurun Kahpeye* kitabını okuduğumda tüylerim diken diken olmuştu. İnancı, dini olumsuz tasvir ediyordu, imamları her şeye menfaati için yaklaşan, vatani satılık eden insanlar olarak tasvir ediyordu. Bu beni üzmüştü. Müslümanlar öyle değildir. Müslüman hak hukuk bilendir. Ben Müslüman'ım deyip yanlış yaşayanlar olabilir. Ama bu genellenemez. Ben de Kur'an'daki İslam'ı edebiyatta anlatmaya çalıştım. Ben İslamcı yazar değilim. İslam'ın yükünü taşımak her babayiğidin harcı değildir. İnançlı bir yazarım sadece.⁴⁸

1950 sonrasında yayımlanan köy romanlarında kırsal geri kalmışlığın temel sebebi olarak dini şahsiyetler gösterilir. Bu dönemin ardından dini

⁴⁷ Alemdar Yalçın, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, 2.Baskı, (Ankara: Günce Yayınları, 1992), 128.

⁴⁸ Veli Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013), 114.

değerlerin ön plana çıktığı bir edebiyat oluşmaya başlar ve dini değerler daha çok şiirler aracılığıyla dile getirilir. Necip Fazıl dini içerikli şiir yazarları arsında akla ilk gelendir.

1950'li yıllara kadar dönemin siyasal şartlarının ve biraz da klaisizmin farklı yorumlanması gereği/sonucu olarak sesi kısılan ve kabuğuna çekilen İslâmi söylem, çok partili yaşamın sağladığı özgür ortamın da etkisiyle önce şiirde ve sonra giderek öykü ve roman alanında varlığını sezdirmeye başlar. Modernleşmenin ve batılılaşmanın taklit düzeyinde algılanması ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan kültürel kirlenme, kimi aydınları kendilerini sorgulamaya yöneltir, bilinçaltına itilmiş olan dinsel ve kültürel değerler modernize edilerek yeni yöntem ve tekniklerle geniş kitlelere yansıtılır. Özellikle 1960 anayasasının sağladığı düşünce özgürlüğü, bu yönelime belli bir ivme kazandırmıştır. Korkmaz'a göre; 60 öncesinin (Peyami Safa gibi, Abdülhak Şinasi Hisar gibi, Tanpınar gibi...) ve 60 sonrasının (Elif Şafak, Nuriye Akman, Nazan Bekiroğlu, Fatma Barbarasoğlu, Afet İlğaz Muhteremoğlu...) romancılarından bir bölümünün İslâmcı sayılması bunların İslâmiyet'e aşırı bağlılıklarından ziyade, dini çevrelerin savundukları geleneksel değerlere sahip çıkmalarından kaynaklanmaktadır.⁴⁹

Hidayet romanları için öncesinde etkin rol oynayan "köy edebiyatçılığına" karşı bir tepki bir varoluş hareketidir, diyebiliriz. Köy edebiyatçılığı ile olumsuz olarak gösterilen imamların, müslüman kişilerin bir bakıma aklanmaya çalışıldığı bir edebiyat türüdür. Köy romanlarında ve birkaç istisna dışında Kurtuluş savaşı yıllarını anlatan romanlarda, dine, din adamına veya dindar insana ve dinî değerlere saldırma, onları aşağılayıp kötüleme ortak bir tutum şeklinde karşımıza çıkar. Genel olarak, köy romanlarında haksızlığa ve zulme uğrayan kişiler dine önem vermeyen kişiler iken; sömürü, zulüm ve haksızlığı yapanlar daima dindar kimselerdir.⁵⁰ Köy romanlarında yer alan bu din düşmanlığı Tarık Buğra'ya kadar devam eder. Kurtuluş mücadelesi hakkında Buğra'ya kadar yazılan romanlar, bu olaya resmi görüş nasıl bakılmasını istiyorsa öyle yaklaşmışlardır. Zaferin toplumu meydana getiren tüm kesimlerin işbirliğiyle kazanıldığı gerçeği, olay

⁴⁹ Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, (Ankara: Grafiker Yayıncılık, 2007), 470.

⁵⁰ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1997), 252.

bittikten sonra diğer eşrafla beraber din adamlarını ve dindarları çıkarıcı, geri kafalı, düşmanla hiç çekinmeden işbirliği yapabilen vatan haini insanlar olarak gösterilmek suretiyle unutulmuş ve unutturulmaya çalışılmıştır.⁵¹ Din adamlarının temize çıkarılmaya başlandığı bu eserler neticesinde ve siyasi durumun zamanla değişmesiyle din içerikli eserlerin sayısı da artar. Edebiyat alanında 1970'lerden, özellikle de 1980'lerden sonra iyice belirginleşen İslâmcı eğilimin Cumhuriyet Türkiye'sinde kökenlerini hiçbir zaman yitirmediğini ve dinsel düzen düşüncesine bağlı kaldığını söylemek gerekir. İslâmcı söylemin yükselişinde tüm Cumhuriyet rejimi boyunca koruna gelmiş geleneksel din duygusunun olduğu kadar müslüman alt gelir grupları insanların beklentilerini karşılamayan, onları art arda maddî yıkımlarla karşı karşıya getiren ekonomik ve siyasal konjoktürün de rol oynadığını eklemek zorunludur.⁵²

Roman Batı kaynaklı olduğu için 1970'lere kadar İslâmi çevrelerce eleştirilmiştir. Roman ve hikâye okumak vakit kaybı oluşturan bir eylem olarak algılanır. 1970 yılları sonrasında İslâmi çevredeki aydınlar İslâm'ın gerilemesini ve yanlış Batılılaşmanın en büyük sebebi olarak Cumhuriyet dönemindeki edebiyat ürünlerini görürler. Sonrasında ise romanın İslâmileştirilebileceği düşünülür. İslâmileşen romanın, Cumhuriyet dönemi romanlarında yer alan olumsuz din adamı algısını değiştirmek için bir araç olarak kullanılması planlanır. 1980'de ortaya koyulan İslâmi edebiyatın oluşmasında bu düşüncenin etkisi de büyüktür. *İslâmi edebiyat*, Cumhuriyet döneminde oluşturulan olumsuz İslâmi imajlarla mücadele etmeyi ve yeni bir İslâmi kimlik oluşturmayı amaçlar. 1980'li yıllarda toplum içindeki problemlerin çözümü için modern yaşamın İslâmi prensiplere göre yeniden düzenlenmesi gerektiği savunulur. Bu düşünce İslâmi romanlarda işlenmeye çalışılır. Din hayatın her alanını yeniden şekillendirmelidir.

Türk romanında radikal bir değişmeyi ifade eden bu yöneliş, hem toplumsal problemlerden hem de toplumsal gerçekçilikten uzaklaşma şeklinde ortaya çıkmıştır. Şüphesiz böyle bir değişikliğin yaşanmasında rol oynamış bir takım iç ve dış faktörlerden ve dünyadaki sanata dair gelişmelerden de söz

⁵¹ Ramazan Gülendam, *Türk Romanında Dine ve din Adamına Bakış*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 314.

⁵² Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, (Ankara: Etiş Yayıncılık, 1993), 70.

edilebilir. Bunlardan birincisi, 1960'lardan itibaren Türkiye'de yaşanan sağ-sol çatışmalarının ve anarşinin, ülkeyi bir iç savaşın eşiğine getirmiş olması üzerine, Türk Ordusu'nun 12 Eylül 1980 müdahalesiyle yönetime el koyması olayıdır.⁵³ 1980'de İslâmi romanlarının çoğalmasında 12 Eylül müdahalesinin etkileri de dikkat çekicidir. Böylece toplumsal değişimlerle yazınsal gelişimler 1980'li yıllarda yeni arayışlara girişen yenilikçi (avant garde) Türk romanında köktenci bir değişiklik yaratmalarına neden olur.⁵⁴

Totaliter Tek Parti yönetiminden demokratik görünümlü çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte, yıllardır baskı altına tutulan İslamcılık ve Sosyalizm akımlarının mensupları yeniden kendilerini ifade etmeye başlamışlardır. Kendilerini hemen her zaman farklı ideolojilerle ilişkilendiren Sosyalistler devlet desteğiyle sanat ve edebiyat ortamını belirlerken, İslamcılar da halkla apriori olarak paylaştıkları ortak dil ve mevcut şartlar doğrultusunda geliştirdikleri milliyetçi-mukaddesatçı söylemle aynı ortamda kendilerine kalıcı bir yer edinme çabası kalmıştır. Demokrat Parti'nin iktidarıyla birlikte ABD başta olmak üzere Batılı devletlerle ve uluslar arası örgütlerle kurulan yeni ve etkili ilişkiler Tanzimat'tan beri süren Batılılaşma faaliyetini adeta meşrulaştırmış, kimlik farklılaşmaları, sosyo-kültürel değişimler kanıksanmaya başlanmıştır. Bu şartların da etkisiyle söz konusu fikri akımlar salt taraftar kazanarak var olmak uğruna, roman türünü etkili bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır.⁵⁵

1970'li yıllarda tüm ülkeyi saran çatışmacı ortam 1980'lerde büyük ölçüde azalmıştır. 1980 sonrasında siyasal alanda oluşan boşluk uzun süre doldurulamamıştır. Bu dönemde, eskiden de var olan İslamcı hareket giderek güç kazanmaya başlamıştır. Dini eğitim kurumlarının sayılarındaki artış ve toplumda yapılan yoğun propaganda faaliyetleri İslamcılığı güçlendirmiştir. İslamcılık, yeni dönemin pop ve arabesk kültüründen çeşitli nedenlerle uzak duran gençlerin kendilerini ifade edecekleri alanlardan biri olmuştur. İslamcı hareket iktidara doğru yürürken ona paralel biçimde İslamcı kültür de gelişmeye başlamıştır. Kılık

⁵³ Enver Okur, *Çok Partili Demokrasi Dönemi Türk Romanı*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 75.

⁵⁴ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-III*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), 53.

⁵⁵ Ömer Lekeşiz, *Osmanlı'dan Bugüne Popüler Romanlar*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 472.

kıyafetten, günlük yaşam ritmine, konuşmadan beslenmeye kadar bireylerin tüm hayatlarını etkileyen İslamcı kültür, İslami edebiyatın geniş kitlelerce tüketilmesinin yolunu açmıştır. Bu durum daha sonra hidayet romanlarının satış rekorları kırmasını sağlamıştır.⁵⁶

1980 sonrası romanı, büyük ölçüde depolitize olmuştur ve yazınsal eleştiri de siyaseti bir tür hastalık olarak görmeyi/göstermeyi tercih etmiştir. Bu durumun açıklanabilir somut nedenleri vardır ve bu nedenlerin 12 Eylül darbesinin faşizan ortamında aranması gerektiği de açıktır.⁵⁷ 12 Eylül Darbesi'ni izleyen günlerde devlet politikası olarak uygulanan depolitizasyona doğal bir tepki olarak özellikle İslamcı kesimde '*Hidayet Romanı*' patlaması yaşanmıştır. Her şeye rağmen edebiyatın tali bir türü olarak değerlendirilen Popüler Roman'a göre 'alt-tür' sayılabilecek bu yeni tarzı sızlık tarzıyla kantarın topuzu da kaçmış: Ahmet Günbay Yıldız, İsmail Fatih Ceylan, Emine Şenlikoğlu vd. hidayet romanlarının gözde yazarları olarak, edebiyattan sağladıkları imkânlarla yeni ürünler ortaya koymuşlardır.⁵⁸

"*Karşı edebiyat*" olarak da adlandırılan bu oluşumun öncülerini; *Şule Yüksel Şenler*, *Hüseyin Karatay* ve *Hekimoğlu İsmail* olarak gösterebiliriz. Bu isimler arasında bulunan *Hekimoğlu İsmail'in Minyeli Abdullah* (1968) adlı romanı *hidayet romanlarının* başlangıcı olarak kabul edilir. Hidayet romanlarına bugünkü gücünü kazandıran yazar ise *Ahmet Günbay Yıldız'dır*. Onun çoğu romanı en çok satan kitaplar arasına girer. Bu dönemde oluşan İslâmi kesim modern dünyayı reddetmekten çok o dünyada belli kurallarla var olmaya çalışır. Edebiyattaki bu var oluş çabası hidayet romanlarıyla gerçekleştirilir. Hidayet romanları "Tebliğ edebiyatı", "Direniş edebiyatı", "Kur'an edebiyatı", "Davet edebiyatı", "Müslüman edebiyatı" olarak da adlandırılır.

İslâmi romanların genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Zorluklar içinde yaşayan yoksul köylüyü ve inançları yüzünden ezilen kişi veya grupları anlatmak adına kaba realizm tarz olarak benimsenmiş; Sosyalist yazarlarca folklorik değerler, geleneksel alışkanlıklar, inanç biçimleri devrimci-

⁵⁶ Veli Uğur, *Popüler Roman*, 48.

⁵⁷ Ahmet Oktay, *Siyasal Roman Üzerine*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 272.

⁵⁸ Lekesiz, *Popüler Romanlar*, 474.

toplumsal eleştiride bulunmak niyetiyle abartılı bir şekilde çarpıtılarak verilirken, İslamcı yazarlarca yaşanan yanlış değerler İslam'ın önemli bir unsuru olarak anlatılmıştır.

2. İslami yazarlarca hayır ve hasenatın yararları onanmıştır.

3. Düşünceler, inanışlar nedeniyle uğranan zulümler, çekilen çileler ön plana alınmış, mü'min insanlar ise munis, sabırlı ve uyumlu karakterlerle verilmiştir.

4. Gerçek hayattan alınan konular, okuyucuya verilmek istenen mesaja uygun bir içerikle dönüştürülerek sunulmuştur.

5. Aksanlara ve vecizevi söyleyişlere tabi bir dil esas alınmıştır.⁵⁹

Hidayet romanlarının doğuşunu dini tebliğ görevine de bağlayabiliriz. Bu romanlarda inançsız kişilerle bir mücadele gerçekleştirilir ve roman kişi veya kişileri yaşamışlıklarıyla birlikte bir anda hidayete erdirilir. Roman kişisiyle birlikte okurun da hidayete ermesi beklenir. Bu şekilde dini bir emir olan tebliğ gerçekleştirilmiş olur *Hidayet romanları* yapısı açısından popüler roman özelliği göstermektedir. Popüler romanların özellikleri ise şu şekildedir:

Latince kökenli bir kelime olan "popülizm", "popularis" kelimesinden gelir.⁶⁰ Hukuki ve siyasi olarak 'halka ait' anlamına gelen bu kelime, İngilizcede "people", Fransızcada ise peuple şeklinde kullanılır. Popularis, kelimesinin ilk anlamı Latince halktır. Halkla ilişkilendirilen, halka ait olandır. Batı dillerinin çoğunda uygun olan, kolay anlaşılabilir; çoğunluk tarafından onaylanan, kabul edilen, beğenilen ve ucuz gibi anlamlarda kullanılır. Popülizmin kökeni, XIX. yüzyılda Rusya'da görülen Narodnizm(Köycülük) akımına dayanır. Narodnizm, bilimsel sosyalizmin işçi sınıfında bulunduğu devrim öncülüğü görevini köylüye yükler. Derebeyliğe karşı köylülerin ayaklanması ve toprakların bölüşülmesi yoluyla sosyalizme varılacağını ileri sürer.⁶¹ Popülizm kavramı, bir siyasal /yazınsal hareket olarak popülizmi en genel anlamda, köylülerin ve küçük

⁵⁹ a.e.,473.

⁶⁰ Meral Özbek, *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 84.

⁶¹ Asım Bezirci, *Halk ve Sosyalizm İçin/Kültür ve Edebiyat*, (İstanbul: Yön Yayıncılık, 1992), 49.

üreticilerin çıkarlarını dile getiren bir ideoloji olarak tanımlamak mümkündür.⁶² Şeklinde de tanımlanır.

Popülist için yapılan diğer tanımlar da şu şekildedir: Herkes tarafından sevilen, popüler, revaçta olan; avama mahsus; halka ait; herkesçe anlaşılabilir; halkın kesesine elverişli, ucuz.⁶³ Geniş halk yığınları arasında yaygınlık, sempati, başarı kazanmış olan. Halkın sevdiği, halkın tuttuğu; herkesin tanıyıp sevdiği; sevilen, tutulan; yayılgan; halka dayalı, halktan gelen; halka özgü; halk için, halka yönelik, halk. Halkça, halka ait, halka bağlı; halkça beğenilen, halkça sevilen, halkça tanınan, halkça tutulan; halkın hoşlandığı, halkın kullandığı; halktan çıkan, halktan devşirilen, halktan kaynaklanan" Halkın zevkine uygun; herkesin tanıdığı/Popülizm: Halkçılık.⁶⁴

Popülist romanlarda içeriğin yanında şekil de çok önemlidir. Yani ürünün halka sunulmuş şekli içeriğin önüne geçebilmektedir. Modern zamanlarda zarf da mazruf kadar önemlidir. Öyle ki, zarf çoğu zaman mazrufu unutturacak kadar öne çıkar. Önemli olan mazruf (sunulan) değil, zarftır (sunuluş şekli ve görüntüdür.) Görüntü cilalanıp "imaj" haline gelince, artık insan unutulur; imaj onun yerine geçmiş olur. Bu konuda Hilmi Yavuz şöyle söyler: Halk artık, popüler kültür dolayısıyla insanın kendisine değil, imajına değer veriyor.⁶⁵ Bunun yanında toplumlarda birtakım özellikler göze çapar. Bu özelliklerin başında, toplumların hayalci olmaları ve ütopya yaratmaları gelir. Toplum, kendisini kurtaracak bir kurtarıcı arar. Bu arayış sonucunda bazı "kahramanlar" yaratır. Yarattığı kahramanı gözüyle görmese de, ona olan inancı, kendisini rahatlatır. Zaten kahramanın fazla görünmemesi, onun sıra dışılığının ve olağanüstülüğünün bir göstergesi değil midir? *Hidayet romanlarındaki* hidayete erdiren kişiler de bu özellikleri gösterir. Onlar da birer kurtarıcıdır, insanları inanç boşluklarından kurtararak gerçek İslâm'la tanıştırır. Bu tanışma ile yavaş yavaş bir kültür ve inanç değişimi beklenir. Kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut nizamın, yani içtimai, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir prosestir.

⁶² Okay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, 121.

⁶³ Robert Avery-Anna G. Edmonds (Serap Bezmez-Mehlika Yaylalı) *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü*, (İstanbul: Redhouse Yayınevi, 1974), 749.

⁶⁴ Recep Toparlı, *Türkçe Sözlük*, (Ankara: TDK Yayınları, 2005), 1195.

⁶⁵Ülkü Demirtepe, *Frak'tan T-Shirt'e*, (İstanbul: Yılmaz Yayınları, 1992), 166-173.

Böylece kültür değişmesi, bir cemiyetin siyasi yapısında, idari müesseselerinde ve toprağa yerleşme ve iskân tarzında, iman ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında, maddi alet ve vasıtalarında, bunların kullanılmasında, içtimai iktisadının dayandığı istihlak maddelerinin sarfında az çok husûle gelen tahavvülleri ihtiva eder.⁶⁶ Kültür değişiminde önemli bir yeri olan popülizm, yazını (edebiyatı) her zaman ideolojik ikna açısından en büyük yardımcısı olarak görmüştür.⁶⁷ Sanatın gücü ve cazibesi de popülizmin ilgi alanına girer. Popülizm, maksadına ulaşmak için 'sanatı' da kullanır. Fakat sanatı asli haliyle değil de onu, tüketilir bir nesne olarak görür; sanat faaliyetlerinin de piyasa şartlarına tabi olmasını sağlar.⁶⁸ Popülerleştirmenin sürecini şu şekilde sıralayabiliriz: 1-Belirli tiplerin yaratılması (imaj yaratma); 2- İsimlerin değiştirilmesi; 3- Seçme (giysi, moda); 4- Tekrarlama; 5- İddia; 6- İddia tespiti; 7- Otoriteye (halka) sığınma; 8- Moda mekânlar yaratma (statü yeri).⁶⁹ Bu sıra dahilinde oluşan ve edebiyatı bir sanat olarak değil de, maksadını gerçekleştirmede bir araç olarak kullanan popülizm; sloganlaşmaya müsait şiirden romana, etkileyici reklam metninden hitabete kadar, edebiyatın hemen her türünden faydalanır.⁷⁰ Bu faydalanmayla ortaya çıkan popüler romanlar, anlık etki uyandırmak, çabuk unutulmak, ticari kaygıyla yazılmak, basılmak ve dağıtılmak; gerçekçilikten uzak olmak ve sanat-estetik eserlerden yoksun bulunmak gibi sebeplerle, hep ikinci sınıf edebiyat ürünleri olarak görülmüşlerdir. Kimilerince de "edebiyat dışı" olarak görülen bu romanlar, bütün bu olumsuz değerlendirmelere rağmen, geniş bir halk kitlesi tarafından okunmuş ve sevilmişlerdir. Gerçek dünyada yaşanılmayacak serüvenleri, edinilemeyecek statüleri, ulaşılamayacak zaferleri mümkün kılarak, sadece somut şartların bir süre için de olsa, geçersizleştirilmesini sağlamakla kalmayan popüler romanlar, bu şartların değiştirilmezliğini de telkin etmekte, okurlara beyaz ve pembe dünyalar sunmaktadır.⁷¹ Liberalizmin bir ürünü olan; çoğunlukla sanayi toplumunda -kapitalizm ortamında- üretilen ve tüketilen;

⁶⁶Müntaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, (İstanbul: Marmara Üniv. İlahiyat Fak, Yayınları 1987), 49.

⁶⁷ Ahmet Okay, *Türkiye'de Popüler Kültür*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993), 215.

⁶⁸ Sağlık, *Popüler Roman*, 105.

⁶⁹ Fatma Karabıyık Barbarasoğlu, *Moda ve Zihniyet*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1995), 66.

⁷⁰ Sağlık, *Popüler Roman*, 113.

⁷¹ Okay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, 126.

eğlence sanayinin de bir kolunu teşkil eden; genelde sömürülen ve ezilen insanların umutlarını ve öfkelerini dile getiren; çok satılıp, kolay anlaşılabilir bir roman türü olan popüler romanlar, romanın bir kolu olmalarına rağmen, uzun bir süre edebiyat eleştirmenleri ve tarihçeleri tarafından hor görülmüş ve görmezden gelinmiştir.⁷² Popüler edebiyatın tahkiye türüdür. Geniş halk kitleleri için yazılmıştır. Önceleri ne kadar romantik yönü ağır bassa da sonraları realist yönü daha ağır basar. Kısmen eğitici ve eğlendiricidir. Teknik ölçüleri genellikle ihmale uğramış, sanatkârın titizliğinden çok, okuyucunun ilgisi göz önünde bulundurulmuştur. Zaten amaç çok daha fazla kişiye ulaşmaktır.

Şerife Doğan popüler romanlar için "kitle yazını" tabirini kullanır ve şu şekilde açıklama yapar:

Almancada 'trivialliteratur, kolportage, komensation, konformliteratur, unterhaltungsliteratur' olarak tanınmaktadır. İngilizce ve Fransızca'da (avam için) 'popüler, endüstüriyel ve kolportage' kavramları ile karşılanmaktadır. Türkçeye 'eğlencelik, ucuz, değersiz, sanatsız, sıradan, sabun köpüğü' olarak aktarılan popüler roman, gerek okur kitlelerinin yaş ve sosyal grup ayırımını gerekse dil ve kültür ayırımını aşmıştır.⁷³

Popüler romanlar yazarı; açısından estetik bir gaye güdülmeksizin kaleme alınan; yazılıp yayınlanmasında başta ticari kaygı olmak üzere, sanat dışı sebepler bulunan; okurun fikrinden çok duygu ve heyecanlarını harekete geçirmeyi hedefleyen; çok sayıda okura ulaşan; kolay anlaşılıp, rahat çözümlenen; okurda belirli bir seviye aramayan; klişeleşmiş, basmakalıp bir yapı arz eden. Amaç çok daha fazla kişiye ulaşmak olduğu için birçoğu filme alınarak sinema ve televizyonda da yer alan romanlardır.⁷⁴

Popüler roman özelliği gösteren *İslâmi romanlarda* işlenen en temel öğe "*hidayete eriştir*". İslâm Ansiklopedisinde "'doğru yola gitmek, doğru yolu göstermek' mânasında mastar, 'doğru yol, kılavuzluk' anlamında isim olarak kullanılır ve 'amaca ulaştıracak yolu gösterme, bu yol için kılavuzluk etme" diye

⁷² Sağlık, *Popüler Roman*, 115.

⁷³ Şerife Doğan, "*Bir Araştırma Problemi Olarak Kitle Yazını*", *Türk Dili*, Eylül 1995, Sayı:525, s.1015.

⁷⁴ Sağlık, *Popüler Roman*, 120.

de tanımlanabilir."⁷⁵ şeklinde açıklanan *hidayet*, incelediğimiz romanların ana temasını oluşturmakta ve bu romanlara isim vermektedir. *İslâm* maddesi ise "kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak; teslim etmek, vermek; barış yapmak"⁷⁶ şeklinde tanımlanmıştır. Burada İslâm'a ulaşmak için geçirilen zorluklardan ve hidayete erişten bahsedilir.

İslâm Ansiklopedisinde, Allah'ın insana olan hidayeti dört merhalede sunulur. 1. Her mükellefe lutfettiği akıl ve idrak yetenekleriyle hayatını sürdürmeyi sağlayan zaruri bilgiler. 2. Vahiy ve peygamberler yoluyla yaptığı davet. 3. Hidâyeti benimseyenlere lutfettiği tevfiğ. 4. Hak kazananları âhirette cennetle mükafatlandırma. Bu maddeler arasında bulunan birinci tür hidayete eriş *İslâmi romanlarda* hayat bulmaktadır. Bu romanlarda kahraman, birinin rehberliğinde, aklını da kullanarak gerçek yolu bulur ve hidayete erer.

İlk örnekleri 1960'lı yıllarda verilmeye başlanan *hidayet romanlarının* sayısı 1980'lerde siyasi ve sosyal olaylarla birlikte İslamcı düşüncenin de güçlenmesiyle artmıştır. Hidayet romanları Batı etkisiyle mutsuzlaşan, boşluğa düşen ve arayış içine giren insanlara rehber olması amacıyla yazılmışlardır. Romanlarda da içerik olarak bu süreç devam eder. İslâmi romanların çoğunda zengin genç kız kendinden farklı olan bir erkeğe aşık olur. Sevgiliye ulaşılmaya çalışılırken ondaki farklılıklar yavaş yavaş çözülür ve gerçek İslâmi hayatla tanışılır. Roman kahramanı araştırıp okuyarak dinin gereklerini öğrenir. Bu aşamadan sonra aşık olduğunu zannettiği erkek aradan çekilir. Çünkü genç kız o erkeğe değil ondaki farklılığa yani İslâm'a aşık olmuştur. Hidayete erişle sevgili aradan çekilir ve gerçek sevgili olan Allah'a ulaşılır. Bu konu çevresinde oluşturulan romanlar aynı amaç doğrultusunda oluşturulmuştur. Alternatif bir üretim olarak var olan ve adına '*hidayet romanları*' denen romanlarda görülen tektipleştirmeler hep bir dayatmayı gerekli kılıyor. Temel sorun İslam'ın üstün olduğu fikrini herkese kabul ettirmek. Bir bakıma ulaşılmayanı yazı yoluyla elde etmek. Farklı bir okumayla cihad arzusunun tatmin olmasıdır.⁷⁷ Amaç İslâm'ın

⁷⁵ Yusuf Şevki Yavuz, "*Hidâyet*" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 17, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 473.

⁷⁶ Mustafa Sinanoğlu, "*İslâm*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 23, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 1.

⁷⁷ Ahmet Sait Akçay, *Bellekteki Huriler*, (İstanbul: Selis Kitaplar, 2006), 9.

üstünlüğünü herkese kabul ettirmek ve İslâmi yaşam tarzını uygulatmaktır. Tarih ve toplum İslâmi romanlarda kapsamlı bir şekilde yer alır. Ancak bu yer alışı yansız bir şekilde olmaz. İslâm'ı yüceleştirip, gerekliliğini göstermek, toplumu toptan değiştirmek için yanlış davranmaya devam edilir. Hidayet romanlarında amaç okurun değişim geçirmesini sağlamak ve roman kahramanı gibi hidayete erişine vesile olmaktır. Kişi bazında gerçekleşen bu değişimle toplumdaki tüm yapılar İslamileştirilmeye çalışılır.

İslâmi romanların da ana konusu olan dindarlık Necip Fazıl'ın kaleminde şöyle yer alır:

Dindarlık odur ki, bir insan, varlık içinde iken, sıhhati, kudreti yerinde iken, ömrü boyunca zevkten, safahatten elini çekmiş olsun... Yumuşak huyluluk da, kudreti, varlığı varken, kendine cevri cefa edene karşı sabır ve tahammül göstermektir. O derecede ki, uzaktan görenler, onu miskinlikle, düşkünlükle itham etmiş olsunlar, onu zavallı görsünler.

İbret gözüyle bakılacak olursa şu âlem garip bir sahnedir: Sabah olur; yıldızlar ve küçülen, büyüyen ay görünür. Uzaklarda meyve veren bahçelerde meyvesiz yetişen ağaçlar... Bir azgın, tövbekar olur. Hacca, Kâbeye gider; onun bütün kaidelerini yerine getirir de, bir de bakarsın, sonradan yine azar. Bir zaman cehalet denizlerine dalar; nihayet kurtulursa da tekrar derinlere batar. Tâlihi ters gidene hüznün ve keder çöktüğü gibi, biraz yüzüne gülünce sevinçlere dalar. İşte bu haller hep ibret... Onlara karşı hayretler içinde kalırız. Bunlar insanın hayatında görünen bir gölge gibi, fikrini oyalar ve seni bırakıp geçer gider.⁷⁸

Bu paragrafta yer alan Necip Fazıl'ın dindarlık tarifi hidayet romanlarındaki kahramanların özellikleriyle örtüşmektedir. Bu romanlarda kahramanlar genellikle gençtir ve İslâmi açıdan yanlış bir hayat sürmektedir. İslâmiyet'le tanışmasıyla tövbe edip hidayete eren genç artık bir dindardır.

İnsanlık tarihi incelendiğinde en ilkel kabilelerden en modern kabileye kadar her toplum ve toplulukta bir varlığa ya da Tanrı'ya inanma bir ihtiyaç olarak hissedilmiştir. Türk sosyolojisinin kurucusu sayılan Ziya Gökalp de insan ve toplum hayatında dinin, inançların ve din duygusunun önemli olduğunu söyler. İnsanın var oluşundan günümüze kadar her insan ve toplumda inanma ihtiyacı var olagelmiştir. İnanma ihtiyacının sistemleştirdiği dinin, gerekli ya da gereksiz oluşu, Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu, hep tartışılmıştır. Bununla birlikte

⁷⁸ N. Fazıl Kısakürek, *Edebiyat Mahkemeleri*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2003), 141.

insanların önemli bir kısmının öz olarak bir dine bağlı bulunduğu ve her şeye rağmen bir Tanrı'ya inandığı görmezlikten gelinemeyecek hatta küçümsenemeyecek bir gerçektir.⁷⁹

Türk edebiyatında edebi tür olarak karşımıza ilk şiir çıkar. Bu şiirler içerik olarak dini özellikler de gösterir.

Tang tengri kelti	Tan Tanrısı geldi
Tang tengri özi kelti	Tan Tanrısı kendisi geldi
Turunglar kamağ begler kadaşlar	Kalkınız bütün beyler, kardeşler
Tang tengrig ögelim	Tan Tanrısını övelim!
Körügme kün tengri	Gören güneş Tanrısı
Siz bizni küzeding	Siz bizi koruyun! ⁸⁰

Bu şiir, bize din unsurlarının edebiyatın ilk örneklerinde de yer aldığını göstermektedir. 1980-1990 yılları arasında ortaya koyulan romanlarda dini özelliklerin bulunmasının aslında yeni bir durum olmadığını görmekteyiz. Tüm zamanlarda din, edebiyatı; edebiyat da dini yoğun bir şekilde etkilemiştir.

Hidayet romanları 1968'de *Hekimoğlu İsmail'in* yazdığı *Minyeli Abdullah* romanıyla başlar ve *Şule Yüksel Şenler'in* yazdığı *Huzur Sokağı* adlı *İslâmi romanın* sinemaya uyarlanmasıyla daha geniş kitlelere ulaşır. Geçen zamanla birlikte bu roman dizi film olarak televizyonda da yer almıştır. Bu romanlarda ülke sorunları da dahil olmak üzere tüm problemlerin İslami bir yaşamla çözülebileceği mesajı verilir. Bu romanların asıl amacı dine mesafeli olan insanları, dine yaklaştırmaktır. Romanlar bu amaca tam olarak hizmet edemediyse de dindar kesimin daha da dindarlaşmasına yol açtığını söyleyebiliriz.

Hidayet romanlarında yazar, okuyucuları dini açıdan bilgilendirmeye çalışır. Bunu yaparken de okuyucuların hepsinin derin dini bilgilere sahip olamayacaklarını düşünerek her fırsatta okura dini mesajlar verir. Modern çağın tüm hastalıklarının ilacının İslâm dininde olduğu kabul edilir. "Huzur İslâm'dadır.", "Tek yol İslâm" gibi cümleler 1980'lerin en sık kullanılan sloganlarıdır.

⁷⁹ Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, (Ankara: Elips Kitap, 2006), 27.

⁸⁰Talat Tekin, "İslam Öncesi Türk Şiiri". Erişim 15.01.2018.

https://www.yenidenergenekon.com/wp-content/uploads/2008/09/tekin_03.pdf

İslâmi romanlarda, klişeleşmiş bir yapı mevcuttur. Sanat kaygısıyla yazılan romanlarda, önemli olan konu değil, bu konunun işlenişidir. Yani nasıl sunulduğudur. Konu her ne olursa olsun onun sanat-estetik açıdan güzel işlenmiş bir roman olması şarttır. İslâmi romanlarda verilen konu ön plândadır. Bu konu aracılığı ile iletilmek istenen mesaj ise ne kadar çok kişiye ulaştırılırsa amaca o kadar ulaşılmış olur. Sanat-estetik kuralları ifade eden romanda yapı yönünden bu romanların durumu son derece zayıftır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi İslâmi romanlarda amaç sanat değil dini bilgi ve inanç aktarımıyla İslâm'ı yaymaktır. Edebiyat yani roman ise bu amaç doğrultusunda kullanılan aktif bir araçtır.

İslâmi romanlardaki kişilere rehberlik etme amacı Türk romanında sanatsal olarak eksikliklere neden olmuştur. Bu özellik *hidayet romanlarında* etkin bir şekilde bulunmaktadır. Romanı araç olarak kullanan yazar, *İslâmi romanlarla* okuyucuları etkilemeyi ve onlara dini bilgiler vermeyi amaçlar. Bunu yaparken de ortaya kendi doğrularını koyarak bunları kanıtlamaya çalışır. İslâmi romanlar bu yönleriyle tezli roman özelliği göstermektedir. Ancak bu özellik sadece İslâmi romanların özelliği değil Türk edebiyatında yer alan özelliklerde ilk roman örneklerinde bulunmaktadır.

Bu çerçevede, edebî eserlerin sosyal bir belge olması, bu eserlerden hareketle sosyal tarihin ana hatlarının ortaya çıkarılması sağlanabilmektedir. Nitekim Tanzimat döneminde yazılmaya başlanan romanlarda, bu durum açıkça görülmektedir. Bu devirde yazarlar; içinde bulunulan sosyal buhranın farkına varmışlar ve ele aldıkları temalarla toplumsal değişimin temel sorunlarını dile getirmeye çalışmışlardır. Bu yönüyle Türk romanı, Osmanlı toplum hayatında hemen her alanda görülen değişimin temel bir ifadesi olarak kaleme alınmış ve Türk insanının edebî eserlere yansıyan bir görüntüsü olarak teşekkül etmiştir.⁸¹ Osmanlı romanı, Türk modernleşmesini incelemek için az yararlanılmış bir kaynaktır, oysa birçok roman yazıldıkları zamana ait İstanbul seçkin çevrelerinin durumu hakkında bize önemli bilgiler verir. Bu kaynaklar, ayrıca, Osmanlı aydınlarının sosyal değişimin getirdiği sorunlara nasıl yaklaştıklarını da belgeler. İlk Osmanlı romanlarının büyük çoğunluğu toplumsal ve siyasal

⁸¹ Robert B. Finn, *Türk Romanı*, çev. Tomris Uyar, (İstanbul, Bilgi Yayın Evi, 1984), 12.

değişmenin yarattığı siyasal sorunları inceleyen tezli romanlardır.⁸² Hidayet romanları çoğunlukla tezli roman özelliği gösterir. İslâmi değerler hakkında bilgi verir ve bunların uygulanması neticesinde mutlu hayatın kapılarının aralanacağı iddia edilir. Bu yönüyle hidayet romanları mesaj yüklüdür.

Ahmet Mithad Efendi bu konuyla ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır:

Ben edebî sayılabilecek hiçbir eser yazmadım. Çünkü benim eserlerimin çoğunu yazdığım sıralarda, memlekette edebiyattan anlamayanlar nüfuzumuzun bilâ-mübalağa yüzde doksanıni teşkil ediyordu. Benim emelim de ekseriya, ekseriyete hitap etmek, onların tenvîre, onların dertlerine tercüman olmağa çalışmaktır. Zaten "edebiyat" yapmağa ne vaktim, ne de kendim müsait değildi...⁸³

Bu açıklama hidayet romanı yazarlarının da özelliklerini yansıtmaktadır. İslâmi romanlarda edebi zevkten çok İslâmi bilgilere ve yönelişlere yer verilmektedir. Romanlardaki edebi eksikliği çoğu Hidayet roman yazarı da kabul etmekte ve bu konu ile ilgili açıklamalarda bulunmaktadır.

İslâmi romanlarda *sanat toplum içindir* görüşü hâkimdir. Roman bu eserlerde bir araç olarak kullanılır. Asıl amaç İslâm'ı yaymak ve dini bilgileri bu yolla Müslümanlara öğretmektir. Bu amaçla yazılan eserlerin ilk yazarı olarak kabul edilen Hekimoğlu İsmail bu durumu şu şekilde açıklar:

Sanatçı, sanatını İslâm'ın emrine verendir. Sanat, sanat içindir, sözü uyutmacadır, sanat, toplum içindir. Toplum Müslümansa, sanat Müslümanlar içindir. (...)Dinde tarafsızlık olmaz. Ya İslâmdan yanayız veya değiliz. Amma içinde günah bulunmayan sanat, İslâm'ın malıdır. Çünkü günahlardan kaçmak en büyük ibadetlerden biridir. Edebi çalışmalar, kültürel savaştır; büyük cihattır. İhmal edilirse, çocuklarımızın, torunlarımızın beyni, düşmana teslim edilmiş olur."⁸⁴

Hekimoğlu İsmail bu açıklama ile bir sanat eserinin nasıl olması ve olmaması gerektiğini belirtmiştir. Topluma göre şekillenmesi gerektiği düşünülen sanat da Müslüman topluma göre olmalıdır. Müslüman bir toplumda roman da Müslüman olmalıdır. Bu görüş bize sanatın dini bir kimliği olduğunu göstermektedir.

⁸² Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, (İstanbul, İletişim Yayınları), 1992, 30.

⁸³ Kamil Yazgıç, *Ahmet Mithat Efendi/ Hayatı Hatıraları*, (İstanbul: Tan Matbaa Yayınları, 1940), 24-25.

⁸⁴ Zeki Karakaya, " Kitle Edebiyatı ve Gündümlü Edebiyat Sosyolojisi". Erişim 25.04.2018.
https://www.academia.edu/10783019/_Kitle_Edebiyat%C4%B1_ve_G%C3%BCd%C3%BCml%C3%BC_Edebiyat_Sosyolojisi_geni%C5%9F_ara%C5%9F%C4%B1_rma_makalesi_

Toplum için yapılan sanatta biçim özellikleri de kimi eserlerde geri planda kalmıştır. Bu yöndeki eksikliklerini bilen *Emine Şenlikoğlu* durum hakkında okurunu bilgilendirir ve hatalarının mazur görülmesini talep eder.

Emine Şenlikoğlu "*Bize Nasıl Kıydınız*" romanının ön sözünde Şu Şekilde bir açıklama yapar;

Türkçe gramer kurallarına fazla riayet etmedim. Alışkanlığım olan devrik cümle kurmayı maalesef engelleyemiyorum. Gülü seven dikenine katlanır misali kitapçığı seven ufak tefek hatalarına katlanır...

Akaid kurallarında hata yapmamaya elimden geldiğince dikkât ettim. Yine de gözden kaçan hatamız olursa, Allah'tan af okuyucumdan özür dilerim. Zira hatasız kitap sadece semavi olanlardır...⁸⁵

Bu açıklamayla romanlarında edebi bir iddiasının olmadığını okura aktarır. Bunun yanı sıra roman yazmadaki amacından ve okurlara düşen görevlerden de Şu Şekilde bahseder:

Muhterem kardeşlerim sizden bir ricade bulunacağım siz roman sevmiyorsanız bile bu kitaptan alıp bir veya birkaç gence hediye edin. Böylece beraberce çalışmış oluruz. Zalimlerin kendi davalarında nasıl çalıştıklarını görüyorsunuz. İnsanlar belli bir seviyeden sonra roman okumayı sevmezler. Fakat sizin seviyenize gelmeyen kişilere bu tür kitaplar bir ihtiyaçtır.⁸⁶

Hidayet romanları ihtiyaca binaen yazılan eserler olduğu bu açıklamalarla daha da sağlam bir Şekilde kanıtlanmış olur. Din açısından eksiklik yaşıyan, elinden tutulup kaldırılması gereken kişiler için birer kurtuluş aracıdır. Bu açıklamalar ve istekler İslâmi edebiyatta romanların amaçtan çok araç olarak kullanıldığına şahitlik eder.

İslâmi romanların yapısal olarak belirli ortak özellikleri vardır. Onları Şu Şekilde sıralayabiliriz: Bu romanlarda 1-"rağmen yaşamlar" vardır, 2- Geleneksel İslâma zıt yaşam tarzını içerirler. 3-Ana karakterler ve yardımcı karakterler "iyi" ve "kötü" diye kategorilere ayrılırlar; 4- Kadına özel bir önem verilir; 5-Zengin ve ünlü kişilerin çocukları bir Şekilde bu romanlarda yer alırlar; 6- "Biz" ve "onlar" ayrımı vardır. "Biz"den kasıt, Müslümanlar; "onlar"dan kasıt da, asri, çağdaş, modern ve laik olduğunu iddia eden kesimdir; 7-Bu romanlarda Batı'nın dinine bağlılığı övülür; 8- Őuurlu Müslüman olmadan önceki dönem, "devr-i cahiliye" ve

⁸⁵ Emine Şenlikoğlu, *Bize Nasıl Kıydınız*, (İstanbul: Mektup Yayınları, 1991), 6.

⁸⁶ a.e., 7.

"devr-i gaflet" kavramlarıyla yerilir; 9-Romanda verilen mesajı göre, asıl kurtulacak olan fert değil, cemiyettir.⁸⁷ İncelediğimiz romanlarda bu yapısal özelliklerin tümü yer almaktadır.

İslâmi romanlarda olay örgüsünün akışını sağlayan tema aşktır. Bu romanlarda aşk, ilk olarak beşeri şekilde karşımıza çıkar. Daha sonra beşeri olan aşk ilâhi aşka dönüşür. Eserlerde kahraman genellikle genç bir kızdır. Her konuda rahat bir hayat süren genç kız hayatında bir şeylerin eksik olduğunu hisseder ve bu esnada çevresindeki insanlardan farklı yapıda olan bir erkekle tanışır. Tanıdığı bu erkeğe karşı büyük bir aşk besler. Genç kız zamanla erkeği tanır ve onu farklı kılan şeyin inançları olduğunu anlar. Yapılan sohbetlerin, okunan dini kitapların neticesinde genç kız gerçek manada İslâm'ı öğrenir ve içselleştirir. Genç kız belirli bir dini olgunluğa geldikten sonra erkek aradan çekilir. Sonuç olarak genç kız hidayete erer ve tam anlamıyla bir Müslüman olur. Eserlerin bu özelliklere sahip olması İslâmi aşk romanı kavramının oluşmasına neden olur. Bu romanlarla ilgili şu şekilde açıklamalar yapılır:

Âşkların yine modern hayat içerisinde kurgulandığı, ancak dini değerlerin bu ilişkilerde belirleyici rol oynadığı İslami aşk romanları, kadınların giyiminden, erkeklerin onlarla ilişkilene biçimlerine ve okuyucuya verilen mesajlara kadar pek çok alanda yeni bir model oluşturur. İslami aşk romanlarının asıl hedef kitle, İslamcı ideolojiyi savunan ve yaşayan insanlardır.⁸⁸

Amaç bu kitleyi İslâmi yaşayışa daha da fazla bağlamaktır. Hidayet romanı yazarları aşkı, günlük hayatın, kadın-erkek ilişkilerinin bir parçası olarak görürler ve okuyucularının bu duyguyu ideal ölçüler içerisinde yaşamasının mutluluk verici olduğunu anlatmaya çalışırlar. Bu tür romanlar aşkın sadece cinsel isteklerden ibaret olmadığını, cinselliğin geri planda kalması gerektiğini anlatır.⁸⁹ İncelediğimiz romanlarda kahramanlar hidayete ermeden önce kadın-erkek ilişkilerinde oldukça rahattır. Ancak bu rahatlık cinsel açıdan hiçbir zaman kullanılmaz. Sonradan hidayete eren kızlar daima tertemiz bir melek gibi tasvir edilir.

⁸⁷ Koray Çalışkan, "*Özenilesi Yaşamlar/ İslami Romanlar Üzerine Bir İnceleme*". Erişim 25.04.2018. http://www.koraycaliskan.net/islami-romanlar-uzerine%20-inceleme_rev.pdf

⁸⁸ Uğur, *Popüler Roman*, 76.

⁸⁹ a.e., 82.

Hidayet romanlarının teknik açıdan bazı karakteristik özellikleri vardır. Yazar eserine sürekli olarak müdahale eder, aralara girer ve açıklamalarda bulunur. Bunun nedeni okura vermek istediği mesajı açık bir şekilde aktarmaya çalışmasıdır. Romanını bir cihat aracı gören yazar metinlere müdahale ederek kendi düşüncelerine yer vermeye çalışır. Yazar bunu araya girerek direkt olarak yapar. Hidayet romanları bu yönüyle Ahmet Mithad Efendi'nin romanlarını aklı getirir. O da romanları bir araç olarak kullanmış ve topluma mesaj vermeyi amaçlamıştır. Bu açıdan Ahmet Midhad Efendi'nin eserleriyle benzerlikler gösterir ve tıpkı onun eserleri gibi teknik açıdan yetersiz görülürler.

1960'lı yıllardan bu yana gelişen İslâmi romanlar Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil eder. Bu romanlar birçok yazar tarafından kaleme alınır ve sayıca çok fazla okuyucuya ulaşır. Bu da romanların yazılma amaçlarına hizmet ettiğini gösterir. İslâmi romanların ortaya çıkışından günümüze kadar bir çok yazar bu türde eserler vermiştir. Bunların başında Hekimoğlu İsmail, Ahmet Günay Yıldız, Sibel Eraslan, Cihan Aktaş, A. Vahap Akbaş, M. Talât Uzunyaylalı, Mehmet Zeren, Hüseyin Gedik, Ali Erkan Kavaklı, Üstün İnanç, Mehmet Niyazi Özdemir, Dr. Sevim Asımgil, Emine Şenlikoğlu, Yavuz Bahadıroğlu, Muzaffer Günay, Raif Cilasun, İbrahim Ulvi Yavuz, Şerif Benekçi, Halit Ertuğrul gibi isimler bu türde eserler vermişlerdir.

Bu yazarlar edebi estetikten ziyade İslâmi düşünceyi ön plâna çıkararak eserlerini oluşturmuşlardır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi roman, bu yazarlar tarafından bir cihat aracı olarak görülmüş ve bu doğrultuda kullanılmıştır. İslâmi romanlar gerçek manada İslâm dininin gereklerini Müslümanlara aktarmayı amaç edinmiştir. Hidayet romanı yazarları için bu eserler ne kadar çok kişiye ulaşırsa o kadar iyidir. Çünkü bu doğrultuda fikirlerini İslâm'ı yanlış ya da eksik yaşayan Müslümanlara aktarmış olacaklardır. Böylelikle onların tam anlamıyla hidayete ermelerine vesile olunacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1.1. SİYAH ZAMBAK VE MERVE

*Siyah Zambak ve Merve*⁹⁰, Sevim Asımğil'in kaleminden çıkan İslâmi bir romandır.

Roman iki yüz elli iki sayfadan oluşmaktadır. Çalışmamıza romanın 1985 basımı kaynaklık etmiştir. İncelemede verilen sayfa numaraları bu basıma göre belirlenmiştir. Roman, konularına göre farklı bölümlere ayrılmıştır. Yirmi dokuz bölümden oluşan eserde herhangi bir bölüm başlığı kullanılmaz. Bunun yerine bölümlerin belirlenmesi için paragrafın ilk kelimesinin tümü büyük harflerle yazılır. Bölümlerden biri romanda şu şekilde yer alır:

AKŞAMKİ hava sabah değişmiş, güneş çıkmıştı. Ortalık ısınıyordu. Çocuklar bahçede oynuyorlardı. Duvar dibindeki yasemin ve hanımeli fidanlarının köklerine basmaya başlamışlardı. Hanife Hanımın gözü sık sık oraya kayıyordu. Bağırса kırılırlar, vursa münasebetsizlik, acaba yanlarından geçer gibi yapsa da fark ettirmeden bir çimdik mi atsa...(s.47)

Romanın ismi, eserde geçen karakterlerden birinin de lakabı olarak karşımıza çıkar. Esrâ, dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan genç bir kızdır ve bunun doğrultusunda da çarşaf giyer. Onun çarşaf giymesi, zarif ve güzel hali "*Siyah Zambak*" ismiyle nitelendirilir. Romanın çoğu yerinde Esra, bu lakap ile anılır ve bu ismin ona çok yakıştığı vurgulanır.

Romanın ismi Esra'nın lakabı olarak eserin birçok yerinde geçer. Onlardan bazıları şöyledir:

Yüzlerce kadını ardına takıp onları ebedî saadete götüren Adn cennetlerine kavuşturmaya çalışan, bu mütereddit yürüyüşlü, çekingen kız mıydı? Her sınıf halkın sevdiği "Siyah Zambak" Belki meleklerin, belki de Allah'ın sevdiği siyah zambak... Onun ismi göklere zümrüitten harflerle işlense değerdi. Koskoca bir tarihin yarasına şifa idi o. Bir milletin iffeti. Müslümanın namusuydu. Yirminci asırda ecdadına bayraktı. Büyük kuşlar ona selâma duruyor, defne dalları önünde eğiliyor olmalıydı (s.164)

⁹⁰ Sevim Asımğil, *Siyah Zambak ve Merve*, (İstanbul: Ebru Yayınları, 1985).

Hemen koştı elini Siyah Zambağa uzattı.

Evet... Siyah Zambak başaracaktı.

Esrâ, "bismillâhirrahmanirrahim" diyerek hiç tereddüt etmeden elini güvenle efendisine verdi.(s.183)

Çay bardakları bırakılmış. Esrâ dinleniyordu. Siyah Zambak... Siyah zambağın şöhretini Leman Hanm, Azrâ'yla tanışmadan önce de duymuştu. 'Kıza baksan imana gelirsin' diyenler vardı. (s.104)

Romanın içinde çokça yer alan Siyah Zambak ismi romanın sonunda da şu şekilde kullanılır:

Esrâ:

-Evet, dedi. Âtiye bakıyordum... Burçlarında İslâm dalgalanan bir dünyayı gezdim. Semalara milyonlarca beyaz sulh güvercinleri bırakılsın... Zira bütün kâinat Siyah Zambaklarıdır. (s.252)

Görüldüğü üzere romanın son cümlesinde de "*Siyah Zambak*"a dikkat çekilir. Sevim Asımgil, eserine başlarken bir dua eder. Romanın ilk sayfasında da bu duaya yer verilir:

Allahım' Sana sayısız hamdü senâlar ve hesapsız şükürler ederim. Senden yardım dilerim.

İddiadan uzak, ne derler, nasıl değerlendirirler, hiç düşünmeden yazdığım, kalbimde açan elem çiçekleri sebebiyle satırlarına yer yer gözyaşlarımı nakşettiğim kitabımdan birçok kişilere tefekkür ve hidâyet talep ederim. (s.4)

Yazar, "DUA" başlığında kaleme aldığı yazıda yaratıcıya dua ederken romanının yazılış amacını yani tür olarak hidayet romanı olduğunu da ortaya koyar. Onun isteği beğenilmek ya da takdir görmek değildir. Ya da korkusu 'ne derler' kaygısı değildir. Onun isteği "bir çok kişilere tefekkür ve hidâyet" tir. Bu düşünceler Dua bölümünde şu şekilde devam eder:

İlim vardır, uhrevîdir, ilim vardır dünyevîdir. İlim Allahü Teâlâ Hazretlerinin en sevdiği bir sıfattır. Allah'ın (c.c.) rızasına uygun olarak Müslümanlara ilim bazı yerde farz-ı ayın, bazı yerde farz-ı kifâye oluyor. Allah'ın (c.c.)rızasına uygun. Dava da bu yâ. (s.4)

Burada Sevim Asımgil, ilmin Allah rızası için olanının makbul olduğunu dile getirerek kendi eserini de bu doğrultuda oluşturduğunu söylemektedir.

Yazar, yine romanın giriş bölümünde insanoğlunun durumundan bahsederek romanın yazılış amacını ve gerekliliğini de şöyle anlatır:

Bugün, maddi akımların dalgalandığı, medeniyet diye günaha alkış tutan ortamlarda, duygusal çöküntüler pek bâriz, pek açık.

Herkes bilir, inişler çıkışlardan daha kolaydır. Kişisel ve sosyal yaşantılarda ruhaniyetten uzaklaşmak bu insanları diplere itmiş. Kendinden ve menfaatından başka birşey düşünmeyenlerin duygu kaynakları kurumuş. Uygarlık madde ile pek çok ilgilenirken, insanını böyle terketmiş işte.

İnsanoğlunun bünyesinde ise çeşitli hisler mevcut. Zekâlar gibi istekleri de farklı. Kısaca her bir insanın iç âlemi başka bir dünya. Dünyanın nüfusu aşağı yukarı beş milyar deniliyor. Bu beş milyar insan kendi başlarına yol bulmaya kalksalar, beş milyar yol husûle gelecek. (s.5)

Yazar oluşacak bu farklılıkların hayal bile edilemeyeceğini düşünür. Farklı düşünceler, farklı yollar yazara oldukça karışık gelir. İşte bu yolların oluşmaması için, tek doğru yol olan İslâm'da buluşulabilmesi için bu romanlar rehber olarak görülür. Bu bölümde farklılıklardan doğabilecek karışıklık da şöyle tanımlanır:

İnsanoğlunun ise bünyesinde çeşitli hisler mevcut, Zekâlar gibi istekleri de farklı. Kısaca her bir insanın iç âlemi başka bir dünya. Dünyanın nüfusu aşağı yukarı beş milyar deniliyor. Bu beş milyar insan kaeni başlarına yol bulmaya kalkarsalar, beş milyar yol hulûse gelecek. Beş milyar bu, dile kolay. Ne karışık bir trafik. Tahayyülü dahi insanı yoruyor, bunaltıyor. Tabî biraz da güldürüyor. (s.5)

Burada tek doğru yol olduğuna dikkat çekilir ve bu yolun da ilahi bir gerçekliğe dayandığından bahseder. İnsanların bulmaya çalışacağı yol her kişide farklılık gösterecektir. Bu yüzden doğru olan tek yol için insanüstü bir güç ve yol gereklidir.

1.1.1. Konu

Siyah Zambak ve Merve romanında, Azrâ ve Esrâ adlı iki kardeşin önce ayrılan sonra imanla kesişen yolları anlatılmaktadır. Esrâ sonsuz mutluluğu imanda bulur, Azrâ ise dünyevi zevklerle hayatını sürdürür.

1.1.2. Özet

Fakir ve yetim bir kız olan Azrâ, aynı mahallede yaşadığı komşu oğlu Müezzîn Mehmed'e aşiktir. Müezzîn Mehmed'den beklediği ilgi ve alakayı göremeyen Azrâ, ondan intikam almak için kendisine gelen artistlik teklifini kabul eder. Yönetmenin oğlu Doktor Turgay ile tanışır. Azrâ'nın güzelliğinden oldukça

etkilenen Turgay Bey ona evlilik teklifinde bulunur. Müezzîn Mehmed'i seven Azrâ, ondan karşılık bulamadığı için Doktor Turgay'ın evlilik teklifini kabul eder.

Azrâ evlilikle beraber alışık olmadığı bir hayatın içine girer. Bu değişim onu hem maddi hem de manevi olarak etkiler. Eşinin ailesinin yaşamındaki rahatlık Azrâ'yı çok çabuk içine çeker. Yurt dışı gezisine giden Azrâ, annesine mayolu bir fotoğrafını gönderir. Evlenmeden önce namazını kılan, tesettürüne dikkat eden Azrâ, yeni tanıştığı zengin, rahat ve sözde Müslümanların hayatına ayak uydurarak dini vecibelerini terk eder.

Azrâ'nın evden gidişi ile Esrâ annesiyle bir başına kalır. Ablasıyla bir bütün olan Esrâ bu gidişin ardından çok üzülür. Ablasının yaşam şeklinin değişmesi de onun farklı düşüncelerde yoğunlaşmasına neden olur. Esrâ kendinde oluşan büyük boşluğu ve yoğun düşünceleri ibadetle doldurmaya çalışır. Küçük yaşına rağmen ibadetlerini yerine getirmeye çalışan Esrâ, buluşa girince okulunu bırakarak Kur'an Kursu'na gitmeye karar verir. Annesini zoraki ikna eden Esrâ, dini bilgilerini ve ibadetlerini arttırarak daha da ziyadeleştirir. Sadece kendinin değil çevresindeki insanların da hayatlarına ışık tutmak için çabalar. Bu sebeple dini sohbetlere katılır, konferanslar verir.

Esrâ, Azrâ'nın yaşam tarzından hoşlanmaz ve ona doğru yolu göstermeye çalışır. Ablası günahlarla dolu bir hayat sürdürdüğünün farkındadır ancak alıştığı bu yaşayıştan bir türlü sıyrılamaz.

Azrâ ve ailesi tek çocukları olan ve üzerine titredikleri Ahmet ile birlikte yazlıklarına giderler. Bakıcısı ile birlikte sahilde oynayan Ahmet, bir anlık dalgınlık sonucunda denizde boğularak ölür. Oğlu Ahmet'in denizde boğularak ölmesi onlar için dönüm noktası olur. Hayattaki en kıymetli şeylerin dahi geçici olduğunu, bu yüzden dünyaya bağlanmanın ne kadar boş olduğunu fark ederler. Azrâ'nın eşi Turgay Bey oğlunun ölümüyle farklı bir manevi kimliğe kavuşur. Allah'ın adını anmazken gece gündüz onu aramaya başlar. Azrâ da eşi gibi bu ölümden çok etkilenir. Yaşadıklarının etkisiyle bulunduğu durumu değiştirmek, eskisi gibi Allah rızası için yaşamak ister. Öyle ki Hacca gitmeyi düşünür ve sürekli bunun planlarını yapar. Hayalindeki tüm değişimleri Hac dönüşüne bırakır. Eşi sakal bırakacak, kendisi ise çarşaf giyip ibadetlerini eksiksiz yerine getirecektir. Hayallerini gerçekleştiremeyen Azrâ ölümcül bir hastalığa yakalanır.

Artık kendi için kurtuluşun olmadığını düşünen Azrâ çok üzülür. Günahkâr bir kul olarak yaratıcının karşısına çıkacağı için sürekli ağlar. Bu ruh halinde kıvranırken Esrâ ablasını teselli eder. Ablasına, son nefeste yapılan tövbenin bile kabul edileceğini anlatır. O da oturarak namaz kılar, kelime-i tevhit çeker ve tövbede istiğfarda bulunur.

Bu olaylar esnasında Azrâ'nın bir kızı olur. Ölüm zamanının yaklaştığını anlayan Azrâ, henüz bebek olan kızı Merve'yi kardeşi Esrâ'ya teslim eder. Ondan kızını kendisi gibi yetiştirmesini ister. Son dileği ise alıp da giymesi nasip olmayan çarşafını kızının giymesidir. Onlardan kızının çarşafı giydiği ilk gün kendisini mezarında ziyaret etmelerini ister.

On iki yıl sonra Merve çarşafını giyer, teyzesi ve eniştesiyle annesinin mezarına gider. Mezarın başında iki kişi daha vardır. Bunlardan biri olan Doktor Turgay sakal bırakmıştır. Diğeri ise Merve'nin halası Sonay'dır. Sonay önceleri sarı peruk, sahte kirpiklerle dolaşırken şimdi Azrâ'nın mezarının başında siyah çarşafla durur.

1.1.3 Ana Fikir

Siyah Zambak ve Merve adlı romanın ana fikri dünyevi zevklerin, sevgilerin geçici olduğu, bunların insanı mutsuz edeceğidir. Asıl mutluluğun ise ancak Allah aşkıyla yakalanacağıdır.

1.1.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Romanda yaşanan olayları, kişi, zaman ve mekân unsurlarının oluşturduğu bütünlüğü okura aktaran kişi anlatıcıdır. Anlatıcı (narrator), romancının hikâyeyi anlattığı, romancı ile okuyucu arasında bir ara kişidir. Anlatıcı, romanda tüm olan biteni, kişileri, davranışlarını, düşünce, duygu ve hayallerini, çevreyi, mekânı, zamanı; kısaca romanda bulunan her şeyi okuyucuya aktaran, sunan kişidir. Anlatıcı, romanın kurgu dünyasında geçen olayları kendi isteğine, özel tercihlerine, beğenisine ve imkânlarına göre aktaran kişidir.⁹¹

⁹¹ Çetin, *Roman Çözümleme*, 103.

Anlatıcı, kahramandan farklı olarak kahramanı yönlendiren bir ses olarak karşımıza çıkar. Bu ses kimi zaman anonim kimi zaman anlatan bir sestir.⁹² Anlatan ses, bir düşüncenin, bir yaşayışın sesi olarak da karşımıza çıkabilir. Bu ses çoğu zaman kendini gizlemeye çalışarak; olaylara yön veren, kişilerin karakterlerini, ruh hallerini, görünümünü, mekânlardaki görsel unsurların yanında kimi zaman da mekânların insanların üzerinde uyandırdığı etkiyi okura aktarmaya çalışır.

Bir romanda anlatıcıyı ele veren, okura onun varlığını hissettiren belirli ipuçları vardır. Bu ipuçlarını şöyle sıralamak mümkündür: "1. Mekân tasviri; 2. Karakterin kimliği; 3. Zaman özeti; 4. Karakterin söylemediği ya da düşünmediği şeyin aktarımı (karaktere izafe edilen söz ve davranışlar); 5. Açıklama(yorum, hüküm, genelleme)."⁹³ Anlatıcı sahip olduğu bakış açısıyla kişileri, zamanı, mekânı aktarır.

Bir olay hikâye edilirken birkaç farklı biçim kullanılabilir. Bu farklı kullanımlar bakış açısı olarak tanımlanmaktadır. Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.⁹⁴ Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere eser anlatıcıyla birlikte düşünülmelidir. Anlatıcının önemli olmasının yanında anlatıldığı kişi de büyük önem arz eder.

Her romanda farklı anlatım türleri kullanılabilir. Bu durum yazarın tercihinin bağlıdır. Eserlerde kullanılan anlatıcı tipleri ise şunlardır: 1. Gözlemci Anlatıcı : -Nesnel Tutumlu Gözlemci Anlatıcı, Öznel Tutumlu Gözlemci Anlatıcı, Hakim Bakış Açısı; 2. Öznel Anlatıcı: -Ayrışmış Öznel; 3. Çoğul Anlatıcı.

İncelediğimiz romanlarda kullanılan anlatıcı tipleri arasından sadece Hâkim Bakış Açısı bulunmaktadır. Bu bakış açısı "hâkim anlatıcı", "tümbilir", "üst anlatıcı" isimleriyle de adlandırılmaktadır.

⁹² Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay, (İstanbul: Can Yayınları, 2017), 21.

⁹³ Yavuz Demir, *İlk Dönem Hikâyelerinde/Anlatıcılar Tipolojisi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), 81-130.

⁹⁴ Hayrettin Orhanoğlu, *Anlatıcılar Açısından Romanın Gelişimi*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 187.

Çalışmamızda yer alan *Siyah Zambak ve Merve* romanında olaylar hâkim bakış açısı ile anlatılmıştır. Bu bakış açısının genel özellikleri tüm yönleriyle romanda görülür. Hâkim bakış açısıyla kaleme alınan romanlarda anlatıcı olayın tamamına hâkimdir. Bu hâkimiyet sadece olaylarla da kalmaz kişilerin düşünceleri, psikolojileri, geçmişleri ve dahi gelecekleri de bilinir. Hâkim bakış açısının ilâhi bakış açısı olarak adlandırılmasının nedeni de budur. Anlatıcı ilâhi bir özellikler gösterir. Yaratıcı gibi olmuş veya olabilecekleri bilir ve bunları okura aktarır. Romanda kullanılan anlatıcının özellikleri şu şekilde açıklanabilir:

Nasıl Allah, bir anda ve her yerde her şeyi ve herkesi iç ve dış bütün boyutlarıyla, yapı ve özellikleriyle biliyorsa tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı da sanki O'nun gibi her şeyi biliyormuşçasına, her şeye vakıf olmuşçasına aktarır.⁹⁵ Tüm bilgilere vakıf olan anlatıcı, kahramanların düşüncelerinden de haberdardır. Ruh hallerini okura açık bir şekilde gösteren yazar kahramanların geçmişleri hakkında da bizi bilgilendirir.

Hâkim bakış açısıyla kaleme alınan romanda anlatıcımız her olaya ve duruma hâkimdir. Kahramanların psikolojik halleri de okuyucuya aktarılır. Romanın ilk kısımlarında köy dilberi olarak adlandırılan Azrâ'nın bu durumdan utandığı ve bunun da yüzüne yansıdığını görüyoruz. Bu durum romanda şu şekilde yer alır:

- Tam bir köy dilberi!..

Azrâ'nın duyduğu derin mahcubiyetten pembe yanakları koyu kırmızılığa dönüşmüştü. Bir mahzun bakınıyor, yaralı bir ceylanı andırıyordu.

Azrâ ayaklarının dibinde dağılmış buketlere göz gezdirdi. Eşya, duvarlar, evin tavanı fırlırlı dönüyordu. (s.33)

Romanlarda anlatımın daha etkin ve akıcı olabilmesi için birçok anlatım tekniğinden de yararlanılmıştır. Bu anlatım tekniklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

I.Anlatma-Gösterme Teknikleri

II.Tasvir (Betimleme) Teknikleri

III. Mektup Tekniği

IV.Özetleme Tekniği

V. Geriye Dönüş Tekniği

VI.Montaj Tekniği

VII.Otobiyografik Anlatım tekniği

⁹⁵ Çetin, *Roman Çözümleme*, 107.

- VIII.Leit-motiv Tekniği
- IX.Diyalog Tekniği
- X.İç Diyalog Tekniği
- XI.İç Çözümleme Tekniği
- XII.İç Monolog Tekniği
- XIII.Bilinç Akımı Tekniđi⁹⁶

Yukarıda sıralanan anlatım tekniklerinin çoğu incelediğimiz romanlarda yer almaktadır. Eserlerde yer alan teknikler, romanlardan kesitler sunularak örneklendirilecektir. Listenin ilk sırasında yer alan anlatma tekniği, daha çok klasik romanlarda geçerli olan bir uygulamadır. Bunda anlatıcı-yazar, romanda kendi varlığını belli eder. Araya girer, yorumlar, değerlendirmeler yapar, nasihat verir, soru sorar, okuyucuya hitap eder, roman kişilerini yargılar vs. Bu yöntemi en fazla kullanan kişi olarak Ahmet Mithat Efendi'yi gösterebiliriz. Hikâyeyi anlatırken sıkça aralara girerek okura nasihatte bulunan yazar, bu yönüyle yetersiz olarak görülür ve romanları teknik açıdan hatalı kabul edilir. Ahmet Mithat Efendi, Felâton Bey ve Râkım Efendi romanında Râkım Efendi'yi örnek gösterebilmek için bu yönteme sıklıkla başvurmuştur. İlk örnekleri Ahmet Mithat Efendi'de görülen bu özellikler hidayet romanlarında da yer almaktadır. Hidayet romanı yazarları da İslâmi yaşayışın insanlığın kurtuluşu olduğunu anlatabilmek için sıklıkla romanın içine girerek okura açıklamalarda bulunurlar. Hidayet romanlarının bu yönüyle ilgili örnekler çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde verilecektir.

Siyah Zambak ve Merve romanında olayları birbirine bağlamada kolaylık oluşturması için geriye dönüş tekniği kullanılır. Hâkim bakış açısı ile kullanılan bu teknik romanda şu şekilde yer alır:

Daha önce mânâ veremediği hareketleri nihayet anlıyordu. Demek ciğer hastasıydı. Kocası, çatal, bardak ve kaşıkları ayrı ister, çocukları okşarken yüzünü daima hep yana çevirir, kesik kesik öksürdü. Sık sık gözleri dalardı. Izdırabını kimseyle paylaşmamış, yalnız çekmişti, Hanife Hanım hangi anılarını hatırlasa, içi yanıyordu. Aylar geçiyor fakat onun kalb sızısı dinmiyordu.(s.13)

Azrâ ve Esrâ'nın babası ciğer hastasıydı, bu bilgi bize geriye dönüş tekniği kullanılarak aktarılır. Eserlerde bulunan her bilgi bir amaca hizmet eder. Azrâ'nın

⁹⁶ Çetin, *Roman Çözümleme*, 114.

babasının hastalığı romanın ilk sayfalarında okura aktarılır. Romanın sonunda ise Azrâ da ölümcül bir hastalığa yakalanır ve Azrâ'nın bu durumu babasının hastalığı ile ilişkilendirilir.

Anlatım tekniğinin çokça kullanıldığı romanda gösterme tekniği de bir o kadar kullanılır. Konuşmalardaki gerçekçiliğin ortaya konulması ve akıcılığın bozulmasını engellemek için de diyaloglara yer verilir. Diyalog bölümlerinde bir kaç şu şekildedir.

Azrâ silkindi, kuşkuyla geri çekildi:

-Düğün mü?

-Evet canım. Yanlış duymadın ama meraklanma.

-İyi de herhelde arası bir haylidir.

-Eh! İstersen öyle sayabilirsin. Ben onbeş gün sonra nişan, aynı günün akşamında kolaylık olsun diye tabii düğün dedim. (s.41)

-Beni gece yarısı günaha sokma, dedi.

Gittikçe kızgınlığı artıyordu. Hızla:

-Ne yapacaksın orada diye ekledi.

-Tevvîd öğreneceğim, Arapça dersleri alacağım.

-Ablan duymasın. Kimbilir nasıl üzülecek. Zira senin okuman onun en büyük emeli... (s.69)

Yukarıdaki örnekler romanda yer alan diyalog bölümlerinden sadece bir kaçıdır. Romanda kullanılan teknikler arasında anlatma tekniği de bulunur.

Mehmed, Azrâ'ya olan aşkı yüzünden uzun süre evlenmemiştir. Ferhan öğretmenin yardımlarıyla Esrâ ile Mehmed bir yuva kurarlar. Mehmed iyi bir eş olmasına rağmen Esrâ ile pek ilgilenmez. Esrâ karşılaşacağı zorlukların farkındadır ve sabretmeye de hazırdır. Yazar bu durumu anlatma tekniğini kullanarak ve okura sorular sorarak aktarır.

Esrâ, ablasını sevmiş, bunun simgesini ayağında taşıyan, belki de karşı karşıya bir tek kelime konuşmadığı erkeğe ak pak hayatını götürüyordu. Açık bir savaş verecekti. Muvaffak olabilecek miydi? Esrâ, Ferhan öğretmenle vedalaşırken, Ferhan öğretmen onu tuttu. (s.182)

Genç kız: " Evlendiğim zaman" diyor. Müslüman için bu ne demek? Evlenince, "Çocuğumun doğumundan sonra der. Çocuğu doğunca ne yapacak? Şöyle düşünecek "büyüdüğünde." Evlâdı büyüdüğü zaman döner, geçtiği yollara bakar, bakarki üzerinden cehennem rüzgarları esiyor. Hiçbir şeyden istifade etmemiş, gençliği ve sıhhati, uçmuş gitmiştir. (s.66)

Önceki bölümlerde anlatıcı kişiden bahsetmiştik ve hidayet romanlarında anlatıcının okura nasihat etmek için aralara girdiğini belirtmiştik. İşte yukarıda verilen bölüm bunun bir örneğidir. Burada genç kızlara mesaj verilmektedir. Zaman geçmeden, kendilerini oyalamadan İslâm dinine göre yaşamalarını tavsiye eder. Yoksa zamanla gençliğin ve sıhhatin gideceğine, geriye ise cehennem rüzgarlarının kalacağına dikkat çeker.

Romanda montajlama tekniğinden de sıklıkla yararlanır. Romanın birçok yerinde bu teknikle ilgili örnekler görülmektedir. Daha çok ayet, hadis gibi alıntılar bu teknikle romana dahil edilmiştir. Montaj tekniği ile ilgili örnekler şu şekildedir:

Dünya rüyalarıdır. Onun ehli hesap verecektir. Dünya hayatını, onu yaratan Mevlâ herkesten iyi bilir. Buyuruyor:

Biliniz ki, 'Allah'a itaate ve âhiret kazancına sarf edilmeyen' dünya hayatı; bir oyun, bir eğlence, bir süs, aramızda bir öğünme, mal ve evlâd da bir çoğalıştır." (s.181)

İnsana 'Bir saatlik tefekkür bin senelik ibâdetten, efdaldır' hadisini hatırlatıyor.

Eserde Esrâ'ya dini yayma görevi yüklenmiştir. O hem sohbet programları yapmakta hem de girdiği her ortamda dini yaymaya çalışmaktadır. Özellikle ablasının evine gittiği zaman orada gördüğü yaşayışı değiştirmek için elinden geleni yapar. Ablasının arkadaşlarına dinden ne kadar uzaklaştıklarını göstermeye çalışır. Bunu yaparken de çeşitli ayetlerden, hadislerden, din adamlarının ilgili sözlerinden yararlanır. Montaj tekniğine örnek olarak şunları da verebiliriz:

Sana dar gelmeyecek makberî kimler kazsın.
Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın.
Bu taşınır diyerek Kâbeyi diksem başına
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına
Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana
Yine birşey yapabildim diyemem hatıranâ (s.89)

Bu bölümde Ferhan Öğretmenin kara çarşafı ile ilgili duyguları okura aktarılmaya çalışılır. Ferhan Öğretmen, gerici kıyafeti olarak gördüğü çarşafa bağlanır ve kara çarşafı kıymete şayan olarak görür. Kara çarşafa olan duygular şiirle okura aktarılır. Şiirin romanda yer alması da montaj tekniğinin kullanılmasıyla gerçekleşir.

Esrâ'nın çevresine rağmen büyük bir İslâm mücadelesi verir. Esrâ'nın bu mücadelesinin ablası tarafından bile anlaşılması ve bazen dışlanması şu ayetle desteklenir.

Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir kavmi, Allah'a ve peygamberine muhalefete kalkışan kimselerle sevişir bulamazsın. Veleve ki, o muhalifler "soyca" babaları, veya oğulları veya kardeşleri veya hısım ve hemşehrileri olsun... İşte Allah böyle "zalim" kimseleri sevmeyen bir kavmin kalplerine imanı tespit buyurmuş ve kendilerini yüce katından bir rahmet ile kuvvetlendirmiştir. (s.176)

Esrâ, ablasının yaşayışının yanlışlığını göstermek için şu bilgilerden yararlanır:

Ben insan ve cinleri, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım. Onlar ancak hayvanlar gibidirler. Doğrusu gidişçe daha sapıktılar. Allahü Teâlâ bütün yaptıklarını görür. Buyurduğu halde haramlar işleniyor. Allah yaptıklarınızı görücüdür. (s.226)

Verilen örneklerde görüldüğü gibi montaj tekniği bu romanda sıklıkla kullanılmıştır.

Azrâ sürekli ağlayarak günahkâr bir kul olarak öleceğinden yakınır. Esrâ, Azrâ'nın son anlarında yaşadığı pişmanlıklarını hayra dönüştürmek, onu günahlarından arındırmak ister. Bunun için Azrâ'ya tövbe etmesi gerektiğini söyler. Esrâ, ablasını ikna etmek için hocası ile birlikte hadisi şerifler bulur. Buharî ve Müslimden buldukları hadisi şerifleri Azrâ'ya naklederler. Bu hadisler şu şekildedir:

Bir kimse, can boğaza gelmeden ve can çekişmeden önce tevbe etse, Allah teâlâ tevbesini kabul eder. Allah Celle Celâluhû, bir kulun işlediği günaha karşı pişmanlığını bilince, o kul istiğfar etmezden evvel günahını bağışlar.

Günahattan tevbe eden kimse hiç günâhı olmayan kimse gibidir. (s.235)

Görüldüğü üzere romanda sıklıkla kullanılan teknikler arasında montaj bulunmaktadır. Romanda ileri sürülen düşünceler montaj tekniği kullanılarak desteklenmiş olur.

Geriye dönüş tekniği ile roman kahramanlarının geçmişleri hakkında özet bilgi aktarımı yapılır. Âhiret ananın geçmişi ile ilgili kullanılan geri dönüş tekniği şu şekildedir:

Bir gece büyük bir yer sarsıntısı vukubulmuş, üç kız taşlara sıkışmış kalmıştı. Haftasına ağlayarak, sızlayarak köyü terk ediyorlardı. Fakat bunlar onbeş sene evvele âitti. Bu olaylar kimin başından geçse, kolay, kolay unutamaz, hep

hayatının büyük felâketi diye taşırdı. Âhiret ana ile kocası acıları unutmak bir kenara, zamanla nimet saymayı başardılar. (s.54)

Âhiret ananın hayatı hakkında bilgi verilirken ilâhi anlatıcı tüm yaşananlara vakıftır. Anlatıcı Âhiret ananın yaşadığı acılar karşısındaki duruşunu dahi bilir. Ve bunları tüm ayrıntılarıyla okura aktarır. Bu özellikler romanın hâkim bakış açısı ile yazılmasından kaynaklanır.

Aynı durum Hanife Hanım'ın ölen eşinin ardından yetim çocuklarına bakmaya mecbur kalması ve iş hayatına atılmasının aktarılmasında da kullanılır. Burada da hâkim bakış açısıyla geriye dönüş tekniği şu şekilde kullanılmıştır:

Ahmet Bey'den kalan maaş pek azdı. Onlara yetmiyordu. Hep ucu ucuna... Hanife Hanım mecburen iş hayatına atıldı. Konfeksiyonculara bohçalar dolusu iş götürdü, iş getirdi. Üzüntülerini, sıkıntılarını alt etme çabasına azimle girdi. Azrâ'nın orta okulu bitirdiği sene, Esrâ ilkokul dördüncü sınıfa geçiyordu. Onlara parça kumaş alıyor, bulûz dikeyor. Arada bir gezmeğe çıkarıyordu: Geceleri uzak dağ köyünü hatırlayıp içini çekerken, Azrâ ile Esrâ'yı oyalamak için hikâyeler söylerdi. (s.13)

Bu bölümde de geriye dönüş tekniğinden yararlanılır. Böylelikle Hanife Hanım'ın yalnızlığının sebebi ve çalışmasının gerekliliği okura aktarılmış olur.

Romanlarda tasvirin hem ruh hâllerini aydınlatması, hem dikkat dağıtmaması için, çevrenin olduğu gibi değil de yalnız telkin edici unsurlarına indirilerek verilmesi, bunları da ruh hâlleriyle birlikte geliştirilmesi gerekmektedir.⁹⁷ Tiyatroda dekorun katkısı ne ise romanda tasvirin katkısı benzerdir.

İyi bir tasvirin bütün duyuları hesaba kattığını hatırlınızdan çıkarmayın. Bir orman mekânını yalnız görmekle kalmayız, aynı anda ağaç tepelerinden gelen rüzgar uğultularını işitir, ateşte kızaran sucuğun kokusunu duyar, sıcak sabah güneşini hisseder ve sıcak kahvenin tadını tadarız.⁹⁸ İncelediğimiz *Siyah Zambak* ve *Merve* romanında da ayrıntılı mekân tasvirlerine rastlarız. Bu tasvirlerden biri şu şekildedir.

Kocaman camlara çok hafif akşam gölgeleri vurmuştu. Deniz ve gökyüzünün tepelerle birleştiği yerde turuncu ve mor renklerin oyunu vardı... Işık

⁹⁷ Suut Kemal Yetkin, *Edebiyat Üzerine Denemeler*, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1978), 33.

⁹⁸ Hasan Çakır, *Öykü Sanatı*, (Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2000), 77.

düzeni insanı soluksuz bırakacak doyumsuzluktaydı... Martılar dalgalara inişler yapıyor, uzaklardan gemiler geçiyordu, zarif ve nazlı... Hafiften yapraklar hışırdıyordu. Çarpıcı güzelliklerin hepsi toplanmış. (s.101)

Tasvir, roman karakteri hakkında ipucu vermek gibi bir işleve de sahiptir. Eserlerde kulak, saç, eller, ayaklar, duruş, vücut yapısı, ses tonu ve türlü mimik hareketlerinin tasvir edilmesi, birçok yazar tarafından karakterin ipuçları olarak kullanıla gelmiştir. İncelediğimiz romanda kişi tasvirlerinden biri şu şekildedir:

Mehmed çıkıverdi. Sırtına bej bej bir takım elbise giymiş, cildi güneşten tunç gibi yanmıştı. Bacakları uzun, kalçaları dar, yüzü muntazam, şahsiyeti mütedil görünüşlüydü. (s.101)

Sonay annesinin genç bir modeliydi. Tavırlarındaki incelik, cildinin esmer rengi, uzun burnu, ne kadar ne kadar Leyla Hanımdı.(s.45)

Gösterme yönteminde anlatıcı, olabildiğince aradan çekilir ya da silik bir konuma gelir ve okuyucu ile roman arasında belirgin bir varlığa ya da rahatsız edici bir aracılık konumuna gelmemeye çalışır. Karşılıklı konuşmalar, ya olduğu gibi kendi akışı içinde verilir ya da bazen araya bağlantı ifadeleri sokuşturulur.⁹⁹

Siyah Zambak ve Merve romanında diyalog bölümlerine de yer verilerek anlatım canlandırılmaya çalışılmıştır.

- Eee.. ne imiş? dedi.
- Rica ediyorum yine başlamayalım.
- Sürprizlerin de öyle çok ki Turgay.
- İnan sevgilim, bu defa hepsinden farklı.
- Hangisi değil ki?.. (s.110)

Burada diyalog bölümü kullanılarak şimdiki zaman, yani yaşanan an okura yaşatılmaya çalışılır.

Anlatıcı, yakalamaya çalıştığı ara-dünyayı söylemsel ikilik yahut söylemsel çoğulluğuyla okura daima bir arkaplan sunar. Anlatıcı dilin dışında yakaladığı bu çoğullukları okurun da paylaşmasını arzular. Anlatıcı için işin aslı olan görünen değil, dilin de ötesinde kalan görünmeyendir, satır aralarıdır. Mesajın iletiminde bu arzu yerini hazza bırakır. Söylemsel yapının bu art alanı kullanma çabası Ortaçağla başlayan ve nesnenin/objenin üç boyutluluğuna açılan mekânsal kurgularda da görüleceği üzere dile yeni imkânlar açmaktan geri

⁹⁹ Çetin, *Roman Çözümleme*, 117.

durmaz. Objeye, artalanın, nesne ya da doğanın egemenliğinde imgesinin de yardımıyla vardır.¹⁰⁰

Siyah Zambak ve Merve romanında dil oldukça sade ve açık bir şekilde kullanılmıştır. Hâkim bakış açısı kullanılan bu romanda daha çok anlatım tekniği kullanılmıştır ancak bunun yanında diğer tekniklere de yer verilir. Romanda kullanılan anlatım tekniklerini bu başlık altında inceledik. Ancak yazarın kullandığı üslubu daha iyi ortaya koyabilmek için bunlardan yararlanacağız.

Romanda kullanılan diyalog tekniği daha çok çatışma hallerini yansıtır. Bu çatışma İslâm dinini tam anlamıyla yaşayanlarla, kendi kafalarında kurdukları İslâm'ı yaşayanlar arasında gerçekleşir.

-Mesela ikindi namazımı kıldım da geldim şekerim.

Leman Hanım Esrâ'nın imasına öfkelenmişti, gözleri kıvılcım saçarken dudakları bir tebessümle gülüyordu. Esrâ adeta aptallaşmış, gayrî ihtiyârî:

-Ojeleriniz, dedi yüksek bir sesle.

Leman Hanım'ın el ve ayak tırnakları sıyrılmaya yüz tutmuş sedef bir ojeyle kaplıydı.

-Mestlidir. Gusûl abdestinden sonra sürmüştüm.

-Böyle abdest olmaz, tabii namaz da olmadı ama. (s.190)

Yazar romanda kendini gizlemeyerek fırsat buldukça nasihat verir. Bu klasik roman kurallarına uygun değildir ancak modern romanlarda bu durum sıkça görülür.

Müslümanların sokakları birer günah galerisi. İlâhi nizamın başına iffet tacı taktığı, paha biçilmez bir değer verip örttüğü, mü'mine kadın nerede; modern küfrün galibiyeti altında bocalayan islâmî şuurunu yitirmiş, tırnakları ojeli, saçları boyalı, ince topuklar üzerinde kırtan kadınlar nerede? Hayatlarımız çok garip!... (s.65)

Bu paragrafta yazar düşüncelerini kahramanlara gerek kalmadan direkt kendi söyler. Yukarıdaki üç satırlık bölüm bir cümleyi oluşturmaktadır. Bu da yazarın oluşturduğu uzun cümlelere bir örnektir.

Roman yazarı okura mesaj verirken bunu eleştirel üslupla gerçekleştirir:

Genç kız: 'Evlendiğim zaman' diyor. Müslüman için bu ne demek? Evlenince, 'Çocuğumun doğumundan sonra der. Çocuğu doğunca ne yapacak? Şöyle düşünecek 'büyüdüğünde.' Evlâdı büyüdüğü zaman döner, geçtiği yollara bakar,

¹⁰⁰ Hayrettin Orhanoğlu, *Anlatıcılar Açısından Romanın Gelişimi*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 189.

bakarki üzerinden cehennem rüzgârları esiyor. Hiçbir şeyden istifade etmemiş, gençliği ve sıhhati, uçmuş gitmiştir.

İslâm, bir insanın ömrünün her gününün, her saatinin, her ânının içindedir. Bâliğ veya balığa olunca kulluk hemen tümü ile başlar." (s.66)

Yukarıdaki alıntı metninde yazar hem eleştirel bir üslup kullanır hem de nasihatte bulunur. Yine belirtmek gerekirse yazar, burada hiç bir kahramanı kullanmadan, direkt kendini ortaya koyarak düşüncelerini aktarır.

Romanın bazı bölümlerinde aşağıdaki örnekte olduğu gibi dramatik üsluba yer verilmiştir.

Direksiyonun dikiz aynasından arkaya baktı:

-Fena haber iletme mecburiyeti pek zormuş komşum, dedi. Osman Bey, Ahmed'in başını kucağına almış, arada sırada parmaklarını ıslak saçlarda dolaştırıyordu:

-Erkekliğe sığsa ben hemen kaçacağım. Utanma belâsına geliyorum. Benim, kızıyla yaşıt. Mürebbiyelerinin kontrolünde, geldiklerinden beri arkadaşlık yapıyorlardı.

-Zamanlarda çok acayip olaylar gizli Osman Bey. Dün bu karanfil ve çelenklerle süslü bir gelin arabasıydı. Arkada damat oğlumla gelinim sarmaş dolaştılar. Evlerine ben götürdüm. Köşedeki solmuş çiçekler onlardan.

Osman Bey, yüzünü Ahmed'e yaklaştırdı, alev alev yanan yanağını, onun soğumuş tenine dayadı:

-Meğer bugün taşıyacağımız minik cenazemize kalmışlar. (s.142)

Bu paragrafta kişilerin ruhsal değişim süreçleri sergilenmektedir. Bir gün önce oğlunun düğünüyle mutlu olan Timur Bey şimdi komşu oğlunun ölümüyle üzülmektedir. Ayrıca iki arkadaşın ölüm karşısında ne kadar güçsüz kaldıkları görülür.

Bunun yanında Ahmet'in ölüm sahnesi ve Azrâ'nın olaya verdiği tepki çok dramatik bir şekilde anlatılır. Tüm anlatım içinden sıyrılıp okuru içine alan bölümü bu sahneler oluşturur.

Romanda ağırlıklı olarak kullanılan üsluplardan biri de sanatsal üsluptur. Sanatsal üslup kendini daha çok tasvirlerde gösterir. Bunlara bir kaç örnek göstermek istiyorum:

Kocaman camlara çok hafif akşam gölgeleri vurmuştu. Deniz ve gökyüzünün tepelerle birleştiği yerde turuncu ve mor renklerin oyunu vardı... Işık düzeni insanı soluksuz bırakacak doyumsuzluktaydı... Martılar dalgalara inişler

yapıyor, uzaklardan gemiler geçiyordu, zarif ve nazlı... Hafiften yapraklar hışırdıyordu. Çarpıcı güzelliklerin hepsi toplanmış.

Bir cümbüş işte...

Bir cümbüş ki!... Ressamın eline palet verdiriyor. Şâire ard arda mısralar yazdırıyor, manzumeleri yıllarca söylenecek, dudaklardan silinmeyecek... (s.101)

Bu tasvirin sanatsal yönü kendi içinde de dile getirilir. " Şâire ard arda mısralar yazdırıyor," cümlesi bunun bir göstergesidir.

Yazar düşüncelerini haklı çıkarmak için sıkça montaj tekniğinden yararlanır. Bu teknikte daha çok ayet ve hadisleri kullanmış ayrıca kaynak göstermiştir. Buradaki amaç inandırıcılığı arttırmaktır. Montaj tekniği ile kitapta yer alan ayetlere bir kaç örnek vermek istiyoruz.

Bir kimse, can boğaza gelmeden ve can çekişmeden önce tevbe etse, Allah teâlâ tevbesini kabul eder. Allah Celle Celâluhû, bir kulun işlediği günaha karşı pişmanlığını bilince, o kul istiğfar etmezden evvel günahını bağışlar.

Günahtan tevbe eden kimse hiç günâhı olmayan kimse gibidir. (s.235)

Bu hadisler aslında yazarın okura vermek istediği mesajlardır. Yazar okura ne yapmış olursan ol yine de tövbe et, telkininde bulunur. Bu telkinler romanın genelinde bulunmaktadır.

1.1.5. Olay Örgüsü

Siyah Zambak ve Merve romanını olay örgüsü açısından da ayrıntılı bir şekilde inceledik. Bu bölüme giriş yapmadan olay örgüsünün ne olduğu ve romanlarda nasıl oluştuğu hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Olay örgüsü, romanın hikâyesinde yer alan olayların sıralanış ve düzenleniş sistemidir. Bir başka ifadeyle olaylar zincirinden oluşan vakadır. Olay örgüsü, kişiler, şeyler, durumlar ve olgular arası ilişki ağlarında, organik anlamda sağlam bağlantılardan oluşur. İlişkiler ağı ya olumlu biçimde seyreden olaylar biçiminde ya da 'çatışma'ya dayalı olarak gelişir.¹⁰¹ Yani romanda anlatılan öykü ve bu öykünün temelindeki anlamdır. Olay örgüsü romanda hem karakterlerin başına ne geldiğini, hem de bu olayların anlamını ortaya koyar. Yazarın düşündüğü, düşlediği, dinlediği ya da tanık olduğu her şey bir olay örgüsü içinde anlatılabilir.

¹⁰¹ Çetin, *Roman Çözümleme*, 187.

Olay örgüsü ile karakterler öylesine iç içedirler ki birinin varlığı diğerini zorunlu kılar. Doğal olarak yazarın karakter kadrosunda yer alan kişiler olay örgüsünün ilerlemesinde, değişmesinde, karmaşık ya da basit oluşunda çok önemli yer tutar. İyi çizilmiş karakterler, olay örgüsünün anlatılanların dışına taşıdığı duygusunu uyandırabilirler.¹⁰²

Yukarıdaki bölümde olay örgüsünün ne olduğunu, neleri kapsadığını açıklamaya çalıştık. Bu açıklamalardan yola çıkarak *Siyah Zambak ve Merve* romanının olay örgüsünü şu şekilde oluşturduk:

Azrâ, Nevin Hanım'ın atölyesinde çalışır. Buraya müşteri olarak gelen Leyla Hanım, Azrâ'yı çok beğenir ve ona eşinin filmde oynamasını teklif eder. Elbise provası için Leyla Hanım'ın evine giden Azrâ, eşi Vecdi Bey ve oğlu Doktor Turgayla tanışır. Bu olaylar gerçekleşirken Azrâ, Müezzîn Mehmed'in aşkıyla dolup taşmaktadır, bu yüzden gelen teklifi geri çevirir. Ancak, iş arkadaşı Ayşe'den Mehmed'in teyze kızı Seleme ile evleneceğini öğrenir. Bu haberle sarsılan Azrâ intikam için film teklifini kabul etmeyi düşünür. Film projesinden önce Doktor Turgay'dan evlenme teklifi alan Azrâ, Mehmed'e inat bu teklifi kabul eder. Bir hafta içinde söz, nişan ve düğün gerçekleşir.

Azrâ'nın kız kardeşi Esra, ablasının gidişyle sarsılır, kendini çok mutsuz ve yalnız hisseder. Âhîret ana ile sohbet ederek rahatlar. Asıl mutluluğun Allah yolunda olduğunu anlar.

Esrâ'nın okuldaki öğretmeni Ferhan Hanım dört çocuk sahibi bir kadındır. Çocuklarının eğitimi için elinden geleni yapar, ancak bir türlü istediği sonuca varamaz. Çevresinden sürekli olarak çocuklarıyla ilgili şikayetler duyar.

Esrâ, bir kaza esnasında kendini yola atarak Ferhan Öğretmenin kızı Betül'ü ölümden kurtarmış kendi ise hafif yaralanmıştı. Bu yüzden Ferhan öğretmen Esrâ'ya minnettardır. Çocuklarının olumsuz hallerinden bunalan Ferhan Öğretmen, Esrâ'yı namaz kılariken görür. Bu yaşanmışlıklarla Esrâ'ya yakınlık duyan öğretmen de dua etmeye ve namaz kılmaya başlar. Çocuklarını İslâmi ahlakla donatmaya başlayan anne, edindiği yeni alışkanlıklarının sonuçlarını da almaya başlar. Dört çocuğu da yaptıkları her davranışta günahı sevabı düşünür ve buna göre hareket eder.

¹⁰² Tekin, *Bir Kurgu Sorunu Olarak Bakış Açısı*, 173.

Âhiret ana bir gün Esrâ'yı Fatma adlı bir hocanın sohbetine götürür. Sohbetten çok etkilenen Esrâ, okulu bırakıp kuran kursuna gitmeye karar verir. Kararını o akşam annesine açıklar ancak istediği olumlu cevabı alamaz. Kızını ikna etmeye çalışan Hatice Hanım, Ferhan öğretmenden yardım ister. Öğretmeni Esrâ ile konuşmak için evlerine gider. Durumun farkında olan Esrâ, Fatma Hoca'yı da evlerine davet etmiştir. Ferhan öğretmen ona okulu bırakıp çarşaf giymenin çağ dışı olduğunu anlatmaya çalışır. Fatma Hoca ise ona Allah'ın emirlerinden bahseder. Ferhan Öğretmen Esrâ'yı ikna etmeye çalışırken kendi düşüncelerinin de değiştiğini görür. Ertesi gün Ferhan öğretmen ölüm döşeginde olan Âhiret anayı ziyarete gider. Ölümünden çok korkan Ferhan öğretmen ilk kez bir ölüm anıyla yüz yüze gelir. Ferhan öğretmen yaşadıklarının etkisiyle hidayete erer. Çarşafa kutsal bir varlık gözüyle bakar. Bu durumunu Esrâ'ya borçlu olan öğretmen hislerini şu şekilde ifade eder:

Sana hayatım boyunca, teşekkürler. Allah'tan tek bir isteğim var, benim de sana bir şey yapabilmemi nasip etmesi.

Esrâ, solgun dudaklarını aralayıp, birşey diyecekti ki Ferhan öğretmen eliyle ağzına sıkıca bastırdı, konuşurmadı. (s.91)

Evlenir evlenmez yurtdışına giden Esrâ'nın ablası Azrâ, dört beş sene üzerine vatanına döner. Esrâ'yı çarşafı içinde görünce çok şaşırır. Esrâ ve annesi ise Azrâ'nın yurt dışında doğan oğullarına Cenkmene ismini koyduklarını öğrenince ismi anlamsız ve komik bulup gülerler. Çocuğun ismini Ahmet olarak değiştirirler.

Azrâ evlerinde çalışan Nevin Teyze'den Mehmed'in evlenmediğini, yanlış anlaşılma olduğunu, Seleme ile Mehmed'in amca oğlu olan diğer Mehmed'in evlendiğini öğrenir.

Her gittiği yerde güzelliğiyle dikkat çeken Azrâ katıldığı bir baloda damatları Mete Bey'in münasebetsiz hareketlerine maruz kalır. Görüncesi Sonay'ın eşi Mete Bey ona aşkını ilan eder. Duruma şahit olan Sonay bu olaydan sonra eşinden boşanmaya karar verir.

Turgay Bey, ailesini kiraladığı bir yazlığa yerleştirir. Tek çocukları olan Ahmet sürekli denize girmek ister. Annesi izin vermediği halde Ayşe teyzesini ikna ederek sahile inerler. Ayşe teyzesinin bir anlık boşluğundan yararlanan küçük Ahmet yalnız başına denize girer ve boğularak ölür. Ailenin gözbebeği

Ahmet'in ölümü onlarda bir uyanışa neden olur. Dünyanın geçiciliğini anlayan Doktor Turgay bu acıyla Allah'a yakınlaşır ve gerçek imanla tanışır.

Esrâ, yaşanan olaylardan dolayı ablasını teselli için sık sık ziyaretine gider. Bu ziyaretler esnasında ablasına ve evde bulunan yakınlarına doğru yolu göstermeye çalışır. Yozlaştırılmaya çalışılan dinin esaslarını onlara bir bir anlatır. Doktor Turgay, siyah çarşaf içinde bir zambak gibi açan baldızına Siyah Zambak ismini verir. Esrâ artık bu isimle anılır. Siyah Zambak'ın sohbetlerine katılmak için kadınlar heyecanla beklerler.

Ferhan Öğretmen, Esrâ'nın Mehmed'e olan ilgisini fark etmiştir. Ona bir iyilik yapmak ister ve camiye giderek Mehmed ile konuşur. Ona Esrâ ile evlenmesinin münasip olacağını söyler. Mehmed önce bunu reddeder. Çünkü O, Azrâ'ya olan sevgisinden dolayı bugüne kadar evlenmemiştir. Ancak ısrarlara dayanamaz ve teklifi kabul eder.

Esrâ düğün hazırlıklarını dinin gereklerine göre yapmaya çalışır. Yatak odası gibi çeyizlik eşyaların alınmasını istemez, onları israf ve gereksiz olarak görür. Beyaz gelinliğe kesinlikle karşı çıkarak dinimizde böyle bir şeyin olmadığını söyler. Onun yerine yeşil bir elbise giyer ve yeşil bir eşarp takar. Esrâ ve Mehmed ocak ayında evlenirler.

Azrâ ikinci çocuğu olan Merve'yi kucığına alır. Esrâ, ablasını ziyarete gider ve onu tövbeye çağırır. Azrâ hayatını ne denli boşa geçirdiğinin ve günahlarla çevrildiğinin farkındadır ve nefsiyle sürekli savaşıyor.

Esrâ ile Mehmed'in evlilikleri normal seyrinde gider ancak Mehmed sevgisini eşine tam olarak gösteremez. Birlikte çay içerken kedisini okşar geceleri ise kitaplarıyla ilgilenir. Esrâ çoğu geceleri yatağında ağlar, sabrederse her şeyin yoluna gireceğini düşünür. Mehmed bir süre sonra yaptığı yanlışlığın farkına varır ve eşiyle ilgilenmeye başlar. Artık saygıyla bağlanan hayatlarına sevgi de girer.

Azrâ eşiyle hacca gitmeye karar verir. Hacda tövbe edecek dönüşte dinin tüm gereklerini yerine getirecekti. Çarşaf giymeyi düşünen Azrâ'yı bu düşünce çok heyecanlandırır. Azrâ bu hayallerle doluyken ağır bir hastalığa yakalanır. Hayatını nefsi uğruna heba ettiği için pişman olur. Allah'ın huzuruna günahkâr olarak gideceği için çok üzülür, sürekli ağlar. Esrâ ise son nefeste dahi olsa edilen

tövbenin kabul olunacağını ablasına anlatarak ona tesellide bulunur. Azrâ son zamanlarında oturur şekilde kaza namazı kılar ve sürekli kelime-i tevhit çeker.

Öleceğini anlayan Azrâ, Esrâ'dan kızı Merve'yi yetiştirmesini ister. Alıp da giyemediği çarşafı da kızı Merve'ye miras olarak bırakır. Azrâ, Merve'nin çarşafı giydiği ilk gün mezarında ziyaretine gelmesini ister.

Azrâ'nın ölümünün üzerinden on iki yıl geçer ve Merve çarşafını giydiği ilk gün annesini ziyarete gider. Esrâ, Mehmed ve Merve mezarın başında iki kişi görürler, bunlardan biri Merve'nin babası Doktor Turgay ve diğeri ise halası Sonay Hanım'dır. Turgay Bey sakal bırakmış, Sonay Hanım ise çarşafı içindedir.

1.1.6. Şahıslar

Eserin kişiler kadrosunu romandaki olayları yaşayan kahramanlar oluşturur. Buradaki kişiler etken ya da edilgen durumdadır. Romanda bulunan etken ya da edilgen her kişinin o hikâyede bir görevi vardır. Bu kişiler romanda olumlu veya olumsuz karakterler olarak karşımıza çıkar.

Yazar tarafından oluşturulan romanlarda olaylar yaşanmış ya da yaşanılabilir türden olmalıdır. Bununla birlikte kahramanlar da aynı özellikte oluşturulur. Roman kahramanları, her gün iletişimde olduğumuz ya da yanından geçerken varlıklarını fark etmediğimiz kişiliklerden meydana gelir. Bu gerçeğe yakınlık etkin romanlarda daha da ön plandadır. Büyük roman kahramanları o kadar canlıdır ki, çok defa onlara gerçekten yaşamış, fakat bugün sadece hatıraları kalmış birer varlık gözüyle bakarız.¹⁰³

İslâmi romanlarda kişiler kadrosunda çoğunlukla yüceltilmiş tiplere rastlarız. Bunlar yazarın ana izleğe bağlı olup; romancının düşünce ve duygularını dile getiren ve temsil eden bir kişidir. Bu tip, yazar tarafından olumlanan değerleri, fiilleri, duygu ve düşünceleri savunarak, yaşayarak temsil eden biridir. Dinî, millî, ideolojik, felsefî ya da bazı sosyal nitelikli değerleri taşır. Bu değerler adına yerine göre mücadele ederek üstün fedakârlıklarda bulunabilen kahraman bir kişidir.¹⁰⁴

¹⁰³ Suut Kemal Yetkin, *Edebiyat Konuşmaları*, (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1952), 20.

¹⁰⁴ Çetin, *Roman Çözümleme*, 149.

Bu özelliğe Ahmet Mithat Efendi'nin Felâtun Bey ve Râkım Efendi adlı eserini örnek verebiliriz. Yazarın romanında Râkım Efendi idealize edilmiş, yüceltilmiş bir tiptir. Yazar olunmasını istediği genç insan özelliklerini Râkım Efendi'de yoğun bir şekilde uygulamıştır. Amacı bu yöntemle genç okurlarına nasıl bir insan olmaları gerektiğini göstermektir.

Kişilik gelişimi genellikle kişi kadrosu başlığı altında incelenir. Kişilerin veya toplumların kademe kademe gelişim ve oluşum gösterdiği romanlar oluşum romanı olarak adlandırılır. Bu tip romanlara verilebilecek en güzel örnek hidâyet romanlarıdır. Çünkü bu romanların tümünde bir değişim bulunmaktadır. Bu yönüyle "Hidâyet romanlarının her biri bir oluşum romanıdır." diyebiliriz.

İslâmî hidayet romanlarında genellikle gençlerden biri; kız veya erkek önce İslam'la alakası olmayan bir hayat sürmekteyken, bir vesileyle müslümanca yaşama biçimini benimseyerek kimlik ve kişilik değişimine uğrar.¹⁰⁵ Neredeyse tüm hidâyet romanlarında bu değişim olayı gerçekleşmektedir. Bu değişim İslâmi romanlarının oluşum romanı özelliği barındırdığını gösterir.

Kişiler romanlarda yer alırken iki yönlü olarak karşımıza çıkarlar. Bunlardan biri bedensel boyutlarıdır. Burada kişinin fiziksel özelliklerini görürüz. Kişinin şekli, yapısı, yaşı, işi, şekli davranış kalıpları gibi dış görünümüne ait ayrıntılar, hep onun fizikî portresini oluşturur. Bu fizikî portre, kişinin ruhsal kimliğinin, soyut kişiliğinin alt yapısını oluşturabilir ya da onlara bir çerçeve görevi görebilir.¹⁰⁶

Fiziksel özelliklerin sadece görünüş olarak bir anlam ifade etmediğini ruhsal boyutun da bir göstergesi olduğunu açıklamalardan anlamaktayız. Bedensel boyutun yanında kişilerin özelliklerini gösteren bir de ruhsal boyut bulunmaktadır. Roman kişilerinin duyguları, düşünceleri, heyecanları, idealleri, beklentileri, özlemleri, üzüntüleri, iç çatışmaları, hayal kırıklıkları, çelişkileri yani bir bütün olarak ruhsal dünyalarının sunumudur. Buna göre roman kişilerinin iç dünyalarında olup bitenler, duygu ve düşünceleri tepki ve tavır alışları, hayalleri, ince duyguları aktarılır.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Çetin, *Roman Çözümleme*, 162.

¹⁰⁶ a.e., 171.

¹⁰⁷ a.e., 173.

Roman kahramanlarının iki yönlü olarak teşekkül ettiğini vurgulamıştık. Bu bağlamda *Siyah Zambak ve Merve* adlı romanın kahramanlarını bedensel boyutları ve ruhsal boyutları olarak iki farklı özellikte incelemeye çalıştık. Roman kahramanlarının özellikleri aşağıda ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir.

1.1.6.1. Azrâ

1.1.6.1.1. Bedensel Boyut

Romanın ana kahramanı olarak karşımıza Azrâ çıkmaktadır. Eserde Azrâ denilince akla güzellik gelmektedir. Azrâ sürekli olarak yüzünün güzelliği ile betimlenir. Ve bu güzellik unsuru romandaki olayların da seyrini etkiler.

Eserin tüm bölümlerinde yer alan Azrâ romanın ana kahramanlarından biridir. Azrâ'nın Doktor Turgay ile evlendiğinde kaç yaşında olduğunu Nevin Hanımla yaptıkları sohbetten öğreniyoruz. Bu sohbet romanda şu şekilde yer almaktadır.

-Kimseye gitmedim. 18 yaşına gelene kadar ne kendisinden, ne de ailesinden bir teklif gelmeden durdum. Sevdiğini bilmeden bekledim. Mahallenin ağız cikletiydim. Küçük çocuklar arkamdan seslenirlerdi. 'Müezzinin yerine çıkan Mehmed'in sözlüştüyümüş' diye. Gene de sabrediyordum, tâki evleneceğini işitene dek. (s.118)

Azrâ aslında Müezzin Mehmed'e aşiktir, ancak ondan açık bir şekilde karşılık göremez ve bir süre sonra onun sözlendiğini duyar. Bunun üzerine kendisine teklifde bulunan Turgay Bey'le evlenmeye karar verir. Üsteki alıntı metninde Azrâ, on sekiz yaşına kadar Mehmed'i beklediğini söyler. Buradan onun evlendiğinde kaç yaşında olduğunu anlıyoruz. Azrâ henüz 18 yaşında genç bir kızdır.

Azrâ'nın dış görünüşü hakkında bilgi verilirken sürekli olarak yüz güzelliği tasvir edilir. Çünkü romanın akışını belirleyen onun güzelliğidir.

Güzel yüzünü narin yapraklı öbeklere gömerek içine çekti.

Azrâ, insanın rastladığı vakit dönüp dönüp bakacağı belki de hayalini bir ömür boyu unutamayacağı tiplerdendi. Duru beyaz bir cildi, oval yüzünü çevreleyen son derece gür siyah saçları vardı. (s.7)

Romanda anlatılan olayların iskeletini Azrâ'nın güzelliği oluşturur. Romanın ilerleyişi hep bu durum üzerine kurulur. Azrâ güzelliği sayesinde zengin bir aileye gelin gider ve hayatı tamamıyla değişir. Bu değişiminin yanında

çevresindeki insanlar ona hep güzelliği ölçüsünde değer verirler. Kocasını Turgay onu çok sever, bunu yanında görünmesinin kocası da ona âşıktır.

Doktor Turgay'ın babası Vecdi Bey tarafından Azrâ'nın artist yapılması planlanırken o, evlerine gelin olarak girer. Bu evlilik haberleri gazetelerden duyurulur ve Azrâ'nın güzelliği gazeteler aracılığıyla da tasdik edilir. Gazetede yer alan başlık şu şekildedir:

Başını yastıktan kaldırdı, baktı, cümlesini tamamlayamadı. Kendi renkli resmi hemen hemen gazetenin yarısını kaplamıştı. Mütebessim, alımlı Azrâ'ya bakıyordu. 'DOKTOR TURGAY NİHAYET EVLENİYOR' 'BÜYÜLEYEN GÖZLER, SİHİRLİ DUDAKLAR' 'ARTİST EDECEKLERDİ, VAZGEÇTİLER GELİN YAPIYORLAR.' (s.39)

Görenleri kendine hayran bırakan genç kızın bu özelliği romanın gidişatını da belirler. Azrâ, Mehmed'e âşıktır, Mehmed de onu sevmektedir ancak bunu ahlaki bulmadığı için hislerini ona söyleyemez. Azrâ ile Mehmed kavuşamazlar. Azrâ'nın güzelliği kıskanç bakışları her zaman üzerine çeker. Öyle ki Mehmed'in annesi bile bu güzellikten ürker ve onu oğluna yakıştıramaz. Bu durumu eserdeki şu cümleyle gösterebiliriz:

Hatice Hanım sokaklarda gelip geçenleri güzelliğiyle şaşırtarak dolaşan, eşarby oyalı, dudakları biraz boyalı Âzra ile karşılaştıkça sinirlenir, kızın mimikleri ona basit gelirdi. Âzra'nın hârikulâde çekiciliği de onu ürkütürdü, Mehmed'i evirir, çevirir, her istediğini yaptırırdı. (s.167)

Müezzin Mehmed'in annesi Hatice Hanım'ın Azrâ'ya bir türlü görücü gitmemesinin nedeni bu düşüncelerdir. Azrâ'nın güzelliği ve mahcubiyeti, Hatice Hanım tarafından kibir ve kendini beğenmişlik olarak algılanır.

İş arkadaşları da kıskançlıkta devam eder. Öyle ki Azrâ'ya, Mehmed'in başka birini sevdiğini ve onunla nişanlandığını söylerler. Azrâ duyduklarıyla çok üzülür, kahrolur. Yaşadıklarını gururuna yediremeyen Azrâ, ona hayran olan ve onunla evlenmek isteyen Doktor Turgay'ın teklifini kabul eder.

Doktor Turgay ile evlenen Azrâ ağır bir hastalığa yakalanır ve yataklara düşer. Bu hastalık onu eritip bitirir ve tanınmaz hale getirir. Hikâyenin temelini oluşturan Azrâ'nın güzelliği romanın sonunda onun elinden alınır. Onu bu halde gören annesi neye uğradığına şaşırır. Azrâ'nın bu durumunu annesinin gözünden şu şekilde öğreniyoruz.

Doktor Turgay, Hanife Hanımı, Azrâ'nın iyice olduğu bir gün bizzat kendisi alıp getirmişti de kadıncağz kızını görünce onun battaniyesinin altında kaybolmuş bedenine sarılmış:

-Sana neler oldu yetimim... Terketmiyesin beni, diye ağlamıştı.

Kız annesiyle helâlleşirken, doktor ezik, kahrolmuş, göğsünde müthiş bir baskı, kuvvet almak için vücudunu gömme dolabın kapağını var gücüyle yaslıyordu. (s.236)

Burada Azrâ'nın nasıl bir durumda olduğu açık bir şekilde okura aktarılır. Annesi kızının haline hayret eder ve onu kaybetmekten korktuğunu dile getirir.

Azrâ'nın hikâyesi hazin sonla biter. O güzelliğiyle dillere destan olan kız, çaresiz bir hastalığa yakalanır. Günden güne sevdiklerinin gözü önünde erir. Bu hastalıklı haline rağmen Azrâ'nın güzelliği hakkında olumsuz bir tasvirde bulunulmaz.

Çarşaf, pike, yastık kılıfları bembeyaz, Azrâ'ya beyaz bir gecelik giydirmişler, saçlarına dolanılan başörtüsü de beyaz.

Beyazlar arasında hiç bozulmamış, daha bir güzel görünen mor menekşe renkli gözlerinden muzip, zavallı bir sevinç geçiyor. Turgay'ı beklemeden cevabını kendi veriyor:

-Benim... Esrâ'ya ısmarlamıştım... Dün getirdi... Yanıma koyuver...

Azrâ kocasının varlığını unutmuş, zayıf parmaklarıyla çarşafı okşuyor, ona kutsal bir şeymiş gibi dokunuyordu. Genç kadının bakışları baygın. (s.244)

Yukarıda verilen alıntı da bize Azrâ'nın son hallerini göstermektedir. Azrâ, evlendikten sonraki tüm hayatını Allah'tan uzak dünyevi zevkler içinde geçirmiştir. Bu yaşayışına rağmen hep içinde bir pişmanlık ve eski hayatına dönme isteğini de barındırmıştır. Ancak bunu başaracak gücü kendinde bulamamıştır. Ta ki tedavisi olmayan bir hastalık kapısını çalana kadar. Genç kadın hasta yatağında örtünmüş ve çarşaf giymeye karar vermiştir. Çarşafı yalnız başına giyemeyen Azrâ, eşinin yardımıyla onu giyer ve hep hayal ettiği gibi bir Azrâ olur.

1.1.6.1.2. Ruhsal Boyut

Hayatın zevklerinden yararlanmak isteyen, içinde değişik arzular barındıran Azrâ, romanda hâkim bakış açısıyla okura şu şekilde anlatılır.

Azrâ işini bitirince aynanın karşısına geçti, sandalyeye oturdu, hazırlanmaya başladı. Her başlayan gün, onun için yeni bir hayattı. İçi içine

sıgmayan bir kızdı. Kimi zaman ümitli, bazen de ümitsiz, ama muhakkak, kalbi dâima çeşitli arzulara, isteklere açık olurdu. (s.7)

Bu tasvirle Azrâ'nın hayat dolu bir kız olduğunu anlıyoruz. Her yeni günden yeni şeyler beklemektedir. Cümlelerin sonunda yer alan bilgi, Azrâ'nın hayatını değiştiren özelliği durumundadır. Onun kalbi arzu ve isteklere hep açıktır. Önce artist olma isteği daha sonra Doktor Turgay ile evliliği kabul etmesi onun arzularının bir sonucudur.

Azrâ maddi olarak sıkıntılar içinde olan bir ailede büyümüştür. Babası o daha çok küçükken ölmüştü. Annesi ve kardeşi Esrâ ile yapayalnız ve kimsesiz kalmışlardı. Bu koşullarda yetişen Azrâ, maddi olarak kendini aşağı görür ve durumu iyi olan kişilerden çekinir, kendini onlardan uzak tutardı. Onun bu ruhsal durumu şu şekilde tasvir edilir:

Azrâ'nın neşeli yüzü değişmişti. Onun zenginlere karşı tuhaf bir ürkekliği vardı. Çocukluğunda dahi maddî imkânları çok iyi sınıf arkadaşlarından uzak dururdu. Önceleri magazinleri süsleyen elbiselerin bir benzerinin hemen onların sırtında olmasına şaşardı. Zamanla buna alıştı. Alıştı ama, lastik ayakkabı ve etekleri kısalmış hep aynı manto ile okula gelen Azrâ'yı "ya hor görürlerse" korkusunu bir türlü içinden atamamıştı. (s.8)

Artist olma isteği ve Doktor Turgayla evliliği de bir bakıma bu ruh halinin bir sonucudur. O zenginlerin yanında kendini küçük görür. Bu evlilikle aşağılık duygusundan kendini kurtarmak ister.

Arkadaşının ona Mehmed'in nişanlandığını söylemesi Azrâ'da büyük yıkımlar oluşturmuştu. Kendi kendine Mehmed'e kızar ve onunla içten içe savaşır. Kendini zaten beğenen genç kız duyduğu iltifatlar karşısında daha da gururlanır. Hayalinde Mehmed'e şu şekilde nispet yapar.

Gururu okşanmıştı. Damarlarına ılık bir sevinç, sessizce akıyordu. Hâlâ haber beklediği Mehmed'in bunu duymasını ne kadar çok isterdi. O, Azrâ'ya yandan bakan kız kardeşine inat bir de kabul etmeliydi. Bakakalsınlardı. Azrâ birden, içinde birikmiş olan hınçtan ürktü.(s.11)

Genç kız maddi olarak çektiği sıkıntıların bir neticesi olarak çekingen bir yapıya sahipti. Onun bu çekingenliği dışarıdan farklı anlaşılıyordu. Öyle ki Mehmed'in annesi onu kibirli olarak görür ve oğlunu ondan korumak isterdi.

Hatice Hanım sokaklarda gelip geçenleri güzelliğiyle şaşırtarak dolaşan, eşarby oyalı, dudakları biraz boyalı Azrâ ile karşılaştıkça sinirlenir, kızın mimikleri

ona basit gelirdi. Azrâ'nın çekingenliğini yanlış değerlendirir, kendini beğenmiş, Mehmed'in onu alacağından emin der, iyice çileden çıkardı. (s.167)

Oysa ki Azrâ, Mehmed'i gerçekten sevmiş ve onunla bir yuva kurmak istemişti. Ancak, Azrâ'nın fevri davranışları onun tüm hayatının değişmesine ve tamamıyla farklı yaşayışta bir insan olmasına neden olmuştur. Annesinin evinde başı kaplı, namazını kılan, Allah'a inanan Azrâ, Doktor Turgay ile evlendikten sonra sahilde kocasıyla çektirdikleri mayolu fotoğraflarını annesine gönderecek kadar değişmiştir.

Esrâ, Âhîret ana ile sohbet ederken konu Azrâ'ya gider ve aralarında şöyle bir diyalog geçer:

-Azrâ namazını kılıyor mu?

-Arada kıları. Evlenince tamamen bıraktı.

Âhîret ana içini çekerken söylendi.

-Yazık... İleride ağlamasa... (s.57)

Bu diyalog bize Azrâ'nın durumunu özetlemektedir. Âhîret ana daha ilk günden Azrâ'nın pişmanlıklarını tahmin etmiştir. Azrâ son günlerini yaşadığı bir gün kocasına şu itirafta bulunur:

BEN seninle hep fakir evin yoksul Azrâ'sını özleyerek yaşadım Turgay. Benim büyüdüğüm evde cuma akşamları ölümlere Yasîn okunurdu. Sultan Selim Camisinden okunan ezanı günde beş vakit duyardık. Annem kalmış elbise parçalarından yapılmış eski bir seccade üzerinde namaz kılar, babam her seher vakti camiye giderdi. (s.242)

Bu Azrâ'nın geçmişine ne kadar özlem duyduğunun göstergesidir. Ne kadar dünyevi zevklerin akışında bir hayat sürmüşse de bir tarafı hep eksik kalmıştı. Allah'a yaklaşmak istemiş, ancak bunu sağlıklıyken yapamamıştır.

Azrâ kendini bir günahkâr olarak görür. Ne yaparsa yapsın Allah tarafından affedilmeyeceğini düşünür.

Kaç gündür geçirdiği vicdan mücadelesi ve hastalıktan bitab yorgun vücudu acınacak bir şekilde sarsılırken:

-Ben gıpta edilen kadın, aslında bir paçavra idim...

-Neler götürüyorum bilsen... Arzular gitti günahları ise benimle... Vücudumda taşıdığım yapışkan bakışların izlerinden, kendimden tiksiniyorum. Hayatımın bir kısmında 'Eğlenceli Hayat' isimli oyunda gönülsüz oyunculuk yaptım. Perde ağır ağır iniyor... Bu çok kötü bir oyundu Esrâ... Hiç alkışlayan olmayacak beni... (s.232)

Azrâ'nın bu düşünceleri yaşadığı hayattan ne denli pişmanlık duyduğunu gözler önüne serer. Kendini tövbeleri kabul olmayacak bir günahkâr olarak görür. Bu psikolojik durumu onun ruh sağlığını oldukça bozar ve krizler geçirir:

Fakat Azrâ birden:

-Çok korkuyorum... Ölmek istemiyorum, kurtarın beni diye bağırmaya başladı.

Esrâ ne yapacağını şaşırmişti... Ablasına kriz gelmişti. Şekilsiz ve sessiz kendilerini göstermeden korkutan meçhul varlıkların saldırısına uğramış gibi kollarıyla yüzünü kapatıyor, keskin, uzun, acı çığlıklarla haykırıyordu:

-Yalnızlar evi, yılanlar... ve cehennem çukuru işte benim mezarım... Gidemem... Gitmeyeceğim... (s.233)

Azrâ artık hem bedenen hem de ruhen hastadır. Bu ruh halinden kurtulmak için çabalar ve en büyük desteği de kardeşi Esrâ'dan görür. Esrâ ablasını teselli için elinden geleni yapar:

Esrâ geceleri Buhâri ve Müslim'den hocası ile beraber bulunduğu teselli edici hadisi şerifleri ablasına her gelişinde naklediyordu. Birgün:

'Bir kimse, can boğaza gelmeden ve can çekişmeden önce tevbe etse, Allhü teâlâ tevbesini kabul eder.' 'Allah Celle Celâluhû, bir kulun işlediği günaha karşı pişmanlığını bilince, o kul istiğfar etmezden evvel günahını bağışlar.'

'Günahı tevbe eden kimse hiç günâhı olmayan kimse gibidir.' hadislerini yazdığı kâğıdı Azrâ'ya verdi. Çocuklar gibi sevindi. (s.197)

Allah'ın affına mahzar olmaktan başka isteği olmayan Azrâ için bu hadisi şerifler müjde niteliğindedir. Azrâ bu sohbetler neticesinde biraz teselli olarak sakinleşir.

1.1.6.2. Esrâ

1.1.6.2.1. Bedensel Boyut

Esrâ romanın diğer önemli kişisidir. O bedensel boyutundan çok karakter ve yaşayış tarzı olarak romanda yer alır. Hem bedenen hem de ruhen Azrâ'nın tam zıttıdır.

Azrâ hafifçe gülümsedi. Esrâ iki cılız bacakları, dümdüz göğsüyle genç kız görünümünden öyle uzaktı ki!... Tabii Azrâ bunu ona söyleyemezdi, onun yerine:

-Benim bildiğim genç kızlar çocuk bahçesi diye tutturmazlar... Boş vakitlerinde evlerinde dantel, oya örerler. (s.23)

Azrâ'nın bakanları cezbeden güzelliğinin yanında Esrâ, bir genç kız olmaktan dahi uzaktır.

Zaten bildiği ancak yeterince yakın olmadığı dinini Âhîret anadan daha içselleştirerek öğrenmeye başlar. Bunlar gerçekleşirken Esrâ henüz on üç yaşındadır. Romanda bize bu bilgi şu şekilde aktarılır:

"Çocukları araksından koşarak alay ettikleri Âhîret ana, adeta ahiretin ve dünyanın mutluluk san'atını anlatıyordu: Esrâ onüç yaşındaydı." (s.55)

Romanda Esrâ'nın bedensel boyutuyla ilgili net bilgiler bulunmaz. Olayların gidişatı içinde onun nasıl bir görünüşe sahip olduğu okura aktarılır.

Esrâ Titania'nın aptalca bakışları altında verdiği elini düzleştirdi, iki avucu arasına aldı. Sonra çabucak Titania'nın ikinci elini kendi elinin üst kısmına sardırdı.

Muhabbetle, dostane sıklı.

-İşte böyle!

Esrâ, esmer yüzünde parlayan, son derece düzgün, bembeyaz dişlerini göstererek gülümsüyordu. (s.96)

Siyah Zambak ve Merve adlı romanda baş karakterlerden olan Esrâ'nın esmer tenli olduğu görülür. Bu unsur onun Siyah Zambak ismini almasıyla da paralellik gösterir.

Esrâ'nın dikkat çekmeyen bedeni onun için yeterli olmaz. Bu durumunun yanında giydiği bol elbiselerle kendini daha da yok etmeye çalışmaktadır.

Esrâ hareket ettikçe, bol ve eski elbisesinin altından vücudunun aşırı zayıflığı seçilebiliyordu. Bir deri bir kemik tabiri bu genç kız için söylenmiş olsa gerekti. Her tarafından sanki kendine özgü bir büyü fişkırtıyor, ona bakanları ruhâni güzellikler içine çekiyordu. (s.156)

Esrâ dinin gereklerini tam olarak yerine getirebilmek için elinden geleni yapmaktadır. Haramlarda uzak durmaya çalışır. Bu davranışları o denli benimser ki israf haram olduğu için sadece yaşayabilecek kadar yemek yer ve bu yüzdende bedeni oldukça zayıftır. Esrâ'nın zayıflığı yukarıdaki bölümde "bir deri bir kemik" tabiriyle nitelendirilir.

1.1.6.2.2. Ruhsal Boyut

Ablasını evlenip gitmesiyle bunalan Esrâ, Âhîret anayla konuştuğça sakinleşir. Esrâ'nın Allah yolunda ilerlemesinde en fazla rol alan Âhîret anadır.

Saadeti, kişinin kapısını nadiren çalan ne vakit geleceği tahmin edilmez bir mevhum diye tasarladı. Oysa mesut olmak kişinin elindeydi. Âhîret ana anlatıyor, konuştuğça Esrâ'nın kalbinin kapıları ferahlığa açılıyordu. Âhîretana anlatıyor, konuştuğça Esrâ'nın kalbinin kapıları ferahlığa açılıyordu. (s.56)

Ablasının gidişiyile saadeti kaybettiğini düşünen Esrâ, gerçek saadete doğru yol alır.

Âhîret ana ile yapılan küçük sohbetlere Fatma Hoca'nın da fikirleri eklenince Esrâ tamamıyla kendini değiştirmeye karar verir. Bu kararı annesine açıklarken öğreniyoruz:

-Artık okulu bırakıyorum, dedi.

-A!... A!. Bu da nereden çıktı. Yoksa sen aklını mı kaçırdım? Tam tımarhanelik... Okulların kapanmasına iki ay kalmış...

-İsterse bir gün kalsın. Fatma Hoca Hanımın Kur'an Kursu'na yarın kayıt yaptıracağım.

Hanife Hanım zaten Azrâ'nın ruh ikliminden bıkkındı, usanıktı. Kızlar büyüyorlar, büyüdükçe de değişiyorlardı. Şimdi Esrâ yepyeni bir inatçılıkla karşısında dikleşiyordu. Çok canı sıkılmıştı.

-Beni gece yarısı günaha sokma, dedi.

Gittikçe kızgınlığı artıyordu. Hızla:

-Ne yapacaksın orada, diye ekledi.

-Tevcîd öğreneceğim, Arapça dersleri alacağım. (s.68)

Annesinin şaşkınlığı ve ona engel olma çabalarına rağmen Esrâ, kafasına koyduğunu yapar. Bitmesine iki ay kalan okulunu bırakıp Kur'an Kursuna gider. Bu durumu bir kurtuluş olarak görür. Allah rızasını kazanmak en büyük gayesi olur. Bu durum romanda şu şekilde yer alır:

Nihayet kurtulmuştu... Hayatına hayat katılıyordu. İçinde açan kimsenin bilmeyeceği çiçeklerine coşkun bir sevinçle baktı... Allah (c.c.)'in rızasını kazanmaya uğraşacaktı. Kâinattaki yegane yüce gaye buydu...

Esrâ'nın genç bedeni dirilmiş de dirilmiş. Kanı damarında çılgın bir akıntıyla dolaşıyordu. İslâm'ın dünyasında can verecek. Yemin ediyor. Dünyada ün, mevkî ve kudret bunlar birer hiç. Hepsini koparıp, kesmiş atmış. Kararlı. Okulu bırakacak, Kur'an kursuna devam edecek. Onun istediği itibar, makam çok, çok ötelede. Biliyor, fakat mesafeler hep Kur'anı Kerim'in serin gölgesinde. Ayetler yemyeşil, taptaze. Tas tas sunulan huzur şerbetleri. Âlemlerin Rabbinden bol rahmet, nihayetsiz mağfîret, cömertçe aflar. Kucak dolusunca ümit. Ümit üstüne gene yeşil ümitler... 'Olsun' dedi Esrâ yüksek sesle, 'Uzak olsun olabildiğince.' (s.68)

Romanda Esrâ, Azrâ'yla zıt karakter özelliği gösterir. Esrâ'nın dini inancı hızlı bir şekilde gelişme göstermektedir. Yukarıdaki paragrafta onun uyanışı tasvir edilir. Bu uyanış Esrâ'yı tahmin edilemeyecek yerlere ulaştırır.

Esrâ, başladığı Allah yolunda güvenli adımlarla ilerler, kendini dini bilgiler açısından donatır ve bu donanıyla diğer insanlara da ışık tutmaya çalışır. Bu konuda kazandığı başarı, okura şu şekilde aktarılır:

Yüzlerce kadını ardına takıp onları ebedi saadete götüren Adn cennetlerine kavuşturmaya çalışan, bu müterredid yürüyüşlü, çekingen kız mıydı? Her sınıf halkın sevdiği " **Siyah Zambak**" Belki meleklerin, belki Allah'ın sevdiği siyah zambak... Onun ismi göklere zümrüden işlense değerdi. Koskoca bir tarihin yarasına şifa idi o. Bir milletin iffeti. Müslümanın namusuydu. Yirminci asırda ecdadına bayraktı. Bütün kuşlar ona selama duruyor, defne dalları önünde eğiliyor olmalıydı... (s.164)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi Esrâ bir kahraman edasıyla tasvir edilir. O, yirminci yüzyılın dinsizlik hastalığına şifa olarak tanıtılır.

Romanda ablası Azrâ'nın beden güzelliğinin yanında Esrâ'nın ruh güzelliği anlatılmaktadır. O gönülleri ruhuyla fethetmektedir:

Esrâ hareket ettikçe, bol ve eski elbisesinin altından vücudunun aşırı zayıflığı seçilebiliyordu. Her tarafından sanki kendine özgü bir büyü fıskırıyor, ona bakanları ruhâni güzelliklerinin içine çekiyordu. Bir deri bir kemik tabiri bu genç kız için söylenmiş olsa gerek. (s.156)

Esrâ bu büyü ile kitleleri peşinden sürüklemeyi başarır ve çarşafıyla bütünlük sağlayarak '*Siyah Zambak*' ismini alır. Esrâ artık adıyla değil bu yeni ismiyle tanınır.

Çay bardakları bırakılmış. Esrâ dinleniyordu. Siyah Zambak... Siyah zambağın şöhretini Leman Hanım, Azrâ'yla tanışmadan önce de duymuştu. 'Kıza baksan imana gelirsin' diyenler vardı. Belki de demek istedikleri şuydu. Müslümanlığını hatırlarsın... Müslüman bir memlekette terkettiğin islâmiyetini... (s.194)

Romanda bulunan diğer karakterlerin çoğu dini yanlış yaşayan kişilerden oluşur. Esrâ bu kişilere yumuşak bir şekilde yaklaşarak onları doğru yola sevk etmek ister. Onun bu ruh hali şu şekilde anlatılır:

Esrâ hülyalı, İslâm'a sevdalanmış, bahtiyar. İçi çevresine karşı hoşgörü ile dolu. Herkese iltifatlara çoktan hazır. Kollarını açtı, annesine sarıldı:

-Bir tanem. Anam benim. Şunu hiç unutma, bu gece hayatıma altın damga vurdum. (s.69)

Siyah zambak adıyla anılan Esrâ, bu isteğini çoğu zaman gerçekleştirir. Onun yaşayışı ve anlattıklarıyla çoğu kişi hidayete erer. Bunların başında Azrâ, Doktor Turgay ve Sonay vardır.

1.1.6.3. Diğer Kişiler

Romanda Azrâ'nın eşi olan Turgay Bey ünlü bir doktordur. Çok varlıklı bir ailenin oğludur. Babası yapımcıdır. Doktor Turgay evlilik yaşına gelmesine rağmen evlenmeyi düşünmez ta ki Azrâ'yı görene kadar. Doktor Turgay'ın Azrâ'ya olan hisleri şu şekilde tasvir edilir:

Turgay onu her zamankinden daha ateşli, daha hevesli karşıladı. Genç adam, hayatında ilk defa seviyordu. Hep iyilik yapmaya meyyal mizâcı, aşkla dolgunluğun zirvelerine çıkmıştı, içinden nefesi tükenene, sesi kısılana dek usanmadan tekrar tekrar kelebeklere, çiçek bahçelerine bütün insanlara bağırarak saadet şarkıları söylemek geliyordu.(s.40)

Bu paragrafta sadece Turgay Bey'in Azrâ'ya olan hislerini görmüyoruz, bu hislerin yanında Turgay Bey'in mizaç olarak karısını çok seven ve onu sürekli mutlu etmek isteyen halini de görüyoruz. Karısına olan davranışlarının yanında çevresine karşı da oldukça iyidir. Ona âşık olmadan evlenen Azrâ, kocasının bu yönlerini gördükçe onu zamanla sever.

Turgay Bey romanda dış görünüş olarak şöyle tanıtılır:

Turgay'a kumral mı denir, sarışın mı, Azrâ karar veremedi. Tavırlarında insana hürmet ve emniyet telkin eden bir asâlet vardı. Baştan ayağa kibar bir prens... Pek yakışıklı sayılmazdı. Fakat Turgay, yakışıklı olmamasına rağmen, kendinden daha yakışıklı erkeklerin yanında dahi herkesin nazarlarını üzerine toplayacak bir tipti. Duruşu dik, bakışları ölçülü ve sinirsiz. (s.18)

Azrâ'nın gözüyle tanıtılan Turgay Bey'in pek yakışıklı olmadığı ama buna rağmen duruşuyla, hareketleriyle dikkat çekici biri olduğu söylenir.

Romanın ilerleyen sayfalarında Turgay Bey'in göz rengi hakkında da bilgi verilir:

Turgay'ın mavi dalgalı açık renk gözlerinde sevgi alev alev...
Coşkuyla cebinden çıkardığı şişkin para cüzdanını, az ileriye geçmiş memura fırlattı:

-Tutun!.. diye bağırdı. Bizden bir hatıra.

Polis çantayı kapmış söyleniyordu.(s.37)

Bu tasvirde Turgay Bey'in hem bedensel özelliklerini hem de Azrâ'ya olan sevgisinin büyüklüğünü görüyoruz.

Romadaki bir diğer karakter de Azrâ ile Esrâ'nın annesi Hanife Hanım'dır. Hanife Hanım okura şu cümlelerle kısaca tanıtılmıştır.

Hanife Hanımın şivesi hâlâ bozuktu. Erzurumluydular. Ailesi fakirdi. Çocukluğunda gâyet sıkılgan, kilosuna boyuna göre fazla şişman, bir kızdı. Annesi, giyime hiç kıymet vermezdi. Dar yırtılır, geniş dayanır der, elbiselerini bol ve uzun dikerdi. Yegâne güzel yeri yüzüydü. Kocasını en çok gözlerini beğenmişti. (s.12)

Bu paragrafta Hanife Hanım'ın nereli olduğunu, nasıl bir çocukluk geçirdiğini ve fiziksel özelliklerini görmekteyiz.

Mehmed, Azrâ ile birbirlerine âşık olan ancak kavuşamayan, sonrasında ise Esrâ ile evlenen kişidir. Fiziksel olarak şu şekilde anlatılır:

Sırtına bej bir takım elbise giymiş, cildi güneşten tunç gibi yanmıştı. Bacakları uzun, kalçaları dar, yüzü muntazam, şahsiyeti mütedil görünüşlüydü. Herşeyi gören, zaman zaman neşeli, öfkeli veya düşünceli olan gözleri hemen dikkati çekiyordu. (s.23)

Mehmed ile ilgili bilgiler de bu şekildedir. Romanda yer alan bir diğer isim de Vecdi Bey'dir. Turgay Bey'in babası Vecdi Bey yapımcıdır. Yaşlı adam işiyle ilgilenen ailesine bağlı bir adamdır. Vecdi Bey'i şu sözlerle tasvir edilir:

Vecdi Bey 65 yaşında, yüzü soluk, tıknaz, burnu kuş gagası gibi kıvrık, gözlüklü bir adamdı. Saçları tepesine kadar dökülmüş. Ağzı ciddi halinde bile mütebessim, gülerken Turgay'ın önünde yürüyordu. Turgay'a kumral mı denir sarışın mı, Azrâ kara veremedi.(s.17)

Vecdi Bey ile ilgili başka bir bilgiye romanda rastlanmaz.

Merve, Azrâ'nın ölen oğlundan sonra dünyaya getirdiği kızıdır. Öleceğini anlayan Azrâ, kızını Esrâ'ya teslim eder ve onu kendi gibi yetiştirmesini ister. Merve bebeğin dış görünüşü şu şekildedir:

Merve götürüldüğü her yerde dikkati çeken çocuklardandı. Gözleri şirin yüzünde iki yıldız gibi parlıyor, solgun kış güneşinin ışınları, yumuşak kıvrıkcık saçlarının kahverengiliğinde ışıldıyordu. İki küçük dudağı yeni açmış bir mine çiçeği... (s.224)

Azrâ'nın görüncesi yani Doktor Turgay'ın kardeşi Sonay Hanım bir Müslüman'dır. Ancak İslâm dinini kendi doğrularına kendi koydukları kurallara göre yaşamaktadır. Sonay Hanım dikkat çekebilmek için kendini ifşa eden bir kadındır.

Utunarak başındaki sarı peruğu hatırladı. Annesinin ve kendisinin kirpikleri takmaydı. Nelerine el atılsa, elde kalırdı. Sonay'ın içine usul usul bir kıskançlık çörekleniyordu. Durmuyor, dikleşip öfkeye dönüşüyordu.

Sonay, annesinin genç bir modeliydi. Tavırlarındaki incelik, cildinin esmer rengi, uzun burnu, ne kadar ne kadar Leyle Hanımdı. (s.45)

Kendini güzelleştirmek için verdiği uğraşların boşa çıkması Sonay Hanım'ı Azrâ'ya karşı kıskançlığa iter. O sarı peruğuyla, takma kirpikleriyle var olmaya çalışır. Ancak bunun boşuna bir çaba olduğunu görür.

Esrâ'nın daha çocuk yaşta etkilediği ve Allah yolunda ilerlemesini sağladığı kişi öğretmeni Ferhan Hanım'dır. O çıkmazlar içindeyken Esrâ'yı namaz kılarken görür ve namaz kılmaya başlar. Ferhan Öğretmen kendi çocuklarını istediği gibi terbiye edemediği için çıkmazdadır. Bir çıkış yolu ararken Esrâ ile İslâmi terbiyeyi bulur.

Ferhan öğretmen tahsilini geç bitirmiş, evlenmekte de acele etmemişti. İkisi kız, ikisi erkek dört çocuğu vardı. Emekliliğini zor bekliyordu. Bir gelse çocuklarıyla daha fazla meşgul olabilir, belki terbiyelerini verir, karakterlerini bir düzene koyardı.(s.58)

Esrâ'nın vasıtasıyla Allah'a yaklaşan Ferhan öğretmen, çocuklarının ahlakına Allah sevgisini de ekleyince istediği sonuçları almaya başlar. Bu durum Ferhan öğretmenin tüm yaşayışını değiştirmesine, Allah yolunda hizmet vermesine de vesile olur.

1.1.7. Zaman

Zaman, romanlarda kendisine yer verilen olayların geçtiği, olup bittiği, cereyan ettiği nesnel, vaka ve anlatma zaman dilimlerini karşılayan bir kavramdır. Roman, bir zaman sanatıdır ve geniş bir zamana yayılan olay, durum, olgu, yaşantı, duygu, hayal ve düşünce unsurlarının sergilenmesidir.¹⁰⁸

Romanlarda yer alan zaman kavramları üç şekilde ortaya çıkar ki bunlardan birincisi nesnel zamandır. Nesnel zaman romanın dışında herkesin paylaştığı ortak zamandır. Adından da anlaşılacağı üzere gerçek zamandır.

¹⁰⁸ Çetin, *Roman Çözümleme*, 119.

İkincisi ise vaka zamanıdır. Bu kavram olayların oluştuğu zaman dilimini kapsar. Nesnel zaman akıp giderken vaka zamanı onun içinde bir kesit olarak karşımıza çıkar. Bu kesit bir yıl olabileceği gibi bir saat de olabilir.

Romanlarda üçüncü ve son olarak da anlatma zamanı bulunur. Bu da romanda geçen olayların birisi tarafından öğrenilip anlatıldığı, okuyucuya sunulduğu zaman. Romanın yazıldığı zaman. Roman, anlatıldığı, okuyucuya aktarıldığı, roman kitabı biçimine dönüştüğü sırada vaka zamanı değişebilir. Bu süreçte sadece cereyan eden olayların aktarımıyla yetinilmez; bunun yanında hatırlamalarla, çağrışımlarla, geriye dönüş ve ileriye gidişlerle başka zaman dilimleri de ilave edilebilir.¹⁰⁹

İnsanın zamanı algılaması hem kültürel hem de çok boyutlu bir sorundur. Kültürel, çünkü zamanı konuştuğumuz dile, ait olduğumuz uygarlığa ve evrim gösterdiğimiz çevreye göre farklı biçimlerde algılarız. Çok boyutludur, çünkü zamanı seçtiğimiz bakış açısına göre düzenleriz.¹¹⁰ Bu bakımdan romanlardaki zaman kavramı da karşımıza çok boyutlu olarak çıkar.

Her insanın yaşamı iki ayrı yaşam türünden oluşur. Bunlardan biri insanın her gün zaman içinde geçen, dakika ve saatlerle ölçülen yaşamıdır. Öteki ise değerlere göre sürdürdüğü yaşamıdır.¹¹¹ Romanlarda kahramanların bu iki yaşam türü de ele alınır ve işlenir. Böylelikle biz roman kahramanlarını tek boyutlu olarak değil çok boyutlu olarak tanırız.

Zaman açısından kurmaca kavramına baktığımızda, "öyküleme sırası" ve "kurmaca sırası" gibi iki kavram kullanırız. Bunlardan öyküleme, olayların zaman sırasına göre sıralanmasıdır. Kurmaca ise, anlatıcının olayları kendi sıralayacağı bir düzen içinde sunmasıdır. Anlatıcı olayları baştan başlayarak anlatabileceği gibi, orta ve sondan başlayarak da anlatabilir. Orta ve sondan başladığı zaman, ileriye ve geriye dönüşler yapabilir.¹¹² Burada şunu da hatırlatmak gerekir ki,

¹⁰⁹ a.e., 131.

¹¹⁰ Zeynel Kıran-Ayşe (Eziler) Kıran, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2000), 199.

¹¹¹ Forster, *Roman Sanatı*, 22.

¹¹² Zeynel Kıran-Ayşe (Eziler) Kıran, *Yazınsal Okuma*, 53.

okuyucunun, yazarın ve hikâyenin zaman kesimleri, kültürde, zevkte, eğitimde ve toplumda değişen yönleri gösterme ve temsil etme bakımında önemlidirler.¹¹³

Avrupa edebiyatının geleneği, edebi bir şimdiki zamanda ve hiyerarşik bir düzende varlığını sürdürür.¹¹⁴ Kainatı yaratan yaratıcı için, ne geçmiş, ne de gelecek vardır. Yaratıcı için, her şey edebi bir şimdi ki zamanda olur.¹¹⁵ Bu durumun neticesi olarak romanlarda da şimdiki zamanın önemine dikkat çekilir.

Öykü, olayların zaman sırasına göre dizilerek anlatılmasıdır; kahvaltının arkasından öğle yemeğinin, pazartesisinin arkasından salının, ölümün arkasından çürümenin gelmesi gibi.¹¹⁶ Bu olay akışının oluşabilmesi için zamanın ilerlemesi gerekir. Yani hikâyelerin oluşabilmesi için de zaman kavramının var olması gerekir. Bu açıklamalar romanlarda zamanın ne denli önem arz ettiğini gösterir.

Birçok büyük romanda insanlar doğar, büyür ve ölür; karakterler değişir. (...) Kimi romanlarda da toplumun değiştiği görülür. Kimi romanlarda da bir ailenin nesilden nesile nasıl geliştiği ve çöktüğü anlatılır.¹¹⁷ İnsan zaman içinde yaşar; bütün eylemlerini ve devinimlerini zamana göre ayarlar. Bu yüzden denebilir ki, insan zaman olamadan bir hiçtir. Romanlarda zaman insanın bu yönünü verme işlevinde de kullanılır.

Meselâ, Robinson Crusoe, adasında tek başına yaşarken bir takvim icat eder ve onun bu hareketi bize çok tabii görünür. Çünkü Robinson'un hayatını devam ettirmesi ve bir takım plan ve projelerini yürürlüğe koyması için zamana ihtiyacı vardır.¹¹⁸ İnsan hayatında bu derece önemli olan zaman kavramı daha önce de bahsettiğimiz gibi romanların oluşumunda ve ilerleyişinde de büyük bir öneme sahiptir. Çalışmamızda yer alan romanları bu önemli öge açısından da incelemeye çalıştık. Aşağıda *Siyah Zambak ve Merve* adlı romanın zaman açısından analizi bulunmaktadır.

¹¹³ Stevick, *Roman Teorisi*, 241.

¹¹⁴ a.e., 240.

¹¹⁵ a.e., 281.

¹¹⁶ E.M. Forster, *Roman Sanatı*, 65.

¹¹⁷ Wellek- Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, 295.

¹¹⁸ Şaban Sağlık, *Kurmaca Âlemin Kurmaca Sözcülerinden Romanda Zaman-Mekân-Tasvir*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 135.

Siyah Zambak ve Merve romanında nesnel zaman aralığı tam olarak belirtilmemektedir. Ancak olayların akışı ve verilen bazı yaş bilgileriyle nesnel zamana ulaşılır.

Azrâ, dört beş seneden sonra vatanına dönmüş, annesi kızkardeşi yanında, neşeli idi. Bir kahkaha koyuverdi. Aynı şeyi Esrâ'dan umutlanarak bekledi. Fakat Esrâ tebessüm dahi etmiyordu.(s.94)

Azrâ'nın gerginliği gevşiyordu. Espirili bir tonda konuşmaya çalıştı.

-Nihayet, 3 yaşında, çocuğuma birçok kahkaha ve de komediyle bir isim takılabildi yani...(s.101)

Romanın başlangıcında Azrâ evlenir ve eşiyile yurtdışına giderler. Yukarıdaki açıklamada dört beş sene sonra vatana döndükleri belirtilir. Bunun yanında üç yaşında Ahmet isminde çocukları vardır. Ahmet altı yaşındayken denizde boğularak ölür. Bu esnada Azrâ ikinci çocuğuna hamiledir. Hamileliğinde rahatsızlığı başlayan Azrâ doğumdan kısa bir süre sonra hayatını kaybeder. Romanın sonunda aradan yıllar geçer ve Esrâ ile Merve, Azrâ'yı ziyarete giderler:

Ve Merve düşünüyor. Herhengi bir yeri incinmemiş ki gülererek yerden kalkıyor, ellerini birbirine sürterek tozlarını silkeliyor; çarşafını temizliyordu.

Mehmed:

-Merve on dört yaşında var mıdır?

Esrâ:

-Hayır, onikisini yeni bitirdi.. Allâhın hikmeti... (s.249)

Romanda geçen bu olaylar zaman kavramını açıklayabilmemiz için önemlidir. Bu bölümlerde parça parça zaman bilgileri verilir. Verilen parçalı zaman bilgileri birleştirildiğinde nesnel zamanı ortaya çıkmaktadır. Azrâ'nın dört sene yurt dışında kalması, geldiğinde oğlunun üç yaşında olması romanda bize verilen ilk zaman ipuçlarıdır. Oğulları Ahmet altı yaşında ölür. Bu sırada hamile kalan Azrâ'nın bir kızı olur ve roman sona erdiğinde kızı on beş yaşındadır. Bu bilgiler toparlandığında romanın nesnel zaman aralığının yirmi iki yıl olduğu görülür. Bu yirmi iki yılın takvime bağlı olarak hangi yıllarda geçtiğine dair bir bilgi verilmez. Romandaki bilgilerden sadece olayın geçtiği yıl aralığını öğrenebiliyoruz.

Vaka zamanı, romanda anlatım teknikleriyle yer alır. Olaylar kronolojik sırayla verilir. Olayların geçtiği zamanlar bazen gün olarak bazen ay olarak bazen mevsim olarak bazen de sadece saat olarak belirtilir.

Siyah Zambak ve Merve romanında vaka zamanını oluşturan zaman dilimleri aşağıdaki bölümlerde yer almaktadır.

O sene Aralık ayının sonu soğuk getirmiş, tek tük atıştıran kar, yağışını hızla arttırmıştı. Akşamlar yere erkenden iniyordu. Güzelliği eşsiz beyaz gecelerden biri başlayacağı benziyordu.

Azrâ'nın ayakkabısının altı delikti, ondan içeriye su girmiş, ayağı sızlıyordu. Eğildi, baktı. (s.35)

Bu tasvir, romanda zamanla ilgili yapılan ilk tasvirdir. Görüldüğü üzere roman Aralık ayının soğuk günlerinde başlamaktadır. Bu tasvirin arkasından Azrâ'nın yırtık ayakkabısından bahsedilerek yaşadığı yoksul hayat gözler önüne serilir. Seçilen ay ve karlı hava bu ortamın daha iyi sergilenmesine yardımcı olur.

Azrâ'nın ayakkabısının altı biraz delikti, oradan içeriye su girmiş, ayağı sızlıyordu. Eğildi, baktı. Dikişi gevşemiş ayakkabılar, kar ve çamur yığnında, daha da eski duruyordu. Âniden Turgay derin ve samimî bir şefkatle Azrâ'nın ayakkabısının üzerine bastı. Yumuşak, okşayan bir sesle, âdeta Azrâ duymakta zorluk çekiyordu:

-Azrâ, diyordu. Bırak şimdi bunları... (s.35)

Yukarıda tasvir edilen Azrâ'nın durumu ve Turgay Bey'in ona yaklaşımı romanın sonuna kadar bu şekilde devam eder. Azrâ, ne kadar fakirliğinden dolayı kendini ezik hissetse de ne Turgay Bey ne de ailesi ona hiç bir zaman bu şekilde davranmaz.

Aralık ayından sonra yapılan diğer zaman tasviri Nisan ayıdır. Bu her zaman olan baharlardan farklıdır. Sert ve soğuk geçen nisan ayı şu şekilde tasvir edilir:

ESRÂ yatmak üzereyken doğruldu. Etrafı dikkatlice dinlemeye başladı... Bu nasıl Nisandı?.. Ağaçları kökünden söküp atacakmışcasına şiddetli bir fırtına, dalları birbirine çarpıyor, yaprakları eşsiz bir vahşetle hışırdatıyordu. Rüzgar saniyeden saniyeye azıyor, birbirine giren kiremit sesleri geliyordu. Cam çerçeve yerinden oynamış, pencerede küçük müttarid darbeler... Dolu yağıyordu. Odanın her yerine zifiri karanlık sinmişti. (s.64)

Bu sert geçen bahar, Esrâ'nın içindeki baharla özdeşleştirilir. Kış mevsiminde tüm canlılar ölür, baharda yavaşça bir canlanma başlar ve yaz

mevsiminde tüm tabiat en canlı halini alır. Esrâ kavuşacağı yaz mevsimi için sert bir bahar geçirir. Uygulaması gereken kesin kararları vardır. Bunları teker teker gerçekleştirir. Okulu bırakır ve siyah çarşaf giyer.

Diğer bir mevsim tasviri de Esrâ'nın evlendiği zamanda yapılır.

OCAK ayının haftasına Esrâ evlendi. Kışın İstanbul'a bütün ağırlığıyla abandıği bir günde, aralıksız lâpa lâpa yağın kar, gittikçe kalınlaşmış, şehri boydan boya kaplamıştı.

Sokaklarda çocuklar sevinçle koşarak kar topu oynuyor, araba tekerleklerine zincirler takılı, ağaçlarda tek yaprak yok, köşe başlarına kardan adamlar yapılmış, başlarında birer şapka, boyunlarına atkı bağlı. (s.178)

Esrâ Mehmed ile ocak ayında evlendirilir. Düğünün kış ayında olmasının da kahramanların ruh halleriyle ilişkisi vardır. Esrâ, önceden ablasıyla birbirlerini seven Mehmed ile evlenmektedir. Mehmed bu sevginin işareti olarak ayağında sakatlık taşımaktadır. Bu yaşananlardan dolayı Esrâ ne kadar Mehmed'i sevse ve güvense de olabileceklerden korkar. Çünkü Mehmed ablası Azrâ'yı çok sevmiştir. Ancak korktuğu şeyler başına gelmez. Sabrederek eşine yaklaşır ve zamanla istediği gibi bir yuvaya kavuşur.

Yazar, Azrâ'nın gözüyle mevsim tasviri yapar. Bu tasvirle bize olayın geçtiği zamanı bildirir.

Gam, kasvet getirici saatler... Beylerbeyinde melûl bir eylül sonu... Denizde beyaz köpüklü dalgalar çoğalmış, yayılmış, vahşi bir saldırıyla çakıl taşlarında parçalanıyor. Azrâ doktoru geçirmiş dönüyordu. Ahenkle sahile vurup geri çekilen sulara bir daha baktı. (s. 215)

Bu zaman tasviri karamsar bir bakış açısıyla yapılır. Oğlunu denizde kaybeden Azrâ, denizi Azrail gibi görür ve ondan korkar. Paragrafın devamında Azrâ'nın kendini ölümlerin yanında hissettiği görülür. Bu günün kasveti ile Azrâ'nın ruh hali paralellik gösterir.

Azrâ'nın ölüm zamanı ise aşağıdaki şekilde saat kavramıyla belirtilir:

O gece saat 3 de Azrâ dünyaya gözlerini yummuş... Ertesi gün erkenden doktor telefonla Mehmed'e bildirdi... Bir hayat fakirlikle başlayıp muhteşem bir şekilde devam etmiş ve nedametler içinde son bulmuştu. Sisli bir günde yağmur yağarken kara topraklara koyuverdiler onu... Gece oldu... Orada o ıslaklığa gömülü, yabancı karanlıkların içinde imân ve ameli ile kabir bekleyişine daldı... (s.248)

Burada Azrâ'nın gece 3'te öldüğü söylenir. Bu paragrafta yazar ayrıca Azrâ'nın hayatını kısaca betimler. Yukarıdaki paragrafta sisli ve yağmurlu gün

tasviri, romanın başlarında yer alan bir tasviri hatırlatmaktadır. O zaman fakir olan Azrâ, yırtık ayakkabısıyla ıslanır. Şimdi ise Azrâ zengin olmasına rağmen yine ıslanmaktadır.

Romanın sonunda bir yaz mevsimi tasviri yapılır. Bu tasvir mezarlık ziyaretinde şekillenir. Esrâ, Azrâ'nın vasiyetini gerçekleştirmek için buradadır. Azrâ, Esrâ'ya emanet ettiği kızını çarşafıyla kabrinde görmeyi vasiyet etmişti. Bu vasiyetin geçtiği zaman şu şekilde tasvir edilir:

GÖKYÜZÜNÜN dünyaya alabildiğine gülümsediği, güneş ışınlarının sıcak ve parlak heryere sokulduğu bir gündü.

Mevsim yaz... Yemyeşil ağaç dalları yuvalarla dolu... Yavru kuşlar engin, uçsuz bucaksız yaylalara kanat açmaya hazırlanıyor. Yeşil, sık, otların arasında kertenkeleler delibaş gibi sevinçle dolaşıyordu. Yer cıvıldaşıyor, gök, sessiz bir türküde... (s.249)

Yavru kuşlar engin, uçsuz bucaksız yaylalara kanat açmaya hazırlanıyor, cümlesiyle kastedilen Merve'dir. Merve buluğa girer ve annesinin vasiyetin gerçekleştirmek üzere siyah çarşafıyla mezarının başında bulunur.

1.1.8. Mekân

Dünya yaratıldığından bugüne, insanoğlunun bütün maceralarını dev bir roman olarak var sayarsak, bütün insanları bu romanın 'kişileri', insanın yaşamaya başladığı ilk zaman diliminden bugüne kadar geçen süreyi bu romanın 'zamanı', bu insanların yaşadıkları dünyayı da romanın 'mekânı' olarak görebiliriz. İşte romanın temel elemanları (kişi, zaman, mekân) böylesine geniş ve derin bir açılıma müsaittir. Bu temel elemanlardan mekân 'mekân' nedir diye sorulursa, bu soruya 'dünyadır' cevabı verilebilir.¹¹⁹ Diğer bir tabirle ve en geniş anlamıyla mekân, uygarlığın ve uygarlaşmanın vitrinidir. Dolayısıyla mekân, genel ve geniş anlamda maddî ve manevî değerler manzumesini içinde barındırmaktadır. Romancı bu değerleri 'tasvir' ve 'tanım' prizmasından geçirerek eserine taşır. Eserin bünyesinde yer alan mekân tablosunda, bir dönemin gelenekler, eşya zenginliği, mobilya ve mefruşat tarzı giyime ve eğlenceye dönük alışkanlıklar,

¹¹⁹ Sağlık, Romanda Zaman-Mekân-Tasvir, 137.

modalar, argo ve günlük konuşmalar yer alır ve bunlar, kuşkusuz toplumu toplum yapan temel dinamiklerdir.¹²⁰

Mekân aynı zamanda bir romanda cereyan eden bütün olayların sahnesi durumundadır. Bu sahnede bulunan eşya ve kişilerin, olayın cereyanı anında birbirlerine göre nasıl bir durumda (uzak-yakın, yukarı-aşağı vs.) oldukları da önemlidir. Bu konum kişilerin ruh yapılarını da gösterir. Onların yakın oldukları nesnelere aralarında bir bağlantı vardır.

Bir eserde olayların geçtiği yer, onun çevresi demektir ve çevre, özellikle bir evin içi, karakterin mecazi olarak anlatılışı şeklinde düşünülebilir. Bir kimsenin evi onun bir parçasıdır; evini anlatırsanız sahibini de anlatmış olursunuz.¹²¹ Bu bilgiler doğrultusunda kişilerin karakterlerini algılamamızda ve olayların oluşlarındaki etkenleri kavramamızda mekânın ne denli önemli olduğunu görüyoruz. Bir kimsenin evi onun aynasıdır. Yani kişinin yaşadığı mekân onun özellikleriyle aynı paraleldedir. Bu durum aslında mekânların bize bazı konularla ilgili ipuçları vereceğini de göstermektedir.

Mekân romanda cereyan eden olayların sahnesi durumundadır. Bir romana hiçbir mekân lüzumsuz girmez. Lüzumsuz gibi görünen tasvirler bile, ancak dikkatli okurun sezebileceği bir sebeple orada yer alır. Bir tabiat manzarası insanın ne düşündüğünü gösterir.¹²² Herhangi bir manzara tasviri o kahramanın hayata bakış açısının, düşüncelerinin ve duygularının aynasıdır. Mekân tasvirler karakter analizleri için de önemli bir kaynaktır.

Mekânın romanlarda 'yansıma' işlevi vardır. Mekân unsuru bazı romanlarda 'yansıtıcı' olarak kullanılır. Roman kahramanı, çevreye bakar ve çevreyi değerlendirirken, aynı zamanda kendi psikolojik durumunu da ortaya koyar.¹²³ Ayrıca çevre, insanın iradesinin bir ifadesi olabilir. Çevre şayet tabii bir çevre ise insan iradesinin bir yansıması olabilir. Bir tabiat manzarası insanın ne düşündüğünü gösterir. Çevre, ayrıca kaderi etkileyen büyük bir kuvvet de olabilir. Olayın geçtiği muhit kişinin kontrolü dışında, fiziki ve sosyal bir etken olarak da

¹²⁰ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2001), 131.

¹²¹ Wellek- Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, 304.

¹²² a.e., 304.

¹²³ Tekin, *Roman Sanatı I*, 147.

düşünülebilir.¹²⁴ Görüldüğü üzere mekânın romandaki olayların oluşumunda ve karakterlerin yansıtılmasında etkisi büyüktür.

Mekân, romana özgü olay ya da olayların ve roman kişilerinin hareketlerine ayrılmış bir sahne olan yerdir. Mekân unsuruyla ilgili olarak şu sorulmalıdır: Roman kişilerinin kişilik ve kimliklerinin, sosyal, kültürel, ekonomik konumlarının sunulduğunda ve hissettirilmesinde, sosyal yaşantıların sergilenmesinde ne oranda işlevseldir? Mekâna yüklenen işlev ve değerler ortaya konmalıdır. Mekân ne ölçüde öne çıkarılıyor ya da geri planda bırakılıyor?¹²⁵ Çalışmamızda yer alan romanlarda mekâna dair aranan bu soruların cevaplarını bulmaya çalıştık.

Bütün semavi dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de bazı şehirler ve mabetler kutsal kabul edilir. Hidâyet romanlarında da bu gibi mekânlara yer verilmiştir. Mekânla olaylar sıkı bir bağ ile bağlıdır. Kutsal olarak kabul edilen veya manevi bir değeri olan mekânlarda olumlu ve değerli anlar yaşanır. u gibi durumların örnekleri incelediğimiz romanlarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda *Siyah Zambak ve Merve* adlı romanının mekân özelliklerini aşağıdaki şekilde inceledik.

1.1.8.1 Açık Mekân

Dış mekânla ilişkisi kesilmeyen geniş alanlar açık mekânları oluşturmaktadır. Bahçe, tarla, mahalle, deniz, ova gibi alanlar örnek olarak gösterilebilir.

Siyah Zambak ve Merve adlı romanda çok fazla mekân tasviri yapılmamıştır. İncelediğimiz roman daha çok olay ve karakter ağırlıklı bir romandır. Romanda açık mekân olarak bir kaç tasvir vardır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Erik ağacının dalları arasından bulutların uçuşu görünüyordu, açık gri, beyaz, parça parça atılmış pamuk sanki... Atlarında çocukların uzun iplerle gökyüzüne saldıkları uçurtmalar... Fakat ne bu iyice açmış güzel hava, ne de sabahtan beri kulaklarını dolduran tebrikler, hiçbirşey içindeki ağırlığı dağıtamıyordu (s.49)

¹²⁴ Wellek- Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, 304.

¹²⁵ Çetin, *Roman Çözümleme*, 133.

Bu tasvir Azrâ'nın evlenmesi ve Esrâ'nın yalnız kalmasıyla yapılmıştır. Dışarıda bu denli güzel bir hava varken Esrâ, evde ablasının gidişine üzülmektedir. Esrâ üzgündür ancak mekân tasviri olumlu ve güzeldir. Bu durum Esrâ'nın üzülmesine rağmen aslında güzel olaylar olacağı mesajını verir. Romanın ilerleyen bölümleri de bu mesajı doğrular niteliktedir. Ablası Azrâ'nın evden gidişi Esrâ'nın gerçek manada bir Müslüman olmasına da neden olmuştur.

Diğer dış mekân tasviri Esrâ'nın evlendiği gün yapılır. Düğün Kumrulu Mescid Kur'an kursunun büyük ders odasında yapılır ve sokaklar çocukların sevinciyle dolu bir şekilde tasvir edilir:

Sokaklarda çocuklar sevinçle koşarak kar topu oynuyor, araba tekerleklerine zincirler takılı, ağaçlarda tek yaprak yok, köşe başlarına kardan adamlar yapılmış, başlarında birer şapka, boyunlarına atkı bağlı.

Gökyüzü dümdüz, duman renginde, apartmanların damlarına dokunacak kadar aşağılara inmiş.(s.178)

Burada yapılan mekân tasviri bir düğünle uyumlu olacak şekildedir. Çocuk cıvıltılarından ve neşeli bir ortamdan bahsedilir.

Düğün gününden bahsedilirken hem zaman hem mekân tasviri bir arada yapılır ve biz olayların yaşandığı şehri buradan öğreniyoruz:

OCAK ayının haftasına Esrâ evlendi. Kışın İstanbul'a bütün ağırlığıyla abandığı bir günde, aralıksız lâpa lâpa yağın kar, gittikçe kalınlaşmış, şehri boydan boya kaplamıştı. Sokaklarda çocuklar sevinçle kar yopu oynuyor, araba tekerleklerine zincirler takılı, ağaçlarda tek yaprak yok, köşe başlarında kardan asamlar yapılmış, başlarında birer şapka, boyunlarında atkı bağlı. (s.178)

İncelediğimiz çoğu romanda olduğu gibi bu romanda da şehir olarak İstanbul seçilmiştir. Azrâ ve ailesi aslen Erzurumludur. Ancak babası buraya göç etmiştir ve hayatlarını burada sürdürürler.

Azrâ kaybettiği oğlunun acısını yüreğinden atamaz. Bunun yanında kendinin de tedavisi olmayan bir hastalığa yakalandığının farkındadır. İşlediği günahların vicdanını yaparken kasvetli bir dış mekân tasviri yapılır ve her şey Azrâ'nın ruh haline uydurulmaya çalışılır.

YARI bulutlu bir gökyüzü... Ağaçlardan sarı ve kuru yaprak yağıyor... Çayırılar soluk... Güneyin yolcuları leylekler, siyah renkli kırlangıçlar, bir araya gelerek, şen sürüler halinde deniz derya boyunca sığa ve uzağa uçmuşla. Tabiatın bol kokuları ve renkleri hissedilmez şekilde kaybolmuş. Kaç hayvana nice yolcuya gölgelik etmiş çınar dalları müteessir, altları bomboş kalmış. Rüzgâr insafsız, tek bir

yaprak bırakmıyor, yağmurlar, inatçı. herşeyi çürütüyor... Hüzün verici günler...
(s.215)

Bu dış mekân tasviri sadece Azrâ'nın ruhuyla değil bedeniyle de uyum içindedir. Azrâ ölümün eşiğinde, solgun ve hastadır. Bu yönüyle sonbahara benzetilir. Sarı, kuru yapraklar, soluk çayırlar, her şeyin çürümüşlüğü ve hüzün veren günler. Bu tasvirlerin tamamı Azrâ'nın durumuna paraleldir.

1.1.8.2. Kapalı Mekân

Bu mekânlar dış mekânla ilişkisi olmayan dar alanlardır. Buna örnek olarak ev, oda, cami, iş yeri vb. gösterebiliriz.

Esrâ ve ailesinin kaldıkları ev tüm fakirliğiyle romanda yer alır.

Evleri Sultanselim'deydi... Üç odalı ve ahşaptı. Yağmurun fazlaca isabet ettiği yerlerin sıvası dökük, çatıları köhne, arkaya nazaran ön taraftaki bahçeleri çok küçüktü. Eski kiracıydılar. Ev sahibi burayı yıktırıp başka bir bina yaptırmayı düşündüğünden tamire yanaşmıyordu. Issız bir ev görünümünü, ancak yazın duvarları kaplayan sarmaşıklarla her sene kendilerinin tazeledikleri badana ortadan kaldırılabiliyordu. (s.7)

Esrâ ve Azrâ'nın yaşadıkları bu ev, ikisinde de farklı pencereler açmıştır. Azrâ'nın seçtiği hayatta da Esrâ'nın seçtiği yolda da bu yaşanan evin ve yoksulluğun büyük etkisi vardır. Azrâ bu evden ve yoksulluktan sıyrılıp daha çok zenginlerin yanında hissettiği aşağılık kompleksinden kurtulmak istemiştir. Esrâ ise vereninde alanında sadece Allah olduğunu, her şeyin geçici olduğunu anlamış ve Allah'ın merhametine yönelmiştir.

Leyla Hanım'ın zevkle döşenmiş evi şu şekilde anlatılır:

Parlak bir güneş etrafa neşe saçıyordu. Azrâ mermer heykellerle süslenmiş, havuzu boydan boya asmalarla çevrili bahçeyi gözünün ucuyla süzdü. Sabahtan karar almıştı, hiçbir şeye hayret etmeyecekti. Hizmetçinin buyur ettiği kısımdan Nermin Hanımın peşi sıra yürüdü. Bir iki adım atmıştı ki, salon bütün açıklığıyla meydana çıktı. Aklından "İyi ki Leyla Hanım yok, muhakkak bakışlarımdan hayatımda bu kadar zevkle bir misafir kabul salonu görmediğimi anlardı," diye geçiriyordu. Kendi kendine verdiği sözün tesirinden çıkmış, gayri ihtiyârî, yere sere serpe serilmiş kıymetli Çin işi kabartma halılarına hayranlıkla bakıyordu. (s.16)

Azrâ bu ihtişamın karşısında hayrete düşer. Halini ne kadar belli etmek istemezse de buna engel olamaz. Bu tasvir Azrâ'nın ihtişamla karşılaştığı ilk andır.

Daha sonrasında Turgay Bey'i eş olarak seçmesinde bunların da payı vardır. Bu ihtişam Azrâ'nın gözüyle şu şekilde anlatılmaya devam eder:

Kendi kendine verdiği sözün tesirinden çıkmış, gayri ihtiyârî, yere sere serpe serilmiş kıymetli Çin işi kabartma halılarına, nadide yağlı boya tabloları, beyaz kadifeden koltuk takımlarına hayranlıkla bakıyordu. Salondan Nermin Hanım da hoşlanmıştı. Çantası ile ağzını örterek fısıldadı:

-Ne ihtişam... Ne zevk!.. Fazla veya eksik hiçbir şey yok.. Tabî, bir dekoratör döşerse!..

-Vazodaki çiçeklerin renkleri dahi odanın havasıyla âhenkli. (s.16)

Azrâ'nın gelin gideceği ailenin zenginliği yapılan bu mekân tasvirleriyle okura aktarılır. İhtişamlı mekân tasvirleri Azrâ evlendikten sonra da devam eder. Doktor Turgay ile Azrâ'nın evlendikten sonra kaldıkları oda ve oğullarına ayırdıkları özel oda şu cümlelerle anlatılır:

Yatak odaları, evin arkasında, aradaki banyoyla birbirlerine bağlıydı. Zevkle döşenmişlerdi. Ahmed'in odası mavi tüylü bir yuvarlak halı, mavi perde ve yatak örtüleriyle kaplıydı. Ayrıca annesinin babasınınkinden küçüktü. Diğer yatak odası ise beyaz bir halıyla kaplıydı, perdeler menekşe rengiydi. Bu Doktor Turgay'ın arzusu idi. Her iki oda da büyük gardroplar vardı. (s.135)

Azrâ'nın yaşadığı ihtişamlı hayatı daha iyi aktarabilmek için yazar mekânlardan yeterince yararlanmıştı. Bunlara diğer bir örnekte bir yalı ve tasviridir:

Lebiderya iki katlı yalının mimarisi hemen hemen eşsizdi. Büyük bir sadrazamın mirasçılardan kaldığı söyleniyordu. Çengelköy'le Beylerbeyi arasında, boğaz köprüsünün görünümünü tümü ile içine alıyordu.

Eve girmeden önce Azrâ'nın bina çevresini seyrettiğini gören Leyla Hanım sevinçle atılmıştı:

-Beğendin mi kızım? (s.98)

Azrâ ve Esrâ'nın yaşadıkları ilk evin tasviri ile diğer evlerin tasvirleri tamamıyla zıtlık oluşturur. İlk tasvir fakirliğin diğerleri ise şatafatın ve lüksün timsalidir.

1.1.9. Dil ve Üslup

Yazar, romanında okura aktarmak istediklerini ona ulaştırmak için dili kullanır. Bu dil her romanda farklı özellikler gösterebilir. Dil unsurlarını şu şekilde sınıflandırabiliriz: a) Konuşma Dili: devrik cümle, samimî hitap ifadeleri,

deyimler, atasözleri, yöresel sözler; b) Terimler, c)Simge. Bununla birlikte dil sapmalarını da şöyle sıralayabiliriz: a)Yazım ve Noktalama Sapmaları, b) Kelime ve İfade Sapmaları: uydurma kelimeler, argo, basmakalıp, çeviri öğeler. Bunların yanı sıra dil bilgisi sapmaları da romanın içinde önemli bir yer oluşturur. Bu sapmaları da şu şekilde sıralayabiliriz: Kelimeler arası yer değiştirme, tamlamalarda yanlış uygulamalar, parantez içi cümle ve ifadelere yer verme. Cümle, sözdağarı. Bu başlıklar altında yer alan unsurlara göre çalışmamızda yer alan romanları inceleyerek hidayet romanlarının dil özelliklerini ortaya koymaya çalıştık.

Siyah Zambak ve Merve adlı romanda virgüllerle birbirine bağlanan birleşik ve uzun cümlelere çokça yer verilir.

Esra'nın sohbetlerinin feyzi, en katı hatta gaddarlaştırmış kişilere dahi etkilenliği, hidayetlerine sebep oluşu İslâm câmiasında hergün artan bir takdirle karşılanırken, Mehmed'in kızkardeşi de ağabeyinin yardımıyla tecvidini ilerletmişti.(s.160)

Yukarıda verilen bölüm görüldüğü üzere üç satırdan oluşmuş oldukça uzun bir cümledir. Cümlenin uzun oluşunun yanında cümlede bazı yazım yanlışları da bulunmaktadır. Ayrı yazılması gereken "kız kardeşi" ve "her gün" söz grupları birleşik yazılmıştır. Bu kelimelerin turnak işareti içinde belirttiğimiz şekli doğrusudur. Aşağıda verilen cümlede de yazım yanlışı yapılmıştır.

Herşeyi gören, zaman zaman neşeli, öfkeli veya düşünceli olan gözleri hemen dikkati çekiyordu. Durumu saniyede kavrayarak kaşlarını çatmıştı. Derhal adamın önüne doğru yürüdü.

-Kızları rahat bırakın!.

Sesinin tonu tamamen sertti.(s.23)

Türkçe de hiçbir zaman birleşik yazılmayan "şey" kelimesi "her" ile birleştirilerek yanlışlık yapılmıştır.

Romanda samimî hitap cümlelerine de yer verilmektedir. "Annem cankoşum diye sevdi, sizde birşeyler uyduruverin canım." (s.100) Yine bu cümlede yazım yanlışları bulunmaktadır. Ayrı yazılması gereken "şey" sözcüğü birleşik yazılmıştır. Ayrıca bağlaç olan "sizde" ayrı yazılması gerekirken birleşik yazılmıştır.

Tırnak içinde cümlelere de yer verilmiştir. "Azrâ, tarih kitaplarında okuduğu Marie Antoinette'nin bir sözünü hatırladı.'Halkın ekmeği yok' denince o cevap vermiş 'Pasta yesinler.'" (s.120)

Çoğu cümlelerin sonunda uygun olmadığı halde üç nokta kullanılmıştır."-Evet, dedi. Âtiye bakıyordum... Burçlarında İslâm dalgalanan bir dünyayı gezdim. Semalara milyonlarca beyaz sulh güvercinleri bırakılsın... " (s.252)

Görüldüğü üzere yüklemi olan ve anlamca sonlandırılmış cümlelerin sonuna üç nokta konulmuştur. Bu durum çoğu tam cümlede uygulanmıştır. Yani tamamlanarak sonuna nokta getirilmesi gereken cümlelerin sonuna üç nokta konulmuştur.

Bazı cümleler kurallı bir şekilde kimileri devrik haldedir. Romanda yer alan devrik cümlelerden biri şu şekildedir: "-Yanıldınız... İkisi de umurumda değil, yeter ki siz anlayış gösterin bana." (s.129) Cümlede nesne görevinde olan "bana" zamiri cümlelerin sonunda değil "siz" sözcüğünden sonra kullanılmalıdır. Böylelikle devrik cümle kurallı bir cümle halini alır. "Herşeyi gören, zaman zaman neşeli, öfkeli veya düşünceli olan gözleri hemen dikkati çekiyordu."(s.23) Burada ise "zaman zaman" ikilemesine yer verilmiştir. Romanda ikilemelerin yanında deyimlere de yer verilir.

"Azrâ dona kaldı. Turgay'ın bu denli anlayışları onu alt-üst ediyordu."(s.112) Cümlede yer alan "dona kalmak" ve "alt-üst etmek" söz gurupları deyim oluşturmaktadır. Bu deyimler kullanılarak anlam daha da zenginleştirilmeye çalışılır.

Romanın bir çok yerinde dil sapmalarına rastlanmaktadır. Bunlardan biri de şu şekildedir: "Bu nasıl Nisandı?.. Ağaçları kökünden söküp atacakmışçasına şiddetli bir fırtına, dalları birbirine çarpıyor, yaprakları eşsiz bir vahşetle hışırdatıyordu." (s.64) "atacakmışçasına" kelimesinde ünsüz sertleşmesi olması gerekirken bu yapılmamıştır. Burada kelime "atacakmışçasına" şeklinde olmalıdır.

Romanları incelerken bu bölümü Dil ve Üslup başlığı altında oluşturuyoruz. Dil bilgisi açısından romanda yer alan aksaklıklara örnek vererek açıklamaya çalıştık. Bunun yanında yazarın kullandığı üslup da bizim için önemlidir. Bir yazarın kendine özgü tutumu, deyişi, söyleyiş biçimi onun üslubunu verir. Üslup bir kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözle ya da

yazıyla kendine has bir tarzda dile getiriş, ifade ediş biçimidir.¹²⁶ Üslup türlerini şu şekilde sıralayabiliriz: -Avam Üslubu, -Bilinç Akımı Üslubu, -Dramatik Üslup, -Düşünce Üslubu, -Efsaneci Üslup, -Eleştirel Üslup, -Epik Üslup, -Havas Üslup, -Hiciv Üslup, -Hitabet Üslubu, -Mecazi Üslup, -Mizah Üslubu, Nesnel Tasvir Üslubu, -Sanatkârane Üslup, -Tahlilci Üslup, -Yalın Üslup.

Siyah Zambak ve Merve romanında genel olarak kullanılan üslup sanatkârane üsluptur. Bu üslubun yanı sıra yalın üslup da kullanılmıştır. Yazar olayları anlatırken yalın üsluptan yararlanır. Ancak duygusal ve düşünsel durumlarda ise daha çok sanatkârane üslubu kullanır. Sanatkârane üsluba örnek olarak bu bölümü verebiliriz:

Bir çocuk genç kız. Ne çocukluğu, kim demiş? Ferhan öğretmen ilk defa Esrâ'yı böylesine tümüyle gayelerinden emin, maksatlarının şuuruna ermiş, ruhu ebediyen kurtulmuşların rahatlığı, güveni içinde buluyordu. Kan verir, can verir bu kız dönmezdi. Üzüldü, başaracağı çok şüpheliydi. Şu yaşıyla Esrâ'yı iyiye ve doğruya ikna edemeyecek miydi. (s.79)

Bu paragrafta sanatsal bir üslup kullanılmıştır. Bunun yanı sıra "edemeyecek" kelimesi yanlış yazılmıştır. Kelimenin doğrusu ise "i" sesindeki ünlü daralması olmadan "edemeyecek" şeklindedir.

-Ezanın vaktidir. Yalnız akşamları bir gariplik sarar içimi. Namaza durunca o da kaybolur. Takat getirdiğimce ibadet yaparım, Kur'an-ı Kerim okurum, tesbih çekerim. Geceleri, o günün emirlerini yapmışlığın, şikâyetsiz yaşayabilmenin huzuru ile yatarım. Teheccüd zamanları, canan ile sohbet demek... Vâde tamamlanınca yerimize gönderileceğiz. (s.56)

Bu paragrafta da sanatkârane üslup ağır basmaktadır. "-Bir tanem. Anam benim. Şunu hiç unutma, bu gece hayatıma altın damga vurdum."(s.69)

Diyalog bölümlerinde ise daha çok basit cümleler kullanılarak yalın bir anlatım tercih edilmiştir. Yalın bir dille kaleme alınan diyalog bölümlerinden biri şu şekildedir:

-Allah razı olsun Hocam.
-Âmin. Allah sizden de razı olsun.
Esrâ'nın o günkü dersi böyle geçti.
Harb etmek adı üstünde zorlu iş. (s.206)

¹²⁶ Çetin, *Roman Çözümleme*, 271.

Verilen diyalog bölümünde kelimeler gerçek anlamlarında kullanılmıştır. Açık ve anlaşılır bir üslupla diyalog bölümü oluşturulmuştur.

1.2. BOŞLUK

Ahmet Günbay Yıldız'a ait olan *Boşluk*¹²⁷ romanı iki yüz seksen sekiz sayfadan oluşmaktadır. Eserin ilk baskısı 1980 yılında yapılmıştır. Biz çalışmamızı oluştururken romanın 2015'te yapılan kırk beşinci baskısından yararlandık.

Roman kendi içinde bahsedilen konulara göre bölümlere ayrılmıştır. Toplamda yirmi dokuz bölümden oluşan kitabın her bölümü ayrı bir başlıkla adlandırılır. Bölümlere verilen başlıklar, o bölümdeki konu ile ilgilidir. Roman "Gerici" adlı bölümle başlar. İlk bölümde inançlı insanlara vurulan "Gerici" lik damgasından bahsedilir. Bu bölümde inançlarla ilgili şöyle bir paragraf bulunur:

Din artık devrini tamamlamış bulunmaktadır. İlimin sonsuzluğuna varmakta olan insan orta yerde gözükmeyen hiçbir kuvvete inanmamakta haklıdır... Hayallerle uğraşıp meydana olmayan kuvvetlere teslimiyet göstermek aydın insanlara göre değildir. Sedat Bey'in oğlu da böyle olacak, anlıyor musun? Örumcek kafalı değil. (s.8)

Bu paragraf bize başlık ile içeriğin bütünleştiğini gösterir. Bölümler "Bir doktor Cihan Varmış", "Yasak Arzu", "Demirden Kafes Arkasında Yarınlar" gibi başlıklarla devam eder ve "Seçim Affı" bölümüyle de sona erer.

"Seçim Affı" adını alan son bölümde ayla hapisneden çıkan suçluların topluma verdikleri zararlar anlatılır.

Romanda başkahraman olan Cihan'ın bir *boşlukta* olduğu sık sık vurgulanır. Bu *boşluk* hissi romana da ismini vermiştir. *Boşluk* hissinin anlatıldığı cümlelerden bazıları romanda şu şekilde yer alır:

Dipsiz bir boşluğun içinde çırpındım... Bütün mevcudattan imdat aradım... Huzura susayan dudaklarım, alev alev yandıkça su veren olmadı. Hayata seninle başladım... Ve o dipsiz boşluğu sevginle dolduracağım...(s.99)

Acı bir tebessümün arkasından.

Cihan, diye fısıldadı. Boşlukta çırpınan zavallı... (s.80)

Daha hürriyetine kavuşmasının üçüncü günü olmasına rağmen, sokaklar onu yeniden büyüledi. Yaşamak denilen zihniyet anlayışı onu yeniden hayat

¹²⁷Ahmet Günbay Yıldız, *Boşluk*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2015).

yokuşundaki çırpınışlara bırakıyor ve içinde boşluk yapan düşüncelerin sancılarını çekiyordu. (s.137)

Görüldüğü üzere *boşluk* kavramı eserde sıklıkla yer almaktadır. Bu kavra roman kahramanımız olan Cihan'ın çırpınışlarını ve ruh halini göstermektedir. Bu durum ile romanın ismi olan "*Boşluk*" paralellik gösterir.

Kitabın son bölümünde Cihan bir konferans verir. Bu konferansın adı ve konusu hakkında şu şekilde bilgi verilir:

Konferansımızın konusu, asrın içine düştüğü hastalıktır. Yani; *Boşluk*. Sizlere asrın saplandığı bataktan, gayesizliğe sürüklenen insanlıktan söz edeceğim. Medeniyet diye medeniyetsizliğin, edebiyat diye edepsizliğin hükümrân olduğu zamanlardan..." (s.273)

Bu bölümde de *boşluk* kavramından bahsedilmiş ve romanın vermek istediği mesaj özetlenmiştir.

Romanın yazarı Ahmet Günbay YILDIZ eseri hakkında şu şekilde bir açıklama yapar:

Manevi bağları koparılan bir gençlik elbette kendisini küçümser. Memleketin ne ahlâkını ne de adaletini beğenir. Ne yazık ki kendi uygulamak istediği ahlâk ve adaleti tam olarak bilmemektedir. Öğrendiği gayet adi birtakım mevzuu ve tavırları taklitten daha ileri geçmemektedir... Bilmezler ki yaşamak arzusunda bulunduğumuz bu ülkede halkın dinine ve inancına hürmet etmezsek, bize kimse katılamaz... Ve yalnız çürük bir cemiyet halinde kalmaya mahkûm oluruz...¹²⁸

Yazar bu açıklamasıyla gençlerin manevi bağlardan kopuk yaşamasına dikkat çeker. Bu kopukluk onların gerçek ahlâkı ve adaleti görmelerine engel olur. Taklitten öteye gidemeyen tavırlar ise bu ülkeyi daha da yalnızlaştıracak ve çürütecektir. Yazarın bu açıklamaları romanda işlenerek okura ulaştırılır.

1.2.1.Konu

Romanın konusunu, inançsız bir hayat süren Cihan ve İsmet'in en sonunda doğru yolu bularak gerçek İslâm'a kavuşması oluşturur.

¹²⁸ Ahmet Günbay Yıldız, (2019, 18 Ocak), Erişim 19.01.2019
http://instagram.com/ahmetgunbayyildiz?utm_source=ig_profile_share&igshid=c6tyumeep3zi.

1.2.2 Özet

Cihan, Allah yolunu arayan bir gençtir. Onun bu arayışını fark eden babası ona hakaretlerde bulunur. Cihan babasının tepkisinin sonucunda girdiği Allah yolundan geri döner. Arkadaşlar arasında çıkan bir kavgada Cihan İsmet'i yüzünden feci şekilde yaralar. İsmet bu olaydan sonra intikam ateşiyle yanar ve her an Cihan'a zarar vermenin planlarını yapar. Bu olaylar Cihan'ın babasını da etkiler ve o da intikam için İsmet'in babası, ayrıca da ortağı olan, Eşref Bey'i dolandırarak iflas ettirir. Bunun yanında Eşref Bey'i büyük bir borcun altına sokar. Eşref Bey, ailesine veda mektubu bırakarak intihar eder. İsmet'in annesi olanlara dayanamaz ve üzüntüden hayatını kaybeder. İsmet daha da hırçınlaşır ve her fırsatta Cihan'a ve ailesine zarar vermeye çalışır. Cihan, bu durumdan kurtarabilmek için yurt dışına eğitim almak üzere gönderilir. Eğitimini tamamlayan Cihan yurt dışından evine döndüğünde tamamıyla değişmiştir. Köpeğine gösterdiği hoş görüyü fakir ve köylü insanlara göstermez.

Eğitimini tamamlayan Cihan, İstanbul'da muayenehane açar ve başarılı bir doktor olarak ün salar. İsmet, yine onu rahat bırakmaz, evlerini yakar, iş yerini bombalar. Bunlara dayanamayan Cihan, pes eder, hayata tutunamaz. Gecelerini dışarıda geçirmeye, içki içmeye başlar. Kendini büyük bir boşlukta hisseden Cihan, tutunacak dal olarak kuzeni Tûba'yı görür. Onunla evlenmek ister. Tûba, hidayete erip, artık başını kapatan bir kızdır. Cihan'ın yaşayışından ürken Tûba bu teklifi kabul etmez. Olanlara çok sinirlenen Cihan, Tûba'yı örtülü görünce başörtüsünü çekip yere atar. Bu olanlara dayanamayan Tûba, evini terk eder ve bir kasabada öğretmenlik yapmaya başlar.

İsmet ile nişanlı olan Ebru, Cihan'la kaçarak evlenir. Evliliklerinden Şahin adında bir oğulları olur. Ebru, Şahin'le hiç ilgilenmez ve Cihan'ın kendini kıskanmasından dolayı onu gerici olarak görür. Aradan geçen zamanla birlikte İsmet ile Ebru barışır. İkisini konuşurken gören Cihan, bu duruma dayanamaz ve İsmet'i öldüresiye döverek hapse girer. Ebru, Cihan'ı terk ederek İsmet'le evlenir. Cihan, oğlu Şahin'i annesine bırakır ancak Şahin'i bakmayı yük olarak gören anneanne onu yuvaya verir. Hapisten çıktığı gün olayları öğrenen Cihan içer ve sarhoş olur. Bu halde Ebru ve İsmet'le karşılaşır. İkisini bir arada görmeye dayanamayan Cihan onlara saldırır. Bunun sonucunda üç yıl hapis, altı ay sürgün

cezası alır. Hapisten çıkan Cihan, oğlunu da yanına alarak sürgün olduğu kasabaya gider. Gittiği kasaba Tûba'nın öğretmenlik yaptığı yerdir. Cihan onu görür ve onunla konuşmak ister ancak Tûba ondan kaçar. Bu olayı gören halk Cihan'ı darp eder. İlk zamanlar dışlanan Cihan, daha sonra Belediye Başkanı'nın da etkisiyle kasaba halkıyla kaynaşır. Orada doktorluk yapmaya başlar. Diyanetteki görevlilerden yardım alarak kendini dini açıdan geliştirir. Zamanla sahip olduğu bilgilerle insanlara yararlı olmaya çalışır. Cihan, hareketleriyle Tûba'nın gönlünü alır ve evlenirler. Cihan, halk ile elinden geldiğince dini sohbetler yapmaya çalışır zamanla yaptığı sohbetleri daha da kalabalık kitleler karşısında gerçekleştirir. Cihanın sohbetleriyle ilgili gazetelerde tanıtım haberleri çıkar. Bu haberleri okuyan İsmet onun nerede olduğunu öğrenir. Cihan'ı öldürmeyi, Şahin'i de geri almayı planlayan İsmet, Ebru'yu da yanına alarak kasabaya giderler. Tûba'da gözü olan ve Cihan'dan hoşlanmayan Kazım'da İsmet'e planlarını gerçekleştirmede yardım eder. Ancak başarılı olamazlar, polisler tarafından hepsi yakalanarak hapse atılırlar.

Cihan, babasının İsmet'in hakkını yediğini bilir ve İsmet'e ait olan her şeyi geri vermesini ister. Ancak Cihan'ın babası bunu kabul etmez. İstanbul'a konferans için gelen Cihan'a İsmet ve arkadaşları tarafından tuzak kurulur. Babasının intihar etmeyip yaşadığını öğrenen İsmet, Cihan'ı öldürmekten vazgeçer. Ancak, Kazım ve arkadaşları planlarından geri dönmezler. Konferans çıkışı Cihan vurularak öldürülür. Bu esnada Eşref Bey'de ortaya çıkar ve Sedat Bey'le barışırlar.

1.2.3. Ana Fikir

Romanın ana fikri, sonsuz mutluluğun gerçek İslâmi yaşayışla mümkün olacağıdır.

1.2.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Boşluk romanında anlatıcı hâkim bakış açısıyla olayları aktarır. Anlatıcı kahramanlarla ilgili olan tüm bilgilere vakıftır. Kişilerin düşüncelerini, planlarını bilir, onlar hakkında çıkarımlarda bulunur. Romanda hâkim bakış açısı şu şekilde yer alır:

Aydın olarak döneceksin, diyordu, Sedat Bey... Yaşamayı bilen dünya görüşü mükemmel insanlar arasında...

Cihan, acı acı gülümsedi...

Hepsi de yolların geçilmez olduğundan habersizdi. Eli tabancalı bir gencin, vahşet tablosu hazırlandığından habersiz...(s.31)

Anlatıcı tüm olaylara vakıf olduğunu kendi ağzıyla söyler. Hiç kimse az sonra İsmet'in elinde tabancasıyla onlara zarar vereceğini bilmez. Ancak, anlatıcı olacıklardan haberdar olduğu gibi o yolların geçilmez olduğunu da bilir. Bunun yanında Cihan'ın gülümseyişinde bir acı olduğunu belirtir. Bu da anlatıcının her türlü bilgiye vakıf olduğunun bir diğer kanıtıdır.

Hâkim bakış açısına bir diğer örnekte aşağıdaki alıntıda yer almaktadır.

Tûba, tabiatın güzelliklerini hayran hayran seyrederken Cihan, huysuzlaştı... Kızgın kızgın baktı, baktı... Denizin hışırtısı olmasa sessizlik ruhundaki sıkıntıyı artırabilirdi. Tûba, bir yandan denizi, öte yandan yemyeşil serilen tabiatı seyre koyuldu... Çiçekleri, böcekleri, kelebekleri, her şeyi sindire sindire incelemeye başladı...

Cisimleri şahsında bir ustanın varlığını arıyordu... Varlığını hiçbir varlığa muhtaç olmayan, mevcudatın ustasını... (s.68)

Tûba ve Cihan'ın bir arada oldukları bu tabloda onların ruh durumları verilmeye çalışılır. Yazar burada da kişilerin psikolojik durumlarından haberdardır ve bunları okura açık bir şekilde iletir. Tûba; tabiatın karşısında hayrandır, çiçekleri böcekleri seyrederek, gerçek yaratıcıyı arar, Cihan ise huysuz ve kırgındır. Bu durumu bakışlarına da yansır.

Yazar anlatısını güçlendirmek için farklı anlatım tekniklerinden yararlanır. Bu tekniklerden biri de iç monolog tekniğidir. Anlatıcı yine hâkim bakış açısının özelliğini kullanarak kahramanın düşüncelerini okur ve bunu aşağıdaki şekilde verir.

Ben ki, senelerdir mesleğim üzerinde staj yapmış, ihtisas görmüş, doktorum... Avrupa'da yetişmiş bir doktor... Herkesin övmekle bitiremediği bir mütehasıs... Öteki sanatkarlar gibi değilim ben... Avuç kadar büyüklüğü olan kalbi işlemekten acizim. Tunçtan, granitten, platinden daha mı sert? Taştan, mermerden, demirden daha mı katı? Yıllarımı uğruna harcadığım bu meslek, bir et parçasının karşısında beni mağlup etti, mağlup... (s.71)

Kendi kendisiyle konuşmasından oluşan bu iç monolog bölümünde Cihan, kendine kızar. Bir doktor olarak nasıl Tûba'nın kalbine hükmedemediğine anlam

veremez. Kendini mağlup ve aciz görür. Bu bir bakıma onun gücünün dışında bir güç olduğunu kabul etmesi anlamına gelir.

Bir diğer iç konuşma da romanda şu şekilde yer alır:

'Olmaz!.. Olmaz!..' diye fırladı. Allah'ın verdiği canı, yine Allah almalı. Emanetine ihânet etmek, olmaz. Buyruklarını yapmadığımız yetmez gibi, bir de haram olan ölümle huzuruna çıkamam... diye haykırdı. Sonra gözlerini ağlayarak kapadı... Taşkınlığının farkında olacaklar diye, uyuyor süsü verdi... (s.34)

İsmet'in babası ortağının kendine oynadığı oyundan nasıl kurtulacağını bilemez ve bir boşluğa düşer. İntihar etmeyi düşünen babanın aklından intihar geçmektedir. Roman kahramanımız yapacağı şeyin günah olduğunu bilir ve kendisiyle cebelleşir.

Romanda kullanılan bir diğer teknik de mektuptur. Bu tekniğe romanda fazlaca yer verilmiştir. Mektuplardan bazıları şu şekildedir.

Beni kendine eş seçip ailemden istemişsin, diye başladı...

Evlilik, bir çocuğun oyuncak beğenmesi ya da bıktıktan sonra onu köşeye fırlatmasından biçiminden tamamen farklı bir şeydir.

Görünüşte apayrı dünyaların insanlarıyız. Aramızdaki uçurum beni korkulara salacak kadar büyük... Bunun için de bir türlü 'evet' diyebilmek cesaretini bulamıyorum.

Sana 'evet' diyebilmem için önce milletine ve mesleğine sadık bir insan olmasın. İçki içmemelisin, gayesiz her şeye veda etmelisin. O Avrupa yolculuğuna çıkmadan evvel içinde açan tomurcuk duygular dirilmeli, gerçeği yaşamalısın...

İşte bu satırlara 'evet' dediğin gün cevabımı almış olacaksın...

Ne olur beni anla... Direksiyonu şeytanın emrinde olan o günah arabasında, seyahat etmekten vazgeç... Bâtıla teslimiyet gösterip Rahman'dan kaçan fikre hürmetim olmayacaktır...

Tûba (s.82)

Bu mektup Tûba'dan onunla evlenmek isteyen Cihan'adır. Tûba, Allah'ın emirlerine göre yaşamak isteyen genç bir kızdır. Bunun yanında Cihan, nefsinin kölesi olmuş bir şekilde yaşamaktadır. Tûba, bu evliliğin olamayacağını sebepleriyle birlikte yazıp Cihan'a gönderir.

Romanda yer alan mektuplardan bir diğeri de Cihan'ın sürgün kasabasından babasına gönderdiği mektuptur. Bu mektubun diğerlerinden özel bir yönü var. Cihan, babasına anlattığı bir hikâye ile romanda geçen olayları bir

bakıma özetlemektedir. Bu yönüyle dikkat çekici olan mektubu uzun olmasına rağmen burada vermek istiyoruz.

Baba...

Aslında bu bir mektup değil, kendimi zarflayıp koydum... Düşüncelerimi ve arzularımı, hep şeyimi sana gönderiyorum, kabulünü dilerim...

Geçmişe eskiye dayanan, sonucu gözlerimizin önünde sergilenen acı ve tatlı bir hikâyeden söz edeceğim...

Bu satırlarda benim ve senin hayatın gizli. Sen ve ben, nakledeceğim hikâyenin birer kopyalarından başka şey değiliz... Oku baba, oku... Sonunda dünyanın en büyük mahkemesini kurup en büyük yargıya varabilmek için oku...

Sürgün hayatı yaşadığım şu Kaza'da, ta senelerin arkasından bir ses gelir... Gelir de sanki benim buraya sürgün edilişimle düğümler çözülür...

Kaza halkının dillerden düşürmediği bir Ömer'i var. Zengin bir babanın çocuğu... Tıpkı benim gibi... Babası, bütün sermayesi olan külçeyi, herkesten saklarmış, parasını sadece kendisi harcar, hesabını kendisi bilirmiş. Ve bir gün ecel ansızın gelip çatmış... Günlerce babasının sakladığı külçeyi aramış, bulamamış... Son umudu olarak yeni keşfettiği yere gelmiş... Kazmayı en son umudunun üzerine vururcasına... Sonunda külçeyi bulmuş... Sevine sevine evine gelmiş, arkasında da bir bekçi... Korkmuş, külçeyi saklayıp kapıya koşmuş:

Bekçi, Ömer'in garip halinden bir şeyler sezmiş, gel gör ki mana veremeden, bitirmiş:

'Ömer.' demiş. 'Askerlik pusulanı getirdim...'

Ömer yıkılmış... Tam sefaletin bittiği gün...

Koşup en yakın arkadaşını bulmuş... Açlığı beraber tattığı, beraber amelelik ettiği arkadaşını.. Ona koşmuş...

'Hasan.' demiş.

'Söyle.'

'Ben askere gidiyorum...'

'Ya, demek açlıktan kurtuldun... Keşke ben de seninle gitseydim.'

'Senden bir arzum var...'

Hasan'ın rengi sararmış ve arkadaşının sözünü yarıda kesmiş:

'Bilirsin.' diye inlemiş. 'Bugün çalışıp bugün yeriz. Olsa?'

'Yanlış anladın Hasan. Ben para falan istemedim.'

Acele etmiş:

'Söylesene ne istedin?'

'Sana dünya ve ahiret sırrı, ben geriye dönünceye kadar saklamamı istediğim, bir küp külçe, yarınların umudunu...'

'Neee! Demek buldun...'

'Buldum ya, askerlik de aynı günde gelip beni buldu. Sanki sözleşmişler...'
Emanet yerini bulmuş, Ömer gözleri geri kala kala gitmiş...
Aradan iki sene geçmiş... Hasan, arkadaşının adını bile zikretmemiş, ona
harçlık bile göndermemiş.

Hasan bu yörede yıkılmayan zengin olup çıkmış. Gel gör ki belki de
hayatında yaşamayı bile arzulamadığı gün gelip çatmış... Ömer askerliğini bitirip
sılaya dönmüş... İlk selam verdiği Hasan olmuş:

'Selâmünaleyküm Hasan.'

'Aleykümselâm Ömer. Demek bitirdin ha?'

'Sayılı gün değil mi, bitiyor işte... Çok zenginleşmişsin...'

'Fena sayılmaz...'

'Sevindim buna. Az mı çektik...'

'Emanetim duruyor mu?..'

İşte bu soru Ömer'in dünyasını değiştirmiş, arzularını boğazında tıkayıp
bırakmış... Hasan:

'Ne emanetinden bahsedersin?' diye sormuş.

'Sana verdiğim külçe...'

'Duyan olsa, rüyada olduğunu sanır...'

Ömer, neye uğradığını bilememiş:

'Hasan.' diye sızlanmış. Allah aşkına latifeyi bırak... Bunun şakası bile
acı...'

Gülmüş:

'Benim gibi bir milyoner, senin emanetine mi kalmış. Git buradan...'

Ömer'in dünyası başına yıkılmış:

'Ben sana o emaneti vermeden de milyoner miydin?'

'Değilsen de oldum işte...'

Ömer, işin ciddiyetini anlayınca ayakta duramaz olmuş:

'Seni hükümete şikâyet ederim.' demiş...

'Şahidin var mı?..'

'Yüce Allah şahidimdir...'

'Allah, mahkemede şahitlik falan etmez, boşuna yorulma... Sana ancak
çiftliğimde amelelik verebilirim. Kabul edersen kal.'

Ömer, huysuzlaşmış, hırçınlaşmış... Yürüyüp arkadaşının yakalarına
sarılmış... Etraftan yetişen işçiler olmasa boğacakmış...

Sonunda Hasan'ın adamları, Ömer'i döve döve çiftliğin kapısına fırlatmış...

Aradan seneler geçip gitmiş. Ömer, işçi girdiği kasabanın fırınında, hayatını
sürdürürken, kısmeti çıkmış evlenmiş... Çok yaşamadan arkasında sefil, iki çocuğu
bırakıp göçmüş... Bundan sonra düğümler gözlerimin önünde çözüldü...

Duyduk ki Ömer'in oğlu, Hasan'ın çiftliğinde işçi olarak girmiş... Tabii herkes hayret etti:

'Olmaz.' dediler. 'Bunda bir iş ola...'

Çok geçmeden işin kokusu çıktı... İki babanın çocukları da yaralı olarak muayenahaneme getirildi... Onları tedavi ederken sordum... Anlattılar... Onların yüzüne baktıkça kendimi seyrediyordum... O kadar büyük bir kinle pişmişler ki mecalleri olsa sedyeden kalkıp kavgaya devam arzuları vardı... Kendilerine geldiklerinde, önce karakola, sonra suç aleti kullandıkları için de hapse gönderildiler... Herkes ama herkes Ömer'in oğluna acıdı.

'Yazık olmuş fukaraya...'

'Battı zavallı...'

'Hasan Ağa, oğlunu içeride bırakır mı hiç?'

'Zengin, arabayı dağdan aşırır, fakara düzde yolunu şaşırır...'

Hasan Ağa, bunları kulaklar dolusu, dinledi ve düşündü...

Duyduk ki ilk işi savcıyı ziyaret olmuş... Varıp arzuhalde bulunmuş... Görüşmek istemiş... Onu hükümet konağına girerken görenler alıp verdi:

'Gördünüz mü, şimdi halledip çıkar...'

Savcı, isteksiz isteksiz sormuş:

'Söyle bakalım Hasan Ağa, sebep-i ziyaretin nedir?'

Hasan Ağa, dalmış dalmış gitmiş. Savcının sorusunu tekrarlayışını duymamış bile. Nitekim savcı dayanamayıp bağırması:

'Söylesene Hasan Ağa, niçin geldin?'

Hasan Ağa, daralan bir nefesle anlatmaya başlamış, titreyen ellerini savcıya uzatmış:

'Savcı Bey, önce şu bileklerine kelepçeyi vur, sonra da ne istersen anlatayım.'

Savcı şaşırması:

'Senin suçun yok ki...'

İçini çekmiş:

'Var.' demiş. 'Var. Bileklerime kelepçeyi taktır, taktır da yıllarca yattığım vicdan hapisanesinden kurtulayım.'

Savcı, neticeye varabilmek için ısrarda bulunmuş.

'Hele söyle bakalım, gerekiyorsa kelepçe de takılır.'

Hasan Ağa, savcıya külçe hikâyesini anlatıp kendisinin hapisaneye, servetinin, tutuklu bulunan Ömer'in oğluna ve diğer kardeşine verilmesini istemiş. Savcı enteresan olay karşısında derin düşüncelere dalmış, sonunda Ömer'in çocuklarını çağırıp olayı anlattırdıktan sonra sormuş:

'Hasan Ağa'nın çiftliği babanızın parası ile alınmış. Hasan Ağa vicdan azabından kurtulamayınca itiraf etti. Siz bu olaya ne dersiniz?'

Çocukların verdiği cevap ve düşünceleri şaşırtıcı:

'Hayır Savcı Bey, biz o servetin hepsine sahip çıkarsak, Hasan Ağa'nın çocukları dünyasına küser, alıştıkları hayatın dışında sefil bir yaşantıya tahammül edemez, asi olurlar... Şayet hakkımız ise yarısı bize yeter...'

Karar, isteklerin istikametinde alındı... Şimdi onlar birer kardeşten daha farksız yaşamaktalar...

Baba, sen de Eşref Bey'in oğluna hiç değilse aynı hakları tanı... O haram lokmalardan bizi kurtar... Müspet cevabınız elime geçinceye kadar, sürgün olduğum bu yerlerden özlediğim insanların yanına gelemeyeceğim...

Cihan (s.263)

Cihan, yukarıdaki mektup ile yaşanan kötü olaylara son vermek ister ancak başarılı olamaz.

Olayların daha açık bir şekilde anlatılmasını sağlayan gösterme tekniği de romanda sıkça kullanılan teknikler arasındadır. Bu teknik romanda şu şekilde kullanılmıştır:

"O neden burada? Sürgün mü yoksa?"

"Sürgün."

"Onu da hükümet mi sürdü?"

"Hayır oğlum, onu inançları sürgün etti."

"Bize neden küskün?"

"Kendisini anlayamadığımız için." (s.170)

Cihan ile oğlu arasında geçen konuşma bu şekilde romanda yer bulur. Burada Tûba'nın İslâm inancı yüzünden sürgün kasabasına gittiği belirtilir.

Montaj tekniğinden yararlanılarak Cihan'a ait şiirlere de yer verilmiştir. Bu şiirler daha çok dünya görüşünü açıklamak için kullanılmıştır.

Cihan Soylu Bey'den...

Feleğin her cevrine tahammül gerek.

Değil mi sefâyla cefâ müşterek?

Açılır bahtımız elbet, battıkça batmaz ya,

Tükenir günlerimiz, gittikçe artmaz ya. (s.119)

Gayrimeşru yazıldı senelerdir reçeten,

Dikenlere takılmış terk ettiğin peçe'n.

Şimdi üryan gezersin, nerede giyeceğin?

Haykırmak zamanıdır yok mu söyleyeceğin? (s.278)

İkinci şiirde ısrarla tesettüre dikkat çeker. Bu şiiri özellikle kız kardeşine hitap eder. Çünkü o da çağın kurallarına ayak uyduran, tesettürü gerıcılık olarak gören bir kadındır.

Aktarma yöntemlerinden biri olan tasvir de şu şekilde kullanılır:

Küme küme bulutlar, dünyanın üzerine kara bir çarşaf gibi çöküp kaldı...

Karanlıkların düşmanı ışıklardır...

Şafak vakti yaklaşmıştı... Çok geçmeden nurun ilk ışıkları gecenin siyah örtüsünü lime lime etmeye başladı...

Az sonra minârelerin tepesinden gür ve tatlı sesler yeryüzüne dalga dalga yayılmaya başlayacaktı...

Âşık gönüller gaflet zincirlerini kırıp vecd ve huşu içinde ibadet etmek üzere harekete geçecekti. (s.5)

Romanda sıklıkla yer alan sanatkârane betimlemelerin en dikkat çekicilerinden biri de şu paragraftır:

Gözler, gönüller ve duygular uykuya varmıştı...

Etrafta insanı çıldırtan bir sessizlik hâkimdi... Sokak lambalarının fersiz ışıkları, arada bir öten bekçi düdüklere, seyrek geçen taşıt araçları da olmasa, insan sıkıntıda patlardı.

Sedat Beylerin arka penceresinden yana bir gölge süzüldü... Çok geçmeden ortaldan kaybolup gitti...

Küçük çıtırtılar az sonra tükenmiş, dünya yine eski sessizliğine gömülmüştü... İriyari bir bekçi, ortaldarda uykulu uykulu dolaşp, yine içine çöreklenen gafleti kaçırmak için düdüğünü öttürüyordu...

Yerler karanlık, gökler simsiyahtı... Bu sihirli sessizlik ve kararan gökler, siyaha boyalı toprak beklenmedik bir patlama ile sarsıldı... Yer yarılmış, gök delinmiş, koskoca dünya sarsılmıştı... (s.42)

Romanın geneline hâkim olan sanatkârane üslup yukarıda yer alan tasvir bölümlerinde de kendini gösterir. Yapılan mekân tasvirleri ile yaşanan olaylar arasında bağlantı kurulmaya çalışılır. Mekânı anlatmak için kullanılan kelimeler olacak olayların zeminini hazırlamaktadır. Mekânın ıssızlığı, karanlığı, sessizliği neticesinde bir patlama olayı gerçekleşir.

1.2.5. Olay Örgüsü

İbadetlerini sessizce yapan Cihan'ı babası görür ve Cihan babasının hakaret boyutunda tepkisine maruz kalır. Cihan'ın babası oğlunun bu durumundan dolayı iş ortağı Eşref Bey'e yakınıır.

Babasının olumsuz davranışlarıyla karşılaşan Cihan, kendisine doğru yolu gösteren Vedat ağabeyine gitmek ister. Parkın yanından geçerken kuzeni Tûba'nın çığlığını duyar ve yanına gider. Arkadaşı olan İsmet'in şakalaşması sonucu Tûba düşerek yaralanmıştı. İsmet'in, Cihan'a örümcek kafalı demesi olayı daha da kızıştırır ve kavgaya sebep olur. Kavga esnasında Cihan, İsmet'in yüzüne bir taş fırlatır ve yüzünde büyük bir iz kalmasına neden olur.

İsmet, bu izi büyük bir gurur meselesi yapar ve tüm hayatını çok kıskandığı Cihan'dan intikam almaya adar. İsmet, elinde tabancayla Cihan'ın evine giderek onu taciz eder.

İsmet, polisten kaçır ve yakalanamaz. Cihan'ın ailesi onu bu olaylardan korumak için yurt dışına öğrenim amaçlı gönderir. İsmet, Cihan'ın yurtdışına gideceğini öğrenir ve silahını alarak hava alanına gider.

Ailesinin ihbarıyla İsmet, düşüncelerini gerçekleştirmeden yakalanır. İsmet'in babası Eşref Bey, ailesine intihar edeceğine dair bir mektup bırakır. Mektupta intiharının sebebini açıklar. İntihar sebebi Cihan'ın babası Sedat Bey'in kendini dolandırması, şirketi elinden alması ve kendini çok büyük bir borcun altına sokmasıdır. İsmet'in annesi de bu acıya dayanamaz ve üzüntüden hayatını kaybeder.

İsmet, Sedat Bey'in iş yerini basarak herkese her şeyi anlatmayı planlar. Ona göre gerçekleri duyan işçiler Sedat Bey'i linç edeceklerdir. Ancak, hiç bir şey istediği gibi olmaz nöbetçiler tarafından dışarı atılır. Bu olayların sonrasında Sedat Bey'in evi kundaklanır. Suçlu olan İsmet tutuklanır ve kısa sürede de serbest bırakılır.

Cihan, eğitimini tamamlar ve yurt dışından döner. Edirne'de bir otel odasında köpeğiyle kalan Cihan, aynı otelde işçilerin kaldığını öğrenince sinirlenir ve görevlilere hakaret eder.

Cihan Soylu, İstanbul'un en meşhur doktorlardan biri olur. İsmet, hasta olarak yanına gider ve onunla dövüşürler.

Cihan, kendine gelen yaşlı ve köylü hastayı muayene etmek istemez. Yanında çalışan hemşire Doktor Cihan'ın bu tutumundan son derece rahatsız olur. Bu esnada Cihan kendini boşlukta hisseder ve tutunacak bir dal arar. Kendine en

yakın olarak Tûba'yı görür. Tûba ise Cihan'ın davranışlarını kendine uzak görür ve ondan kaçır.

Boşluğa düşen Cihan, gecelerini dışarıda geçirir ve sürekli içer. Bu durumdan kurtulmak için Tûba'yı ailesinden ister ancak Tûba'dan olumlu cevap alamaz. Tûba, tesettüre girmiş ve Allah yolunda ilerlemektedir. Cihan olumsuz cevabın üzerine onu başı kapalı görünce sinirlenir ve başındaki örtüyü asılıp yere atar. Tûba olanlara daha fazla dayanamaz. Cihan'dan ve ailesinden uzak durmak için öğretmen olarak başka bir yerde çalışmaya başlar.

İsmet'in Cihan'a olan tacizleri her fırsatta devam eder. Ebru, rızası olmadan İsmet ile nişanlanır. Ebru, İsmet tarafından yaralanan Cihan'ı hastanede ziyaret eder. Ebru Cihan'a aşık olur ve birlikte kaçmaya karar verirler. Kaçarak evlenen çiftin bir çocuğu olur ancak çift zaman geçtikçe birbirleriyle anlaşamazlar. Ebru, oğluyla hiç ilgilenmez ve eski nişanlısı İsmet ile iletişime girer. Cihan bu duruma dayanamaz ve İsmet'i öldüresiye döver. Hapse atılan Cihan eşi tarafından terk edilir. Kocasını hapisteyken boşayan Ebru ile İsmet evlenir.

İki yıl sonra hapisneden çıkan Cihan, oğlunun annesi tarafından bakılmadığını ve bir yuvaya verildiğini öğrenir. Çıktığı gün İsmet ve Ebru ile karşılaşan Cihan, kendine hâkim olamaz ve onlara saldırır. Çifti yaraladığı için üç yıl hapis ve altı ay sürgün cezası alır.

Üç yıl sonra Cihan hapisten çıkar. Gençliğinde onu namazla tanıştıran Doktor Vedat, Cihan'ı ziyarete gelir. Doktor Vedat, onu elinden geldiği kadar olumlu yönde etkilemeye çalışır. Cihan, oğlu Şahin'i de yanına alarak sürgün yerine gider.

Sürgün edildikleri kasabaya gittiklerinde orada Tûba'yla karşılaşır. Tûba onları görünce kaçır. Bunu gören kasabalı olayı farklı anlar ve Tûba öğretmeni korumak için Cihan'ı darp eder. Cihan, ilk önce kasabada yadırganır. Daha sonra Belediye başkanının ona sahip çıkmasıyla oraya yerleşir. Cihan, burada diyanetteki çalışanlardan da yardım alarak kendini dini açıdan yetiştirir. Tûba ile barışırlar ve bir süre sonra evlenirler.

Cihan, kasabada doktorluk yapmaya başlar. İhtiyaç sahiplerine ücretsiz hizmette bulunur ve uzak köylere hastaları muayeneye gider. Ayrıca dini açıdan

halkı bilinçlendirmeye çalışan Cihan hakkında halkı kışkırttığı iddiasıyla şikayette bulunulur. Bu şikayeti Tûba'da gözü olan Kazım'ın yaptığı anlaşılır.

Cihan, sohbet haberleriyle gazetelerde yer alır. İsmet, bu haberlerden Cihan'ın yerini öğrenir, onu öldürme ve Şahin'i ondan alma planları yapar. Yapılan tüm girişimlere rağmen İsmet ve Kazım başarılı olamaz ve yakalanarak hapse atılırlar.

Cihan, babasına bir mektup yazar ve İsmet'e hakkı olan mal varlığının verilmesini söyler. Babası bunu kabul etmez. İsmet, Kazım'la birlikte yaptıkları Cihan'ı öldürme planlarından vazgeçer. Çünkü, İsmet'in babası ölmemiştir ve ona artık intikam almaktan vazgeçmesini söyler. Ancak, bir konferans çıkışı Kazım ve arkadaşları Cihan'ı vurarak öldürür. Bu kargaşada İsmet'in babası Eşref Bey'de bulunur. Sedat Bey'le karşılaşan eski dostlar barışır.

1.2.6. Şahıslar

Romanda birçok karakter bulunmaktadır. Romanın başkahramanı olarak karşımıza Cihan karakteri çıkar. Cihan başlarda nefsine uyar. Dini inançlardan uzak yaşar. Ancak zamanla bir arayış içine düşer. Bu süreçte de karşısında İsmet karakteri vardır. İsmet, Cihan'ın zıt karakteri niteliğindedir. Onun iyi ve kötü özelliklerinin daha da ortaya çıkmasına vesile olur. romanda yer alan bir diğer önemli karakter de Tûba'dır. Tûba, Cihan'ın aşık olduğu kızdır. Ve romanın sonunda Cihan'ın hidayete ermesine yardımcı olan kişidir. Romanda yer alan karakterlerin ayrıntılı incelemesi bu bölümde yer almaktadır.

1.2.6.1 Cihan

1.2.6.1.1. Bedensel Boyut

Cihan'ın bedensel özellikleri hakkında romanda belirgin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak romandaki olayların onun çocukluk yıllarında başlayıp olgunluk çağlarında bittiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte Cihan kızgın bir anında şöyle tasvir edilir:

Beyni, karışık düşüncelerin pazarı olmuştu. Dehşet saçan gözleri, kendi dışındaki âlemin, ızdırap çizgili perdelerine takılmıştı; kıvılcım yüklü pırıltılar dünyaya sitemle bakıyordu...

Alnında damar damar kabaran çizgilerin arasından oluk oluk terler döküldü. Saçları karmakarışıktı, adımları bitkindi, her haliyle kırık dökük bir tabloyu andırıyordu. (s.123)

Bir kızgınlık anında tasvir edilen Cihan'ın dış görünüşü hakkında bu bilgilere sahip olabiliyoruz. Bunun dışında onun bedensel boyutuyla ilgili kesin bilgiler romanda yer almamaktadır.

1.2.6.1.2. Ruhsal Boyut

Boşluk adlı romanın başkahramanı olan Cihan, dini inançlardan uzak bir ailede yetişmesine rağmen tanıştığı Vedat abisinin de etkisiyle Allah'a yönelmeye çalışır. Ancak, Cihan'ın daha yolun başındayken babasına yakalanması ve gerici olarak hakaret görmesi onun bu yolda ilerlemesine engel olur. Babasının hakaretlerinden sonra Cihan'ın ilk düşünceleri şu şekildedir.

Cihan'ın taşıdığı sözcük, hayret ifadesinin en büyüğü oluyordu... Oysa doktor adayı Vedat, ona huzurun Allah'a yaklaştıkça artacağını öğütlemiş... Üstelik örümcek kafalı diye yakındığı bu insan Tıp Fakültesinin sayılı öğrencilerinden biriydi... Babasının ithamları ile Vedat'ın öğütlerini akıl terazisine koydu... Daha biraz önce, ilâhî huzurdaki gönül rahatlığını düşünüp dindarlığın gericilik olmadığını doğruladı... (s.8)

Babasıyla olan diyalogu Cihan'ın o anki duygu ve düşüncelerini ortaya koyar.

Cihan, halsiz düşmüştü. Benzi gittikçe sarardı ve uçtu...

'Baba!' diye haykırdı. 'Çok büyük konuştun. Allah sevgisinin başlangıcındayım, bana bu konuda yardımcı olmadın, bari kafamda kurmaya uğraştığım tertemiz dünyayı yıkmaya çalışma... İlimin sonsuzluğuna yaklaştı dediğin insan, aciz değilse acı sonunu toprak olmaktan kurtarsın... Bu da ancak acizlerin hayallerinde kalacaktır. Böyle olunca da kul olunacak tek kuvvet vardır, o da Allah'tır... Ona yaklaşmamı engelleyecek hiçbir kuvveti güçlü bulmuyorum... (s.9)

Yukarıda verilen Cihan'ın sözleri onun Allah'ı tanımada yeni olduğunu gösterir. Cihan bir arayış içine girmiştir ancak babası tarafından ters tepkiyle karşılaşır. Cihan, Allah'a yaklaşmasını engelleyecek hiç bir kuvvet olmadığını söyler. Onun Allah'a yaklaşması engellenemez ama oldukça uzun bir süre ertelenir. Cihan bu düşüncelerin başındayken yurt dışına gitmek zorunda kalır, eğitimini orada tamamlayarak vatanına bir doktor olarak döner. İçinde Allah

sevgisi yeşeren Cihan'dan artık eser yoktur. Onun doktorluğu hakkında şu şekilde bir bilgi verilir:

Sanki rüyalar âleminde yaşıyordu... İlk günler hep böyle tükendi... Şehrin en işlek caddesinde muayenehaneye sahip olmuştu. Gazete sütunları sık sık ondan bahsetti...

İsmi, hasta gönüllerde iz bırakmıştı... Doktor, Cihan Soylu... Son günlerin en meşhur adamı olup çıktı... (s.51)

Cihan daha yurda döner dönmez doktorluğuyla ün yapar. Ancak geçmiş onu takip etmeye devam eder. İsmet, intikam hissinden kurtulamaz ve sürekli Cihan'a zarar verir. Cihan ne yaparsa yapsın İsmet'ten kurtulamayacağını anlar ve doktorluk yapmaktan da vazgeçer. Ebru ile evliliklerinin bitmesi, hapse düşmesi onun hayatını tamamıyla farklılaştırır. Artık herkesi rahatsız eden ayyaş bir Cihan vardır. Aşağıdaki cümleler bu bilgileri desteklemektedir:

Yine her şeyi umursamaz olmuştu; zaman zaman sokakların ortasında naralar atıyordu. İnsanlar, onun bu gayri ahlâki tutumundan rahatsız oluyorlardı. Dengesiz ve rastgele adımlarla birisinin üzerine yıkılabiliyordu. Bazen de düşmemek için, önünden geçmekte olan kimseye sarılıyordu. Ya sokak ortasında bir kavgaya sebebiyet veriyor ya da verebilmek için harcıyordu... (s.137)

Bu ahlaki yapı içinde olan Cihan, her şeyi geride bırakarak sürgün olduğu kasabaya gider. Bu kasaba onun için bir dönüm noktası olur. Cihan, burada kaldığı müddette kendini terbiye etmeye çalışır ve bunu da başarır.

Cihan Kaza'da 23'üncü gününü tamamladı. On binlerce insanın yaşadığı beldede, aralarında sürgün doktorun bulunduğunu duymayan kalmamıştı... Bütün geçmişine çizgi çeken Cihan, artık bambaşka dünyanın adamıydı. Vücudundaki yaralar iyileşti. Lakin utancından kimsenin yüzüne bakamadı. Sabah akşam karakola imza verip evine kapandı. (s.176)

Yıllar öncesinde yüreğinde yeşeren duygular tekrar canlanır. Artık Cihan, Allah yoluna kendini adayan bir müslüman olur. Yaşadıkları Cihan'ın hidayete ermesine vesile olur. Cihan, kendini yetiştirmenin yanında insanlara faydalı olabilmek için onlara da edindiği bilgileri aktarır. Bu yönüyle Cihan, romanda yüceltilmiş tip özelliği gösterir.

Cihan daha liseye giderken babası onu bir gece namaz kılarken görür ve onu örümcek kafalılıkla suçlar. Cihan bu durum karşısında ne yapacağını bilemez ve dine karşı olumsuz bir tutum oluşturur.

"Baban." diye gerildi. Bizim oğlan gerici, demiş. Örümcek kafalı, çağların ötesinde yaşıyor, demiş. Şimdi inandın mı? İşte benzerin de halanın kızı, Tûba daha ortaokula başlamadan, ben erkeklerle birlikte okumam diye diretti. İtira etsene.
(s.12)

Dinini yaşamak istediği için bu hakaretlere maruz kalan Cihan, önce dinden tamamıyla uzaklaşır. Ancak yaşadıkları onu tekrar inançlı olmaya götürür. Yaşadığı olayların sonunda tekrar Allah'ı bulup hidayete ermesi onun yüceltilmiş bir tip olduğunun kanıtıdır.

Romanda Cihan'ın duygusal yönü hakkında da bilgi verilmektedir. Tûba'ya olan hissiyatı da şu sözcüklerle aktarılır:

Hicran, suratını asmış, babasına bakarken Cihan hep Tûba'yı seyretti. İlk ilk bir ses belki de hayatında ilk defa içinden sökülür gibiydi:
-Tûba, benimle gelir misin?
Tûba kabuğuna çekilmiş kaplumbağa gibi elbisesinin içinde büzülüp kaldı.
(s.67)

Ayrıca *Boşluk* romanındaki kahramanların isimlerinin de konu ile bağlantılı olduğu gözlenmektedir. Cihan; dünya, evren anlamındadır. Romanda yer alan Cihan karakteri zamanla Allah yolunu bulmuştur. Bu buluşla kalmamış kalabalık kitleleri de etkilemiştir. Bir bakıma evreni etkilemiştir. Diğer karakterler için de bu ayrıntı geçerlidir.

1.2.6.2. Tûba

1.2.6.2.1. Bedensel Boyut

Tûba'nın dış görünüşü hakkındaki ilk bilgi Cihan'ın yurt dışından dönüşünde onu gördüğü anda verdiği tepkilerden edinilir.

Tûba, diye hayret etti. Şayet alnındaki o küçük iz olmasa seni tanıyamazdım. Ne kadar değişmişsin...

Tûba, mahçup ve sıkılğan bir tavırla:

"Teşekkür ederim." diye fısıldadı. (s.50)

Yıllar önce yapılan kavgada yüzünde iz taşıyan sadece İsmet değildir. Tûba da yüzünde o günün izini taşır. Cihan'ın tepkisi ile Tûba'nın büyüyüp değiştiği anlaşılır.

Bunun dışında da Tûba'nın dış görünüşü hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Ancak Tûba'nın tesettürüne dikkat eden, başörtülü bir kız olduğunu olayların akışından öğrenmekteyiz.

1.2.6.2.2. Ruhsal Boyut

Yukarıda verilen bedensel özelliklerinin yanında Tûba, diğer aile bireylerinden farklı bir ruh yapısına da sahiptir. Onun bu durumu şu şekilde aktarılır:

Bütün aile bir araya toplanmıştı. Cihan, sofrada Tûba'yı göremeyince noksanlık hissedip sordu:

"Tûba niçin aramızda değil?"

Cevabı, enişte veriyordu:

"O içkiden ve içen insanlardan kaçır."

"Hâlâ değişmedi mi?"

"Değişmeyecek kadar katı duyguları var."

"Desenize benim eski halim." (s.50)

Tubâ'nın daha küçükken farklı özellikler gösterdiği de okura hissettirilir.

"Baban." Diye gerildi. Bizim oğlan gerici, demiş. Örümcek kafalı, çağların ötesinde yaşıyor, demiş. İşte benzerin de halakızı, Tûba daha ortaokula başlamadan, ben erkeklerle birlikte okumam diye diretti. İtiraz etsene.

Cihan, acı acı gülümsedi. (s.13)

Bu cümleler Tûba'nın din hassasiyetlerinin daha çok küçükken başladığının göstergesidir.

Tûba'nın yetiştiği aile yapısı dışında farklı bir kişiliğe nasıl sahip olduğu anlatılmaz. Ancak, o, bu yönüyle romanda ilk olarak hidayete eren kişidir. İçki içen insanlardan kaçan, yabancı erkeklerle bir arada oturmayan bir kızdır. Bunun yanında zamanla kıyafetine de dikkat eder ve başını da kapatır. Onun manevi hissiyatları şu cümlelerle okura aktarılır:

O en usta ellerin, kanatlarına ilâhi nakışlar döktüğü kelebek, Tûba'nın gözlerinden kaybolmadı... Bazen hülyâlar kadar güzel, bazen kâbuslar kadar hırçın olan denizin üzerinde uçtu... Belki de o sinsi uykunun sihirli dalgalarına gönül vermişti. (s.69)

Tûba çevresine seyrederken yaratıcının izlerini bulmaya çalışır. Bu durum onun dalmasına ve kendi kendisiyle kalmasına neden olur.

Tûba da ismiyle özdeşleşen bir karakterdir. Tıpkı isminin manasında olduğu gibi cennete yakışır biridir. Yaşadığı tüm olumsuzluklara ve dışlanmalara rağmen Allah yolunda ilerlemekten vazgeçmez.

1.2.6.3. Diğer Kahramanlar

Cihan ile Ebru'nun çocukları olan Şahin hakkında şu şekilde kısa bilgiler yer almaktadır.

Kim bilir ne kadar değişmişti? Ne sevimli olmuştu. Tam üç yaşında hayat dolu bir çocuk... (s.121)

Yorgun bir ses daha altı yaşlarında bulunan sarı saçlı, ela gözlü sevimli bir erkek çocuğuna hitap etti:

Şahin...

İsmet, Cihan'la yaptıkları bir kavga neticesinde yüzünden darbe alır ve onda geçmeyen bir iz kalır. Bu iz ve İsmet'in ruh hali şu şekilde tasvir edilir:

İsmet, aynalara bakamaz olmuştu... Sanki kendisini görmekten korkuyor, ürperiyordu... Artık eski ismet değildi... Çirkinleşmiş, değişmişti... Sert bir taşın suratına insafsızca işlediği 'iz' içinde aşağılık duygusu olarak kaldı... Aynalar kinini besledikçe, dudaklarına, aynı isim dike diken battı:

'Cihaaaaan...' (s.18)

İsmet, romanda Cihan'a zıt karakter olarak yer alır ve bu yönü Cihan'ın olumlu yönlerinin daha da ortaya çıkmasını sağlar. İsmet, gözünü intikam ateşi bürümüş biridir ve tüm hayatını bu intikam ile yönetir.

İsmet, yenilgilerin zehrini yudumluyordu. Bütün ümitleri sonbahar yaprakları gibi ayaklarının dibine dökülmüştü. Her geçen gün o gevrek yaprakları biraz daha külleştirip rüzgârını önüne kattı. Daha on sekiz yaşını yeni ikmal etmişti. Olaylar zinciri onu yıpratmış, hırpalamıştı. Günlerdir amcasının evine kapanıp kalmıştı. Düşünceye daldıkça karanlık bakışları intikam pırıltıları boşaltıyordu. (s.38)

İsmet'in ruh hallerinin tasvirlerinden biri de şu şekilde yapılır:

Buna rağmen, İsmet sevincinden uçuyordu:

'Düğün.' dedi düğün.'Kısa zamanda düğün isterim... Nişan sanki bana huzur getirdi, kendime fevkalâde bir rahatlık, zindelik hissediyorum... İçimde çöreklenen küllenmiş düşüncelerin çoğunu savuşturmuş gibi bir halim var... (s.90)

Romanın akışında önemli yer alan kahramanların eserde verilen özellikleri bu şekildedir.

1.2.7. Zaman

Boşluk romanında olayların geçtiği nesnel zaman aralığı romanda belirtilmez. Ancak vakaların oluş zamanları hakkında çıkarımlarda bulunabiliyoruz.

Aşağıda verilen bölümde gecenin güne dönüşü anlatılır. Bu zaman diliminden bahsedilirken sanatkârane bir üslup kullanılır.

Nihayet gece, Rabbinin kendisine verdiği nöbet saatini doldurmuştu...

Artık insanın gözbebeklerinden görüntüyü silip ufkunu karartan gece, gidiyordu.

Nurdan damlalar gibi siyah örtünün üzerinde simli parlak noktalar serilmeye başladı... Cılız aydınlıklar, siyah çarşaf üzerini ahenkli bir şekilde terk etmeye başladı... (s.6)

Yukarıdaki bölümde bir gece tasviri yapılır ve bu tasvir oldukça sanatlı bir dil kullanılarak oluşturulur. Kullanılan sıfat tamlamaları ile okura gecenin yerini gündüze bıraktığı hissettirilir.

Dışarıdan gelen ezan sesiyle uyanan Sedat Bey'in düşünceleri aktarılırken yine sanatkârane bir üslupla olayın zamanı hakkında bilgi verilir.

"İbadetlerini sessiz sedasız yapsalar olmaz mı?"

Rahatı iyiden iyiye kaçmıştı... Hanımına baktı, sesler, kulaklarına çekilen uyku perdelerini aşamamıştı... Dışarıya çıkmak ihtiyacını duyup karyolasından indi...Uykunun verdiği sersemlikle lambayı yaktı. Yarı kapalı gözleri, saati arıyordu, az sonra buldu... Vakit ona göre çok erkendi... Akrep dördün, yelkovan on ikinin üzerinde görünüyordu. (s.6)

Sabah namazı vakti dışarıdan gelen ezan sesiyle belirtilir. Bunun yanında tam olarak saatten de bahsedilir. Saat sabahın tam dördüdür. İbadet yapanlardan şikayetçi olan Sedat Bey'in erken uyandığı bu gün ailesi için dönüm noktasını oluşturur. Oğlu Cihan'ın ışığı açık olan odasına gidince onu namaz kılarken görür ve neye uğradığını bilemez. Oğlunun namazı bitirmesiyle onunla tartışır ve onu yobaz olarak sıfatlandırır.

Cihan ve arkadaşı İsmet aralarında çıkan tartışma sonucu kavga ederek birbirlerine zarar verirler. Bu olayın yirmi gün sonrasında bahsedilerek bize bir zaman aralığından bahsedilmiş olur.

Hadise gerilerde tam yirmi gün bırakmıştı. İsmet, ne yalvarmalara ne de tehditlere kulak asıyordu. Sabah erkenden kalkıp yüzünü yıkadı; saçını taramak için aynanın karşısına geçip, tarağa sarıldı... Elleri titrek titrekti. İçinde buruk buruk

düğümlenen bir acı, gözpınarlarından taşı. Yumruklarını kıyasıya sıktı, dudaklarını dişlerinin arasına verip çiğnedi. Ona ızdırap veren sancılar dinmek bilmiyordu.
(s.19)

Olaydan sonra yirmi gün geçmiş ve İsmet'in yüzünde kalan iz onda intikam duygusunu şiddetlendirmiştir. Bu zaman aralığı kullanımı başka yerlerde de kendini gösterir. İsmet'in Cihan'ı rahatsız etmesinin ardından kaçışı zamanı şöyle aktarılır:

Aradan tam üç gün geçmesine rağmen İsmet yakayı ele vermedi. Çatıdan eve, evden çatıya durumu idare etmeyi başardı.

Ortaklar iş yerlerine dargın gidip, yine dargın olarak geri döndü. Konuşmadan danışmadan...(s.26)

Bu bölümde de bir zaman aralığı bulunur. Olay gerçekleştikten sonra üç gün geçmiştir. Bu üç günün takvimin hangi günlerine denk geldiği belirtilmez. Ancak sadece olaydan sonra geçen üç günden bahsedilir.

Sıkıntılı ve kötü anlar romanda çoğunlukla geceleri vuku bulur. Eşref Bey'in ve eşi Nigar Hanım'ın sıkıntılı halleri anlatılırken saat gecenin biridir.

Gece, karanlık çarşafını gökyüzüne germişti...

Eşref Bey, yatağında homurdana homurdana uyudu. Nigâr Hanım'ın gözlerine uyku girmez olmuştu... Saate baktı, 1'i gösteriyordu... Aklına tabanca geldi... Sessizce yataktan doğrulup dışarıdan sızan zayıf ışıkların yardımı ile İsmet'in odasına yaklaştı. (s.28)

Eşref Bey ve Nigâr Hanım uyumak isterler ancak gece onların sıkıntılarını daha da fazlalaştırır. Bu ruh hallerinden bahsedilirken zaman da saat olarak belirtilir. Saat gecenin biridir ve çift hala uyuyamamıştır.

Cihan'ın yurt dışına gönderileceği zaman şu şekilde anlatılır:

Sabahın erken saatlerinde, herkes onu uğurlamak için kalkmıştı. Eşyaları hazırlanıp bagaja kondu. Evden çıkma zamanı gelip çatmıştı. Her köşesinde ayrı ayrı mazisi olan adaları gezdi, inceledi... Bir daha görmeyecekmiş gibi baktı, baktı...
(s.30)

Saat tam olarak belirtilmemekle beraber sabahın erken saatleri olduğundan bahsedilir. Cihan'ın yurt dışına gidişi İsmet'in yapacaklarından korunabilmek içindir. Bu kaçış da İsmet'i durdurmaz ve hava alanında Cihan'a zarar vermeye kalkışırken polisler tarafından yakalanır. Bu olaydan sonraki olayın zamanının belirtilmesi için zaman aralığı verilmiştir.

Aşağıdaki bölümde yine bir zaman aralığından bahsedilir.

Cihan, dili, dini ve örfü, kendisinininkilere benzemeyen memlekete uçtu...
İsmet ise cezasını çekmek üzere cezaevine gönderilmişti...

Aradan tam üç ay geçti... Geçen bu günler çok şeyi değiştirmişti.
İnanılmayacak kadar çok şeyi... (s.32)

İsmet'in hapse atıldıktan sonra avukatların delil arama zamanını aşağıda cümlelerden öğreniyoruz.

İsmet, hapse atılalı tam bir aya yaklaştı... Avukatlar ne delil ne de ispat için geçerli bir savunma yapabiliyordu... İhsan Bey deliye döndü...

İş yerinde kendisini ziyarete gelen Albay arkadaşı ile uzun müddet konuşup, dertleşti..." (s.43)

Burada da yine net bir zaman değil sadece bir zaman aralığından bahsedilmektedir.

Cihan, İsmet'in arabalı tacizi neticesinde kaza yapar ve ağır şekilde yaralanır. Bu kaza sonucunda hastaneye kaldırılan Cihan'ın yirmi dört saat komada kaldığı belirtilir.

Arkasından seyreden vasıtaların yardımı ile en yakın hastaneye taşınmıştı...
Yirmi dört saat komadan çıkmadı. Baba üzgün annenin içi kan ağlarken,
kosültasyondan çıkan tanıdık doktorlar Sedat Bey'e müjde verdi:

'Geçmiş olsun Sedat Bey, oğlunuz komadan çıktı...' (s.92)

Bir gün süreyle komada kalan Cihan neticede iyileşir ve eski hayatına devam eder. Bu kaza İsmet'in nişanlısı Ebru ile Cihan arasında bir yakınlaşma olmasına neden olur.

İki genç herkesi arkalarında bırakarak kaçıp evlenirler. Kaçtıkları otelde tango yaptıkları. Eğlencelerinin zamanı şu şekilde anlatılır:

Otele geldiklerinde saat tam on yediyi vuruyordu... Kulakları çınlatan tango sesi Ebru'yu uyandırdı... Arkasından Cihan'ı...

Daha uykuya varalı, az bir zaman olmuştu. Cazın cazip gelen sesine dayanamayıp giyindiler... Gözbebeklerinin içi tangoyu özleyen pırıltılarla doluydu...
Birlikte cazın olduğu salona indiler... (s.100)

Kaçışla başlayan çiftin evlilikleri sürekli problemlerle geçer. Evliliklerinin ilk iki yılı hakkında aşağıdaki paragraftan bilgi sahibi oluyoruz.

Tam iki yıl böylece tükenip bitmiş... Yasak evlilik, gittikçe çekilmez olmaya başlamıştı... Ebru, babası ve annesi tarafından terk edileceğini önceden hesaplayamamıştı. Cihan'la olan ilk beraberlikten bu yana, içindeki yalnızlık çığ gibi büyüdü... (s.105)

Ebru, Cihan'la olan birlikteliklerine ancak iki yıl dayanabilir. Bu iki yılın sonunda Ebru'nun davranışlarının da etkisiyle Cihan'ın hayatı kötü bir hal alır.

İsmet'in üç kaburgası kırılmıştı, tekmeler suratında iz bırakmamıştı. Birkaç gün hastanede tedavi edildikten sonratıburcu oldu.

İsmet, eski sıhhatine ve eski günlerine dönerken Cihan, tam aksine İsmet'in eski akıbetine uğradı... Evet, tam iki yıla mahkûm edilmişti.(s.115)

Cihan, Ebru'nun İsmet'e olan yakın tavırları yüzünden kavgaya girişir ve neticede hapse atılır. Hapse atılan Cihan'ın ceza süresinin iki yıl olduğu yukarıdaki alıntıda verilir.

Hapse girişinden sonra geçen üç ay neticesinde olan olaylar şu şekilde anlatılır:

Daha içeri gireli üç ay olmuştu. Ebru'nun, babasının yanında kaldığını ve Şahin'i hiç aramadığı haberini aldı. Beraberce ettikleri yeminleri hatırlayıp kahroldu. Başını dövdü, dizlerini yumrukladı, bir türlü rahatlayamadı.

İçinde köpüren isyan gardiyanın gür sesiyle sustu. (s.115)

İki yıl dolar ve Cihan hapisten çıkar ve çıktığı gün İsmet'le karşılaşır. Aralarında çıkan olayların neticesinde Cihan yine hapse atılır. Bu kez hapisanede üç yıl kalacaktır ve sonrasında altı ay da sürgün yiyecektir.

Cihan, sarhoşluk ve tahrikler göz önünde tutularak, üç yıl hüküm giymişti. Aynı cezanın devamı olarak, yurdun herhangi bir köşesinde altı ay sürgün hayatı yaşayacaktı...

Cihan Soylu. Ziyaretçiniz var...(s.130)

Bu sürgün hayatına oğlu Şahin ile başlayacak olan Cihan'ın kasabaya gidiş zamanı şu şekilde aktarılır:

Saat akşam dokuzu gösterirken sürgün edildikleri kasabaya gelmişlerdi... Yollardan, ara sıra gelip geçen vasıtalar da olmasa etraf, inilti bir sessizliğin içinde boğulacak gibiydi...

Yolun kenarında gölge gibi dikilen adamın yanında durup, kafasını pencereden dışarı uzattı. (s.162)

Kasabaya yerleşen baba oğul farklı bir hayat sürmeye başlarlar. Yirmi üç gün gibi bir sürede tamamıyla farklı bir Cihan ortaya çıkmıştır.

Cihan Kaza'da 23'üncü gününü tamamladı. On binlerce insanın yaşadığı beldede, aralarında sürgün doktorun bulunduğunu duymayan kalmamıştı... Bütün geçmişine çizgi çeken Cihan, artık bambaşka dünyanın adamıydı. Vücutundaki yaralar iyileşti. Lakin utancından kimsenin yüzüne bakamadı. Sabah akşam karakola imza verip evine kapandı. (s.176)

Cihan'ın bu değişim zamanının yirmi üç olarak belirtilmesinin özel bir nedeni vardır. Eğer bir insan bir şeyi yirmi bir gün sürekli yaparsa bu onda alışkanlık haline gelir. Cihan da yirmi bir günden sonra başka bir Cihan'a dönüşmüştür. Kasabada bulunduğu altı aylık zaman diliminde halka hizmette bulunur, kendini dini açıdan geliştirir, sevdiği kız olan Tüba ile evlenir ve insanlara dini içerikli konferanslar verir.

1.2.8. Mekân

Boşluk romanında mekân tasvirlerine pek fazla yer verilmemiştir. Olayın geçtiği şehir bile tam anlamıyla romanda yer almaz. Ancak anlatılan olaylardan şehrin İstanbul olduğu anlaşılır. Cihan, İsmet'ten kaçıp eğitimini tamamlamak için yurt dışına gider. Ancak yurt dışı derken hangi ülke kastedilir belirtilmez. Yurt dışında yaşadığı mekânlar hakkında hiçbir şey anlatılmaz.

1.2.8.1. Açık Mekânlar

Romanda mekân tasviri olarak karşımıza Cihan'ın sürgün edildiği kasaba çıkar. Sürgün olduğu kasabada kaybettiği Tüba'yı bulan Cihan, onunla nişanlanıp evlenir. Çiftin nişanlarının kasaba halkına duyurulur. Bu haber karşısında kasabalının verdiği tepki şöyle tasvir edilir:

Sokaklar tıklım tıklım insan dolu, sokaklar hasret kaldığı bir insana hayran hayran bakan gözlerle dolu ve sokaklar Cihan'ı soran hastalara dolu...

Belediye hoparlörü, sokakların ortasında haykırdı:

Duyduk duymadık demeyin. Doktor Cihan, Tüba Hoca ile nişanladı...

Hemen arkasından milli bir marş çalındı, gençler halay çekerken ihtiyarların ayakları tempo tuttu..." (s.198)

Cihan, kasabadaki herkesin sevgisini kazanmıştı. Onun mutluluğu kasaba meydanında yukarıdaki gibi bir görüntü oluşturur.

1.2.8.2. Kapalı Mekânlar

Cihan'ın yurt dışından vatana dönüşü esnasında uğrağı şehir ve otel şu şekilde anlatılır.

Yollar onu iyiden iyiye yormuştu. Gözlerinden uyku yumakları söke söke hududa girdi:

'Edirne.' diye sevindi...

O, bıktığı yorucu yolculuk azalmıştı... Saat gecenin ilerlemiş zamanını bildirirken arabasını lüks bir otelin önüne çekip park etti... İnip Tomi'yi yedeğine çekti, istekli bakışlarla seyre daldı... (s.45)

Cihan, konaklamak için Edirne'de lüks bir oteli seçer. Burada şehir isminden bahsedilir. Yani sadece şehir deyip geçilmez. Romanda otel kapalı mekân olarak karşımıza başka şekilde de çıkar.

Cihan ile Ebru'nun kaçışlarında yine mekân olarak otel kullanılır. Çift kaldıkları otelde dans eder ve eğlenir. Yabancı bir erkeğin Ebru'yla dans etmeyi istemesi üzerine tartışma çıkar. Bu olay ve mekân şu şekilde aktarılır:

Cihan, bu curcunanın içinde daha fazla duramazdı... Bozuk bir asapla Ebru'nun kolundan tutup, hadise yerinden uzaklaştı... Nefesi oteldeki odada almışlardı.

Ebru, hırçınlaştı, öfke doluydu:

Rezil olduk, Cihan. (s.101)

Otelde yaşanan bu olay çiftin evliliklerinin özeti olur. Ebru hep rahat hareketler sergiler ve Cihan onu kıskanır.

Roman da üçüncü kez otel karşımıza çıkar. Bu kez Cihan ve oğlu Şahin sürgün oldukları kasabadaki ilk günlerini otel odasında geçirirler. Otel bu kez diğerlerinden çok farklıdır. Pis, bakımsız bir yer olan bu otelde mecburen kalırlar.

"İki yataklı odanız var mı?"

"Var ya... yukarı çıkınca dört numara..."

Elindeki anahtarı Cihan'a uzattı:

"Al bu anahtarın. Sabah hesaplaşırız..."

Dar, intizamsız bir oda ve ahşap karyolaların üzerine yapışmış birer yatak... Çarşaf ve yorgan toz içinde... Baba oğul isteksiz isteksiz odanın ortasında dikilip birbirlerine baktı. (s.163)

Romanda yer alan oteller bu şekilde tasvir edilir. İlk zamanlar kaldığı lüks otellerin yerini artık çok bakımsız bir otel alır. Çünkü Cihan, maddi olarak babasından hiçbir şey almaz ve kendi imkânlarıyla hayata tutunmaya çalışır.

Cihan'ın en son verdiği konferans salonu ile ilgili şu bilgiler verilir:

Konferans gününü sabırsızlıkla bekleyenler, şehrin en büyük salonunu doldururken Sedat Beylerin evindeki telaş büyüdü. (s.269)

Reis, eşi, Cihan, Tûba ve Şahin sahnenin dışarıya açılan kapısından yürüyüp kalabalığa karışmadan arabalarına bindiler... Konvoy tamamlandı. Geldikleri gibi yola çıkacaklardı. Tûba ve Şahin yine Cihan'ın yanına, Reis ile eşi arka koltuğa oturdu... (s.279)

Yukarıdaki paragrafta konferans gününde oluşan kalabalıktan bahsedilir. Ayrıca mekân olarak arabayı da kabul edebiliriz. Arabada herkesin oturuş şekli tek tek belirtilir.

Cihan'dan intikam alabilmek için sürekli olarak plânlar yapan İsmet'in kahvede bekleyişi de şu şekilde anlatılır:

İsmet, oturduğu kıraathanede peş peşe çay içerek Reis'i bekledi. Açık kapıdan dışarıları gözledi. Vakit geçmiyordu. Yüzündeki bantlardan ve berelerden, kaza geçiren adam olduğu açıkça belliydi. Gözleri uykusuzluktan kızarmış, yüzündeki bereler hafif kan pıhtılarıyla gerginleşmişti. (s.225)

Burada kapalı mekân olarak kıraathane karşımıza çıkıyor. Kötü plânlar içinde olan İsmet'in düşünceleri ile bulunduğu mekân paralellik gösterir.

1.2.9. Dil ve Üslup

Ahmet Günbay Yıldız diğer romanlarında olduğu gibi bu romanlarında da sanakârane bir üslup kullanmıştır. Yaptığı tasvirlerde, diyalog bölümlerinde bu özelliği dikkat çekmektedir.

Gözler, gönüller ve duygular uykuya varmıştı...

Etrafta insan çıldıratan bir sessizlik hâkimdi... Sokak lambalarının fersiz ışıkları, arada bir öten bekçi düdüklere, seyrek geçen taşıt araçları da olmasa, insan sıkıntından patlardı.

Sedat Beylerin arka penceresinden yana bir gölge süzüldü... Çok geçmeden ortaldan kayboldu gitti...

Küçük çıtırtılar az sonra tükenmiş, dünya yine eski sessizliğine gömülmüştü... İriyari bir bekçi, ortalarda uykulu uykulu dolaşır, yine içine çöreklenen gafleti kaçırmak için düdüğünü öttürüyordu... (s.41)

Bir mekân tasviri olan bu bölümde anlatıma hislerde katılır. Duyguların ağır basması paragrafın sanatsal yönünü daha da kuvvetlendirir. Diyalog cümlelerinde de bu üsluba sıkça rastlanır.

"İşkence yapabilirsin, aç susuz kalırsın. Bu düşünceler beni iflah eder mi sanırsın? Bunları nereden bilebilirim, söylesene?"

Cihan, annesine bakıp acı acı gülümsedi. Mana dolu bakışlarla süzdü onu:

İnsanlar, uzaklaştıkça yakınlaşmış sayılır... Gözlerin görüntüsü gönüllere gömülüp kalır...'

Annesi:

"Bu sözlerinle neyi anlatmak istiyorsun? dedi.

Cihan, bir an durgunlaştı, düşündü. Sonra bir şeyler bulmuş gibi devam etti:

O zaman uzaklık diye bir şey olmamalı. Dünyanın öbür ucunda bile olsam yakınım demektir. Hem de pek çok yakınım. Hatta her baktığın yerde bulabilirsin beni. Hasret daha çok sevdirebilir insanı. Daha da çok birbirine yaklaştırır, bilirsin.' " (s.147)

Yukarıda yer alan diyalog cümleleri normal hayatta kullanılmayacak kadar uzun ve süslü cümlelerdir. Ayrıca, diyalog cümlelerinde konuşma çizgisi kullanılması gerekirken tırnak işareti kullanılarak farklılık yapılmış olur.

'Baba.' diye ikaz etti. 'Sen çöplük olamazsın. Dikenleri var diye gülleri koklamamak haksızlık olmaz mı? Sen benim yüküm değil, omuzlarının süsüsün. Şu kendini beğenmiş, milletin vergisi ile okuyup vatan evlatlarından öğrenen züppenin acizliğini görüp bizlere haksızlık ediyorsun (s.56)

Delikanlı cür'etini yitirmemişti. Diretti:

Vazife namustur, vazifesini yapmayan namussuzdur... Karşındakini, eski urubalı görüp hakir görme, amme hizmeti yapıyorsun, üstelik mecbursun... Sen bu göreve lâıyk olarak yetiştirilmemişsin, seni asil milletin adına lânetlerim... (s.57)

Bize taşla vurana, biz elimizde ekmekle gidelim... Bırakın, bizler karşımızda bölünen değil, bize katılan insanları isteriz... Belki onlar da hatasını anlayıp birlik olur...

Halkın arasından bir ses yükseldi:

'Doktor, doktor, bizi hep affettiklerimiz hançerledi... Bırak ki yara almadan zararsız hale getirip bırakalım...'

'Hayır, hayır... Biz kan ve barut kokusu değil, huzur isteriz. Tembih ile uslanmazsa kötekleriz... Öldürmek için adam aramayalım. Fazilet yarışına katılanları çoğaltmak için savaşalım... Huzuru bozuk milletlerin parolası birliktir... Onu sağlamak için çalışalım...' (s.199)

Yukarıda verilen bölümlerinde açık ve yoğun şekilde sanatkârane bir üslup yer alır. Ayrıca bu cümlelerde farklı dil özellikleri de yer almaktadır. Yöresel ağız kullanılarak giysi yerine "uruba" sözcüğü kullanılmıştır. Bunun yanında noktalama işaretlerinde de sapmalar gözlenmektedir. Kullanılan cümleler yüklemle bitirilmesine rağmen yani tamamlanmış cümleler olup nokta kullanılması gerekirken cümle sonlarında üç nokta kullanılmıştır. Ünlem bildiren kelimelere de yer verilmiştir. "Doktor, doktor" hitabında "hayır, hayır..." söyleminde ünlem anlamı bulunmaktadır. Ancak ünlem işareti kullanılmamıştır.

Romanda günlük konuşma diline de yer verilmiştir:

Ana, çok eziyet ettin bana. Nasıl acı duyduğumu bilmiyor gibisin...

Ya sen? Gönlümde gonca gonca açılan gülü kopartıp attın.

Ana, bir daha mı?.. Tövbeler olsun... Ver şu elini de öpeyim. Bundan böyle öğrettiğin gibi yaparım. (s.250)

Bu paragrafta günlük konuşma dili kullanılmasına karşın yine de sanatsal bir dil vardır.

Bazı paragraflarda cümleler yüklemle bitirilmesine rağmen yine de üç nokta kullanılmıştır.

"Kaç yaşlarında var..."

"Yunan Harbi'nde askermiş..."

"Desene, çile çekmişlerden..."

"Çok... Anlattıkça insan olan dayanamayıp ağlar..." (s.202)

Yukarıdaki paragrafta görüldüğü üzere tüm cümlelerin sonunda üç nokta kullanılmıştır.

Romanda anlatımı güçlendirmek için deyimlere de yer verilmiştir. "Var ol, sağ ol... Ağzına sağlık!" diye haykıranların sesi etrafı çınlattı..." (s.209)

Yukarıdaki cümlelerde deyim yanında slogan kelimeleri de yer almaktadır. *Boşluk* romanında küfürlü sözler de yer verilmiştir.

Aptal çocuk!' diye bağırdı. 'Sana ne onlardan. Herkes kendi hayatını yaşar. Ömrünün bir gününü bana ödünç verebilir misin? Elinde imkânlar varken kendi hayatını yaşamaya bak. Acımak aptallıktır, anlıyor musun, aptallık.

Sakinleşti, teessürünü ortaya dökülebilmekte güçlük çekti.(s.62)

Alıntıda da görüldüğü üzere "aptal, aptallık" gibi küfür içerikli konuşmalara da yer verilmiştir. Romanın bu özelliğine şu paragrafı da örnek verebiliriz:

Boş yere zahmet etmişsin toy çocuk. İtler ve köpekler rahatsız etmesin diye kapıya nöbetçi diktim... Yolum câmilerin önünden geçerse ve sana orada el açarken rastlarsam, avucuna üç beş kuruş atarken, beni görebilirsin.

Aksi halde müsaade etmezler. (s.40)

Bu örnekte hakaret içerikli kelimelerin dışında uzun yapıli birleşik cümlelere de bulunmaktadır. Sanatkârane üslubun bir özelliği olarak uzun cümleler romanda sıkça yer alır.

Diyalog bölümlerinde yöresel ağza şu şekilde yer verilmiştir:

'Tarif eder misin?'

Sakalı oldukça uzamış, iri kıyım bekçi, şahadet parmağı ile uzakları gösterdi:

"Nah, bu yoldan giderseniz ileride..."

"Bizimle gelip gösterir misin?"(s.162)

"Nah, bu yoldan" kullanımı günlük konuşma özelliklerinin de romanda kullanıldığını gösterir.

Romanda anlamı güçlendirmek için de ikilemelerden şu şekilde yararlanılmıştır: " İriyarı bir bekçi, ortalarda uykulu uykulu dolaşp, yine içine çöreklenen gafleti kaçırmak için düdüğünü öttürüyordu...(s.41)Bu cümlede anlamı güçlendirmek için "uykulu uykulu" ikilemesinden yararlanılmıştır. Ayrıca birleşik sözcüklere (iriyarı) de yer verilmiştir. İkileme birçok cümlede yer almaktadır. Onlardan bazıları da şu şekildedir:

Tûba, tabiatın güzelliklerini hayran hayran seyrederken Cihan, huysuzlaştı... Kızgın kızgın baktı, baktı... Denizin hıştırtısı olmasa sessizlik ruhundaki sıkıntıyı artırabilirdi. Tûba, bir yandan denizi, öte yandan yemyeşil serilen tabiatı seyre koyuldu... Çiçekleri, böcekleri, kelebekleri, her şeyi sindire sindire incelemeye başladı...(s.68)

Bu paragrafta birden çok ikileme kullanılmıştır. "Hayran hayran", "kızgın kızgın", "sindire sindire" kullanılan ikilemelerdendir.

Şafak vakti yaklaşmıştı... Çok geçmeden nurun ilk ışıkları gecenin siyah örtüsünü lime lime etmeye başladı...

Az sonra minârelerin tepesinden gür ve tatlı sesler yeryüzüne dalga dalga yayılmaya başlayacaktı...(s.5)

Bu cümlelerde de gereksiz yere üç nokta kullanıldığı görülmektedir. Her biten cümlenin sonunda üç nokta işareti görülmektedir. Bu durum romanın genelinde de bu böyledir. Yani neredeyse tüm cümlelerin sonunda üç nokta kullanılmıştır.

Son olarak *Boşluk* romanında önemli görülen yerlerin büyük harflerle yazıldığını şu şekilde görmekteyiz.

"Sen, yarınların en büyüğü, bu vatanın sahibi, beklenen nesilsin... RUHUN ŞÂD OLSUN MUHTEREM ŞEHİD. RAHAT UYU..." (s.288) Burada daha fazla dikkat çekebilmek ve yazıya vurgu yapabilmek için büyük harfler kullanılmıştır.

1.3. GAFİLLER

*Gafiller*¹²⁹ romanı *Raif Cilasun*'un kaleme aldığı konu açısından diğer hidayet romanlarından bazı farklılıklar gösteren bir eserdir. Kitap iki yüz kırk sayfadan oluşur. Romanın son sayfasında yazar ismini yazarak tarih düşmüştür. Bu bilgi bize birinci kaynaktan romanın yazılış tarihine ulaşmamızı sağlar. "15 Eylül 1986". Bizim incelediğimiz roman ise 2014 baskısıdır.

Roman olay akışına göre otuz dört bölüme ayrılmıştır. Her bölüm sırasına göre numaralandırılmış ve konuya göre başlık almıştır. İlk bölüm "BANA ALLAH'I ÖĞRETİN" başlığını alır ve Tevfik'in yaratıcı arayışını konu edinir. Bölüm başlıkları "SUÇLU BENİM! ANNEMDİR, BABAMDİR!", "NE MAYKI, MAHİR'İM BEN" şeklinde devam eder ve "BU ÇİÇEKLERİ SANA CENNETTEN GETİRDİM ANNECİĞİM!" ile son bulur. Bunun yanında her bölümün ilk kelimesi de büyük harflerle yazılmıştır.

"Bana Allah'ı öğretin" bölümü romanın ilk bölümüdür. Başlıkla paralel olarak burada Tevfik Allah'ı arar ve Hıristiyanlık dinini kabul eder. Tevfik'in Allah'ı bulma çabasını şu cümlelerde görebiliriz:

Allah kuru toprağı yeşertmek istese, gökyüzü bulutlanır, yağmur yağar, dereler dolar, yeryüzünün yüzü değişir. Ağaçlar yemyeşil yapraklanır, bol bol meyve verir. Bunların hepsi, Allah'ın doğaya bağışladığı nimetlerdir.

Bütün bunlara akli yatıyordu Tevfik'in. Ama babasına ne zaman Allah'tan söz etmeye kalksa, o hemen öfkeleniyor, kızıyor. (s.9)

Diğer bir bölüm başlığı da "Eliza ile unutulmaz yılbaşı"dır. Tevfik ile Eliza'nın yaşadığı günah bu gece de olmuştur ve gerçektende doğurduğu sonuçlar çerçevesinde hiç unutulmamıştır.

Emrettin geldik Allah'ım" bölümünde Tevfik ve ailesinin hacca gidişleri anlatılır. Adil Bey, ilk başta hacı olmaktan çekinse de sonradan kararını değiştirir.

-Allah'ın bildiğini kuldan saklayacak değilim ya, dedi. Doğrusu buraya gelirken, hacca gitmek gibi bir niyetimiz yoktu hiç. Ama madem bu kısmet çıktı önümüze, gitmekten korkmuyorum desem, yalan olmaz. (s.185)

Bu alıntılardan da anlaşıldığı gibi her bölüm konusuna göre başlık almıştır.

Romanın ilk sayfası eserin konusu ve yazılış amacıyla ilgili ipuçları verilmiştir.

¹²⁹ Raif Cilasun, *Gafiller*, (İstanbul: Ebru Yayınları, 2014).

Medeni olmak, Avrupalı olmak veya Avrupa'da doğmuş olmak mıdır?

Çağlar boyu, tüm insanlara insanca yaşamanın reçetesini sunmuş İslam medeniyeti, ne oldu da günümüz insanların hayatına Batı kültürü kadar etki edemez hâle geldi?

Medeni insan, mutlu insan mıdır?

Öyle ise medeni olduklarını iddia eden Batı insanı neden mutsuz ve manevi boşluğunu dolduracak arayışlar içinde?

Onlar Avrupa'da doğdukları, medeniyetin ortasında yaşadıkları hâlde, onların mutlu olmalarına engel olan nedir?

Öte yandan semalarında beş vakit ezan sesi yankılanan nice İslâm ülkesinin insanları, sahip oldukları hazinenin kıymetini bilmedikleri için, hayatlarını süfli emeller peşinde tüketmektedirler.

Bu insanlara saadetlerin en büyüğü, en erişilmezi bu kadar yakinken onlar niçin uzaklarda ararlar mutluluğu? (s.5)

Bu roman, Müslümanların inandıkları gibi yaşaması hâlinde ne denli mutlu olabileceklerinden kesitler sunuyor.

1.3.1. Konu

Roman Fransa'da İslâm dininden uzakta yetişen Tefvik'in Allah'ı arayışı, bu yolda geçirdiği evreleri ve neticede onu buluşunu edinir.

1.3.2. Özet

Adil Bey, 1900'lü yılların başlarında siyasi olaylara karışır ve hapse düşmemek için Fransa'ya kaçır. Fransa'da geçimini aile mesleği olan helvacılıkla kazanır ve kısa sürede durumu iyileşir. Türkiye'de ortalığın sakinleşmesine rağmen maddi olarak durumu iyi olduğu için düzenini bozmak istemez ve Fransa'da kalmaya devam eder.

Adil Bey, dini inançları olmayan ve bunları safsata olarak gören bir kişidir. Evinde bu tip konuların konuşulmasına dahi tahammülü yoktur. Tefvik, böyle bir ortamda yetişen zeki bir çocuktur. Manevi açıdan kendini eksik hissedilen Tefvik, dini bir arayış içine girer. Hıristiyan bir çevrede büyüdüğü için o çevreden etkilenerek Hıristiyan olur. Arkadaşı Mayk'la her pazar kiliseye giderek ibadet ederler. Bir süre sonra babası bu durumdan haberdar olur ve onun din gibi gereksiz şeylerle ilgilenmemesi için onu engellemeye çalışır.

Tefvik, çevrenin de etkisiyle evlerinde verdikleri yılbaşı gecesini partisinde Eliza adında bir kızla beraber olur. Sonrasında bu durumdan çok pişman olan

Tevfik bunalıma girer. Kendini temizlemek için günah çıkartır ancak bu da onu rahatlatmaz.

Tevfik çok fazla kitap okur ve İslâm dinini öğrenir. Ayrıca rüyasında gördüğü aksakallı dedenin yönlendirmesiyle de camiye giderek Müslüman olur. Tevfik'in yakın arkadaşı Mayk, Tevfik'teki değişikliği fark eder ve onun anlattıklarından etkilenerek Müslüman olur. Dünya'da devam eden karışıklığın Fransa'ya da atlamasıyla ailesi tarafından Türkiye'ye dönme kararı alınır. Türkiye'ye gidiş yolunda birçok ülkeye uğrarlar. Bunların arasında Cidde'de vardır. Ailenin tüm fertleri hac ibadetini yapma kararı alır ve hepsi tam anlamıyla birer Müslüman olurlar. Türkiye'ye gelen Tevfik, tesadüfen Eliza ile karşılaşır ve ondan olan oğlu Salamon'un Musevi olmasına rağmen sonradan Müslüman olduğunu ve apandisit ameliyatında hayatını kaybettiğini öğrenir. Müslüman olan ve adını Emine olarak değiştiren Eliza ile Tevfik evlenir. Bir oğulları daha olan çift ona Süleyman Arif ismini verirler.

1.3.3. Ana Fikir

Romanın ana fikri Müslümanların inandıkları gibi yaşadıkları müddetçe mutlu olabilecektir.

1.3.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Gafiller adlı romanda hâkim bakış açısı kullanılmaktadır. Anlatıcı romanda yer alan herkes hakkında okuru aydınlatır. Özellikle Adil Bey'in geçmişi hakkında verilen bilgiler bu duruma güzel bir örnektir.

Tevfik'in babası Adil Bey, 1900'lü yılların başlarında, Sultan Abdülhamit'i devirmek için komplo kuranların arasında bulunuyordu. İhtilalcı olduğu anlaşılıp o zamanın güvenlik güçlerince aranmaya başlanınca, bir yolunu bularak Fransa'ya kaçmıştı. Ailesi İzmir kökenli olup, çevrelerinde 'Ketenhelvacılar' olarak tanınır, bilinirlerdi. Fransa'da da baba mesleğini sürdürmüş, bir helva dükkânı açmayı başarmıştı. Girgin, kararlı bir insandı. 1908 yılında Abdülhamit tahttan indirilmiş, ama ticarete başarılı olan Adil Bey, ülkesine dönmekten vazgeçmiş; para siyasi emellere üstün gelmişti. (s.8)

Burada geriye dönüş tekniği kullanılarak Adil Bey'in geçmişi okura sunulur. Bunun yanında hâkim bakış açısının bir özelliği olan kişilerin zihninden dahi haberdar olma bu romanda da görülür.

Tevfik ve oğlu Salamon'un Müslümanlığı seçmesinde rüya motifinin de büyük etkisi vardır. Bu kişilerin gördükleri rüyalar anlatıcı tarafından bilinir ve romanda şu şekilde yer alır:

Ve bu düşünceler içinde uykuya daldı. Rüyasında ak sakallı bir ihtiyar beliriverdi yanında. Salamon'un avuçlarını avuçları içine aldıktan sonra:

-Evladım, diye konuştu. Senin adın artık Salamon değil, Süleyman'dır! Sen İslam fitratı üzerine doğdun, Yahudi olarak kalman îmkansızdır. Önümüzdeki cuma günü, öğle vaktinden önce güzelce yıkan ve Eyüp Sultan Camisi'ne git. Herkesin abdest aldığı şadırvana doğru yürü. Seni ak sakallı biri karşılayacak ve dinini sana anlatacak. Sakın korkma ve çekinme. Şimdilik bu öğrendiklerinle kal ve onları benimse. Bu rüyadan da kimseye bahsetme. Daha sonra, yapman gerekenler sana bildirilecektir. (s.60)

Emine, ölen oğlu Süleyman'ı da rüyasında görür. Rüyada Emine'ye, oğlunun cennette olduğu bildirilir.

Emine, lohusa yatağında uzanmıştı. Yorgun ve hâlsizdi... Bir ara, dalar gibi oldu. Süleyman'ı canlanıverdi. Gözlerinin önünde. Alnında sanki bir nur parlıyor, teninden etrafına misk gibi kokular saçılıyordu. Ellerini uzattı annesine. Avuçlarında, Emine'nin o güne kadar hiç görmediği rengârenk, çok güzel kokulu çiçekler vardı.

-Anneciğim, bu çiçekleri sana ve kardeşime getirdim, dedi.

Emine, çiçekleri aldı, kokladı. Böylesine güzel kokulu çiçekler görmemiş, duymamıştı hiç.

-Yavrucuğum, böylesine güzel çiçekleri nerede buldun?

Süleyman öyle güzel tebessüm etti ki, inci gibi dişleri parlayıverdi hemen.

-Sana bu çiçekleri cennetten getirdim anneciğim, diye cevap verdi. Kardeşime uğurlu olsun diye topladım onları. Ben, artık babamın kim olduğunu da öğrendim. Çok mutluyum. Allah seni, babamı, kardeşimi artık hiç üzmesin inşallah. Bundan böyle, hep mutlu olun. (s.240)

Hâkim anlatıcı rüyaların yanında kişilerin düşüncelerine de hâkimdir. Tevfik'in kiliseye gelmeyişi fark eden Mayk'ın endişesi de romanda açıklanır.

TEVFİK'i haftalardır görememiş olmak ve kilisede rastlayamamak, Mayk'ı oldukça meraklandırmıştı. Arkadaşlarından sordu soruşturdu. Tevfik hasta da değildi. Öyleyse neden hiç kiliseye gelmiyordu? Mayk, okuldan birkaç saat önce çıkıyordu ama bir gün çıkış kapısında beklemeye karar verdi Tevfik'i.(s.73)

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi anlatıcı sadece kişiler arası diyaloglara değil kişinin kendisiyle yaptığı diyaloglara dahi hâkimdir. Roman bu

örneklerle anlaşılacağı üzere hâkim bakış açısının özelliklerinin yoğun olarak kullanıldığı bir anlatıya sahiptir.

Hâkim bakış açısıyla olaylar anlatılırken çeşitli anlatım tekniklerinden de yararlanılmıştır. Bu tekniklerden ilk olarak montaja örnek verebiliriz.

Bilirsiniz, Cenab-ı Hak, Kur'an'ımızın Bakara sûresinde, mealen şöyle buyurmaktadır: 'Ne Yahudiler, ne Hristiyanlar dinlerine girmedikçe, asla sizi beğenmeyecek, sizden memnun kalmayacaktır. Onlara de ki, bakın yalnız bir doğru yol vardır. O da Allah'ın bildirdiği yoldur. Eğer sana gelen bu nice ilimden sonra, yine de onların arzu ve heveslerine uyacak olursan, Allah'a karşı ne bir koruyucun bulunur, ne de yardımcı...

Yakın bir tarihte İngiltere başbakanının elinde Kuran-ı Kerim olduğu hâlde Avam Kamarası'nda; 'Gerçek şu ki bu kitap Müslümanların elinde olduğu sürece bizim İslam ülkelerinde tutunmamız mümkün olmayacaktır, demesi, aklımızı başımıza almamızı gerektiren önemli bir olay değil midir?

Diyeceğim şu ki, kendi kültürümüze, manevi değerlerimize sahip çıkmanın zamanı gelmiştir de korkarım geçmek üzeredir. Bunu da her aile, önce kendi fertleri üzerinde başlamalıdır. İrfan Bey ve Tevfik'in bu sözleri üzerine, herkesi derin bir düşünce almıştı. (s.236)

Yukarıda kullanılan alıntı ile amaç İslâm dininin yüceliğini kanıtlamaktır. İlk olarak bir ayetten yararlanılarak Müslümanların içinde buldukları aşâğılık duygusundan kurtulmaları amaçlanmıştır. Ayette ne olursa olsun Müslümanların diğer dinler tarafından onaylanmayacağı belirtilir. Ancak yine de Müslümanların onları dine davet etmesi söylenir. Paragrafın devamında Kur'an-ı Kerim'in nedenli kıymetli bir kitap olduğuna vurgu yapılır. Yararlanılan bu alıntılardan sonra desteklenmek istenen düşünce açıkça söylenir ve manevi değerlere sahip çıkılması gerektiği kahramanlar tarafından belirtilir.

Kullanılan bir diğer anlatım tekniği de gösterme tekniğidir. Burada Viktor'un Tevfik ile arkadaş olmak için onunla kurduğu diyaloga yer verilir.

-Ne güzel rastlantı, dedi hemen Viktor. Ben de oraya gidiyorum. Bir araştırma yapmam gerek. Beraber gitmemizde bir sakınca var mı?

-Hayır, neden olsun? Araştırman hangi konuda?

-İlgi duyar mısın, bilmem. İslam dini konusunda, Hazreti Muhammed'le ilgili bir konuyu araştırıyorum.

Olduğu yerde kaldı Tevfik. Bakışları, Viktor'un gözlerine çevrildi.

-Hazreti Muhammed mi, diye yineledi. (s.31)

Burada gösterme tekniği kullanılarak anlatıma daha gerçekçi bir yön katılmaya çalışılmıştır.

Gafiller romanında mektup tekniğinden de yararlanılmıştır. Ancak mektuplar tam metin olarak romanda yer almaz, sadece içeriğinden bahsedilir.

Tevfik ise dedesine yazdığı mektuba cevap alabildiği için, sevinçten uçuyordu detaya. Dedesi, iyice yaşlandığını, kızını, damadını ve torunlarını son zamanlarında yanında görmek istediğini yazıyor, 'Kızımı da damadımı da affettim. Yeter ki gelin yanıma artık.' diyordu. (s.122)

Bu mektup sayesinde dedenin mektubundan önce Tevfik'in ona bir mektup yazdığını öğreniyoruz. Bu mektuba karşılık da dedesi ona herkesi affettiğini ve Türkiye'ye gelmelerini söylüyor. Olayın akışında mektuplaşmanın önemi büyüktür. Çünkü romandaki çoğu can alıcı olay mektupla gelen haberle başlanılan Türkiye yolculuğu esnasında yaşanır.

1.3.5. Olay rgs

Tevfik'in babası Adil Bey, 1900'l yıllarda Sultan Abdülhamit'i devirmek için komplo kuranlar arasında yer alır. İhtilalci olduğunun anlaşılması zerine Fransa'ya kaçar. Adil Bey burada baba mesleği olan helvacılığa devam eder ve maddi olarak iyi bir duruma gelir. Adil Bey'in dünyasında din, iman, inanç gibi olgulara yer yoktur. Böyle dinsiz bir ortamda büyüyen oğlu Tevfik, dinlere karşı büyük ilgi duyar ve arkadaşı Mayk'ın yönlendirmesiyle Hıristiyan olur. Babası bunu öğrenince Tevfik'e olumsuz şekilde tepkide bulunur.

Tevfik, Hıristiyan olduktan sonra da bu dini sorgular. İnsanların tüm günahları işleyip günah ıkartmalarını sonra yine aynı şeyleri yapmalarını onaylamaz. Tevfik, annesinden İşlm'ı öğrenmeye çalışır. Ancak annesi eşinden çekindiği için oğluna İşlm dini hakkında bilgi veremez.

Adil Bey, Tevfik'i komşusu Filip'le tanıştırır. Filip, ona Hıristiyan dininin aslında şimdi yaşanan din olmadığını, aslının farklı olduğunu söyler.

Tevfik okumalarını sıklasştırır ve dini açıdan kendini geliştirir. Adil Bey, Tevfik'i bu din yolundan döndürmek için Viktor'u görevlendirir. Viktor, Tevfik'i dünyevi zevklere çekmek için elinden geleni yapar. Ancak başarılı olamaz.

Adil Bey, Tevfik'e yılbaşı ağacı alması için para verir. Tevfik yolda karşılaştığı yaşlı ve fakir adama o para ile yardım eder. Yılbaşı ağacı için parası

kalmayan Tevfik, babasına karşı dūŖeceęi durumdan tedirgin olur. Victor'la yolda karŖılaŖırlar ve o Tevfik'e aęaç alması için bir miktar para verir.

YılbaŖı gecesi kadınlar açık elbiseleriyle sarhoŖ erkeklerin kollarında dans eder. Tevfik bu durumu yadırgasa da kendini aynı Ŗekilde olmaktan kurtaramaz. Eliza ile dans ederler ve o gece birlikte olurlar. Tevfik olanlardan çok utanır ve kendini sorumlu tutar.

Tevfik bu olaylardan sonra bunalıma girer. Kendini çok bŖyŖk bir gŖnahkâr olarak gŖrŖr. Musevi olan Eliza, babası tarafından zorla aynı dine mensup olan biriyle evlendirilir. Tevfik'in bunalımlı haline son çare olarak bir hocaya okutulmak bulunur. Bu Tevfik'i okuması için eve getirilen Hâceri Hoca, Tevfik'in sorununun iman eksikliği olduğunu ve onunla ilgilenilmesi gerektiğini sŖyler.

Tevfik, papaza gŖnah çıkartarak gŖnahından kurtulmak ister. Ancak ruhen kendini temizlenmiŖ hissetmez.

Hıristiyanlık, Musevilik, İslamiyet gibi dinleri okuyup Ŗęrenmeye devam eden Tevfik, Hıristiyanlıkla ilgili kafasını kurcalayan konular hakkında komŖuları Bay Fransuva'dan bilgi almaya karar verir. Bay Fransuva, ona dŖrt incilin nasıl ortaya çıktığından bahseder. Ayrıca ona MŖslŖmanlıktaki Allah inancını ve imanın esaslarını anlatır.

Tevfik'in ablası Kevser, nefsinin emrine girmiŖ, gecelerini dıŖarıda eğlencede geçiren genç bir kızıdır. Bu konuda Tevfik'le sŖrtŖŖmeler yaŖarlar. Tevfik edindiği bilgilerle MŖslŖman olmaya karar verir. Bu durumu İzmir'de yaŖayan dedesine bir mektupla bildirir.

Mayk artık Tevfik'in kiliseye gelmediğini gŖrŖr ve bu durum onu endiŖelendirir. Tevfik ile ilk karŖılaŖtıklarında ona bunun sebebini sorar. Tevfik artık MŖslŖman olduğunu sŖyler ve bunun nedenlerini Mayk'a anlatır. Bu konuŖma Mayk'ın kafasında soru iŖaretleri yaratır. Tevfik, Hâcerî Hoca'nın sohbetlerine katılır ve İslâm'ın gereklerini derinlemesine Ŗęrenmeye alıŖır.

Eliza'nın Tevfik'le olan beraberliklerinden bir oğlu olur. Eliza bir Musevi ile evlidir ve aynı dine mensup bir ocuk doğurur.

Tevfik'in Müslümanlığa dönüşü Hıristiyan dostlarını tedirgin eder ve bir araya toplanarak bunun sebebini bulmaya çalışırlar. Onlar için Tevfik gibi bir Hıristiyanın Müslüman oluşu büyük bir kayıptı.

Mayk'ın Tevfik ile yaptığı sohbetler kafasında cevabı bulunması gereken sorular oluşturmuştu. Bunun için araştırmalar yapan Mayk, gerçek ve tek tanrı inancının İslâm'da olduğunu görerek Müslüman olur.

Mayk'ın Müslüman olduğunu öğrenen babası, onu öldüresiye döver ve Mayk hastaneye yatırılır. Bay Fransuva, Mayk'ı ailesinden kaçırmak için bir çiftlikte saklar. Bu olaylardan Tevfik sorumlu tutulduğu için o da çiftlikte saklanır.

Mayk, Barnabas incilini arayışını, buluşunu ve onu okurken babasına yakalanarak bu sonuca geldiğini arkadaşlarına anlatır.

Avrupa'da 1939 yılında yaşanan karışıklıklar, Adil Bey ve ailesinin Türkiye'ye dönme karar almalarına neden olur. Mayk'da Tevfik ile Türkiye'ye gitmek ister.

1939 yılı Eylül ayında Fransa'da savaş başlar. Bu esnada Müslüman olduktan sonra Mahir adını alan Mayk'tan haber alınamaz. Tevfik bir askeri kampta görevlendirilir. Tevfik, Fransız sokaklarında çatışmanın ortasındaiken yılbaşı gecesi yardım ettiği yaşlı Pol'le karşılaşır ve onun sayesinde kurtulur.

Kendini Yunanlı olarak tanıtan bir adam Fransa'dan kaçmak için onlara yardımcı olur. Tehlikeli bölgelerden geçen Tevfik ve ailesi Yunanlı diye kendini tanıtan kişinin aslında Fransuva olduğunu öğrenir. Fransuva, onlara Fas'a kadar eşlik edebileceğini söyler.

Aile Fas'a gelir ve orada bir müddet kalır. Fas, Müslüman bir ülke olmasına rağmen orada İslâmiyet tam anlamıyla yaşanmaz. Kevser, Türkiye'ye gitmektense Fas'ta kalmayı tercih eder. Çünkü burada Fransa'daki hayatının benzerini sürdürebilecektir.

Tevfik, mühendislik görevini yaparken Mahir'le karşılaşır. Mahir, öncesinde esir kampına düşmüş ve neticede kurtulmuştu.

Eliza'nın oğlu Salomon büyür ve tıpkı babası Tevfik gibi dini inanç arayışına girer.

Salamon dini bilgisini arttırmak için sürekli kitap okur. Okuduğu kitaplar arasında Kur'an-ı Kerim'de vardır. Salamon da rüyasında aksakallı bir dede görerek müslüman olur.

Kevser, Fas'ta tanıştığı Hüseyin Elbaki ile evlenir. Bir Müslüman düğünü olmasına rağmen ikramlarda içki bulunmaktadır. Bu durum Tefvik'i oldukça rahatsız eder.

Fas'tan sonra Tefvik ve ailesi Dakar'a geçer.

Dakar sonrası Cidde'ye bir uçakla giderler. Planları oradan hacı kafilesıyla Türkiye'ye geçebilmektir.

Salamon'un Musevi olan üvey babası Mişon, oğlunun Müslüman olduğunu öğrenir. Babasını kendini öldüreceğinden endişelenen Salamon, apandisit teşhisiyle alındığı ameliyatta hayatını kaybeder. Daha önceden Nüfus Memurluğuna Müslüman olmak için baş vuran ve ismi Süleyman olarak değişen Salamon, İslâmi inançlara göre defnedilir.

Cidde'ye varan aile bireylerinin hepsi hacı olmaya karar verir. Özellikle Kevser'in hacı olma isteği herkesi heyecanlandırır.

Tefvik ve ailesi Türkiye'ye gelir ve akrabaları tarafından karşılanırlar. Süheyla Hanım ve Kevser şık ama kapalı kıyafetler içindedir ancak onları karşılayan Şadiye Hanım ve kızı Melahat dekolte kıyafetler giymektedirler. Bu çelişki iki tarafı da olumsuz etkiler.

Türkiye'ye gelen Tefvik, tesadüf eseri Eliza ile karşılaşır ve oğlunun öldüğünü, Eliza'nın ise artık Emine adında bir Müslüman olduğunu öğrenir. Süleyman'ın Müslüman olarak öldüğünü, Mişon'un mezarı kazarak Süleyman'ın naşını kaçırdığını kaza yaparak öldüğünü ancak naşın arabada olmadığını anlatır. Aynı gece rüyasında ak sakallı bir dedenin ona oğlunu aramamasını oğlunun kendileriyle olduğunu söylediğini de ilave eder.

Emine ve Tefvik evlenirler ve bir oğulları daha olur. Bebeğin adını Süleyman Arif koyarlar. Bu ismin koyuluşunda da yine bir rüya etkili olur.

1.3.6. Şahıslar

Romanda bir başkahraman ve çok sayıda yan kahraman bulunmaktadır. Tefvik, romanın en önemli kişisidir. O tüm yönleriyle yüceltilmiş tip özelliği taşır. Hâkim bakış açısıyla onun manevi özellikleri romanda yerini alır. Tefvik'in yanı

sıra Adil Bey, Kevser, Mayk gibi bir çok kişinin hayat hikâyelerinden küçük kesitler anlatılır. Bu diğer kişiler zıt ve benzer özellikleriyle Tevfik'in yüce manevi yönünün daha iyi anlaşılmasına vesile olur.

1.3.6.1. Tevfik

1.3.6.1.1. Bedensel Boyut

Tevfik'in dış görünüşü hakkında romanda kayda değer bilgiler verilmemiştir. Sadece bunalımlı zamanlarında çok zayıfladığından bahsedilmiştir. Tevfik'le ilgili ulaştığımız bir diğer bilgi de inşaat bölümünden mezun olmasıdır.

1.3.6.1.2. Ruhsal Boyut

Adil Bey'in oğlu Tevfik, babasının dinsiz hayat görüşüne karşı küçük yaşında gerçek yaratıcıyı aramanın yoluna girer. Bu arayışın neticesinde çevresinin de etkisiyle Hıristiyan olur. Bu küçük çocuğun Allah'ı arayışı diğer Hıristiyanlarında dikkatini çeker.

-Selam delikanlı, dedi. Adım, Fransuva. Dostlarım olan arkadaşın Mayk'ın ailesiyle tanışman ve aramıza katılman, beni çok sevindirdi. Ne zamandır seninle tanışmak ve seni kutlamak istiyordum.

Tevfik, bir şey söyleyemeden adama bakıyordu sadece. O, sürdürdü konuşmasını:

-Seni öncelikle, daha bu yaşında bir insanın dinsiz yaşayamayacağını anlayabilecek olgunluğa eriştiğin için kutlarım. Bir kimse, yüreğinde Allah inancı olmadığı hâlde, insan olduğunu öne sürüyorsa, aldanyordur. Dilerim bundan sonra daha sık görüşür, birbirimizi daha iyi tanırız. (s.16)

Bu diyalog bize Tevfik'in manevi durumunu göstermektedir. Bay Fransuva'nın sözleri gerçek bir insanın nasıl olması gerektiği üzerinedir ve ona göre Tevfik gerçek bir insandır.

Gafiller romanı kırk altı yıl gibi uzun bir zamanda yaşanan olayları anlatmaktadır. Bu nesnel zaman aralığında ara ara Tevfik'in yaşından bahsedilir.

Daha on iki yaşında olan Tevfik'in, papazın bütün anlattıklarını tam olarak anlayabilmesine olanak yoktu elbette. Onun için önemli olan, birilerinin kendisine Allah'ı anlatması ve içinde bu inancın yeşermeye başlamasıydı. Sonra ne olacaktı? Bunu o da bilmiyordu ki... (s.10)

Tevfik'in kaç yaşında Allah'la tanıştığını bu cümlelerden öğreniyoruz. Henüz on iki yaşında olan Tevfik kendine anlatılanları anlamasa da içinde oluşan manevi eksikliğin dolmasından dolayı mutludur. Tevfik aradan bir kaç sene geçmesine rağmen içinde bulunduğu dinle bağdaşamaz.

"TEVFİK'in yaşı on beşe geldiğinde, kafasındaki bazı sorulara hâlâ bir yanıt bulabilmiş değildi. Bu yüzden eline geçen her türlü dinsel kitabı okumaya çalışıyordu." (s.24) Tevfik on beş yaşındadır ve Hıristiyanlığı seçmesine rağmen hala kafasındaki çoğu soruya cevap bulamamıştır. Bu cevapsız sorular onu daha çok araştırma yapmaya ve kitap okumaya yöneltir.

Bu ruhi durumunun yanında yaptığı bir yanlış onun daha çok bunalıma girmesine sebep olur. Bir yılbaşı gecesi çevresinin etkisiyle içki içen ve eğlenmek isteyen Tevfik, Eliza adında bir kızla birlikte olur. Tevfik, ayıldığında kendinden çok utanır ve yaptığına pişman olur. Kimseye gerçek problemini anlatamaz. Ailesi onun için şifa yolları arar.

Önce, bütün direnmesine rağmen, bir sinir ve ruh sağlığı doktoruna götürdüler onu. Ondan sonuç alamayınca, bir yakınlarının tavsiyesiyle ünlü bir papaza... Ama değişen bir şey olmadı. Yoksa oğulları, Eliza'ya karşı kara sevdaya mi tutulmuştu? Çok mu seviyordu bu kızı? Bunu defalarca sordular ama doğru dürüst bir cevap alamadılar ağzından. (s.49)

Doktora götürülen, papaza ve hocaya okutulan Tevfik şifa bulamaz. Çünkü onun derdi imanladır. İnanıldığı din olan Hıristiyanlık onu tatmin etmez.

"Tevfik söz arasında, son zamanlarda Hristiyanlık hakkında kafasında beliren şüphelerden, cevabını bulamadığı bazı sorular yüzünden zaman zaman bunalımlara düştüğünden söz etti." (s.61) Bu cümlede de Tevfik'in ruh halini görmekteyiz. Dini açıdan istediği doyumu Hıristiyanlıktan alamaz ve bu onu bunalıma sokar. Bu bunalımlı haller ve arayışı onu sonunda gerçek din olan İslâm'a kavuşturur. Hidayete erme temasını romandaki çoğu kahraman gibi Tevfik'te de görürüz.

Dini açıdan yoğun duygular yaşayan Tevfik, merhametli yönüyle de romanda kendini gösterir. Yılbaşı gecesi, babasının ona ağaç alması için verdiği parayı Paris sokaklarında perişan halde gördüğü yaşlı Pol ve ailesi için harcar.

-Ben ve çocuklarım... Günlerdir açız. Bir iş de bulamadım bu hâlimle.

Nedenini bilmediği bir titreme sarmıştı Tevfik'i. Kollarını adama uzatarak:

-Kalk, dedi. Kalk, beraber gidelim evine. Şu an için sana yardım edebilirim.

Bu güzel duygular beni terk etmeden, kalk haydi. (s.37)

Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda *Gafiller* romanında Tevfik'in yüceltilmiş bir tip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü o dinsiz bir babanın oğlu olarak ve Paris'te büyümesine karşın gerçek din olan İslâm'ı bularak hidayete ermiştir.

Tevfik'in eğitimiyle ilgili bilgiler şu şekildedir: "O yıl, üniversitenin inşaat bölümünden mezun olarak diplomasını almıştı ama mesleği ile ilgili bir çalışma yapamıyordu." (s.110) Tevfik'in inşaat bölümünden mezun olduğunu öğreniyoruz.

1.3.6.2. Diğer Kişiler

Romanda birçok farklı karakter yer almaktadır. Ancak bu karakterler daha çok Tevfik'in özelliklerini ortaya çıkartmak için kullanılmıştır. Bu karakterlerden bazılarının özellikleri aşağıda belirtilen şekiller de yer almaktadır.

Adil Bey, Tevfik'in babasıdır. Türkiye'de yaşanan siyasi olaylardan dolayı yurtdışına kaçmak zorunda kalır ve hayatına orada devam eder. Bu durum romanda geriye dönüş tekniğiyle şu şekilde anlatılır:

Tevfik'in babası Adil Bey, 1900'lü yılların başlarında, Sultan Abdülhamit'i devirmek için komplo kuranların arasında bulunuyordu. İhtilalcı olduğu anlaşılıp o zamanın güvenlik güçlerince aranmaya başlanınca, bir yolunu bularak Fransa'ya kaçmıştı. Ailesi İzmir kökenli olup, çevrelerinde 'Ketenhelvacılar' olarak tanınır, bilinirlerdi. Fransa'da da baba mesleğini sürdürmüş, bir helva dükkânı açmayı başarmıştı. Girgin, kararlı bir insandı. 1908 yılında Abdülhamit tahttan indirilmiş, ama ticarete başarılı olan Adil Bey, ülkesine dönmekten vazgeçmiş; para siyasi emellere üstün gelmişti. (s.8)

Romanda Adil Bey'in dış görünüşü hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Ancak onun ruhsal yapısı hakkında romanın genelinden çıkarımlarda bulunabiliriz. Örneğin; Adil Bey, Allah inancı olmayan bir insandır. Din ve benzeri olguları safsata olarak görür. Çocuklarını da bu şekilde yetiştirmeye çalışır, evinde bu gibi konuların konuşulmasına izin vermez. Adil Bey bu görüşüne rağmen romanın sonunda hidayete erer.

Bay Fransuva, Tevfik'in komşusudur. Onunla babası sayesinde tanışmıştır. Bay Fransuva'nın kişiliği hakkındaki bilgiler şu cümlelerde verilmektedir. Bay Fransuva... Kendisine yardımcı olabilecek en yakın dostu oydu. Kibar, bilgili,

sohbetinden zevk alınabilecek bir kişiydi. Kararını verdi ve bir öğleden sonra, ona gitmek üzere evden ayrıldı." (s.61)

Kibar, bilgili ve hoş sohbet biri olarak anlatılan Bay Fransuva, Tevfik'in gerçek din olan İslâm'la buluşmasına vesile olan en önemli kişidir. Bay Fransuva aslında bir Müslüman'dır ancak çevresinin tepkisinden korktuğu için bunu herkesten saklar.

Tevfik ve Eliza'nın oğulları olan Salamon Musevi olan Mişon'u babası bilir. Musevi olarak yetiştirilen çocuk dinine çok bağlıdır. İbadet etmeyi ve yaratıcıyla buluşmaktan çok mutlu olur.

Aradan geçen uzun yıllar zarfında Salamon büyümüş, ilkokula gitmeye başlamıştı. Akıllı, zeki bir çocuktur. Daha o yaşlardayken Cumartesi günlerini ipe çekiyor, babasıyla birlikte her hafta sonu havraya giderek büyük duaya katılmaktan mutluluk duyuyordu. Ve onun dinine olan bağlılığı, babasını da annesini de çok sevindiriyordu. (s.150)

Salamon dini açıdan gerçek babası olan Tevfik'e çok benzemektedir. Sadece Museviliği değil diğer dinleri öğrenmek içinde çaba gösterir. Salamon Paris'te doğar, ancak savaş nedeniyle ailesiyle birlikte Türkiye'ye kaçarlar. İslâmi ortamda büyüyen Salamon yavaş yavaş Müslümanlığa yönelimi şu şekildedir: "Sadece babasının anlattıklarıyla avunmuyordu Salamon. Dinsel konularda, fırsat buldukça Müslüman arkadaşlarıyla da sohbet ediyor, onların bilgilerinden istifade etmeye çalışıyordu." (s.151)

Salamon, babası gibi hidayete erer ve adını da Süleyman olarak değiştirir. Romanda Salamon'un bedensel özellikleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Kevser, Tevfik'in ablasıdır. Fransa'da büyüyen genç kız çevrenin kültürünü oldukça benimsemiştir. Nefsinin kölesi olan Kevser içki içer, gecelerini dışarıda geçirir ve açık kıyafetler giymekten hoşlanır. Kevser Tevfik'le tam anlamıyla zıt karakterdedir. Bu durum Tevfik'in özelliklerinin daha çok ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Türkiye'ye gidileceğini öğrenen Kevser bu durumdan hiç hoşlanmaz. Çünkü Kevser, Türkiye'de kapanmak zorunda kalacağını ve rahatının bozulacağını düşünür. Bu düşünceyle Fas'a gelirler ve sürekli burada kalmayı düşünür.

Kevser, Fas'ı pek beğenmemesine rağmen, kafasına göre arkadaşlar edinmekte gecikmemişti. Sokaktayken istediği gibi giyinmese de evde, arkadaş toplantılarında, yaş günlerinde gününü gün etmeyi, dilediği gibi giyinmeyi, süslenmeyi ihmal etmiyordu. Neşeli, cana yakın, arkadaş edinmekte güçlük çekmeyen bir kişiliğe sahipti. Sesi oldukça güzeldi ve şarkı söylemeye bayılıyordu. Bu yüzden çevresindeki her toplantı ve eğlencede aranan bir insan olmayı, kısa zaman içinde başarmıştı. (s.143)

Kevser'in kişilik özelliklerine yukarıdaki paragraftaki bilgilerle ulaşmaktayız. Ancak bedensel özellikleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmaz.

Eliza, Tevfik'in bir yılbaşı gecesini birlikte olduğu genç kızdır. Bu ilişkiden ikisinin bir oğulları olur. Romanda Eliza hakkında şu tasvirler yapılır.

Bu arada kim tanıştırmıştı pek hatırlamıyordu ama Eliza adında, yüzünde gülümseme eksik olmayan, işveli, cana yakın, kendi yaşlarında bir kızla tanıştırmışlardı Tevfik'i. Büyükleri gibi, göğüs ve omuzları açık, pembe bir tuvalet giymişti o da. Tevfik'le tanıştığına sevinmiş gibi bir hâli vardı. (s.44)

Eliza'nın bu özellikleri Tevfik'in baştan çıkmasının nedenleri olarak verilir. Güzelliğinin yanında açık giyinmesi ve Tevfik'in sarhoş olması da bu durumu kolaylaştırmıştır.

Adil Bey tarafından yönlendirilerek Tevfik'in arkadaşı olan Viktor, Tevfik'i din arayışından soğutmaya çalışır. Ancak bunda başarılı olamaz. Romanda Viktor hakkında şu bilgiler verilmektedir: "Viktor, zeki olduğu kadar da konuşkan ve ikna yeteneği olan bir çocuktur. Tevfik'le de tanışıyorlardı, ama pek yakınlıkları yoktu. Ailece görüşmelerde ya da zaman zaman okulda karşılaştıklarında selamlaşıyorlardı, o kadar." (s.30)

Adil Bey, Tevfik'e yılbaşı ağacı alması için para verir. Ancak Tevfik yolda gördüğü ihtiyaç sahibi Pol için bu parayı harcar. Yaşlı Pol hakkında aşağıdaki cümleler sayesinde bilgi sahibi oluyoruz.

Tevfik, hindi ve çam fidanları arasında dolaşp vitrinleri seyrederken, gözleri bir köşede çömelmiş, pejmürde kılıklı bir ihtiyara takıldı. Kırılmış saçları uzun sakalıyla birbirine katılmış, yüzündeki derin çizgiler fark edilmez olmuştu. Rengi uçuk, sapsarıydı. İnliyor gibiydi ama yanından geçen onca insan tarafından fark edilemiyordu bile. (s.37)

Yukarıdaki paragrafta zıtlıklarla dolu bir durum tasviri yapılmaktadır. Pol'ün çaresiz hali daha iyi ortaya koyulsun diye öncesinde Paris sokaklarının şaşası anlatılmıştır.

Mayk, Tevfik'in en yakın arkadaşıdır. Onu Allah'la tanıştıran Mayk'tır. Tevfik, Mayk'ın yönlendirmesiyle Hıristiyan olur. Bedensel özellikleri hakkında bilgi verileyen Mayk hakkında şunlar söylenir: "Büyük bir kilisenin merdivenlerinde, sürekli olarak çevresine bakınan on- on iki yaşlarında bir Fransız çocuğu, kiliseye gelenler arasında bir arkadaşını arıyor gibiydi." (s.7)

Mayk, Tevfik'e Allah'ı öğretmiş; Tevfik ise Mayk'ı gerçek din olan İslâm'la tanıştırmıştır. Hidayete erenler arasında o da vardır.

1.3.7. Zaman

Romanda nesnel zaman 1900-1950 yılları arasını kapsamaktadır. Bu zaman dilimleri dünyada olan olaylar anlatılırken okuyucunun bilgisine sunulur. İlk olarak romanda geri dönüş tekniği ile hem Adil Bey hakkında bilgiler verilir hem de olayların hangi zaman diliminde başladığı anlatılır.

Tevfik'in babası Adil Bey, 1900'lü yılların başlarında, Sultan Abdülhamit'i devirmek için komplo kuranların arasında bulunuyordu. İhtilalcı olduğu anlaşılıp o zamanın güvenlik güçlerince aranmaya başlanınca, bir yolunu bularak Fransa'ya kaçmıştı. Ailesi İzmir kökenli olup, çevrelerinde 'Ketenhelvacılar' olarak tanınır, bilinirlerdi. Fransa'da da baba mesleğini sürdürmüş, bir helva dükkânı açmayı başarmıştı. Girgin, kararlı bir insandı. 1908 yılında Abdülhamit tahttan indirilmiş, ama ticarete başarılı olan Adil Bey, ülkesine dönmekten vazgeçmiş; para siyasi emellere üstün gelmişti. (s.8)

Adil Bey'in Fransa'ya gelişinin 1900'lü yılların başında gerçekleştiğini görüyoruz. Bu tarihler savaş durumuna göre kademe kademe belirtilmeye devam edilir. Bu tarihler şu şekildedir: "YIL, 1937... Türkiye-Fransa ilişkilerinde, bir hareketlilik göze çarpıyordu. Türkiye'nin Antakya üzerinde hak iddia ettiği ve savaş hazırlıkları içinde olduğu söylentileri, bütün Avrupa'da günün konuşulan başlıca konularından." (s.109)

Ülkeler arası ilişkilerden bahsedilince yıl net olarak verilmektedir. Bu, romanın inandırıcılığına katkı sağlamaktadır. Olayların gelişmesinde dış etkenlerin rolü de bulunmaktadır. Tevfik ve ailesinin Türkiye'ye geri dönüşü bu

dış etkenlerden kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki örnekte bu olaylar hakkında bilgi verilmektedir.

SENE 1939... Avrupa, çok hareketli günler geçiriyor. Her devlet, güvenliğini sağlamak ve geleceğini emniyet altına alabilmek için, varını yoğunu silahlanmak için harcıyor. Almanya, her milletin rüyalarına giren bir korku simgesi gibi. Ve bu korkuyu yüreğinde duyan ülkelerin arasında, Fransa da var. (s.122)

Fransa da güvensizliğin korkusunu içinde yaşamaya başlamıştı. Bu güvensizliğin 1939 yılında başladığı söylenir. Bu da bize Tefvik ve ailesinin Türkiye'ye gitme kararını ne zaman aldıklarını gösterir.

Fransa'nın Almanya'ya savaş açma zamanı ay ve gün olarak da verilmiştir. 17 Eylül 1939'da Saar'da taarruz başlar. Romanın asıl konusu hidayete erme olmasına rağmen savaş konularından da şu şekilde sıkça bahsedilir. "İngiltere'de kabinenin başında Çörçil bulunuyordu. Fransa, verdiği sözde durmuş, 1939 yılı Eylül'ünde Almanya'ya savaş açmış ve 11 Eylül günü de Saar havzasından taarruza başlamıştı." (s.127)

Fransa'da olan bu olayların belirtilmesinin nedeni Tefvik'in Türkiye'ye giderek Eliza ile karşılaşmasına ve Müslüman bir ülkeyi yabancı bir bakış açısıyla göstermeye zemin hazırlamaktı. Ayrıca uzun Türkiye yolculuğu sırasında Cidde'ye gidilir ve ailedeki bireylerin hepsi şu şekilde hacı olurlar: "Takvimler 1941 yılının Ekim ayını gösterirken, Tefvik yüksek tahsilini inşaat mühendisi olarak tamamlamış ve hem Türk hem de Fransız pasaportu taşıdığı için, Fas'taki Fransız birliklerinde teğmen olarak görev yapmaya başlamıştı." (s.143)

Tefvik'in tahsilini ne zaman, nerede bitirdiğini yukarıdaki cümlelerden öğreniyoruz. Fas'ta hangi yıllarda buldukları da burada verilmektedir.

Yıl olarak belirtilen zaman kavramlarının yanında da gün olarak da zaman dilimlerinden bahsedilir. Tefvik'in Hıristiyan olduğu zamanlarda kiliseye gidişi gün belirtilerek şu şekilde anlatılır: "PARİS'te bir pazar sabahı. Kiliselerden sürekli olarak yükselen çan sesleri birbirine karışıp dururken, Hristiyanlar birlik içinde, pazar ayini için kiliselere çağrılıyordu." (s.7)

Paris'te pazar gününden bahsedilirken İstanbul'da cuma gününden bahsedilir. Bu, mekân ve inanın zaman ve olaylara etkisinin bir yansımasıdır. Günler romanda şu şekilde yer alır: "Cuma günü öğleye doğru, iki arkadaş birlikte Eyüp'e gittiler. Daha semte adımlarını attıklarında, Salamon'un içine bir titremedir

kapladı. Caminin avlusuna girdiklerinde, Raşit arkadaşına şadırvanı gösterdi." (s.162)

İlk örnekte Tevfik'in yaratıcı arayışı içinde kilisede geçirdiği zamanlardan ikinci örnekte ise oğlu Salamon'un yine aynı arayışla camide geçirdiği zamanlardan bahsedilmektedir.

Aşağıdaki bölümlerde ailenin Türkiye'de geçirdiği zamanlar anlatılmaktadır. Bu alıntılar sayesinde ailenin Türkiye'de bulunduğu zaman dilimi hakkında bilgi sahibi oluruz.

1944 yılı Aralık ayının son günleri gelince, bir zamanlar Paris'te olduğu gibi, İzmir'de de halk arasında hummalı bir faaliyetin başlaması, Mahir'in bayağı garibine gidiyordu. Bu arada, yılbaşı için İrfan Bey'in villasında bir eğlencenin düzenleneceğini duymuş olması karşısında, şaşkınlığı daha da artmıştı. (s.227)

Fransa'da yaşanan yılbaşı gecesi ile İzmir'de 1944 yılında yaşanan yılbaşı gecesi karşılaştırılır ve ikisi arasında hiç fark olmadığı görülür. Müslüman ülkesinde bunların yaşanması eski bir Hıristiyan olan Mayk'ı bile şaşırtır.

1945 yılının ilk günleri... Adil Bey ve ailesi, Bostanlı semtindeki evlerine taşınmışlar, fakat geçen günlerin hercümerc içinde eşyalar tam olarak yerleştirilmemiş, evin temizliği gereğince yapılamamıştı. Yeni yıl telaşı da atlatıldıktan sonra, hep birlikte evin temizliğini ve eşyaların yerleştirilmesini halletmek istediler. (s.229)

1945 yılının ilk günlerinde Adil Bey ve ailesinin Bostanlıdaki evlerine taşındıkları belirtilir. Bu bilgiler bize romanın bitiş zamanı ile ilgili ipucu verir. Eve yeni taşındıklarında Eliza ile karşılaşır ve evlenirler. Bunun ardından bir bebekleri olur ve roman biter. Bu bilgilerden yola çıkarak romanın 1946 yılında bittiğini görmekteyiz.

Belirtilen özel günler sayesinde de olayların geçtiği zamanlar hakkında bilgi sahibi oluyoruz. Romanda bir yılbaşı gecesi şu şekilde anlatılır.

ADİL Bey'in evindeki yılbaşı hazırlığı, günlerce sürdü. Dev çam fidanı, salonun en güzel köşesine özenle yerleştirildi. Gelin telleri, kurdeleler, renk renk ampullerle süslendi. Sonra, peçem peçem pamuklar serpiştirildi üzerine. Evdeki tüm avizeler temizlendi, parlatıldı, eksik ampuller tamamlandı. Yılbaşı gecesi evin ışıl ışıl olması için, büyük özen gösterildi. (s.43)

Yukarıda tasvir edilen yılbaşı gecesi Tevfik'in Eliza ile birlikte olarak en büyük günahını işlediği gecedir. Romandaki olayların akışı açısından da bu gecenin önemi büyüktür.

Gün içinde olayların geçtiği zaman dilimleri ise şu şekildedir: "Eve gidince, akşam yemeğini yedi ve hemen odasına çıktı. Biraz kitap okumak istedi ama heyecanı, okuduklarını anlamasına engel oluyordu." (s.57)

Olayların ne kadar sürede olduklarını göstermek için de zaman kavramlarından yararlanır. Aşağıdaki ilk örnekte Mayk'ın Müslüman olmasından dolayı babasından şiddet görerek hastanelik olması ve Edi'nin evine kaçırılışından sonra geçen günleri belirtmek için zaman kavramından yararlanır. "Mayk'ın, Edi'nin evine getirilişinin üzerinden on beş gün geçmişti. Tevfik ve Mayk, çiftliğin salonunda sohbet dalmışlardı." (s.116)

Mayk on beş gün Edi'nin evinde kalarak sağlığına kavuşmuştur. Bu durum şu şekilde romanda yer alır: "ERTESİ hafta... Günlerden yine cumartesi ve Salamon, yine havradan döndüğünden beri, kitaplarıyla beraberdi." (s.156)

Yukarıdaki örnekte de aynı şekilde zaman aralığı belirtilmiştir. Yazarın "Ertesi hafta" diyerek gelecekteki olaylardan bahsedeceği anlaşılır. Burada kullanılan gün yine kutsal kabul edilen bir gündür. Salamon bir Musevi'dir ve önemli olayları genellikle cumartesi günleri yaşanır.

Zamanla ilgili verilen bu bilgiler birleştirildiğinde nesnel zamanın 1900'lü yıllar olduğunu görmekteyiz. Olayların başlangıcını Adil Bey'in Fransa'ya gidişi olarak kabul edersek romanın 46 yıllık bir süreyi kapsadığını söyleyebiliriz.

Romanda akan, geçen zamanı bildirmek için şu tip kullanımlar da vardır: "ARADAN günler, haftalar geçti. Tevfik'te hiçbir değişiklik yoktu. Hâlâ içinde bulunduğu günah deryasından kendini kurtarabilecek bir destek arıyordu, papazlara da ..." (s.55)

Burada "ardan günler, haftalar geçti." tabiri ile belirsiz ancak uzun bir zaman dilimi kastedilmektedir.

1.3.8. Mekân

1.3.8.1. Açık Mekân

Romanda vaka olayları çoğunlukla Paris'te geçer ve açık mekân olarak da Paris tasvirleri çoğunluk arz eder. Tevfik'in odasından görünen Paris şu şekilde tasvir edilir:

Gıysilerini çıkarıp pijamalarını giydi. Penceresinden ıslık ıslık Paris'i izledi bir süre. Sonra, bakışlarını gökyüzüne çevirdi. Yıldızlar... Binlerce, milyonlarca ışıltı...

Bir yanıp bir sönyönlardı sanki. Oralarda da hayat oralarda da insanlar var mıydı?
Ve eğer onlarda da hayat, insanlar varsa, neye inanıyorlardı. (s.57)

Tevfik dışarıya baktığında Paris'in ışıltılarından gökyüzündeki yıldızlara döner ve orada hayat olup olmadığını sorgular. Bu düşünüş Tevfik'in sorgulayıcı yönünün bir göstergesidir. O, bu yönü sayesinde dinsiz bir aileye rağmen gerçek yaratıcıyı bulmuştur.

ışıltı ve şaşanın merkezi Paris, Almanya ile çatışmaya başlar ve bu çatışma anı romanda şu cümlelerle anlatılır:

Ve bir gece, Paris semalarında giderek yayılan uğultular, kısa bir süre sonra yerini art arda gelen patlamalara bırakıverdi. Gökten ateş, alev ve ölüm yağmaya başladı bir anda. Alman uçakları, durmadan bomba boşaltıyorlardı Paris'in üzerine. Bir anda sokaklar, evlerinden yarı çıplak dışarı fırlayan kadın erkek, çoluk çocuk insanların feryatlarıyla yankılanmaya başladı. Kimi kurtaramadığı evi ve çocukları için feryat ediyor, kimi kopan kol veya bacağının acısıyla inliyor, kimi alevler içinde kalan, fakat içinden çıkamadığı evinin penceresinden imdat istiyordu. (s.129)

Yukarıda verilen çatışma sahnesi insanın içini acıtacak şekildedir. Yapılan bu betimleme ile yaşanan acı okuyucuya etkili bir biçimde aktarılır. Fransa'da yaşanan bu olaylar, Tevfik ve ailesinin buradan kaçmasına sebep olmuştur. Bu kaçış esnasında bir kaç ülkeye uğramak zorunda kalırlar. Bunlardan ilki Madrid'tir. Yazar, kahramanların uğradıkları mekânların hem şimdiki halleri hem de geçmişleri hakkında da bilgi verir.

ADİL Bey, ailesi ve Bay Fransuva, Madrid'teler... Asırlar öncesinin ülkesi Endülüs'te! Bir zamanlar batının ilim güneşi, feyz aldığı kaynak olan ülkede, ezan sesleri çoktan susmuştu. Göğe yayılan ilahi davetin yerini çan sesleri almıştı şimdi.

Bay Fransuva'nın arabasıyla gezilerine devam ediyorlardı. Gırnata'da, kalenin yanındaki muhteşem yapı, İslam medeniyetinden kalan son ve tek hatıra gibiydi: Elhamra Sarayı denilmişti. (s.141)

Madrid'ten bahsedilirken bu yerin eskiden Endülüs olarak bilindiğı, ilmin beşiğı ve İslâm dininin yaşandığı bir yer olduğu söylenir. Şimdi ise Hıristiyanların elinde olduğundan bahsedilir.

Türkiye'ye varış yolunda Dakar'a da uğrarlar ve burası hakkında da şu bilgiler verilir:

Dakar, Afrika'nın kuzeybatısında, üç milyon nüfusa sahip bir liman şehriydi. Halkın çoğı Müslüman'dı ve daha çok ziyaretle meşgul oluyorlardı.

Okuryazar oranı çok düşüktü. Fransa'nın sömürgesi olan Dakar'da, halk kölelikten kurulmuştu ama çalışarak kazandığı para, gülünç denecek kadar azdı. (s.173)

Dakar'ın fiziksel konumunun yanında siyasi durumu hakkında da bilgi verilir. Yukarıdaki paragrafta Dakar'ın nüfusu, okuryazar oranı ve maddi olanaklarından da bahsedilmektedir.

Aşağıda yine yolculuk esnasında uğranılan bir mekânın tasviri bulunmaktadır.

Gene Guinea'nın başşehri Konakri çok sıcak, fakat aynı ölçüde çok şirin ve güzel bir yerdi. Nüfusu yüz bini biraz aştığı hâlde, sosyal hayat bir hayli hareketliydi. Şehre gelir gelmez, hep birlikte, Cemalettin'in yardımıyla bir otele yerleştiler. (s.183)

Bu mekânlar aslında aileyi Mekke'ye götürebilmek için bir araç olarak kullanılır. Mekke'ye geliş aile için milat kabul edilebilecek değişikliklere sebep olur. Bu sebepler şu şekildedir: "İkindiye doğru vardılar Mekke'ye. Orada, bir başka delil karşıladı hacı adaylarını. Delille aralarındaki konuşmalarda, damatları Hüseyin Elbaki yardımcı oluyordu kendilerine." (s.206)

Bu cümlelerden Tefik ve ailesinin Mekke'ye vardıklarını anlıyoruz. Bu varışla birlikte ailenin hoppa kızı Kevser de dahil olmak üzere tüm aile hac görevlerini yerine getirerek hacı olurlar. Bu durum şu şekilde anlatılır: "Bir hafta kadar daha Medine'de kaldıktan sonra, uçakla Beyrut'a gitmek üzere hazırlıklara başladılar. Abdulfur Bey, Adil Bey'e Beyrut'taki çok samimi bir arkadaşı olan Seyfullah Sünni'nin adresini verdi." (s.211)

Mekke'den Medine'ye giden aile Türkiye'ye ulaşabilmek için Beyrut'a geçer. Uçaktan inen hacı adaylarının havaalanındaki halleri şu şekilde anlatılır: "UÇAKLARI Beyrut havaalanına indiğinde, yolcuların etrafı bir anda karşılayıcılar tarafından kuşatılmıştı. Hacdan gelenler, eşleri, dostları, yakınları tarafından kucaklanıyor, öpülüyor, sevinçten ağlayanlarla gülenlerin bağırışları birbirine karışıyordu." (s.212)

Arkadaşlarının yönlendirmeleriyle Seyfullah Hoca'ya misafir olan aile, Hoca'nın anlatımıyla Lübnan hakkında bilgi sahibi olur.

-Size bu arada biraz Lübnan'dan bahsedeyim, diyerek söze başladı. Burası, kozmopolit bir yerdir. Hemen hemen her milletten insan yaşar Lübnan'da. Ermeni'sinden, Dürzi'sinden tutun da Çingene'sine kadar... Nüfusumuz, tahmin ederim, iki milyon civarındadır. Müslüman halkımız, bunun yarısı kadar vardır

saniyorum. Arapça, Fransızca ve İngilizce, burada en geçerli dillerdendir. Devlet reisimiz Hristiyan, hükümet başkanımız Müslümandır. Müslümanlar nüfusumuzun yarısı kadardır dedim ama maalesef bunların da çoğu, nüfus kâğıdı Müslümandır. Eski zamanlardaki Lübnan yok artık. (s.215)

Uğranılan tüm Müslüman ülkelerinde ortak bir noktaya vurgu yapılır. Ülkelerdeki çoğunluk Müslüman olmasına rağmen İslâm dininin gereklerini yapmamaktadır ve bunun sonucu olarak da mutsuz olarak yaşarlar. Bunların ısrarla belirtilmesi romanın ana fikrini desteklemek içindir. Yani İslâm dini gerçek şekilde yaşanmazsa insanlar mutlu olamaz.

Türkiye'ye gidebilmek için sürdürülen uzun yolculuk nihayetinde amacına ulaşır. İzmir'deki yakınlarının yanına giden aile kendilerine yaşayabilecekleri bir ortam oluşturmaya çalışır ve ilk olarak bir ev kiralarlar. Bu evin özellikleri şu şekildedir: "Adil Bey, kayınpederlerinin yanında uzun müddet kalmalarının, kendileri için pek iyi olmayacağını anlamış, bunun için de Karşıyaka'nın Bostanlı semtinde, bahçe içinde büyük, müstakil bir ev kiralamıştı." (s.227)

Tevfik ve Emine'nin nikahları, Adil Bey'in evinde kıyılır. Nikah günü ve evin durumu İslâmi şartlara uygun bir şekilde hazırlanır.

İZMİR'in Bostanlı semtindeki Adil Bey'in evi, belki de inşa edildiği günden beri en hareketli gününü yaşıyordu. Evin içinin tamamı ve hatta bütün bahçe, davetlilerle doluydu. Kadın ve erkek davetliler için ayrı yerler, ayrı yemek masaları hazırlanmıştı. Birçok kurban kesilmiş, kazanlarda yemekler hazırlanıyordu. Tevfik'le Emine'nin nişan, nikah ve velime cemiyetleri bir arada kutlanacaktı o gün. (s.237)

Görüldüğü gibi artık Tevfik gibi bütün aile üyeleri de gerçek manada Müslüman olmuşlardır. Bundan önce ailenin yaptığı düğün ve toplantılar İslâm'a aykırı şekildeydi. Fransa'da Adil Bey'in evinde kutlanan bir yılbaşı gecesinde kadın erkek iç içe ve sarhoş bir haldedirler.

Ve beklenen gece geldiğinde, eğlencelere daha güneş batmadan başlandı. Adil Bey'in konukları arasında Hristiyanlar da vardı, Türkler de. Ama o gece için, dil ve din farkı gözetilmiyordu aralarında. Hep birlikte el ele, gönül gönüle, kol kola, dans ederek, içki içerek, kumar oynayarak ve bir anlamda kendilerinden geçerek Hazreti İsa'nın doğumunu (!) kutluyorlardı. (s.43)

Yukarıdaki örnek, ailenin Fransa'daki durumunu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kevser'in düğününde de kendileri Müslüman olmalarına rağmen içki ikram edilmiş ve kadın erkek bir arada dans ederek evlilikleri

kutlanılmıştı. Bu alıntılar bize ailenin hayatında ne denli değişiklikler olduğunu da göstermektedir.

1.3.8.2. Kapalı Mekânlar

Gafiller adlı romanda kilise, cami ve ev tasvirleri dışında kapalı mekân anlatısı bulunmamaktadır. Bunlardan ilk olarak kilise tasvirinin örneğini verebiliriz.

Büyük salonda çalınan orgdan yükselen nağmeler yankılanıp duruyordu, tüm binanın içinde. Kilisenin dekoru, gerçekten gözleri büyüleyecek bir görkem içindeydi. Büyük kristal avizeler, işlemeli mermer sütunlar, çeşitli yerlerde göze çarpan gümüş ve altın istavrozlar, duvarlarda altın yıldızlı çerçeveler içinde havari ve azizlerin portreleri, uçşan meleklerin yağlıboya tabloları... Başpapaz ve diğer papazlar için ceviz oymalı kürsüler, köşelerde yer alan büyük boy çiçekler... Bütün bunlar, kiliseye ilk adım atan insana tatlı bir heyecan veriyordu. Hazreti İsa'nın çarmıha gerilişini betimleyen dev mermer heykel, tüm salonu ışığa boğan görkemli avizelerin ışıkları altında parıldayıp duruyordu. Ve bu heykelin sağında yine çok büyük yağlıboya bir tablo... Zümrüt, elmas, inci, kehribar ve altın yıldızlı zemin üzerinde, Hristiyan inancını simgeleyen bir manzara; sakalı göbeğini aşmış, iri ve heybetli cüssesiyle, Rab olarak anılan Tanrı Baba. Sağında oğlu İsa, solunda da temsili Ruhu'l- Kuds. Kısacası, (üç tanrı) bir arada... (s.13)

En ince ayrıntısına kadar tasvir edilen kilisenin ihtişamı etkileyicidir. Tüm şaşaaanın içinde kullanıldığı bu mekân görkemiyle insanı oldukça etkiler. Tevfik'te ilk zamanlar bu görkemli mekândan etkilenmiş ancak zamanla bu abartı onun gözünü ve ruhunu yormuştur. Romanda bu tasvirin yanında bir de cami tasviri yer almaktadır. O da şu şekildedir.

Camiye geldiğinde, önce dışarıdan seyretti bir süre. Kiliseler gibi insanı tesiri altında bırakan, mimari bir ihtişama sahip değildi. Bahçe içinde, sade bir görünüşü vardı. İlk bakışta ince, uzun minaresiyle dikkat çekiyordu.

Bahçeden içeri girdi. Dört bir taraf çiçek tarhlarıyla kaplıydı. Ortada mermerden yapılmış, daire şeklinde, her bir tarafta çeşmeler bulunan bir bölüm vardı. İnsanlar, çeşmelerin önlerindeki ufak sandalyelere oturmuşlar, ellerini, yüzlerini, ayaklarını yıkıyorlardı. (s.75)

Bu tasvir açık mekân başlığı altında incelenmelidir. Ancak kiliseyle onun arasındaki zıtlığın daha iyi görülebilmesi için bu bölümde incelemeyi uygun gördük. Kilise tasvirinde yoğun bir süs ve görkemden bahsedilirken caminin sadeliğine dikkat çekilir. Bu sadelik ve yalınlığa paralel olarak da yazar üslûbunu

daha da sadeleştirir. Yalın kelimeler kullanır ve kısa cümlelerden yararlanır. Okuyucu hem sade bir cami hem de sade bir üslupla karşı karşıya kalır.

Tevfik'in sokakta karşılaştığı ve ona yardım ettiği yaşlı Pol'un evi de romanda anlatılan mekânlardan biridir. Bu ev Tevfik'in gözünden şu şekilde aktarılır:

Tevfik'in bakışları, barakanın içinde dolaştı bir an. Dört ayağı üzerinde zorlukla duran bir masa, birkaç tabure, yere serilmiş ama renkleri belirsiz iki yer yatağı ve mutfak gibi kullanıldığı belli olan odanın bir köşesinde, üst üste duran birkaç tabak, bir iki kararmış tencere, tas gibi bir kaç kap... Sonra yer yer değil, çoğu yeri dökülmüş kerpiç duvarlar, pencerelerde cam yerine kullanılan eski gazete parçaları... Bir ekmek parçası görebilmek için çok uğraştı Tevfik. Ama göremedi. İnanamıyordu bu manzaraya. (s.38)

Fransa gibi gelişmiş bir ülkenin gelişmiş şehrinde bu manzarayla karşılaşan Tevfik şaşkındır. Bir harabe olan bu yerde insanların yaşıyor olabileceğine inanamaz. Yazarın bu olaya ve eve yer vermesinin nedeni modern hayatla herkesin sadece kendini düşünüyor olmasını göstermektir. Oysaki Müslümanlıkta zekat denilen bir kavram vardır ve fakirin zengin malında hakkı olduğu kabul edilir. Eğer Müslüman bir topluluk olsaydı ve İslâm'ın gereklerine göre davranılsaydı herkesin daha mutlu olacağı mesajı verilir.

1.3.9. Dil ve Üslup

Gafiller adlı romanda dil açık, anlaşılır ve yalın bir haldedir. Yazar, sanatkârane bir anlatım yerine sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Bunun nedeni okuyucuya din duygusunu aşlamak ve bu duyguyla İslâmi bir hayat yaşamalarını sağlamaktır.

Romanda devrik cümlelere çokça rastlanmaktadır. Devrik cümlelerden bazıları şöyledir: "Mayk'ın babası, eskisi kadar olmasa da oğluna karşı olan kinini sürdürüyor, 'Tekrar Hristiyan olmadan, evime adımını atamaz!' diyordu. Oysa Mayk'ın, evini veya babasını özlediği yoktu hiç. Edi'nin çiftliğinde, huzur içinde geçiriyordu günlerini." (s.122)

Yukarıdaki alıntıda yer alan "Oysa Mayk'ın" diye başlayan cümle devrik bir cümledir. Bu cümle " Oysa Mayk'ın, evini veya babasını özlediği hiç yoktu." şeklinde kurallı hale dönüşür. Bunun yanında Mayk'ın babasının sözü aynen

verilerek direkt aktarım yapılmıştır. Bu anlatımlar şu şekildedir: "Dedesi, iyice yaşlandığını, kızını, damadını ve torunlarını son zamanlarında yanında görmek istediğini yazıyor, 'Kızımı da damadımı da affettim. Yeter ki gelin yanıma artık.' diyordu."(s.122)

Bu cümlede de doğrudan anlatım kullanılmıştır.

Gösterme tekniğinin kullanıldığı bölümlerde yani diyaloglarda samimi hitap ifadeleri kullanılmaktadır. Hitap cümleleri şöyledir: "Basbayağı olur, yavrum. İslamiyette zekât denilen, sadaka denilen yardımlaşmalar vardır." (s.125)

Bu cümlede kullanılan "yavrum" hitabı bu örneğe girmektedir. Ayrıca bu alıntıda da görüldüğü gibi romanda bazı yazım yanlışları da bulunmaktadır. Yukarıdaki alıntıda yer alan "İslamiyette" kelimesi yanlış yazılmıştır.

Anlatıcı soru cümlelerinden yararlanarak hem anlatıya hareket kazandırmış hem de sohbet tarzında bir üslup kullanmış olur.

Nerede kalmıştık?

Bir pazar sabahı, Paris'teki büyük bir kilisenin merdivenlerinde birbirlerine sarılan Tevfik'le Mayk bunlardı işte. (s.10)

Daha on iki yaşında olan Tevfik'in, papazın bütün anlattıklarını tam olarak anlayabilmesine olanak yoktu elbette. Onun için önemli olan, birilerinin kendisine Allah'ı anlatması ve içinde bu inancın yeşermeye başlamasıydı. Sonra ne olacaktı?

Bunu o da bilmiyordu ki... (s.10)

Yukarıdaki alıntılarda yer alan "Nerede kalmıştık?" ve "Sonra ne olacaktı?" soru cümleleri anlatıya sohbet havası katarak okuru da içine almayı sağlamıştır.

Romanda çok fazla olmasa da deyimlere de yer verilmiştir. "Tevfik, hemen arkadaşına moral veriyor:

-Düşündüğün şeye bak, diyordu. Sen ki, Hristiyan'ken doğru yolu bulmuş, İslam'ı seçmişsin; değil bir şey demek, el üstünde, baş üstünde tutarla seni!" (s.123)

Burada yer alan "el üstünde tutmak" bir deyimdir ve anlatımın daha da güçlenmesi için bu deyimden yararlanılmıştır.

Bazı anlatımlarda düşünceler aktarılırken tırnak işareti kullanılmıştır.

Adil Bey, üzgün bir ifadeyle:

-Ne yazık ki, dedi. Bugün, o zamanların şaheserlerinden pek bir iz kalmadı.

Ve artık Müslümanlarda yaşamıyorlar buralarda.

Bay Fransuva, "Haklısın" der gibi başını salladıktan sonra... (s.142)

Tırnak işareti ile kastedilmek istenilen söz belirtilmiştir.

Diyalog bölümlerinde kişilerin normalde kullanabileceklerinden uzun cümlelere yer verilmiştir.

Ayrıca, dedi. Tevfik'in durumunda bir başkalık daha var. O, kendi dinini bilmediği ve öğreten olmadığı için, şahsî gayreti, çalışması ve arkadaşı Mayk'ın yardımıyla Hristiyanlığa ilk adımını attı. Evet, kiliseye hepimizden evvel koşardı ama ben bunun uzun süre devam etmeyeceğini, ne yalan söyleyeyim daha o zamanlar tahmin etmiyordum değilim. (s.101)

"Evet" kelimesiyle başlayan cümle bu bilgimizi doğrulamaktadır. Diyalog cümlelerinde yer yer mecazlı anlatımlara da şu şekilde yer verilir. "Birlikte yemeye başladılar. Bay Fransuva:

-Kuşlar bir haber getirdi bana bu yakınlarda, diye gülümsedi. Duydum ki Müslümanlığını alenen ilan etmiş ve hatta camiye bile gitmeye başlamışsın." (s.93)

Yukarıdaki diyalogda yer alan "Kuşlar" ile haber veren kişi kastedilmiş ve mecazlı bir anlatım kullanılmıştır.

Romanın dil ve üslup özellikleri bu şekildedir. Daha önce de dile getirdiğimiz gibi romanda açık, anlaşılır, sade bir dil kullanılmıştır. Yani romanın üslûbu yalın üsluptur.

Ve günün birinde papazla birlikte istavroz çıkarırken ve Hristiyan oluşu nedeniyle vaftiz edilirken bile, küçük Tevfik ne bedenlen tam bir teslimiyet içindeydi, ne de ruhen. Allah'a inanan insanların arasına katılıyordu. Bütün bildiği buydu ve bu yüzden minik yüreğinde kıpır kıpır bir şeyler hissediyordu.

Romanda sıklıkla kullanılan devrik cümlelerden bazıları şu şekildedir: "Aslında şu Paris halkına acımak gelmiyor içimden." (s.132)

Bu cümle "Aslında şu Paris halkına acımak içimden gelmiyor." şeklinde kurallı hale getirilebilir.

"Sakın bu sözlerimden dolayı gücenme bana." cümlesi ise "Sakın bu sözlerimden dolayı bana gücenme." şeklinde kurallı bir cümleye dönüştürülebilir.

Bazı cümlelerde verilen yargıların doğruyu yansıtmadığını belirtmek için (!) şeklinde bir noktalama işareti kullanılmıştır.

Nitekim büyüklerimiz tarafından Hazreti Nuh'un sarhoş (!) ve ahlaksız (!)Hazreti Lut'un öz kızı ile zina ettiği (!) Davut Peygamber'in canı (!) olduğu,

Hazreti Süleyman'ın putlara taptığı (!) ve kavmini de putlara tapmaya zorladığı (!)
Hazreti Harun'un putperest (!) olduğu söylenir. (s.151)

Romanda anlatımı daha etkili kılabilmek için ikilemelerden şu şekillerde yararlanılmıştır:

Tevfik söz arasında, son zamanlarda Hristiyanlık hakkında kafasında beliren şüphelerden, cevabını bulamadığı bazı sorular yüzünden zaman zaman bunalımlara düştüğünden söz etti. (s.61)

Gelin telleri, kurdeleler, renk renk ampullerle süslendi. Sonra, peçem peçem pamuklar serpiştirildi üzerine. Evdeki tüm avizeler temizlendi, parlatıldı, eksik ampuller tamamlandı. Yılbaşı gecesi evin ıslıl ıslıl olması için, büyük özen gösterildi. (s.43)

Yukarıda verilen cümlelerde yer alan "Hristiyanlık" sözcüğü yanlış yazılmıştır. Bu yanlışlık "Hristiyanlık" şeklinde düzeltilmelidir.

Gafiller romanında bölüm başlarında bulunan ilk kelimenin tüm harfleri büyük yazılmıştır. Büyük harflerle yazım şu şekildedir: "PARİS'te bir pazar sabahı. Kiliselerden sürekli olarak yükselen çan sesleri birbirine karışıp dururken, Hristiyanlar birlik içinde, pazar ayini için kiliselere çağrılıyordu." (s.7)

Burada görüldüğü üzere paragrafın ilk kelimesi olan Paris sözcüğünün tüm harfleri büyük harflerle yazılmıştır. Bu durum kitaptaki tüm bölümlerde aynıdır.

1.4. SENATÖR'ÜN KIZI

M. Talat Uzunyaylalı'ya ait olan *Senatörün Kızı*¹³⁰ adlı romanın ilk baskısı 1986 yılında yayımlanmıştır. En eski baskısını bulmaya çalıştığımız romanın 1992 yılında yayımlanmış olan ikinci baskısına ulaşabildik. Çalışmamızdaki sayfa numaralarını da bu kitaba göre verdik.

Eser otuz iki bölümden oluşmaktadır. Bölümlere farklı şekillerde başlıklar verilmiştir. İlk dört bölümün başlıkları soru cümlelerinden oluşur. "Ne oluyor bana?", "Tanrı bir öcü kelime mi?", "Dinlerin sonu mu?", "Mutluluk nerede?" gibi soru cümlelerden bölüm başlıkları olmuştur. Her başlık bölümün içeriği ile ilişkilidir. Son bölüm "...Ve cinayet" başlığı ile adlandırılır. Başlıkla uyumlu olarak bu bölümde bir cinayetten bahsedilir.

¹³⁰ M. Talat Uzunyaylalı, *Senatörün Kızı*, (İstanbul: Beka Yayınları, 1992).

Romanda yoğun bir şekilde mektuplara yer verilir. Hatta roman bir mektupla başlar ve zaman zaman yine mektuplarla devam eder.

1.4.1. Konu

Senatör kızı olan Ebru'nun çılgınca sürdürdüğü inançsız yaşamını, gerçek İslâm'la tanışarak hidayete ermesiyle değiştirmesi romanın konusunu oluşturur.

1.4.2.Özet

Bir senatörün kızı olan Ebru, günlük zevklerle hayatını geçirmektedir. Her istediğini özgürce yapabilen genç kız sınırlarını her zaman zorlar. Arkadaşı Melike ve Yusuf'un Londra'ya gidişiyile birlikte o sabahlara kadar kulüplerde dans ederek mutlu olmaya çalışır.

Ebru, okuldan tanıdığı Ata'yı beğenir ve onu elde etmek ister. Bu istekte başarı sağlayamayan Ebru elinden gelen her şeyi dener. Ancak, Ata ona bir arkadaş olarak yaklaşır. Ata, Ebru ile küçük gezintiler yaparak ondaki iman duygusunu ortaya çıkartmaya çalışır. Ebru bu sohbetlerin neticesinde bir yaratıcının olduğunu ve onun isteklerine göre yaşanması gerektiğini kabul eder. Ebru, Belkıs Hoca'dan dini bilgiler alarak kendini geliştirir. Bu yönüyle çılgın arkadaşlarından ve inançsız ailesinden uzaklaşır. Ebru kısa sürede başını da kapatır. Senatör babası artık bu durumdan rahatsız olur ve Ebru'ya baskı yapar. Bu durumdan kurtulmak için Ebru, Zehra Hanım'la birlikte kendi gibi yeni hidayete eren Gürkan'ın evine sığınır. Bu sığınmanın dini çerçevede olabilmesi için de onunla evlenmek ister. Bu teklif Gürkan tarafından sevinçle kabul edilir.

Ebru'nun kapanması, namaz kılması babasını sinirlendirir. Son olarak da evi terk etmesi Ebru'nun ailesi tarafından her şeyin sorumlusu olarak Ata'nın görülmesine neden olur. Zehra Hanım'ın kayıp oğlu olduğu düşünülen ve Ata'nın ev arkadaşı olan Halim, Senatörün adamları tarafından Ata zannedilerek öldürülür.

1.4.3. Ana Fikir

Dünyevî zevklerin geçici oluşu ve gerçek mutluluğun yalnızca İslâmî yaşamla kazanılabileceği kitabın ana fikrini oluşturur.

1.4.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Senatör'ün Kızı adlı romanda anlatıcı olayları hâkim bakış açısıyla anlatır. Hâkim bakış açısının özelliği olan tüm olaylara ve bilgilere vakıf olma durumu romanda sıklıkla kullanılır.

Kimse tarafından bilinmesi imkânsız olan kişilerin duygu ve düşünceleri anlatıcı tarafından bilinir ve okura aktarılır. Ata'nın anlattıkları karşısında Ebru'nun duygu durumu ve düşünceleri şu şekilde anlatılır:

Ebru'nun düşünceleri karmakarışıktı. Ata'nın söyledikleri şaşkıncı, hatta biraz garipti. Konuşuklarının bir çoğunu anlamıyor, hatta saçma buluyordu. Biraz da anlattıklarına yabancı olduğu için böyle düşünüyordu. İki ayrı dünyanın insanı oldukları o kadar açıktı ki. Kendisinin beklentileri başka, onunkiler ise bambaşka idi. (s.71)

Yukarıda verilen paragrafta Ebru'nun ruh hali hakkında bilgi verilir ve Ata'nın söylediklerine karşı ne düşündüğü belirtilir. Anlatıcı bu düşüncelerle ikisinin ayrı dünyanın insanı olduklarını gösterir.

Ebru, Ata'ya bir şaka yaparak onu denize atmayı düşünür. Onun içinden gelen ses ise romanda şu şekilde yer alır:

Sessizce ona doğru yaklaştı. Birden içinden bir ses, itele şunu boğaza demeye başladı. Ardından daha da ısrarala, niçin olmasın hadi, hadiii! diye teşvik ediyordu. Ama, bu mevsimde de böyle şaka olur muydu? Bal gibi olurdu. Hem de bir ömür unutulmayacak kadar etkili ve güzel. Hadiii, itele şunu! Ya yüzmeye bilmiyorsa? Gerçi su derin değildir, boğulmaz. Hadiiii!Şöyle bir dokunsan kafi, baksana ayakkabılarının ucu zaten boşlukta, hadi Ebru. Biraz cesaret. Kimbilir neler düşünüyor? Belki de beni düşünüyor. Yoo, hayır, herşeyi düşünür de beni düşünmez. Hadiiiiii! (s.99)

Burada Ebru'nun iç konuşmasına tanık oluruz. Onun kendi ile olan mücadelesi, Ata'yı denize itme isteği ve bu kararı nasıl aldığı tam olarak okura iletilir. Karakterlerin içinde yaşadıkları pişmanlıklarda çok açık bir şekilde anlatıcı tarafından aktarılır.

Artık geriye, eski yaşantısına dönemezdi. Bunda karalıydı. Ancak, tüm herşeye rağmen hâlâ içinde bir şüphe yılanının kıvranı durduğunu hissediyordu. Yaşadığı sorumsuz, uçarı hayatı, çılgınlıkları ve tüm rezaletleri geceleri rüyalarını istilâ ediyordu. (s.128)

Ebru, doğru olarak gördüğü yolda ilerleme kararı alır. Bu karara rağmen içinde bir şüphe oluşur ve eski hayatının etkisinde kalır. Hâkim anlatıcı bu ruh halinden haberdardır.

Hâkim bakış açısı sayesinde okur olayların neden ve sonuçlarını daha kolay anlar ve bağdaştırır. Çünkü her türlü bilgi okurun önündedir.

Hâkim bakış açısı ile yazılan bu romanda çeşitli anlatım tekniklerinden de yararlanılmıştır. Bu tekniklerin başında montaj tekniği yer alır. Anlatıcı duygularını daha yoğun vermek istediği zamanlarda bu teknikten yararlanarak şiirlere yer vermiştir.

Ata, bir süre sustu. Şehir hatlarına ait kirli, yaşlı yüzlü bir vapurun suları yararak Eminönü'ne doğru yol alışını izledi. Ebru da ona bakıyordu.

Ata, derinden gelen intibamı veren bir sesle:

-Rahmetli olmuş saygın bir şairimiz, bir şiirinde:

Geçti, geçti mevsimler...

Süpürüldü takvimler.

Gidenlerden kalan şey;

Duvarlarda resimler,

Mezarlarda isimler...

Geçti, geçti mevsimler... Diyor. (s.69)

Her şeyin geçici olduğunu anlatmak isteyen yazar, Ata'ya bu şiiri söyllettirir. Böylelikle duygular daha yoğun şekilde okura geçer.

Kullanılan tekniklerden bir diğeri de mektuptur. Romanda mektuplara fazlaca yer verilmiştir. Öyle ki roman Ebru'nun yurt dışındaki arkadaşı Melike'ye yazdığı mektupla başlar. Bu mektubu giriş bölümü şu şekildedir:

Canım Melike,

Mektubunu geciktirdiğimi biliyorum. Bunun için özür diliyorum. Son iki hafta içerisinde o kadar şey geçtikini başımdan anlatamam. İnan şu an hala şaşkınlıktan kurtulmuş sayılmam...

Melike, Londra'ya gitmeden önce uslu bir kız olmam için çok şey söylemiştin ya bana, ne gezer, sözümü tutamadım ipin ucunu yine kaçırdım. (s.7)

Ebru'nun Melike'ye gönderdiği mektuplardan bir kaçına daha romanda yer verilir. Bunlar bir diğerrinin başlangıç kısmı da şu şekildedir:

Değerli Melike,

Sana niçin yazıyorum bilmiyorum. Bulduğun yerden bana yardımın dokunamayacağı açık. Fakat, birileriyle dertleşmek zorundayım. Bu konuda kendime en yakın seni hissediyorum. Umarım mektuplarımla sıkıyorum.

Evet, konu yine Ata. Artık eminim, onu hem seviyor hem de nefret ediyorum. Niçin nefret ediyorum? Çünkü, önümde diz çökmüyor, yalvarmıyor, kur yapmıyor ve umursamıyor. Böyle davrandıkça daha çok beynime doluyor. Düşündükçe de tutkum artıyor. (s.15)

Ebru, bu mektuplarda daha çok Ata'ya karşı olan tutkusundan, onu elde etmek isteyişinden ve bunu başaramamanın kendisini çok üzdüğünden bahseder.

Romanda sıklıkla diyalog tekniğinden yararlanılmıştır.

Ata aceleyle sordu:

-Sır dediğin bu mu?

-Yo, değil. Yalnızlığım sırrımın bir parçası. Ata, ben kimsesiz biriyim!

-Nasıl yani, anlamadım?

-Anlatacağım. Dikkat ettinse sana hiç ailemden bahsetmedim, değil mi? (s.113)

Kahramanların geçmişleri ile ilgili bilgiler daha çok diyalog bölümlerinde verilir. Yukarıdaki paragrafta Halim'in geçmişi ile bilinmeyenler anlatılır.

Dış mekânların anlatımında da tasvir tekniğinden yararlanılmıştır.

Ata ile Ebru bu güzelliğin farkında olmalıydılar ki konuşmadan yürüyorlardı. Bakışları, Bebek Koyu'na sığınmış beyaz renkli teknelerdeydi. İki aralık gününün bu güneşli önlerinde koyu, mavi suları cansız dalgaların önü sıra koşarak teknelere ulaşıyor ve onları kıpır kıpır oynatıyordu. (s.64)

Yukarıda verilen mekân tasviri kahramanların ruh halleriyle doğru orantılıdır. Ebru ve Ata'nın mutlu, huzurlu hali yapılan tasvire de yansır.

Anlatıcı bazı yerlerde düşünceleri ve bilgileriyle direkt olarak romana dahil olur. Aşağıda verilen bölümde anlatıcı kendi ağzından İstanbul hakkında fikirlerini ortaya koyar.

Canımız kadar sevdiğimiz İstanbul'un güzelliğini sadece tarihi eserinde ve denizinde görmemek gerekir. İstanbul deyince aklımıza Boğaziçi; Boğaziçi deyince de tabiat, tarih ve deniz gelmez mi? Rumeli yakası Beşiktaş'tan başlayarak Rumelifeneri'ne, Anadolu yakası ise Selimiye kışlasından başlayarak Anadolukavağı'na kadar tabî ve tarihî güzelliklerin doğal bir panosu gibi insanın ruhunu derinden derine etkilemez mi?

Boğaziçi belki bir rüya, belki bir büyüdür!.. Bu büyüde insanı en çok etkileyen saraylar, camiler, köşkler ve renk renk villalar kadar ağaçlardır da. Evet, yanlış anlamadınız ağaçlardan söz ediyorum. Herkes bilir ki, İstanbul'da ve Boğaziçi'nde ağaç deyince hatıra çınarlar gelir. O devasa bitkiler! Hep düşünmüşümdür, ağaçlar içinde çınardan daha görkemli olan var mı diye? (s.63)

Burada anlatıcının İstanbul hakkındaki görüşleri verilmiştir. Bunun gibi romanın bazı bölümlerinde anlatıcının müdahalesi mevcuttur. Aşağıdaki paragrafta da aynı durum bulunmaktadır.

Arabasını park etmek için Emigan'ın arka sokaklarına soktu. Boğaziçi'nde bir iki saat vakit geçirecekseniz en güvenli ve rahat park yerini böyle bulmuş olursunuz. Geniş sokaklı, iyi görümlü bir apartmanın önünde terk edince kimse sizden hesap sormaya kalkmaz. Böylece park ücretinden çok kahyaların lüzumsuz ukalâlıklarından da kurtulmuş olursunuz. (s.74)

Anlatıcı burada okura tavsiyede bulunmaktadır. Anlatıcı okura park problemini halletmenin yollarını gösterir. Bu durum anlatıcının romana müdahalesini göstermektedir.

1.4.5. Olay Örgüsü

Bir mektupla başlayan romanda Ebru, Londra'ya giden Melike'ye başından geçenleri anlatır. Ebru, en yakın arkadaşı Melike'nin yokluğuna rağmen çılgınca gece hayatını yaşamaya devam eder. Bu esnada okul arkadaşı Ata'ya aşık olur. Ata'ya yaptığı tüm kurlara rağmen onu elde edemez.

Ata ile arkadaş olan Ebru, yeni bir düşünceyle karşılaşır ve bu düşünce onun kafasını karıştırır. Artık bir yaratıcının olduğunu düşünür ve onu sık sık hatırlamaya başlar.

Ebru ile yaptıkları Boğaz gezisinde Ata, ona sürekli Allah'ı tanıtmaya çalışır.

Ata, Halim isimli bir arkadaşıyla, Fatih'te oturur.

Ebru, uzun bir süre Ata ile görüşmez ve Ata'nın kafasında bıraktığı sorulara cevap aramaya çalışır.

Ebru ile Ata birlikte buluşup gezmeye devam ederler. Ata'nın amacı Ebru'ya gerçek yaratıcı olan Allah'ı tanıtmaktır. Ata'nın anlattıkları Ebru'ya ters gelir ve bunun bir mağara hayatı olduğunu söyler. Bunun yanında gerçek mutluluğun Allah'a, peygambere ve Kur'-an'a iman etmek olduğunu kabul eder.

İki gencin buluşmaları ve sohbetleri aynı yönde devam eder.

Ebru, Rumeli Hisarı'nı yalnız başına gezerken yanına bir adam gelir ve ona yardımcı olmak istediğini söyler. Adam aslında kadın satıcısıdır ve Ebru'yu

kullanmak için onu kandırmaya çalışır. Ancak, Ebru bu tuzağa düşmez, adamı azarlayarak yanından gönderir.

Halim, Ata'ya anne, baba ve akrabalarının olmadığını, babasının öldüğünü annesinin ise kayıp olduğunu söyler.

Sekiz Mart Cuma günü Ebru, Ata'yla karşılaştığında ona bir Müslüman gibi selam verir. Ata bu duruma çok şaşırır. Ata, Ebru'ya memlekete gideceğini ve bir süre görüşemeyeceklerini söyler.

Ata memleketten döner, ancak Ebru artık ondan uzak durmaya karar verir. Çünkü Ata'dan alması gerektiğini almıştır. Bundan sonrasını kendi başarmalıydı. Ebru bir akşam yemeğinde Ata'dan ve düşüncelerinden ailesine bahseder.

Ebru bir rastlantı sonucu Belkıs Hoca ile tanışır ve dini dersler almaya karar verir.

Ebru hadis kitabı üzerine çalışırken erkek arkadaşı Yusuf Zaza Londra'dan geri gelir. Ebru'ya evlenme teklifi eden Yusuf olumsuz cevap alır.

Ebru, arkadaşı Gürkan'ı eve çağırır ve sohbet ederler. Gürkan diğer arkadaşlarının kendisini rahibeye benzettiklerini ona söyler.

Ebru, annesinin konkende, ablasının da erkeklerle dışarıda olduğu bir gece evde hizmetçileri Zehra Hanım ile kalır. Onunla geçmişi hakkında konuşurlar. Zehra Hanımın kayıp bir oğlu olduğunu ve onu çok özlediğini öğrenir. Zehra Hanım eskiden dini gerçeklere göre yaşadığını şimdi ise farklı yaşayarak geçmişine ihanet ettiğini anlatır.

Gürkan, Ebru'nun bahsettiği Ata'yı merak eder ve onu evine davet eder. Ata'yla görüşmelerinde uzunca sohbet ederler. Bu görüşmenin ardından Gürkan'ın da aklında sorular belirmeye başlar.

Yusuf, bir otelde Ebru'nun ablası Tijen'le karşılaşır. Tijen bir erkekle geceyi geçirmek için oradadır.

Ebru, Belkıs Hoca'nın yanına gider ve birlikte günümüz kadınının zor koşulları hakkında konuşurlar.

Melike Londra'dan döner ve Ebru onun için kulübe gider. Ebru, buluştuğu eski arkadaşlarıyla fikir çatışmasına girer ve Gürkan'ın yardımıyla oradan ayrılırlar. Oradan ayrıldıktan sonra Gürkan, Ebru'nun da yönlendirmesiyle kelime-i şahadet getirerek hidayete erer.

Gürkan, Halim ve Ata ile görüşerek dini bilgilerini arttırmaya çalışır.

Zehra Hanım, Ebru'ya nasıl dininin ona unutturulduğunu anlatır. Taşralı bir kadın olan Zehra Hanım, eski halini çok özlediğini önceden olduğu gibi namazlarını kılmayı, sevaba günaha dikkat etmeyi istediğini dile getirir. Ancak, ev sahipleri bu duruma karşı geldikleri için buna cesaret edemediğini Ebru'ya anlatır.

Ebru, geçen zamanla birlikte daha çok olgunlaşır ve başını da kapatır. Bu durum senatör olan babasının hiç hoşuna gitmez. Ebru'nun babası Ata'yı evlerine çağırır. Amaçları Ata ile dalga geçmek olan aile bunu başaramaz.

Ebru derin bir dini bilgi edinir ve insanlara konferanslar vermeye başlar.

Zaman geçtikçe Ebru ile ailesi arasında olan çekişme büyür. Bu sırada Gürkan, doğu seyahati yaparak bir tarikat şeyhinin yanında iki hafta kalır.

Ebru bir rüya görür ve bu rüyanın etkisiyle Gürkan Gemicioğlu'nun evine sığırır. Gürkan'ın kendisiyle evlenmesini ve Zehra Hanım'ın da kendileriyle kalmasını ister. Bu istekler karşı taraftan büyük bir sevinçle kabul edilir.

Kızının ve Zehra Hanım'ın evi terk edişi senatörü çok kızdırır ve Zehra Hanım'ın oğlu olabileceği düşünülen Halim, Ata zannedilerek evinde öldürülür.

1.4.6. Şahıslar

Hidayete erme teması üzerine kurulan romanda başkahraman olarak Ebru yer alır. Diğer kişiler Ebru'nun özelliklerini ortaya koyabilmek için kullanılmıştır. Romanın diğer önemli kişisi Ebru'nun hidayete ermesine vesile olan Ata'dır. Bu karakterlerin dışında Gürkan, Halim, Melike, Yaşar gibi isimler de romanda yer almaktadır.

1.4.6.1. Ebru

1.4.6.1.1. Bedensel Boyut

Senatör'ün Kızı adlı romanda senatörün kızı olan kişi Ebru'dur. Romanda başkahraman olarak yer alan Ebru'nun dış görünüşü hakkında fazla bilgi verilmez. Daha çok kişilik özellikleri ve yaşayış şekli hakkında bilgiler şu şekilde verilir. "Başını göğsüne eğmiş olan Ebru, ince kaşlarının altından Ata'ya baktı." (s.47) Bu cümle ile Ebru'nun dış görünüşü ile ilgili bir tasvir bulmuş oluyoruz. Bunun

dışında Ebru'nun güzel ve dikkat çekici bir kız olduğu romanda şu şekilde belirtilmiştir:

Ben, Ebru, yazın Büyük Ada'nın kışın Erenköy'ün ve Bağdat Caddesi'nin delikanlılarının bir gülücüğü bir merhabası için bir çok şeylerini feda ettikleri kız, şimdi bir dağlının peşinden koşuyor ve onu elde edemiyor; olacak işmi bu?

Güzelliğimi, dişiliğimi, servetimi görmezlikten geliyor. Senatör Kemal Solak'ın kızı olmam üniversitede herkesten ayrı ve daha saygın bir insan muamelesi görmeme neden oluyor, bu siyasi avantajımı da hiçe sayıyor. (s.9)

Bu cümleler Ebru'ya aittir. Melike'ye yazdığı mektubunda kendinden bu şekilde bahseder. Senatörün kızı olan ve zengin bir hayat süren Ebru, bu varlık içinde istediği her şeyi elde eder. Bunlara istediği erkekler de dahildir. Sadece Ata'yı elde edemez. Ata'ya olan bu isteği Ata'nın da yönlendirmesiyle onun hidayete ermesine vesile olur.

Ebru'nun genel görünüşü ve tavrı şu cümlelerle de okura aktarılır:

Ebru, yerinden kalktı ve merdivenleri teker teker biraz da artistik hareketlerle indi. Eskiden beri rahat giyinmeyi severdi, ayaklarında topuksuz, yumuşak ayakkabılar vardı. İçinde sevinçle birlikte her an biraz daha genişleyen bir öfkenin varlığını da duyuyordu. Neler de olmuştu meğer? Artık, araştırmadan, düşünmeden, kimse ona birşeyi kabul ettiremezdi. İçi, bugüne dek hep boşlukta sallanıp durmuştu, bunun dolar gibi olduğunu hissediyordu. (s.87)

Buradaki tasvir bölümü ile Ebru'nun rahat giyinişi, tavrı, tarzı hakkında da bilgi sahibi oluyoruz.

1.4.6.1.2. Ruhsal Boyut

Ebru'nun bedensel boyutundan bahsedilen bölümde yer verilen alıntılarda onun ruhsal yönü de mevcuttur. Ebru, Ata ile tanışmadan önce arzularının doğrultusunda yaşayan ve mutlu olmaya çalışan biridir. Ancak bu yaşayışın içinde kendini yalnız ve boşlukta hissetmekten kurtulamaz. Ebru'nun boşlukta bulunduğu anlardaki ruh durumu şu şekilde anlatılır:

Ebru boşalan bira şişesini yere bıraktı.

-Doğrusu sen de beni şaşırtıyorsun! Ondokuz yaşındayım, bugüne kadar Tanrı'nın benden ne istediğini düşünmek aklıma bile gelmedi. Belki O'nun istemediği sürüyle yanlış hareketi yapmışımdır. Düşünüyorum da ailemiz bu konuda bize hiç bir şey öğretmedi. Neyse bunları boşverelim. Söyle misin bana Tanrı'nın bizim için önemi ne? O'nu seviyor muyuz? (s.31)

Son günlerde bir münzevi gibi odasından hiç çıkmak istemiyordu. Asabi biri olup çıkmıştı. Ondokuz yıllık yaşamını duygusal bir olay altüst ediyordu. O şen, şakrak, deli kızın yerinde şimdi suskun, içine kapanık biri vardı. (s.27)

Yukarıda verilen alıntıdan Ebru'nun on dokuz yaşında olduğunu öğreniyoruz. Ayrıca onun bu güne kadar şen şakrak bir hayat sürdürdüğü de bu cümlelerle aktarılır. Artık deli bir kız olan Ebru'nun yerini suskun içine kapanık biri alır. Bu içe kapanıklık onun zamanla hidayete ermesine vesile olur.

Ebru gerçeği bulmak üzere yürüdüğü yolda bazı sıkıntılar yaşar. Bu sıkıntılı ruh hali ve Kur'an Kursu hocasına sığınmış aşağıda verilmiştir.

İçinde bağırarak, bir şeyleri kırmak veya ağlamak gibi duyguların kaynaştığını hissediyordu.

Aklına Kur'an Kursu hocası Belkıs Hanım geldi. Hemen dışarı çıktı. Arabasını almadı. Bu güzel havada yürümek iyi olacaktı. (s.181)

Ebru yaşadığı ruhsal bunalımlardan kurtulur ve aradığı sorulara cevap bulmak için bol bol okuyarak araştırarak zamanını geçirir.

-Başarısız mı? Hiç sanmıyorum. Ömrümün en anlamlı dönemini yaşıyorum. Allah'ı, O'nun yeryüzündeki tek ve son kitabını ve bu kitaptaki vâhiyleri, O'nun elçisini öğrenmeye ve emredildiği gibi yaşamaya hazırlanıyorum. Kısacası uyanmak üzereyim. (s.123)

Yukarıdaki bölümde Ebru, bir arayışta olduğunu dile getirerek kendini uyanmakta olan biri olarak tanımlar. Bu uyanış neticesinde Ebru gerçek bir iman ile tüm ibadetlerini yerine getiren bir Müslüman olur. Ebru, bu yönleriyle hidayete erme özelliği gösterir ve romanda yüceltilmiş tip olarak karşımıza çıkar.

1.4.6.2. Ata

1.4.6.2.1. Bedensel Boyut

Romanda hidayete erdirmede yardımcı kişi olarak yer alan Ata'nın dış görünüşü hakkında Ebru'nun anlatımıyla şu şekillerde bilgiler verilir:

İdeal fiziği, insanı kendine çeken ciddi bir görünümü var. Ondaki ciddilik benim için açıklanması güç bir duygu; insan hem yakın hem de uzak olmak istiyor. Boyu uzunca. Yürüyüşünden oturup kalkmasından fazlaca ağırbaşlı biri olduğu anlaşılıyor. Diğer erkekler 'gör beni' dercesine insanın üstüne üstüne gelirken o dikkat çekmemek için neredeyse başını bacaklarının arasına sokup öyle yürüyecek. Kızların yüzüne, hele gözlerine zorunluluk duymadıkça bakmamaya çalışıyor. Ha, doğulu, taşralı yani. (s.8)

Oh, Melike, onun daha ismini bile yazmadım değil mi? İsmi Ata. Bak, dinle, onu sana daha yakından anlatayım: Nefis bir başı var. Gür, kıvrıkcık saçlar. Ama, hep düzgün ve kısa kesilmiş şekilde. Kalınla ince arası kaşlar ve bebekleri simsiyah büyükçe iki ceylan göz.Düzgün kemikli bir burun ve biraz tarih kokan bıyıklar. Kalın etli dudaklar ve buğday rengi bir ten. İşte, Ata'nın başı yaklaşık böyle. Bu başa terbiye edilmiş sirk ayılarından birisinin, biraz uzuncasını koy böylece gövdesini de elde etmiş olursun. (s.9)

Ebru, Melike'ye yazdığı mektuplarda Ata'dan sıkça bahseder. Bu mektuplar sayesinde Ata'nın dış görünüşü hakkında bilgi sahibi oluruz. Ata, dış görünüş itibarıyla etkileyici biri olarak tasvir edilir. Ayrıca Ata, taşradan İstanbul'a gelmiş ve fakir bir ailenin çocuğu olduğu da yine bu mektuplardan şu şekilde öğrenilir. "Hayal edebiliyor musun, erkeklerin başbelası olan ben, Ebru, bir taşralının, âdi bir dağlının önünde küçük düşünüyorum!" (s.9)

Ata, taşradan gelmiştir ve Ebru bu yüzden Ata'yı adi biri olarak nitelendirir. Çoğu romanda olduğu gibi bu romanda da hidayete erdiren kişi olan Ata fakir, hidayete eren kişi Ebru zengindir.

1.4.6.2.2. Ruhsal Boyut

Ata'nın ruhsal yönü direkt olarak cümlelerle aktarılmamıştır. Ancak olayların gidişatından ve onun davranışlarından nasıl bir karaktere sahip olduğunu anlamaktayız. Ata, Allah inancı olan, insanları bu yönde etkilemeye çalışan biridir. Etkilediği kişilerin başında da Rabia gelmektedir. Ebru'nun yanında Gürkan'ın hidayete ermesinde de rol oynamıştır. Ata'nın düşünsel boyutu şu şekilde anlatılır: "-Ata'nın bütün felsefesi dini düşünceler üzerine kurulu. Onda yeni bir şey yok. Beni şaşırtan, etkileyen ona karşı duyduğum hisler, yoksa söyledikleri değil!" (s.59)

Bu diyalog cümlesiyle Ata'nın dini bir düşünceye sahip olduğunu öğreniyoruz. Ata, hidayete erdirme konusunda Ebru'ya yardımcı olan kişidir.

Ata, bakışlarını Ebru'nun gözlerine çevirdi.:

-Ebru, İsam'ın her ilkesi bir çiçektir. İyi bir müslümansa çiçek bahçesidir.

Çiçek bahçesini kim sevmez? Dinlenmek, eğlenmek ve büyülenmek için hep ona koşmaz mıyız? (s.97)

Bu bölümde Ata, Ebru'ya İslâm dininin güzelliklerini göstermeye çalışır. Burada da görüldüğü üzere Ata, dindar ve dinini yaymaya çalışan biridir.

1.4.6.3. Diğer Kişiler

Romanda yardımcı karakterlerden olan Halim hakkında şu şekilde bilgi verilir.

Ata'nın değerli dostu olan Halim İpek, İstanbul'da Edebiyat fakültesi son sınıf öğrencisiydi. İki yıldır birlikte oturuyorlardı. Çok iyi anlaşıyorlardı. Ömründe onun kadar neşeli bir genç daha tanımamıştı. Her çeşit sıkıntıyı öyle geniş yüreklilikle karşılaması vardı ki, doğrusu görülmeye değerdi. (s.55)

Halim, Ata'nın en yakın arkadaşıdır. Dindar bir genç olan Halim, ailesini kaybetmiş ve yetimhanelerde büyümüştür.

Gürkan, Ebru'nun aile dostlarının oğlu ve okul arkadaşıdır. O diğer arkadaşlarına göre daha ağırbaşlı bir yapıya sahiptir. Gürkan'ın eğitim durumu ve kişilik özellikleri romanda şu şekilde yer alır:

Gürkan, Güzel Sanatlar Akademisi mezunuydu. Tabii manzaraları konu esas olarak çok güzel yağlı boya tablolar yapmıştı. Hâlâ daha yapıyordu. İki kez kişisel sergi açmış ve sanat çevrelerince ilgi görmüştü. İnsan olarak ta iyi biriydi. Ebru, onu eskiden beri arkadaşları içerisinde en akli başında bir insan olarak görüyordu. Yıllar kendisini haksız çıkarmamıştı. Az konuşur çok dinlerdi. Mantıklı olanın yanında bulunma, vefa ve emniyet telkin etmek ilk akla gelen insanî özelliklerindendi. (s.154)

Gürkan'ın din konusunda pek bilgisi yoktur. Ancak Ebru vesilesiyle Ata ve Halim'le tanıştıktan sonra onda da bazı değişiklikler olur. Bu değişiklikler şu şekilde anlatılır:

Gürkan'ın yüzü gülüyordu:

-Bu kolay olmadı, sizle görüşükten sonra daha fazla 'boşlukta sallanan adam' rolü oynamaya devam edemeyeceğimi anladım, İslâm'a şuurla sahip çıkmaktan başka kurtuluş çarem yoktu. İslâm'ı öğrenmem için de elimdeki tek kaynak yaşlı babaannem. Onun öğrettikleriyle namazlarını kılmaya başladım. (s.208)

Bu değişimi ile Gürkan da hidayete eren kişiler arasına girer.

1.4.7. Zaman

Senatör'ün Kızı adlı romanın hangi yılları kapsadığı hakkında romanda bir bilgi yoktur. Zaman kavramı olarak daha çok aylardan ve günlerden bahsedilmiştir. Bu ayların akışı takip edildiğinde olayların başlayıp bitme zamanının bir yıl olduğunu anlamaktayız. Aşağıda verilen bölümde on kasımdan bahsedilir. Bu bilgi ile olayların kasım ayında başladığını anlamaktayız. " Her

zaman olduğu gibi bu on kasım'da da Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla büyük bir anma töreni yapıyordu." (s.36)

Olaylar devam ettikçe kasım ayına da vurgu şu şekilde devam eder. "Ebru için bu yıl ki kasım ayı her yıl olduğundan çok daha sıkıntılı geçiyordu. Başı sonu belli olmayan düşüncelerin içerisinde kendisini kaybolmuş sanıyordu." (s. 58)

Kasım ayının soğuk ve hüzünlü havası ile Ebru'nun ruh hali paralellik gösterir.

Romanın başlangıç tarihi tahmini olarak Kasım ayıdır. Bitiş tarihi de Ekim ayını göstermektedir. Romanın başında ve en sonunda verilen bu tarihlerin Milli Bayramlara denk gelmesi dikkat çekicidir. Bu günler şu şekildedir: "29 Ekim akşam... Köhne çatı katı inşa edildiği günden bu yana belki de en anlamlı saatlerini yaşıyordu." (s.277)

On Kasım Atatürk'ü anma gününden bahsedilerek romanın sonbaharda başladığı okura iletilir. Ancak aşağıdaki sonbahar tasviriyle mevsim özellikleri şu şekilde daha fazla ortaya koyulur. "Anadolu yakasındaki sahil yolundan hızla geçen arabalar görülebiliyordu. Yoldan sırtlara doğru bakınca, sonbaharın o herşeyin rengini solduran güneşinin izlerini açıkça görmek mümkündü." (s.41)

Ebru'nun Ata ile sohbetlerinin ardından girdiği ruh hali ay ay romanda şu şekilde belirtilir: "Onbir aralık cumartesi günü Emirgan'da buluşmak için sözleşmişlerdi. Bunu Ebru istemiş, Ata'da kabul etmişti." (s.74)

On bir Aralıkta iki arkadaşın buluşup sohbet ettikleri belirtilir. Bu sohbetin ardından on dokuz Aralık sabahı Ebru'nun sebebi bilinmeyen bir can sıkıntısı içinde olduğu şu şekilde aktarılır: "Ebru, ondokuz aralık cumartesi günü erken kalktı. Nedenini bilmiyordu ama, canı sıkılıyordu. Bir süre villanın geniş odalarında gezinip durdu."(s.82)

Ebru'nun bu sıkıntısının ardından Aralık ayının son günlerinde puslu bir Boğaziçi'nden şu şekilde bahsedilir: "Aralık ayının son günüydü, Boğaziçi sisler arasında belirsizleşmişti. Bugünlerde özellikle sabah saatleri hep böyle olur. İlerleyen saatlerle birlikte sis dağılırdı. Belli belirsiz, ipince bir yağmur da yağıyordu." (s.98)

Bu sis aslında Ebru'nun ruh durumuyla orantılıdır. Yapılan sohbetler neticesinde Ebru'nun aklında cevabı aranan sorular oluşmuştu. Bu haliyle o da Boğaziçi gibi sisler içindedir.

Ebru bu sorulardan kurtulabilmek için Ata'dan kaçmayı düşünür ve Mart ayına kadar onunla görüşmez. Bu durum şu şekilde anlatılır.

Sekiz mart cuma gününe kadar Ebru, Ata'yla konuşmamak için üniversitenin içinde köşe bucak kaçıp durdu. (s.119)

Üçbuçuk ay süreyle sizden vazgeçtim. İnanç ve düşüncelerinizi ciddiye almadım, yapabildiğim kadar araştırdım hâlâ da tüm gücümle devam ediyorum. Kendi kendimle ve çevremle bir yol ayırımına girdim. (s.122)

Ebru, Ata'ya yeni bir yola girdiğinden bahseder. Bu duyguların Mart ayında oluşması tesadüf değildir. Mart doğanın canlandığı, bitkilerin filizlenmeye başladığı zamandır. Ebru'nun içindeki iman duygusu da tıpkı tabiat gibi yeşermeye başlamıştır.

Baharla birlikte filizlenen duygular Haziranda daha da olgunlaşır. Tüm öğrenciler not telaşı içindeyken o farklı düşünceler içindedir.

İki mayıs perşembe. Ebru sınıftaki yoğun uğultu içerisinde kendini kaybolmuş hissediyordu. Haziran sınavları için öğrenciler birbirlerinden çeşitli derslere ait not, teksir ve kitap alıyorlardı. (s.145)

Dokuz mayıs... Ebru odasında, denize bakan geniş pencerenin önündeki koltuğun içine yığılırcasına oturmuş düşünüyordu: Etrafında büyüyen bir sessizlik vardı.(180)

Haziran sınavları devam ediyordu. Ebru, sınava gitmek için villadan çıkmaya hazırlanıyordu. Pencereden baktı, güneş büyüğü bir yaz gününü müjdeliyordu. (s.225)

Sınav dönemi ay ay yukarıdaki şekilde anlatılır. Bu dönemin ardından Ebru daha fazla kendine zaman ayırır ve sürekli okuyarak kendini geliştirmeye çalışır. Bu durum romanda şu şekilde yer alır: "Ağustos... Ebru günlerini okuyup konuşarak geçiriyordu. Uğraşlarına kendini öylesine kaptırmıştı ki bazen zamanın yapmak istediklerine yetmediği hissine kapılarak panik bile oluyordu." (s.255)

Ağustos ayında ekinlerin ürün vermesi gibi Ebru da ürün vermeye başlar. Artık o göğsünde iman duygusunu taşıyan bir Müslüman'dır.

Yukarıda verilen zaman dilimleri ve özellikleri belirtildiği gibi Ebru'nun ruh durumu ile eş orantılı olarak değişir ve gelişir. Bu romanda zaman değişimi ile kişilik değişiminin uyumunu bir arada görmekteyiz.

Romanda yer alan zamanlar tarih açısından önem arz eden zamanlardır. Örneğin "29 Ekim", "On Kasım" ve "Sekiz Mart" bunlardan dikkat çekenleridir. Tam tarihi verilen zamanlar özel gün ve bayramlara denk gelmektedir.

1.4.8. Mekân

1.4.8.1. Açık Mekân

Romanda ilk mekân tasviri Marmara denizi ile başlar. Bu tasvir Ebru'nun gözüyle anlatılır ve onda uyandırdığı hisler dile getirilir.

İçim sıkıldı, gel biraz balkona çıkalım. Ohh, gece çok güzel. Marmara, koyu bir sessizlik içerisinde. Denizin koyu lacivert sularında sessizce yollanan bir tankerin sarı ve açık kırmızı ışıkları mat mat parlıyor. Sağda deniz fenerinin ışığı karanlığa göz kırıp duruyor. Ohhh, herşey şimdi çok daha iyi. Akıllılık ettim de salıncağı kaldırmadım, ne güzel. Başımla birlikte her şey sallanıyor; yıldızlar, yılan yüzlü tanker, işaret lâmbası, bahçenin, soluk ampüllerin ışığı altında hayaletleşmiş ağaçları, hepsi. (s.13)

Kendini bir boşlukta hisseden Ebru, Marmara'da aradığı sessizliği ve huzuru bulur. Ebru'nun içinde bulunduğu çıkmaz ve karanlık dış mekânla eşleşir. Onun içinde bulunduğu durum mekân tasviriyle somutlaştırılır.

Ebru, penceresi bahçeye ve denize bakan odasında, camın kenarındaki koltuğa oturmuş denizi seyrediyordu. Dün gibi bugün de gökyüzü gözükmüyordu. İri kül yüzlü bulutlar kuzeyden güneye doğru hızla akıyordu. Bir an, bu yağmur dolu bulutların arasından yol bulan bir demet güneş ışığı, denizin yüzünü pırıltılara boğarak tekrar öfkeli bulutların arkasında kayboldu. (s.58)

Dün gibi bugün de gözükmeyen gökyüzü, yağmur dolu ve öfkeli bulutlar Ebru'nun ruh durumunu yansıtır. Bu karanlık gün gibi Ebru da karanlıklar içindedir.

Ayrıca bu tasvirde olayın geçtiği şehrin İstanbul olduğunu anlıyoruz. Bu fikri destekleyen diğer unsurlardan biri de semt isimleridir. Aşağıda verilen örnekte Aşiyen yokuşundan şu şekilde bahsedilir. "Yolun boş olmasından faydalanarak çoğu zaman yaptığım gibi trafik kurallarını çiğneyerek yaya geçitlerinden ve yoldan geriye doğru Aşiyen yokuşuna girdim." (s.16)

Ebru baştan çıkarmak için uğraştığı Ata'yı takip eder. Aşiyân yokuşundan ilerleyerek onun gittiği yer olan mezarlığa varır.

Kendime iyi bir dede seçmeliydim. Ata'dan da fazla uzaklaşmak istemiyordum çünkü korkuyordum. Mermerleri hoşuma giden bir mezarın önünde durmaya başladım. Melike, mezarlık ürkütücü olduğu kadar ilginç bir yer de. İlk kez bu kadar değişik şekilde oyulmuş taşı bir arada görüyordum. Devrilmiş taşlar da vardı, viraneliklerinden belliydiki sahipleri yoktu. (s.17)

Yukarıdaki alıntı Ebru'nun Melike'ye yazdığı mektuplara aittir. Ebru, mezarlıkları ürkütücü bir yer olarak anlatır. İlk buluşma yerinin mezarlık olmasının sebepleri vardır. Bu yer sayesinde ölüm düşüncesi Ebru'nun aklında oluşur ve zihnini şu şekilde kurcalar. "Yıldız yokuşu, Boğaz Köprüsü, oradan da Ankara asfaltına geçtim. Ne yaptığımı, yolları nasıl geçtiğimi bilmiyordum." (s.23)

Açık mekân olarak Ebru'nun araba ile geçtiği mekânlar verilir. Bu mekânları yukarıda verilen örnekte olduğu gibi Yıldız Yokuşu, Boğaz Köprüsü, Ankara asfaltı gibi İstanbul'un muhtelif yerleri oluşturur.

Ebru ile Ata'nın buluşmaları dış mekânlarda gerçekleşir. Bu buluşmalarda hem dışarıyı seyredeler hem de bu yolla Ata, Ebru'ya gerçek yaratıcıyı göstermeye çalışır. Buluşma anlarındaki mekânlar aşağıdaki gibi romanda yer bulur.

Hâlâ oldukları yerde duruyorlardı. Bu soru Ata'yı biraz şaşırtmıştı. İlk ne diyeceğini kestiremedi. Yeniden yürümeye başladılar. Bebek koyuna sığınmış kayak ve kotralar nazla sallanıyorlardı. (s.39)

Rumelihisarı'nın çevresini ağır adımlarla dolaşarak karşı kaldırıma geçtiler. Havada nem, kıyıya çarpan sulara yosun kokusu vardı. Kelleşmiş ağaçların ıslak sarı yaprakları, diplerinde hareketsiz duruyordu. Karadeniz'e doğru alçalan mat bulutların arasında iyice belirginsizleşmişti. Lacivert sular şimdi kurşunî bir renk almıştı. (s.40)

Ta, Üsküdar sırtlarından başlayarak, Kandilli' ye kadar uzanan alandaki bitki örtüsü, sarının, kahverenginin ve yeşilin en cansız tonlarıyla ölüyordu. Daha ileriler ise, biraz da havanın kapalı ve sisli olmasından dolayı, pek net olarak gözüküyordu. (s.41)

Ata'da gökyüzüne baktı: kurşuni bulutların ardı arkası gözüküyordu. Vakit de ikindiye yaklaşmıştı. Bulutların arkasında kalan güneş, onları mat bir aydınlıkla parlatıyordu. (s.48)

Boğazın suları bazen gri, bazen külrengi, bazen de kurşunî renklerle değişip duruyordu. Dalgalar kıyıya şimdi biraz öncekinden daha hızlı çarpıyordu. Sol taraflarında geniş bahçeli villalar vardı. İri kıyım çınarların ve sahil çamlarının arasında büzülüp, ufalmış gibi gözüküyorlardı. Bazılarının kafesli, göz alıcı pencerelerine kadar yükselmiş olan sarmaşık ve asma sapsarı kafeslerin arasından kel kel sarkıyordu.(s.49)

Yukarıda verilen mekânların tümü Ebru ile Ata'nın sohbet yerleridir. Bu iki arkadaş sürekli olarak dışarıda buluşarak zaman geçirirler. Önceleri Ebru'nun niyeti Ata'yı baştan çıkarmaktı. Ancak Ata onu doğru yola iletebilmek için elinden geleni yapar. Sonunda da başarılı olur. Ebru bu sohbetler sayesinde gerçek yaratıcı olan Allah'ı bulur.

Senatör'ün Kızı adlı romanda mekân, tarihten bahsedilmek için de kullanılır.

Ebru, hisarı hayranlıkla geziyordu. Tek kelime ile şahane ve şaşırtıcıydı. Ebru, asıl şaşırtıcı olanın bu hisarın dört ay gibi inanılmaz bir süre içinde yapıldığını bilmemesiydi. Gerçekten bin usta ve iki bin işçi canla, başla çalışmış ve bu inci güzelliği Boğaziçi'ne yerleştirmişti. Hisarın, Dağ, Dizdar, Hisarpeçe, Sel ve İstihkam adlı beş kapısı, onüç küçük burcu, Zağnospaşa, Saruca Paşa, Halit Paşa isimli üç de büyük kulesi vardı.. (s.83)

Yukarıdaki bölümde Hisar'dan Boğaziçi'nden bahsedilerek İstanbul'un önemli tarihi mekânları hakkında bilgi verilir. Ve bu mekânların Türk milleti için ne denli kıymetli olduğu anlatılır. Tarihi mekânların yanında dini mekânlara da yer verilir. Özellikle camilerden bahsedilerek İstanbul'un manevi havası okura hissettirilir.

-Nereye gidiyoruz?

-Sultanahmet'e doğru.

Ebru, neşeyle:

-Okey kaptan, dedi. (s.102)

"İlerlemeye başladılar. Ata'nın bakışları boşluğa doğru yükselen minarelerdeydi:

-Dörtüüzotuz yaşında!

-Cami mi?

-Evet. Muhteşem Süleyman'ın Mimar Sinan'a yaptırdığı harika!.." (s.105)

Verilen alıntı bölümlerinde İslâm dini için çok önemli bir mekân olan Sultanahmet Camisinden bahsedilir. Ata'nın Ebru'ya bu mekânlarda Allah'ı anlatmasının sebebi onun bu manevi ortamlardan etkilenmesini sağlamak ve

düşünerek gerçeği bulmasına yardımcı olmaktır. Yazar, iki arkadaşı sohbet için buluşturduğu zaman İstanbul'un önemli yerlerini okura güçlü bir gözlemler sunmaya çalışır.

1.4.8.2. Kapalı Mekân

Romanda kapalı mekân olarak ilk Ebru'nun evinden bahsedilir. Ablasıyla evde buldukları an anlatılırken salonda bulunan Amerikan bar romanda şu şekilde yer alır. "Gelen ablası Tijen'di. Hızlı adımlarla salondaki Amerikan bara doğru yürürken balkondaki Ebru'yu gördü ve yüksek sesle bağırdı:

-İyi akşamlar." (s.28)

Müslüman bir aileye ait olan bu evde bar bulunmaktadır. Bu bilgiler ailenin İslâm'ın gereklerine göre yaşamadıklarını gösterir.

Diğer bir ev tasviri de şu şekildedir:

Ata, Halim isimli arkadaşıyla beraber Fatih'te oturuyordu. Evleri, eski püskü bir apartmanın çatı katındaydı. Pencereleri Akdeniz Caddesi'ne bakıyordu. Evin, canı çıkmış iki odası, küçük bir holü vardı. Fayanslarının yarından çoğu kırılmış, su musluklarının metal kısımları pas tutmuş, dolaplarının ekserisinin menteşeleri çürümüştü. Ahşap yerler ve formikalarda sağlam yer yok gibiydi. Evin bir de döküntü mutfağı vardı. (s.55)

Ata ile Halim üniversite öğrencisidir ve aynı evi paylaşırlar. İkisi de maddi açıdan sıkıntı çeker. Yukarıdaki bölümde yaşadıkları ev anlatılmaktadır. Bu bilgiler onların yaşadıkları hayatın zorluklarını göstermektedir. Arkadaşların semt olarak Fatih'te kalması da tesadüf değildir. Fatih semti İslâmiyet'in yaşandığı bir mekân olarak tanınır. Bu iki arkadaşın yaşayış şekli semtle uyumludur.

Ata'nın evi hakkında verilen diğer bir tasvir de şu şekildedir:

Aynı günün gecesi Ata ile Halim yataklarında uyku öncesi konuşmalarını yapıyorlardı. Işığı söndürüp Akdeniz Caddesi'ne bakan pencerelerin perdelerini açınca çevreden cansız bir ışık sağnağı camlardan içeriye doluyor ve odanın karanlığını loş bir aydınlığa çeviriyordu. Karşı sokaklardan geçen arabaların farlarından yayılan ışıklar duvarlarda esrarlı gölgeler çiziyor ve hemen kayboluyordu. (s.209)

Bu bölümle Ata'nın evinin Akdeniz Caddesi'ne baktığını öğreniyoruz. Cansız bir ışık, loş bir aydınlık, esrarlı gölgeler gibi kullanılan tamlamalar bu mekâna bir esrar yüklemektedir. Bu daha sonra Ata yerine Halim'im o evde

öldürülmesine zemin hazırlamak için yapılmış bir tasvirdir. Mekân ile orada yaşanan olaylar aynı doğrultuda ilerler.

Ata, Gürkan ile sohbet etmek için evine gider. Bu ziyaret esnasında Ata'nın gözünden ev şu şekilde anlatılır:

Yemekten sonra oturma odasına geçtiler. Burası geniş bir salondur. Kapıları, pencereleri ve tavanı ahşap oymalarla süslüydü. Ata, bu göz alıcı işlemleri hayranlıkla seyrediyordu. En az yüzelli yıl öncesine ait olduğu anlaşılan ceviz koltuklar Fransız usulü motif ve biçimleriyle salonun en gözde eşyası oldukları fark ediliyordu.

Karşılıklı duvarlara yerleştirilen yağlı boya tablolarında güneşin batışını ve doğuşunu gösteren manzaralar vardı. Fevkalâde güzel olan bu tablolar salona hem canlılık hem de hüznü veriyordu.

Tavanın orta yerinden sarkıtılmış olan avizenin billûrlarından yayılan ışık sanki salona serpiliyor gibiydi.

Sağ köşede uzun bir büfe vardı. İçerisinde kullanılmayan gümüş eşyalar, seramik vazolar, Çin işi fincan takımları vardı.

Yere, salonu kaplayacak genişlikte bir halı serilmişti. Her halinden belliydi ki ince bir emeğin ürünüydü. Koltukların aralarındaki güvercin ayaklı sehpa'nın üzerindeyse geniş damarlı mermerler vardı. (s.166)

Romanda en uzun mekân tasviri olarak Gürkan'ın evi yer alır. Bu tasvir ile evin çok kaliteli ve ince bir zevkle döşendiği öğrenilir.

1.4.9. Dil ve Üslup

Senatör'ün Kızı adlı romanda sanatkârane bir üslup kullanılmıştır. Kullanılan dil ince ve edebi bir şekilde oluşturulmuştur.

Sahili izleyerek yürümeye başladı. Deniz misket oynayan çocuklar gibi dalgalarını kıyaya doğru yuvarlıyordu. Dalgalar da kıyadaki yeşil, saçaklı yosunlarla kaplı taşların arasına sıkışan bir insan nefesi gibi boşalıyordu. Sanki deniz soluyordu, soluyor ve rahatlıyordu. (s.181)

Romanda kullanılan sanatkârane üslup daha çok tasvir bölümlerinde kendini gösterir.

Lacivert maskeli gece her yanı sarmıştı. Deniz, derin bir sessizlik içinde uyuyordu. Sahilin sağ tarafında senatörün villası beyaz renkli ahşaplarıyla seçiliyordu. Büyük salonun bahçeye bakan pencerelerinden sarı, parlak bir ışık denize kadar uzanıyordu. (s.204)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi yoğun bir şekilde mecazlı anlatıma yer verilmiştir. Lacivert maskeli gece gibi sıfat tamlamalarının sıklıkla kullanılması sanatsal yönü daha da ön plana çıkarmıştır.

Adlardan dönen vapur koyu Marmara'nın koyulacivert sularını uykudan uyanmaya zorluyordu; ıslığıyla da denizi ve kıyıyı tarıyordu. Işık bir ara taşların üzerine tünemiş martıları ve kendilerini aydınlattı. Martılar huzursuzlukla kaynaştılar. (s.206)

Bu paragrafta da yine sanatkârane üslup özellikleri görülür. Ayrıca bu alıntı da yazım yanlışı bulunmaktadır. "Koyu lacivert" kelimeleri ayrı yazılması gerekirken birleşik yazılmıştır.

Senatör'ün Kızı adlı romanda çok uzun cümlelere yer verilmiştir. Aşağıda bulunan paragraftaki cümleler bunun bir göstergesidir.

Geçen akşam ender vukua gelen olaylardan biri olmuş, senatör Solak'ın ailesi akşam yemeğinde tam tekmil sofrada hazır bulunmuşlardı. Ebru, bunu fırsat bilerek Ata'yla arasında geçenleri, gayet açık sözlülükle anlatmıştı. (s.128)

Bu paragraf sadece iki cümleden oluşmuştur. Burada cümlelerin uzunluğu dikkat çekicidir.

Bunun yanında diyalog bölümlerinde daha çok kısa cümlelere şu şekilde yer verilmiştir. "Ebru, daha ileri gitmesine izin vermedi:

-İşte yanıldığını gördün. Konuyu daha fazla uzatmayalım. Seninle konuşmamız burada..." (s.142)

Romanda terimlere de şu şekilde yer verilmiştir. "Melike, fena halde sinirlendi:

-Siz hep manyaksınız be! Başımıza son yıllarda bir de bu çıktı; sosyalist, komünist, faşist, gerici daha bilmem ne. Ne bunlar?" (s.24)

Yukarıda verilen diyalog bölümünde sosyal yapıyla ilgili olan "sosyalist, komünist, faşist, gerici" terimler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra bir üslup özelliği olarak samimiyet belirten kelimelere de yer verilmiştir.

Bak şekerim, bir saatten az vaktim var, o zamana kadar konuşabiliriz. (s.30)

Canım Melike, bugün uzun süre odamdan çıkmadım. Müzik dinledim.

Goethe'den, Nietzsche'den okudum. (s.8)

-Tatlım, yoksa sen büyücülüğe mi başladın? (s.29)

Burada verilen cümlelerdeki "şekerim, Canım Melike" gibi samimiyet belirten kelimeler romanın bazı cümlelerinde yer almaktadır.

Küfür içerikli cümleler de roman da şu şekilde yer alır:

-Evet, onlar kadar pezevenksin! Ya da onların değişik bir şekilde uzantısısın. Onlar da bu ülke insanlarına senin bana fahişeliği övdüğün gibi ben de bu ülke insanlarının eskiden çok daha iyi ve temiz kişiler olduğuna inanıyorum, pezevenk, pis jigolo! (s.90)

Burada kullanılan küfür ile kadına meta olarak bakan tüm erkeklere göndermede bulunulur.

Kurulan cümlelerde ikilemelere de şu şekilde yer verilmiştir: "Yaşlı babaannem, babam ve annem yuvalarına katılan cıvıl cıvıl bir bebekle mutluluklarının zirvesine çıkmışlar. (s.114)

Düşünüyor, yavaş yavaş koridor boyunca yürüyordu." (s.120)

Romanın bazı yerlerinde yazım yanlışlarına rastlanmaktadır. Bu hatalar kelimelerin ayrı yazılma gerekliliğinden de oluşur.

Kısacası düşüncelerimi hernekadar başka konulara yönelttimse de olmadı; aklımda hep o! (s.8)

-Size katılmıyorum. Bugün belki sadece onbin kişinin vicdanı lâikleşebilmiştir. Tamam, sosyal sistemler, onların arkasındaki ekonomik yapılar Allah'ın emirlerine dayanmıyorlar. (s.46)

Bu cümlelerde yer alan "hernekadar, onbin" kelimeleri ayrı yazılmalıdır.

Romanın tümünde sayı bildiren kelimeler birleşik yazılmıştır. Bu kitabın genelinde görülen bir yazım yanlışdır.

Ohhh, herşey şimdi çok daha iyi. Akıllılık ettim de salıncağı kaldırmadım, ne güzel. (s.13)

Bunun nasıl birşey olduğunu anlayabilmeniz için Allah'a iman ne olduğunu öğrenmeniz gerekir. (s.66)

Her zaman ayrı yazılması gereken "şey" bitişik yazılarak dil sapması yapılmıştır.

"Devrilmiş taşlar da vardı, viraneliklerinden belliydiki sahipleri yoktu." (s.17) Bu cümlede de dil bilgisi sapmaları gerçekleştirilmiştir. "birşey" kelimesi "bir şey", "belliydiki" kelimesi de "belliydi ki" şeklinde yazılarak yapılan hatalar giderilebilir.

Eserde samimi hitap cümlelerine şu şekilde de yer verilir: "-A, evladım dedi Firdevs Hanım, söylediklerin sadece bir yaratıcının varlığını kabul etmekle çözüme kavuşturulmuş olur." (s.171)

Buradaki "A, evladım" sözcüğü ile samimi bir hitap cümlesi kullanılmış olur.

Romanda dil bilgisi yanlışları şu şekilde devam eder: "Dikkat ettinse eğer farketmişsindir, çevremizdeki insanlar samimi olarak Tanrı'ya kesinlikle yönelmemektedirler. Çünkü O'na ihtiyaçları kalmıyor." (s.34) Bu cümlede "fark etmek" fiili birleşik yazılmıştır. Ancak burada da görüldüğü üzere bu eylemin ayrı yazılması gerekir. Ayrıca yaratıcı için kullanılan "O" kişi zamiri büyük harfle yazılarak ona gelen ekle kesme işareti ile ayrılmıştır. Bu kullanım tamamıyla yanlıştır.

Romanda bazı kelimelerin ünlü uyumlarına uygun olarak yazılmadığı görülür. " Her zaman olduğu gibi bu on kasım'da da Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla büyük bir anma töreni yapıyordu." (s.36) Burada "dolayısıyla" sözcüğü cümle içinde yanlış yazılarak "dolayısıyla" şeklinde kullanılmıştır.

Yapılan yazım yanlışlarını şunları da ekleyebiliriz. "Vadedilen nurlu ufkun, yeşilin ve mavinin tepelerinden doğduğunu bizden öncekiler görmedi, bizler de göremedik, bizden sonrakiler de göremeyecekler." Bu cümlede "göremeyecekler" olarak yazılması gereken sözcük okunduğu gibi yazılarak yazım yanlışı oluşturmuştur.

1.5. BİZE NASIL KIYDINIZ

Emine Şenlikoğlu'na ait olan bu romanın ilk baskısı 1988 yılında yapılmıştır. İki yüz otuz yedi sayfadan oluşan romanın giriş bölümlerinde okuyucuyu aydınlatacak ve yönlendirecek bazı bilgilere yer verilmiştir.

Roman bir bütün halindedir ve bölümlere ayrılmamıştır. Sadece 135. sayfasında "RUH DOKTORUNDA" ve 138. sayfasında "PAZAR SABAHİ" başlıkları bulunur.

Ön söz yerine "DİKKAT" başlığı altında oluşturulan bölümde 1985 yılında çıkarılmaya başlanılan "MEKTUP" dergisinden bahsedilir. Bu derginin çıkarılabilmesi için yayımlanan kitapların kazançlarının kullanıldığı belirtilir. Bu durumun ise bazı kişilerin korsan yayın yapmasıyla sekteye uğradığı iddia edilir. Korsan yayınlar ve bu yayınların yazarlara verdiği zararlardan "DİKKAT" bölümünde şu şekilde bahsedilir:

Yayınlanmış olduğumuz kitapların geliri ile dergiyi devam ettiriyorduk. Fakat kendilerini defalarca ikaz etmemize rağmen, Allahtan korkmayıp, kuldan utanmayan, Beyazıt'daki Beyazsaray çarşısındaki "AYDIN" YAYINEVİNİN SAHİBİ ABDULLAH AYDIN HOCA VE OĞULU FEYZULLAH AYDIN. VE YİNE OĞULLARINDAN "MÜJDE" YAYIN EVİNİN SAHİBİ FARUK AYDIN, "SEMA" YAYIN EVİNİN SAHİBİ NURİ AYDIN, MEHDİ AYDIN VE DİĞER OĞULLARI. ENİŞTELERİ İMRAN ÇİLEYE ZEYNEL DEMİRTAŞ, İLHAN FARUK DOYURANLA beraber işbirliği yaparak kitaplarımızı bizden habersiz bozuk bir şekilde basıp satmaktadırlar. Maalesef iyi kimselerdir dediğimiz bazı kimselerde bu durumu bildikleri halde hâla bunlarla alış veriş yapmaktadırlar. İstanbul'daki ve Anadolu'daki bütün kitapçı kardeşlerimize diyoruz ki; ne biz, nede toptan kitap verdiğimiz dağıtımçıları bu adamlara bizim kitaplarımızı vermemektedirler. Bu adamlardan kitaplarımızı almanıza asla razı değiliz. Çünkü adamlar asla haram ve helâl tanımamaktadırlar. Allahtan korkup kuldan utanmamaktadırlar. Dergiyi mali sıkıntıya sokup rejimden önce bunlar kapanmasına sebep olacaklardır. İçinde zerre insanlık duygusu ve iman olan kardeşlerimize durumu bildirir, bunlara karşı Allah için tavır almalarının istirham ederiz." (s.5)

İslâmi romanların genel özelliği olan mesaj verme amacı, kitabın giriş bölümünde aşikâr bir şekilde uygulanmıştır. Yazar okurun ne yapması ve ne yapmaması gerektiğini ona bildirir. Romanların giriş bölümlerinde pek rastlanmayan bu durum okuru bilgilendirme ve yönlendirme amacındadır. Ayrıca burada sosyal ve ekonomik bir konuya da değinildiğine dikkat çekmek gerekir. Günümüzde dahi devam eden korsan yayımlara engel olunmaya çalışılır.

Romanda "DİKKAT" bölümünü "BİR KAÇ SÖZ" bölümü takip eder. Bu bölümde *Bize Nasıl Kıydınız* romanı hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Yazar romanın içeri hakkında şunları söyler: "Üç kişinin hayatını bir hayatta topladım. Sık sık yaptığımız tartışmaları olayın kahramanlarında canlandırdım. Edebiyattan fakir olan kitapçıkta mücadele azmini ve günümüz çarpıklıklarını bulacaksınız." (s.6)

Yazar içerikte kendi tartışma konularını açıklamayı ve bunları romanda canlandırmayı amaçladığını dile getirir. Bunun yanında eserinde edebi eksiklik olduğunu da belirtir. İslâmi yazarların çoğunda amaç toplumu bilgilendirmek ve doğru yola iletmek olduğu için edebi hususlar arka plâna atılmaktadır. Bu yönüyle romanlar, popüler roman özelliklerini de ortaya koyarlar. Yazar bu durumdan

dolayı da okurdan özür diler: "Gülü seven dikenine katlanır' misali kitapçığı seven ufak tefek hatalarına katlanır..."(s.6)

İslâmi romanlar sanatsal özellikleri açısından eleştirilse de çoğunlukla en çok satanlar arasında yer alırlar.

"Sadece bizim kitapları değil, en çok satan bütün yayın evlerinin kitaplarını da basıp satmaktadırlar."(s.5) *Emine Şenlikoğlu* burada sadece bizim en çok satanlarımız değil diğer en çok satanlardan da bahsedilerek *İslâmi romanların* satışları hakkında bilgi verir.

*Bize Nasıl Kıydınız*¹³¹ romanının yazılış yeri yazar tarafından okura iletilir. "Yalnız o iki kitabın ön sözünü dışarıda yazmışım. Onlar kısmende olsa şanslı sayılırlar. Fakat bu ön sözü ceza evinde yazıyorum." (s.7)

Emine Şenlikoğlu'nun cezaevinde oluşu bilgisi bu şekilde okura ve incelemeyi yapan bizlere aktarılır.

1.5.1. Konu

Rabia ve ailesi İslâmiyet'ten uzak bir şekilde hayatlarını sürdürür. Bunun sonucunda ailesi parçalanır ve yalnız kalan Rabia'nın doğru yolu bularak hidayete ermesi romanın konusunu oluşturur.

1.5.2. Özet

Rabia, bir gece annesinin kahkahalarıyla uyanır. Annesini odasında pisliğini yapmış ve onunla oynarken görür. Ne olduğunu anlayamayan Rabia, babasıyla birlikte komşularını çağırır. Bu esnada kardeşi İsmail'in odasında olmadığını fark eder. Polisin aramasıyla İsmail'in cesedi evin bodrumunda bulunur. Polise göre anne bir yasak aşk yaşamış ve oğlu İsmail de bunun kurbanı olmuştur.

Her şeye rağmen Rabia, annesinin bunları yapabileceğine inanmaz. Ailesi ve komşuları aklını kaybeden annesini hastaneye yatırmak istese de o buna karşı gelir ve annesine üç ay gibi bir süre bakar. Bu sorumluluğa daha fazla dayanamayan Rabia, annesini hastaneye yatırmaya razı olur. Hastanenin kötü koşullarına dayanamayan Hacer Hanım bir süre sonra ölür. Babasının Nermin

¹³¹ Şenlikoğlu, *Bize Nasıl Kıydınız*, 1991.

yengesiyle konuşmalarını duyan Rabia, tüm gerçekleri öğrenir. Babasının abisinin karısı Nermin ile yasak ilişkisi vardır ve tüm olanların sebebi bu ilişkidir. Rabia, tüm gerçekleri herkese açıklar. Babası ve yengesi yaptıkları yüzünden hapse girer.

Hayatta yalnız kalan Rabia bir işe girer. Orada tanıştığı Cemil adındaki kişi onu uçuruma sürüklemeye çalışır. Ancak, Rabia'nın tanıştığı Hüseyin, onu olumlu yönde etkiler ve hidayete ermesine vesile olur. Rabia, amcasını da doğru yola yöneltmek için çabalar başta başarılı olamasa da sonunda muvaffak olur. Bu yolda Tâhâ ve nişanlısı Yıldız da onlara katılır. Fabrikada çalışan Hüseyin, irticai hareketlerde bulunduğu dair kendine atılan iftiralar neticesinde hapse girer. Nişanlı olduğu kız onu bekleyemeyeceğini söyleyerek terk eder. Delil yetersizliğinden serbest kalan Hüseyin, Rabia'yı arar ve Rabia'nın amcasından onun Ramazan'la evlendiğini öğrenir.

1.5.3. Ana Fikir

Hayatı İslâmi kurallara göre yaşamak gerekir, aksi halde insanlar mutsuz olacaktır.

1.5.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Bize Nasıl Kıydınız adlı romanda hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı romanda geçen tüm olaylardan haberdardır. İsmail'in öldürüldüğü, Hacer Hanım'ın delirdiği olayın gerçek yüzünü bildiği halde bunu açıklamaz ancak şu şekilde hissettirir: "Kadın ilk önce eltisi Nermin hanımın yanına geldi. Herkesin önünde Nermin hanımın gözlerine baka kaldı. Sonra İsmail'in cesedi başına gitti. Sanki bir şeyler hatırlar gibi oldu." (s.21)

Bu cümlelerde Hacer Hanım'ın eltisi Nermin'e farklı davrandığından bahsedilerek olay hakkında ipucu verilmeye çalışılır. Burada hâkim bakış açısının etkileri görülmektedir. Ayrıca anlatıcı kahramanların ruh hallerinden ve düşüncelerinden de haberdardır. Bu durum romanda şu şekilde yer alır: "Fakat Rabia'yı uyku tutmuyordu. Annesini düşündü. İsmail'i... Ve de annesinin görünmeyen sevgilisini. Sağa sola döndü." (s.44)

Anlatıcı Rabia'nın annesini ve kardeşini düşündüğünü bilir. Yatak odasında uykusuz geceler geçirdiğinden haberi vardır ve bunu okurla paylaşır.

Romanda gösterme tekniğinden sıklıkla yararlanılmıştır. Olayların çoğu kişilerin birbirleriyle kurdukları diyaloglarla gerçekleşir.

-Bir şey gördüm amma boşver.

-Söyle be kızım.

-Boşver dedim ya.

-Aaaa kızım söyle açılırsın.

-Öyle bir rüyaki açılmam mümkün değil. (s.45)

Rabia'nın asıl suçlunun babası olduğunu öğrendiği gece bu şekilde anlatılır. Diyalog bölümleri Hüseyin'in Rabia'yı doğru yola iletmeye çalıştığı anlarda da sıkça kullanılır.

-Rabia kardeş, öğle namazını kıldın mı?

-Yoo... Arkadaşlarla sohbet ediyorduk.

-Arkadaşların sohbeti, cenneti kaybettirecek kadar önemli mi?

-Hayır.. Şey.. Yanlış anladın ağabey.. Birazdan kılarım, dedim. (s.101)

Bize Nasıl Kıydınız adlı romanda mektup tekniği sıkça kullanılmıştır. Romanda karşımıza ilk olarak sahte bir mektup çıkar. Hacer Hanım'ın bir sevgilisi olduğuna herkesi inandırmak için İhsan Bey sevgili ağzından bir mektup yazarak Komiser Bey'e gönderir. Mektup romanda şu şekilde yer alır:

Sayın Komiser Bey,

Ben Hacer DİKMEN'in sevgilisiyim. Beni aradığınızı duydum. Size tavsiyem beni aramayınız, çünkü bulamazsınız. Şu kadarını söyleyeyim ki , İsmail denen p... öldürmeseydik belki bulurdunuz ve de ben hayatta olmazdım.

Bu gerçeği bilmenizi istedim.

Saygılarımla... (s.27)

Bu sahte mektubun yanında Hüseyin'in Rabia'nın hapisteki babası İhsan Bey'e gönderdiği mektup da yer almaktadır. Bu mektubun hitap ve başlangıç kısmı şu şekildedir:

Allah (cc)'ın hidayetine nail olmanız dileğiyle, Merhaba İhsan ağabey.

Mektubumu şaşkınlıkla okuyacağınızı bildiğimden, ilk olarak size kendimi tanıtayım.. Daha sonra niçin böyle mektup yazdığımı açıklarım:

Ben kızınızın çalıştığı iş yerinde çalışmaktayım.. Tabii kızınızın çalıştığını bilmiyordunuz değil mi?.. Kızınızla irtibat kurmadığınızı öğrenmiş bulunmaktayım. Ne kadar dertli olabileceğinizi düşünerek sizi satırlarımla rahatsız ettim. Kısacası ben müslüman bir fert olarak, kızınızı kardeşim gibi dert ettiğimden onun babasına mektup yazmayı da vazife bildim... (s.210)

Kendini muhatabına tanıtan Hüseyin, sonrasında İhsan Bey'i gerçek ve inanan bir Müslüman olmaya davet eder. Bu daveti yaparken bizden yani Müslüman Türk halkından çalınan değerleri şu şekilde sıralar:

- 1- Allah ile kulun arasına girdiler...
 - 2-Peygamberimizle Ümmetinin arasına girdiler.
 - 3-İslâmdan Müslümanı soğuttular. İslâmı kasti olarak yanlış tanıttılar...
 - 4-Müslümanlara evliyaları üfürükçü, gerici gibi tanıttılar...
 - 5-Ana-Baba ile evladın arasına girdiler...
 - 6-Karı-Koca arasına girdiler...
 - 7-Muallim ile talebe arasına girdiler..
 - 8-Kardeş ile kardeş arasına girdiler.
 - 9-Evlerimize, gönüllerimize yerleşerek, kendimiz ile kendi aramıza girdiler.
- Velhasıl, İhsan ağabey bizi yaktılar, bizi bizden çaldılar... Bize kıydılar...

Bizi dinini hiç tanımayan, buna rağmen tanıdığını zanneden hale getirdiler... (s.210)

Müslümanların bugünkü kötü halinden bu şekilde bahsedilir ve bunun gerçek sorumlularının kendilerinin olduğunu dile getirir. Romanda mektup türü ya İslâm'a çağırma ya da dini bilgileri paylaşmada kullanılır. Hüseyin'in bir diğer mektubu da Rabia'ya gönderir. Hüseyin yaptığı açıklamalardan ve bilgilendirmelerden sonra Rabia'ya okuması için bir kitap listesi gönderir.

Muhtereme, Mücahide, yiğit kardeşim Rabia hitaplarıyla başlayan mektupta okunması gereken kitaplarla ilgili şöyle bir liste verilmektedir:

KİTAP LİSTESİ:

- 1-Münyeli Abdullah, Hekimoğlu İsmail
- 2-İsyan çiçekleri, Hüsnü Aktaş
- 3-Hikayeler Hüsnü Aktaş
- 4-Dualar kampı Meral Maruf
- 5-Zindan Hatıraları Zeynep Gaali
- 6-İlimler ve Yorumlar H. Korkmaz Hekimoğlu İsmail
- 7-Biz Müslüman mıyız Muhammed Kutup
- 8-İslâm Dünya Görüşü Seyyid Kutup
- 9-Yoldaki İşaretler Seyyid Kutup
- 10-Gençliğin imanını sonlarla çaldılar Emine Şenlikoğlu (Özkan)
- 11-İlginç Sorular Edip Yüksel
- 12-İslâmi Araştırmalar Sadreddin Yüksel
- 13-Kur'ana Göre Dört Terim Mevdudi
- 14-İslâm Said Havva
- 15-Emanet ve Ehliyet Yusuf Kerişli

- 16-Kelimeler ve Kavramlar Yusuf Kerimoğlu
- 17-Allah Erinin Ahlâk ve Kültürü Said Havva
- 18-Yalan Söyleyen Tarih Utansın Mustafa Müftüoğlu
- 19-Lozan Zafêr mi Hezimet mi Kadir Mısıroğlu
- 20-Sarıklı Mücahidler Kadir Mısıroğlu
- 21-Tasavvufi Ahlâk Mehmet Zahid Kotku
- 22-Ashab-ı Kiram Mahmud Sami Ramazanoğlu (s.221)

Verilen bu listenin sonunda Hüseyin, bu kitapları okuduktan sonra başka kitap listesi de göndereceğini söyler. Görüldüğü üzere mektup tekniği incelediğimiz romanda çok fazla yer tutmaktadır. Bunun yanında dini içerikli mesajlar verebilmek için hikâyelerden de yararlanılmıştır. İhsan Bey kızına, annesinin önceden anlatmış olduğu bir hikâyeyi anlatır. Hikâyedeki anlamı verebilmek için kısaltılmadan tam olarak aşağıda verilmiştir.

Kadının biri çok dindarmış. Güzel huylu çok merhametliymiş. Allah'a yalvarır "bana azraili göster" dermiş. Bir gün kapı çalınmış kadın kapıyı açmış, bir de bakmışki genç bir delikanlı. Beyaz elbiseli ve elinde beyaz bir karanfil. Kadın: "Buyur evladım, ne istedin?" demiş. O gençte: "Yarın yandaki komşuya gel" demiş.

Kadın ertesi gün gitmiş o komşuya . Komşu kadın can vermek üzereymiş. Bu dindar kadında oturmuş baş ucuna hal hatır soruyormuş. Hastanın çocukları da baş ucundaymış. Derken kapı çalınmış. İçeriye dün gördüğü delikanlı girmiş. Hastaya yaklaşarak "Selamün aleyküm" demiş. Dindar kadın ve hasta bu kadını görüyorlarmış. Annen "kalp gözü açık olan azraili görürmüş" derdi. Neyse genç delikanlı hastaya: "Sen Allah'ı gücendirmedin, onun için Allah (cc.) da seni gücendirmeden huzuruna istiyor. Şu karanfil koklar mısın? demiş. Hasta kadında koklayınca ruhunu teslim etmiş. Tabi kadın ölmüş. Dindar kadın hayretler içindeyken, delikanlı "yarın da Necla hanıma gel" demiş. Ve ertesi gün Necla hanıma gitmiş. O da can çekişirken bir de bakmışki etrafa pis bir koku yayılmış. Ev sallanmaya başlamış, bir seski emsali görülmemiş. "Vuuuu... Vuuuu..." diyerek yer yerinden oynuyormuş. Kapı aniden açılmış. Bir de bakmışlar ki kulaklarından ağzından ateş çıkan bir varlık. Simsiyah. Dudakları aşağıya sarkan acıip korkunç bir varlık. Elinde ateşten balyoz, hastanın yanına gelerek vurmaya başlamış.

-Sen miydin namaz kılmayan, sen miydin fakiri düşünmeyen? Sen miydin İslam'dan haberdar olmayıp kendi zevkinde gezen? Al sana, al... Al... Gıybet, kıskançlık hepsi sendeydi. Bilmiyor muydun öleceğini al bakalım..... Al... Dünyayı kendinin zannetmiştin. İslamı öğrenip anlatanlara bin tane kulp takıyordun. Kendin yapmadığın halde, bir de yapanları tenkit ediyordun. Al sana " dedikçe balyozları indiriyormuş. Kadın feryat ediyormuş, ama dinleyen kim? Zaten olup bitenleri hasta

ile o kadın görüyor, ötekiler görmüyormuş... O hasta da ölmüş. Korkunç varlık ordan çıkarken dindar kadına "öbür günde sana geliyorum" demiş.

O gece kadını uyku tutmamış. Ertesi gün kapı çalınmış, bir de bakmış aynı genç kapıda gülererek:

-"Esselamü Aleyküm" demiş.

-"Ve aleyküm selâm" diyerek kadın mukabele etmiş. Ve genç devam ederek:

-Bugün de seni almaya geldim" demiş.

-Anladım ey melek. Anladım ki sen azrailsin. Yalnız bir soru sorayım.

Niçin ilk gün çok iyi idinde ikinci gün çok korkunçtun" diye sorunca:

-Allah'ın emri öyleydi. İyi insanlara korkunç bir şekilde göndermez. O ilk gün gittiğim kadın hiç kimsenin malına hasetlik etmez, gıybet etmez, Allah'ın sevdiğini sever, sevme dediğini sevmez, İslâmı herkese durmadan anlatır, tağutlara itât etmez, Allah'ın emrini yerine getirirdi. Günah işlemiş olsa çok üzülür, çabuk tevbe ederdi. Ama öteki öyle değildi. O günahı güzel görüyordu. Ezanı duyuyor ama namaz kılmıyordu, fesattı. Başkalarını kıskanırdı. Cimriydi, komşusunda odun yokken, o, sıcaktan terliyordu. Kötü kimseler de iyi kimselerde layık olduğu cezaya çarptırılır" demiş." (s.31)

Bu hikâyeye namazın ve iyiliğin önemine vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

Montaj tekniğinden yararlanılarak romanda şiirlere de yer verilmiştir.

Sorular: Allah'a niçin inanıyoruz?

Cevap şudur: Var da onun için inanıyoruz.

Başka cevap arama, hepsi aynı cevapta,

Kaç boyut bakarsan bak, hepsi aynı ebatta.

Aklı olmayan balık suda, suyu sorarken,

Benzemek mi istiyorsun bir balığa sen?

Gördüğün herşeye bak; sanat nasıl işlenmiş?

İşlemler ortada, işleyense gizlenmiş. mahkum duygular: E.Ş. (s.77)

Yukarıdaki şiir romanın yazarı *Emine Şenlikoğlu'nun* Mahkum Duygular adlı şiir kitabından alınmıştır. Bu şiirde Allah'ın varlığına vurgu yapılmakta ve bunu ispatlamada birçok unsur kullanılmıştır. Bunun yanında Necip Fazıl'ın mısralarına da yer verilir.

Rahmetli Necip Fazıl der ki:

"Elalem uğraşıyor fethetmeye merihi,

Sen cebinde kaybettin güneş dolu tarihi." Onlar her şeyini kaybetmiş.

Birde:

"Hak bellettiler, hakka en büyük ihabeti.!" (s.93)

Ölüm duygusunu anlatabilmek için yine Necip Fazıl'ın mısralarından yararlanır.

En çok elli yıl sonra sen de yoksun... Ölümün ne demek olduğunu ancak o zaman anlarsın amca.. Necip Fazılın şu mısraları bunun bir delili değil mi?

Tahtadan yapılmış bir uzun kutu
Baş tarafı geniş ayak ucu dar,
Çakanlar bilmez ki bu boş tabutu,
Yarın kendileri dolduracaklar... (s.140)

Duygu ve düşüncelerin desteklenmesinde şairlerin yanında din alimlerinin sözlerinden de yararlanır.

Ahmet bin Hanbel-müsnet

Namazın farz olduğunu inkar eden kâfir olur. Çünkü namazın farz oluşu ayetler ile sabittir. Şu halde onu inkar edenin hükmü müddet dinden dönenin hükmü gibidir. Üşenerek namazını terk eden kimsede fasıktır. O kimse namazını kılıncaya kadar hapsedilir. (s.97)

Bu cümlelerle namazın ne kadar önemli olduğu anlatılır. Yazar önemli gördüğü konuların okur tarafından daha iyi kavranabilmesi için tanık gösterme tekniğinden de yararlanmış olur.

1.5.5. Olay Örgüsü

Rabia bir gece annesinin odasından kahkaha sesleri duyar. Rabia'nın annesi o gece delirmiştir. Annesinin telaşına düşen Rabia kardeşi İsmail'in de kaybolduğunu anlar. Polisin aramalarında İsmail'in cesedi evin bodrumunda bulunur. Bu yaşananların sorumlusu olarak Rabia'nın aklını kaybeden annesi görülür.

Rabia, aklını kaybeden annesini hastaneye göndermek istemez. Bir süre annesini bakan Rabia buna daha fazla dayanamaz ve annesinin hastaneye yatırılmasına razı olur. Hastanenin kötü koşullarına dayanamayan Hacer Hanım kısa bir süre sonra hayatını kaybeder.

Rabia, babasının amcasının karısı Nermin'le ilişkisi olduğunu öğrenir. Annesinin delirmesine ve İsmail'in ölümüne bu oyasak ilişkinin sebep olduğunu anlar. Rabia annesi için yapılan mevlütte her şeyi açıklar. Gerçek suçlu olan baba ve yenge hapse atılır.

Rabia bir konfeksiyonda çalışmaya başlar. Cemil adındaki arkadaşı onu yanlış yola sokmak için çabalar. Ancak, bu sırada Rabia dindar biri olan Hüseyin'le tanışır.

Hüseyin'in anlattıklarında çok etkilenen Rabia'nın kafasında bir çok soru oluşur ve Rabia bu soruların cevabını bulmaya çalışır. Kendini dini açıdan değiştirmeye çalışan Rabia bu arada da amcasının gerçek bir Müslüman olması için gayret gösterir.

Rabia, komşu evde karı koca kavgası duyar ve oraya kavgayı ayırmaya gider. Erkeğe Allah'ın kurallarına riayet etmesi gerektiğini söyler. Adam, açık gezdiği için Rabia'yla alay eder. Rabia kendisinin de Allah'ın emirlerine uymadığını fark eder ve bundan sonra tesettürlü bir dindar olmaya karar verir.

Aynı yerde çalıştıkları Hüseyin evlenmek için iş yerinden izin alır ve bir süre işe gelmez. Bu esnada polisler Hüseyin'in din ile devlet işlerini karıştırdığı haberini aldıkları için iş yerinde onu ararlar. Bu olay Cemil'in yalan ihbarı üzerine gerçekleşir. Hüseyin bulunur ve hapse atılır.

Rabia, kendilerine misafir olarak gelen Tâhâ ve Yıldız'la sohbet eder ve onların da hidayete ermesini sağlar. Amcası da onlara katılarak Allah yolunda ilerler.

Rabia, Allah rızası için babasını hapisanede ziyaret eder. Hüseyin'in, babasına mektup gönderdiğini orada öğrenir.

Rabia, amcası, Tâhâ ve Yıldız birkaç vilayeti gezerler. Bu esnada Rabia, Hüseyin'in evleneceğini öğrenir ve çok üzülür. Rabia da Ramazan ile evlenmeye karar verir. Bu evliliğin İslâm'a uygun olması için on sekiz tane de şart koyar.

Hüseyin bu esnada hapisten çıkmıştır. Rabia'nın evine gelip amcasıyla konuşan Hüseyin, delil yetersizliğinden bırakıldığını ve nişanlısının da kendisini terk ettiğini söyler. Hüseyin de amcasından Rabia'nın evlendiğini öğrenir.

1.5.6. Şahıslar

1.5.6.1. Rabia

1.5.6.1.1. Bedensel Boyut

Bize Nasıl Kıydınız romanının başkahramanı Rabia'dır. Rabia'nın bedensel boyutu ile ilgili romanda pek fazla bilgi bulunmaz. Ancak incelemelerimizden bu konuyla ilgili aşağıdaki bilgilere ulaşabildik.

Rabia'nın düşünce akışı esnasında Hacer Hanım'ın kendisine on yedi yıl annelik yaptığını öğreniyoruz. Bu bilgiden anlaşılacağı gibi Hacer Hanım'ın aklını kaybetmesine neden olan olay yaşandığında Rabia henüz on yedi yaşındadır. Bu bilgi şu şekildedir: " Ah anneciğim ah... Bir bilsen seni ne kadar özledim. Seni görmeme inancı beni öldürür. Öldükten sonra dirilme olmalı. Annemsin. Sen bana on yedi sene için mi anne oldun?..." (s.66)

Rabia'nın yaşının yanında dini bilgi ve inancının da zayıf olduğunu görmekteyiz. Ölümden sonra dirilişi bilmekte ancak buna tam anlamıyla inanmamaktadır.

Yaşanan olayların ardından hayat devam eder ve zaman geçer. Bu geçen zaman açık bir şekilde okura aktarılmaz. Ancak aşağıdaki diyalog bölümünden annesinin aklını kaybettiği geceden bu yana geçen zamanı ve Rabia'nın o anki yaşını öğreniyoruz.

"-Kaç yaşındasın Rabia?

-On dokuz.

-Çok güzel, tam evlenecek yaştasın." (s.117)

Rabia kızarmış gibi "o yaş kişiye göre değişir." Dedi.

Annesi öleli iki sene olmuştur. Çünkü annesi öldüğünde Rabia on yedi yaşındadır. Şimdi ise on dokuz yaşına gelmiştir. Rabia, artık on dokuz yaşındadır ve olgunlaştıkça annesinin ona küçükken attığı iman tohumları yavaş yavaş yeşermektedir. Bu yeşermeye beraber Rabia'nın dış görünüşünde de değişiklikler meydana gelir. O, dinin gereği olduğu için nefesine uymayarak başını kapatır. Bu durum şu şekilde anlatılır: "Ertesi gün Rabia işe gitmek için evden çıktı. Çantası omuzunda, başörtüsü başında, dalgın dalgın yürüyordu..." (s.144)

Rabia'nın dış görünüşü hakkında sadece bu bilgilere ulaşılmaktadır. Onun on dokuz yaşında ve artık tesettürlü genç bir kız olduğunu öğrenmekteyiz.

1.5.6.1.2. Ruhsal Boyut

Rabia, kendini inanan biri olarak görmekte ancak bunun tam da öyle olmadığını kendi de şu cümlelerden anlatır:

-Bence inananın inancını yaşaması lazım.

Rabia başını önüne eğerek

-Haklısın dedi "Haklısın amma bende biliyorum nefis beni bırakmıyor.

-Saçma... Ben onu bunu bilmem inananın inancını yaşaması lazım...

(s.115)

Rabia, nefsinin kölesi olduğunu anlayınca hayatında bir şeylerin değişmesi gerektiğini düşünür. Nefsinden kopan ve yaptığını Allah rızası için yapan genç kız mizaç olarak da değişiklik gösterir. Aslında uysal ve çekingen olarak tanınan Rabia, artık güçlü ve atik bir mücahide dönüşür. Rabia şu şekilde anlatılır: "Rabia hiç böyle yapmazdı. O uysal bir kızdı... Onu böyle atılğan yapan kuvvet neydi..." (s.127) Rabia'yı atılğan ve kuvvetli yapan iman aşkıdır. O, artık nefsinin istediklerini değil Allah'ın emrettiklerini yerine getirir. Bu yönüyle Rabia, hidayete erme şerefine nail olur. Bu da yüceltilmiş bir tip olarak karşımıza çıkan Hüseyin sayesinde gerçekleşir.

Rabia'nın bilinçlenmesi onun artık bazı şeyleri sorgulamasına neden olur. Onlara okullarda Allah dememek için anlatılan tabiat kanunu düşünür:

Gün doğunca bir başka dünyaya bakıyordu. Güneşin doğuşu... Karanlıkların aydınlanması, Rabia'ya orta okulda okuduğu kitapları hatırlattı. Neydi o kitaplar? Allah'a Allah dememek için kainatın muazzam güzelliğine "tabiat kanunu" diyorlardı...Rabia düşünerek, sanki yeni geldiği dünyayı inceliyor, güya aydınların "tabiat kanunu doğa olayıdır" dedikleri hikâyelere nasıl aldandığına da hayret ediyordu? Allah'tan affını diliyor, beni affet diyordu. (s.129)

Rabia, yeni bir doğuşun içindedir. İnsanları kandırmak amacıyla anlatılan safsatalara inandığı için kendine kızıyor ve sürekli tövbe ediyordu. Aslında inançsız bir şekilde yetişmiş ve dibe vurmak üzereyken doğru yolu bulması bakımından Rabia'yı da yüceltilmiş tip olarak adlandırabiliriz. Çünkü o sadece doğru yolu bulmakla kalmamış başka insanları da bu yönde etkilemiştir.

Rabia'nın kişilik özellikleri açısından merhametli biri olduğuna da şu olayla tanıklık ederiz.

-Amca, şu teyzenin yanına gideyim. Biraz da onu dinleyelim... Zavallı teyze kimbilir neyi var..

Rabia merhametinden, kendinden daha çok, garip oturan teyzeyi düşünüyordu.

Amcası:

-Kızım üşüdük. Gidelim artık. (s.140)

Annesinin mezarına acı ve pişmanlık dolu yüreğiyle giden Rabia, mezarlıkta gördüğü kadının gözyaşlarına dayanamaz onun yanına giderek derdine ortak olmak ister. Bu tavrıyla onun merhametli biri olduğu okura gösterilir.

Rabia, iman duygusuyla Allah'ın tüm emirlerini yerine getirmeye çalışır. Yerine getirdiği emirlerden biri de başını örtmesidir. Başını yeni örten Rabia çevreden değişik tepkiler alır. Bir genç kız ile aralarında şöyle bir diyalog geçer:

-Valla, eğer devam edersen seni tebrik ederim... Bizim mahallede bir kız vardı. Kapanmıştı.. Allah için kapandım demişti.. ama sonradan erkek için açılıverdi. Nişanlanınca tabii. Ben ne anladım böyle kapanmaktan?

-Ben öyle yapmam ki.. Allah'ımı kimselere değişmem. Bu ihlasta olabilmem için ruhumu beslerim. (s.156)

Rabia yaptığı tüm değişikliklerde samimi olduğunu göstermeye çalışır. Bunun yanında nefsinin olduğunu da unutmaz ve ona yenik düşmemek için ruhunu beslemeye devam edeceğini söyler.

Mezarlıkta karşılaştığı kadına gösterdiği yakınlıkla merhamet duygusu açığa çıkan Rabia, amcasına karşı düşünceli yaklaşımıyla da ne kadar ince ruhlu olduğunu gösterir.

-O isterde bulmaz mı? Buldu ya. Çok ince ruhludur. Rabia "Ben evlenince sen yalnız kalacaksın, ben rahat edemem" dedi ve çok muhterem bir hanım buldu yakında evleniyoruz.

-Ha... Deminden beri konuşuyoruz. Rabianın hiç sesi yok... Evde değil mi?

-Değil ya... Rabia bir hafta önce evlendi. (s.237)

Kendi evleneceği zaman amcasının yalnız kalacağını düşünen Rabia, onun için de uygun bir eş bulur. Diyalogun devamında da Rabia'nın evlendiği belirtilir.

1.5.6.2. Hüseyin

Bize Nasıl Kıydınız adlı romanda yüceltilmiş tip örneği gösteren Hüseyin'in dış görünüş hakkında her hangi bir bilgi verilmez. Daha çok Hüseyin'in ruhsal yönü hakkında bilgi verilir ve onun dini açıdan ne kadar donanımlı olduğu anlatılır. Bu donanımın yanında bilgilerini insanlara iletme açısından da yetkindir. Rabia'nın hidayete ermesi de onun sayesinde gerçekleşir.

1.5.6.2.1. Bedensel Boyut

Hüseyin'in üniversite öğrencisi olması dışında bedensel nitelikte bir özelliği verilmemiştir. Romanın bir yerinde onun soy ismi de verilir.

-Burada bir Hüseyin ÖZTÜRK varmış onu arıyoruz, buyurun arama emrimiz.

-Efendim. Hüseyin'in düğünü var. Şu anda burada yok.

Komiser emir verdi:

-Her tarafı arayın.. (s.163)

Ayrıca Hüseyin de Rabia ile birlikte bir konfeksiyonda çalışmaktadır. Onun evlilik çağında genç bir delikanlı olduğunu da romanın genelinden anlamaktayız.

1.5.6.2.2. Ruhsal Boyut

Hüseyin romanda hidayete erdiren kişi olarak yer alır. O bir konfeksiyonda çalışır ve çevresindeki herkese gerçek İslâm'ı ve İslâmi yaşamı anlatmak için çabalar. Gerçek bir Müslüman örneği olan Hüseyin ayrıca çok zeki ve ikna gücü kuvvetli biri olarak tasvir edilir.

Aynı yerde çalıştıkları Cemil, Hüseyin'in zıt karakteri durumundadır. O sürekli olarak insanlara dinsizliği aşlamaya çalışır ve Hüseyin'le sık sık karşı karşıya gelir. Cemil'in din dışı hareketleri Hüseyin'in olumlu yönlerinin daha çok fark edilmesini sağlar.

Hangi sorular?

-Dünküler. Dün sorular sormuştun ya.

Dün Cemil sevinmişti. "Beynlere soru taktım diye. Ama şimdi birden şaşırıldı. Bu Hüseyin de amma zeki çocukmuş, nasıl unutmadı diyerek söyleniyordu.

-Canım ben cevap istemedim ki?

-Tabi istemedin. Ama ben vermek istiyorum.

Hüseyin çok kibar bir gençti. Namaz vakti namazını kılar, kızlara bakması için nefsi onu dürtse bile bakmazdı, orada bulunanların hayranlığını kazanıyordu. Zaten efendi bir müslümanı kâfir sevmese bile hayranlık duyardı. Ve Hüseyin'e duyuyorlardı. (s.70)

Cemil insanların kafalarını karıştırmak için sorular sorup kenara çekilirdi. Ancak Hüseyin bunları cevaplandırmak istediği zaman buna izin vermek istemezdi. Buna rağmen Hüseyin, tüm kafa karıştıran soruları en güzel şekilde

cevaplandırırđı. Bu yönü Hüseyin'in dini açıdan ne kadar donanımlı olduğunu göstermektedir. Hüseyin'in güzel yönlerini destekleyici bir diğer örnek de şu şekildedir:

-Yahu, ne güzel konuşuyor şu Hüseyin.

-Konuşurken adamı ağzına baktırıyor.

-Farkında mısınız? Patrona da yağ çekmiyor. Patronun bir potunu yakalasa basıyor itirazı. Biz öyle miyiz ya? Ne derse "peki" diyoruz. Arkasında da kuyusunu kazıyoruz.

-Yok be, şu Hüseyin bambaşka çocuk. Zeki, bilgili, dine bağlı, çokta efendi.

(s.74)

Yukarıdaki örnekte onun güzel bir üsluba ve çok doğru bir kişiliğe sahip olduğunu görüyoruz. Sürekli olarak olumlu yönlerinden bahsedilmesi Hüseyin'in yüceltilmiş tip olarak kabul edilmesini desteklemektedir.

1.5.6.3. Diğer Kişiler

Nermin, Rabia'nın yengesidir. Babası Nermin yengesiyile annesini aldatmış ve ailenin parçalanmasına sebep olmuştur. Nermin'in dış görünüşü hakkında pek fazla bilgi yoktur. Sadece saç rengiyile ilgili bilgi vardır.

Bu konuşmalar devam ederken, kadın yine kakhaha atmaya başladı.

Kakhaha atarak Rabia'nın odasından çıkıp salonda oturan topluluğun içine girdi.

İçlerinden bir kadına takıldı gözleri. Bu kadın eltisi sarışın Nermin idi. (s.14)

Yukarıdaki alıntıda Nermin'in sarışın olduğundan bahsedilir. Saç renginin sarı olması onun ahlaki açıdan basitliğini desteklemektedir. Çünkü sarışın kadınlar daha basit ve hafif meşrep olarak kabul edilir. Nermin Yenge aileyi çokerten, eltisinin mutluluğunu kıskanarak kaynını baştan çıkaran kötü kadın tipidir.

Rabia'nın kardeşi İsmail romanda olayların içinde pek bulunmaz çünkü babası tarafından öldürölmüştür. Babasının yasak aşkına tanık olduğu için öldürölen İsmail hakkında şu bilgilere sahibiz.

-İsmail kaç yaşındaydı?

-On iki efendim.

-Seni bir erkekle görse ne yapardı?

-Ben erkekle gezmeme efendim. (s.16)

İsmail on iki yaşında küçük bir çocuk olduğu dışında herhangi bir bilgiye rastlanmaz.

Rabia, suçlu olarak kabul edilen annesinin eski hallerini düşünür ve onun bu suçu işleyebileceğine aklı ermez ve babasına bu durumu sorar. Rabia'nın bu düşünceleri Hacer Hanım'ın kişiliği hakkında okura bilgi verir.

Ne idi o güzel günler? Ne güzel nasihatlar da bulunur " hiç bir erkeğe bakma kızım, mecbur kalmadıkça konuşma. Ben babanla konuşuyordum, ama annem serbest bırakırdı. Tabii bende cahildim, fakat seni uyarıyorum." diyordu. Bunları söyleyen kadın nasıl zina yapar ve evladını öldürür?... Düşünceler içindeyken babasına sordu:

-Baba! annem önceden dindar mıydı?

-Pek o kadar değildi. On yıl önce gittiği bir vaazdan sonra annen çok değişmişti.

-Tabii hiç durmazdı. Ne duydu ise onu anlatırdı. (s.29)

Bu düşünce ve diyaloglar bize Hacer Hanım'ın dindar ve namuslu bir kadın olduğunu gösterir. Hacer Hanım on yıl önce gittiği bir vaaz sonrası değişmiş ve ailesini de doğru yola yöneltmek için çabalamıştır.

Hacer Hanım şahit olduklarının neticesinde aklını yitirir ve bir akıl hastanesine yatırılır. Burada kötü koşullar altında bakımı yapılamayan anne günden güne eriyerek 43 kilo olur.

Hacer hanım bir çocuk kadar kalmıştı. 65 kilo gelirken artık 43 kilo geliyordu. Bir iki ayı daha geride bırakmışlardı. Derken Hacer hanımın verem (tüberküloz) hastalığı iyice artmıştı. Ciğerleri neredeyse bitmiş, kanı yok gibiydi. Görenler Hacer'i tanıyamıyordu. Ah Hacer, ah...Neydi o güzelliğin? Ahlakın, namusun dillere destanı" demekten kimse kendini alamıyordu.(s.38)

Hacer Hanım, bu bakımsızlık yüzünden eski sağlığını ve güzelliğini kaybederek verem olur. Yakalandığı hastalıklar neticesinde daha fazla dayanamayarak hayatını kaybeder.

Rabia hayatta yalnız kalır ve onunla nasıl savaşağını bilemez ve kendine bir destek arar. Bu aradığı desteği aynı iş yerinde çalıştıkları Hüseyin'den görür.

Rabia'nın Allah için çıktığı yolda etkilediği ilk kişiler Yıldız, Tâhâ ve amcası olmuştur. Yıldız ve Tâhâ'nın ilk zamanlardaki halleri şu şekilde anlatılmaktadır.

Yıldız boşvermiş, havai bir kız olmasına rağmen, nişanlısı Tâhâ, olgun hareket eden birisiydi... (s.178)

-Tâhâ, çoktan beri görüşemedik... Neler yapıyorsun bakalım?.. Yeni dininden memnun musun? Biraz bize bahset..

-Hangi yeni dinim?..

-Canım şu Yehova şahidlerinden olmuşsun. Ben de bayağı merak etmiştim de... Seni bulup sordum... (s.180)

Görüldüğü üzere Yıldız, hayatı boş vermiş, gününü gün eden bir kızdır. Nişanlısı ona karşın daha ağır başlıdır. Ancak o da değişik inançlar arayışına girmiş bir kişiliktir.

Tâhâ gençliğini arayış içinde geçirmiş ve sonunda gerçeği bulmuş bir delikanlıydı... Daha önce o da Yıldız gibi itiraz ediyordu. Sonunda düşündü: "Niçin bilmediğim, ihtisasını yapmadığım bir konuda iddiacıyım?" Bu düşünce onu gerçeğe götürmüştü... (s.186)

Tâhâ, kendini sorgulayarak İslâm dinine haksızlık yaptığını, aslında İslâm dini hakkında hiç bir şey bilmediğini anlar ve kendini geliştirmeye başlar. Bu düşüncelere Rabia'nın hidayete eren hayatı da eklenince hem Tâhâ hem de Yıldız tek doğru yol olan İslâmi yolu bulur. "-Aaaa?.. Bak oğlum sen yüksek tahsil görmüş bir insansın.. Bu kadar tutuculuk yapman, cahillerde fazla sırtıtmıyor, fakat sende sırtıyor... " (s.188) Ayrıca bu cümlelerden Tâhâ'nın tahsil görmüş biri olduğunu anlamaktayız.

1.5.7. Zaman

Bize Nasıl Kıydınız adlı romanda gerçekleşen olayların nesnel zamanı hakkında bir kanıya varılamaz. Romanda sadece vaka zamanlarına yer verilmiştir. Bu zaman dilimleri saat, gün, ay olarak karşımıza çıkar. Aşağıda verilen örnekte zaman aralığı olarak saat kullanılmıştır.

-Baba korkuyor musun? Bir saattir bu salondayız. Annemden ses kesildi. Gidip bakamıyorsun... İnsan çok sevdiği birinden korkar mı?

Babası cevap veremiyordu. "Evet kızım korkuyorum" diyecekti, ama kızından utandığı için diyemiyordu. (s.11)

Bu alıntı bölümü olayların başlangıcında yer almaktadır. Rabia, bir gece annesinin korkunç kahkahalarıyla uyanır ve korkudan odasına giremez. Bu korkulu bekleyişi yazar bir saat olarak dile getirir. Babası da onunla birlikte bekler ve karısının yanına gidemez. Rabia korkudan babası ise utancından ona bir süre yardımcı olamaz.

Bu korkulu gecenin ardından sabah saat dokuz olmuştur ve baba-kız bu saate kadar beklemiştir. Aklını kaybeden kadın için artık bir şeyler yapılmalıdır. Baba, kızı Rabia'ya komşuları çağırmasını söyler.

Nihayet sabah saat 9 oldu. Baba kızına dönerek:

-Kızım git komşulara haber ver, gelsinler. Anneni ne yapacağımızı düşünelim.

(Rabia sert bir eda ile)

-Baba! ne demek istiyorsun? Ne yapacakmışız annemi? (s.12)

Bu kötü olayın gece gerçekleşmesi de tesadüfi değildir. Gece karanlığı açısından kötülükleri de saklamaktadır. Olay gece gerçekleşmesine rağmen sabaha kadar beklenmiştir. Çünkü çözümler aydınlıkta daha kolay bulunur. Çözümlerden biri İsmail'in bulunuşudur. Hacer Hanım'ın durumuyla ilgilenilirken küçük kardeş İsmail'in odasında olmadığı görülür. Eve gelen polisler tarafından İsmail kısa sürede bulunur. Bu süre romanda şu şekilde yer alır: "Komiser bir işaret vererek polisleri kömürlüğe gönderdi. Onbeş yirmi dakika sonra polisler bir çuval ile kapıda göründüler. Çuvalı açınca İsmail'in cesedi ortaya çıkmıştı." (s.18)

Romanda çok mühim meseleler çok kısa sürede neticeye kavuşur. Kaybolan çocuk on beş yirmi dakika gibi kısa bir sürede bodurumda öldürülmüş olarak bulunur. Cesedin kısa sürede bulunması ve annenin aklını kaybetmesi herkesin aklına Hacer Hanım'ın yasak bir aşkı olduğunu getirmişti. Rabia, tüm olanlara rağmen annesinin suçsuz olduğuna inanır. Hastaneye yatırılmasına karar verilen annesine kıyamaz ve ona kendi bakmak ister. Bu bakım süresi şu şekilde belirtilmiştir: "-Rabia kızım, biliyorum üç dört aydır iyice bıktın. Seni anlıyorum. Ama ne yapayım çaremiz yok. O gün tımarhaneye göndermedin. Çekilmez kızım... Bu hayat çekilmez..." (s.23)

Rabia, annesinin zor olan bakımına ancak üç dört ay dayanabilir. Bu zaman diliminden sonra Hacer Hanım'ın hastaneye yatırılmasına karar verilir. Olaylar gerçekleşirken mevsimin kış olduğunu şu cümlelerden anlamaktayız. " Yol boyu yürürken erimiş kar suları ayakkabısından içeri sızıyor, Rabia farkına bile varmıyordu. " (s.29) Bu alıntıda Rabia annesini ziyarete gitmektedir. Ziyaret zamanı kış mevsimidir. Bu mevsimden yola çıkarak olayın başladığı zaman mevsimin ne olduğunu öğrenebiliriz. Kış mevsiminden beş altı ay öncesini ele alırsak mevsimin yaz olduğunu söyleyebiliriz.

Rabia'nın annesine olan inancı zamanla azalmıştır. Artık Rabia'da herkes gibi annesini namussuz ve katil olarak görür. Buna rağmen ona olan sevgisi ve özlemi bitmez. Annesi hastanede kaldığı sürece yoğun bir şekilde hasretlik çeker.

Aradan 6 ay daha geçmiş, Rabia da annesine duyduğu kini nefreti arttığı gibi. Özlemi de artmıştı.

Bir akşam amcası, yengesi Nermin ile oturmaya geldi.

Rabia aynı perişan hali üstünde olduğu halde:

-Hoş geldiniz.

-Hoş bulduk Rabia. (s.42)

Hacer Hanım, altı ay gibi bir süre hastanede kalır ve ziyaret edilmez. Geçen sürelerin belirtilmesinin yanında zaman dilimi olarak günün bölümleri de kullanılır. Amca ve karısı Nermin'in akşam yemeğine geldiklerini yukarıdaki alıntıdan öğreniriz.

Yine gerçekleşecek bir olayın hangi zaman aralığında olacağı belirtilir. Rabia, ölen annesi için mevlüt okutmak ister. Bazı planları olan Rabia, komiseri de çağırır ve bir hafta sonra diyerek zaman kavramını kullanır.

-Peki komiser bey bir hafta sonra anneme mevlüt okutacağız. Herkes davetlidir. Siz de buyrun. Annemin sevgilisi de davete gelecektir. Herkesin içinde onu rezil etmek ve intikam almak istiyorum. O zaman söyleyeceğim.

Mevlüt günü gelmiş, şeriatı bilmedikleri için kadın erkek karışık salonda oturmuşlardı. (s.49)

Bu bir haftalık süre sonrasında her şey gün ışığına çıkar. Yapılan dualar sonrasında Rabia, asıl suçlunun babası ve yengesi olduğunu açıklar. Bu yasak ilişkinin başlama zamanını İhsan Bey'in olayı itiraf etmesiyle öğreniyoruz.

Gözlerim Nermin'i arıyordu. Ashında karımıda çok seviyordum. Ama ne bileyim oldu işte. Bir yılbaşı gecesi idi. Herkes herkesi öperek yeni yılını kutluyordu. Bu kutlamaya yalnız Hacer karşı çıkmıştı. Nermin de ötekileri kutlamış, sıra bana gelmişti. Gülerek yüzüme bakıp:

-"Senin de yeni yılın kutlu olsun ağabey" diyerek öptü. Yakınlığımız biraz daha artmıştı. (s.54)

Yukarıda alınan bölümde bir yılbaşı gecesinden bahsedilir. Bu gece tüm yaşanan kötü olayların sebebi niteliğindedir. Yasak ilişkinin temelleri de günah olan bir gecede atılmıştır.

Akşam saatinde işten eve gitmeye çalışan Rabia, sokak çocuklarının sözlü tacizine uğrar. Tacizde bulunan gençler Rabia'yı sokak kızı zannederler. Bu olay romanada şu şekilde yer alır:

Akşam oldu, Rabia yine evine gitmek için iş yerinden çıktı...Uzun günlerde hem biraz yürümek, hem de düşünmek istiyordu. Bunun içinde biraz yürüyeyim, dedi. İş arkadaşlarıyla vedalaştı. Ve yoluna devam etti. Birkaç dakika yürüyünce, kendisini sokak kızı zanneden, sokak çocuklarının laflarıyla karşılaştı. (s.105)

Bu olayın özellikle belirtilmesinin nedenleri vardır. Bunlar kadının erkeklerin arasında çalışmaması ve özellikle akşam saatlerinde dışarıda yalnız bulunmaması gerektiğidir. Bu anlatıyla yazar kadın okurlarına mesaj vermeyi amaçlar.

Rabia'nın amcasıyla konuşmak için kapısına gittiği gün büyük harflerle belirtilir. Rabia, ruhi açıdan bunalımlı bir haldedir. Bunun için pazar sabahı tek akrabası kalan amcasının evine ağlayarak gider.

PAZAR SABAHI

Rabia amcasının kapısını çaldı..

-Kim o?..

-Benim amca..

-Sabah sabah ne oldu yine?

Rabia'nın ses tonu ağlamaklıydı.

-Bir şey yok amca.. Kapıyı aç ta konuşalım.. (s.138)

Amcasıyla dertleşen Rabia, ondan kendisini annesinin mezarına götürmesini ister. Bunu kabul eden amca ile birlikte mezarlığa giderler.

Nihayet mezarlığa geldiler. Hava soğuk yerler ise karla kaplanmıştı... Rabia annesinin mezarına kapanarak tekrar ağlamaya başladı...

-Beni affet, Hakkımı helâl et anacığım...

-Rabia... Beni geldiğime pişman etme Allah aşkına!.. (s.139)

Mezarlıktaki tasvirlerle bakarak mevsimin kış olduğunu öğreniriz. Hava soğuk ve her yer karla kaplıdır. Annesinin suçsuzluğu Rabia'yı büyük bir vicdan azabına sokar ve ondan helallik ister.

İstanbul'da işe gidiş geliş saatlerini ve bu saatlerde istenilen yerlere ulaşmanın imkansızlığını yazar şu cümlelerle gösterir:

Haklısın abi.. Bulere ne söylene haktır.. Sekizde işte olacağım.. ama nasıl olayım?.. Hadi ol da göreyim seni.. (s.144)

-Ay, ay... Saat ona çeyrek var. Nasıl da dalmışız. Ellerim de buz tuttu. Ben müdür beye ne diyeyim?. (s.152)

Yukarıda verilen bilgiler ışığında Rabia'nın işe ne zaman gittiğini öğreniriz. Bu şekilde zaman dilimlerinin verilmesi ve güçlüklerden bahsedilmesi yine kadının çalışmaması gerektiğini göstermek içindir.

Diğer örnekte pazar sabahının büyük yazılıp belirtilmesi gibi bu örnekte de böyle bir durum söz konusudur. "O GECE EVDE" diye zaman belirten bir başlık atılarak Rabia ile amcası arasında geçen diyaloga yer verilir.

O GECE EVDE

-Amca, bu gece çok dertliyim...

Bana bir şeyler anlatır mısın?

-Ne oldu?... Hayırdır inşallah...

-Hayır mı, şer mi bilmiyorum... (s.178)

Rabia içinde bulunduğu sıkıntılı hallerden bir türlü kurtulamaz. Çünkü hayat Rabia için yeni bir doğuşa gebe ve bunun sancısını çeker. En yakını olan amcasından da destek bekler. Bu sancılı bekleyiş neticesinde de Rabia ve onun etkilediği amcası hidayete erer.

Hidayete erip doğru yola gidişte yalnız değildirler. Onlara nişanlı olan Tâhâ ve Yıldız da eşlik eder. Hep birlikte Türkiye turuna çıkarlar ve bu yolculuğun zamanını belirtmek için de bir hafta sonra tabiri şu şekilde kullanılır. "Bir hafta sonra, Amcası, Tâhâ, Yıldız ve Rabia, Türkiyenin bir kaç vilayetini gezmeye karar verdiler..." (s.214)

Romanda, belirtilen zaman dilimleri yukarıda verilen örnekler şeklinde kendine yer bulur. Olayların geçtiği yıl hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Sadece mevsimler, günün bölümleri, saat gibi zaman kavramlarına rastlamaktayız.

1.5.8. Mekân

1.5.8.1. Açık Mekân

Romanda verilen semt isimlerinden romanın İstanbul'da geçtiğini anlamaktayız. Rabia, aklını yitiren annesini hastaneye yatırmak zorunda kalmıştır. Bu hastanenin Bakırköy'de olduğunu aşağıda verilen diyalog bölümünden öğreniriz.

Ertesi gün Bakırköy otobüsüne binince, Rabia üşümüş ellerini oğuşturarak sormuştu.

-Baba heyecanlı mısın?

-Tabii kızım. Canımdan çok sevdiğim insanı ziyarete gidiyorum. Hem de tımarhaneye.

-Baba annemin yattığı 14/A numaralı koğuşta soba yanıyor mu acaba?

İhsan Bey başını eğerek:

-Bilmem, dedi. (s.28)

Burada semt olarak Bakırköy'den bahsedilir. Semtin özellikleri hakkında bir betimleme yapılmaz sadece hastanenin nerede olduğu hakkında bilgi verilir.

Aşağıdaki alıntıda Rabia'nın gerçek İslâm'la tanıştığı ilk zamanlardan bahsedilir. Rabia, Kur'an-ı Kerim almak için Taksim'e gider ancak kendisiyle dalga geçilir. Tüm kitapçılarda İncil yer almaktadır ancak Kur'an-ı Kerim satmak veya satın almak ayıp bir şey gibi karşılanır.

-Ne dediniz efendim, ne dediniz?

-Kur'anı Kerim rica etmişim de...

-Hanımefendi burası Taksim.

-Biliyorum efendim.

-Bildiginiz halde? Taksim'de Kur'an kitabının bulunmayacağını bilmeniz gerek. (s.88)

Olayın geçtiği dönemdeki Taksim'in İslâm'a bakış açısını da bu diyalog örneğinde görmekteyiz. Burada bir bakıma Taksim'in ruhsal boyutu tasvir edilmiştir, diyebiliriz.

Bakırköy ve Taksim'in yanı sıra romanda Topkapı'nın da adı geçer. Semt isimlerinin yanında Rabia'nın arkadaşlarıyla birlikte gezdiği şehirlerden de şu şekilde bahsedilir:

Topkapıdan otobüse bindiler.. İlk olarak Eskişehir'e çok yakın olan bir çocuk yuvasına gittiler. Tâhâ ve amca bey dışarıda beklediler. Rabia ve Yıldız, çocuk yuvasına girdiler, Büyük bir bahçeden geçtiler. Geniş merdivenlerden çıktılar.. (s.214)

İlk olarak Eskişehir'e uğrayan grup, bir hafta boyunca camileri, bazı türbeleri, çocuk yuvalarını ve mezarlıkları gezdiler. Bu gezi esnasında mekân tasvirlerine girilmez. Romanda gezilen bir çocuk yuvası dışında diğer mekânlar hakkında herhangi bir bilgi verilmez.

1.5.8.2. Kapalı Mekân

Bize Nasıl Kıydınız adlı romanda kapalı mekân tasvirlerine pek fazla yer almaz. Romanda kapalı mekân olarak Rabia'nın çalıştığı konfeksiyon, evi ve amcasının evi gibi kısıtlı alanlar bulunmaktadır.

Semt olarak Bakırköy'de bulunduğu söylenen hastanenin kapalı mekânı olarak da koğuşları hakkında bilgi ediniyoruz. Hacer Hanım 14/A numaralı koğuştta yatmaktadır.

Annesini ilk defa ziyarete gelen Rabia neye uğradığına şaşırır. Anne Hacer Hanım çok kötü koşullar altında hastanede bakılmaktadır. Hastanedeki koğuş şu şekilde tasvir edilir.

En sonunda bulurlar 14/A numarayı. Bir görevli:

- "Hah" der "şu kapı".

Rabia titreyerek kapıyı açar... Aman Allahım. Bu ne felaket. Annesi betonun üzerinde uyumuş, Üstelik ıslak... Pencerede kırılmış. Soba da yok. Rabia ve babası dona kalmışlardı. (s.32)

Hastanenin bu durumu gözler önüne serilirken amaç sadece Hacer Hanımı acındırmak değildir. Yazar dönemin hastane koşullarını da gözler önüne sermek ister. Bu tablonun kasıtlı olarak verildiğini aşağıdaki cümlelerden daha iyi anlayabiliriz.

Rabia ağlayarak:

-Ne kapısı müdür bey? Annem... Annemi attığınız yerde hayvan bile yaşamaz. Bu ne biçim adalet? Bu ne biçim insanlıktır? Hayvanat bahçesindeki hayvanlar bile annemden rahat yerde yatıyor. Hani halkını çok iyi koruyan Türkiye'ydi? Annem hdi? Annem halktan biri değil mi? (s.33)

Rabia, hayvanların bile annesinden daha iyi koşullarda yaşadığını dile getirir. Burada Türkiye'nin devlet olarak halkını iyi koruyamadığına vurgu yapılır.

Rabia'nın yaşadığı ev hakkında ayrıntılı bir anlatım olmamakla birlikte bazı yerlerden küçük bilgiler edinebiliyoruz. Rabia ile amcası sohbet ederlerken dışarıdan kavga sesi gelir ve aralarında şu konuşma geçer.

-Rabia baksana, dokuz numaralı dairedekiler galiba birbirini öldürüyor gelde bir şeyler yapalım.

Rabia ve amcası beraber merdivenlerden çıktılar. Sesleri dinliyorlardı. Kadın sesi:

-Allah senin belanı versin... İçer içer sabahleyin utanmadan eve gelirsin... (s.129)

Bu cümlelerden Rabia'nın bir apartmanda kaldığını öğreniyoruz. Romanda kalınan apartman ve daireler hakkında başka bir bilgiye yer verilmez.

Rabia, amcası, Tâhâ ve Yıldız Türkiye turuna çıkarken Topkapı'dan otobüse biner ve yolculuğa buradan başlarlar. Seyahate çıktıkları otobüsü de kapalı mekân olarak kabul edebiliriz. Ancak otobüs hakkında da herhangi bir bilgi verilmemiştir.

1.5.9. Dil ve Üslup

Bize Nasıl Kıydınız adlı romanın giriş bölümünde yazar kullandığı dil hakkında bilgi vermektedir.

Türkçe gramer kurallarına fazla riayet etmedim. Alışkanlığım olan devrik cümle kurmayı maalesef engelleyemiyorum. "Gülü seven dikenine katlanır" misali kitapçığı seven ufak tefek hatalarına katlanır...

Akaid kurallarında hata yapmamaya elimden geldiğince dikkât ettim. Yine de gözden kaçan hatamız olursa, Allah'tan af okuyucumdan özür dilerim. Zira hatasız kitap sadece semavi olanlardır... (s.6)

Yazar, gramer kurallarına uymadığını, fazlaca devrik cümle kullandığını belirtmenin yanında akaid kurallarına uymaya çalıştığını söyler. Yani bu cümlelerden romanda şekilden çok içeriğe önem verildiğini anlamaktayız.

Yazarın da söylediği gibi romanda devrik cümleler çok fazla bulunmaktadır. Bunlara şu örnekleri verebiliriz. "Dertlerini söylediler. Ve müdür kabul etti. Anne başka bir koğuşa yatırıldı. Biraz rahatlamıştı Rabia." (s.36) "Biraz rahatlamıştı Rabia." Devrik olan bu cümleyi "Rabia biraz rahatlamıştı." şeklinde yazarak kurallı bir cümle haline getirebiliriz.

"İstemiyorum şu imtihan dünyasından imtihanı kaybederek gitmenizi." (s.76) Bu devrik cümleyi de "Şu imtihan dünyasından imtihanı kaybederek gitmenizi istemiyorum." şeklinde yazarak kurallı hale getirebiliriz.

Devrik cümlelerin yanında dil bilgisi kuralları da bazı yerlerde göz ardı edilmiştir. Örneğin "Rabia hiçbir şeyin Allah'tan gizlenemeyeceğini ve Allahu Teala'nın dünya mülkünde ne varsa hepsini bildiğini biliyordu..." (s.127) Cümlesi tam olarak bitmesine rağmen sonuna üç nokta konulmuştur. Bu cümlelerin sonuna nokta konulması gerekir. Ayrıca, "Rabia" kelimesinden sonra virgül konularak anlam daha da netleştirilebilirdi.

Romanda samimi hitap cümlelerine de yer verilmiştir. Hüseyin, Rabia'ya hitap ederken daima kardeş kelimesini kullanır. Bu hitab şu şekildedir: "Rabia kardeş sen bu erkeklerle çalışmaya ne zaman son zaman son vereceksin? bu ne biçim söz?... (s.100) Bu örnekte "kardeş" hitabının kullanılmasının yanında bir yazım yanlışlığı örneği vardır. Soru işaretinden sonra büyük harfle başlanması gerekirken küçük harf kullanılarak dil bilgisi hatası yapılmıştır.

Hitap cümlelerinin yanında küfre de aralıklarla yer verilmiştir. Romanda yer alan küfürler şu şekildedir: "Al sana al... al... seni deyyusun kızı seni... İçtikse p..... mi olduk ha?" (s.130) Romanda argo ve küfür içerikli kelimeler tam olarak yazılmamış okura hissettirilmiştir. "Ne olacak ne kadar ke..... varsa hepsinin kapısı sonuna kadar açık... 'Evleneceğim ama maddi durumum müsait değil' de ilk tavsiyeleri orası oluyor.. Ne olacak, ruhlarına işlemiş heriflerin P.....lik..." (s.114) Bu alıntıda da görüldüğü üzere romanda argo ve küfürlü sözler kullanılmıştır. Ancak bunlar açık bir şekilde değil noktalama işaretleriyle okura aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca romanda anlamı kuvvetlendirmek için deyimlere de yer verilmiştir.

"-Sus... Delirdin mi sen? Adam zil zurna sarhoş, başımıza belaya mı sokalım?" (s.130) Bu cümlede "Zil zurna sarhoş" deyimine ve "deli" kelimesi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılmıştır. Bu yönüyle günlük konuşma dilinin romanda kullanıldığı görülür.

Aşağıda verilen cümlelerde dil sapması görülmektedir.

Her kötü, ceza çekmeye mahkûmdur. Her iyi de mükafaat görmeye mahkûmdur. Allah'a inanmayan kişi aş evleride kursa Allah indinde kötüdür. (s.74)

-Peki kendin için çirkin gördüğünü başkası için nasıl güzel görüyorsun? Bakın nasıl zina eden kadın namuslu değilse zina eden erkekte namuslu değildir, tövbe edenler müstesna. İslâm ne kadar güzel, 'kendine layık görmediğini başkasında görme' der. (s.75)

Burada "de" bağlaç görevinde kullanılmıştır. "evlerinde", "erkekte" her zaman ayrı yazılması gerekir.

Aynı şekilde "Aslında karımıda çok seviyordum." (s.54) cümlesinde "da" bağlaçtır ve ayrı yazılmalıdır.

"Ah!.. Anacığım ah... Beni bir kere secdede görseydin kimbilir ne kadar mutlu olacaktın" diyordu..."(s.128) Bu cümlede ayrı yazılması gereken "kim bilir" sözcüğü birleşik olarak kullanılmasıyla dil sapması yapılmıştır.

Bunun yanında yazar biten cümlenin sonuna nokta koymasına gerekirken üç nokta yan yana koymuştur. Bu da dil sapmalarına bir diğer örnektir.

"Seni ayıplamıyorum kardeşim Daha evvel ben de senin gibi düşünüyordum" (s.150) Yine bu cümlede de noktalama işaretleriyle ilgili bir yanlışlık görülmektedir. Bitmiş olan bir cümlenin sonuna nokta konulmamıştır. "kardeşim(.)" ve "düşünüyordum(.)" şeklinde olmalıdır.

-Anlatacağım... Meselâ komiser bey... Siz karanlık bir yerde gidiyorsunuz..

Size yılanlar, canavarlar saldırıyor. Ne yapacağınızı nereye gideceğinizi bilemez bir haldesiniz. Kıl payı yılanlar sizi tamamen zehirleyecek, Aç kurtlar da yiyeceklerdi...

(s.172)

Bu cümlede "komiser bey", bir özel ismin yerini tuttuğu için baş harfleri büyük yazılmalıdır. Ayrıca "zehirleyecek" kelimesinden sonra cümle biter ve nokta konulması gerekir. Bunun yerine virgül konularak dil sapması oluşturulmuştur.

Üçüncü cümlede de anlatım bozukluğu bulunmaktadır. "yerde" kelimesi bulunma hal eki almıştır. Ancak bu ek ile yüklem aynı doğrultuda değildir. Bu kelime bulunma hal ekinin yerine yükleme hal eki almalıdır. Yani "Siz karanlık bir yere gidiyorsunuz." şeklinde olmalıdır.

"Allahı sevmeyen, Allahı beğenmeyen, bilmediği İslâmı ima yoluyla küçük gören bir insan nasıl Müslümandır?" (s.191) "Allah" bir özel isimdir. Baş harfî büyük yazıldığı gibi ona gelen çekim ekleri de ayrı yazılır. Burada bu kural uygulanmamıştır. Bu yanlışlık "İslâm, Müslüman" kelimelerine gelen eklerde de yapılmıştır.

Aşağıdaki cümlede özel olan "Azrail" ismi küçük harfle ve ona gelen çekim eki de birleşik yazılmıştır.

" Allah'a yalvarır "bana azraili göster" dermiş. Bir gün kapı çalınmış kadın kapıyı açmış, bir de bakmışki genç bir delikanlı." (s.31) Burada "Azrail'i" şeklinde bu kelime, "bakmışki" sözcüğü de "bakmış ki" olarak düzeltilmelidir.

Bağlaç olan "ki" ile ilgili yanlışlık aynı sayfada şu şekilde tekrarlanır. "Ev sallanmaya başlamış, bir seski emsali görülmemiş. "Vuuuu... Vuuuu..." (s.31) Bu cümlede "ki" bağlacının ayrı yazılması gerekir.

Türkçede birçok ses olayı gerçekleşmektedir. Bunlardan biri de ünlü düşmesidir. Romanın çoğu yerinde bu ses olayı göz ardı edilmiştir.

" Çantası omuzunda, başörtüsü başında, dalgın dalgın yürüyordu..." (s.144) "Omuz" kelimesine ünlüyle başlayan bir ek geldiği için sondaki ünlünün düşmesi gerekir. Bu sözcükteki yanlışlığı "omzunda" şeklinde düzeltebiliriz.

Deyimlerin yanında anlatımı güçlendirmek için kullanılan yöntemlerden biri de ikilemelerden yararlanmaktır. Bu cümlede "dalgın dalgın" ikilemesinin kullanıldığını görmekteyiz.

Türkçede sayılar daima ayrı yazılmalıdır. Ancak burada "onbeş" şeklinde bir kullanım yapıldığı için dil sapması oluşmuştur.

"Onbeş yirmi dakika sonra polisler bir çuval ile kapıda göründüler." (s.18) Bu yanlışlık "on beş" sayısı birleşik yazıldığı için yazım yanlışı oluşmuştur. Bu sayı değerleri ayrı yazılarak yapılan yanlışlık düzeltilmiş olur.

1.6. ÜÇ DENİZ ÖTESİ

Ahmet Günbay Yıldız'ın kaleme aldığı *Üç Deniz Ötesi*¹³² adlı romanın 1986 yılında kaleme aldığı romanın beşinci baskını inceledik. Bu roman iki yüz doksan yedi sayfadan oluşmaktadır. On dört bölümden oluşan romanın her bölümünde bir başlık yer almaktadır. İlk bölüm "Hayat, aşkı gönlümde, eli boğazımdadır,/ Bir hayat yaşarım ki yüreğim ağzımdadır." (s.5) dizesiyle başlar. Bu bölümler "Taşkent", "Amerika...", "Hac" gibi başlıklarla devam eder. Romanın adı olan *Üç Deniz Ötesi* bir masal ismi olarak kullanılır.

"Üç deniz ötesinde yaşayan insanlar masalını hatırladım birden." (s.152) Bu isim romanda bitmeyen umudu temsil eder ve sıklıkla romanda bahsedilir.

"-Üç deniz ötesinde hür insanlar yaşarmış. Duyduklarım hep masal gibi gelirdi bana. İnsanlar idarecileri kendileri seçer, onlardan, yanlış hareketleri hakkında hesap sorarlarmış." (s.164)

¹³² Ahmet Günbay Yıldız, *Üç Deniz Ötesi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 1989).

"Ben, işte oraya kaçmak istiyorum. Hazar'ın, Karadeniz'in, tükendiği yerde, Büyük Okyanus başlarmış. Üç deniz ötesi hür insanların yurduymuş. AMERİKA... Masallar ülkesi..." (s.165)

İncelediğimiz romanların arasında tüm hikâyenin sadece yurt dışında geçtiği kitap olarak diğerlerinden farklı bir özellik gösterir. Rusya'nın baskıcı rejiminde dinini yaşamaya çalışan ve bu uğurda canını veren kişilerin hayatları romanda hikâye edilir.

1.6.1. Konu

Üç Deniz Ötesi adlı romanında Sovyet Rusya'nın baskısı altında inançlarını özgürce yaşayamayan bir çiftin Amerika'ya kaçmaları ve burada özgürce ibadetlerini yapabilmeleri anlatılır.

1.6.2. Özet

Enes, kardeşi Mansur ile Taşkent'te eğitim görür. Sovyet Rusya'nın yoğun baskısını üzerinde hisseden Müslüman kardeşler dinlerini yaşamaktan ve birbirleri ile görüşmekten çekinirler. Komünist Partisi üyesi olan Sonya, Enes'e aşık olur. Enes, Sonya'nın ihbarcı olabileceğini düşünerek başta ondan kaçır. Sonraları ise bu ilgiye karşı duyarsız kalmaz. Enes ailesine Sonya ile evlenmek istediğini mektupla bildirir. Ancak aile bu evliliğe karşı çıkar. Çift izinsiz olarak evlenir. Aileye karışın Sonya, Mansur'un bir kaç kişi ile bir araya gelerek dini sohbetler yaptığını öğrenir ve bu durumu yetkililere haber verir. Mansur, tutuklanmaya çalışılırken vurularak öldürülür. Sonya'nın oğlu olur ve adını Mansur koyar. Enes, gizlice ibadetlerine devam eder. Zamanla Sonya da ondan etkilenir ve din adamı olan Seyyid Han'ın yönlendirmeleri ile Müslüman olur. İkisi birlikte gizlice ibadetlerine devam ederler. Sonya'ya önceden beri âşık olan Peter, Enes'i namaz kılariken görür ve onu şikayet eder. Enes tutuklanır, Sonya korktuğu için hemen onu boşar. İki yıl sonra Enes, serbest kalır, eve geldiğinde Sonya tarafından içeri alınmaz ve Buhara'ya annesinin yanına gider. Orada doktorluk yaparken turist bir hastanın belgelerini kullanarak Amerika'ya kaçır ve oraya sığınmacı olarak başvurur. Sonya da Olimpiyatlarda görev aldığı sırada kaçır ve Amerika'ya sığınır. Çift burada buluşur. İnançlarının gerektirdiği şekilde gönülleriince

yaşarlar, Hacca giderler. Yaptıkları girişimler sonucunda oğulları Mansur'u da yanlarına alırlar.

1.6.3. Ana Fikir

Romanın ana fikrini inanç özgürlüğünün ne kadar önemli olduğu ve bu özgürlük için insanların her şeyden vazgeçebilecekleri oluşturur.

1.6.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Üç Deniz Ötesi adlı romanda hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı romanda geçen olayların başını ve sonunu bilir. Bunun yanında kahramanların düşüncelerinden, planlarından ve ruh hallerinden de haberdardır.

Mansur uykusuz geçen geceyi sabaha zor bağlamıştı. Bugün, yıllardır hülyalarında dolaşan zor şeylerden bir tanesini yapmaya talipti. Günlerdir köşe bucak aşınası olduğu simaları teker teker yakalayıp fikirlerini nakletmeye başlamıştı. Hiç bir şey düşündüğü gibi olmuyordu. (s.61)

Yukarıdaki bölümde Mansur'un düşüncelerini ve planlarını görmekteyiz. Bu düşünceleri Mansur dile getirmez sadece aklından geçirir. Buna rağmen anlatıcı bunlardan haberdardır ve bunlar romanda okura aktarılır.

Şimdi, beklemekte olduğu kapının önünde, merhamet ve iyimserlikten kalma tek eser bulunmuyor, katı yürekli, duygusuz bir insan olarak bekliyordu. Köhnemiş bir öfkenin vehim dolu çizgilerini hâlâ suratında taşıyordu. Kini, eskisine nazaran, tuğyan halindeydi. Düşmanlık yüreğinde debreşiyor, katmerleşiyor, öfke beyininde daha katı bir hal alıyordu. Arzuladığı, hayallerinde çözüm aradığı çizgini şu an nirengi noktasını yakalamıştı. (s.71)

Bu cümlelerde Sonya'nın Mansur'un kendi hakkında konuşmalarına karşı hissettiği duyguları görmekteyiz. Anlatıcı tıpkı bir İlâh gibi gizli yerlerde olan konuşmalardan bile haberdardır. Hatta bu konuşmalara tanık olan Sonya'nın içinde yaşadığı psikolojik durum da ayrıntılı bir şekilde tahlil edilir.

Hâkim bakış açısıyla kaleme alınan romanda çeşitli anlatım tekniklerinden de yararlanılmıştır. Bu teknikler arasında montaj tekniği, mektup tekniği, tasvir tekniği, diyalog tekniği gibi teknikler bulunmaktadır.

Üç Deniz Ötesi adlı romanda bir kaç mektup örneğine yer verilmiştir. Onlardan biri şu şekilde romanda yer alır:

Rejimin baskısından korkmaktayken, onun bekçiliğini yapan neslinden bir kızla evlenmeyi düşünüşün beni şaşırttı. Başlangıcında bulunduğun hatadan, vaktinde dönmen hepimizi mutlu edecektir.

Hayatına girecek olan bir casusla ömür tüketmeyi göze almak büyük bir cesaret işi. Bu konuda çok iyi düşünmelisin.

Fikirlerimi babam istediği için beyan etmekteyim.

Mansur...

Mansur'un, abisi Enes'e yazdığı bu mektup, Enes'in Sonya ile evlenmesinin ne kadar yanlış olduğunu içermektedir. Bu konu ile ilgili aile bireyleri arasında bir kaç mektuplaşma daha olur. Bu mektuplar da aynı içeriğe sahiptir. Ailedeki tüm bireyler Enes'i bu evlilikten vazgeçirmeye çalışır.

Kurban balam, fikirlerini hiç beğenmedim. Üzdün beni... Mektubunu alır almaz bahsettiğin kızla ilişkini kesmelisin. Kuru bir hevese kapılıp inancımızı töremizi yıkma. Seni Buhara' da bekleyen sözlünün olduğunu unutmamalısın. Bir ata olarak, seni kabilemizin en güzel kızıyla sözlendim. Oğul, okumuş olmak seni değiştirmemeli. Yol yordam bileceksin, ata sözü dinleyecek, inancından dönmeyeceksin. Mektubun ananı ağlattı. Benim yüreğime sönmek bilmeyen bir ateş düşürdü. Mansur'la görüştüğünde onun da fikrini almalısın. (s.38)

Yukarıdaki mektup babasından Enes'e gönderilmiştir. Burada da Enes'in Sonya ile evlenme isteği engellenmeye çalışılır. Baba, Enes'e törelerini, kültürlerini hatırlatmaya çalışır ve bunlara uyması gerektiğini dile getirir.

Anlatıcı bazı bölümlerde yaşanan duygu yoğunluklarını daha iyi aktarabilmek için şiirlerden yararlanmıştır. Bu şiirlere örnek olarak şunları verebiliriz:

Serbesttir, derler dinde dua

Ancak, Allah'tan başkasına duyurma.

Sadece din mi?.. Çocuklarına kendi efsaneleri, kendi türküleri, kendi edebiyatları, kendi harfleri unutturulmuştu. (s.57)

Bu şiir romanın konusunu özetleyecek bir anlam barındırır. Sovyet Rusya'da eğer ibadet yapılacaksa bunu yalnızca Allah duymalıdır. Bir ikinci kişinin bu durumu bilmesi demek o kişinin ölümüne sebep olmak demektir. Sovyet Rusya'da bulunan Müslüman halk bu şartlar altında dinlerini yaşamaya çalışır.

Anlatıcı Sovyet Rusya'nın yönetimini okura daha iyi aktarabilmek için tanık gösterme tekniğinden şu şekilde yararlanır.

Rejimin aldatıcı yüzüne sevdalanıp doğduğu yerleri düşman bilen Nazım'ın Rusya'nın gerçek çehresini tanıdıktan sonra, bir yürek dolusu merhamet bekleyen çaresizler gibi cümleleştirmeye çalıştığı itirafını:

'-Geldiğimiz yerde bedenimiz esaret altındaydı, burada ruhumuzu da esir aldılar...' (s.29)

Nazım Hikmet'in bu sözü ile bedenlerin ve ruhların esaret altında olduğu tanık gösterilerek belirtilmiştir.

Romanda Cengiz Aytmatov'a ait olan Gün Olur Asra Bedel adlı romanından alıntı yapılmıştır. Bu bölüm romanda şu şekilde yer alır:

- Sen benim oğlumsun.

Delikanlı kuvvetli kollarını gererek ananın kollarını boynundan boşaltmak istedikçe ana, feryadını yükselterek haykırmaktadır:

-Oğlumsun sen benim! Ben senin ananım anan!

Mankurt 'Oğlumsun' diyen kadına anlamsız duygularla bön bön bakmaktadır. Juan Juanlar yaklaşır yanına. İrilmiş gözlerinin şursuz görüntüsüne düşerler...

İçlerinden bir tanesi gergin bir yüzle Mankurt'a bakıp sert bir soru sorar:

- Ne diyor bu kadın?

Mankurt'un cehresi garipleşir, kafasındaki istifham belirtisi düşer dudaklarına:

- Anne ne demek? Bu kadın, ben senin annenim, dedi.

Juan Juanlardan keskin bir emir gelir cevap yerine:

- Öldür onu, o kadın senin annen filan değil, öldür! " (s.59)

Cengiz Aytmatov'un romanı Komünist yönetim neticesinde başkalaşan insanları konu almaktadır. Burada oğul anayı, ana evladını tanımamaktadır. Romanın temasını geçmişini unutan, kendine yabancı olan kişilerin hayatları oluşturur. Bu bağlamda *Üç Deniz Ötesi* romanıyla konu açısından benzerlik göstermektedir. İkisinde de mekân Rusya'dır ve insanlar dinlerinden, ailelerinden, benliklerinden uzaklaştırılırlar.

Yazar okuruna roman vasıtasıyla güzel ahlak kazandırmayı da amaçlar. Bu amaç doğrultusunda da romanda küçük hikâyelere yer verilir.

Akşamın koy karanlıkları çözü çepçevre kuşatmıştı. Ömer (R.A.) halâ görev başındaydı.

Kapısı vuruldu. Anlaşılan bir ziyaretçisi vardı. Meşguliyetini bırakıp, içeri girmesi için, müsaade ettiği adamı derin bir ilgiyle süzdü. Karşılıklı selâm alışverişinden sonra, ziyaretçi mazuratta bulundu:

-Ya Emir-El Müminin. Bir husus hakkında sizinle görüşmeme gerektiğini idrak ettim.

Hız. Ömer adamın gözlerinin içine azametle baktı:

-Görüşeceğin husus devletle mi ilgili, yoksa şahsımla mı?

-Özel bir mesele Ya Ömer.

Müslümanların Emiri cebinden mum çıkartıp yaktı, devletin yanan mumunu söndürdü.

-Buyur, dedi. Seni dinliyorum. (s.276)

Yukarıda verilen Hız. Ömer kıssası ile helal kazancın öneminden bahsedilmiştir. İslâmi romanların özelliklerinden olan doğru yola iletme, öğüt verme durumları bu romanda da kendini göstermektedir.

Romanda gösterme tekniğinden de yararlanılmıştır. Aşağıda verilen diyalog kısmı bu tekniğe uygun bir örnektir.

-Bir ses var mı?

-Hayır.

-Hayret!

-Çok endişelisin.

-Elimde değil. Hayatta korkunun her derecesini yaşadım. (s161)

Diyalog bölümleri gösterme tekniğine örnek niteliğindedir. Bu bölümler olayların daha net bir şekilde okura aktarılmasını sağlar.

Kullanılan anlatım tekniklerinden bir diğeri de tasvir tekniğidir. Bu tekniğin kullanıldığı yerlerde ağırlıklı olarak sanatsal bir üslup kullanılmaktadır.

-Şimdilik evine dön, dedi. Daha, işin başlangıcında olduğunu unutmamalısın tabi.

Yol göstermişlerdi... Ezik bir duygu fersiz adımlarla karakoldan ayrıldı...

Kahır dolu bir gönlüm sahibiydi. Hayat onun için sonu gelmeyen sıkıntıların kaynağıydı. Daha doğrusu, eli yüreğinde bir hayat yaşıyordu. (s.208)

Yukarıda verilen bölümde bir kişi tasvir edilmiştir. Bu tasvirde yer alan cümleler arasında seci sanatı vardır. Bunun yanında mecazlı anlatımlarla da sanatsal yönü kuvvetlenmiştir.

Romanda en fazla yer alan ve romanın akışını sağlayan teknik ise anlatma tekniğidir. Bu teknik romanda şu şekilde yer alır:

Sonya, acil bir müdahale için ameliyathaneyi hazırladı.

Hasta orta yaşlı bir kadındı. Başındaki örtü hafifçe sıyrılmış, saçlarının bir kısmı açığa çıkmıştı. Can havliyle toparlanıp, uzandığı yatağın üzerinde yorgun bir el hareketiyle başörtüsünü düzeltmeye uğraştı.

Sonya, muayeneye bir müddet ara verip, derin bir hayret içerisinde hastanın tavırlarını kontrol etti.

-Niçin kapatıyorsun saçlarını? Burada ikimizden başka kimse yok ki.

(s.142)

Yazarın okura olayları aktarmasının en etkin ve kolay yolu anlatma tekniğidir. Anlatım tekniği bu örnekte olduğu gibi romanın genelinde de kullanılmaktadır.

1.6.5. Olay Örgüsü

Enes bir Müslüman'dır ve Sovyet Rusya'nın baskısından dolayı bunu gizlemektedir. Enes'in okul arkadaşı olan Sonya onu etkilemek için elinden geleni yapar. Enes, Sonya'yı sevmesine rağmen onun bir ajan olmasından korkar ve ondan uzak durmaya çalışır.

Zamanla Sonya'nın yakın tavırlarına kayıtsız kalamayan Enes ile Sonya arasında bir ilişki başlar. Sonya, Enes'e evlilik teklifinde bulunur. Enes'in cevabı "Babam bilir." olur.

Aynı şehirde eğitim alan Mansur, abisi Enes'le görüşmek ister. Enes, Mansur'a göre daha temkinlidir. İkisinin bir arada görülmesinin canlarına mal olacağını düşünerek bir araya gelmekten çekinir.

Enes, babasına Sonya ile evlenmesine izin vermesi için bir mektup yazar. Beklenen cevap olumsuz olur. Sonya bu mektubu gizlice okur ve aileye karşı büyük bir kin duyar.

Sonya, Enes'i ikna etmeyi başarır ve ailesinin rızası olmadan gizlice evlenirler. Yeni çift Buhara'ya Enes'in ailesini ziyarete gider ve aile onları mecburen kabul eder.

Mansur, okuduğu İmam İsmail El-Buharî Medresesi'nden mezun olur ve Buhara'ya ailesinin yanına döner. Burada bir kaç kişi ile dini içerikli sohbetler yapar. Sonya'nın ihbarı üzerine arkadaşları ile sohbet eden Mansur tutuklanmaya çalışılır. Bu esnada çıkan arbedede vurularak öldürülür.

Sonya suçlu tavırlarla Enes ile Taşkent'te doktorluk yaparak yaşamaya devam eder. Bu esnada Enes, Mansur'un sürekli görüştüğü Seyyid Han'ı ziyaret eder ve dini sohbetlerinde bulunur.

Sonya ve Enes'in Mansur adında bir oğulları olur. Babaanne onu bir yaşına kadar Buhara'da bakar. Daha sonra devlet kreşine mecburi olarak gönderilir. Sonya, Enes'i takip ederek Seyyid Han'ın evini öğrenir. Enes'in haberi olmadan ondan İslâm dinini öğrenir. Sonya Müslümanlığı kabul ederek gizli gizli ibadetlerini yerine getirir.

Çift, oğulları Mansur'u ziyaret için Buhara'ya gider. Kayınvalidesi Sonya'nın Müslüman olduğunu öğrenince çok sevinir ve ona bu konuda elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışır.

İş arkadaşları Peter, Sonya'ya aşiktir ve çiftin mutluluğunu kıskanır. Peter, Enes'i her dakika takip eder. Enes'in namaz kıldığını ve Seyyid Han'ın evine gittiğini öğrenir. Peter'in şikayeti üzerine Enes tutuklanarak hapse atılır. Komünist Partisi üyesi olan Sonya başına gelecekleri bildiği için kocasını hemen boşar.

İki sene sonra serbest kalan Enes, evine gelir. Sonya onu içeriye almaz, tek kelime dahi konuşmak istemez. Valizini kapı aralığından Enes'e verir, eşyalarının arasına da para koyar.

Enes, Buhara'ya gider, oğlu Mansur ve annesiyle yaşamaya başlar. Buhara'da doktorluk yapmaya devam eder.

Hastaneye mide delinmesiyle gelen bir turistin Amerika'ya gideceğini öğrenir ve gizlice onun evraklarını alır. Bu belgelerle Amerika'ya kaçar. Enes, Amerika'ya sığınma talebinde bulunur ve talebi kabul edilir.

Sonya, hastanenin tercihiyle görevli olarak Olimpiyatlara gönderilir. Bu fırsatı iyi değerlendirerek gruptan kaçar ve Amerikan makamlarından sığınma talebinde bulunur. Onun talebi de kabul edilir ve bir TV programında eşi Enes'e kavuşur. Sonya ve Enes *üç deniz ötesinde* özgür yuvalarını kurarlar. Ancak oğullarını yanlarına almak için talepte bulunmalarına rağmen bir süre cevap alamazlar.

Enes ile Sonya Hacca giderler. Sonya burada adını Hacer olarak değiştirir. Enes, Hac esnasında Rusya'dan bir tanışa rastlar ve ondan Mansur'un sarılık olup iyileştiğini, annesinin ise Sibiryaya gönderildiğini öğrenir.

Hac dönüşü Mansur'u isteme talepleri sonuç verir ve Mansur aileye teslim edilir. Enes, Sonya ve oğulları Mansur özgür bir ülkede inançlarının gereğince yaşarlar.

1.6.6. Şahıslar

1.6.6.1. Enes

1.6.6.1.1. Bedensel Boyut

Enes, romanın başkahramanıdır. Oluşan olaylar onun ekseninde gerçekleşir. Enes'in dış görünüşü hakkında şu şekilde bilgi verilir:

Tıp fakültesinde talebeydi. Bulunduğu okulda, belkide dikkatleri üzerine çekebilen en cazip delikanlı oydu.

Üzerinde buluşan don ve esrarlı bakışların büyüdü pırıltıları kişiliğini yüceltir, onu ulaşılmaza yükselterek, gözlerde devleştirirdi.

Saçları kuzguni siyahtı. Ondela yaptırmış gibi lüle lüle kıvrımlarla ahengini bulur, alınının üzerine fön çekirmişçesine iner, gül goncasının katmerleşmesi gibi son çizgisine ulaşırdı. İçine kapalı bir insandı. Kolaylıkla erişilemezdi yüreğine... Hasret dolu gözlerin sahiplaeeri, heveslerinin çağlayanlarında, arzularını azgın şelelerin uçurumlarına terkederlerdi.

Son sınıftaydı okullar açılalı, on ya da onbeş gün ancak olmuştu. (s.6)

Bu tasvirden Enes'in yakışıklı ve hatta çok fazla çekici biri olduğu anlaşılmalıdır. Enes'in dış görünüşü bu anlatımda bir kız güzelliğinden bahsedilircesine okura aktarılmıştır.

Başka bir bölümdeki tasvirde yukarıdaki anlatımın tam tersi yapılmıştır. Burada Enes, iki sene sonrasında hapisten çıkmıştır. Onun bu durumu şu şekilde anlatılır:

Sakalları uzamış, uykusuzluktan gözlerinin altında çürük halkalar oluşmuştu. Üzerindeki elbise lime lime ve yağ, pas içindeydi.

Sıcaktan, boynunun altına doğru yol bulup akan terler, boynunda damar damar kirleri kabartmıştı. (s.180)

Elbisesi lime limeydi. Yırtık söküntüsü iplikler, üzerinde sallanıyor, yağ ve kir lekeleri dikkatle bakını tiksindirecek kadar sevimsizdi. (s.188)

Bakımlı ve dikkat çekici biri olan Enes, Sovyet Rusya'nın baskıcı yönetimi yüzünden hapse girmiş, sürgün edilmiştir ve yukarıda anlatıldığı gibi perişan bir halde hapisten çıkmıştır.

1.6.6.1.2. Ruhsal Boyut

Enes, Sovyet Rusya'da yaşadığı baskının neticesi olarak kimseye güvenmez ve yaklaşmaz. Sınıf arkadaşı Sonya'nın ona olan ilgisini fark etmesine

rağmen ona karşılık vermez. Çünkü ona güvenmez ve onu muhbir olarak görür. Sonya, bu durumun farkındadır ve Enes'i şu cümlelerle anlatır:

-Hayata zayıf bir iplikle bağlısın, demişti. Sürekli insanlardan kaçırıyorsun. Hele son günlerde, kahredici bir düşüncenin kozasını kırmayışını hayretler içinde seyretmekteyim. Şahıs ayırmadan bütün insanlara karşı itimatsız, şüpheci bir tavır içindesin. (s.12)

Enes'in bu şüpheci durumu haklı olarak evham haline dönüşmektedir. O aynı şehirde okuyan kardeşi Masur'la dahi görüşmekten çekinir.

İbadetlerini yerine getirmekten korkan Enes, kardeşi Mansur'un öldürülmesinden sonra gizli de olsa inançlarının gereğini yerine getirmeye çalışır.

Enes ellerini önüne bağlamış, ayaklarının altına serdiği ince bir naylonun üzerinde heykelleşmiş gibi beklemekteydi. Muhatabını hayretle ve dikkatle seyretti. Dudakları kıpırıyor, birşeyler mırıldanıyordu. Kapının açılışını hissetmesine rağmen, istifini bile bozmamıştı.

Doksan derce eğildi, biraz bekledikten sonra doğrulup yine birşeyler mırıldanarak dizlerinin üzerine çöktü, önce avuçlarını yere dayadı, başını ellerinin arasındaki boşluğa koydu. (s.159)

Buradan Enes'in inançlı biri olduğunu görmekteyiz. Ancak bu tasvir Peter'in gözünden yapılmıştır ve Enes'in hapse girmesine sebep olmuştur.

1.6.6.2. Sonya

1.6.6.2.1. Bedensel Boyut

Sonya, bir Rus kızıdır, Enes'in esmerliğinin yanında o sarışın olarak tasvir edilmiştir. Bu bakımdan yapısal olarak Enes, Türk özelliklerini; Sonya ise Rus özelliklerini taşımaktadır. Sonya'nın dış görünüşü romanda şu şekilde yer alır:

Sarı, biryantin yemişcesine parlak saçları bukle bukle dalgalanan kız, yosun yeşili gözlerini ufkunda geriyor, bütün hissiyatını dudaklarının pervanesine verip ilanı aşk ediyor:

-Duygularıma bütün kalbinle karşılık vereceğin gün beni mutlu edeceksin. (s.8)

Hiç bir ölçü tanımayan saçları, omuzlarının üzerine sere serpe dökülmüştü. Bugün sınıftan birlikte çıktılar. Kıskanç hasetli bakışların sağanağından, yine birlikte uzaklaşıp gözlerden kaybolmaya çalıştılar. (s.10)

Enes'in çok yakışıklı ve dikkat çekici oluşu gibi Sonya da çok güzel ve dikkat çekicidir. Sarı saçlı ve yeşil gözleri onun Rus oluşunun yansımasıdır. Bu tasvirin dışında romanda Sonya'dan şu şekilde bahsedilmektedir:

Sarı, gür saçları omuzlarına kadar inmiş, buklelerin kıvrımlarında batan güneşin sönük parıltıları rakeden kadın, ürpertili bir yüzle, aynaya bakmaktaydı...

Yosun yeşili gözlerinde keder izleri vardı. O, dünyayı vaktiyle bir pula satan kız, ılık bir sevgiye yahut ilgi kırıntısına muhtaç bir eda ile ananın karşısında boynunu hafifce bükerek durmuştu. (s.65)

Yukarıdaki iki farklı tasvirde de Sonya'nın aynı özelliklerinden bahsedilir. Yine saç ve göz rengi hakkında bilgi verilir. Bu bilgiler dışında Sonya'nın dış görünüşü hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

1.6.6.2.2. Ruhsal Boyut

Sonya'nın hayat görüşünü ortaya koyabilmek için onun bağlı bulunduğu kurumlar hakkında aşağıdaki şekilde bilgi verilir. " Sonya Komünist Partisine kayıtlı bir kızdı. Okulun içinde rejimin daha şimdiden güven duyduğu, umut beslediği simalardan birisi..." (s.12)

Sonya'nın Komünist Partisine üye olduğu belirtilerek onun Enes'ten ne kadar farklı olduğu anlatılmaya çalışılır. Komünist bir genç olan Sonya, görevinin gereğini yaparak Müslümanlığı yaşayan Mansur'u ihbar eder ve onun ölümüne sebep olur. Bu düşüncede olan Sonya, zamanla Enes'ten etkilenerek İslâm dinine yakınlık duyar ve bir din adamı olan Seyyid Han'ın evine giderek onun sohbetine katılır. Bunların neticesinde namaza başlar.

Bazı konularda tatmin oluncaya kadar dinledi. Anlamadıkları yerler varsa yeniden sordu.

Yaşlı kadın misafirlerini uğurlarken belki de Sonya'nın hayatında mana taşıyan en büyük hediyesini armağan etti.

Süt beyazı ak pak bir namaz örtüsüydü bu. (s.147)

Yukarıdaki bölümde bahsedilen örtü, Sonya'nın namaz kılmaya başlayacağını bir göstergesi olur.

Sonya ne yapmaktaydı böyle?.. Dünyadaki bütün zıtlar birbirleriyle barışsa, yine de Sonya'nın bu kalıba sığması mümkün değildi...

Başında beyaz, kenarları yeşil oya işlemeli bir örtü, kahverengi kumaş parçasından seccadesi üzerinde, başını seccadeye koymuştu...(s.149)

Bu betimleme ile Sonya'nın namaza başladığı anlatılmaktadır. Bu yönüyle Sonya, *Üç Deniz Ötesi* adlı romanda hidayete eren kişi olarak karşımıza çıkar. Ayrıca Hacca gittikleri zaman Sonya ismini değiştirme kararı alır.

-Sonya seni yorgunluk mu soldurdu, yoksa, Allah'a teslimiyetin ürpertisinden mi uçuk benzin?

Gözleri ıslaktı... Enes konuştuğu o hep:

-Hacer, Hacer, Hacer!.. Diye mırıldanıyordu...

Enes:

-Sonya, diye sorusunu yineledi. Sen konuştuklarımı duymakta mısın?

Bön bön baktı gözlerinin içine... Ne sormuştu şimdi, ne söylemek istiyordu? Umursamadı. Kafasında nekahet halinde işleyen bir isim vardı. başka hiç bir şeyi düşünmesi şu an mümkün bile değildi.

-Enes, diye doluktu... Adımı değiştirdim...

-Anlamadım...

-Nasıl bir şey?

-Hacer. (s.266)

Yukarıda verilen diyalog bölümü Sonya ve Enes arasında gerçekleşir. Bu konuşmalardan aktarıldığı üzere Sonya'nın adını Hacer olarak değiştirdiğini anlıyoruz.

1.6.6.3 Diğer Kişiler

Enes'in kardeşi olan ve aynı şehirde eğitim gören Mansur'un dış görünüşü hakkında şu bilgiler verilir:

Kumrala yakın saçlarını, sol kaşının üzerine hafif yıkarak taramıştı. Ela gözleri derin bir tefekkürün nihayetsiz sıkıntısıyla bulanıktı. Kalın, yay gibi hilalleşmiş olarak duran kaşlarının üzerine parmaklarını çökerek başındaki ağrıyı gidermek istedi. Uzun boylu, geniş omuzlu delikanlı, elindeki mektubu cebine koyup usulca ayağa kalktı. (s.30)

Kumral bir delikanlı olarak tasvir edilen Mansur, uzun boylu, geniş omuzlu, yay gibi kalın kaşları vardır. Bu anlatımla onun yakışıklı biri olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında eğitimi ve dini görüşleri hakkında da şu şekilde bilgi verilir:

İmam İsmail El-Buharî Medresesi'nde okumakta olan on öğrenciden bir tanesiydi. Burada tam yedinci yılını tüketecekti. Çok şey öğrenemediğinin farkındaydı. Bununla beraber, cemiyetteki dinini unutmuşların arasında, ulaşılması

muhal mesafeler katetmişti. Yılmayan, hergün biraz daha Kur'an caddesinde yürümeye namzet bir gönlü vardı.

Dini ve siyasi konularda cemiyetin diğer fertleri gibi, o da öldürücü bir suskunluk yaşamaktaydı. (s.29)

Mansur'un yedi yıl boyunca dini eğitim almasına rağmen kayda değer hiç bir şey öğrenemediği belirtilmektedir. Buna rağmen Mansur, diğer bireylere göre daha bilgili sayılabilecek düzeydedir. Dini ve siyasi görüşlerini herkes gibi oda açıklayamamakta, suskunluğunu korumaya çalışmaktadır. Ancak bu suskunluğunu mezun olup Buhara'ya dönünce bozar. Açık mekânlarda iki üç arkadaşıyla dini içerikli sohbetler yapar ve bunun neticesinde yönetim tarafından öldürülür.

Anlatıcı Enes'in nasıl bir aileye mensup olduğunu gösterebilmek için anne ve babası hakkında şu bilgileri verir: " Baba, pamuk tarlasında ezgindi. Ana çalışmakta olduğu dokuma fabrikasında keder yumaklarını açar, makinalar nakış nakış, desen desen çile dokurdu." (s.6) Enes'in babası pamuk tarlasında, annesi ise dokuma fabrikasında çalışmaktadır. Ailenin fakirliği ve çilekeşliği " nakış nakış, desen desen çile dokurdu." kelimeleriyle anlatılmaktadır.

Romanda yer alan Peter ise Sonya'ya âşıktır ve onu elde etmek ister. Bunun mümkün olmadığını anladıkça hırslanır ve Enes'e karşı duyduğu kin daha da artar. Peter, bedensel ve ruhsal olarak şu şekilde tasvir edilir:

Peter hırçın mizaçlı, kızıl yüzlü delikanlı; Sonya'yı kaybetmek üzere olduğunu seziyor, onu adım adım takip ediyordu. İhtiras pırıltılarıyla kıvılcımlaşan gözleri Sonya'nın benliğinde otoritesini kurmak istiyor, varamadığı sonuç sadece Enes'e olan kinini artırmaya yarıyordu. (s.15)

Hırçın bir mizaca sahip olan Peter, Enes'ten intikam almak ister. Namaz kılarken yakaladığı Enes'i ihbar ederek hapse girmesine sebep olur.

1.6.7. Zaman

Romanda geçen nesnel zaman aralığı hakkında net bir bilgi verilmemektedir. Ancak Enes ve Sonya'nın çocukları olan Mansur'dan yola çıkılarak romandaki olayların yedi sekiz seneyi kapsadığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra romanda vaka zamanlarına sıklıkla yer verilmiştir. Vaka zamanları karşımıza mevsim, gün, günün bölümleri saat vb şekillerde çıkar.

Üç Deniz Ötesi adlı roman bir sonbahar mevsiminde başlar. Bu mevsim ve özellikleri şu şekilde tasvir edilir:

Mevsim sonbaharı ortaladı. Artık geceleri soğuk bir hava, hissedilir biçimde etkisi altına almaya başladı. Gündüzleri gecelere rağmen oldukça sıcaktı. Geceyle gündüz arasındaki hava dengesizlikleri, insan vücudunda rahatsızlıklara yol açmaktaydı. (s.26)

Bu betimleme ile aktarılan sonbahar mevsimi romanın başlangıcı olur ve yine bir sonbahar mevsiminde romana son verilir.

Bahçeler mevsimin hazan vaktini yaşıyordu. Ağaçların yaprakları kehribarlaşmış, hafif esen bir rüzgarın darbesiyle dallarından kopup hazin bir görünüm içinde, havada uçuşarak yerlere düşüyor, toprağın üzeri yapraklardan yatak haline geliyordu. (s.291)

İlk sonbahar tasviri Taşkent'te yapılmıştır. Yukarıda verilen ve romanın bitiş zamanını gösteren bu tasvir ise Washington'da yapılır. Romanda olayların başlaması ve devam etmesiyle mevsimler de değişiklik gösterir. Sonbaharı takip eden kış mevsimi şu şekilde belirtilir:

Bu gece toprağa ak düştü. İliklere işleyen soğuğa rağmen, gökyüzü apak. Süt beyazı kardan, etrafa sedef sedef yarıltılar yayılıyor. Gün, şedit bir çehreyle dünyaya yansıtmakta..." (s.40)

Sonbahar artık çok gerilerde kalmış, kış ortalamıştı. Bu günler Sonya'nın artık son şanslarıydı. (s.41)

Mevsimlerin yanında gün ve saat de vaka zamanı olarak kullanılmıştır.

" Günlerden pazar, vakit ondört sularındaydı. Sonya, ana cadde boyunca uzanan binaların vitrinlerini seyretmekte, sık sık sabırsız bir gönülle kolundaki saatin akrep ve yelkovanını takip etmekteydi." (s.17) Sonya'dan bahsedilen bu bölümde günün pazar olduğu belirtilir. Belirtilen gün ile Sonya arasında dini bir ilişki vardır. Sonya Hristiyan'dır ve pazar günü onlar için kutsaldır. Bunun yanında Enes ile ilgili bölümlerde de cuma gününden şu şekilde bahsedilir:

" Buhara gün doğunca İlahi bir bayramı daha esaretin prangaları arasında zincirlerini kıramadan idrak edecekti. Sabah mü'minlerin bayramıydı. Cuma..." (s.60) Bu cümlede gün belirtilirken bu günün öneminden de bahsedilir. Gün cumadır ve cuma günü mü'minlerin bayramıdır. Bu yönüyle cuma günü romanda özel bir anlam taşır. Günler gibi mevsimlerin de romanlarda özel anlamları

bulunmaktadır. Örneğin ilkbahar mevsimi bir uyanışın, yeniliğin simgesidir. Aşağıda verilen tasvirde de bir ilkbahar günü anlatılmaktadır.

Yağmurun arkasından Taşkent'in ufuklarından bulutların arasından gümüş rengi, kristal, parıltılar yayılmaya başladı. Mevsim artık bahardı. Gökkuşağı Taşkent'in semalarında yedi rengiyle gülümsedi.

Enes'in, yürüdüğü yollarda koşar adımlarla ilerlemekteydi. (s.125)

Yapılan bu tasvirin peşi sıra romanda, Sonya'nın Seyyid Han ile buluşmaları ve yaptıkları sohbetlerden bahsedilir. Bu durum Sonya için bir değişimin habercisidir. Tıpkı ilkbahar gibi onun da içinde yenilikler oluşmaktadır. Bu sohbetlerin neticesinde Sonya'nın hidayete eriştiği gerçekleşir.

Sonya'nın Buhara'ya Enes'in ailesinin yanına gidişi ve orada kalışı şu şekilde anlatılır: "Aslında evin içerisinde karşılıklı oyunlarla, hissiyatlarını birbirlerine belli etmeden, herkes rol yapmaya çalışıyordu. Zor şartlar altında da aynı çatının duldasında üç günü birlikte yaşamışlardı." (s.66) Zaman olarak üç gün birlikte yaşadıkları belirtilir.

Vakaların gerçekleştiği zamanları belirtmek için zaman aralığından da yararlanılmıştır. Zaman aralığı romanda şu şekilde kullanılmıştır: " İki koca yıl tükendi Sibiry'a'nın kahreden, aman vermez, soğuklarının kucasına. Açlık, sefalet ve çilenin güç yetmezini, ürpertili sahneler halinde kaydına geçirdi beyin. "(s.177)

Peter'in ihbarıyla hapse atılan Enes'in Sibiry'a'da iki yıl kaldığını bu cümlelerden öğreniyoruz. Bu iki yılın sonunda Enes, Buhara'ya gider ve orada da iki yıl kalır. Bu iki yılın sonunda da Amerika'ya kaçır. Buhara'da kaldığı zaman dilimini de şu cümlelerden öğreniyoruz: " Enes, iki yıl beraberliklerinden sonra, hem Mansur'u hem de kendisini yalnız bırakmıştı. Sık sık kahırlanıyor, bir yandan başarılı kaçışına sevinse bile, nihayetsiz bir ayrılığın elemi, içinden onu affettirmemeye zorluyordu. " (s.208)

Enes ve Sonya (Hacer), Rusya'dan kaçışlarından sonra Hacca giderler. Hacda geçirilen zaman dilimleri Hicri Takvim'e göre belirtilir.

Bugün zilhiccenin sekizinci günüydü. Hacer ve Enes kaldıkları otelde gusül abdesti alıp, Temettü Haccı niyetiyle yeniden ihrama girdiler...(s.280)

Zilhiccenin onuncu günüydü. Şeytanın sembolü olan cemre-i akabe'nin hizasına gelenler, Büyük Şeytan'a yedişer taş atarak şeytanı zelil düşürdü... (s.287)

Yukarıdaki bölümlerde ay olarak zilhicceden bahsedilmektedir. Romanda hem Miladi hem de Hicri Takvim kullanılmaktadır. Bu yönüyle roman farklı bir özellik göstermektedir.

1.6.8. Mekân

1.6.8.1. Açık Mekânlar

Üç Deniz Ötesi adlı romanda kapalı mekân tasvirlerine çok yer verilmemiştir. Bunun yanında romanda açık mekânlar fazlaca yer alır. Açık mekânlar karşımıza daha çok şehir tasvirleri şeklinde çıkar. Bu şehirler Taşkent, Buhara, Washington ve Kutsal Mekânlardır.

Üç Deniz Ötesi romanında olaylar daha çok Sovyet Rusya'da geçer. Romanda mekân olarak karşımıza ilk olarak Taşkent çıkar. Taşken şu şekilde tasvir edilir: "Nehrin sularından yansıyan pırıltılar, göz kamaştıran kıvılcımlarını artırıyor, Taşkent, kavurucu bir sıcaklığın kucağından, akşamın serinlik vaadeden davetine hazırlanıyordu." (s.5)

Yapılan Taşkent betimlemesinde orada bulunan nehirlerden, kavurucu sıcaktan ve akşamları serin geçen anlardan bahseder. Bu bilgilerin yanında aşağıdaki tasvirlerden de Taşkent'teki pamuk tarlalarından haberdar oluyoruz. "Vahanın hararetli havası Taşkent'in üzerine kabus gibi çökmüş, ortalığı kavurmaktaydı. Uzaklardan pamuk tarlaları beyazın göz kamaştıran oynaklığı ile gülümsemekteydi." (s.52)

Olaylar sadece Taşkent'te geçmez. Taşkent'te başlayan hikâye Buhara'ya oradan da Amerika'ya kadar uzanır.

Her üç kişiden bir tanesi casustur' imajının kesinlik kazandığı bir toplumda, katı bir rejimin acımasız kurallarını yaşayanlar, diledikleri gibi konuşamaz, fikir beyan edemezlerdi. Buhara'nın çehresi ve sindirilmiş insanının yapısı artık buydu. Mansur bu kara yazgının değişmesini, kulun Allah'a Kur'an'ın emirleri ve istekleri doğrultusunda yaşayarak yaklaşmasının gerektiğini savunuyordu. (s.61)

Burada Buhara'nın manevi havası tasvir edilmiştir. Belirtilen bu durum romanın ana konusunu oluşturmaktadır. Sovyet Rusya'nın insanlar üzerindeki baskısı tüm şehirlerde kendini hissettirmektedir.

Aşağıda verilen betimlemede Taşkent'in mimarisi hakkında bilgi verilmiştir. Taşkent'te hızlı bir betonlaşmanın devam ettiği söylenir.

Kerpiç evler yerlerini heybetli beton yığınlarına bırakmıştı.

Sık sık amansız zelzelelere muhatap olan Taşkent bir inatlaşma, yahut İlahi kanunlara meydan okuma havasına bürünmüş, şehir göz kamaştırır haşmetli binalarla göklere yükselmişti. İççe kıvrılan yolların uzandığı kısımlarda dar sokaklar inatla, sirk meydanına uzanan caddeyi geniş aydınlıklara kucaklıyor, görkemli binalar, sosyalist ülkeye adeta tam bir burjuva kibriyle gülümsüyordu.
(s.106)

Yukarıda bahsedilen betonlaşma hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanılmıştır. Tıpkı binalar gibi insanlarda betonlaşmaya başlamış tek tip karakterlere sahip olmuşlardır. Standart kalıplara giren insanlar Sovyet Rusya'nın yaratmak istediği tiplerdir. Betonlaşmadan kastedilen bir diğer anlamda maddeciliğin Taşkent'te hüküm sürdüğüdür.

Romanda yer alan bir diğer mekân da Washington'dur. Burası romanda özgürlüğün mekânı olarak tasvir edilir. Rusya'da sürekli olarak hayali kurulan, özlem duyulan şehirdir. Özgür olmak isteyen Rus yönetimindeki halk, *Üç Deniz Ötesi* olarak burayı adlandırır.

Cadde bir anda ahengini yitirdi. Washington karanlıkların kucağına düşmüştü. Caddeden geçen otomobillerin farları, zaman zaman fersiz bir ışık yalamasıyla ortalığı aydınlatırken, insan selinde dehşet verici huzursuz bir kaynaşmalar başladı. İnsanlar alaca karanlığın içinde panik havasına kapılmıştı.
(s.244)

Yukarıda Washington sokaklarından bahsedilen bir bölüm bulunmaktadır. Sovyet Rus baskısından kaçıp Washington'a gelen Sonya ve Enes, hiç bir yerde tam olarak özgür olamayacaklarını anlarlar. Bu şehirdeki sokaklarda can güvenliklerinden endişe ederler. Aşağıdaki bölümde bu durum Enes'in ağzından şu şekilde anlatılır:

Sukut-u hayale uğrayışın kabul. Şurayı iyi tut kafanda, Rusya'da mal devletin, ruhun ve bedeninin esir... Burada sadece bedeninin tehlikede ruhun serbest. Bozuk bir toplum, ancak komünizmin yanında üç deniz ötesidir halâ... Felsefe çöplüğünde hakikatı buldum, nazarıyla bakmakta. (s.246)

Burada Rusya ve Amerika'nın karşılaştırılması yapılır. Rusya'da esir olan ruh ve bedeninin yanında Amerika'da sadece beden tehlikededir.

Amerika'dan sonra Kutsal Topraklar mekân olarak karşımıza çıkar. Hacca giden çiftin zaman geçirdikleri mekânlar şu şekilde tek tek anlatılır.

Kutsal topraklardı burası... Ruhun sılasına ayak basmışlardı.

Alemlere rahmet olarak yaratılan Cihan Güneşinin yurdu... Peygamberlik makamına bir nefeslik mesafe gibiydi Cidde... (s.257)

Mikat yerine gelmişlerdi. Burası oldukça sade bir şehirdi. Çarşısıyla, pazarıyla, alışveriş için kaynaşan insanlarıyla sade ve güzel bir şehir. (s.258)

Arafat Dağı'nın etekleri şu an kaynaşıyor, karışıyor, göz kamaştıran bir ürpertiyle akıyordu. Mahşeri kalabalık öğle ve ikindi namazlarını, " öğle vakti içinde " cem-i takdim ile peşpeşe cemaatle kıldı. (s.281)

Güneş, Arafat semalarından silinmek üzereydi. Bütün hacılar hazırlıklarını bitirdi. Arafat artık kaybolmuş, gecenin karanlığı üzerini iyiden iyiye örtmüştü. Meş'arül Haram çölüne doğru harekete geçti. Mahşeri sel şimdi " Mezdelife'ye" doğru akmaktaydı.

Altı kilometrelik yolları vardı... Renk, dil ve ırk hepsi bu çölün uçsuz bucaksız enginliğinde silinmiş, tek kalp, tek vücut, tek sedanın cümbüşünde semalar huşu içinde titremektedir artık. (s.284)

Yukarıdaki tasvirlerin tümü Hac ibadetlerinin yapılma anlarını kapsar. Burada Rusya'nın ve Amerika'nın dışında tüm renkteki ve dildeki insanlar bir aradadır. Bu birliktelik tek kalp, tek vücut, tek seda olarak nitelendirilir.

Olimpiyat ülkesi olarak bahsedilen Yunanistan da romanda yer alır.

Sonya uçtu... Bindiği uçak Moskova semalarından havalandı. İki üç saat sonra demirperdenin duvarları kırılacak, hür dünya başlayacaktı. Gönünde yıllardır devleştiği hayalleri ve Enes vardı orada. Başarabilirse, bir olmaz daha olacak ve kavuşacaklardı.

Olimpiyat ülkesinin semalarında uçakları inişe geçince, pencereden yeryüzüne hasterle baktı. (s.219)

Sonya için bu Olimpiyat ülkesi özgürlüğün ülkesi anlamına geliyordu. Kocasına kavuşmayı, özgür bir şekilde yaşayabilmeyi bu ülke sayesinde kazanabilecekti.

1.6.8.2. Kapalı Mekânlar

Üç Deniz Ötesi romanında kapalı mekânlara pek fazla yer verilmemiştir. Kapalı mekânlarda olaylar geçse dahi mekân hakkında ayrıntılı bir bilgi yoktur. Bunun neticesi olarak okur iç alanlar hakkında pek fazla fikir sahibi olamaz.

Artık etraftaki antika eşyanın seyrine ara vermişti. Hicab eden bir çehreyle bekliyordu.

Seyyid Han ılımlı fakat titrek bir sesle konuştu:

-Oturunuz.

Yerde soluk yüzlü bir halı, duvarla dayanmış yastıklar ve diplerinde oturmak için minderler vardı. (s.128)

Allah yolunu öğrenmeleri ve hidayete ermelerini sağlayan Seyyid Han'ın evi bu şekilde aktarılır. Ev hakkında genel bir bilgi verilir. Ayrıntılı anlatıma, uzun tasvirlerle yer verilmez.

Romanda Buhara'da bulunan Enes'in ailesinin evinden ve Taşkent'teki evlerinden bahsedilir. Ancak bu evlerin yapısal özellikleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmaz.

"Sonya, mutfakta iş yapmayı çoktan bırakmıştı. Erkeğinin tavırlarından kuşkulanmış, peşi sıra iz sürmüştü." (s.71) Buhara'daki ev hakkında ayrıntılı bilgiler verilmemesine karşın yine de evden bu şekillerde bahsedilmiştir. Evin varlığı ve Sonya'nın mutfakta oluşu okura sadece hissettirilir. Bunun dışında Taşkent'teki ev hakkında da ayrıntılı herhangi bir bilgiye sahip olamıyoruz.

Sonya bir doktordur ve onun çalıştığı hastanede de bazı olaylar gerçekleşir. Bu mekân romanda şu şekilde yer alır: "Hastahanenin düşük voltajlı ışıkları gecenin gamlı sessizliğini mahmurlaştırırken, Sonya,, mesleğiyle ilgili bir kitabın okumaktan bıktığı sayfasını henüz kapatıyordu." (s.111)

Çalıştıkları hastane hakkında da kısaca bilgi verilerek geçilmiş, fazla ayrıntıya girilmemiştir.

Bunların yanında Sonya ve Enes'in Washington'da da bir evleri vardır. Evin içeriği hakkında şu tip bilgiler vardır: "Oturma odasına geçti. Pencerenin dibindeki kanepenin üzerine oturup kafasını cama dayadı. Fersiz gözleri, bahçe kapısından uzanan yolların üzerinde ısrarla bekledi." (s.292)

Amerika'da bulunan evlerinin bahçeli bir ev olduğu bilgisi bu cümlelerle verilir.

Mansur'un zorunlu olarak bulunması gereken kreş de romanda yerini şu şekilde bulur: "Kreş yolunda çile yumaklarını gözlerinden söke söke yürüdü. Kahırlı bir eda ile müracaata uğrayıp Mansur'u almak için geldiğini söyledi..." (s.208)

Diğer kapalı mekânlarda olduğu gibi burada da ayrıntıya girilmemiş sadece mekânın adından bahsedilmiştir.

1.6.9. Dil ve Üslup

Üç Deniz Ötesi adlı romanda sanatkârane bir üslup kullanılmıştır. Yazar özellikle betimleme bölümlerinde bu üsluba daha çok başvurmuştur. Bu üslup özellikleri romanda şu şekilde yer alır:

Kuzeyden esen hafif bir rüzgar, güneşin hararetli dudağında ılıyıp, yüzünde ince ince kabaran terleri üflüyor, buseleştirerek insan ruhuna serinlik sunuyordu...

Çiçeklerden koparıp önüne katarak sürüklediği kokuyu, Taşkent'in ufuklarına yaydıkcı, adeta insan havayı, hava insanı kokluyordu. (s.137)

Yukarıdaki mevsim tasvirinde sanatsal üslup özellikleri etkili bir şekilde kullanılmıştır. Burada rüzgarın ılıklığı güneşin dudağına değmesiyle ilişkilendirilir ve kabaran terlere üfleyerek serinlik kazandırdığı dile getirilir. Bu bakımdan yazarın şairane bir tavırla tasvirlerini yaptığını söyleyebiliriz.

Bir seldir akıyordu Beyt'in etrafında. Kelebeklerin loş ışıklar yansıtan mumun etrafında kendisinden geçmişesine dönüşü gibi, insan seli çalkalana köpüre o ilahi nurun etrafında tavaf için dönmekteydi. Her şeyi unutan sel ruhunu Allah'a teslim ederek döndü döndü... Siyah, beyaz, sarı, ırk ve dirilmiş, et kemik olmuş, İlahi bir sel vardı Beyt'in etrafında akan... (s.264)

Yazarın sanatkârane üslubu aşağıdaki tasvirde de görülmektedir. Bu bölümde devrik cümlelere de yer verilmiştir.

Ampuller etrafı göz kamaştırıcı ışıklarla renklendiriyor, Kabe nurdan bir abide gibi dünyayı aydınlatıyordu. Enes nemli gözlerindeki kamaşan pırıltılarla, yattığı yerden Asrı Saadet yıllarına kadar uzanıyordu. İki Cihan Serverinin emsalsiz hayatı şerit gibi geçti gözlerinin önünden. O eşsiz, emsal tanımayan nizamın yeryüzünde tek ve benzersiz uygulayıcısını seyretti. (s.275)

"İki Cihan Serverinin emsalsiz hayatı şerit gibi geçti gözlerinin önünden." bu cümle yüklem sonunda olmasından dolayı devrik bir cümledir. Ayrıca "Serverinin" kelimesinde yazım yanlışı yapılmıştır. Bu cümle şu şekilde hem devrik yapıdan kurulabilir hem de yazım yanlışı düzeltilebilir. "İki Cihan Serveri'nin emsalsiz hayatı gözlerinin önünden şerit gibi geçti."

Devrik yapı cümlelere bir diğer örnekte şu şekildedir: " Otlar, böcekleri bütün hayvanatı, irdeleyip Ay'ı, Güneşi, toprağı araştırıp ufkumuzu genişleterek, gerçek sahibimize açalım el değmedik sırlarımızı. " (s.25)

Bu cümlede "el değmedik sırlarımızı" kelime grubu özneyi oluşturmaktadır. Bu kelime grubu cümlenin başına getirilerek kurallı bir cümle oluşturulabilir.

Aşağıdaki bölümde ise cümle bitmesine rağmen nokta yerine üç nokta işareti kullanılmıştır. Bu, romanda yapılan noktalama işareti hatalarından biridir.

Dipleri sarın yapraklarla döşeli ağaçları, üzeri nemli kanepeleri acılı bakışlarla seyretti.

Hava sonbahara rağmen ılık, sema cam göbeği rengindeydi...

Renk, tabiat, gökyüzü, hiç bir şey sıkıntısını susturamadı. Ne yapsa zaman erimek, tükenmek bilmiyordu. (s.293)

"Hava sonbahara rağmen ılık, sema cam göbeği rengindeydi." cümlesinin sonuna bu şekilde nokta konulmalıdır.

Romanda parantez içi cümle ve ifadeler şu şekilde yer verilir:

Laura bahçeden çıkarak ayrıldı. Sonya, arkasından kahr dolu bir çehreyle baktı. Hareketin ağırlığından ayaklarını zor sürükleyerek, bahçe kapısından süzüldü.

-Çocuk ve köpek, diye mırıldandı Sonya.

-Janet (Cenit ve Tomy... Ana ve çocuk.) (s.230)

Üç Deniz Ötesi adlı romanda samimi hitap cümlelerine de yer verilmektedir. Bu hitaplar daha çok Mansur'a yöneliktir.

Birbirlerine yılların hasretini giderir gibi, sarmaş dolaştılar. Mansur;

-Babaanne!

İçli bir ses karşılık verdi:

-Yavrum!

Mansur anaya anlamlı gözlerle baktı:

-Babam dışarıda mı? (s.208)

Bu diyalog bölümünde görüldüğü üzere romanda "yavrum" gibi samimi hitap kelimeleri kullanılmıştır. Ayrıca babasının Enes'e yazdığı mektupta da bu hitaplara yer verilmiştir.

Kurban balam, fikirlerini hiç beğenmedim. Üzdün beni... Mektubunu alır almaz bahsettiğin kızla ilişkini kesmelisin. Kuru bir hevese kapılıp inancımızı töremizi yıkma. Seni Buhara' da bekleyen sözlünün olduğunu unutmamalısın. Bir ata olarak, seni kabilemizin en güzel kızıyla sözlendim. Oğul, okumuş olmak seni değiştirmemeli. Yol yordam bileceksin, ata sözü dinleyecek, inancından dönmeyeceksin. Mektubun ananı ağlattı. Benim yüreğime sönmek bilmeyen bir ateş düşürdü. Mansur'la görüştüğünde onun da fikrini almalısın. " (s.38)

"Kurban balam" kelimeleri hem samimi bir hitap içermesi hem de yöresel ağız özelliği taşıması açısından önemlidir.

Sıkça kullanılan kurallı birleşik cümlelerin yanında devrik cümlelere de yer verilmiştir. Bu yönüyle romanda dil sapmalarının yer aldığını söyleyebiliriz.

"Geceleri dert ortağı arar, açılmazdı yanındakine. Ezici bir korkunun etkisiyle, düşünceleri hülyaları kaskatı kesilip donardı için de. Beynine burgu gibi işleyen ağırları sarardı başını." (s.115) Sanatsal bir yapı oluşturulmaya çalışıldığından devrik cümlelerden sıkça yararlanılmış. Yukarıda verilen örnekteki üç cümlelerin de yüklemi ortaldadır. Bu cümlelerle bir bakıma seci sanatı yapılmaya çalışılmıştır.

"Süt beyazı ap ak bir namaz örtüsüydü bu." (s.147) Bu cümlede yer alan pekiştirme eki ayrı yazılarak yanlışlık yapılmıştır. Romanda anlamı güçlendirmek için ikilemelerden de sıkça yararlanılmıştır.

Sonya, günlerdir dolup dolup taşı. (s.136)

Enes'in yüreğindeki kin yumuşamaya yüz tutmuştu. Sonya, sevinçten uçuyor, adeta bütün gam ve kasvetini atmış, mutluluk duyguları Taşkent'in ufuklarına hevenk hevenk ağıyordu. (s.117)

Üç Deniz Ötesi romanında sıkça dil sapmalarına rastlamamızın nedeni uzun cümlelerdir. Cümleler ne kadar uzun olursa hem dil sapmalarının olması hem de anlatım bozukluklarının yaşanması kaçınılmazdır.

Hastahanenin düşük voltajlı ışıkları gecenin gamlı sessizliğini mahmurlatırken, Sonya, mesleğiyle ilgili bir kitabın okumaktan bıktığı sayfasını henüz kapatıyordu:

Koğuştaki bir iki ufak sıkıntının dışında hastaların çoğu sakindi. (s.111)

Yukarıdaki cümle yapı olarak bir cümledir ancak üç satırlık bir uzunluğa sahiptir. Romanda bunun gibi birçok cümle vardır.

Dünya insanın endişeye, paniğe, çileye ve kuşkuya düşürerek vücuda getirdikleri manzarayı küstah bir aynanın aksinde seyretmekte olan duyarsız azınlığın, sadist duygularını sakinleştiren vahşet tablolarından sadece bir tanesi Buhara'yı matem havasına sokacaktı. (s.81)

Bu cümle de uzun yapı cümlelere örnektir.

Sıkıntılarını konuşamayışı, hergün cemiyetin üzerindeki baskıyı, vahşeti, tartışamayışı ve adaletsizlikleri buruk bir acıyla yutkunuşu, sindirilmiş bir yüreğin acı tebessümleriydi. Etrafa istihzalı gülücükler dağıtması kişiliğine bile zor geliyordu... (s.115)

Bazı soru cümlelerinin kuruluşunda dahi dil sapmaları bulunur. Bunlara bir örnek şu şekildedir: "Bu sanat şuursuz toprağın işi midir hiç?" (s.139)

Kimi ad soylu sözcüklere gelen hâl ekleri de yanlış kullanılmıştır.

"O insan ki, kimseyi kul köle olmayayım derken, kapitalizme komünizme, nefesine, şehvetine köle olmuş, ne yazık ki, kendisini Yaratana kul olmayı düşünememiştir." (s.77) Burada yönelme hâl eki kullanarak "kimseye kul köle olmayayım" olması gereken kelime "kimseyi" şeklinde kullanılarak anlatım bozukluğu oluşturulmuştur.

"Sarı, bilyantin yemişcesine parlak saçları bukle bukle dalgalanan kız, yosun yeşili gözlerini ufkunda geriyor, bütün hissiyatını dudaklarının pervanesine verip ilanı aşk ediyor" (s.8) Bu cümlede ikilemelerden yararlanıldığı görülmektedir. Bunun yanında "yemişcesine" olarak yazılan kelimedede sertleşme olması gerekirken (yemişcesine)bu yapılmamıştır.

Romanda sıklıkla kullanılan devrik cümlelerden bazıları da şu şekildedir: "Dertlere bir sır ortağı, sonra da nefsin haz duyduğu arzular gelmeli peşinden..." (s.22) Cümlenin son bölümü "haz duyduğu arzular peşinden gelmeli." şeklinde düzeltilerek devrik cümle düzeltilmiş olur.

"Otları, böcekleri bütün hayvanatı, irdeleyip Ay'ı, Güneş'i, toprağı araştırıp ufkumuzu genişleterek, gerçek sahibimize açalım el değmedik sırlarımızı." (s.25) "...el değmedik sırlarımızı gerçek sahibimize açalım." şeklinde bir değişiklikle kurallı bir cümle oluşturulabilir.

"Hele yaratılanların hayatına son verebilmek için ilim yapmak... Atomu Hidrojeni, insanlığın ve bütün mahlukatın mahvı için icad etmek." (s.25) Bu cümlede fen bilimleri ile ilgili terimlere "atom, hidrojen" yer verilmiştir.

Romanda noktalama işaretleri ile ilgili de yanlışlıklar yapılmıştır.

"Yitirmişlik, vazgeçmişlik, yahut kavlınden dönmüşlük burkuyor yüreğini. Hasret ateşinin içinde kıvranıyor uzun uzadı." (s.34) Bu cümlede bağlaçtan sonra virgül kullanılarak dil sapması oluşturulmuştur.

Sanatkârane üslupla kaleme alınan bu romanda sanatsal anlatımlardan da yararlanılmıştır.

"Fikirlere, inançlara kelepçe vurulmayan bir dünyanın temelleri atılmalı, hürriyeti en berrak havasıyla terennüm etmeliydi dünya." (s.40) Bu cümlede yer alan "dünya" kelimesi ile dünyada yaşayan insanlar kastedilmiştir. Böylelikle ad aktarması yapılmış olur.

"-Ağasın, seni dinler. Mansur'a sahip ol.

-Düpedüz canıyla kumar oynamakta."(s.67) Bu diyalog bölümünde deyim yer verilerek anlatım zenginleştirilmiştir.

Romanda yer alan dil sapmalarından biri de tamlamaların virgülle ayrılmasıdır. "Enes iniltili odanın, köhnemiş sükûtunu musluktan boşalan suyun sesiyle bozdu." (s.122) "iniltili odanın köhnemiş sükûtu" bir isim tamlamasıdır ve arasına herhangi bir noktalama işareti getirilemez.

Bu verilen cümlede daima ayrı yazılması gereken "şey" sözcüğü birleşik yazılarak dil sapması yapılmıştır. "Herşey tamamdı. Elinde sabun, ırmağın müsait bir yerinden suya girdi..." (s.189)

Özel isimlere gelen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılır. Romanda bu kurala aykırı kullanımlar bulunmaktadır.

"Enes, İslâmın idare anlayışını seyrediyordu Halifenin şahsında..." (s.279) Bu tek cümlede birden çok dil sapması bulunmaktadır. "İslâm" özel bir isim olduğu için ona gelen ek ayrılmalı ve "İslâm'ın" şeklinde yazılmalıdır. Bununla birlikte "Halife" de bir kişinin unvanı olarak kullanıldığı için özel isim gibi ekinden ayrılmalıdır. "Halife'nin" şeklinde olmalıdır. Ayrıca devrik olan bu cümle "Halife'nin şahsında seyrediyordu." şeklinde kurallı hale getirilmelidir. Bu dil sapmalarının yanında son olarak da cümlenin yüklemli ve bitmiş olduğunu görmekteyiz. Bunun için cümlenin sonuna üç nokta değil nokta getirilmelidir.

Bazı cümlelerde bilgi vermek için ya da saygı bildirildiğini göstermek için parantez işareti kullanılır.

"Olsa olsa toprak ordusuna bağrından bunları fişkirtme emri veren Allah (C.C.)'ın büyük sana ve kudretinin yer yüzündeki tecellisidir." (s.139) Bu cümlede parantez işaretinden yararlanılmıştır.

1.7. ZEHİRLİ OKLAR

*Zehirli Oklar*¹³³ romanı *Hüseyin Gedik* tarafından yazılmış ve 1989 yılında yayımlanmıştır. Romanda yeni ataması olan bir öğretmenin gittiği yerde yaşadığı olaylar hikâye edilir. İki yüz seksen sayfadan oluşan roman on sekiz bölümden oluşur. "YENİ HAYATA İLK ADIM" başlığı ile başlayan roman "BU KADARI

¹³³ Hüseyin Gedik, *Zehirli Oklar*, (İstanbul: Beka Yayınları, 1989).

DA FAZLA", "YUMRUKLAR KONUŞUYOR" gibi başlıklarla devam edip "SÜRGÜNLE GELEN HAYIR"la son bulur.

İncelememiz romanın Beka yayınlarından çıkan 1989 yılı ikinci basımından yararlanılarak yapıldı. Çalışmada verilen sayfa numaraları bu basımla uyumludur.

Romana ismini veren "bakışlardan (*Zehirli Oklar*)" sıklıkla bahsedilir. Haram bakışların basit görülmesine karşın ne denli zararlı olduğunu şu şekilde romanda yer alır: "Yahya Hoca gözlerini kaldırıncı Rabia'nın gözleriyle karşı karşıya geldi. Hafif elektrik akımına uğramış bir insanın haline benzer bir durum oldu vücudunda. Gözlerini Rabia'nın gözlerinden ayırmak istemiyordu. Ama bu mümkün değildi. " (s.79)

Romanın okura aktarmak istediği mesaj bu paragrafta açık bir şekilde verilmektedir. Haram olan tek bir bakış bile insanı çok etkilemektedir. Genel olarak romanda bu konu üzerinde durulur. Harama bakmanın sakıncalarından ve bunun oluşturulacağı kötülüklerden sıkça bahsedilir. Romanın kapağı da bu konuyu tasvir eder şekilde tasarlanmıştır. Kapakta sadece mavi gözleri görünen bir kız ve o bakışların önünde boşluğa düşen bir adam tasvir edilmiştir.

Kitabın arka kapağında romanla ilgili bir açıklama bölümüne yer verilmiştir. Bu bölüm şu şekildedir:

'Zehirli Oklar' büyük ideallerle okuyan, hayata atılınca çelişkiye düşerek bocalayan ve kendisiyle olanca gücüyle boğuşan bir gençlik yaşamı. Psikolojik bir roman.

'Zehirli Oklar' bir gencin kalbine saplanan zehirli okları kalbinden söküp çıkarmanın öyküsü.

'Zehirli Oklar' bir başka anlamda okuyucunun hayatının romanı.

'Zehirli Oklar' okuyucunun dilinden kendine yaptığı özeleştirisinin romanıdır.

Bu bölümde roman hakkında genel bir bilgi verilerek kısa bir analizi yapılmıştır. Burada romanın psikolojik bir roman olduğuna da dikkat çekilmiştir. Romanda Yahya Hoca'nın sürekli olarak kendiyile savaşıması ve düşünceleriyle boğuşması bu tespiti doğrulamaktadır.

1.7.1. Konu

Büyük ideallerle okuyan Yahya öğretmen, görevi için gittiği yerin İslâm'a uygun olmayan yaşantısını ilk önce yadırgar. Daha sonra onların yaşamına uyum sağlamaya başlar. Çelişkilere düşerek kendiyi, nefsiyle savaşması romanın konusunu oluşturur.

1.7.2. Özet

Yahya Hoca, Anadolu'da yetişmiş genç bir öğretmen adayıdır. İlk tayin yeri olarak Akdeniz'de bir şehre düşer. Tayin yerine gitmeden önce ailesinin uygun bulduğu kendisinin de onayladığı Seher'le nişanlanma kararı alır. Sömestr tatilinde nişanlanacak olan Yahya Hoca, ilk başlara gittiği köyün yaşayışına ayak uyduramaz. Onun kültüründe ayıp karşılanacak hareketler burada gayet doğal görülür. Yahya Hoca kendine ait bazı prensipler oluşturur ve bunlardan asla taviz vermemeye karar verir. Evlerinde genç kız olan köylüler sürekli olarak Yahya Hoca'yı yemeğe davet eder. Yahya Hoca başlarda bu teklifleri kabul etmez. Ancak daha sonra nefesine karşı koyamaz ve kadın erkek ayrı olmak üzere yemek tekliflerini kabul eder. Zamanla bu şart da ortadan kalkar ve kadınlarla haram olduğunu bilmesine rağmen bir arada oturur. Yahya Hoca sürekli kendisiyle çatışır. Her defasında davetlere gitmeme kararı alır ancak bu kararlara hiçbir zaman uyamaz. Akşam yemeklerinde sürekli bir arada buldukları Kerim Amca'nın torunu Rabia'ya âşık olur. Ona bakmaktan ve geceleri sabahlara kadar onu düşünmekten kendini alamaz. Bu yasak duygular içinde olan Yahya Hoca eski idealist halini sürdüremez. Sabahlara kadar kitap okuyup ibadet eden Yahya Hoca artık farz ibadetlerini dahi zorla yapar. Sömestr tatilinde Seher'le nişanlanır. Kendine verdiği sözlere rağmen köye döndüğünde yine komşu kızı Rabia'yı düşünmeye ve onunla konuşmaya devam eder. Yahya Hoca bu çatışmaları yaşarken ruh sağlığı bozulur ve doktor tarafından kendisine yirmi günlük rapor verilir. Raporu kullanmak için memleketine giderken kaza geçirir. Yaralı olarak kurtulan Yahya Hoca tekrar köye döner ve aynı duyguları yaşamaya devam eder. Okul müdürüyle aralarında sürekli yaşanan tartışmalar neticesinde yakındaki bir ilçeye sürülür. Hoca Yahya yeni görev yerinde işlerini bitirince Rabia'nın köyüne

döner ve onun başka bir sevgili bulduğunu öğrenir. Artık yasak aşktan umudunu keser ve içinden çıkamadığı bu haram yoldan kurtulduğu için çok mutlu olur.

1.7.3. Ana Fikir

Romanın ana fikri bir Müslüman'ın inançlarından taviz vermesi sonucunda bunu başka tavizlerin de takip edeceğidir.

1.7.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Zehirli Oklar adlı roman hâkim bakış açısıyla anlatılmıştır. Hâkim bakış açısının özelliği olan gelmiş geçmiş olaylara hâkim olma ve kişilerin akıllarından geçenleri okura iletme gibi durumları romanda kendini gösterir.

Anlatıcı Yahya Hoca'nın ne düşündüğünü bilir ve bu düşünceleri iç monolog tekniğinden yararlanarak şu şekilde verir:

İradem elimden alınmış gibi bir halim var. İradem o kadar zayıflamış ki, zeytin gözleri görmeden, tatlı sözleri duymadan yapamıyorum. Ah! Ne zor bir an. Ne yapıp ne edeceğimi bilemiyorum. İstifamı etsem yoksa şu öğretmenlikten bilmem ki.. Belki o zaman Rabia'dan uzak kalınca bu zor durumlardan kurtulurum. Fakat ben yıllarca Allah'ın dinine hizmet etmek için, İslâm'ı tebliğ amacı ile okudum. Böyle bir şeyi düşünmek bile mantıksız. Ne içinden çıkılmaz bir durum, Allah'ım sen yol göster! (s.80)

Yahya Hoca içinde bulunduğu durum dolayısıyla sürekli olarak kendiyi çatıştır. Bu ruh durumu anlatıcı tarafından ayrıntılarıyla bilinir ve okura buradaki şekilde olduğu gibi iletilir.

Romanda iç monolog tekniğine fazlaca yer verilmektedir. Bunlardan bir diğeri de şöyledir:

Bu sevdayı bırakmalıyım. Daha işin başında sayılıırım. Bu durum benim inancıma tamamen zıt. Böyle bir taviz arkasından nice tavizleri beraberinde getirecek. İslâm'ı anlatma, İslâm'ı tebliğ güç ve kuvvetini benden alıyor. İlk zamanlar koymuş olduğun şartları titizlikle devam ettirseydim bunlar başıma gelmezdi. Belki sık sık davet edilmezdim ve hiç çağırılmazlardı o kadar. Hani nerede o prensipli yaşamam? (s.82)

Romanda insanların akıllarından geçirdiği düşüncelere de sıklıkla yer verilir. Bu bölümde de Yahya Hoca kendisiyle çatışma halindedir. Nefsinin

isteklerinden kendini kurtarmaya çalışır ancak bunu başaramaz. Eski halini düşündükçe daha fazla üzülür.

Anlatımı kuvvetlendirmek için montaj tekniğinden yararlanır. Şiirler daha çok bu teknikle romanın içine sokulmuştur. Yazar duygu yoğunluğunu okura aktarabilmek için şiirlerden şu şekilde yararlanır:

Bir yiğit gurbete gitse,
Gör başına neler gelir.
Sılası aklına düştükçe,
Yaş gözüne dolar gelir. (s.23)

Romanda ilk olarak yukarıdaki şiir yer alır. Bu şiir Yahya Hoca'nın memleketinden ayrılırken yaşadığı hüznü yansıtır. Bunun gibi bir çok şiire romanda yer verilir. Bunlardan ikincisi de şu şekildedir:

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.
Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol,
Sallanmaz o kalkışta ne mendil, ne de bir kol.
Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu!
Dünyada sevilmiş ve seven nafîle bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmiyecekler.
Bir çok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Bir çok seneler geçti; dönen yok seferinden. (s.164)

Romanda montaj tekniğinden yararlanılarak ayetlere de yer verilmiştir. Ayetler romanda yazarın vermek istediği mesajı desteklemek amacıyla kullanılır.

Allah gözlerin hain bakışını ve sadırların gizlemekte olduğu her şeyi bilir.
(Gafir-19)

Ne yerde, ne gökte zerre miskal hiçbir şey rabbından uzak ve gizli kalmaz.
(Yunus-61) (s.79)

Şübhe yokki nazar; (yabancı bir kadın ile yabancı bir erkeğin birbirleriyle bakışmaları) iblisin (şeytan) oklarından zehirli bir oktur. O (şeytan) bu zehirli okunu gözler vasıtasıyla atar. Adeta zehirli bir şua (ışın) gibi bakılanı yakar. Her kim bunu (haramları, bakmayı) benim azabımdan korktuğu için terkederse, ona bunun bedeli olarak bir iman veririm ki onun tadını, zevkini kalbinde duyar. (s.282)

Görüldüğü üzere ayetler romanın konusu ile paralel şekilde verilir. *Zehirli Oklar* romanında işlenen tema karşı cinse bakmanın dahi haram olması ve karşı

cinsten uzak durulmasıdır. Yukarıdaki alıntılarda da bu düşüncüyü destekleyen bilgilere yer verilmiştir.

Yine montaj tekniği ile sahabelerle ilgili bir hikâyeye yer verilir. Hikâyeye şu şekilde okura aktarılır:

Mus'ab b. Umeyr Mekke'li zengin bir ailenin oğlu. Yakışıklı ve tığ gibi bir delikanlı. İslâm'ı kabul ettiğinden, çekmediği çile ve ızdırap kalmıyor. Ailesi tarafından reddediliyor. Fakat O'nu yıldırıyor. Rasulullah (S.A.V.) O'nu Medine'ye hicretinden önce İslâm'ı öğretmek için hoca olarak Medine'ya gönderiyor. Tek amaç Allah rızası.

Ya ölümü! Uhud savaşında, şehit olduğunda kefen bulunamıyor. Üzerindeki entari kefen olarak kullanılıyor. O da vücudunun üst kısmını örtse ayak kısmını örtmüyor, ayak kısmını örtse üst kısmını örtmüyor. Rasulü Allah (S.A.V.) in emri ile üst kısmı örtülüp ayak kısmının otla örtülmesi sağlanıyor. (s.142)

Allah rızasının önemini göstermek ve Yahya Hoca'nın bu amaçtan uzaklaştığını hissettirmek için romanda bu hikâyeye yer verilir.

Romanda montaj tekniğinin yanında gösterme tekniğine de yer verilir. Gösterme tekniğine şu bölümü örnek olarak verebiliriz:

- Öğretmen misiniz?
- Evet.
- Yeni tayin mi?
- Evet.
- Allah muvaffak kılsın.
- Amin.
- Pek uzak değil ama ben sizi götüreyim.
- Zahmet olur. (s.19)

Yukarıda yer alan diyalog bölümü Yahya Hoca'nın atandığı şehre geldiği ilk zamanlarda yapılmıştır. Bunun gibi bir çok yerde de diyalog bölümleri bulunmaktadır. Ancak romanda daha çok Yahya Hoca'nın iç monologları ve iç diyalogları yer alır.

Romanda Yahya Hoca'nın iç konuşmalarının bulunduğu bazı bölümler şu şekildedir:

Yahya Hoca'nın içinden bir ses:

'Günah işliyorsun günah. İslâm'ın yasakladığı göz zinası günahını işliyorsun. Her ne kadar sen Allah'ı görmüyorsan da Allah seni görüyor. Allah'tan hiç korkmuyor musun? Boyuna Rabia'nın ailesinin farkına varmasından korkuyorsun. Ne biçim insansın sen? Allah'tan kork Allah'tan. (s.80)

Bu sevdayı bırakmalıyım. Daha işin başında sayılıyım. Bu durum benim inancıma tamamen zıt. Böyle bir taviz arkasından nice tavizler beraberinde getirecek. İslâm'ı anlatma, İslâm'ı tebliğ güç ve kuvvetini benden alıyor. İlk zamanlar koymuş olduğum şartları titizlikle devam ettirseydim bunlar başıma gelmezdi. Belki sık sık davet edilmezdim ve hiç çağırılmazlardı o kadar. Hani nerede o prensipli yaşamam? Her gün belirli bir miktar Kur'an-ı Kerim okuyuşlarım nerede? Nerede ilim öğrenmek için gece yarılara kadar kitap okuyuşlarım, araştırmalarım, incelemelerim? Nerede tek düşüncemin Allah rızasını kazanmak olduğu günler? Nerede? Nerede? (s.82)

Her şeyin farkındasın. Bu dünyaya niçin, neden geldin? Onu da biliyorsun. Kulluğun gerektirdiği şeylerin de farkındasın, bir de şu haline bak. Gecenin onikisi, biri olmuş, sen hâlâ neyin peşindesin? Sen sanki bunlar için mi yaratıldın. İradeni topla, gerçek bir kul olmanın yolunu ara. Yarın ahirette bunun hesabını vermek çok zor. Demek sen böyle olacaktın ha!... Hem de sözlü olduğun halde. Seher senin şu halini görse kahkahalarını basar, senin şu haline acımadan başka ne yapar.(s.93)

Burada bulunana üç paragrafta da Yahya Hoca'nın iç sesine yer verilir. Bu iç ses Yahya Hoca'yı eleştirir ve onun yaptığı yanlışların artık son bulması gerektiğini söyler. Burada yer alan ses aslında Yahya Hoca'nın vicdanıdır. Yahya Hoca içinde bulunduğu durumdan hoşnut değildir. Ancak ilk adımlarını attığı günah onu daha da içine çekmiştir ve artık bu durumdan kurtulmayı başaramaz.

Betimleme tekniğinden daha çok mekân tasvirleri yapılırken yararlanılmıştır. Bu tasvirlerden biri şöyledir:

Ev yüksekçe bir yere kurulmuştu. Evin balkonunda, ilçenin ve denizin manzarasını seyretmeye doyum olmuyordu. Fakat havalar soğuk olduğu için balkonda oturma imkanı yoktu.

Sofra yer sofrası. Yemekte Yahya Hoca ile birlikte dört kişi. Yahya Hoca gelecek diye yemek özel yapılmışa benziyordu. Yahya Hoca'nın alabildiğine utangaç bir hali vardı. (s.57)

Burada Yahya Hoca'nın sürekli olarak katıldığı yemeklerden biri anlatılmaktadır. Yahya Hoca ilk zamanlar gitmemekte direktse de daha sonraları köylülerin evinden çıkmaz olur.

1.7.5. Olay Örgüsü

Yahya Hoca'nın ve diğer öğretmen arkadaşlarının atandıkları iller ve okullar belli olur. Yahya Hoca, Akdeniz'de bulunan bir ile atanır.

Yahya Hoca sözlüsü Seher'le nişanını yarıyıl tatiline erteleyerek tayin edildiği köye gider. Köye gittiği ilk gün cemaatle camide namaz kılar. Genç bir öğretmenin camide namaz kılması hem köylüler tarafından hem de cemaat tarafından tuhaf görülür.

Köye yerleştikten sonra aile ziyareti için memleketine geri dönen Yahya Hoca, bir iki gün sonra geri gelir.

Yahya Hoca avluları birbirine açılan komşusu Selim Amca'nın kızının bakışlarından rahatsız olur ve bu durumu yadırgar. Komşuları onu akşam yemeğine davet eder. Kadınların bulunduğu evlere gitmemek için direnir ancak daha sonra nefesine yenik düşer ve kadınlı erkekli tüm davetlere icabet eder.

Öğrencileriyle ilgilenen, onlara okumaları için dini kitaplar veren ve namazlarını düzenli kılan Yahya Hoca okul müdürün dikkatini çeker. Müdür onu öğrencilere dini kitaplar vermemesi konusunda uyarır. Bu uyarılar zamanla tehdide dönüşür. Böylece müdürle arasında sürekli çatışmalar yaşanır.

Yahya Hoca, diğer komşusu olan Kerim Amca tarafından da yemeğe çağrılır. Bu yemeğe erkek ve kadınlar ayrı oturmak şartıyla katılır. İlk başlarda bu şartlara riayet edilse de zamanla bu kurala da dikkat etmez.

Kendi kurallarına uyamamanın vicdan azabını sürekli yaşayan Yahya Hoca, Kerim Amca'nın kızından çok hoşlanır ve onu bir türlü aklından çıkaramaz.

Bu gizli aşk Yahya Hoca'yı sürekli kendisi ile muhasebe haline sokar. Komşu kızı Rabia'nın evine gitmeye ve yüzüne bakmaya tövbe eder. Ancak her defasında tövbesini bozar.

Sömestr tatiline bir hafta kala köyde düğün olur. Yahya Hoca gizlice düğüne gider ve Rabia'nın bir erkekle dans ettiğini görür. Rabia, Yahya Hoca'nın kendini gördüğünü fark eder ve heyecandan bayılır. Yahya Hoca yaşananlardan kendini sorumlu tutar. Rabia ile konuşarak onu haklı görmeye çalışır.

Sömestr tatiline giden Yahya Hoca, Seher'le nişanlanır. Buna rağmen köye dönüşünde Rabia'yı düşünmeye devam eder ve onunla konuşmak için fırsat arar. Neticede Rabia'dan özür diler. Rabia'ya onun için yazdığı bir şiiri gönderir.

Müdür ile Yahya Hoca arasındaki problemler daha da artarak kavgaya dönüşür. Okula teftiş için müfettiş gelir.

Yahya Hoca şehirde bulunan sohbet arkadaşlarıyla buluşur. Arkadaşları ondaki değişiklikleri fark eder ancak bu duruma bir mana veremezler.

Yahya Hoca kendisi ile girdiği çatışmaların sonucunda ruhsal olarak rahatsızlanır ve kendisine doktor tarafından yirmi günlük rapor verilir. Bu istirahat süresini memlekette geçirme kararı alır. Otobüsle yolculuk yaparken yanına Mehmet Ali adında bir genç oturur. Yaptıkları sohbetten Mehmet Ali'nin sonradan hidayete eren bir genç olduğu öğrenilir. Yolculuk esnasında otobüs kaza yapar. Mehmet Ali hayatını kaybeder. İlk önce Yahya Hoca'nın da öldüğü zannedilir ancak o kazadan kurtulmuştur.

Kaza sonrası tekrar köye döner ve Rabia'ya olan hislerinin devam ettiğini anlar. Rabia ile yüz yüze açık bir şekilde konuşmaya başlarlar. Rabia ile olan gizli aşkı devam ederken bir gece evine gelen yabancı kişiler tarafından dövülerek ölümle tehdit edilir.

Müdür ile yaşanan problemlerin neticesinde Yahya Hoca bir saat uzaklıktaki başka bir ilçeye sürülür. Okul tatil olunca Rabia'nın köyüne döner ve onun bir sevgili bulduğunu öğrenir. Yahya Hoca başka ilçeye tayin olup bu günden kurtulduğu için kendini şanslı hisseder.

1.7.6. Şahıslar

1.7.6.1. Yahya

1.7.6.1.1. Bedensel Boyut

Zehirli Oklar romanın başkahramanı olan Yahya Karanfil yeni mezun olmuş ve atanmayı bekleyen bir öğretmendir. Yahya öğretmenin yaşı hakkında bilgiye şu paragraf sayesinde ulaşırız: "Yahya'nın kahrını bu şehir tam yirmi üç sene çekmişti. Ayrılık zamanı yavaş yavaş yaklaşıyordu. Önceki öğretmen olma sevincinin yerini anlatılması güç garip bir duygu almıştı. Sevinemiyordu. Listenin asıldığını gördüğü anki gibi." (s.10) Burada Yahya Hoca yaşı tam olarak belirtilmemiş. Ancak doğduğu şehrin onun kahrını yirmi üç yıl çektiği belirtilir ve bu da bize öğretmenin yaşının yirmi üç olduğunu gösterir.

Yahya Hoca'nın yaşı dışında bedensel özelliklerine dair başka bir bilgiye rastlanmaz. Onun boyu, saçı, yüzü vs. açısından nasıl biri olduğu romanda belirtilmez.

1.7.6.1.2. Ruhsal Boyut

Yahya Hoca'nın bedensel özellikleri gibi ruhsal yönü hakkında da pek fazla bilgiye yer verilmemiştir. Mesleği itibarıyla onun üniversite mezunu olduğu bilgisine sahibiz. Bunun yanında Yahya öğretmenin branşını kendisini köylülere tanıtmaya esnasında öğreniyoruz. "-Adım Yahya. Köyünüzün ortaokuluna Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak atandım." (s.25) Sosyal Bilgiler öğretmeni olan Yahya'nın hassas bir ruha sahip olduğu belirtilir.

"Bu durum zaten hassas bir ruha sahip olan Yahya'nın ruhuna tesir ediyordu. Her ne kadar Sosyal Bilgiler öğretmeni olsa da, Türkçe derslerini daha çok seviyordu." (s.32) Bu bilgilerde hassas bir ruha sahip olan Yahya öğretmenin Türkçe derslerine yöneldiği belirtilir. Yahya Hoca dinine bağlı, ibadetlerini düzenli şekilde yerine getiren, geceleri sabahlara kadar kitap okuyup kendini dini ve ahlâki açıdan geliştirmeye çalışan bir kişidir. Onun bu özellikleri arkadaşının ağzından şu şekilde aktarılır:

-Benim asıl üzerinde durmak istediğim konu başka. Şu ana kadar İslâm'dan taviz vermeden yaşamaya çalıştık. Gerçekten zamanımızda -şu toplumda- İslâm'dan taviz vermeden yaşamak çok zor. Fakat sen bunu başaranlardan birisin. Belki İslâm'ın istediği şekilde değilse bile, içimizde İslâmı en güzel yaşayanlardan birisin. (s.8)

Yahya Hoca böyle bir İslâmi anlayış içindeyken tayin edildiği köyde kendi kurallarından taviz vermeye başlar ve bu tavizler onu bilinmeyen bir yere doğru sürükler.

Şeytan. Şeytan içime girmiş, damarlarımdan dolaşiyor. Resulullahın (S.A.S) 'Şeytan insanın damarlarında dolaşır,' mealindeki hadisi şerifi hatırladı. 'Sizlerin bu kadar bela olduklarınızı bilmiyordum. Meğer ne büyük belalarmışsınız,' diye mırıldandı." (s.126)

Yahya Hoca kadınların gözlerine bakmaktan bile çekinirken artık onlarla aynı ortamda bulunmaya ve sohbet etmeye başlar. Bu durumu şeytanın bir oyunu olarak görür. Bulunduğu durumdan kurtulmaya çalışsa da bunu başaramaz. Yahya Hoca'nın içine düştüğü durum şu şekilde anlatılır: "Yahya Hoca, ruhen iyice sıkılmaya başladı. Bu ara Rabia'nın hayali de yakasını bırakmıyordu. Böyle anlarda ne yapacağını şaşırıyor, dalıp, gidiyordu. Çekip götürüyordu hayalleri Rabia ve Rabialar'a doğru." (s.108)

Yahya Hoca hem İslâm'ın gereklerine göre yaşamaya çalışır. Ancak nefsinin önüne geçip Rabia'dan uzak kalamaz. Bu çelişkili ruh hali romanda şu şekilde yer alır:

Yahya Hoca kendinde İslâmi konulardan bahsetme cesareti bulamıyordu. Çünkü hal ve hareketleriyle günah işliyordu. Sudan bahanelerle bol bol taviz vermişti İslâmî yaşamdan. Hâlâ da devam ediyordu tavizleri. Uçuruma doğru gittiğinin de farkındaydı. Her an Allah'ı zikretmesi gerektiğini çok iyi biliyordu. Tarifini yapamadığı kuvvetler buna engel oluyordu. Uçuruma doğru sürüklenmesine ise inanılmayacak bir şekilde yardım ediyorlardı." (81)

Bu paragraf Yahya Hoca'nın karışık ruh halini yansıtmaktadır. Roman boyunca bu çelişkili durum devam eder. Yahya Hoca yaptıklarının yanlış olduğunu bilmesine rağmen içine düştüğü durumdan kurtulamaz.

1.7.6.2. Diğer Kişiler

Yahya Hoca'nın otobüs yolculuğunda tanıştığı ve sonradan hidayete erdiğini öğrendiği Mehmet Ali hakkında şu bilgiler verilir:

Yan taraftaki koltukta yirmi-yirmiiki yaşlarında gösteren, saçları yeni uzamaya başlamış, siyah saçlı, buğday tenli, kara gözlü, çatık kaşlı yeni bıyıkları uzamaya başlamış, yüzünden tebessümü eksik olmayan, heyecanlı olduğu bütün hareketlerinden belli olan bir delikanlı vardı. (s.181)

Mehmet Ali'nin bedensel özellikleri bu şekildedir. Onun romanda özel bir yer alması hidayete ermiş bir kişi olmasından kaynaklanır.

Zehirli Oklar romanında Yahya Hoca'nın yapısını değiştiren kişi Rabia'dır. Yahya Hoca'nın ruhî bunalıma girmesine sebep olan Rabia'nın dış görünüşü şu şekilde anlatılır:

Kızın kapkara gözleri, yay gibi kaşları vardı. Kaşları doğuştan öyleydi. Kaşlarını çekmemişti. Yüzü ayın ondördünü andırıyordu. Dudakları tebessümlü, yakıcı bir bakışı vardı. Simsiyah uzun saçları, omuzlarından aşağı, beline doğru salınmıştı. Boyu orta ile uzun arası idi. Vücudu narindi. Göz kamaştırıcı bir de giysisi vardı. (s.57)

Rabia, dış görünüşü açısından çok güzel bir kız olarak tasvir edilir. Bu yönü Yahya Hoca'nın ondan aşırı derecede etkilenmesine neden olur. Romanın seyrini Rabia'nın sergilemekten çekinmediği güzelliği ve bakışları belirler. Yahya Hoca bu güzelliğin karşısında savunmasız kalır. Nefsine uyarak her daim onu görmek ister.

1.7.7. Zaman

Romanda geçen nesnel zaman aralığı bir eğitim öğretim yılını kapsamaktadır. Yahya Hoca'nın Akdeniz'deki bir şehre atanmasıyla başlayan roman eğitim öğretim yılının bitmesiyle sona erer.

-Ya sen nereye Yahya?

-Türkiye'nin orta güneyinin en ucuna. Akdeniz martılarının uçuşlarını seyredeceğim . Akdenizin tuzlu sularıyla boğuşacağım. (s.5)

Bu diyalog bölümü Yahya Hoca'nın atandığı yer hakkındaki ilk görüşleridir. Atanma haberi ile Yahya Hoca kısa sürede görev yerine gider. Bu da romanın başlangıcını oluşturur. Romanın bitiş zamanı da şu cümlelerle belirtilir: "Yahya Hoca, Haziran imtihanları dönemi olduğu için, arada bol bol vakitte olduğundan Rabia'ların köyüne gitti." (s.281)

Yukarıdaki belirtilen zamanda roman sona erer. Bu bilgiler sayesinde romanın on aylık bir zaman dilimini kapsadığını görüyoruz.

Aşağıdaki paragrafta sonbahar tasviri yapılır.

Dumanlar bacalardan göklere doğru yükseliyordu. Yapraklar veda etmişti ağaçlara. Göçmen kuşlarda eser kalmamıştı. Güneşin bile ısıtıcılık özelliği kalmamıştı eskisi kadar. Gün geç gelip erken gitmeye başlamıştı dünyaya. Sokakların aralarında sık sık yakacak arabaları görmekte mümkündü. (s.13)

Bu tasvirin dışında da şu betimlemede mevsim hakkında bilgi verir. "Mevsim sonbaharın sonu, kışın başlangıcı, havanın bulutlu olması ve köyde elektiriklerin de kesik bulunması sebebiyle loş bir durum vardı." (s.32)

Olayların başlangıcında mevsimin sonbahar olması ve bunu takip eden kış ile olayların devam etmesi birbirleriyle ilişkilidir. Yahya Hoca'nın geçireceği kötü zamanlar kış mevsimi gibidir. Verimsiz, kötü ve çelişkilerle geçen bir kış. Bunun akabinde gelen Haziran ayında olaylar tamamıyla farklılaşır. Mevsimin değişmesi gibi Yahya Hoca'nın da düşünceleri değişir. İçinde bulunduğu zor durumdan kurtularak nefesine galip gelir.

Mevsim ve ayların yanı sıra günlük zaman dilimleri de vaka zamanı olarak kullanılır.

"Höpörlerdeki ses:

-Saat yirmiikide gidecek yolculardan kimse kalmasın, diyordu." (s.40) Bu bölümde zaman olarak saat kavramı kullanılmıştır. Bunun yanında kullanılan

diğer bir vaka zamanı da şu şekildedir: "Güneşin bulutların arasına girip çıktığı, insanlara göz kırptığı hafif hafif meltem rüzgarı estiği bir gün, ikinci namazından sonra caminin avlusunda, Yahya Hoca il Selim Amca dereden tepeden konuşuyorlardı." (s.47)

Bu betimlemenin geçtiği an olarak ikinci zamanından bahsedilir. Öğretmen olan Yahya Hoca ile ilgili olarak sömestr tatilinden de bahsedilir. Bu zaman dilimi öğretmenlerin mesleğiyle ilgili olduğu için burada da kullanılmıştır.

"Yahya Hoca sömestri tatiline kadar hiç uğramadı Kerim Amcalar'a. Her davet edilışinde bir bahane uydurarak gitmedi. Sık sık şehre indi." (s.104) Yahya Hoca, bulunduğu durumdan kurtulmak için zaman zaman kaçış yolları arar. Sömestr tatilini de bunlardan biri olarak görür. Eğer tatile giderse Rabia'yı unutacağını düşünür.

Yahya Hoca, Rabia'ya beslediği yasak duygular neticesinde ruhsal bir bunalım geçirir. Bu rahatsızlığı neticesinde doktora gider ve doktor tarafından Yahya Hoca'ya yirmi günlük rapor verilir.

-Siz ne iş yapıyorsunuz?

-Öğretmenim.

-Tatil falan yok. Ne izni böyle?

-Yirmi gün rapor verdi doktor. Ben de raporu memlekette geçireyim dedim. Çıktık yola.

(s.184)

Yukarıdaki diyalogdan Yahya Hoca'nın yirmi günlük bir rapor aldığını ve bu memleketinde geçirmek istediğini öğreniyoruz.

Yahya Hoca, memlekete giderken trafik kazası geçirir ve belirlenen süreden daha uzun bir süre memleketinde kalır. Memlekette kalınan zaman ve geriye dönüş şu şekilde anlatılır:

Bir ay içinde her taraf toz toprak içinde kalmıştı. Hele kitapların hali kendisine ne kadar da mahzun geliyordu. Eskiler hayallerini kapladı. Geceleri yirmidörtlere, sıfır birlere, sıfır ikilere kadar kitap okuduğu zamanları. İki saat sonra da sehere kalkardı. Ne günlerdi o günler! (s.223)

Kışın bitişı ve baharın gelişı de şu şekilde romanda yer alır:

Soğuklar tamamen veda etmişti yurda. Artık hiç çiçekli ağaç kalmamıştı. Ağaçlar meyve verme yolunda hızlı bir çalışmaya girmişlerdi. Yağmurlar da fazla düşmez olmuştu topraklara. Sıcaklar da çekilmez olmuştu canlılar için. Geceler de alabildiğine kısalmıştı. İnsanlar da akşamları, belki gecelerin kısalığından, belki de

gündüzleri sıcağın altında çalışmanın vermiş olduğu yorgunluktan dolayı fazla oturmuyorlardı. (s.255)

Bu mevsim değişikliği ile Yahya Hoca'nın başka bir köye sürülmesi de aynı zamana denk gelir. Yahya Hoca, gittiği köyde Rabia'dan uzak kalır ve içindeki haram duygulardan kurtulmayı başarır.

1.7.8. Mekân

1.7.8.1. Açık Mekân

Zehirli Oklar romanında yaşanan olaylar daha çok Yahya Hoca'nın öğretmen olarak atandığı köyde gerçekleşir. Bu köy Akdeniz'de bulunmaktadır ve Yahya Hoca tarafından şu şekilde anlatılır:

-Ya sen nereye Yahya?

-Türkiye'nin orta güneyinin en ucuna. Akdeniz martılarının uçuşlarını seyredeceğim. Akdeniz'in tuzlu sularıyla boğuşacağım. Ben sizlere göre biraz daha şanslı gibiyim. Görünürde öyle. Fakat hangisinin hayırlı olduğunu Allah bilir. (s.5)

Yukarıda yapılan tasvir Yahya Hoca'nın hayalindeki bir Akdeniz mekânıdır. Atandığı şehre ilk olarak gelen Yahya Hoca'nın gözlemleri ise şu şekilde olur:

Şehrin üç yanı dağlarla çevriliydi. Hele bir tarafını çeviren dağlar alabildiğine sarptı. Nefti ormanlarla kaplıydı. Sırf kayalarla kaplı olan kısımları da vardı. Şehrin kuzey batısı ise ucu bucağı görünmeyen bir ovaydı. Dağların eteklerinde şehre doğru kıvrılarak gelen, yılanı andıran yollar göze çarpıyordu.

Şehrin ortasında, dostuna, sevdiğine ulaşmanın heyecanını üzerinde taşıyan insanların halini andıran nehir akıp gitmekteydi şehrin güneyine doğru. Kimbilir hangi vadilerin, ormanların, sarp kayaların arasından akarak denizlere ulaşacaktı. Nehirle bölünmüş olan şehri birbirine bağlayan tek bir köprüsü vardı.

Yorgunların, yorgunluklarını gidermek, aşkların birbirleriyle dertleşmelerini sağlamak için, binbir çiçeklerle, koyu gölgeli ağaçlarla süslenmiş, alabildiğine büyük bir parkı vardı. Cıvıl cıvıl kuşlar ötüyor, buram buram çiçekler kokuyordu. Kurulmuş masaların arasında beyaz gömleklerle bir o yana, bir bu yana gidip gelen garsonlar, birbirlerine sarılmış çiftler. O da ne! Birbirleri ile öpüşenler! (s.16)

Bu tasvir ile şehrin hem görünüşü hakkında hem de kültürü hakkında bilgi verilmiş olur. Şehir tasvirinden sonra yapılan köy betimlemesi oldukça uzundur.

Köyün yukarılarında nefti ormanlarla süslü dağlar. Köyün ortasında da şırl şırl bir dere akmakta. Evler genelde avlu içinde yapılmış. Bir tarafta mis kokusu ile

limon bahçeleri, hemen yanı başında portakal ağaçları. Köyün etrafı ve bahçeler yemyeşil zeytin ağaçları ile kaplı. Yemiş ağaçları biraz seyrek. Uzaktan kırmızı ve tatlı bir şekilde açmış çiçekleri ile nar ağaçları. Anadolu'da saksı çiçeği olan zakkumlar burada ağaç halinde. Dereler boyu zakkum ağaçları. Yalnız kamışlar bütün ağaçları bastırılmış şekilde yükselmişler. Tek tük de olsa kocaman kocaman çınar ağaçları.

Köy üç yakadan oluşmakta. Alabildiğine dağınık. Köyün hışmına uğramış gibi, beş-on hane ta yukarılarda. Oradan deniz manzarası daha bambaşka.

Tek köprü iki mahalleyi birbirine bağlamakta. Köyün ortasında tek şerefeli, tek minareli, orta boy bir cami bulunmakta. Caminin iki-üç yüz metre karşısında aynı bahçe içinde ilk ve ortaokul. İlkokul, ortaokula tepeden bakmakta.

Yeni yapılan evler dağın eteğine doğru sarkmış, sanki köye veda ediyorlarmış duygusu vermekteler. Eski köyün olduğu yer, yani merkez alabildiğine yeşilliklerle kaplı olmasına rağmen yeni kurulmakta olan mahalle alabildiğine çakıllı ve çorak bir araziye sahip. Beş-altı yüz metre sağlarında, sollarında zeytin ağaçları bulunmakta.

Köyün evlerinde su bulunmamakta, halk suyunu mahalle çeşmelerinden karşılamakta.

Yeni kurulan mahallenin ortasından ve köyün merkezinin kenarından bir asfalt yol kıvrılarak dağlara doğru çıkmakta.

İlçe ile köyün arasında alabildiğine büyükçe bir köy kurulmuş, birleşmelerine ramak kalmış. İki köy arasında bir pamuk fabrikası.

Karşı dağların eteklerinde irili ufaklı köyler dizilmiş. Uzaktan ne de hoş görünüyorlar. Hele akşamları manzaralarını seyretmek ne de hoş olmakta. (s.22)

Bu tasvir ile okurun gözünde canlı bir köy manzarası oluşturulur. Böylelikle olayın geçeceği mekân hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgi verilmiş olur.

1.7.8.2. Kapalı Mekân

Yahya Hoca'nın görev yapacağı okul da şu şekilde anlatılır:

İki kişinin yanyana gidemeyeceği, uzunluğu üç metreyi geçmeyen küçük bir koridordan iki sınıfa giriliyordu. Sınıf üç metre eninde, beş metre boyunda, üç metreyi bulmayan yükseklikte, dikdörtgen pirizması, lojman odası bozması bir oda idi. İki küçük penceresi vardı. Pencerele okul bahçesine baktığı için alttan birer tabak camın yarısı boyanmıştı. (s.32)

Yukarıdaki bilgiler okulun fiziksel olarak yetersiz olduğunu gösterir. Mekân olarak tasvir edilen bir diğer yer de Yahya Hoca'nın kalacağı evdir. Bu ev ise şu şekilde anlatılır:

Oda kapısı, direk köyün ana yollarından birine açılmakta. Lannettayın tahtalardan yapılmış bir kapı. Kuvvetli bir tekme darbesi rahatça kırabilecek nitelikte. Üstten, alttan, sağdan, soldan, ortadan içerideki insan havasızlıktan boğulmasın diye aralıklar bırakılmış sanki! Kilit ve anahtar antika, müzelik olacak cinsten.

Küçük bir oda, ikibuçuğa, üç ebadında, kare prizmaya yakın. Yükseklik normalden çok yüksek. Badana yok, kara sıva, kararıp durmakta. Küçük bir pencere, pencerenin tam karşısında, sekiz-on metre ilersinde bir ev ve avlusu. Küçük pencere ile karşı evin pencerelerinden ikisi karşı karşıya.

Küçük odadan büyük odaya açılan bir kapı. Büyük odadan dışarıya açılan diğer bir kapı. Oda kapısından farkı yok. Büyükçe odanın sıvaları ise parça parça dökülmüş ve dökülmeye devam etmekte. Tabanda yer yer kazılmış beton. Karşılıklı iki pencere. Parmaklıkları hapishaneyi andırmakta pencerelerin. Bir kaç tane camı da kırılmış vaziyette. Burası aynı zamanda Yahya Hoca'nın mutfağı.

Köşede bir piknik tüp, biraz bulgur, biraz pirinç, biraz kuru fasulye ve nohut. Yan tarafta bir süpürge her türlü temizliğe kullanmak için deterjan ve birkaç kalıp sabun. Ortada bir leğen, leğenin yanbaşıda bir ibrik, masaya benzer bir şeyin üzerinde çay takımı, yanbaşıda kocaman bir ekmek bıçağı.

Küçük oda; on-onbeş kitap küçük bir masanın üzerinde. Kitapların yanbaşıda bir çalar saat, masanın yanında masanın ayrılmaz bir parçası olan bir sandalye, Hasırın üzerine serilmiş bir kilim. Pencereden tarafta bir somya, üzerinde örtüsü. Aynı zamanda yatak. Yanda yaslanmak için konulmuş uzunca bir sünger parçası. Köşede küçük bir odun sobası, hemen sobanın yanında bir çift terlik, kapının arkasına asılmış bir havlu, birkaç gömlek ve ceket, kravat. Somyanın altında iki adet naylon sepet. Küçük pencerede bir perde. Şimdilik tülü yok.

Kapının önüne çıkınca, genelde ilçe dumanlar içinde, deniz ise masmavi. Gece olunca ilçe bir ışık demeti, ya denizdeki giden-gelen gemilerin ışıkları ve limandaki gemilerin ışıkları. Hele yanıp sönen-deniz feneri. Karşı dağlardaki köylerin ışık demetlerine ne demeli. Ta tepenin zirvesindeki radarın gece manzarası ise görmeğe değer doğrusu. (s.44)

Yahya Hoca'nın yaşadığı yer olduğu ve çoğu duygu durumlarını burada yaşadığı için bu eve önem verilmiştir. Alınan bölümde de görüldüğü üzere ev en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Ev kalınan köyün koşullarıyla doğru

orantılıdır. Neredeyse harabe bir yerden bahsedildiği söylenebilir. Yahya Hoca, bu koşullar altında bu evde yaklaşık sekiz ayını geçirir.

Romanda kapalı mekân olarak taşıtlara da şu şekilde yer verilmektedir. "Otobüsün içi o kadar sıcak olmamasına rağmen Yahya Hoca terlemeye başlamıştı." (s.216) Ayrıntılara fazla değinilmese de bir otobüste bulunulduğundan bahsedilir. Otobüs de kapalı mekân özelliği göstererek romanda yer alır.

1.7.9. Dil ve Üslup

Zehirli Oklar romanında sanatkârane bir üslup kullanılmıştır. Bu üslup daha çok betimleme bölümlerinde kendini gösterir. Bu bölümlerden biri şu şekildedir:

Çocuklar cıvı cıvı sağda solda. Tavukların alemi bir başka: Bir bülbül sesi geliyor uzaktan. Mis gibi kokuyor güller. Hele gonca gülleri, seyretmeye doyum olmuyor. Ya etraftan gelen limon çiçeği kokusuna ne demeli. Nar çiçeğinin güzelliğine bakın. Neden sümbüller böyle boynu bükük dururlar. Denizin çarşaf gibi yayılışını seyretmeye doyum olur mu dersiniz? Gemilerin yavaş yavaş yol alışı neler hatırlatmıyor ki? Tam bu anda Yahya Kemal Beyatlı'nın Sessiz Gemi şiirinin mısralarını mırıldanmaya başladı dudakları farkında olmayarak Yahya Hoca'nın. (s.163)

Burada kullanılan sanatsal üslubun yanında bazı dil özellikleri de dikkat çeker. Örneğin burada soru sorma yöntemiyle kendi görüşünü güçlendirmeye çalışır. Ayrıca "yavaş yavaş" söz grubuyla bir ikileme oluşturulmuştur. Bunun yanında başka yerlerde de ikilemelere rastlanılmaktadır.

Artık şehir çok gerilerde kalmıştı. Yol kenarında bulunan badem ağaçları ve badem ağaçları cinsinden ağaçlar çiçek açmışlar, her taraf yemyeşil. Küme küme fundaların yaprakları hafiften sallanıyor. Demek ki dışarda hafiften bir rüzgâr var. Yabanî güller, kır çiçekleri, papatyalar, tabiatın insanlar tarafından daha çok sevimlerini sağlıyorlar. (s.182)

Bir ara Yahya Hoca, Rabia'nın kendisine sarılıp hüngür hüngür ağlayacağından korktu." (s.274)

Bu paragrafta da "küme küme", "hüngür hüngür" kelimeleriyle ikilemeler oluşturulmuştur.

Romanda kullanılan dili inceleyecek olursak dil özellikleri bakımından şunları söyleyebiliriz:

Yarım saatten fazla tur attı deniz kenarında. Şimdi normal düşünmeye başlamıştı biraz da olsa. Tekrar tekrar gökteki yıldızları, mehtabı seyretti. Bir müddet sonra gözleri denize, denizin ufkuna doğru kayd. Semanın büyüklüğünü, yıldızları, ayı ve denizin büyüklüğünü düşündü. Arkasından bunları yaratan Allah'ın büyüklüğü geldi yerleşti gönlüne. Arkasından Allah'ın emri ve yasakları sıralandı:

'Ben cinleri de insanları da bana ibadet (kulluk) etsinler diye yarattım.' mübarek kelamı gönlünü kanata kanata gözünün önünde sıralanıverdi. (s.93)

Yukarıdaki paragraftaki ikinci cümle devrik bir yapı vardır. "Şimdi normale dönmeye başlamıştı biraz da olsa." bu cümlede eylemin sonda olması gerekirken ortada olduğunu görmekteyiz.

Yanlış kullanılan noktalama işaretleri de romanda şu şekilde yer alır. "Koridorun her yanında insanlar karıncalar gibi kaynaşmakta. Her kapının üzerinde bir levha." (s.20) Bu cümlede levhadan sonra üç nokta gelmeliydi çünkü cümle "levha" kelimesiyle bitmiş ve tamamlanamamıştır.

Romanda kısa ve uzun cümlelere yer verilmiştir. Uzun cümleler daha çok betimlemelerde ve olayların anlatımında kullanılır. Kısa cümleler ise diyalog bölümlerini oluşturur.

"-Dedem seni akşam yemeğine davet ediyor. Akşam yemeğine bize gelecekmişsin.

-Gelemeyeceğimi söyle. Çok yorgunmuş dersin. Hemen gidip yatacakmış dersin. Çok çok salamımı söylersin." (s.115) Örnek olarak verilen bu diyalog bölümünde kısa cümleler kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında uzun cümlelere de şu şekilde yer verilir:

Yahya Hoca her ne kadar böyle düşünse de, öyle olmasını o kadar çok istiyordu ki, uzaktan bile olsa Rabia'yı görmek onu ne kadar mutlu edecekti. Rabia'yı evlerinin önünde kendini bekler olarak hayal etmesi heyecanlanmasını bir kat daha arttırdı. (s.114)

Anlatıcı tarafından kurulan bu cümlelerin uzunlukları çok rahat bir şekilde fark edilmektedir. Sanatsal anlatımın özelliklerinden olan uzun cümleler sıklıkla kullanılmıştır.

Diğer bir dil özelliği olarak da bazı yerlerde kullanılan tırnak işaretlerini ve parantezleri gösterebiliriz.

Şüphe yokki nazar; (yabancı bir kadın ile yabancı bir erkeğin birbirleriyle bakışmaları) iblisin (şeytan) oklarından zehirli bir oktur. O (şeytan) bu zehirli okunu gözler vasıtasıyla atar. Adeta zehirli bir şua (ışın) gibi bakılanı yakar. Her kim bunu

(haramları, bakmayı) benim azabımdan korktuğu için terk ederse, ona bunun bedeli olarak bir iman veririm ki onun tadını, zevkini kalbinde duyar. (s.282)

Samimiyet bildiren cümlelere de romanda şu şekilde yer verilir. "Eğer ölüm olayı yoksa tamam./-Üzme tatlı canını, ölüm olayını kapattık dedim ya." (s.239) Burada yer alan "üzme tatlı canını" kalıplaşmış bir kullanımdır ve samimiyet bildirir. Ayrıca İkinci cümlede kullanılan "ya" hitabı da aynı şekilde rahat bir konuşmanın göstergesidir.

Eserde anlatımı güçlendirmek ve zenginleştirmek için deyimlerden de şu şekilde yararlanılmıştır. "Yahya Hoca'nın dünya başına yıkılmıştı." (s.270) Bu cümlede yer alan "dünya başına yıkılmıştı" deyim anlamlı bir söz gurubudur.

"Ne çocukları görüyor, ne de lâf atışmalarına aldırıyordu." (s.270) Yine aynı şekilde burada da deyim bulunmaktadır. "lâf atışması" sözcük gurubu deyim soyludur. Ayrıca bu cümlede yer alan "ne.....ne de" bağlacı yanlış kullanılmıştır. TDK'ye göre iki bağlaç gurubunun arasına noktalama işareti gelmez. Aynı şekilde aşağıdaki cümlelerde de yanlış yerlerde virgül kullanılmıştır.

"Nerede küçük bir çocuk görse, ya saçlarını okşar, gülümser, ya da çocuğun hoşuna gidecek laflar ederdi." (s.270) Bu cümlede "görse" sözcüğünden sonra virgül kullanılması yanlıştır. Ayrıca yine bir bağlaç bu cümlede noktalama işaretleriyle ayrılmıştır. Bu da yanlış bir uygulamadır. "ya.....ya da" bağlacı bölünmemelidir.

Deyim anlamlı kullanılan sözcüklerden biri de şu şekildedir: "-Yahya Bey, gözün aydın, Rabia diye birinden bir telgrafın var. Kimdir bu?" (s.207) "gözün aydın" sözcüğü bu cümlede kullanılan deyimdir.

Türk Dil Kurumuna göre sayılar daima ayrı yazılmalıdır. Buna rağmen romanda bu kurala uymayan kullanımlar bulunmaktadır. Örneğin, "Her ikisinin yaşı da onsekizi geçtiği için ailelerinden habersiz evlenirler." (s.238) bu cümlede olduğu gibi.

Bazı biten cümlelerin sonuna nokta işareti konulması gerekirken iki nokta yan yana olarak kullanılmıştır. "Arkadaşlarından birine rastlarsa planı altüst olabilirdi.." (s.89) Burada noktalama işareti ile ilgili bir dil sapması yapılmıştır.

İsmin yerine kullanılan kişi zamirlerine gelen çekim ekleri birleşik yazılır. Ancak bununla ilgili şu şekilde yanlışlıklar vardır: "Genç O'na birşeyler söylüyor,

neredeysse kahkahayı basacak hale geliyordu Rabia." (s.90) Bu cümlede zamirin yanlış yazılışının yanında "şey" sözcüğü de birleşik yazılarak dil bilgisi yanlış yapılmıştır.

Romanda sıklıkla rastlanan devrik cümlelerden biri şu şekildedir: "Sözlü olmak pek önemli değildi senin sevgin karşısında." (s.102) Bu cümle "Sözlü olmak senin sevgin karşısında pek önemli değildi." şeklinde kurallı bir cümle haline getirilmelidir.

1.8. GÜLÜ KOKLAYAMADIM

*Gülü Koklayamadım*¹³⁴ romanı üç yüz kırk yedi sayfadan ve altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler "Birinci Bölüm", "İkinci Bölüm"...olarak adlandırılmıştır. Her bölümün başlığı altında konu ile ilgili bir şiire yer verilmiştir. En son bölüm olan "Altıncı Bölüm"de romana adını veren "*Gülü Koklayamadım*" başlığı bulunur ve altında "Har p hiledir./ Sulh Hiledir./Sulh ve selâmet./Pazu kudretiyledir."¹³⁵ şiiri yer alır.

Bu romanın ilk baskısı 1988'de yapılmıştır. Biz romanın 2006'da yapılan baskısından yararlandık. İncelemelerimizde yer alan sayfa numaraları bu baskıya göre verilmiştir.

Yazar romanın girişinde yer alan "SUNUŞ" bölümünde eserin ortaya çıkışındaki sebeplerden ve hangi amaca hizmet ettiğinden bahseder. Bu bölüm şu şekilde romanda yer alır:

Bu roman Kurtuluş Savaşımızın güney cephesini anlatır ve özellikle Antep odaklıdır. Şimdiye kadar Kurtuluş Savaşı konusunda roman yazanlar, gerçekleri değil, hâkim ideolojinin öğrettiklerini romanlaştırmışlardır. Yakup Kadri'nin Yaban'ı bunların en sefilidir. Eskişehir'in Porsuk çayı yakınlarındaki bir köyü, muhtarı, imamı, ağası ve şeyhiyle İstiklâl Savaşına karşı çıkmış kabul eder.

O Halde Kurtuluş Savaşını kim yapmıştır?

Halide Edip'in Vurun Kahpeye'si, bu sahada yazılmış bir başka sefalet örneğidir.

Türk köylüsüne atılmış bu çamurları Tağrik Buğra'nın Küçük Ağası tekzip etti ise de bu roman da savaş öncesi trajik durumları abartarak anlatmaktan İstiklâl Savaşımızın destansı yanına ayna tutmaya fırsat bulamadı. Elinizdeki eser

¹³⁴ Ali Erkan Kavaklı, *Gülü Koklayamadım*, (İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2006).

¹³⁵a.e., 301.

hem milletimize atılan iftiraları sahiplerinin suratına çarpıyor, hem de o muhteşem zaferin nasıl kazanıldığını, kahramanlarının şahitliğine dayanarak sergiliyor.¹³⁶

Yazarın Kurtuluş Savaşı hakkındaki düşünceleri bu paragrafta belirtilmiştir. Buradaki açıklamalar bize romanın hangi çerçevede işlendiğini kitabı okumadan göstermektedir.

Gülü Koklayamadım'ın Timaş'ta dört baskısı yapılır. Yazar daha sonra romanlarını Nesil yayınlarına aktarır. Roman, Mart 2013'te 9. baskısını yapar. Hâlâ piyasada ve hâlâ okunan bir romandır.

Ali Erkan Kavaklı “*Gülü Koklayamadım*'ın Basılışı ve Yankıları” adlı yazısında eseri hakkında şu bilgileri verir:

“*Gülü Koklayamadım*, yüzümü ağartan bir çalışma oldu. 20 roman yayınladım. Son romanım Derin Çeteye Pusu'yu bile onun rüzgârına borçluyum.

Roman, edebiyat dünyasında da yankı buldu. İsa Kocakaplan Türk Edebiyatı, Serdar Ömeroğlu Milli Gazete, Recep Şükrü Apuhan Üsküdar gazetesi, Mustafa Duran Nida dergisi, Sırrı Er Gençlik dergisi, Hüseyin Yılmaz, Zaman gazetesinde inceleme ve tanıtma yazıları yayınladılar. Apuhan Sur dergisinde yayınlanan uzunca bir söyleşi yaptı. Apuhan'ın fikri şöyleydi:

Gülü Koklayamadım Ali Erkan Kavaklı'nın baş yapıtı.

Romanın yayınlanmasında en çok Hekimoğlu İsmail abinin emeği geçti.

Romanın yayınevi tarafından basılmasına vize veren şair Şerif Aydemir'e, onu sanat eseri olarak gören ve tanıtan dostlara binler teşekkür ediyorum.

Ali Erkan Kavaklı “İlk Romanım *Gülü Koklayamadım*'ın Serüveni” başlığı altında kaleme aldığı yazısında da romanın yazılışı hakkında şunlara değinir:

Lise öğretmenleri yurttan etüt saatlerinden nöbet tutuyor ve bana yardım ediyorlardı. Birlikte benim odada çay demleyip içer ve sohbet ederdik. Bir akşam psikoloji öğretmeni Tuğrul Bey, sohbet sırasında bana sekiz kardeş olduklarını, babasından kendisine miras olarak sadece savaş hatıralarının kaldığını söyledi.

Hasan Kamil Demirbaş Birinci Dünya Savaşı'na katılmış, sonra da Fransızlara karşı yürütülen Antep, Maraş, Urfa, Adana bölgesinde yapılan kurtuluş savaşında çarpışmıştı. Aradığım hikâyeyi bulmuştum.

¹³⁶ a.e., 6.

Tuğrul Bey'den hatıraları vermesini rica ettim. Epeyce naz etti, sonra iade edilmek üzere babasının daktilo ile yazıldığı hatıraları vermeye razı oldu. Adana'daki Kuva-yı Milliye dergisinde 1957'lerde yayınlanmış hatıralardı bunlar.

50 sayfalık hatıraları okudum. Hasan Kamil Demirbaş, kendi başından geçenlere değiniyor, daha çok cephe komutanlarının milislere yazdıkları emirleri ve Ankara ile yazışmaları anlatıyordu. Roman olacak olaylar zincirinin iskeletini yakalamıştım, buradan iyi bir roman çıkarabilirdim. Antakya, Kilis, Gaziantep yollarını defalarca gidip geldim. Olayların geçtiği yerleri arşınladım, roman mekân bakımından sağlam yerlere bassın istiyordum. Oralarda yaşayan insanımızı da yakından tanımak istiyordum. Şive ve konuşma dilini yakalamak niyetindeydim.

Uzun araştırmalardan sonra nihayet yazmaya başladım.

Yurttaki olaylar çok zamanımı alıyordu. Roman yarım kaldı. 1977 temmuzunda askere gittim. Askerken bol bol klasikleri okudum ve hikâyeler dışında bir şey yazamadım. Roman bütünüyle yazarı esir alan ve inzivaya çekilmek şartıyla yazılabilecek uzun bir metin. Uzlet ister. Askerlik günlerinden roman yazmaya vakit bulamadım.

Bu bilgiler doğrutusunda romanın gerçek bir hikâyeden uyarlandığını öğreniyoruz. Eserin yazarı *Ali Erkan Kavaklı'nın* kendi söylemleriyle hem hikâyenin oluşumundan haberdar oluyoruz hem de yazarın ilk romanı olduğunu öğreniyoruz. Bu açıdan roman bizim için de büyük önem taşımaktadır. “1988’de ilk romanım *Gülü Koklayamadım* Timaş yayınları arasında neşredildi.” Romanın ilk baskısı hakkındaki bilgilere yine *Ali Erkan Kavaklı'nın* yazılarından ulaşıyoruz.

“*Gülü Koklayamadım*” romanı ile ilgili çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazılmıştır. Bu yazılardan alınan kısa kesitler şu şekildedir:

Gaziantep-Kilis cephesinde Şahin Bey ve onun şehit olmasından sonra cephe komutanı olan Polat ve Mahmut Beylerin yanbaşında savaşan Gazi Hasan Kâmil Demirbaş'ın 60 sayfalık hatıraları ana malzemesini meydana getirir *Gülü Koklayamadım'ın*. Kavaklı, bu hatıralardan yola çıkarak istiklâl mücadelemizin bir millet tarafından topyekün nasıl kucaklandığını, hürriyetin bedelinin kimler tarafından ödendiğini anlatıyor.

En basit alışkanlığı ‘yalancılık’ olan bir tarihe kafa tutup bizi gerçek tarihe çağıran bir roman ‘*Gülü Koklayamadım*’. 12 senelik bir çilenin ürünü. Timaş serisinin en güzel kitabı.

Doludizgin bir savaş. Aşk, kan, şehadetle sarmaş dolaş geçen kavga yılları hâkim ideolojilere yaranmak için tarihi çarpıtanlara verilecek en iyi cevap, tarihi doğru olarak yazmaktır.

Romandaki olaylar Kilis'te geçiyor ve Kilis'in yerel havası romana yansıyor. Kilisli 'kuva-yı milliyetçilerin' Kilis için Fransız ve Ermenilerle çarpışmaları konu ediliyor. Küçük bir açık hikâyesi romana tatlı bir renk katıyor. Romanı bütün Kilisliler okumalıdır. Güzel bir Türkçe, akıcı bir üslup romanı daha da güzelleştirmiştir.

Yukarıdaki alıntı bölümleri *Gülü Koklayamadım* romanın sonunda yer almaktadır. Bu açıklamalar romanın okurda uyandırdığı olumlu etkilerin bir göstergesidir.

1.8.1. Konu

Gülü Koklayamadım romanında Kurtuluş Savaşı konu edinilmiştir. Savaş döneminde halkın yaşadığı ıstıraplar ve cephede verilen mücadeleler romanda anlatılmıştır.

1.8.2. Özet

Kâmil, Kafkas cephesinden memleketi Kilis'e döner. Daha evine gitmeden İngilizlerin meydanda keyiflerince oyun oynadıklarını görür. Askerlere yakalanmadan önce Fatma Nine'ye uğrar. Amacı ailesi hakkında önceden bilgi alıp eve öyle gitmekti. Kâmil, her şeyin bıraktığı gibi olduğunu ailesinin canına, namusuna bir zarar gelmediğini öğrenince rahatlar. Gece gizlice evine giden Kâmil anasıyla ve ev halkıyla kucaklaşır. Dört sene süren askerliğinde başından ve ayağından yaralandığını, abisi cephede şehit olduğunda da onun yanında olduğunu anlatır.

Memleketine dönen Kâmil, vatan mücadelesine Kuvayı Milliye'de devam eder ve Kilis'te yapılan tüm çatışmalara katılır. Kâmil ve arkadaşları Şerefyan'a ait olan ve düşman askerlerinin birlikte eğlendikleri kahveye baskın yaparlar. Kâmil bu baskından yaralı halde evine kaçır. Arandığını öğrenen Kâmil İstanbul'a gider. Memleketin her yeri savaş alanıdır. Kâmil, İstanbul'da kaldığı otelde dinlenirken dışarıdan sesler duyar, pencereden baktığında bir delikanlının Fransız askerleri tarafından süngülediğini, bir kadının da feryat ettiğini görür. Kâmil olayın olduğu yere gider manga komutanını öldürerek silahını alır ve diğer askerleri de

öldürüp otele geri döner. İstanbul'da bir müddet kaldıktan sonra Kilis'e dönmeye karar verir. Dönüş yolunda büyük badireler atlatan Kâmil sağ salim evine döner.

Kâmil, komşusu Kara Hakkı'nın kızı Ayşe'ye aşıktır. Kara Hakkı, Kuvayı Milliye'nin düşman askerlerinden kurtulacağını anlayınca kaçmaya karar verir. Çünkü o bir vatan hainidir ve Kuvayı Milliye'ye karşıdır. Kara Hakkı onunla birlikte kaçmak istemeyen kızını ve karısını döver. Dışarıdan seslerini duyan Kâmil dayanamaz ve gidip Kara Hakkı'dan kızı ve anasını kurtarır. Ayşe'yi de kaçırarak bir Şeyh'in yanına sığınır. Burada nikahları kıyılır ve köy muhtarının evinde kalmaya başlarlar. Kâmil, kendini koruyabilmesi için Ayşe'ye silah kullanmayı öğretir. Ayşe, erkeklerin cephede olduğu bir gün köyü basan Çingenelelerden muhtarın çocuklarını kurtarır ve kendini silahla çingenelelerden korur.

Kâmil, cephede savaşırken ondan köye geri gitmesi istenir. Kâmil önemli görevlerinin olduğunu dönemeyeceğini söyler. Neticede köye baskın yapıldığını öğrenir. Kâmil, olay yerine geldiğinde muhtarın karısının, çocuklarının ve diğer çoğu kişinin camiye sokularak yakıldığını, karısının ve diğer genç kadınların ağaçlara bağlanarak öldürüldüğü görür. Bu acıya dayanamayan Kâmil, eski silah arkadaşı Polat'ın bulunduğu Batı Cephesine gider. Burada en ağır görevlerin kendisine verilmesini isteyerek savaşın ortasına atılır.

1.8.3. Ana Fikir

Kurtuluş Savaşı'nın büyük zorluklara rağmen iman kuvvetiyle kazanılması romanın ana fikrini oluşturur.

1.8.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Gülü Koklayamadım adlı romanda anlatımı güçlendirmek ve akıcılığı arttırmak için birçok anlatım tekniğinden yararlanılmıştır. Bu tekniklerin başında gösterme, montaj, diyalog gibi teknikler yer almaktadır.

İncelediğimiz diğer romanların çoğunda olduğu gibi bu romanda da hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Bu sayede romanda konunun tüm yönleriyle okura ulaştırılması sağlanmıştır. Romanda savaş konulu olaylar anlatılmaktadır ve kimi zaman cepheden kimi zaman zindandan kimi zaman da insanların

düşüncelerinden okur şu şekilde haberdar edilir. "Kâmil şaşırıp kalmıştı. Bu zavallı ihtiyarı teselli edecek hiçbir söz bulamamıştı. Sanki bütün alçaklıkları yapan kendisiymiş gibi utanmış, ezilmiş, gam ve kedere boğulmuştu." (s.102)

Burada Kâmil'in duyduğu şeyler karşısında hissettiklerini anlatıcı bilir ve onun şaşkınlığını, utanmışlığını, ezilmişliğini eksiksiz olarak okura aktarır.

Romanda hâkim bakış açısını destekler nitelikteki tekniklerden de yararlanılmıştır. Bu teknikler arasında iç monolog yer almaktadır.

Şu kokuşmuş odanın kapısını açamıyorlar, diyelim, penceresinin tahtasını da mı söküyorlar? Sâkıp olacaktı ki... Bir gece ansızın hükümet konağını basar, Kâmil'i bu kokuşmuş girdaptan kurtarırdı. Ah, Şahin yüzbaşmayı nerede arar, bulursun? Kara Hakkı'nın evine baskın verdiren adam, Kâmil'i buralarda bırakır mıydı? (s.213)

Kâmil hapisteyken kendini kurtaracak birini bekler ve sürekli kendiyile konuşur.

Romanın akışını sağlayan ve en fazla kullanılan tekniklerin başında gelen anlatım tekniğinden de şu şekilde yararlanılır:

Çarşının orta yerinde üç Fransız askeri bir kadına sarkıntılık ediyorlardı. Kadın yerlere yatmış çamurlara bulanmıştı. Çarşafını, saçını, başını çekiştiriyorlardı. Zavallı kadın çığlık çığlığa "imdat;" diye haykırıyordu. Elli adım ötesinde kahve vardı. Kaymakamın bu çığlıkları makam odasından duymaması imkansızdı. Çarşıdaki esnaf üç gün önce elden geçirilmiş olduğundan yılgın, pısrık, ürkek davranıyordu. Fransız askerleri milletin gözü önünde ve çarşının orta yerinde keyifleniyorlardı. Kadının çığlıklarına, onların kahkahaları karışıyordu." (s.135)

Burada düşman askerlerinin kadınların namusa hiç çekinmeden el sürdükleri anlatılmaya çalışılır. Anlatım tekniği ile aktarılan bu olay yine hâkim bakış açısıyla oluşturulmuştur.

Romanda özetleme tekniğinden de şu şekilde yararlanılmıştır:

Kâmil duymamış gibiydi:

-Cephede çok zor durumdaydık. Silâh ve cephanenin yanı sıra yiyecek ve içecek kıtlığı da vardı. Açlıktan ağaç kabuklarını, otları yiyordu. Acı kenevir tohumundan, zerdali çekirdeğinin unundan yapılan tandır ekmeği en iyi auzumuzdu. Aralık ve ocak ayları böylesine feci geçti. Artık Antep son demlerini yaşıyordu. Günlerdir süren açlık ve kıtlık halkını da bitkin hâle getirmişti. Bizim müfrezeler şehri kuşatmış olan düşmana dışarıdan saldırıyordu. Özellikle gece baskınları düşmanı hem yıpratıyor, hem de silâh ve malzeme yağmalayabiliyorduk. Son günlerde bir lokma yiyecek, bir atımlık fişek derdine düştük. Yer yer siperlere

saklanıp süngüyle savaşmak zorunda kalıyorduk. Düşman topları şehri ve cepheleri insafsızca dövüyordu. (s.333)

Kâmil askerde geçirdiği dört sene zarfında neler yaşadığını kısaca anlatarak özetler. Bunun yanında köyde Ayşe ve diğerlerinin başından geçenlerde Kâmil'in ağzından Polat'a anlatılarak özet bir şekilde okura aktarılır.

.....

Çılgına dönmüştüm. Ayşe de orada bir yerde olmalıydı. Çılgınca etrafı deşeliyordum. Cesetleri defalarca evirip çevirdim. Yoktu...

Ne yapacağımı bilmez bir hâlde cesetle arasında dönüp duruyordum. Yüzbaşı, kolumdan tutarak beni dışarı çıkardı.

Meğer, gördüklerimden daha da feci bir tablo ile karşılaşacaktım.

Nereye gittiğimi bilmiyordum. Yüzbaşı beni sürükleyip götürüyordu. Beynim uğulduyordu. Bu korkunç vahşeti kim işlemişt?

Fransızlar cephede can derdindeydi. Bu kadar alçakça bir zulmü onlar yapamazdı. Eşkiyanın vicdanı da buna razı olmazdı. Eşkiya da olsalar, bu memleketin çocuklarıydılar. Bir köyü böylesine bir canavarlıkla yakamazlardı.

Geriyeye sadece bir ihtimal kalıyordu: Ermeniler...

Vahşetin bu derecesi sadece ve sadece onların eseri olabilirdi.

Karargâha ulaştığımızda bir kere daha beynimden vurulmuşu döndüm.

Binanın önündeki kavak ve söğüt ağaçları insanı çıldırtan bir manzara sergiliyordu.

Genç kız ve gelinler çırılçıplak soyulmuş; ağzından, boğazından, belinden ve kalçalarından ağaca sıkıca bağlanmışlardı. Kolları arkaya bağlanmış, göğüsleri kesilmiş.

Karım da arala..., ağaca sar... Karnı boşaltıl... Be... bebek ayaklarının arasında... Allah'ım!... Bu... buna... nasıl dayana... bilirdim?... (s.337)

Romanın sonunda iki sene atlanılarak olaylara devam edilir. Bu iki sene zarfında yaşananlar özetleme tekniğinden yararlanılarak Kâmil tarafından da Polat'a bu şekilde anlatılır.

Gülü Koklayamadım adlı romanda duyguların yoğunlaştığı yerlerde montaj tekniğinden yararlanılarak şiirlere şu şekilde yer verilmiştir:

Girmeden tefrika bir millete düşman giremez;

Toplu vurdukça yürekler, onu top dindiremez.

Sahipsiz olan bir memleketin batması haktır;

Sahip olursan, bu vatan batmayacaktır!

Ey dipdiri meyyit iki el bir baş içindir,

Davransana, eller de senin, baş da senindir! (s.43)

Bu şiir verilerek birlik içinde durulursa düşmandan kurtulabileceği vurgulanmak istenmiştir.

Dökülen kan senin!
Çiğnenen vatan senin!
Yere serilen Kur'an senin!
Horlanan iman senin...
Müslüman!... Uyan!... Uyan!... (s.45)

Yapılanlar karşısında sessiz duranlara dikkat çekmek ve onları uyarmak için bu şiirlere yer verilir.

Çanakkale Şehitleri'ne de romanda yer alan şiirler arasında bulunmaktadır.

Kâmil, Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitleri'ne şiirini hatırladı:
'Vurulup tertemiz alından uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna yâ Rap, ne güneşler batıyor!
Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber,
Sana ağışunu açmış duruyor Peygamber!' diye mırıldandı.' (s.286)

Karayılan'ın şehit oluşu ile bu şiir Kâmil'in hatırına gelir. Romanda yer alan şiirler yaşananları özetler niteliktedir. Vatanın selâmeti uğruna bir şehit daha verilmiştir.

Romanda mektup tekniğinden de yararlanılmıştır. Mennan, kardeşi Hacı Hennan'a mektup göndererek onu milli mücadeleye davet eder. Mektup romanda şu şekilde yer alır:

Hacı Hannan ayağa kalktı. Kağıda bir göz attı. Sonra da yüksek sesle okudu:

Kardeşim,
Hedefi vurmayan mermiyi sevmem. Sırtında beni götürmeyen doru atı neyleyim? Vatani için ötmeyen bülbülün dili kopsun! Dağda mert, ovada namert yiğit olmaz. Düşmanı dövermeyen kardeş değil, ocağıma düşmüş ateştir. Çocuklara gelince; onları Allah verdi, o korur ve gözetir. Vesselâm.
Mennan (s.164)

Polat'ın Ankara ile olan iletişimi de mektup aracılığı ile olur ve romanda şu şekilde yer alır:

Kuva-yı Milliye Emri
Salâvat Tepesinden
25.5.1336 (1920)
1.Düşman Salâvat ve Sarımsak Tepelerini terk etmiştir. Yalnız Kurbanbaba'da artçı kolu bulunmaktadır.

.....

4.Ben Salâvat Tepedeyim.

Polat (s.287)

Romanda bir de yemin metnine yer verilmektedir. Bu metin şehrin ileri gelenleri tarafından imzalanmıştır. Yemin metninin içeriği şu şekildedir:

Karada, denizde, havada hiçbir yerde dinime, vatanıma, memleketime ihanet etmeyeceğime, edenlerle birlikte olmayacağıma ve yabancı işgaline karşı vatanımı; canım, vücudum ve her şeyimle müdafa ve muhafaza edeceğime, bunun için son nefesime kadar çalışacağıma ve bu hususta hiç bir tehlike ve tehditten ve ölümden bile korkmayacağıma, casusluk yapmayacağıma, Osmanlı vatan ve milletinin kurtuluşu için teşekkür eden Büyük Millet Meclisi ile kuva-yı milliyenin her emrini tereddütsüz kabul edip yerine getireceğime; millet ve İslâmiyet arasına ayrılık ve fitne sokmayacağıma, sokmak isteyenlere engel olacağıma, mecliste hazır olan şahitler huzurunda önümdeki şu mukaddes Kur'an-ı Kerim'e el basarak Hazreti Allah'a karşı yemin ve şart ediyorum. Vallahi, billâhi, tallahi. (s.310)

Bu metnin oluşmasının sebebi Kuvayı Milliyenin başarılı olmasından kaynaklanır. Düşmana destek olan kişiler çıkarları için tekrar vatan dostu olurlar. Bu da sözlerinde durmaları için oluşturulmuş bir yemin metnidir.

Tasvir tekniği de romanda kullanılan teknikler arasındadır. Sâkıp'ın şehit olduğu an şu şekilde anlatılır:

Tepeye geldiklerinde zaman feci gerçek alınlarına çarptı.

Sâkıp yerde sere serpe yatıyordu. Tüfeği yanbaşına düşmüştü. Sırtı yapış yapış kandı. Yağan yamurla her tarafı ıslanmış, elbisesinin yarısı kana boyanmıştı. Bulutlardan ince ince gözyaşı dökülüyordu. Bütün gözler nemli, kalpler buruk, yürekler ezikti. Ağaçların yapraklarından toprağa yaşlar damlıyordu. Taşların göz pınarları yaşla dolmuştu. (s.174)

Burada tasvir tekniğinden yararlanılarak Sâkıp'ın durumu okura sanatkârane bir üslupla aktarılmıştır.

1.8.5. Olay Örgüsü

Kâmil, Kafkas cephesinden döndüğünde memleketinin İngiliz sömürgesi altında olduğunu görür ve dört sene cephede boşuna çatıştığını düşünür. Kâmil ilk önce Fatma Nine'nin evine gider. Orada köyde olup bitenleri öğrendikten sonra askerlere yakalanmadan gizlice kendi evlerine geçer. Annesi ve ev halkı onu heyecanla karşılar. Ev halkı Kâmil'in kafasındaki ve ayağındaki izleri görünce

endişelenirler. Kâmil, gaziliğinden bahsederken Katya cephesinde yaralandığını ve abisinin de bu cephede şehit olduğunu söyler.

Şerefyan başta olmak üzere Ermeniler, pazar yerinde milletin malını yağmalar, iki yalancı şahit bularak bu malların kendilerine ait olduğunu iddia eder. Kâmil bu esnada tutuklanır. Müftü Efendi generalle görüşür ve Şerefyan'ın suçlu olduğu anlaşılır.

Kâmil ve Mücahit, Şeyh'ten zorla tabanca ve mermi alarak Şerefyan'ın kahvesini basar. Kâmil bu baskın esnasında darp edilir, saklanması gerekmektedir ve komşuları olan Kara Hakkı'nın evinde saklanır. Kara Hakkı'nın kızı Ayşe, Kâmil'i sevmektedir. Ona elinden geldiğince iyi bakar ve Kâmil iyileşip evden giderken ona bir mendil verir.

Kâmil yaşananlardan sonra İstanbul'a kaçmak zorunda kalır ve bir otele yerleşir. Otelde dinlenirken dışarıdan sesler duyar. Pencereden baktığında bir delikanlının dipçiklendiğini ve bir kadının feryat ettiğini görür. Kâmil olayın olduğu yere gider ve Manga komutanını öldürerek tüfeğini alır. Bu tüfikle düşman askerlerini öldürür. Olay dağılmadan otele dönerek saklanır.

Bütün bu olaylar gerçekleşirken Kâmil, rüyasında Osmanlı Devleti'nin ileri gelenlerini görür. Ulubatlı Hasan, Sultan Süleyman, Fatih Sultan Mehmet, Akşemseddin, Molla Gürâni, Yavuz Sultan Selim gibi isimlere devletin durumu ile ilgili hesap vermeye çalışır ve çok sıkıntı çeker.

İstanbul'dan Kilis'e dönmeye çalışan Kâmil, yolda İngilizler tarafından yakalanarak dövülür ve Eskişehir'den izinsiz çıkmamak üzere serbest bırakılır. Burada şehit olan askerlerinden biri olan Burhan'ın ailesinin yanında kalır. Üç gün burada kaldıktan sonra Ulukışla istasyonundan tekrar yola çıkar. Pozantı'ya kadar her şey yolunda gider. Ermeniler vagonları kontrol ederken Kâmil'e kim olduğunu sorarlar. Kâmil'i öldürmeye karar vermişlerken Zo adında bir Ermeni ona Mihran'ı tanıyıp tanımadığını sorar. Kâmil tanıdığını söyleyince eniştesi Mihran'a ve ablasına haber göndermesi için onu öldürmekten vazgeçer.

Kâmil, Kilis'e ulaşır ve yanına Memiş'i alarak cepheye gider. Kâmil vurulup yere düşer. Arap bir asker onu bulur canlı olduğunu anlar, Fransızca olarak öldüğünü söyleyerek Kâmil'in hayatını kurtarır. Kâmil gözlerini evde açar. İlk olarak Memiş'i sorar ve onun şehit olduğunu öğrenir.

Fransız askerleri çarşının orta yerine Topal Hüseyin'in karısı, Kâmil'in ablası olan Sıdika'ya sarkıntılık eder, çarşafını, saçını başını çekiştirirler. Bu görüntü karşısında Sâkıp çılgına döner, kadını kurtarır. Olan olaylar karşısında halk uyanıp ayaklanarak Fransız askerlerine saldırır. Fransız leşleri, tutuklu olan Müftü'nün serbest bırakılmasıyla teslim edilir.

Ermeni Şerefyan, intikam için cami basma fikrini ortaya atar, bu fikir diğer Ermenilerin de hoşuna gider. Yetmiş seksen kişilik cemaatin hepsi süngüden geçirilir. Eşlerinin yanına koşan on kadın da öldürülür. Bu haberleri duyan General De Lâmat çok mutlu olur.

Topal Hüseyin, ihtiyacı olduğu için kuşatmacıların yanında para karşılığında çalışır. Kâmil ve diğerleri onu dışlayarak nankörlükle suçlar. Topal Hüseyin, yine düşmanlara mermi taşırken arabayı Fransız askerlerinin üstüne sürer ve kendi içindeyken arabayı patlatır. Bir çok Fransız askerinin ölmesini sağlar ve kendi de şehit olur.

Milislerin Fransızlarla çatıştığı sırada Cuma Çavuş vurularak şehit olur. De Lâmat başarısızlıklarından dolayı Yüzbaşı Andre'yi hapsedirir, üç gün sonra da diğer askerlere göz dağı verebilmek için onu kurşuna dizer.

Kâmil cephede çatışırken kolundan vurulur. Kan kaybından dolayı bir süre dinlenir ve evine geri döner. Annesinden öğretmenlik maaşının müdür tarafından verilmediğini öğrenir. Bu duruma öfkelenen Kâmil okula müdürün yanına gider. Müdürle tartışmaya giren Kâmil, onun yakasına yapışır. Askerler gelerek Kâmil'i alır ve Kaymakam'ın yanına götürür. Kaymakamla da tartışan Kâmil hapse atılmak istenir ancak askerler Kâmil'i yakalamak istemez ve kaçmasına göz yumarlar.

Kâmil daha sonra yakalanarak hapse atılır. Hapisten kaçmanın yollarını arayan Kâmil bir farenin duvarı eşeleyerek kaçtığını görür. O da duvarı eşelemeye başlar. Tam duvarı oymuş kaçmaya hazırlanırken Abdürrahim gelir ve onu nezaretten kaçıtır.

Kara Hakkı KuvyıMilliye'nin başarılı olacağını anlayınca ailesini alıp kaçmaya karar verir. Çünkü o düşmanlara yardım eden bir vatan hainidir. Bu karara uymayan karısı Berrin ve kızı Ayşe'yi döver. Kâmil kavga seslerini duyunca evi basar ve Kara Hakkı'yı linç eder. Dışarıdan gelenlerin olduğunu

görünce Ayşe ile birlikte kaçarlar. Kaçtıkları yerde bir dergaha sığınır, Şeyh tarafından nikahları kıyılır. Kâmil ve Ayşe köyün muhtarının evinde kalmaya başlarlar. Burada Kâmil Ayşe'ye silah kullanmayı öğretir. Kâmil cepheye döndüğünde köyü Çingenerler basarak muhtarın çocuklarını kaçırmaya çalışır. Ayşe silahını kullanarak hem kendini hem de çocukları kurtarır.

Milli mücadele kazanılmak üzereyken geçici ateşkes uygulanır. Bu sürede düşman askerleri silah ve erzak temin ederek güçlenir. Polat bu ateşkes karşılığında Ankara'ya çektiği telgrafla bildirir ancak bu telgraf bir işe yaramaz.

Kuvayı Milliye'nin başarısından korkup karısını da alıp kaçan Kara Hakkı, savaş sonrası hainlerin affedileceğini duyunca Kâmil'e özür niteliğinde mektup yazar ve torunu olursa kendisine söylemesini ister.

Kâmil, Sakarya'ya Polat'ın yanına gider. Hasretle kucaklaşırlar ve Kâmil geçen iki sene içinde olanları Polat'a anlatır. Kâmil kendisi cepheye döndüğünde köyün basıldığını, tüm kadın, yaşlı ve çocukların camiye doldurularak yakıldığını anlatır. Genç kız ve gelinlerin de ağaçlara bağlayarak öldürdüklerini söyler. Ayşe'yi karnı yarılmış bebeği dışarı çıkarılmış olarak bulduğunu anlatır. Bu acıyla yaşamak istemeyen Kâmil, şehit olmanın yollarını arar ve Polat'tan kendisini en zor görevlere vermesini ister. Polat'a gelen bir istihbarat işine Kâmil görevlendirilir ve böylelikle Kâmil savaşın tam ortasına kendini atar.

1.8.6. Şahıslar

Eserde birçok şahıs yer almaktadır. Ancak olay askerden memleketine geri dönen Kâmil'in etrafında gelişmektedir. Savaş günlerinin anlatıldığı romanda Ayşe, Şerefyan, Sıdika, Mehmet, Memiş gibi karakterler de yer almaktadır. Ancak çoğu kişilerin bedensel boyutlarından ayrıntılı bir şekilde bahsedilmez. Romanın kahramanı olan Kâmil ve onun sevdiği kız olan Ayşe'nin bedensel ve ruhsal özelliklerine biraz daha fazla yer verilmiştir. Savaşın yoğun olarak anlatılması kişilerin özelliklerinin geri plâna atılmasına neden olmuştur.

1.8.6.1. Kâmil

1.8.6.1.1. Bedensel Boyut

Gülü Koklayamadım adlı romanın başkahramanı olan Kâmil, bedensel olarak ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmez. Ancak romanda ara ara onun dış görünüşü hakkında bazı bilgilere rastlanılır. Kâmil'in yüzünde bir ben olduğu sıklıkla vurgulanır. Özellikle sinirlendiğinde eli hep bu bene gider ve romanda bu durum şu şekilde anlatılır: "Dişlerini sıktı. Yüzü yeniden ekşidi. Eli burnunun önündeki ben'e gitti. Acıtana kadar asıldı, asıldı." (s.46)

Kâmil cepheden gazi olarak döner ve bedeninde gaziliğin işaretlerini taşır. Annesi bu nişaneleri şu şekilde öğrenir:

-Ağa kafana ne oldu?

Hatice Ananın yüreği "cız" ediverdi. İçi alev alev yandı. Ürkek bakışlarını ürpererek Kâmil'e çevirirken başın yarısını göremeyeceği duygusuna kapılmıştı.

İsli fenerin ışığında Kâmil'in başı açık seçik görünmüyordu. Feneri kapıldığı gibi oğlunun yanına koştu. Nazlı, Fatma ve Zehra da Kâmil'in başına toplandılar.

Kafanın sol yarımında saç yoktu. Sol kulak yarımdaydı. Kulaktan yanağa uzanan koyu ve derin bir çizik vardı. Fakat işte hepsi bu kadar. (s.23)

Kâmil memnundu. İlgi tufanını başından ayağına indirmişti. Fakat ananın yüreği yeniden hopladı.

Terle tozun dokuduğu çamurlardan çoraplık vasfını kaybetmiş olan çala çaputu, bir çırpıda, oğlunun ayağından sıyrıp attı. Önce sağı çıkarmıştı. Ayakta hiçbir anormallik göremeyince solu çekip aldı.

Kızlar ve Ertuğrul da yeni bir heyecanla ayağın etrafında halkalandılar.

Evet, bu vadide müthiş bir kasırğa esmişti. Başparmağın tırnağı yoktu. Ucu kopuktu. Öteki iki parmakta ezilmiş, örselenmişti. Küçük parmaklar birkaç sıyrıkla kurtulmuş görünüyordu. (s.23)

Kâmil'in bedensel boyutu ile ilgili bilgiler bunlarla sınırlıdır. Onun hakkında yanağında bir beni ve cepheden kalan yaraları dışında herhangi bir bilgiye sahip değiliz.

1.8.6.1.2. Ruhsal Boyut

Kâmil vatan millet aşkı ile yanan bir delikanlıdır. Onun tek amacı düşman işgali altında olan vatanını kurtarmak ve eski günlerdeki gibi refah içinde yaşamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için Kâmil ölümü çoktan göze almış, şehit olacağı günü beklemektedir. Kâmil, kendi halkı zulüm içindeyken

gayrimüslimlerin keyif içinde olmasına dayanamaz ve bu konudaki hisleri şu şekilde anlatılır:

Kâmil'in içi volkan gibi kaynıyordu. Sınırları alabildiğine gergindi. Eleni kırıttıkça çileden çıkıyordu. Memleket kan ağlarken moruk, burada keyifden kırılıp gidiyordu. Dişlerini sıktı. Dudaklarını ısırđı. Yumrukları taş gibiydi. Avuçlarının terlediğini hissetti. Belinden aşağıya terler boşanıyordu. (s.46)

Kâmil'in iç dünyası ile ilgili en fazla üzerinde durulan konu Allah'a inancı ve cihat için duyduğu heyecandır. Arkadaşları ve kendinin cihat için yaşadıkları heyecan aşağıdaki paragrafta verilmiştir.

Dağılmadan önce herkesten Kur'an'a el basılarak sadakat yemini alındı. Işıl ışıl gözler... Gönüllerde dalga dalga cihat heyecanı. Kucaklaştılar. Müftünün gözlerinden yaşlar süzülüyor. Molla Recep tesbih çekmeyi bırakmış. Kâmil odadan dışarı çıkarken cennete adım atar gibi. Ümitli, heyecanlı, mes'ut, kararlı... Taze ve yeni bir ruh giyindi cesedi. Kavgacı, hırçın, hırslı, intikamcı, kinli, öfkeli, dünya ile kanlı bıçaklı... (s.111)

Bu paragraftaki bilgilerle Kâmil'in tazelendiğini görmekteyiz. Yeni bir ruh giyen kahraman cennete adım atar gibidir. Dünya ile ise kanlı bıçaklıdır.

Romanın normal akışı dışında iki sene sonrası anlatılır ve Kâmil'in duyguları burada daha farklıdır.

Dalga dalga yüreğini kaplamış, köpük köpük içini doldurmuş azm ve heyecanla Polat'ı buluncaya kadar mola vermeden yürümeye karar verdi. Günün ufka doğru eğildiğini görünce ikindi namazını kılmaya karar verdi. Sakarya nehrinin bozbulanık sularından doldurduğu matarasını yokladı. (s.328)

Kâmil, Kilis'te karısı Ayşe'yi toprağa vermiştir ve anılardan kurtulmak, belki de şehit olabilme umuduyla Batı Cephesinde bulunan Polat'ın yanına gelmiştir. Kâmil'in bu buluşma ile ilgili çok heyecanlı olduğunu öğrenmekteyiz.

Savaşın sürmesi ve vatanın işgal altında olmasına rağmen Kâmil ve diğer tüm roman kahramanları namazlarını kılmaya devam etmektedir. Bu yönüyle başta Kâmil olmak üzere roman kahramanlarının inançlı kişiler olduğu görülür.

Kâmil, sekizinci gün akşam namazını kıldıktan sonra işe yeniden başladı. Dudakları kıpır kıpırdı. Dua ediyordu.

Allah'ım sen yardım et. Sen kurtar Rabbim. Sen acı. Ben zayıfım, sen güçlendir. Ben acizim, sen kuvvet ver. Bunca emek boşa gitmesin. Nefsim, canım için değil Allah'ım! Vatanım, milletim için. Çiğnenen namuslar, canlar; yağmalanan mallar, evler, barklar için Allah'ım!... Cephede, kafir kurşunuyla ölmeye razıyım.

Senin yolunda gözümü kırpmadan şehitliği kucaklayan aslanlar arasında huzuruna al beni. Bu kör kuyuda mahvetme ya Rabbi! (s.217)

Bu bölümde Kâmil'in namazını kılan bir Müslüman olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Kâmil, hapishanede ölmek istemez çünkü şehit olmak ister. Bu duygularını yaptığı duada dile getirir.

1.8.6.2. Ayşe

1.8.6.2.1. Bedensel Boyut

Kara Hakkı'nın kızı Ayşe, Kâmil'in sevdiği kızdır. Kâmil bir gün Ayşe'yi babasının zulmünden kurtarmak için kaçıtır ve onunla evlenir. Ayşe'nin dış görünüşü romanda şu şekilde yer alır:

Ayşe'yle vedalaşmaması kötü olmuştu.

-Kâmil sofada oturuyordu. Yanıbaşında anacığı vardı. Ayşe'cik ağlayarak çıkageldi. Uzun siyah kirpikleri ıslaktı. Oyalı yazmanın altında perçemi dökülüyordu. Siyah, sevimli saçlar. Gözlerinden yağmur gibi yaşlar boşanıyordu.

Ana, yüreği burkularak sordu:

-Ne'n var kız?

-Babam... Öldüresiye dövdü. Öldürecek beni. Omuzlarım, sırtım, kalçalarım dayak eziği. Her tarafım kapkara, mosmor. (s.118)

Buradan Ayşe'nin uzun siyah kirpikleri, siyah sevimli saçları olduğunu ve oyalı yazma kullandığını öğrenmekteyiz.

Aşağıdaki bölümde Ayşe'nin ay rengi beyaz yüzünden bahsedilmektedir.

Ayşe'nin yüzündeki allıklar kaybolmuş, yerini her zamanki ay rengi beyazlık almıştı. Uzun, siyah kirpiklerinde ulaşılmaz bir gurur, hilâl kaşlarında nazlı bir gülümseme vardı. Gözlerini içi gülüyordu. Sobanın arkasına Nazlı'nın yanına oturmuştu. (s.145)

Kâmil'in gözünden Ayşe şu şekilde anlatılmaktadır:

Örtünün sıyrılışı ile ortaya dökülüveren dalga dalga siyah saçları, Kâmil'i büyülemişti... Yarasını unuttu, âdeta. Doktora teslim olur gibi ayağını kıza bıraktı. Siyah ve gür saçların beyaz tene, uzun kirpiklere, elâ gözlere, al al olmuş yanaklara ne çok yakıştığını düşündü. Gözleri kamaştı. (s.247)

Burada Ayşe'nin göz renginden de bahsedilmektedir. Ayşe'nin bedensel özelliklerinin yanı sıra kıyafetleri hakkında da bilgi verilmektedir.

Kâmil, kızın yanağına bir öpücük kondurdu. Ayşe gözleri kapalı gülümsüyordu. Oyalı yazması, toprak olmuş ve rengini yitirmiş elbiseleri içinde,

uzun göçlerden sonra yuvasını bulmuş bir göçmen kuş gibi sakin ve huzurluydu.
(s.263)

Milli Mücadele döneminde halkın yaşadığı eziyet ve yoksulluk romanda gösterilmeye çalışılmıştır. Ayşe'nin soluk elbiselerle tasvir edilmesi bunu destekler niteliktedir.

1.8.6.2.2. Ruhsal Boyut

Ayşe, Kâmil'e âşık bir genç kızdır. Bunun yanında vatan haini olan düşman askerlerine para karşılığında yardım eden Kara Hakkı'nın da kızıdır. Buna rağmen o vatani için elinden geleni yaparak Kâmil'e ve diğer Kuvayı Milliyecilere yardım eder.

-Ne yani, kendimi bile bile ateşe mi atayım? Koca kahve cayır cayır yanmış. Ölü sayısını biliyor musunuz? Kaç kişi yaralandı, haberin var mı? Bir halt bildiğin yok, geçmiş karşıma dırlanıyorsun! Olmaz diyorsam bir bildiğim var herhâlde?

-Bildiğin var da...

Ayşe lâfa karıştı:

Baba, göz göre göre Kâmil, kâfirin eline mi düşsün? Saklayalım ne var yani? Nasıl olsa bizim evi aramıyorlar! (s.58)

Yukarıdaki diyalog bölümünde de görüldüğü üzere Ayşe babasına karşı gelip doğruyu yapabilmenin çabasında, yürekli bir kızdır.

Ayşe başından yaşmağı sıyrıverdi. Pençeleriyle asıldı. Parçalayamayınca dişleriyle ısırıldı. Örtünün bir parçasını kopardı, yarayı sildi. Sildikçe kan püskürüyordu. Şaşaladı. Hemen kıvrak hareketlerle örtünün öteki parçasıyla yaranın üzerini kapatarak sarmaya başladı. O sardıkça, kan üste çıkıyordu. Nihayet örtü bitti. Ucunu ikiye ayırdı. Bir ucunu ters tarafından dolaştırarak bağladı.

Hatice Ananın gözleri nemlenmişti. Kendisinin aklına gelmeyen kızın aklına gelmişti. (s.247)

Kâmil yaralandığında Ayşe hiç düşünmeden elinden geleni yapar. Kâmil'in annesinin düşünmediğini bile o Kâmil için düşünür. Bu onun Kâmil'i ne kadar sevdiğini ve ne kadar fedakâr olduğunu gösterir.

Ayşe, Kâmil ile kaçıp evlendikten sonra ondan silah kullanmayı öğrenir ve muhtarın çocuklarının kaçırılmasını bu sayede önler.

Kâmil, elli metrede kesin isabet eder, ötesini taramak lâzım, demişti. Eşkianın uzaklığı yüzelli-ikiyüz metre vardı.

Ter, şakaklarından yanaklarına dökülüyordu. Süleyman'ın çığlıkları, kulaklarına doluyor, yüreğini parçalıyordu. Dikkatli olmalıydı. Çocuğu da vurabilirdi. Namluyu adamın sırtı hizasına ayarladı.

Tetiğe dokundu. Bir daha, bir daha asıldı.

'Oh!...' diyerek derin bir soluk aldı. Bu, düşmana ilk ateş endişesiydi ve atı kalçasından, eşkiyayı sırtından vurmıştu. (s.294)

Ayşe, silah kullanmayı öğrenerek yiğitliğini de göstermiş olur. Romanın en önemli kahramanlarından biri olan Ayşe'nin hakkındaki bilgiler romanda bu şekilde yer alır.

1.8.6.3. Diğer Kişiler

Kâmil'in kardeşi Ertuğrul hakkında şu şekilde bilgi verilir:

Tası geri uzatırken, Ertuğrul'u yeniden süzdü. Kalpak hâlâ başındaydı. Düşmemesi için eliyle destekliyordu. Oğlan kara kuru bir şeydi. Fakat kalpak onu değiştirmişti.:

Çıkkık elmacık kemikleri, enli çenesi, uzun ve yuvarlak burnu, kalın kara kaşları tıpkı babasıydı. Sert, siyah saçları, Kâmil'e Mehmet ağasını hatırlamıştı. Nedense anasına benzeyen tarafı yok gibiydi. Yürüyüşü, ayakları hafif dışa doğru basışı, kendisini andırıyordu. Cüssesi ipinceydi. (s.27)

Ertuğrul hakkında romanda fazla bir bilgi bulunmaz. Bunun yanında Ertuğrul olayların akışında da fazla yer almaz.

Kâmil'in cephe arkadaşlarından biri de Memiş'tir. Memiş kulakları duymayan ancak cephede mücadele etmek isteyen biridir. O eksikliklerine rağmen diğerlerine göre silahı daha güzel kullanır.

Yanı başında atların gerisinde yürüyen Memiş'in sırtını tapışladı.

Aslanım benim! Bir de kulağı duymaz diye seni almayacaklar. Kulağı duyan on adama bedelsin bre!

Memiş, Kâmil'e bakıp gülümsedi. Karanlıkta ön dişleri parlıyordu. Keyifliydi, elini uzatıp Kâmil'in elini sıktı. O da arkadaşının omzunu tapışladı. (s.115)

Memiş, romanda olaylar içinde fazla bulunmaz. Sadece bir çatışmada ondan bahsedilir. Bu çatışma sonunda Kâmil omzundan yaralanır, Memiş ise şehit düşer.

Kâmil'in abisi Mehmet de cephede şehit olanlar arasındadır. O şehit olurken Kâmil de yanındadır ve abisinin son anlarını şu şekilde anlatır:

Bütün bunları canını dişine takarak söylemişti. Sözlerini bitirirken gözpınarları kaynamaya başlamış, yüzünde nuranî bir aydınlık peyda olmuştu. Bir şeyler daha söylemek için kendisini zorlamış, fakat muvaffak olamamıştı.

Tam şakağına isabet etmişti şarapnel. Kısa siyah saçları kana boyanmış, şakağından yüzüne ve boynuna sızan kanlar yer yer pıhtılaşmıştı. Çok kan kaybetmişti ağabeyi. Göz çukurları mosmordu. Üstündeki hâki elbise lime lime. Matarası on adım ötede. Tüfeği kendisi gibi yerde sere serpe. Süngü kınından fırlamış ve yere saplanmış. (s.25)

Bu tasvir ile hem Mehmet'in dış görünüşü hakkında kısmen bilgi sahibi oluruz hem de onun ölüm anına tanık oluruz.

Kâmil dört yıl süren askerliği sonunda eve döndüğünde herkesi değişmiş olarak görür. Onun gözünden ev halkı şu şekilde tasvir edilir: "Ertuğrul bebeklikten çocukluğa terfi etmiş. Nazlı serpilmiş büyümüş, Fatma yetişkin kız olmuş, Zehra gelinlik çağına girmiş. Hepsi, dolu vurgunuyla dalı budağı kırılmış asma çubuğuna benzemişlerdi. Özellikle ana kupkuru kalmıştı." (s.19)

Ertuğrul, Nazlı, Fatma ve Zehra hakkında kısaca bilgi verilmiş, onların büyüdüklerine dikkat çekilmiştir.

Kâmil'in ablası Sıdika'nın eşi Topal Hüseyin hakkında bazı bilgiler şu şekilde verilir. "Topal Hüseyin, Kâmil'in eniştesiydi. Umumî Harpte yaralanmış, topal kalmıştı. Sağ ayağı kısa ve incecikti. Hakkı Ağa yavaşça yanındaki kerevete oturdu." (s.132) Topal Hüseyin fakir bir adamdır ve ailesine bakmakta zorlanır. Bu yüzden düşmanlar için arabasıyla çalışır. Topal Hüseyin Sıdika'nın ailesi tarafından dışlanır.

Romanda zıt karakter olarak yer alan, işgali yapan düşman generali De Lâmat bulunmaktadır. Onun dış görünüşü hakkında bilgi verilmemektedir. Ancak acımasız, çıkarıcı, ayyaş biri olarak romanda tanıtılır.

Tulon'daki evini hatırladı. İki katlı, bahçeli, deniz manzaralı bir evdi. Bir kızı, bir oğlu. Hasret yüreğini yaktı. Derin derin iç çekti.

'Allah belâsını versin askerliğin.' dedi. 'Askerliği icat edenin de canı cehenneme... Hele bu savaşı çıkartanlar... Allah canını alsın hepsinin! Nedir bu çektiğim yahu! Dört sene savaş, savaş, savaş... O yetmedi, şimdi buralarda ömür törpület. Sen insan değil misin? De Lâmat? Meğer Yüzbaşı Andre ne kadar haklıymış! Kurşuna dizdin zavallıyı...

'Zavallı köpek.' diye tekrarladı.

Şişeyi başına dikti. Bitirene kadar içti. (s.225)

De Lâmat'ın savaş hakkındaki düşünceleri burada verilmektedir. O sadece bir görev ve zorunluluk olarak savaşı görür, halinden memnun değildir çünkü kaybetmek üzeredir. Sürekli olarak içki içmekte olduğu da yukarıda belirtilmiştir.

Romanda yer alan bir diğer karakter de Şerefyan'dır. Şerefyan bir Ermenidir ve Yüksek Kahve'nin sahibidir. İşgalcilere yardım ve yataklık yapar, güçsüz olanları sömürmekten çekinmez.

"Şerefyan işgalden bu yana gerçekleştirdikleri dokuz pazar yağmasını düşündü. Basıp yağmaladıkları ev sayısızdı. Yol kesme işinden da hayli ganimet elde etmişlerdi." (s.38) Buradaki bilgiler Şerefyan'ın nasıl biri olduğunu göstermektedir. Onun ayyaşlığı da şu cümlelerle aktarılır: "Kahveci yamağı Şerefyan'a bir duble rakı daha götürdü. Kulağına eğilip yine bir şeyler fısıldadı. Şerefyan hiç bekletmeden kadehi başına dikti. Sonra da masaya dayanarak ayağı kalktı. Zil zurna sarhoştı." (s.49)

Şerefyan bu özelliklerinin yanında halka en fazla zulmeden kişiler arasında yer alır. Ayşe'nin kaldığı köyü basan, oradakileri camiye sokup yakan ve Ayşe'nin karnını oydurup bebeği dışarı çıkarttıran da odur.

"Şerefyan!"

Bu kadar alçakça bir vahşet, ancak onun yüreğindeki cehenneme sığardı. Başkasının eseri olamazdı. Bu cinayeti, köpekleriyle birlikte, sadece o işlemiş olabilirdi." (s.339) Buradaki bilgi ile Şerefyan'ın kişiliği ortaya koyulur ve ne denli cani bir yapıya sahip olduğu anlatılır.

1.8.7. Zaman

Gülü Koklayamadım adlı romanda nesnel zaman aralığı hakkında bilgi verilir. Romandaki olayların 1919 yılında başladığı ve 1922 yılında bittiği verilen zaman kavramlarının birleştirilmesiyle öğrenilir. Bu bilgiler dikkate alındığında olayların dört yıllık bir zaman diliminde başlayıp bittiği anlıyoruz. Romanın başlangıç ve bitiş zamanları romanda şu şekilde yer alır:

20 Ekim 1919. Bir gece ansızın her tarafı karların kaplayiverişi gibi evi ,ocağı,dağı, taşı, kışın kuşatıverişi gibi... Mihran'ın kılavuzluk ettiği Fransız kıtaları Kilis'e yağdı. Hükûmet Konağı, Baytaz Tekkesi, Şorahbil ve Karataş tepeleri Fransız askerlerinin çizmesi altında kaldı. (s.108)

Nesnel zaman olarak romanda verilen ilk tarih budur. Bunun öncesinde sadece günlük zaman dilimlerinden bahsedilir. Bunu takiben romanın bitimine yakın şu şekilde bir tarih daha verilir: "Dünkü akşam gezisi nokta nokta Kâmil hafızasına kazınmış, tekrar tekrar o anı yaşıyordu. Kavak ağacına tarih atmışlardı: 20 Mayıs 1921. Ayşe iyi bir atıcı olmuştu." (s.278)

Kâmil'in Ayşe ile geçirdiği zaman ve onun iyi bir atıcı olduğu an bir kavak ağacına tarih olarak düşülür. Romanda yer alan bu tarih Kilis'de yaşanan olayların bitişi gösterir. Bunun akabinde anlatıcı Kâmil'in Sakarya'da olduğundan bahseder ve aradan geçen zamanı da şu şekilde belirtir: "Geniş omuzları, heybetli gövdesi, elini çenesiyle bir efsâne adamı andırıyordu. Onu görür görmez tanıdı. Aradan geçen iki sene, Polat'ı fazla değiştirmemişti." (s.329)

Bu aradan iki senenin geçtiğinden bahsedilir. Bu bilgiler ışığında romanın 1923 yılında bittiği anlaşılır.

Romanda nesnel zamanın dışında sıkça vaka zamanlarına yer verilmiştir. Olayların akışını daha iyi aktarabilmek için yazar saatlerden şu şekilde yararlanır:

İzmariti attı ve tekrar saatine baktı: Üç çeyrek var. Henüz on beş dakika geçmiş. Şerefyen'in eli kadehinde. Artin'in gözleri sahneye çivili. Nasıl da kırıyor moruk. Sanki on beş yaşında bir taze. Saçlarını da arkasına topuz yapmış. Yırtmaçlı etekler bir afet. Ah saat dört oluvmeli ki... (s.46)

Saatın yanında zaman kavramı olarak günün bölümlerinden de yararlanılmıştır.

Günlerden cuma. Öğle vakti. Öfke, hınç ve kin dolu cemaat camiyi doldurmuş. Yürekler barut gibi, imam minberde. Sesi gümbür gümbür. Cümleler şimşek şimşek çakıp ateş kaynayan gönüllere düştü:

-Kalkın ey cemaat! Kıyam edin bre, durmayın! Kalesinde bayrağı dalgalanmayan, istiklâl ve hürriyeti olmayan bir memlekette cuma kılınmaz! (s.160)

Burada öğle vaktinden bahsedilir ve bunun yanında gün olarak da cuma günü olduğu belirtilir. Burada özellikle cuma gününün seçilmesi kutsal bir gün olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca olaylar aktarılırken namazdan önce namazdan sonra gibi kavramlardan sıkça yararlanılmıştır. Bu romanın İslâmi roman olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. "Sabah namazından sonra duvarlara tutuna tutuna evin arka tarafındaki toprak cama çıktı. Her tarafı ağrıyordu." (s.54)

Romanda bir kış mevsiminden şu şekilde bahsedilir:

Şahin de Antep köylerini dolaşıyordu. Şimdilik çete beslemek oldukça zordu. Onun için karargâhta beş-on kişi bırakılmış, diğerleri çağırılınca gelmek yeminiyle köylere gönderilmişti. İaşe ve mühimmat işi aşılması güç bir dağdı. Kış da mücadeleyi öylesine zora sokuyordu ki...(s.134)

Olaylar arasında geçen zaman dilimleri romanda şu şekilde yer alır:

Sofrada Kilis'teki vaziyet konuşuldu. Şehir işgal edileli üç ay, on yedi gün olmuştu. İngilizler bir şey değildi. Ama Ermeniler kudurmuştu. (s.20)

Kâmil, dayanamadı. Başını tutarak mırıldandı:

-Maşallah, maşallah. Ne bereketli istişare imiş. Üç saat... Sonra...

-Ne yapsınlar? Yukarı tükürseler bıyık, aşağı tükürseler sakal.

-Sonra... (s.127)

İlk örnekte şehrin işgalinden sonra geçen üç aydan bahsedilmektedir. Diğer örnekte ise Kâmil'in beklemesi gereken üç saat bulunmaktadır. İki örnekte de üç rakamından bahsedilmesi dikkat çekmektedir.

Romanda çok fazla olmasa da aylara da şu şekilde yer verilmektedir: "Tabiattaki bahar bayramına rağmen mart soğuğu el ayak kesiyordu." (s.186)

Burada hem baharın gelişinden bahsedilmiş hem de mart ayının dondurucu soğuğu anlatılmıştır.

Olayların gerçekleştiği zamanlar belirtilmek için halkın kullandığı kavramlara da yer verilmektedir. Aşağıda verilen örnekte ekim ile alakalı bir zaman kavramı şu şekilde yer almaktadır: "Kaymakam da cesaretlendi:

-Generalim, ekim mevsimi. Halkın atını, eşeğini alırsak neyle ekim yapacak? Fazlalarını alalım ama..." (s.272)

Bir yaz mevsimi tasviri şu şekilde romanda yer alır: "Tatlı bir yaz gecesi. Gündüzün bulantıcılığına bedel gece enfes. Ay ondört olmuş, yola yolcuya ışık tutuyor. Uzak yakın yıldızlar pırıl pırıl." (s.314)

Romanda bazı zaman dilimlerinden tam tarih atılarak bahsedilmiştir. "Bu gün son gündü. 10 Temmuz 1920. Öğleye kadar takımlar, silâhlar, alet edevatlar gözden geçirildi. Öğleden sonra mücahitler dinlenecek, günün kavurucu sıcağı kaybolunca harekete geçeceklerdi." (s.325)

Gülü Koklayamadım romanın bir kaç yerinde gün, ay, yıl şeklinde vaka zamanları belirtilmiştir. Bu bilgiler sayesinde olayların geçtiği yıllar okuyucu tarafından öğrenilir.

1.8.8. Mekân

1.8.8.1 Açık Mekânlar

Gülü Koklayamadım eseri Kurtuluş Savaşı'nı konu aldığı için kapalı mekânlardan çok açık mekânlar romanda yer alır. Mekân olarak daha çok şehirlerden, ilçelerden ve cephelerden bahsedilmektedir.

Kâmil, yaralıları imkânları ölçüsünde sardıktan sonra, diğer yaralılarla birlikte ağabeyini de Gazze'deki hastaneye bir an önce nakletmek için yola düşmüştü. Kerek Dağları'nı geçip Nakib-i Safa tepelerine geldikleri vakit gece olmuştu. Yağmur yağıyordu. Ortalık zifiri karanlıktı ve yolu kaybetmişlerdi. (s.25)

Yukarıdaki örnek romanda yer alan ilk mekân tasvirlerindedir ve bu tasvirde bir çatışma sonrası anlatılmaktadır. Yaşanan çatışmanın Gazze'de geçtiğinden ve burada bulunan Kerek Dağları'ndan, Nakib-i Safa tepesinden bahsedilir. Bu anlatılanlardan Kâmil'in abisi ile birlikte Doğu Cephesinde savaştığı anlaşılır.

İlk verilen örnekte Gazze'den bahsedilmişti. Bunun yanında Filistin'den de şu şekilde bahsedilir:

Kâmil, kalpağını kaldırarak başını kaşdı:

-Filistin'deyken yanımda hemşeriler vardı. Mehmet Ağam yanbaşımda şehit oldu. Daha sonra Kafkas cephesine gönderildim. Hemşerilerden ayrıldım, kimseden haberim olmadı. Komşu Ahmet'in şehit olduğunu da sizden öğrendim. (s.13)

Kâmil, Filistin'den döndükten sonra Kilis'de de savaşımaya devam eder. Savaş devam ettikçe romanda cephelerden daha sık bahsedilir.

Geceden hareket eden Fransızlar Beko Obasında konaklamışlardı. Burası eski bir karargâhtı. Alikar Köyü yakınındaki karargâhta güneşin doğmasına rağmen kıpırtı yoktu. Günün ışıkları neşesizdi. Yollarını bulutlar kesiyordu. (s.166)

Kâmil müfrezesiyle birlikte Araphöyüğündeki mevzisine geldiği zaman henüz güneş doğmamıştı. Şiddetli bir rüzgâr, ortalığı kasıp kavuruyordu. Ufuktaki dağlar duman duman, bulutlar dağ dağdı. Rüzgâr, mızrabını ağaçların altına dalına vuruyor, yapraklar hışır hışır heyecanlı bir savaş türküsü söylüyordu. Tepelerin etekleri ve ovalar yemyeşildi. Kırlar baharın zenginliği ile donanmış, yer yer sarı çiğdemler açmış, mor nevrular baş göstermişti. (s.186)

Kâmil'in yaşadığı ve olayların geçtiği yerler her zaman savaş mekânlarıdır. Beko Obası, Alikar Köyü, Araphöyüğü gibi memleketinde yer alan tüm alanlar savaştan etkilenmiş ve hepsi birer cepheye dönüşmüştür.

"Antep-Kilis arasındaki Acar Köy karargâh yapılmıştı. Sabaha kalmadan silâhlar oraya ulaştırılacaktı." (s.114) Burada Antep-Kilis arasında yer alan Acar Köy'ü hakkında bilgi verilerek oranın karargâh yapıldığından bahsedilmiştir.

Ülkenin her yerinde savaş manzaraları yaşanmaktadır. Romanda sadece olayın geçtiği şehir olan Kilis'ten değil diğer şehirlerden de bahsedilir.

Tarsus, Mersin, Antakya ve Adana cephelerinde kanlı çarpışmalar oluyordu. Bölgenin kaderini Antep tayin edecekti. Onun için Kili, Katma, İslahiye taraflarından gelecek yardım kollarını mutlaka tepelemek gerekiyordu. En önemlisi de Kili'den gelecek kuvvetlerdi. Fransızlar oraya karargâh kurmuş ve bir hayli yığınak yapmışlardı. (s.221)

Çevrede bulunan şehirlerde yaşananlar Kilis'i de etkilemektedir. Burada çevre şehirlerin durumu verilerek ülkenin ve Kilis'in ne durumda olduğu ortaya koyulmaya çalışılır.

Cephe ve savaş alanlarının dışında bir istasyon tasviri romanda şu şekilde yer alır:

Ulukışla İstasyonu bir mahşer yeri. İşgal korkusuyla Anadolu içlerine doğru akan insan seli, burada bir gölete dönüşmüş. Analarının kucağında bağırان, vıyaklayan, ağlayan çocuklar... Bitkin, ümitsiz, kırışık, gelinler... Dünyanın gamını sırtlamış ve bu yüzden beli bükülmüş ihtiyarlar, erkekler, erkek çocuklar... Bitkin, ümitsiz, kırışık, buruşuk yüzler... Yatak, balya, sandık, bavul, kap, kacak, boğ bohça... Kırık dökük, oraya buraya dökülmüş eşyalar... (s.100)

Yukarıda verilen tasvirle işgal sonrası insanların düştüğü zor durum okurun gözü önüne serilmiştir. Burada verilen insan manzaraları içler acısıdır. Evlerinden kaçmak zorunda olan insanlar "insan seli" olarak tabir edilmiştir. Bu selde yer alanlar ise "beli bükülmüş" olarak tasvir edilir.

Romanda açık mekânlar karşımıza doğa unsurları olarak da çıkmaktadır. Aşağıdaki bölümde bir yağmur tasviri yapılarak dış mekân hakkında bilgi verilmiştir.

Pencerede sulu sepen bir yağmur. Camları tıpışlıyor. Rüzgârın uğultusu kulaklara doluyor. Vakit henüz ikinci olmasına rağmen odayı akşam karanlığı doldurdu. Yüzler gölgeli. Kimin ne düşüğünü anlamak oldukça zor.

Bir ezan sesi.

İkinci olmuş. Namazı burada kılalım, dendi. Hemen herkes teşkilatlanmaktan ve dağa çıkıp vuruşmaktan söz etti. (s.111)

Burada zaman ve mekân tasvirleri iç içe kullanılmıştır. Mekân olarak yer alan açık bir alandır. Bu alan mevsimsel özellikleri açısından tasvir edilmiştir.

1.8.8.2. Kapalı Mekânlar

Gülü Koklayamadım romanı hareket romanı olduğu için burada pek fazla kapalı mekâna rastlanmaz. Romanda sadece iki tane ev tasviri yer almaktadır. Bunların ilki şu şekildedir:

Üzerine oturlan hasır eskimiş, yer yer delinmişti. Duvara dayalı, kıldan dokuma üç yastık, iki koyun postu. Leğen-ibrik dört sene önceki yerinde. Sanki dört sene önce konmuş gibi. Karanlık tavandan iki sepet sarkıyor. Duvarda üç-beş mısır koçanı, birkaç biber dizisi.

Evi sefalet kuşatmış! (s.19)

Bu kapalı mekân tasviri ile roman kahramanlarının çektiği sefalet okura aktarılmıştır. *Gülü Koklayamadım* romanında yer alan bir diğer ev tasviri de şu şekildedir:

-Nedeni yok, ama gelmez. Bizi odamıza hanımı götüreceksin, göreceksin.

Gaz lambasının sönmük ışığı odadaki her şeyi şeffaflaştırıyordu. Her yer yarı gölge gibi. Çeyrek aydınlık. Yerde serili kilimler, koyun postu seccade, aynı çivide tesbih, hemen yakınında başka bir çivide asılı mushaf. (s.264)

Kâmil ile Ayşe birlikte kaçtıklarında köyün muhtarına sığınır. Köy muhtarı onları saklar ve kendi gelini olarak kabul eder. Nikahları kıyılan çift odalarına çıkar ve oda onların gözüyle anlatılır.

Kapalı mekân olarak ele alabileceğimiz bir diğer yer de İngiliz askerlerinin eğlendikleri mekândır. Aşağıda verilen bölümde bu mekân hakkında şu şekilde bilgi verilmektedir. "Gerideki kanepeler askerlerle doluydu: Sarışın, esmer; rengarenk. Hintliler nargile çekiyor, İngiliz askerler ise kadehi elden bırakmıyorlardı. Eleni'yi en çok alkışlayanlar da onlardı." (s.46)

Yukarıda görüldüğü üzere mekân özelliklerinden çok orada bulunan insanlardan ve onların oluşturdukları havadan bahsedilmektedir. Burada işgal güçlerinin keyfinin yerinde olduğu, eğlencelerine devam ettiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Aşağıda verilen mekân tasviri bir camiye aittir.

Camiin içindeki manzara daha da dehşet verici idi. Tavan çökmüş, damın toprağı içeri inmişti. Yanmış odunların arasında, erimiş cesetler, sırtan kelleler, yarım yanı kebab olmuş ayaklar, kollar, bacaklar; küllenmiş, islenmiş, yarısına kadar toprakla örtülmüş cesetler, cesetler... (s.336)

Ayşe'nin kaldığı köy basılmış ve insanlar camiye sokularak yakılmıştır. Bu mekân tasviri romanda en acı sahnelerinden biri olarak yer alır.

1.8.9. Dil ve Üslup

Romanda genel olarak yalın bir üslup hâkimdir. Ancak yer yer sanatkârane üslup da kullanılmıştır. Yalın üslup daha çok diyalog bölümlerinde şu şekilde görülmektedir. "-Kumandan, dedi Karayılan. Kalpağını ben alabilir miyim? Ben de hiç olmazsa bir hatırası bulunsun.

İhsan tüfeğini aldı. Cesedin üzerine koydu." (s.174)

Bu örnekte de olduğu gibi kelimeler gerçek hayata uygun, kullanılabilir nitelikte yalın cümlelerdir. Günlük konuşma dilinin yanında yöresel ağız özelliklerine de romanda yer verilmiştir.

Yine uğursuz günler başladı. Felâket dolu geceler peş peşe gelir oldu artık. Hemi de üstüme üstüme. Sen sabır ver Allah'ım!, diyordu. (s.127)

Ana, bu sefer oğlunun baş ucundaydı.

-Yavrum, Kâmil'im! Eyi misin, oğlum? (s.130)

Yukarıdaki her iki örnekte de ağız özellikleri bulunmaktadır. İlk örnekteki "hemi" kelimesi, ikinci örnekteki "eyi" sözcüğü ağız kullanımına birer örnektir. Romanda yer yer küfür içerikli konuşmalara da yer verilir.

Muhtar dayanamadı, söze girdi:

-Bir makinelim olsa Kızılburun'dan Antep'e bir fert geçirmem vallahi. Hepsini doğrarım. Kefere öylesine ödleki ki silâh sesini duyunca ödü bokuna karışıyor. (s.270)

Öyle ya, milislere katılsa azığımı kendi hazırlayacaktı. Hüseyin kim, azık kim? Eşşeğim ben, eşşek!... İki lokma ekmek verdi diye anama kızdım. Eşşeğim!... Hayvanın tekiyim ben!... (s.173)

Andre, neye uğradığımı anlayamamıştı. Böyle bir şey ilk defa başına geliyordu. Aval aval generalin suratına bakıyordu. General onu iteleyerek tekrar bağırdı:

-Defol diyorum sana! Alık herif, defol!... (s.126)

Çöpten bacak, topal köpek! Bir de enişte olacak! Gel ulen şuraya. Hısım gibi, akraba gibi, enişte gibi gel. Kayın ne yapalım de. Bir sor. Bre haydut, öldün mü len?... Kıçın kırıkça, beyninde mi çürük! (s.141)

Yukarıda verilen örneklerde yer alan "ödü bokuna karışmak, eşşek, alık herif, defol" sözcükleri romanda yer alan küfürlü anlatımlara örnek teşkil eder. Aşağıda bu kullanımla ilgili farklı bir örnek daha şu şekilde bulunur: Mendebur karı, aç kapıyı! Gebertirim valla! Evini ocağını başına yıkarım. Aç! Beni sokakta bırakırsan, gebertirim seni! Moruk! Aç kapıyı!... Ecdadını... Mezarını... kadını!... (s.211)

Romanda anlatımı kuvvetlendirmek için atasözleri ve deyimlerden de şu şekillerde yararlanılmıştır. -Dur dur dur... Çok hassaslaşmışsın bir haftada, İsveç çeliği gibisin maşallah. -Kıldan ince, kılıçtan keskin, dedi İhsan. -Az sonra görürüz, çeliğin suyu kaçmış mı, kaçma..." (s.279) Bu bölümde yer alan "İsveç çeliği gibi olmak, Kıldan ince, kılıçtan keskin, Çeliğin suyu kaçmış mı kaçmamış mı" kelime grupları romanda kullanılan deyim ve atasözlerinden bazılarıdır.

Romanda kullanılan yalın dilin yanı sıra özellikle tasvir bölümlerinde sanatsâl üsluba da yer verilir.

Odanın içinde bir matem kasırgası esiverdi. Soba hiçkıra hiçkıra ağlar gibiydi. Fener sessizce sobanın ağıtına katılıyor, çatıda asılı sepetler başlarını yolarak dövünüyorlardı. Ananın ağlayarak iç çekmesi, kızlarının yaşmaklarıyla gözlerini kurulmaları İhsan'ın gözünden kaçmadı. (s.128)

Gökte ay beş-altı günlük. Batmak üzere. Havada parça parça bulutlar, at sürüyor. Rüzgâr zehir zemberek esiyor. Soğuktan her taraf buz kesiyor. Tek katlı, bahçeli evler kabuklarına çekilmişler, uyuyorlar. (s.113)

Bu iki örnekte sanatsâl bir dil kullanılmıştır. Yer yer mecazlara da başvurulmuştur. Sobanın yanışı hiçkırarak ağlamaya benzetilir fenerin ışığının da ona eşlik ettiği söylenir.

Romanda terimlere de şu şekilde yer verilmiştir: "Hürriyet, adalet ve medeniyetin sembolü olan milletimiz, bütün dünyaya hürriyetin nimetlerini götürmek için çırpınıyor." (s.183)

Burada yer alan "hürriyet, adalet, medeniyet" kelimeleri terim anlamda kullanılmıştır.

Gülü Koklayamadım romanında samimiyet bildiren kelimelere de sıkça rastlanır. Bu samimi üslup özellikleri daha çok Kâmil ile Ayşe arasında geçen konuşmalarda görülmektedir.

-Oooo, maşallah meleğime!... Hem iyileşmiş, hem de bahçede çalışıyor!...

Ayşe başını sesin geldiği tarafa çevirdi. Kocasını görünce sevinçle doğruldu. (s.320)

Kâmil, karısının yüzündeki solukluğun kaybolmasına çok sevindi.

-Yaran nasıl sultanım? İyileşti mi?

-Sağ ol canım, iyileşiyor. (s.321)

Alaca bir tavan. Havada uçuşan karaltılar. Sönük ve iğreti fener ışığı.

Tavanda gölgeler oynaşmada. Oda oldukça sakin. Derken bir fısıltı:

-Gözleri kıpırdadı. (s.53)

Her şey güneşten evvel uyanmış... Kuşlar cıvıl cıvıl. Evlerin saçaklarında güvercinler sabahın son dualarını mırıldanır gibi ötüyor. Ağaç ve çiçeklerin yaprakları ışıl ışıl. Yüzlerinde secde nurları var. (s.54)

Verilen örnek cümlelerin çoğunda da ikilemelere rastlanmaktadır. Yazar anlatımı kuvvetlendirmek için ikilemelerden de yararlanarak "cıvıl cıvıl", "ışıl ışıl" kelime gruplarını kullanır.

Tarsus, Mersin, Antakya ve Adana cephelerinde kanlı çarpışmalar oluyordu. Bölgenin kaderini Antep tayin edecekti. Onun için Kili, Katma, İslahiye taraflarından gelecek yardım kollarını mutlaka tepelemek gerekiyordu. En önemlisi de Kili'den gelecek kuvvetlerdi. (s.220)

Yukarıdaki cümlede çok sayıda ad aktarması yapılmıştır. "Tarsus, Mersin, Antep ve Adana" için çarpışıyorlar derken oradaki insanlardan bahsedilmektedir. Yani burada mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Ok Deresi faciası De Lâmat'ı çılgına döndürmüştü. Tam her şeyi düzene koyduğu sırada... Arabalar hazır, Ermeni süvarileri hazır. Katman'dan bir topçu taburu, Antakya'dan topçu bataryası, iki tank ve iki tayyare. Tayyareler yarın gelecek, fakat piyade taburu Ok Deresine gömülmüştü. Gelemeyecekti. (s.224)

"Tayyare" dilimizde olan bir kelimedir ancak günümüzde pek kullanılmamaktadır.

Romanda hem dolaylı anlatım hem de doğrudan anlatım teknikleri kullanılmıştır. Doğrudan anlatım kullanılırken tırnak işaretinden yararlanılmıştır.

" 'Sizi mutlaka bekliyorlar ve bölgenin kaderiyle Ankara'nın ilgilenmesini istiyorlar.' diyerek sözlerini tamamladı.

Bu cümle doğrudan anlatıma örnektir. Romanda dil sapmalarına da rastlanmaktadır. Bunlar arasında yazım yanlışları bulunmaktadır.

"Onbir Şubat günü bayrağımızın üstünde zafer rüzgârları esti." (s.161) Buradaki cümlede "onbir" olarak yazılan sayıda yanlışlık yapılmıştır. Türkçede sayılar daima ayrı yazılır. "on bir" şeklinde bir düzeltme ile bu yanlışlık ortadan kaldırılır.

1.9. ÖZ YURDUNDA GARİPSİN (Birinci Kitap)

*Öz Yurdunda Garipsin*¹³⁷ romanı Mehmet Zeren tarafından 1987 yılında yayımlanmıştır. Roman normalde dört ciltten oluşmaktadır. Ancak bizim elimizdeki roman tek kitap halindedir. Dört yüz altmış bir sayfadan oluşan kitap "Birinci Kitap", "İkinci Kitap", "Üçüncü Kitap" ve "dördüncü Kitap" olmak üzere bölümlere ayrılır. Bu bölümlerden bizim çalışmamıza uygun olan "Birinci Kitap" ve "İkinci Kitap"tır. Çünkü ilk basımları 1980-1990 aralığındadır.

"Günler solarken avuçlarımızda/ Bu yerlerde bizler birer garibiz/ Bir gün gün doğmayacak üstümüzde/ Bizden ne nişan kalacak ne de iz."

Yukarıdaki mısralarla başlayan "Birinci Kitap", "Kadırga 1987"; notuyla son bulur. "İkinci Kitap" ise; "Ne kötü bir rüyadır gördüğümüz/ Ne zaman uyanacağız Allah'ım..." dizeleriyle başlar ve "Kadırga 1988" notuyla son bulur. Verilen bu tarihler romanların yazıldığı zamanlara da orijinal bir şekilde ulaşmamızı sağlar.

On altı bölümden oluşan "Birinci Kitap" ve yirmi bölümden oluşan "İkinci Kitap"ta her bölümün başında o konuyla ilgili bir özlü söz verilmiştir. "Birinci Kitap"ın yedinci bölümünde romana adını veren bir dize bulunmaktadır. Bu dize romanda şu şekilde yer alır:

"Öz yurdunda garipsin öz vatanında parya!/ N. Fazıl" Bu mısra romanın isminin kaynağını bize göstermektedir.

Öz Yurdunda Garipsin romanın ön söz bölümünde eserin ortaya çıkışı ile ilgili bir yazı bulunmaktadır. Bu bölüm sayesinde roman hakkında birinci kişi ağzından bilgiler edinmekteyiz. Bu bilgiler kitapta şu şekilde yer alır:

¹³⁷Mehmet Zeren, *Öz Yurdunda Garipsin*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014).

Bu romandaki olayları, yaşadıklarımı ben yazmak isterdim. Bunu denedim de... Fakat yapamayacağımı anlayınca, üniversiteye girişimi, içinde olan değişiklikleri, İslâm'ın söz değil, bir yaşama dini olduğunu nasıl anladığımı, çevremde olanları, Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmekten başka hiçbir gayesi olmayan başörtülü öğrencilerin –bizlerin- çektiklerini, maruz kaldığımız haksızlıkları, yakınlarımızın, anne ve babalarımızın başımızı açıp –Allah'ın (c.c.) emirlerini çiğneyerek- okullara devam etmemiz için bizlere reva gördükleri eziyetleri, yalancı basın organlarının tutumlarını, satılmış kalemlerin, şartlanmış beyinlerin iftiralarını herkes öğrensın istedim. Onun için yazara anlattım. O da size anlatsın. Birçok insan belki bu anlatılanlara mübalağa yapılmış diyecek, fakat hepsi yaşanmış gerçeklerdir...

Acı da olsa, inanılmaz da olsalar...

Benim anlatamadıklarım; yazarın kaleme alamadıklarıyla birlikte...

Üniversiteli bir kız¹³⁸

Burada da görüldüğü gibi roman gerçek bir hayat hikâyesinden kurgulanmıştır. Müslüman bir kız olarak üniversitede eğitim almak isteyen Meral, başörtüsü yüzünden sıkıntılar çeker ve okuldan uzaklaştırılır. Başörtülü kızlar sadece yöneticilerden değil ailelerinden de örtülerini çıkartmaları hususunda baskı görür. Genç kız yaşananların tüm yönleriyle bilinmesini ister. Kendi bu hikâyeyi kaleme almaya çalışır ancak başarılı olamaz ve bir yazar tarafından romanlaştırılmasını ister. Mehmet Zeren bu hikâyeyi kaleme alarak *Öz Yurdunda Garipsin* romanını oluşturur. Romanda başörtülü kızların çektiği sıkıntılar “Üniversiteli bir kızın” dilinden okura aktarılır.

28 Şubat sonrasında kaleme alınan, Mehmet Zeren'in *Öz Yurdunda Garipsin* isimli romanı karşımıza bir üst-kurmaca olarak çıkar. Romanda başörtüsü mücadelesine dair anlatıcının aktardığı her şey başörtüsü yüzünden eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan bir üniversite öğrencisi tarafından önce anlatıcıya anlatılmıştır, anlatıcı bize bu kadından duyduklarını aktarmaktadır sadece. Yazar romanının söylemlerini inşa etmek için kurmaca da olsa birinci elden tanıklıklara, paylaşılacak ve çoğaltılacak bir deneyime, söylediklerinin hakiki olarak alımlanmasını sağlayacak birer birinci tekil şahısa; kısaca tanıklık

¹³⁸ Zeren, *Öz Yurdunda Garipsin*.

söylemine ihtiyaç duyar¹³⁹ ve bu ihtiyacı kahramandan aldığı yardımıyla tamamlar. Bu durum yukarıda yer alan bölümde genç kızın aktarımıyla da belirtilmiş olur.

İlk baskısı 1987 yılında yapılan bu romanın birçok baskısı bulunmaktadır. Biz yaptığımız çalışmada romanın 2014 yılında yayımlanan birinci baskısından yararlandık. İncelememizde yer alan sayfa sayıları da bu baskıyla uyumludur.

1.9.1. Konu

Öz Yurdunda Garipsin romanının konusunu, üniversite öğrencisi olan Meral'in başörtüsü yasağı neticesinde yaşadığı sıkıntıları oluşturur.

1.9.2. Özet

Meral, üniversite sınavına girer ve sonucunu sabırsızlıkla bekler. Sınav sonucunda Diş Fakültesini kazandığını postacının getirdiği zarfı açınca öğrenir. Dört yıl boyunca her sabah namazını kıldıktan sonra yollara düşer ve okuluna gider. Meral eğitimi boyunca okula gerekli olan malzemeleri götüremez. Çünkü babası çok cimridir. Maddi durumu iyi olmasına rağmen üç kuruşun dahi hesabını yapar. Meral bu durumda eğitimini tamamlamaya çalışır. Ayrıca kendini dini açıdan geliştirmek için de çabalar ve etrafındaki arkadaşlarını da bu yönde etkiler. Bu şekilde okuluna devam ederken etraftan başörtüsü ile ilgili fısıltılar duymaya başlar. Üniversitedeki asistanlar onlara başörtü yasağının geleceğini o zaman ne yapacaklarını sorar. Meral'in cevabı okulu bırakmak olur. Birinci dönem problemsiz bir şekilde biter. Yarı yıl tatilinin bitimi ve ikinci dönemin başlamasıyla yasaklar uygulanmaya başlar. Bu uygulamanın rahat bir şekilde uygulanması için eski dekan zorunlu olarak emekli edilir. Yerine gelen dekan başörtü yasağını problem çıkarmadan, tatlı dille uygulamaya çalışır. Çünkü fakültede olay çıkması onların imajını sarsacaktır. Bu zihniyetle başörtülü öğrenciler fakülteden uzaklaştırılmaya çalışılır. Başlarını açmaları için kız öğrencilere baskı yapılır. Meral, başını açmayı kabul etmez ve derslere girmemeyi tercih eder. Bu durumdan babası başta olmak üzere tüm aile rahatsız olur. Onlara

¹³⁹ Uğur Çalışkan-Çimen Günay-Erkol, *Bellekten Beklentiler: Eleştirinin Darbe Romanlarına Tanıklığı*, http://www.monografjournal.com/wp-content/uploads/2016/01/monograf_sayi_6_butunu.pdf (Bellekten Beklentiler: Eleştirinin Darbe Romanlarına Tanıklığı)

göre Meral'in bir senesi kalmıştır ve başını açıp okuluna devam etmesi gerekmektedir. Hacı olan babası ona çok fazla baskı yapar. Baskılarının bir işe yaramadığını görünce Meral'in küçüklüğünde Kur'an hocası olan Selim Hoca'dan yardım ister. Selim Hoca, Meral'le konuşur. Doğru olanın başını açmasının ve okulunu bitirmesinin olduğunu söyler. Meral'in bunun günah olduğunu söylemesi üzerine Selim Hoca okul bitince tövbe etmesinin yeterli olacağını söyler. Meral, bu ikna çalışmalarının sonucunda yine de kararından dönmez. Meral ve başörtülü arkadaşları bu esnada sınavlara girmeye çalışır ancak her defasında dışarı çıkartılırlar. Dekan Bey tarafından Atatürk düşmanı ve Rus köpeklerinden daha aşağı olarak nitelendirilerek hakarete uğrarlar. Yaşanan bu olayların neticesinde Hacı Kâmil Bey kızının evden kaçmasında korkar ve onun üzerine gitmekten vazgeçer.

1.9.3. Ana Fikir

İnancı sağlam olan bir Müslüman tüm olumsuzluklara karşı düşüncelerinden ve inançlarının gereğinden asla vazgeçmez.

1.9.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Öz Yurdunda Garipsin I adlı romanda anlatımı güçlendirmek için birçok anlatım tekniğinden yararlanılmıştır. Bu anlatım tekniklerinin başında montaj tekniği, gösterme tekniği ve diyalog tekniği yer almaktadır.

İncelediğimiz çoğu romanda anlatıcı karşımıza hâkim bakış açısıyla çıkar. *Öz Yurdunda Garipsin* adlı romanda anlatıcı yaşanan olaylardan haberdar olduğu gibi yaşanmış olaylardan ve insanların psikolojik durumlarından, iç çatışmalarından, planlarından da haberdardır. Bu yönüyle anlatıcının hâkim bakış açısını kullandığını söyleyebiliriz. Anlatıcı Meral'in babasından bir şey isterken yaşadığı çekingenliği şu şekilde aktarır:

Günlerce düşünüp karar vermiş, fakat her seferinde eve gelip annesinin asık yüzüyle karşılaşınca söylemekten vazgeçmişti. Ölse babasının karşısına çıkıp bir şey isteyemezdi. Onun için annesine söylemesi gerekiyordu. Annesine söyleyebilmesi, onu ikna edebilmesi için de annesinin keyfinin yerinde olduğu bir anı yakalaması lazımdı.

Ve o akşamüstü eve geldiğinde beklediği anı yakalamıştı. Günlerdir heyecan ve hasretle beklediği anı... (s.13)

Yukarıdaki bölümde Meral'in iç dünyasında hissettikleri anlatıcının bilgisiyle okura aktarılır. Burada hâkim bakış açısının insanın düşüncelerine dahi vakıf olma durumu bulunmaktadır.

Anlatıcı geçmiş olaylardan ve bu olayların insanlar üzerindeki etkisinden de haberdardır. Bu duruma şu örneği verebiliriz:

Fakülte dekanı, yaşlı profesör iyi bir insandı. Bir yıl önce alınan kararlar üniversitelerde başörtüsü yasaklandığı için, diğer üniversitelere bağlı fakültelerde başörtülü öğrenciler çok kötü günler yaşarlarken, Meral ve arkadaşları rahattı. Kimse onlara bir şey demiyordu. Sadece bazen hocalardan bazıları -zaman zaman- kendilerine hâkim olamıyor, dersi bırakıp, "Üniversite seviyesine gelmiş bir insanın başını örtmesinin iyi bir şey olmadığını hatta bu tür hareketlerin laik cumhuriyet ilkelerine ters düştüğünü, bir gün bu yüzden başlarının derde girebileceğini" söylüyorlardı, hepsi o kadar. Hiç kimse açıktan açığa başlarını açmaları için onlara baskı yapmıyordu. (s.22)

Burada da görüldüğü üzere anlatıcı bir sene önce yaşanmış olaylardan ve bu olayların öğrenciler üzerindeki etkilerinden haberdardır. Bu yönüyle de hâkim bakış açısı özelliği taşımaktadır.

Hâkim bakış açısıyla kaleme alınan romanda anlatımı güçlendirmek için çeşitli anlatım tekniklerinden yararlanılmıştır. Anlatım tekniklerine ilk olarak diyalog tekniğini örnek gösterebiliriz.

Çocuklar seslerini iyice yükselttiler.

-İrticaya ve irticacılara ölüm.

-Bunlar, örümcek kafalılar, memlekete peçe devrini, çarşaf devrini yeniden getirmek istiyorlar.

-Örümcek kafalı bunlar kardeşim. Örümcek kafalı, yobaz yobaz!

-Bunların hepsinin kafasını koparmak lazım. (s.53)

Bu diyalog bölümünde yer alan cümleler bazı insanların başörtülüler hakkındaki düşüncelerini gözler önüne sermektedir.

İç monolog tekniği romanda şu şekilde yer almaktadır:

Kapının hemen yanında bulunan arabasına bindi ve kızgınlığını arabadan almak istercesine gaz pedalına bastı. Sonra başını iki yana salladı. Kendi kendine söylenmeye devam etti: 'Aklımı oynatacağım, kim sokuyor böyle şeyleri bu kızın kafasına anlamıyorum. El âlem kısa pantolonla, askılı elbiseyle sokakta dolaşiyor, bizim ki başını açıp okula gitmek istemiyor.' (s.69)

Meral'in babasının başörtü yasağı konusundaki düşünceleri ve bu durumdan ötürü yaşadığı stres iç monolog tekniği ile romanda yer almıştır.

Geriye dönüş tekniğinden romanın giriş bölümünde yararlanılmıştır. Meral, trene binip okula giderken dört sene önce yaşadığı sınav sonucu heyecanını şu şekilde hatırlar:

Postacının karşısında duran Meral heyecanlıydı, soluk soluğaydı. Kalbinin çarpıntılarını göğsünün parçalayacak derecede hızlı ve kuvvetliydi.

Birdenbire Meral'i karşısında gören postacı da şaşırmış, elindeki zarfı Meral'e uzatırken gülerek,

'Aç bakalım kazanmış mısın?' demişti.

Meral zarfı açarken elleri terliyor, dizleri titriyordu. (s.11)

Romanın oluşmasını sağlayan temel anlatım unsuru gösterme/anlatma tekniğidir. Bu teknik romanın iskeletini oluşturur ve diğer tekniklerin bütünlüğünü sağlar. Aşağıdaki bölüm bu tekniğe örnek teşkil etmektedir.

Ablasının kapısının ziline basan Meral'in gözü gayriihtiyari saatine takıldı. Saat onu on geçiyordu. Açılan kapıdan önce annesi, sonra kendisi girdi. Ablası onları gülerek karşıladı.

Geniş misafir salonuna girdiklerinde, biri orta yaşın üstünde ikisi yirmi yaşlarında üç kadın oturuyordu. Üçü de başörtülü olan kadınlar gayet şık kıyafetler içindeydiler. Genç olan ikisinin etekleri daracıktı. (s.119)

Burada kullanılan anlatım tekniğinin yanında tasvir tekniği de yer almaktadır. Tasvir tekniğine bir diğer örnek de şu şekildedir:

Sabahın -daha güneş doğmamış- bu saatinde bile, her yer insan kaynıyordu. Vagonlar doluydu, istasyonlar, caddeler, inen, binen, giden, gelen insanlar tarafından istila edilmişti âdeta...

Yüzleri yorgun, gözleri uyku dolu, bezgin insanlar...

Gençler, ihtiyarlar, küçük çocuklar... (s.9)

İstanbul'un sabahın erken saatlerinde başlayan hareketi bu tasvir ile aktarılmıştır.

Romanda en sık başvurulan teknikler arasında montaj tekniği de bulunur. Montaj tekniğinden bölümlerin ayırımı yapılırken ve bir durum kanıtlanmaya çalışılırken yararlanılmıştır.

Günler solarken avuçlarımızda

Bu yerlerde bizler birer garibiz

Bir gün gün doğmayacak üstümüzde

Bizden ne nişan kalacak ne de iz.

M.Z. (s.7)

Bu şiir romanın girişinde kullanılmıştır. Tıpkı bunun gibi her bölümün başında konu ile ilgili bir söze, şiire yer verilmiştir. Farklı bir bölüm ise şu mısra ile başlar: " 'Öz yurdunda garipsin öz vatanında parya!

N. Fazıl" (s.52)

Bu mısra Necip Fazıl'a aittir ve romanın *Öz Yurdunda Garipsin* ismini çağrıştırmaktadır. Bu yönüyle alıntı yapılan şiir ve mısralar romanda önemli yer tutmaktadır.

Romanda gerçekleşen olaylar kıssadan hisse hikâyelerle desteklenmeye çalışılır. Meral ve arkadaşları bir gazetenin başyazarı ile görüşme yaparlar. Gazeteci onlara ilk sayfada haklı davaları ile haber olacaklarını söyler. Ertesi gün gazetede yalan haberlerle yer aldıklarını görürler ve çok üzürlürler. Meral ve arkadaşları düştükleri bu durumu şu hikâye ile özdeşleştirir:

Baksana 'yarın birinci sayfada resminizi göreceksiniz' dedi. Resmi birinci sayfaya basmış, böylece sözünü yerine getirmiş olmuyor mu?

-Haklısın hiç düşünememiştik. Öyle ya adam, anlattıklarınızı yazacağım diye söz vermedi ki, "Resminizi ilk sayfada göreceksiniz," dedi.

-Doğru değil mi?

Sabahat artık eskisi kadar üzülüyordu, söze karıştı:

-Doğru hem de nasıl doğru. Adamın sözü sahtekâr ayakkabıcı yeminine benziyor.

Meral merakla sordu.

-Nasıl olduğunu anlatır mısın merak ettim.

Sabahat anlattı.

-Dedem hep anlatıp dururdu: Ayakkabıcılardan bazıları ayakkabı satarlarken yemin ederlermiş; "Vallahi bu ayakkabı harmandan harmana gider," diye. Ayakkabı satın alan da sanırmış ki ayakkabı bu yılki harman zamanından gelecek yılın harman zamanına kadar dayanacak. Hâlbuki ayakkabıcı yemin ederken, "Bu ayakkabı yolun altındaki harmandan üst taraftaki harmana kadar ancak dayanır," diye düşünüp yemin edermiş. (s.51)

Hacı Kâmil Bey kızı Meral'i okula başı açık gönderebilmek için Selim Hoca'dan yardım ister. Selim Hoca'ya karşı Meral, kendi haklılığını kanıtlarken ayet ve hadislerden yardım alır. Romanda ayet ve hadisler şu şekilde yer alır:

-Hocam siz bilen insansınız. Nasıl böyle konuşursunuz. Ayet ve hadis olan konuda, nasıl ayet ve hadisin dışına çıkıp başımı açmamı söylersiniz. Allah (c.c.) yüce Kur'an'da: "Mümin kadınlara söyle gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar.

Süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünenler hariç. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. (s.bak)

Ey peygamber: eşlerine, kızlarına ve inananların kadınlarına söyle 'bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman' örtülerini üstlerine alsınlar (vücutlarını örtsünler), onların tanınmaması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (s.97)

Yukarıda verilen alıntılarda bir müminin kendini nasıl sakınması gerektiği yer almaktadır. Tüm bu konuşmalara rağmen Selim Hoca başını açabilmenin bir yolunun bulunacağından bahseder. Meral ise Selim Hoca'ya aşağıdaki ayetlerle Allah'ın emrinden dışarı çıkılmayacağını anlatmaya çalışır.

Güzel kızım inat etme, baksana annenle baban ne kadar üzüyorlar. Ayrıca bak ben de sana git diyorum. Benim sözüme güvenin yok mu?

-Hocam burada benim sizin sözünüze güvenip güvenmemem söz konusu değil. Yüce Allah (c.c.) kur'an'ında: 'Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman artık inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah ve Resulü'ne karşı gelirse apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.'

Hayır Rabb'in hakkı için onları aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da senin verdiği hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan (verdiğin hükme gönül hoşluğuyla razı olup) tam manasıyla teslim olmadıkça inanmış olamazlar." diyor, deyince, Selim Hoca bozuldu. Yüzü kızardı. Ve artık ne dese boş olduğunu anladı ve ta başından beri Meral'le aralarındaki konuşmayı merak ve dikkatle takip eden Hacı Kâmil Bey'e boş gözlerle baktı. (s.98)

Meral'in haklılığının Selim Hoca tarafından kabul edilmesini sağlayan bu hadis ve ayetler olmuştur. Ayrıca bu roman bir tez içermektedir. Bu tez, eğer insan hakkı ile gerçekten bir şeyi isterse ve bunun için çabalarsa onu elde edeceğidir. Romanda yazar tarafından oluşturulan tez Meral'in yaşantılarıyla ortaya koyulur. Bu tez romanın sonunda şu cümlelerle pekiştirilir:

Hangi cins granit insan iradesi kadar sert olabilirdi?..

Sabır ve zaman neyin ilacı değildir?

Su damla damla mermeri oyar...

Koruk ancak sabırla helva olur...

Güzellikleri elde etmek; pembe ufuklara varmak, sabır azim ve metanet ister... (s.140)

Buradaki bölümle azim ve sabrın her kapıyı açacağına dikkat çekilir.

1.9.5. Olay Örgüsü

Öz Yurdunda Garipsin I adlı roman Meral'in üniversite sınav sonucunu bekleme anıyla başlar ve olaylar bu alt yapıyla şekillenir. Romanın olay örgüsü ise şu şekilde oluşur:

Meral, çalan kapıyı açar ve gelenin postacı olduğunu görür. Heyecandan ne yapacağını bilemeyen Meral, zarfı açar ve Diş Hekimliği Fakültesini kazandığını öğrenir ve burada eğitim almaya başlar. Dört yıl boyunca yoğun bir koşuşturmayla eğitimine Diş Hekimliği Fakültesinde devam eder. Eğitimi esnasında ihtiyacı olan materyallere babasının cimriliği yüzünden sahip olamaz.

Meral okuluna devam ederken solcu arkadaşlarından tepkiler almaya başlar. Onlara göre başörtü yasağı çıkacaktır. Meral bu söylentiler karşısında telaşlanır ancak ona böyle bir durumda ne yapacağı sorulduğunda gerekirse okulu bırakacağını söyler.

Meral, kendini dini açıdan geliştirmeye devam eder. Bunun yanında açık olan arkadaşlarını kapanmaya, kapalı olan arkadaşlarını da daha takvalı olmaya yönlendirir. Birinci yarıyıl Meral ve arkadaşları için sakin ve rahat geçer. Ancak ikinci yarı yılın başlamasıyla yaşlı ve hoşgörülü dekan görevden alınır. Bu görev değişikliği ile başörtü sorunu öğrencileri rahatsız eder. Eğitim öğretim görmüş kişilerin başörtülü olmasının ve kapalı kıyafetler giymesinin hoş görülmeceği fikri ortalıkta dolaşmaya başlar.

Diş Hekimliğinde okuyan Meral'in arkadaşı Esmâ'nın başörtülü halde hasta muayene ederken fotoğrafı çekilir. Bunun üzerine tüm başörtülü öğrenciler dekanlığa çağırılır ve olacıklara karşı hazırlıklı olmaları için uyarılır.

Gazetelerde sıklıkla başörtü yasağına rağmen bu yasağı uymayanlar hakkında haber yapılır. Bu haberlere daha fazla dayanamayan Meral ve arkadaşları bir gazetenin yazı işleri müdürünü arayarak görüşmek istediklerini söyler. Bu istek memnuniyetle kabul edilir. Yapılan görüşmede başörtülü kızlar inançları dolayısıyla başlarını kapattıklarını, kötü bir niyet taşımadıklarını ve inanç haklarının ellerinden alınmaması gerektiğini söyler. Yazı işleri müdürü yarın baş sayfada bunları haber yapacağına dair söz verir. Müdür sözünü tutar ilk sayfada manşet olurlar. Ancak başörtülü öğrencilerin anlattıklarına yer verilmez ve onlar gazetede irticacı olarak gösterilir.

Gazetelerde çıkan bu haberler sonrasında halkın bir bölümünde başörtülülere karşı önyargı oluşur. Meral, tren beklerken iki gencin sözlü sataşmasına maruz kalır ve gerici olarak itham edilir. Bunun yanında Dekan Bey tüm çalışanları yanına çağırarak okula başörtülü öğrenci alınmayacağını bildirir. Meral ve arkadaşları kibar bir dille okuldan kovulur. Şoför, eve gitmek için otobüse binmek isteyen Meral'e başörtüsünü açmadan otobüse binemeyeceği söyler. Otobüste tartışma yaşanır.

Meral, başını açmadan okula gidemeyeceği için okulu bırakır. Babası Hacı Kâmil Bey bu duruma çok sinirlenir ve başını açıp okula gitmesi için kızına baskı yapar. Bu baskılara rağmen Meral yolundan dönmez ve okula gitmez. Hacı Kâmil Bey, Meral'in Kur'an hocası olan Selim Hoca'dan yardım ister. Cami İmamı da olan Selim Hoca, Meral'i başını açması için ikna etmeye çalışır. Hoca ikna olmayan Meral'e büyük bir kin duyar ve onu ukalalıkla suçlar.

Meral'in annesi büyük kızıyla konuşup ondan kardeşini ikna etmesini ister. Ablası Meral'i ikna etmeye çalışırken ona kendi durumunu anlatır. Meral'in ablası maddi olarak çok iyi durumda olmasına rağmen mutsuzdur. Çünkü eşi içki içer ve kendini de içki içenlere hizmet ettirir. Makyaj yapmaktan, süslenip püslenip erkeklerin karşısına çıkmaktan da rahatsızdır. Bunun nedeni olarak da kendisinin okumamasını görür. İşte bu sebeple Meral başını açması gerekse de okulunu bitirmelidir. Ablasının bu açıklamaları da Meral'i kararından geri döndüremez.

Sınavlarının olduğu bir gün Meral ve arkadaşları sınıfa girip sınav olmayı beklerler. Ancak asistan ve hocalar telaşlanır ne yapacaklarını bilemezler. Dekan Bey durumdan haberdar olunca başörtülü öğrencileri odasına çağırmasını ister. Kızlar bu isteğe karşı koyamazlar. Öğrenciler Dekan Bey tarafından ikna edilerek okuldan çıkarılır.

Meral ve arkadaşları bir avukatla görüşürler. Avukattan aldıkları bilgi ile kimsenin kendilerini okula ve imtihana almama gibi haklarının olmadığını öğrenirler. Buna rağmen yine hocaların ve dekanın baskısıyla imtihandan dışarı atılırlar. Dekan tarafından "Atatürk düşmanı ve Rus köpeklerinden daha da tehlikeliler" şeklinde hakaretlere uğrarlar.

Dekan Bey'le görüşmek üzere bir gazeteci gelir ve başörtülü öğrenciler için söylediği "Bunlar vatan hainidir, Atatürk ve laiklik düşmanıdır! Rus köpeklerinden daha tehlikelidir!" cümlelerinin gayesini sorar.

Hacı Kâmil Bey, karısına Meral'in okula gidip gitmediğini sorar. Meral'in okula gidip içeri alınmadığını öğrenince çıldırır. Babanın tek istediği Meral'in doktor olması ve bununla yakınlarına hava atabilmesidir. Düşüncesi bile onu bu kadar heyecanlandırırken bir başörtü yüzünden bu nimetten mahrum kalmaya dayanamaz.

Meral'e yapılan baskılar sonucunda onun evden kaçmasından korkan aile bir müddet onu rahat bırakma kararı alır.

1.9.6. Şahıslar

1.9.6.1. Meral

1.9.6.1.1. Bedensel Boyut

Öz Yurdunda Garipsin I adlı romanın şahıs kadrosunu Meral, Hacı Kâmil Bey, Selim Hoca, Meral'in annesi, ablası oluşturmaktadır. Romanın başkahramanı Meral'dir. Diğer karakterler başkahramanın özelliklerini daha fazla ortaya çıkarabilmek için karşıt karakter şeklindedir. Özellikle Selim Hoca dini inançları yaşayışı bakımından Meral'le tamamıyla zıttır. Meral Allah rızası için başını açmamakta direnir. Selim Hoca ise bir hoca olmasına rağmen onu başını açıp okuluna devam etmesi için ikna etmeye çalışır. Bu karşıt durum Meral'in inanç açısından duruşunu daha da kuvvetlendirir.

Romanda kişilerin bedensel özellikleri hakkında fazla bilgi verilmez. Bu durum romandaki baş karakterler için de geçerlidir. *Öz Yurdunda Garipsin I* adlı romanda başkahraman olan Meral'in dış görünüşü hakkında ayrıntılı bilgi verilmez. Sadece anlatılan olaylardan onun başörtülü bir genç kız olduğunu öğreniriz.

Bir peçe takmadığınız kalmıştı, çok şükür onu da taktınız, dedi.

Meral önce asistanın ne demek istediğini anlamadı. Düşünürken asistan devam etti:

-Şimdi böyle giyinip bürünüyorsunuz, bakalım yasak çıkınca ne yapacaksınız.

Meral üstündeki çekingenliği atmış, asistanın tıpkı bir peçe gibi bütün yüzünü örten maskesine takılarak bunları söylediğini anladığı için rahatlamıştı, sakince cevap verdi:

-O zaman okulu bırakırız olur biter. (s.19)

Bu bölümde Meral'in başörtüsünden bahsedilmektedir. Bunun yanında durumunun çevreden pek hoş karşılanmadığı da belirtilir. Romanda Meral'in başörtülü oluşu dışında dış görünüşü ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır.

1.9.6.1.2. Ruhsal Boyut

Meral, romanda gerçek anlamda bir Müslüman olarak tanıtılır. Başörtülü oluşu zaten dini hassasiyetinin göstergesidir. Ancak bunun yanında başörtüsü için verdiği mücadele ve bu mücadelede kullandığı dini bilgileri onun donanımlı bir yapıda olduğunun kanıtıdır. Meral romanda, başörtü konusunda verdiği mücadele ve sebat yönünden yüceltilmiş tip olarak şu şekilde karşımıza çıkar: "Meral, 1980 sonrası hidayet romanları içinde, lükse ve tüketime karşı çıkan ender tiplerdendir. Ailesinin isteklerine karşı radikal bir tavır sergiler."¹⁴⁰

Meral'in heyecanla sınav sonucunu beklediği anlardaki psikolojik durumu şu şekilde tasvir edilmektedir: "Öğle yaklaştıkça içinde bir şeyler bekleyen başka bir Meral'in olduğunu anlamıştı. Yerinde duramayan, durmadan koşup zıplamak, hatta sevinç çığlıkları atmak, avazı çıktığı kadar bağırarak isteyen bir Meral'in varlığını..." (s.10)

Burada Meral daha çocuksu, heyecanını kontrol edemeyen, neşeli biri olarak tanıtılır. Bunun yanında Meral'in çocukluğu hakkında da bilgi verilir. Onun çocukken inatçı bir kişiliğe sahip olduğu ve bu inadının hala devam ettiği şu cümlelerle anlatılır:

Zira ta çocukluğundan beri Meral böyleydi. Bir şeye karar verip kafasına koydu mu mutlaka yapardı. İnadı meşhurdu.

Dediklerini bugüne kadar hep yaptırmıştı da...

Fakültede birinci sınıfın birinci devresi biterken başımı kapatacağım demiş ve yapmıştı. Sonra pardösü giyeceğim demiş, onu da giymişti, daha sonra bununla yetinmemiş," Ben tam Allah'ın emrettiği gibi örtüneceğim." diye tutturmuş bunu da yapmıştı. (s.93)

¹⁴⁰ Uğur, *Popüler Roman*, 99.

Bu bilgiler Meral'in başını kapatma hikâyesinin özetidir. O başını örtmeye kendi karar vermiş ve kademe kademe örtüsünü daha takvalı hale getirmeyi başarmıştır. Bu kararı çocukken alan Meral, bunu gerçekleştirmek için elinden geleni yapar. Karalı yönüyle Meral, inatçı biri olarak tasvir edilir.

Meral, başörtü yasağının çıkmasıyla diğer arkadaşları gibi çok sıkıntılı günler geçirir. Hem okuldan kaynaklanan problemler hem de babasının başını açması için gösterdiği baskı onu bunaltır. Meral'in ruh hali şu şekilde belirtilir.

İstersen bahçeye çıkıp biraz dolaşalım. Belki biraz açılırız.

-Olur çıkalım.

Ve Meral'le Esmâ fakültenin bahçesine inip dolaştılar. Tenhadaki boş bir banka oturdular. (s.41)

Baskılar neticesinde Meral ve başörtülü arkadaşları büyük bir çıkmaza düşerler. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi Meral'in inatçı bir kişiliğe sahiptir. Aldığı kararların arkasında durması onların buldukları zor durumdan kurtulmalarına yardımcı olur.

1.9.6.2. Diğer Kişiler

Romanda yer alan diğer kişiler hakkında pek fazla bilgiye yer verilmez. Meral'in babası olan Hacı Kâmil Bey hakkında şu şekilde bir olay anlatılır: "Hacı Kâmil Bey'in yemek masasına oturmaması nadir hallerdendi. Ve Hacı'nın çok sinirlendiğinin bir işaretiydi." (s.67) Bu olayda Hacı Kâmil Bey'in yemek masasına önem verdiğini ve çok sinirlendiği zamanda masaya oturmadığını öğreniyoruz. Ayrıca Hacı Kâmil Bey varlıklı biri olmasına rağmen paraya çok kıymet verir. Meral'in okul ihtiyaçlarını alırken dahi problem çıkartır.

'Fiyatı ne kadar bunun?

'İki yüz elli bin.'

'Efendim?'

'İki yüz elli bin,' sözlerini duyan babası afallamış, âdeta donup kalmıştı.

Tezgâhtar ince ve ahenkli sesiyle devam etmişti:

'Bizim fiyatlarımız çok ucuz efendim. Bizim bir sokak ilerimizde yine dış deposu var. İsterseniz gidip kendiniz sorun. Aynı marka airatör orada üç yüz lira.'

(s.17)

Burada Hacı Kâmil Bey'in şaşkınlığı cimriliğinden kaynaklanmaktadır. Durumu iyi olmasına rağmen sürekli olarak ailesiyle maddi konularda çatışmaya

girer. Bunu yanında adından da anlaşılacağı üzere Kâmil Bey hacıdır ve ibadetlerini yerine getiren bir Müslüman'dır.

Gerçek İslamı savunan Meral'in aksine anne ve babası çevrelerinden gördüklerini arzular. Babası, kızının, zenginliklerine ortaya koyan bir düğünle evlenmesini istemektedir. Hacı Kâmil Bey için İslami mücadele diye bir şey yoktur. O çok para kazanmanın, lüks içinde yaşamının peşindedir. Bu uğurda bir çok yasa dışı iş de yapar. Romanda sayfalar boyunca Hacı Kâmil Bey'in faturasız işler yaptığı, memurlara rüşvet dağıttığı anlatılır. Yazarda, tıpkı gerçek bir kişilik olduğunu söylediği Meral gibi, geleneksel İslamı temsil eden Hacı Kâmil'in karşısındadır.¹⁴¹

"Öğle namazını cemaatle kılan Kâmil Bey namaz bittikten sonra yerinden kalkmadı. Cemaatin dağılmasını, caminin boşalmasını bekledi."(s.75) Bu cümleden de Hacı Kâmil Bey'in ibadetlerini yerine getirmeye çalışan bir Müslüman olduğunu anlamaktayız.

Romanda fazla yer almayan karakterler hakkında da bilgi verilmektedir. Bunlardan biri üniversite asistanlarından Ülkü Hanım'dır. Ülkü Hanım hakkında şu şekilde bilgi verilir: "Fakültenin kapısına geldiklerinde o güne kadar sessiz sedasız, iyi kalpli ve kendi hâlinde bir solcu olarak bildikleri cerrahi asistanı sarışın ufak tefek Ülkü Hanım duruyordu." (s.64)

Ülkü Hanım'ın hem dış görünüşü hem düşünce yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Bunun yanında yine romanda pek fazla etkinliği olmayan Zeynep de şu şekilde anlatılır:

Ertesi gün cumaydı. Meral Çemberlitaş'ta otobüsten indiğinde Esmâ yanında esmer, ince, minyon tipli hanım hanımcık bir kızla onu bekliyordu.

Esmâ arkadaşını Meral'e:

-Zeynep diye tanıttı. Sonra ilave etti: Sana dün telefonda söylemiştim.

Zeynep tıp üçüncü sınıfta okuyor. (s.117)

Zeynep başörtü sorunu yaşayan öğrencilerden biridir ve yardıma ihtiyacı vardır. Onun da kısaca dış görünüşünden ve eğitiminden bahsedilir.

Başörtü yasağına karşı bir gazeteci Meral'in fakültesine gelir ve Dekan Bey'le görüşür. Bu gazeteci de şu şekilde anlatılır:

¹⁴¹ Uğur, *Popüler Roman*, 99.

Dekan Bey'in sekreterinin masasına doğu yürüyen uzun boylu, geniş omuzlu, otuz yaşlarındaki adam; sekreter hanımın sormasına fırsat kalmadan kartını uzattı, sonra ilave etti:

-Ben.....gazetesinden geliyorum.Dekan Bey'le bir röportaj yapacağım.
Lütfen haber verir misiniz? (s.134)

Gazeteci, romanda sadece Dekan Bey ile yaptığı rportajla bulunur ve dış görünüşünün nasıl olduğu anlatılır.

1.9.7. Zaman

Romanda geçen olaylar incelendiğinde başörtüsü yasağının yeni gündeme geldiği zamanlardan bahsedildiği anlaşılır. Bu bilgiler doğrultusunda romanın gerçek zamanının 80'li yıllar olduğu sezilir. şu cümlelerde de belirtildiği gibi roman soğuk geçen bir aralık ayında başlar: "Her hareketinde bir acelecilik vardı, çünkü bu soğuk aralık sabahında, dışarı çıkmışken treni kaçırıp istasyonda beklemek -bazı günler olduğu gibi- aşağı yukarı dolaşarak ısınmaya çalışmak istemiyordu." (s.9)

Bu bilgiyle başlayan zaman kavramı olaylar geliştikçe ay ay ilerlemeye devam eder. Aralık ayının devamında yarıyıl tatili gelir ve sona erer. Tatilin bitişi şu cümlelerle anlatılır:

Yarıyıl tatili bitip fakülteye başladıklarının ilk ayı dolarken; sürprizlerin ilkiyle karşılaştılar. Fakültenin açıldığı ilk günlerden itibaren başlayan dedikodu nihayet gerçekleşti. İlk günlerden itibaren öğrenciler, dersanelerde, amfilerde, koridorlarda, merdivenlerde ve fakültenin bahçesinde bir araya geldiklerinde hep aynı şeyi konuşuyorlardı.

Duydunuz mu bizim dekanı görevden alacaklarmış. (s.23)

Fakülteye başladıkları ilk ayın doluşundan bahsedilmektedir. Bu da şubat ayına tekml eder. Başörtü yasağının uygulanabilmesi için dekan görevden alınır ve şubat ayının bitimiyle Meral ve arkadaşları başörtü yasağı ile yüz yüze gelirler. Başörtü sorunu bazı zamanlar sakinleşmekte bazı zamanlarda ise kendini göstermektedir. Nisan ayı bu yönüyle sakin geçer. Meral fakültesine eskisi gibi rahatlıkla gidebilmektedir.

Pazartesi gününün sabahı okula gelirlerken havaların ısınmaya başladığı bu pırıl pırıl nisan gününde soğuk bir korkunun pençesinde şdler. Koyu karanlıkların derinliklerinde iliklerine kadar titreyip rperdiler...(s.26)

Nisan ayı İstanbul'un ufuklarını terk ederken Meral'in okuduğu fakülte günler aylar öncesine döndü. Her şey eskisinin aynıydı. Fırtına dinmiş, Dekan Bey'in ve hocaların hızı kesilmiş benziyordu.

Bu durgunluğun, bu suskunluğun ve yavaşlayan başörtülü avının sebebi mayıs ayının onundan sonra anlaşıldı.

Mayısın onuncu günü toplanan Üniversitelerarası Kurul üniversite öğrencilerinin modern (!) şekilde türban kullanarak derse girebileceklerini kabul etti. (s.27)

Nisan ayında sakin geçen fakülte günleri mayıs ayı ile birlikte tekrar hareketlenir. Artık modern bir türbanla derslere girilebileceğinden bahsedilir. Bu açıklama başörtülü öğrencilerin tekrar sıkıntılarla karşılaşacağına bir göstergesidir.

Romanda mayıs ayından bahsedildikten sonra vaka zamanı olarak karşımıza ocak ayı çıkar. Bu bilgi bize yeni bir yıla başladığını gösterir.

"Soğuk bir ocak günü öğleye doğru yapılan anons biraz daha üşümelerine, titremelerine sebep oldu." (s.57) Bu şekilde ocak ayından bahsedildikten sonra yeni bir aya geçilmez roman bu ay içinde olaylar bitirilir. Vaka zamanları birleştirildiğinde romanın aralık ayında başladığını ve sonra ocak ayında bittiğini söyleyebiliriz.

Ay olarak verilen zaman kavramlarının yanında günlere, günün bölümlerine, zaman aralıklarına ve saatlere de yer verilmiştir. Aşağıdaki bölümde Meral'in fakülteye devam ettiği zaman aralığından bahsedilmektedir. "Dört yıldır hep koşuşma içindeydi. Sabahın köründe yollara düşüyor, akşama doğru ancak eve dönebiliyordu." (s.12)

Vaka zamanı olarak günlerden de şu şekilde yararlanılmıştır:

Günlerden çarşambaydı galiba. Evet evet çarşambaydı. Çünkü çarşambaları fakülte saat üçte dersler biter; dağılırlardı.

O gün her günden çok daha erken eve dönmüştü, babasının gelmesine hayli zaman vardı. Annesinin neşesi yerindeydi. (s.13)

Pazartesi günü okula en yakın durakta otobüsten inen Meral, Esmâ'nın oradan oraya dolaşarak kendisini beklemekte olduğunu gördü. (s.122)

Yukarıdaki bölümlerde çarşamba ve pazartesi günlerinden bahsedilir. Bu günlerde gerçekleşen olaylar hakkında bilgi verilir. İlkinde bir çarşamba günü annesinin keyifli olduğu dile getirilir. Diğerinde ise bir pazartesi günü Meral'in arkadaşlarıyla buluşmasından bahsedilir. İncelediğimiz tüm romanlarda yer alan

ortak gün cumadır. Bazı romanlarda önemli olayların çoğu bu günde gerçekleşir. Bazılarında ise az da olsa şu şekillerde bahsedilir. "Ertesi gün cumaydı. Meral Çemberlitaş'ta otobüsten indiğinde Esmâ yanında esmer, ince, minyon tipli hanım hanımcık bir kızla onu bekliyordu." (s.117)

Günün bölümlerini göstermek için zamanın dilimlerinden yararlanarak saat birimleri şu şekilde kullanılmıştır. "Saat on ikiye gelirken eve ancak dönebilen Hacı Kâmil Bey, herkes uyuduğu için kimseye çatamadı, bir şey diyemedi." (s.99)

Romanda sadece vaka zamanından değil geçmiş dönemlerde yaşanan olaylardan da bahsedilerek bu olayların zamanları hakkında bilgi verilir.

Ya olursa, böyle bir yasak çıkarsa!' düşüncesi yine de bir ihtimal olarak yüreklerinin karanlık bir köşesinde mevcudiyetini sürdürüyordu. Çünkü Meral üniversiteye girmeden bir yıl önce soğuk bir aralık gününde -20 Aralık 1982 günü-yine böyle bir karar alınmıştı. Sadece inandıkları için ve inançlarının icabı olarak başlarını örten yüzlerce üniversiteli kızın gönlünde bir yara olarak yıllarca kalacak ve belki de tarihlere geçecek olan bir karar... (s.21)

Verilen bu bilgi ile başörtü yasağının gündeme geldiği ilk günler hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

Bunun yanında yukarıdaki paragraf ile aşağıda yer alan paragraf birleştirildiğinde romandaki vaka zamanı yıl olarak ortaya çıkmaktadır.

-İyi vallahi çok iyi. Liseyi bitir, üniversitede dördüncü sınıfa kadar oku, ondan sonra da gitmiyorum de. Ta birinci sınıftan beri aldığım o kadar alete babanın verdiği paranın hesabını biliyor musun sen? Haberin var mı? Söylesene? (s.102)

Meral üniversiteye başlamadan bir yıl önce 1982 yılıdır. Meral vaka zamanı dördüncü sınıftadır. Verilen bilgiler birleştirildiğinde olayın 1986 yılında gerçekleştiği ortaya çıkıyor.

1.9.8. Mekân

1.9.8.1. Açık Mekân

Romanda bahsedilen semtlerden yola çıkarak olayların İstanbul'da geçtiğini söyleyebiliriz. İstanbul semtlerinden biri olan Sirkeci'den romanda şu şekilde bahsedilir.

Sirkeci'ye varması yarım saatini aldı. Her zaman olduğu gibi trenden indikten sonra akan insan seline karışıp yürüdü. İstasyondan çıktıktan sonra Eminönü'ne varması fazla zamanını almadı. Eminönü adeta bir mahşer manzarası

arz ediyordu. Duran otobüsler, otobüslere hücum eden kalabalık, insan seli, çağlayanı... (s.12)

Sirkeci ve Eminönü'nden bahsedilirken oradaki kalabalığa dikkat çekilir. Ayrıca bu mekânların içinde istasyon da yer almaktadır. Diğer bir bölümde de istasyondan bahsedilir. Meral, okula gidiş gelişlerinde treni kullanmaktadır. Bu durum romanda şu şekilde aktarılır: İnci'yle babası Meral'i Bakırköy istasyonunun yakınında bırakıp yola devam ederlerken, Meral biraz yürüdüktan sonra merdivenlerden inip istasyona geldi, boş olan banklardan birine oturup trenin gelmesini beklemeye başladı. (s.52)

Burada bahsedilen istasyonun Bakırköy'de olduğu görülür. *Öz Yurdunda Garipsin I* adlı romanda bahsedilen açık mekânlar semt isimleri olarak karşımıza çıkar. Ayrıntılı bir açık mekân tasviri romanda bulunmaz.

1.9.8.2. Kapalı Mekân

Romanda açık mekân tasvirlerinde olduğu gibi kapalı mekân tasvirlerine de fazla yer verilmez. Kapalı mekân olarak karşımıza Dekan Bey'in odası ve bir caminin mimarisi çıkar. Dekan Bey'in odası romanda şu şekilde yer alır: "Aradan yarım saat geçmeden fakültenin profesörleri, doçentleri, yardımcı doçentleri ve araştırma görevlileri Dekan Bey'in geniş ve zevkle döşenmiş odasında toplanmışlardı." (s.59)

Burada oda ile ilgili ayrıntıya inilmeden sadece geniş olduğundan ve zevkle döşendiğinden bahsedilir. Diğer bir kapalı mekân da camidir. Burada cami başörtülü öğrencilerin buluşma alanı olarak kullanılır. Camiden şu şekilde bahsedilir:

Şimdiye kadar bu hiçbirinin aklına gelmediği için hayretler içinde kaldılar. Öyle ya cami tenhaydı, sıcaktı. Tam istedikleri gibi konuşabilecekleri bir yerd. Postaneden çıkıp yürüdüler. Merak dolu, istifham dolu nazarları üstlerinde hissede ede...

Postaneden çıktıklarında yağmur hafif hafif çiseliyor, soğuk bir rüzgâr zaman zaman esiyor, soğuk bir kırbaç misali yüzlere iniyordu.

Yeni Cami'ye varmaları fazla zamanlarını almadı. Beklemeden içeri girdiler. Şu koskoca caminin içi sıcacıktı. Isıtmak için hiç bir şey kullanılmıyordu. Ne soba ne de kalorifer, fakat yapılıırken temeline üfleyen sıcak nefesler bu soğuk günde bile caminin içini ısıtmaya yetiyordu. Derin bir sükût her yeri kaplamıştı.

Burada huzur dokunulabilecek, elle tutulabilecek kadar kesifti... Bu haşmetli mabedin temeline harcı koyan ruh sanki her yerdeydi, her geleni şefkatli kollarıyla sarıyordu... (s.104)

Bu bölümde açık ve kapalı mekân tasvirleri iç içe girmiştir. Öncesinde postaneden çıkışlarında dışarıdaki havadan bahsedilir. Burada yağmurlu ve soğuk bir günün tasviri vardır. Bunun akabinde Yeni Cami tasviri başlar. Caminin yapılışındaki inceliklerden, soğuk havada dahi hiç bir ısıtıcı olamadan caminin sıcak oluşundan, haşmetli ve şefkatli ruhundan bahsedilir.

Kapalı mekân olarak otobüsleri de ele alabiliriz. Çünkü Meral otobüsle okula gidip gelir ve burada da bazı olaylar vuku bulur.

Otobüsün kapısından girerken sevindi; çünkü otobüs boştu, sıcaktı.

Mavi kartını şoföre gösterip arkaya doğru yürürken şoför seslendi:

-Hanımefendi bir dakika!

Durdu, zira kendisinden başka binen olmamıştı.

-Bana mı söylediniz?

-Evet size söyledim. Siz aşağı inin lütfen.

-Ama neden?

Mavi karttaki fotoğrafınız başörtülü, bu kartla otobüse binemezsiniz. (s.65)

Yukarıda bahsedilen olay otobüste geçmektedir. Otobüsün boş ve sıcak olduğu Meral'in düşünceleri sayesinde öğrenilir. Romanda kapalı mekâna fazla yer verilmemiştir. Bunun nedeni olarak romanın olay ağırlıklı olmasını gösterebiliriz.

İstanbul'un önemli mekânlarından olan Çemberlitaş da romanda şu şekilde yer alır. "Ertesi gün cumaydı. Meral Çemberlitaş'ta otobüsten indiğinde Esmâ yanında esmer, ince, minyon tipli hanım hanımcık bir kızla onu bekliyordu." (s.117)

1.9.9. Dil ve Üslup

Öz Yurdunda Garipsin I adlı romanda genel olarak yalın bir üslup kullanılmıştır. Anlatılmak istenen durumlar kelimelerin gerçek anlamları kullanılarak verilmiştir.

Romanda uzun cümleler yer aldığı gibi kısa cümlelerde şu şekilde bulunmaktadır. "Pazartesi gününün sabahı okula gelirken havaların ısınmaya

başladığı bu pırıl pırıl nisan gününde soğuk bir korkunun pençesinde üşüdüler. " (s.26) Bu cümle romanda yer alan uzun cümlelerden biridir.

Aynı sayfada yer alan "Şaşırmış, hayret etmişlerdi." (s.26) cümlesi ise diğerine göre kısa sayılabilecek yapıdadır. Ayrıca eksilteli cümleler de romanda şu şekilde yer almaktadır: "O hafta fakültede âdeta bir koşuşma, bir kovalamaca haftası oldu. Başörtülü öğrenciler, öğretim üyeleri ve yeni gelen dekan arasında..." (s.26)

Burada kullanılan üç nokta ile cümlenin devamı olduğunu gösterilir ve bunun okuyucu tarafından tamamlanması beklenir.

Yazar zaman zaman hiciv üslubundan da yararlanır. Toplumda oluşan aksaklıkları kendine özgü bir yöntemle şu şekilde dile getirir:

Türban başörtüsünün Fransızcasıydı. Bu da üniversite öğrencilerinin başlarını örtebilecekleri manasını taşıyordu. Fakat günler ne getirecek, uygulamalar nasıl yapılacak, alınan bu karar kâğıt üzerinde kalmaktan nasıl kurtarılacak ve başörtülü öğrencileri; ilerici(!), aydın(!), medeni(!), insan haklarına ve inançlara saygılı (!) büyük (!) ilim adamlarının şerrinden, öfkesinden koruyabilecek miydi? Bunu günler gösterecekti. Günler geçtikten sonra; ilerici(!), aydın (!) ve insan haklarına saygılı (!) ilim adamlarının "türban" sözüyle nasıl bir başörtüsü düşündükleri ortaya çıktı.(s.27)

Burada kullanılan ünlem işaretleri kelimelerin gerçek anlamda değil tam zıt anlamda kullanıldığını göstermektedir. Bir bakıma mecazlı anlatımdan da yararlandığımızı söyleyebiliriz.

Romanda geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı bölümlerde yer alan diyalog bölümleri tırnak işareti içinde gösterilir. Diğer bölümler de ise bu cümleler konuşma çizgisiyle gösterilmektedir.

"Sen annene bakma kızım, ne lazımsa söyle. Ne istiyorsun sabun mu alçı mı?"

Bunun üzerine Meral yavaşça:

"Teşekkür ederim baba. Sabun da alçı da lazım değil artık. Onlar birinci sınıftayken lazım oluyordu."

"Eeee, peki ne istiyorsun o zaman."

"Şey baba, airatör diye bir alet."

"Ne dedin, neydi o?"

"Airatör baba, dişleri oymak için."

"Haaa! Peki kaç paraymış?" (s.15)

Vaka anında oluşan diyalog bölümleri ise şu şekilde romanda yer alır:

- Aleykümselam, dedi.
- Dalmış derin derin ne düşünüyorsun öyle?
- İçimde bir sıkıntı var ki sorma. Sanki gökyüzünü istila etmiş gibi.
- İnanmazsın belki ama ben de senden farksızım. (s.41)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere diyalog bölümleri olaylara göre farklı şekilde belirtilmiştir.

Anlatımı güçlendirmek için zaman zaman atasözlerine de şu şekilde yer verilir: "Uyuklayan hastaya bakıp bakıp gülümsedi ve hep babaannesini ve babaannesinin: 'Çocuklar yata yata büyür, ihtiyarlar yata yata ölür,'dediğini hatırlayıp durdu." (s.12) Bu cümle hem atasözünü hem de ikilemeleri içinde barındırmaktadır. Ayrıca romanda deyimlere de şu şekilde yer alır: " 'Aaaaa!' demişti. Doğradığın sabunlar yetmiyormuş gibi. Ne o öyle iki de bir şunu al, bunu al, adama gına gelecek vallahi. Bir gün isyan edecek, bakalım ne zaman?" (s.13)

Bu cümlede deyim olarak "gına gelecek" kelime grubu kullanılmıştır. Bunun yanında romanda yazım sapmalarına şu şekillerde rastlanmaktadır. "Şu an bütün kendi gibi olan arkadaşlarının hissettiklerini hissediyor ve onların da şu an kapılara doğru gitmekte olduğunu biliyordu... içleri alev alev yanarak..." (s.62) Bu cümlede üç noktadan sonra büyük harfle başlanması gerekirken küçük harfle cümleye başlanılmıştır.

Yazım sapmaları gibi noktalama hatalarına da rastlanılmaktadır. "-Hâlâ burada mısın in be! diye bağırdı." (s.66) Bu cümlede ünlemden sonra virgül kullanılması gerekmektedir. Diğer türlü yanlış noktalama işareti kullanımı oluşmaktadır.

Romanda kişiler arası ilişkiler gösterilmek için samimi hitap cümlelerine de başvurulmuştur.

- Bak Hacı Bey senin doktor kızın ne diyor.
- Ne diyormuş bakalım?
- Annesi Meral'e bakıp devam etmişti.
- Haydi ne bekliyorsun konuşsana kız. (s.14)

Yukarıdaki diyalog bölümünde yer alan "kız" hitabı ve "Hacı Bey" unvanı samimi hitap cümlesi olarak karşımıza çıkar.

Farklı örneklerde de ikilemelere yer verildiğinden bahsetmiştik. Aşağıdaki cümlenin uzunluğu ve içinde bulunan ikilemeleri dikkat çekicidir. "O akşam kalbi

küt küt çarparak yatağına giren Meral sabah erkenden uyanmış ve o gün zamanı saat saat, dakika dakika, saniye saniye sayıp âdeta ipe çekerek geçirmişti." (s. 16) Burada sadece bir cümle içerisinde dört adet ikileme bulunmaktadır. Bu durum dil özellikleri açısından önemlidir. Yazar anlatımı güçlendirmek için sözcük guruplarından sıkça yararlanmıştır.

Yazar ara bilgi vererek okuyucuyu aydınlatmaya çalışır ve bunu yaparken de kısa çizgiden şu şekilde yararlanır. "Öğretim üyelerinden bir kısmı -Dekan Bey önümüzdeki haftadan itibaren demesine rağmen- o günden itibaren başörtüyü yasakladı. Dekan Bey'in yapacağı hafta sonu konuşmasını beklemeden..." (s.26)

Romanda bazı insanların kullandıkları kalıplaşmış anlatımlara da yer verilmektedir. Meral'in yüzünü ateş bastı, yanaklarının alev alev yandığını hissetti, içinden bir "lâhavle" çekti. (s.53) Bu kalıplaşmış kelime cümle içinde de tırnak işareti içinde gösterilmiştir.

Hakaret, küfür içerikli cümleler romanda kendini şu şekilde gösterir: " - Vatan haini pis yobaz, diye bağırınca Meral artık sinirlerine hakim olamadı." (s.54) Cümlede yer alan "vatan haini pis yobaz" hitabı hakaret içeriklidir. Kişilerin ruh hallerini ve bunların dışa yansımaları yazar tarafından okura bu şekilde gösterilir. Bazı cümlelerde ünlem bildiren kelimelere de şu şekilde yer verilir. "-Ne bindirmesi be yahu. Biz köle miyiz? -Allah aşkına git başımdan. Sabah sabah benim azar işitmeye niyetim yok." (s.72) Bu cümlede kullanılan "be yahu" sözcüğü ünlem bildirirken "Allah aşkına" Müslümanlara özel bir kullanım olarak karşımıza çıkar.

Romanda anlatımın güçlendirilmesi için deyimlerden ve atasözlerinden yararlandığından bahsetmiştik. Aşağıda buna örnek bir cümle yer almaktadır.

Ve o günden sonra yüzünü ellerinin arasına alıp düşünmekten, geceleri yatağının içinde -aklına geldikçe- dönüp durmaktan kurtulmuş, karısı ona bir daha, 'Bey yatağın içinde at mı koşturuyorsun? Yat artık çıkar kafandan şu işleri, alışverişi,' dememişti. (s.90)

Cümlede "at mı koşturuyorsun?" deyim anlam olarak karşımıza çıkar.

"Dekan Bey sanki hepsini ipnotizma etmişti. Hiç kimse ağzını açıp bir şey söylemedi. Sessizce çıkıp yürüdüler, fakültenin kapısından çıktılar, herkes kuzu kuzu evinin yolunu tutu..."(s.114) "kuzu kuzu yolunu tutmak" kelime grubu ile deyim kullanılmıştır.

"Her biri dekanın söylediklerini can kulağıyla dinliyor ve her kelimesine inanıyor," (s.38) "can kulağıyla dinleme" deyimini de bu cümlede kullanılmıştır.

İslâm'a dikkat çekmek için dini içerikli anlatıma da yoğunluk verilir:

"-Selamünaleyküm.

-Aleykümselem.

-Aleykümselem." (s.109) Yazar diyalog bölümünde verilen bu selamlaşma durumunu özellikle göstererek dikkat çekmek ister. Bununla selamlaşmanın yayılmasına katkıda bulunmaya çalışır ve gerçek Müslümanların konuşma tarzına dikkat çeker.

1.10. ÖZ YURDUNDA GARİPSİN (İkinci Kitap)

Öz Yurdunda Garipsin I romanının birinci kitap çalışmasında belirttiğimiz gibi eser dört kitaptan oluşmaktadır. Romanının birinci ve ikinci kitabı yazılış zamanlarına göre çalışmamıza uymaktadır. İncelediğimiz bu kitap da 2014 yılı birinci basımının içinde bulunur. 141-255 sayfaları arasında bulunan kitap birinci kitabın devamı niteliğindedir.

Roman gerçek bir hayat hikâyesinin kaleme alınmasıyla oluşmuştur. Romanın ilk sayfasında *Öz Yurdunda Garipsin*¹⁴² başlığının altında "Üniversiteli Bir Kızın Hatıraları" notu düşülmüştür. Kitabın arka kapak bölümünde bazı açıklamalar bulunmaktadır. Bu açıklamalar romanın konusunu yaşanmış bir olaydan aldığını göstermektedir. Arka kapaktaki bölüm şu şekildedir:

Bu romandaki olayları, yaşadıklarımı ben yazmak istedim. Bunu denedim de... Fakat yapamayacağımı anlayınca; üniversiteye girişimi, içimde olan değişiklikleri, İslâm'ın söz değil, bir yaşama dini olduğunu nasıl anladığımı, çevremde olanları, Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmekten başka hiçbir gayesi olamayan başörtülü öğrencilerin -bizlerin- çektiklerini, maruz kaldığımız haksızlıkları yakınlarımızın, anne ve babalarımızın başımızı açıp -Allah'ın (c.c.) emirlerini çiğneyerek- okullara devam etmemiz için bizlere reva gördükleri eziyetleri, yalancı basın organlarının tutumlarını, satılmış kalemlerin, şartlanmış beyinlerin iftiralarını herkes öğrensiz istedim. Onun için yazara anlattım. O da size anlatsın. Birçok insan belki bu anlatılanlara mübalağa yapılmış diyecek, fakat hepsi yaşanmış gerçeklerdir...

¹⁴² Mehmet Zeren, *Öz Yurdunda Garipsin*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın, 2014).

Acı da olsalar, inanılmaz da olsalar...

Benim anlatamadıklarım, yazarın kaleme alamadıklarıyla birlikte...

Üniversiteli bir kız"

Burada romanda anlatılanların tamamen gerçek olduğu vurgulanmak istenir. Bu açıklama bölümü sayesinde romanın oluşum aşaması hakkında da bilgi sahibi oluruz. Eser ilk önce romanın asıl kahramanı tarafından kaleme alınmaya çalışılır. Ancak bu gerçekleştirilemez. Daha sonra olaylar yazara anlatılır ve onun kalemle romana dönüşür.

Kitapta birçok özlü söz ve şiir yer alır. Romanda yer alan ilk söz yazar Mehmet Zeren'e aittir. Romanın ilk sözü şu şekildedir: "Ne kötü bir rüyadır gördüğümüz / Ne zaman uyanacağız Allah'ım...

M.Z."

Roman yirmi bölümden oluşmaktadır ve her bölüm konu ile ilgili bir özlü sözle başlar. İlk sayfada "Bazen bir kıvılcım büyük bir yangına vesile olmaz mı?.." cümlesi bulunur. İkinci bölüm "Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka nedir ki?.." ayet-i kerimesiyle devam eder. Romanda bunların haricinde birçok ayet-i kerimeye, önemli insanların ve yazarın sözlerine de yer verilmiştir. Romanda bölümlerin başında yer ayet-i kerimelerden bazıları şunlardır: "Allah (c.c) inananların dostudur. Bakara:257.", "Dost olarak Allah (c.c.) yettiği gibi, yardımcı olarak da Allah (c.c.) yeter... Nisa:45". Bu ayet-i kerimelerle inançlı bir kişinin en büyük yardımcısının Allah olduğuna dikkat çekilir. "Allah (c.c) inananların dostudur." (s.184) başlığı altında bulunan bölümde Selim Hoca'nın Meral'i başını açması konusunda ikna etmeye çalışması anlatılır. Bu iknalara karşı Meral tek başına direnir ve başörtüsünü terk etmez. Kendine dost olarak sadece Allah'ı görür.

Yazara ait şu sözler ise bölüm başlarında yer alır: "Cahilliğin ve örümcek kafalılığın en büyüğü kendi düşünce ve anlayışı dışındaki hiçbir düşünceye hayat hakkı tanımamak değil mi?", "Yeryüzünde hakikati anlayıp kabul etmekten daha zor şey var mı?", "Hakkı örtüp hakikati gizlemeye çalışmak beyhude ve en büyük zalimlikler..." Yazara ait olan bu başlıklar da ilgili bölümlerin konusu hakkında

bilgi vermektedir. Cami hocası olan Selim Hoca da olmak üzere Meral'in etrafında bulunan tüm Müslüman'lar onun başörtüsünü açmaya yönlendirmektedir. Bunu yaparken de çeşitli bahaneler öne sürerek olayın günah olmadığını kanıtlamaya çalışırlar.

Son bölümde ise Ziya Paşa'nın bir beyiti şu şekilde yer alır; "Bed asla necâbet mi verir hiç üniforma, Zerdûz palan vursan eşek yine eşektir!"

Romanın sonunda "Kadırğa 1988" notu düşülmüştür. Bu da romanın 1980-1990 aralığında yayımlandığını açıkça gösterir.

Bu romanda da başörtü yasağı ve bunun getirdiği problemler üzerinde durulur. Meral bu olumsuzluklara direnen ve Allah yolunda aile desteği olmadan yürüyen genç bir kızdır. Roman, başkahraman Meral'in vasıtasıyla okura azmin önemini gösterir.

1.10.1. Konu

Romanın konusunu üniversite öğrencisi olan Meral'in başörtü yasağı ile mücadelesi ve bu mücadeleyi kazanması oluşturur.

1.10.2. Özet

Hacı Kâmil Bey'in yatışmış olan duyguları, kardeşi Naci'nin ona Meral'in okula gidip gitmemesini sorması üzerine yeniden depresir. Gururlu ve etrafına hava atmaya seven bir yapıda olan Hacı Kâmil, Naci'nin kendisine gülmesini hazmedemez ve başörtü yasağından dolayı okula gitmeyen kızı Meral'e baskı yapmaya başlar. Hacı Kâmil, Selim Hoca'dan yardım alarak Meral'i ikna edebileceklerini düşünür. Selim Hoca, Meral'in evine gelerek onunla konuşur. Selim Hoca'nın her sözünü Meral'in ayet ve hadislerle destekli cevapları karşılar. Bu konuşma sonucunda Selim Hoca Meral'in haklı olduğunu ve kendisinin büyük bir yanlış içinde olduğunu düşünür. Bu düşüncelerle yaptıklarını gözden geçirir ve dini kılıfa soktuğu ve kendi çıkarını düşündüğü durumları düzeltmeye çalışır. Bu esnada Meral ve arkadaşları başörtü yasağı için eylem yapmaya başlarlar. Yetkili tüm makamlara eylemciler ve aileleri tarafından telgraf çekilir. Hacı Kâmil bunları Selim Hoca'dan öğrenir, telgraf çekerek ve eylem alanına siyah çelenk

göndererek kızına destek olur. Yapılan eylemler ve gönderilen telgraflar amacına ulaşır. Meral ve diğer başörtülü öğrenciler derslerine devam ederler.

1.10.3. Ana Fikir

Romanın ana fikrini, Allah rızası için yapılan tüm mücadelelerin sonunda kazanılacağı oluşturur.

1.10.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Öz Yurdunda Garipsin II adlı romanda birçok anlatım tekniğinden yararlanılmıştır. Bu teknikler arasında montaj, diyalog, gösterme ve anlatım gibi teknikler bulunmaktadır. Roman hâkim bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Kullanılan tekniklerin yanında anlatıcı karşımıza tüm olaylara hâkim bir şekilde çıkar. Yazar geçmiş olaylardan, kişilerin psikolojik durumlarından, iç monologlarından, düşüncelerinden ve benzeri tüm durumlardan haberdardır.

Eserde hâkim bakış açısıyla anlatılan bölümler şu şekilde yer almaktadır: "Ayşe Hanım içinden, 'Bir sefer konuştu, neye yaradı ki bir daha konuşsa neye yarayacak,' diye geçirdi; fakat bunu Hacı'ya söyleyemedi. Eğer bunu Hacı sezse kıyametlerin kopacağından emindi." (s.150)

Burada Ayşe Hanım'ın içinden geçirip söylemek istediği ancak korkusundan söyleyemediği düşünceler hâkim bakış açısı ile okura aktarılır.

Hâkim bakış açısının kullanıldığı ve kişilerin ruh halleri hakkında bilgi verilen diğer bölümler de şu şekildedir: "Meral kendisini bir tüy kadar hafif hissediyordu. İçi rahattı, gönlü huzur dolu olarak kalkıp misafir salonundan çıktı. Abdestini tazeleyip yatsı namazına durdu..." (s.195)

Burada kullanılan hâkim bakış açısıyla hem Meral'in hislerine yer verilmiş hem de onun yalnızken neler yaptığından bahsedilmiştir.

Hacı Kâmil Bey bugün rahat edemiyordu. İçi rahat değildi. Bu pazar günü hiçbir şey onu eğlendiremiyordu. Sabahın saat sekizinde -belki de Meral'le karşılaşmamak için- evden ayrıldı, arabasına atladı, nereye gideceğini bilemiyordu, fakat eğer bu evde biraz daha kalırsa sıkıntıdan patlayabilirdi... (s.202)

Neden sonra Selim Hoca yerinden kalktı. Kitaplığın raflarını süslemekten ve hazırlayacağı süslü cuma vaazlarına kaynak olmaktan başka, bugüne kadar hiçbir işe yaramamış kitapları gözden geçirdi. Birkaç tanesini alıp yemek masasına doğru yürüdü. Bütün bunları yaparken, 'Müslümanları Cennetten Cennete taşımaktan,

mevlitler okuyup, süslü dualar etmekten başka ne anlattınız Müslümanlara?' diyen Meral'in sesi çınliyordu kulaklarında. (s.224)

Burada verilen bölümlerde kişilerin düşünceleri, gün içinde yalnızken neler yaptıkları, iç hesaplaşmaları işlenmiştir. Paragraflardaki bilgiler hâkim bakış açısıyla aktarılmıştır.

"Okuluma gideceğim, okuluma gideceğim," sözlerini Meral içinden yüzlerce kere tekrarladı belki. 'Bunu söylemek o kadar kolay mı? O kadar basit mi?' diye düşündü. "Başımı açma pahasına, Allah'a (c.c.) isyan etme pahasına okula gideceğim," dese, şu odanın içindekiler; annesi, babası, yılların imamı Selim Hoca, Selim Hoca'nın kızı, karısı sevinecek, mutlu olacaklardı. (s.187)

Burada anlatıcı hâkim bakış açısıyla olayları anlatmakla yetinmez. Anlatıcı durum üzerinde kendi fikrini de ortaya koyar ve Meral'in başını açma pahasına okula gitmesine herkesin mutlu olacağını dile getirir.

Yazar romanda iç monolog tekniğini kullanmıştır. Bu teknikle ilgili birkaç örnek romanda şu şekilde yer alır:

Meral'in ikna olup okula gittiğini düşünmek bile Hacı Kâmil Bey'in mutlu olması için kâfiydi. 'Patlasanız da çatlasanız da, Meral okuyup doktor olacak. Kızımı doktor yapacağım, ne pahasına olursa olsun bunu başaracağım,' diye düşünürken sanki karşısında, başta kardeşi Naci olmak üzere bütün tanıdıkları -kendisinin her şeyini kıskandıklarına emin olduğu- bütün akrabaları vardı. (s.181)

Burada Kâmil Bey'in en büyük sıkıntısı olan Meral'in başını açması ve okuluna dönmesi ile ilgili düşünceleri iç monolog tekniğiyle verilmektedir. Romanda Kâmil Bey'in diğer bir iç monologu da şu şekilde yer almaktadır:

Müşterisiyle işini bitirip onu mağazanın kapısına kadar yolcu eden Hacı Kâmil Bey dönerken, 'Hoca neden geldi acaba? Yoksa Meral'i ikna etmenin bir yolunu mu buldu? Eğer öyle bir şey yapabilirse, eğer bir yol bulabildiyse... Hımm. Hoca'ya çok ihtimam göstermem lazım,' diye düşündü. Sonra 'Allah Allah, Hoca'da bir değişiklik var gibi! Hayret daha önce Selim Hoca daha konuşkan, daha güler yüzlüydü. Neyse bakalım...' dedi kendi kendine. Evet evet, Hoca'da bir değişkenliğin olduğu ilk bakışta fark ediliyordu. (s.229)

Bu paragrafta Hacı Kâmil Bey'in çıkarları için hocayı ve dini kullanmak istemesi işlenmiştir. Hocaya ihtimam göstererek ona istediği şeyleri söyletmeyi amaçlar. Hacı Kâmil Bey'in amacı her ne pahasına olursa olsun kızının üniversiteden mezun olmasıdır. Bunun için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışır.

Romanda diyalog tekniğinden de sıklıkla yararlanılmıştır. Bunlara ilgili örnekler şu şekildedir:

Hacı Ayşe dayanamadı:

-Meral'in okula gitmesinden, gitmemesinden ona neymiş?

-Resmen alay etti benimle: "Zaten onun okuyacağı yoktu. Bu başörtü meselesi de bahane oldu," dedi. Kan beynime sıçradı, fakat bir şey diyemedim tabi...

(s.147)

Romanda görülen bir özellik de yukarıda da söylediğimiz gibi yazarın romanı oluşturan bölümlere başlıklar koymasıdır. Bu başlıklar çeşitli şiirlerden ve ayetlerden oluşmaktadır. Bunlardan bir kaçısı şu şekildedir: "Ne kötü bir rüyadır gördüğümüz / Ne zaman uyanacağız Allah'ım..." (s.141)

Bu mısralar bize romanın konusunu özetler niteliktedir. Meral ve diğer başörtülü arkadaşları kendilerini kötü bir rüyanın içinde görürler. Bu rüyadan uyanmak için ellerinden geleni yaparlar. Her bölümün başında o bölüme uygun şiirlerden yararlanılmıştır. "Dost olarak Allah (c.c.) yettiği gibi, yardımcı olarak da Allah (c.c.) yeter... Nisa:45" (s.206) Montaj tekniği kullanılarak Nisa suresinden bir alıntı yapılmıştır. Bu alıntı ile Allah'ın emirlerini yerine getirebilmek için tek başına savaşan Meral'in yalnız olmadığı gösterilir.

Romanda montaj tekniğinden sıklıkla yararlanılmıştır. Bu teknikle romanda küçük bir hikâyeye de yer vermiştir. Romanda yer alan hikâye şu şekildedir:

Zamanın birinde hocanın biri çıkmış cemaate Allah aşkıdan bahsediyormuş.

Hoca anlatmış, anlattıkça coşmuş, köpürmüş, taşmış, derken cemaatin arasından; benzi limon gibi sararmış, perişan, iğne ipliğe dönmüş biri ayağa fırlamış: "Sus!" demiş, "Sus, yalancı sus! Senin o kelimeyi, aşkı ağzına almaya hakkın yok.

Cemaat bu terbiyesizlik karşısında galeyana gelmiş, adamı yaka paça, tekme tokat dışarı atmaya hazırlanırken adam davudi bir sesle devam etmiş: "Hâlime baksanıza, Ermeni kızı Meyro'nun aşkı beni bu hâle getirdi. Beni böyle perişan edip, inleyen bir neye döndürdü. Allah aşkıdan, Allah'ı sevdiğinden şu efendiye bakın. Ense kilise direği gibi; göbeğimin de maşallahı var... Ermeni kızının aşkı beni bu hâle getirdiğine göre Allah aşkıdan bahseden şu Hoca Efendi eğer yalancı değilse, 'Allah' dediği an eriyip yok olması lazım gelmez mi?.." Zavallı adamcağızın üstüne çullanmaya kalkanlar oldukları yerde kalakalmışlar, adam da cemaati terk edip çıkmış. (s.158)

Hacı Kâmil Bey'in gönlünü kırdığı Selim Hoca'ya kendini nasıl affettireceğini düşünür. Buna karşılık arkadaşı Ali Bey bu hikâyeyi ona anlatır. Hepimizin göbeği maşallah yerinde özellikle de Selim Hoca'nın, der. Arkadaşı ona birkaç güzel hediyeyle Selim Hoca'ya kendini affettirebileceğini göstermek ister. Böylelikle de Meral'in başını açması konusunda kendisine yardımcı olacağına inanır.

Romanda montaj tekniğinin yer aldığı başka bir kısım da Meral'in başörtü ile ilgili Selim Hoca'ya karşı verdiği savaş bölümleridir. Meral, Selim Hoca'nın yanlış davrandığını ispatlamak için ayet ve hadislerden yardım alırken karşımıza çıkar. Yazar ayet ve hadisleri montaj tekniğiyle romanda verir. Bu bölümler şu şekildedir: "Bilen veyahut kendini biliyor sanan kaç kişi bugüne kadar minberden davamızı savundu, haklı olduğumuzu söyledi, bir yetkiliye bir telgraf çekti. Hocam nerede kaldı, 'Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır,' hadisinin hükmü." (s.194)

Bu hadis ile Meral kendine destek olmalarını ve tüm başörtülü arkadaşları için savaşmalarını ister. Bunun aksi durumunda dilsiz şeytan olacaklarından bahseder. Bu görüşünü ispatlamak için de hadislere başvurur. Bu hadisler montaj tekniğiyle romanda şu şekilde yer alır. " 'Kim insanlara acımazsa Allah (c.c.) da ona acımaz. Kimin elinde ihtiyacından fazla mal bulunur da Müslüman kardeşi ihtiyaç içinde olduğu hâlde ona yardım etmezse şüphesiz Allah (c.c.) da ona acımaz' dediğini ne zaman hatırlayacaksınız." (s.193)

Meral, Selim Hoca'nın zengin cemaatinden zekat parası aldığını bildiği için bu konuşmayı yapar. Meral'in bu görüşünü desteklemek için yazar montaj tekniğinden yararlanır ve ayeti esere aynen alır. Onun aslında paraya ihtiyacı olmadığını ve gerçek ihtiyaç sahiplerinin haklarını yediğini dile getirir.

1.10.5. Olay Örgüsü

Hacı Kâmil Bey'in kardeşi Naci, ona Meral'in hala okula gidip gitmediğini sorar. Bu soru karşısında Hacı Kâmil küplere biner. Sebepsiz yere kızının kendini çevreye güldürdüğünü düşünür. Hacı Kâmil bu düşüncelerle gece uyuyamaz ve kullanmamasına rağmen sigara içmeye başlar.

Hacı Kâmil, kızını ikna etmek için yeni yöntemler bulmaya çalışır. Aklına Selim Hoca gelir. Bir kez daha onun Meral'le konuşmasının fayda sağlayacağını düşünür. Ancak Selim Hoca'nın ona karşı soğuk davrandığını görür. Bu soğukluğu gidermek için ona yüklü miktarda zekat vermeyi planlar. Planları istediği gibi gerçekleşir. Selim Hoca'nın gönlü zekatla alınır ve tekrar Meral'le konuşması sağlanır.

Selim Hoca bu kez Meral'i ikna edeceğini düşünür ve bu düşünceyle mutlu olur. Evlerine gelen Selim Hoca ve ailesi Meral'i başının açması gerektiğini, yaptığının inattan başka bir şey olmadığını söylerler. Hem okul bitince tövbe edip bu günahı kurtulabileceğini de dile getirirler. Meral, kendini ikna etmek için sarf edilen bu sözlere dini bilgisiyle uygun cevaplar verir ve haklılığını ispatlar. Ancak babası başta olmak üzere herkes başını açması gerektiği konusunda hem fikir kalırlar. Yalnızca Selim Hoca, Meral'in söylediklerinin doğru olduğunu kabul eder ve içinde bulunduğu durumdan utanç duyar.

Meral arkadaşlarıyla dışarıda buluşur ve birlikte eylem yapma kararı alırlar. Ulaşabildikleri kadar başörtülü öğrenciye ulaşırlar ve fakültenin önünde oturma eylemi yaparlar. Eyleme tahmin ettiklerinden daha fazla katılım olur ve birlikte Büyük Postaneden gerekli makamlara telgraf çektiler. Bu olaylar olurken gazeteciler tarafından fotoğrafı çekilen başörtülü kızlar ailelerinden olumsuz tepkiler alırlar.

Meral'in erkek kardeşi okula uygun olmayan kazak giyer ve kazak müdür yardımcısı Şükran Hanım tarafından alınır. Meral, kazağı almak için okula gider. Meral'i başı örtülü gören Şükran Hanım, onun odasına girmesini istemez. Ancak başını açıp gelirse kazağı vereceğini söyler. Aralarında çıkan münakaşa sonucunda Meral örümcek kafalılıkla, gericilikle suçlanır. Araya giren müdür başyardımcısı kazağı Meral'e verir.

Meral'le konuşmalarının sonucunda Selim Hoca'da büyük değişiklikler olmuştu. Çok fazla dalıyor, düşünüyor ve kendi kendine konuşuyordu. İç hesaplaşmasını yapan Selim Hoca yaptı çoğu şeyin yanlış olduğunu ve bunları nefesine uygun şekilde doğru gösterdiğinin farkına varır. İlk olarak Hacı Kâmil'in yanına giderek ondan zekat olarak aldığı yüklü miktardaki parayı iade etti. Bu paranın gerçekten ihtiyacı olan kişilere verilmesi gerektiğini söyler. Ayrıca

Meral'in yaptıklarında ve söylediklerinde de yerden göğe kadar haklı olduğunu anlatır. Selim Hoca, başörtülü gençlerin ve ailelerinin yetkili makamlara telgraf çektiğini, bu tepkiler karşısında boyun eğeceklerini Hacı Kâmil'e söyler.

Selim Hoca, Cuma günü verdiği vaazda diğerlerinden daha tesirli bir konuşma yaparak, çıkışta başörtü yasağının kalkması için telgraf atacağını söyler. Hacı Kâmil de telgraf çeker ve eylem alanına siyah bir çelenk gönderir. Bütün bunları öğrenen Meral'in gözleri dolar ve şükreder. Yapılan bu çalışmaların sonucunda Meral ve başörtülü diğer arkadaşları okullarına tekrar dönebildiler.

1.10.6. Şahıslar

Öz Yurdunda Garipsin II adlı romanı nehir roman özelliği taşıdığı için karakter tahlillerine tekrar yer verilmemiş. Birinci romanda da Meral'in bedensel yönü ile ilgili pek fazla bilgi bulunmamaktaydı. Ayrıca Meral'in bir ablası ve bir de erkek kardeşi olduğunu da bu romanda görmekteyiz. Meral, Hacı Kâmil Bey, Selim Hoca'nın kızı gibi karakterler romanda daha çok karakteristik özellikleriyle yer alır. Romanın başkahramanı olan Meral'i bedensel ve ruhsal boyut olarak çalışmamızda incelendi. Yan karakterler de diğer kişiler başlığı altında analiz edildi.

1.10.6.1. Meral

1.10.6.1.1. Bedensel Boyut

Bu romanda ise Meral'in dış görünüşü hakkında hiç bir bilgiye rastlamayız. Bununla birlikte romanda yer alan zıt karakter ile Meral'in nasıl biri olmadığı anlaşılmaktadır. Meral kapalı bir kızdır ancak bu kapalılık modaya uygun şekilde değil Allah'ın emrettiği şekildedir. Meral'in zıt karakteri Selim Hoca'nın kızı Meral'in gözünden şöyle aktarılır:

Kusura bakmayın, günümüz cahil insanları sizi ölçü aldığı için söylüyorum.

Kızınızın üzerindeki şu daracak eteğe, orasından burasından saçları fırlamış küçüçük başörtüsüne, yüzündeki boyaya kim fetva verebilir? Sahabe-i Kiram'ın eşleri evin içinde böyle oturmazlarken; sizin gibi bir âlimin kızının bu hâlde olması yürekler acısı bir hâl değil mi? (s.192)

Selim Hoca'nın kızı Hacı Kâmil Bey'in gözünden de şu şekilde tasvir edilir:

Giderlerken Hacı Kâmil Bey Selim Hoca'nın anlattıklarını dinliyor görünürken hep Selim Hoca'nın kızını, kızının başına bağladığı küçük başörtüsünü, başörtüsünün orasından burasından fırlamış simsiyah gür saçlarını, sürme sandığı rimelini, pespembe yanaklarını, harikulâde (!) kokan -insanı tahrik eden- parfümünü, omuzlarına attığı -son yılların modası- pahalı deri montunu, daracık siyah eteğini düşündü, gıpta etti. İçinden, 'Ne vardı sanki Meral de biraz olsun şu Selim Hoca'nın hanım hanımcık kızına benzese, öyle sarmalanıp bürüklenmese, okuluna gitse, beni bu kadar üzmeseydi.' diye düşündü durdu bütün yol boyunca... (s.183)

Burada anlatılan özellikler Meral'de bulunmayan dış görünüş özellikleridir. Ayrıca lise öğretmenin ona bakışı da onun tesettürü hakkında bize bilgi verir.

Meral içeriye girdiğinde, Şükran Hanım ojeli, uzun tırnaklı parmakları arasına yerleştirdiği sigarayı rujlu dudaklarına götürdü. Derin bir nefes çektikten sonra, dumanı Meral'in yüzüne üflercesine savurdu. Sigarayı tutan elini tehditkâr bir şekilde salladı:

-Her gördüğümde biraz daha sarınıp sarmalanıyorsun! Bu ne hâl böyle! Bu hâlde bu odaya giremesin çık dışarı! (s.214)

1.10.6.1.2. Ruhsal Boyut

Meral'in kişisel özellikleri açısından direkt bir tasvir bölümü romanda bulunmaz ancak anlatılan olaylardan onun şu ruhsal özelliklerine ulaşırız: Meral namaza dururken, Hacı Kâmil Bey'in geniş, son moda mobilyalar, en pahalı halılarla döşeli misafir salonunda zaman durmuştu. Oturanların tamamı âdeta nefes almaktan korkuyorlardı sanki. Bir tüy düşse sesi duyulacak gibiydi..." (s.195) Bu bölümde Meral'in namaz kıldığını görmekteyiz. Bu bize onun inançlı biri olduğunu gösterir.

Eğer o gece Meral'le konuşmasaydım hâlâ aynı durumda olacaktım. Allah nasip etti de karşıma Meral'i çıkarttı, Meral'e söyledi o hakikatleri... O gecedeki sonra hep düşündüm hâlâ daha düşünüyorum. Meral ne kadar haklıymış. Yüce Allah (c.c) Kur'an'ında açık açık,

'Mümin kadınlara söyle gözlerini saklasınlar, ırzlarını korusunlar, süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünenler hariç. Başörtülerini yakalarının üstüne salsınlar. (s.231)

Yukarıda verilen bu cümleler Selim Hoca'ya aittir. Selim Hoca, Meral hakkında söylediği bu cümlelerle onun ne denli donanımlı ve bilinçli bir mümin olduğunu gösterir.

Meral'in okuduğu bölümü ve dışarıdan nasıl görüldüğünü şu diyalog bölümünden öğreniyoruz:

-Siz diş hekimliğinde mi okuyorsunuz?

-Evet neden şaşırdınız o kadar?

-Şey, hiç göstermiyorsunuz da!

Meral kızı çok iyi anlıyordu. Zavallı kız, birçok insan gibi o da başörtülü olmayı, okumamış olmanın, cahil, köylü olmanın emaresi, sembolü olarak biliyordu.

(s.213)

Bu cümleler Meral'in içinde bulunduğu zor durumun bir başka göstergesidir, Meral bu durumlar karşısında güçlü kişiliği ile şu şekilde durmaktadır. "Meral ve arkadaşlarının başlattıkları hareket her tarafta duyuldu. Her yerde başörtülüler, başörtülülerin yirminci asır gibi bir zamanda -koyu bir Ortaçağ Avrupalısı kafası karanlığıyla- üniversitelere alınmamaları konuşulmaya, tartışılmaya başlandı." (s.209)

Bu bilgiler de Meral'in bir direniş içinde bulunduğunun göstergesidir. O haksızlığa uğrayan kendi ve diğer arkadaşlarının hakkını aramaya çalışmaktadır. Bu bilgilerle Meral'in inandığı şey uğruna savaşabilecek yürekte ve yetenekte biri olduğunu görmekteyiz.

1.10.6.2. Diğer Kişiler

Meral'in babası Hacı Kâmil Bey, onun başını açıp okula gitmesi için elinden gelini yapan birisidir. Hacılığına ve inanan bir insan olmasına rağmen Meral'in başını açmamasına mana veremez ve bunu sadece bir inat olarak şu şekilde nitelendirir: "Ne pahasına olursa olsun Meral'i okula gönderecek, okutup doktor yapacak, doktor kızıyla övünecek, böbürlenip gururlanacak; bütün tanıdıklarına, 'Meral okulunu bitirdi, doktor oldu,' deyip caka satacak, hava atacaktı." (s.181)

Yukarıdaki paragrafta görüldüğü üzere Hacı Kâmil Bey'in tek amacı Meral'in okula gitmesidir. Diğer hiç bir konu onun umurunda değildir.

Meral'in ikna edilmesi konusunda Hacı Kâmil'in birinci yardımcısı Selim Hoca'dır. Selim Hoca, önemli bir caminin imamıdır. Zengin bir cemaate sahiptir. Bu durumu kendi çıkarına yöneltir ve zekat paralarının kendine verilmesini sağlar. Meral'in başörtüsünü çıkartıp okula gitmesi hususunda onu ikna etmeye çalışır.

Böyle bir kişiliğe sahip olan Selim Hoca, Meral ile yaptığı konuşmalar neticesinde yaptıklarında hatalı olduğunu anlar ve yanlışlarını düzeltmeye çalışır.

-Hacım lütfen beni anla. Eğer bunu alırsam başkasının hakkını almış olurum. Senin anlayacağın fakirin hakkını almış olurum, bu da haram, günah... Şimdiye kadar neden böyle düşünmüyordun, diyorsundur belki! Böyle düşünmekle haklısın. Bak açık açık söylüyorum bunu alırken ve daha önce hep nefsimin, nefs-i emmaremin esiriydim. Eğer o gece Meral'le konuşmasaydım hâlâ aynı durumda olacaktım. Allah nasip etti de Meral'i karşıma çıkardı, Meral'e söyletti o hakikatleri... (s.231)

Burada Selim Hoca'nın itirafı yer almaktadır. Önceleri dini kendi nefesine göre kullanan bir imam şimdi ise bunun farkına varıp düzeltmeye çalışan bir dindardır.

Selim Hoca'nın kızı Meral'in gözüyle şu şekilde romanda yer alır:

Kusura bakmayın, günümüz cahil insanları sizi ölçü aldığı için söylüyorum. Kızınızın üzerindeki şu daracık eteğe, orasından burasından saçları fırlamış küçücük başörtüsüne, yüzündeki boyaya kim fetva verebilir? Sahabe-i Kiram'ın eşleri evin içinde böyle oturmazlarken; sizin gibi bir âlimin kızının bu hâlde olması yürekler acısı bir hâl değil mi? (s.192)

Selim Hoca'nın kızının bu şekilde tasviri kapanmayı yanlış yorumlayıp uygulayanlara örnek niteliktedir. Burada yanlış olan gösterilerek doğru kapanma şekli gösterilmeye çalışılır.

Selim Hoca'nın kızı Hacı Kâmil Bey'in gözünden de şu şekilde tasvir edilir:

Giderlerken Hacı Kâmil Bey Selim Hoca'nın anlattıklarını dinliyor görünürken hep Selim Hoca'nın kızını, kızının başına bağladığı küçük başörtüsünü, başörtüsünün orasından burasından fırlamış simsiyah gür saçlarını, sürme sandığı rimelini, pespembe yanaklarını, harikulâde (!) kokan -insanı tahrik eden- parfümünü, omuzlarına attığı -son yılların modası- pahalı deri montunu, daracık siyah eteğini düşündü, gıpta etti. İçinden, 'Ne vardı sanki Meral de biraz olsun şu Selim Hoca'nın hanım hanımcık kızına benzese, öyle sarmalanıp bürüklenmese, okuluna gitse, beni bu kadar üzmeseydi.' diye düşündü durdu bütün yol boyunca... (s.183)

Meral'in babasının gözünden yapılan bu tasvir ile Selim Hoca'nın kızı hakkında daha ayrıntılı bilgiye sahip oluyoruz. Böylelikle Meral hakkındaki bilgilerimiz de çoğalıyor. Bu anlatımla biz Meral'in nasıl olmadığını öğreniyoruz. Karakter olarak Selim Hoca'nın kızı Meral'in zıddıdır. Bu zıtlık Meral'in özelliklerinin daha fazla ön plana çıkmasını sağlar.

Meral'in kardeşinin okuluna girmesini yasaklamaya çalışan müdür yardımcısı Şükran Hanım şu şekilde tanıtılır: "Meral içeriye girdiğinde, Şükran Hanım ojeli, uzun tırnaklı parmakları arasına yerleştirdiği sigarayı rujlu dudaklarına götürdü. Derin bir nefes çektikten sonra, dumanı Meral'in yüzüne üflercesine savurdu." (s.214)

Şükran Hanım rahat tavırları olan, rahat giyinen bir kadındır ve Meral'i başı kapalı olduğu için gerçilikle suçlar onu okuldan atmaya çalışır. Romanda zıt karakterler verilerek bir bakıma Meral'in olumlu özellikleri ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır.

1.10.7. Zaman

Öz Yurdunda Garipsin II romanı nesnel zaman olarak bir bahar mevsiminde gerçekleşmektedir. Olayların başladığı ve bittiği zamanlar tam olarak belirtilmemektedir. Bununla birlikte olay akışı bir-iki aylık bir zaman dilimini şu şekilde göstermektedir. "İçeriye girip oturdular. İlkbaharın bu en güzel zamanında, pırıl pırıl güneşin altında, Boğaz'ın berrak suları harika, her yer bir süslü gelinden farksızdı. Kamil Bey bir semaver ısmarladı, Hoca'nın tam kıvamında olduğunu sandığı bir sırada söze başladı:" (s.167)

Bu bölümde ilkbahar mevsiminden belirgin olarak bahsedilir. Mevsim değişikliği ile ilgili her hangi bir bilgi romanda yer almaz. Yani olaylar ilkbaharda devam eder. Bunun yanı sıra olayların gerçekleştiği vaka zamanları belirtilir. Özellikle günler hakkında şu şekilde bilgi verilir.

-Vallahi hanım, onu bunu bilmem. Hoca'yı ben hallettim, Meral'i de nasıl ikna edeceksen onu sen düşün. Ben orasına karışmam, o iş sana ait. Yarın perşembe öbür gün cuma, pazar akşamı geleceğine göre, o zamana kadar halletmen lazım. Ne yapar, nasıl anlatırsın orasına ben karışmam artık. (s.175)

Yukarıda verilen diyalogun çarşamba günü gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Selim Hoca'nın davet edildiği zaman da pazar akşamı olarak belirtilir. Akşam, sabah gibi zaman bildiren kavramlar da romanda kullanılır.

O gün annesi, Meral ve Meral'in kardeşleri akşam hiçbir şey olmamış gibi davrandılar. Meral günlük işlerini bitirdikten sonra odasına gidip kitap okudu. (s.202)

O cumartesi günü belki de Hacı Kâmil Bey'in en mühim günlerinden biri oldu. Hop oturup, hop kalktı. Zamanı saniye saniye, anbean saydı, akşamı ipe çekti.

Bir ara arabayla çıkıp biraz dolaşmak istedi fakat vazgeçti. Çünkü bugün müşteriler her zamankinden çok daha fazlaydı. Mağaza her an arı kovanından farksızdı. (s.182)

Bu paragrafta da aynı şekilde zaman olarak cumartesi gününden bahsedilmiştir. Romanda vaka zamanı olarak günlerin yanında saatten de şu şekillerde yararlanılmıştır:

-Çıldıracağım Allah'ım, çıldıracağım!..

Saat şimdi ikiye çaldığına göre demek ki saatlerdir yatağın içinde dönüp duruyordu. Oturduğu koltuktan kalkarak vitrine giden Hacı Kâmil Bey çekmeceyi çekti, içindeki kartondan bir paket yabancı sigara alarak gelip oturdu. (s.145)

Hacı Kâmil Bey'in başını açmayan kızını için çektiği sıkıntı yukarıda da belirtildiği gibi onu geceler boyu rahatsız etmeye devam eder.

Meral ve arkadaşları başörtü yasağının iptalini sağlamak için plan yapmaya başlarlar ve buluşma günü olarak pazartesi gününü seçerler.

Babası evden ayrıldıktan sonra oturma odasına giren Meral, sırasıyla telefonu olan arkadaşlarını aradı. Konuştuğu arkadaşlarına, arayamadığı arkadaşlarını aramaları için tembih etti: Pazartesi günü öğle namazından sonra Beyazıt Camii'nin önünde buluşmak üzere sözleştiler. (s.202)

Burada da görüldüğü üzere romanda, zamanı belirtmek için namazdan önce, namazdan sonra gibi kavramlarda kullanılmaktadır.

Romanda aile ilgili olaylar genellikle gece gerçekleşir. "Hacı Bey biliyorsun. Ben o gece dilimin döndüğü kadar meseleyi Meral kızıma izah etmeye çalıştım. Hepimiz gördük, bir türlü anlamak istemedi..." (s.168)

Aşağıdaki örnekte de yukarıdaki örnekte olduğu gibi vaka zamanı olarak namaz zamanları kullanılmıştır.

O sabah namazından önce kalkan Hacı Ayşe Hanım, düşündükçe kalbinin hızlı hızlı çarptığını, elinin ayağının birbirine dolandığını hissediyordu. (s.177)

Hacı Kâmil Bey o gün de öğle namazını Selim Hoca'nın arkasında kıldı. Namazdan sonra Hoca'yla yine konuştu, yine erkenden mağazadan çıkıp evinin yolunu tuttu. (s.180)

Romanda gerçekleşen olayların sürelerini belirtmek için dakika biriminden de yararlanılır.

-Seni biraz fazla beklettik, hakkını helal et, derken Hacı Kâmil Bey bir yandan arabanın kapılarını açıyor bir yandan da,

-Ne olacak Hocam, şunun şurasında birkaç dakika bekledik, bundan ne çıkar, diye konuştu. (s.183)

Mecburen çıkıp kapının önünde tek sıra oldular. Kuyruğun en sonunda Meral vardı. Birinci sıradaki hanım içeriye girdikten üç dört dakika sonra elinde bir kazak, bozulmuş olarak çıktı. Onu diğerleri takip etti. (s.214)

Başlangıç ve bitiş zamanları tam olarak belirtilmeyen romanın yazıldığı zaman romanın sonunda belirtilmektedir. Yazar romanın sonunda romanı yazdığı mekânı ve zamanı şu şekilde gösterir: "*Kadırga, 1988.*"

1.10.8. Mekân

1.10.8.1. Açık Mekân

Romandaki olaylar şehir olarak İstanbul'da geçmektedir ve İstanbul şu şekilde tasvir edilir:

Sabrı, tahammül sınırını aşma noktasına doğru hızla koşarken, güneş ufka yaklaştı. İstanbul'un bütün sokakları, böcekler misali kaynaşan, haktan hakikatten habersiz insancıklar tarafından bir kere daha istila edildi. Otobüs durakları dolup taşı, minibüs kuyrukları alabildiğine uzadı... (s.182)

İstanbul'dan bahsedilmesinin yanında yer yer semtlerden de şu şekilde bahsedilir:

Rektör kendileriyle görüşmeyi kabul etmeyince bildikleri, kendilerinden kabul ettikleri, ta başından beri onları savunan gazeteye koşmuşlardı, o ilk gün... Çölde günlerce susuz kalmış bir insanın suya koşuşu gibi, soluğu Bâbîâli'de almışlardı.

Rektörün kendilerini kabul etmediğini, gayelerini, niçin böyle bir işe giriştiklerini etraflıca anlatan bir bildiri hazırlamayı düşünmüşlerdi. Gazeteden bu işi nasıl yapabileceklerini söyleyebilirler, usta bir yazar dertlerini dile getirecek bir müsvedde hazırlayabilir, ne kadar kıymetli olursa olsun birkaç dakikasını kendilerine ayırabilirdi herhâlde. (s.253)

Burada Bâbîâli'den bahsedilmesi olayların İstanbul'da geçtiğinin göstergesi olur. Bâbîâli'nin yanında başka semtler de romanda şu şekilde yer alır:

-En fazla iki kişi bir arada yürüebilirsiniz. Hepiniz ayrı ayrı yönlere gideceksiniz, deyince, Meral dayanamadı:

-Oldu olacak şuna nefes de alamazsınız deyince de olup bitsin.

Beyazıt'ta oturma hareketine devam etmek üzere ayrıldılar. Meral eve gitmek istiyordu. Biraz yürüyünce takip edildiğinin farkına vardı. Polisler rektörle görüşmelerine mâni olmaları yetmiyormuş gibi, şimdi de peşlerine takılmışlardı. (s.247)

Yukarıda Beyazıt'tan bahsedilmektedir. Burası eylem mekânı olarak romanda yer alır. Meral ve arkadaşları Beyazıt'ta oturma eylemini başlatmış ve devam ettirmişlerdir.

Selim Hoca'nın kaldığı apartman hakkında şu şekilde bilgi verilir:

Hiç konuşmadan arabaya bindiler, Hacı Kâmil Bey direksiyona geçti. Selim Hoca'nın dairesinin bulunduğu sekiz katlı apartmanın önüne gelinceye kadar hiçbiri bir şey söylemedi. Selim Hoca hep uzaklardaki meçhul bir noktadan gözlerini ayırmamacasına baktı durdu... (s.198)

Burada özellikle Selim Hoca'nın kaldığı apartmanın sekiz katlı olduğu belirtilmiştir. Romanda yer alan dış mekânlar bu şekilde tasvir edilmiştir.

Mekân olarak betimlemelere gidilirse de romanda yer yer İstanbul'un önemli mekânlarından şu şekilde bahsedilir: "Hiçbir şey yapmadığı yetmiyormuş gibi bir de kıza hak verdi. Artık laf anlatabilirsen anlat Meral Hanım'a... Tuh! Keşke Hoca'yı getirmeseydim. Bir de adamı Boğazlarda dolaştırdım. Ya verdiğim çek?.." (s.199)

Burada Hacı Kâmil Bey'in ve Selim Hoca'nın Boğaz turu yaptıkları aktarılır. Ancak bu gezinti ile ilgili hiçbir ayrıntıya yer verilmez.

Romanın Türkiye'de geçtiği aşikârdır. Verilen semt isimleri bunun en önemli göstergesidir. Bunların yanında ülke ismi de romanda açık bir şekilde bulunmaktadır.

Bütün Türkiye çalkalanıyordu...

Ertesi gün, daha ertesi gün, günler boyunca yetkili, yetkisiz herkese telgraf yağmaya devam etti. Yakınlarından biri üniversiteli olup zulme uğramış olması - vicdan ve insaf sahibi- birçok insan bu telgraf yağmuruna katıldı. (s.209)

Burada Türkiye ismi direkt olarak kullanılır. Böylece olayların Türkiye'de gerçekleştiği daha net bir şekilde ortaya koyulmuş olur.

1.10.8.2. Kapalı Mekân

Öz *Yurdunda Garipsin II* romanında kapalı mekân tasvirlerine pek yer verilmemiştir. Romanda kapalı mekân olarak Meral'in evi, Hacı Kâmil Bey'in mağazası, Merall'in kardeşinin okulu, diş hekimliği fakültesi, Dekan Bey'in odası gibi mekânlar yer almaktadır. Ancak bu mekânlar için ayrıntılı tasvirler romanda bulunmamaktadır. Kâmil Bey'in mağazasından romanda şu şekilde bahsedilir:

Hacı'nın ısrarı karşısında Selim Hoca daha fazla direnmeyi lüzumsuz buldu.

-Söz vermiştik, lakin beni kandırdınız, gidelim, dedi.

Yürüyüp mağazaya geldiler. Selim Hoca davetli olduğunu söylediği yere telefon edip işinin çıktığını, onun için gelemeyeceğini bildirdi. (s.165)

Hacı Kâmil Bey devam etti:

-Öğleden sonra mağazaya geldi. Gelişi bile bir başkaydı. Kapıdan girer girmez sırtmaya başladı... (s.146)

İki örnek cümlede de mağazanın sadece adı geçer nasıl bir yer olduğundan bahsedilmez. Mekân tasviri olarak da yine Kâmil Bey'in evinden şu şekilde bahsedilir: "Meral namaza dururken, Hacı Kâmil Bey'in geniş, son moda mobilyalar, en pahalı halılarla döşeli misafir salonunda zaman durmuştu. Oturanların tamamı âdeta nefes almaktan korkuyorlardı sanki. Bir tüy düşse sesi duyulacak gibiydi..." (s.195)

Evden bahsedilirken lüks bir şekilde döşeli olduğu söylenir. Kızına sabun, alçı almaktan imtina eden Kâmil Bey gösteriş uğruna evini döşemekten geri durmamıştır. Meral romanın başka bir bölümünde yaşadıkları evden şu şekilde bahseder: "Şu oturduğunuz odaya, yaslandığınız koltuklara, yerde serili Acem halılarına, duvarı baştan başa kaplayan vitrine bakın. Bu hâliyle bu salon, bu ev ve bizler sahabeden kime benziyoruz?" (s.192)

Meral, lüks bir şekilde döşenmiş olan evi kendince eleştirir ve sahabelerde böyle bir yaşayışın olmadığından bahseder. Romanın bazı kısımlarında evin bölümleri geçer ancak bunlar ayrıntılı bir şekilde olmaz. Sadece isimden ibaret kalır. "Hacı Kâmil Bey elindeki sigaradan bir nefes daha çekmeye hazırlanırken, Ayşe Hanım kalkıp mutfığa yürüdü. Mutfığa doğru yürürken, sütü hazırlarken, elleri hep titredi." (s.148)

Aileye ait olan ev hakkında ayrıntılı bir tasvir yapılmamakla birlikte olaylar daha çok burada gerçekleşmektedir. Bu evin diğer bir bölümü olan odası da romanda şu şekilde yer alır. "Yatak odasına doğru yürüyen Kâmil Bey'in peşine takılan karısının, bu iş pek aklına yatmamış olmalı ki ..." (s.151)

Ebeveyn odasında bahsedilirken sadece kişilerin bu odada bulduklarını görürüz. Ancak bunun haricinde oda hakkında bir bilgiye sahip olamayız.

İslâmi bir roman olan *Öz Yurdunda Garipsin*'de mekân olarak camilere de rastlanır. "-Reşat Hoca bir dakika. Heybetli, Osmanlı yapısı caminin kapısına doğru yürümekte olan müezzin durdu." (s.143)

Romanda otobüs ve arabalar da mekân olarak karşımıza çıkar ve bunları kapalı mekân kapsamında değerlendirdik.

Köşeye kadar yürüdüler. Hacı Kâmil Bey kapıyı açıp Hoca'yı bindirdikten sonra direksiyona geçti.(s.167)

Hacı Kâmil Bey eğer arabanın direksiyonunda olmasa, fırlayıp Selim Hoca'nın boynuna sarılacak, yanaklarından şapır şupur öpecekti. (s.170)

Kişilerin arabada olduğundan bahsedilir ancak onun hakkında herhangi bir ayrıntıya inilmez.

Başörtü yasağına karşı direnişte en önemli görevi üstlenen yer postanelerdir. Postanelerden şu şekilde bahsedilir: "-Dün Büyük Postane'nin önünde telgraf çekmek için bizim fakültedeki arkadaşlarla bekliyorduk. Bir gazeteci bizim fotoğrafımızı çekmiş. Hiç farkında değilim." (s.210)

Meral'in başörtüsüyle ilgili sıkıntı yaşadığı bir yer de onun mezun olduğu şimdi ise erkek kardeşinin okuduğu lisedir. Diğer mekânlar da olduğu gibi herhangi bir betimleme yapılmaz, sadece mekânın adından genel olarak bahsedilir. "Bitirdiği lisenin merdivenlerinden çıkarken oldukça heyecanlandı. Seneler önce bitirip çıktığı şu kapıdan, sanki dün, sanki biraz önce çıkmıştı." (s.212)

Meral'in olayların olduğu zamanda üniversite öğrencisi olduğunu biliriz. Ancak üniversite hakkında da diğer mekânlar gibi ayrıntılı bilgi verilmez.

Ne yapıp edip peşindekinden kurtulmalıydı. Otobüs durağına gitmekten vazgeçti, bir pasaja girdikten sonra kalabalığa karışıp karşıya geçti. Adam peşini bir türlü bırakmıyordu. Son anda karar verip gelen ilk otobüse atladı. Beyazıt'ta indi . Üniversite'nin önünde oturan arkadaşlarının yanına gitti, kalabalığa karıştı... (s.247)

Bu paragrafta sıralı mekânlar birbirini takip etmektedir. Pasaj sonrasında otobüs ve netice de Beyazıt'tan bahsedilir. Burada bulunan Üniversitesinin kapısındaki kalabalığa karışır.

1.10.9. Dil ve Üslup

Öz Yurdunda Garipsin II adlı romanda yalın bir üslup kullanılmıştır. Bu romanda karışık çağrışımsal anlatımlara yer verilmez. Hikâyeyi oluşturan olaylar akla ve mantığa uygun yapıdadır. Anlatımda edebi sanatlar yok denecek kadar azdır.

Bakın yüzde doksandan ziyadesi Müslüman olduğu söylenen bu memlekette, inancımızın bir icabı, Allah'ın (c.c.) kesin bir emri olan 'örtünüz' emrine uyup başımızı kapadığımız için okuma hakkımız elimizden alınmaya çalışılıyor. Bütün dünyanın gözü önünde, dünyanın en büyük haksızlığı yapılıyor, insanlık suçu işleniyor. (s.194)

Yukarıda da görüldüğü üzere başörtü ile ilgili düşünceler net bir şekilde ortaya konulmuştur. Hiç bir sanatsal anlatıma veya dolaylamaya yer verilmemiştir. Sade bir üslupla oluşturulan romanın dili de açık ve anlaşılırdır. Dil özellikleri olarak romanda konuşma diline yer verildiği görülmektedir.

Anlatım teknikleri kullanılırken diyalogdan da yararlanılmıştır. Böyle bölümlerde konuşma dilinin ağır bastığı görülür.

-İşin doğrusunu sorarsan, hocanın birini kızdırdım da gönlünü nasıl alacağımı düşünüyordum.

-Deme!.. İnanamam buna.

-İnan Ali Bey, dediğim gibi.

-Ben tanıyor muyum dediğin hocayı.

-Tanırsın tanırsın.

-Selim Hoca.

-Aaa aşk olsun Hacım tanım tabii. Bizim Selim Hoca'yı demiyor musun?

(s.157)

Bu diyalog bölümünde günlük konuşma dilinin özellikleri görülmektedir. "Deme" kelimesi buna açık bir örnektir. Ayrıca bu diyalogda deyimlerden de yararlanılmıştır. "Aşk olsun" deyimini burada yer almaktadır.

Romanda samimi hitap cümlelerine de şu şekillerde yer verilmektedir. "İlahi Hacım düşündüğün şeye bak. Ondan kolay ne var. Boşuna mı, 'Yemeği gördün giriş, dayağı gördün sıvış' demişler. Hocaların boğazında 'Y' harfi var derler Hacım, bir ziyafet çekersin olur biter." (s.157) 'İlahi' kelimesiyle Hacı Kâmil'e samimi bir hitapta bulunulmuş olur. Ayrıca bu cümlede bir de atasözüne yer verilmiştir. Romanda ne kadar sade bir dil kullanılmış olsa da deyim ve atasözlerine de bu şekilde yer verilmektedir.

Küfür ve argo kullanılması gereken yerlerde bu sözlere direkt olarak yer verilmez ancak bu durum hakkında bilgilendirmeler yapılır.

-Ben de biliyorum Allah kerim, kerim de... görüyorsun rezil olduk. Sokakta yürürken bile herkes bana bakıp bakıp gülüyor sanıyorum... Ah! Naci ah! Dedikleri

her an, her saniye kafamın içinde çınlayıp duruyor. Hayali her an, o sırtan hâliyle gözlerimin önünde. Çıldıracağım Allah'ım, bu kız beni öldürecek, delirtecek beni.

Hacı Kâmil Bey konuştuğu Ayşe Hanım sinirleniyor, içinden kaynına küfürler, lanetler, beddualar yağırdırıyordu. (s.149)

Yukarıda yer alan bölümde küfürlü sözlerin düşüncelerde olduğu söylenir ancak bunların neler olduğu okura yansıtılmaz. Bu paragrafta yer alan diğer bir dil ögesi de ikilemelerdir. "Bakıp" kelimesi kullanılarak ikileme yapılmıştır.

Romanın bazı yerlerinde parantez içi ünlem işareti kullanılarak imada bulunulduğu belirtilmiştir.

Hatta gazeteler bile o gün işi pek ciddiye almadılar. Kim bilir belki de; bu müthiş kalabalığın çalkalanmanın okuyucuları tarafından bilinmesine doğrucu (!), dürüst (!), ilerici (!), aydın (!), özgürlükçü (!) gönülleri razı olmadı.

Fakat beklenildiği gibi olmadı. Ne doğrucu (!) gazetelerin beklediği gibi, ne yetkililerin düşündüğü, ne de mütehassıs görevlilerin verdikleri raporlar gibi... (s.208)

Paragrafta yer alan "doğrucu, dürüst, ilerici, aydın, özgürlükçü, doğrucu" kelimelerinden sonra kullanılan ünlem işareti ile bunların tersi kastedilmektedir.

Ünlem bildiren kelimeler kullanılarak kişilerin ruh halleri ve tepkileri de ortaya koyulmaya çalışılır. "-Aaaa! diyebildi sadece. Sonra elini ağzına kapadı: Aaa! Hacı Bey hayırdır inşallah. Bu yaştan sonra sigaraya da mı başladın? dedi." (s.145)

Diyalog bölümlerinde rastlanan günlük konuşma üslubu şu şekilde karşımıza çıkar.

"Yok, dedi, yook vallahi olmaz. Bu yaştan sonra bir de sigaraya mı alıacaksın?" (s.149) Bazı kelimelerdeki harfler tekrarlanarak o kelime vurgulanmaya çalışır ve konuşmadaki üslup bu şekilde okura yansıtılır. Ayrıca "vallahi" kelimesinin kullanımı da kişinin üslubunu ortaya koyan diğer bir kelimedir.

Anlatımın güçlendirilmesi için ikilemelerden de yararlanılmıştır. "-Anne sabah sabah bütün bunlara, bu sitemlere ne lüzum var." (s.154)

Yine diyalog bölümlerinde günlük konuşmalara rastlarız. Aşağıdaki bölümde dua cümleleri de bulunmaktadır.

-Ben de iyiyim hamdolsun.

-Allah iyilikler versin efendim.

-Sağ olun hocam. Allah'a ısmarladık.

-Güle güle efendim, güle güle. (s.155)

Burada verilen duanın yanında beddualar da bulunur. "Senin gibi evlat dağlar taşlar başına! Aman! Aman! deyip yakasını silkerek mutfağa yürüdü..."

Burada ayrıca yanlış noktalama işareti kullanılarak dil sapması yapılmıştır. Biten bir cümlenin sonuna üç nokta konulması yanlıştır. Bu durum kitabın genelinde vardır. Bu yanlışlık yazar tarafından bilinçli yapılmışa benziyor. Bunu da onun üslubunun bir parçası olarak kabul edebiliriz.

Kişilerin birbirlerine karşı hitaplarında samimi bir üslup görülmektedir.

"-Tanırsın, tanırsın.

-Kim?

-Selim Hoca.

-Aaa aşk olsun Hacım tanırım tabii." (s.157)

"Aşk olsun" ile arada samimi bir bağ olduğu görülür.

Aşağıda verilen alıntı ile kitapta kullanılan deyimleri örneklendirebiliriz.

Neye mal olursa olsun, ertesi gün yine Selim Hoca'ya gidecek ve ne pahasına olursa olsun Hoca'yı yemeğe götürecekti. Başka çaresi, el atacak, tutunacak dalı yoktu. (s.159)

Ne pahasına olursa olsun Meral'i okula gönderecek, okutup doktor yapacak, doktor kızıyla övünecek, böbürlenip gururlanacak; bütün tanıdıklarına, 'Meral okulunu bitirdi, doktor oldu,' deyip caka satacak, hava atacaktı. (s.181)

Bu cümlelerde yer alan "tutunacak dal, el atmak, caka satmak, hava atmak" deyim anlamlı kelime guruplarıdır. Görüldüğü üzere yazar anlam yoğunluğunu okura aktarabilmek için bir cümlede birden fazla deyim kullanmıştır.

Romanda ikilemelere de yer verilmektedir.

Pirzolarlarla devam eden yemek faslı, Hacı Ayşe Hanım'ın taze taze hazırladığı etli ekmekle sana ererken, masaya tatlılar geldi. (s.184)

Bu manzara karşısında Esmâ o kadar heyecanlandı ki, Meral'in boynuna sarılıp hüngür hüngür ağladı. (s.207)

Bana diklenir, kafa tutar, karşımda zır zır konuşursun ha. Bütün bunları kardeşinin burnundan fitil fitil getirmez miyim? Seni beni bilmez seni, ben sana gösteririm. (s.218)

Bazı yerlerde açıklayıcı bir bilgi vermek için ya da saygı bildiren kelimeler için parantez içi bilgi verme yöntemi şu şekilde kullanılmıştır: Başımı açma

pahasına, Allah'a (c.c.) isyan etme pahasına okula gideceğim,' dese, şu odanın içindekiler; annesi, babası, yılların imamı Selim Hoca, Selim Hoca'nın kızı, karısı sevinecek, mutlu olacaklardı. (s.187)

Birinci romanda olduğu gibi bu romanda da diyaloglarda selam verme anlarına özellikle yer verilir:

Selamünaleyküm.

-Aleykümselam.

-Aleykümselam.

-Geciktim herhalde kusura bakmayın. (s.203)

İslâmi bir roman olan "*Öz Yurdunda Garipsin 2*" romanında bu tip hassasiyetleri sıklıkla görmekteyiz. Romanın genelinde ne kadar yalın bir dil hâkim olsa da sanatsal anlatımlara da başvurulduğu görülmektedir.

Yürürken Meral:

-Belki meseleyi kökünden halledemedik, ama bir başlangıç oldu bu, iyi bir başlangıç... İyiye, güzele, doğruya atılmış bir adım, bir uyanış oldu. Hatırlıyor musunuz rektörlüğe ilk gidişimizi, gazeteye uğrayışımızı?...

Soğuk bir rüzgâr esti, bir hüznün, bir eziklik çöktü yüreklerine... (s.252)

Romanın son bölümü de sanatkârane bir betimlemeden oluşur.

Parlayan bahar güneşi yeni yeni dallarda açmaya başlayan pembe pembe mutluluk çiçeklerinden, ümit çiçeklerinden yansdı.

Otlar yeşerdi...

Filizlenen tohumlar biraz daha boy attı. Olgunlaşmaya, mahsul olmaya doğru...

Bir kuş kanat açtı...

Zümrüdüanka süzüldü mutluluk ülkesine, gönül ülkesine, mutlu yarınlara, ebedî baharlara doğru... (s.254)

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ

2.1. DİNİ TEMALAR

1980-1990 yılları arasında kaleme alınan İslâmi romanların ana temasını dini konular oluşturur. Bu romanlarda amaç; İslâm dininin insanlar için gerekliliğini ve kurallarını okura aktarmak olduğundan yazılan romanlarda dini temalar ağırlıktadır

Bu romanlarda hidayete erme olayı ana temayı oluşturmaktadır. İncelediğimiz romanların hemen hepsinde hidayete eren bireylerin hikâyeleri bulunmaktadır. Bu temanın dışında başka birçok dini tema da romanlarda yer almaktadır.

Hidayet romanlarının ortaya çıkışında İslâm dinini ve Müslümanları kötüleyen romanların da etkisi vardır. Hidayet romanı yazarlarından Ahmet Günbay Yıldız, bu romanların kendisini nasıl etkilediğini şöyle anlatmaktadır:

Birçok kitap vardı. Ama mesela Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* kitabını okuduğumda tüylerim diken diken olmuştu. İnancı, dini olumsuz tasvir ediyordu, imamları her şeye menfaati için yaklaşan, vatani satılık eden insanlar olarak tasvir ediyordu. Bu beni üzmüştü. Müslümanlar öyle değildir. Müslüman hak hukuk bilendir. Ben Müslüman'ım deyip yanlış yaşayanlar olabilir. Ama bu genellenemez. Ben de Kur'an'daki İslam'ı edebiyatta anlatmaya çalıştım.¹⁴³

Burada Ahmet Günbay Yıldız, Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı kitabını okuduğunda onun dini ve din adamlarını olumsuz anlatmasından üzüldüğünü, bunun üzerine onun da İslâmî roman yazmaya başladığını söylemektedir. Yazar romanlarında Kur'an'daki İslam'ı anlatmaya çalışmıştır. *Vurun Kahpeye* tarzında Müslümanları kötü gösteren romanlar Ahmed Günbay Yıldız'ın İslâmî romanlar yazmasına sebep olmuştur. Yıldız'ın romanları bir nevi onlara cevaptır.

Hidayet romanları için öncesinde etkin rol oynayan "köy edebiyatçılığına" karşı bir tepki bir varoluş hareketidir de diyebiliriz. Bu yönüyle İslâmi romanları

¹⁴³ Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, 114.

karşı edebiyat olarak adlandırabiliriz. Köy edebiyatçılığı ile olumsuz olarak gösterilen imamların, müslüman kişilerin bir bakıma aklanmaya çalışıldığı bir edebiyat türüdür. Köy romanlarında ve birkaç istisna dışında Kurtuluş savaşı yıllarını anlatan romanlarda, dine, din adamına veya dindar insana ve dinî değerlere saldırma, onları aşağılayıp kötüleme ortak bir tutum şeklinde karşımıza çıkar. Genel olarak, köy romanlarında haksızlığa ve zulme uğrayan kişiler dine önem vermeyen kişiler iken; sömürü, zulüm ve haksızlığı yapanlar daima dindar kimselerdir.¹⁴⁴ Bu durum hidayet romanlarının dine sahip çıkma, dini yüceltme amacını daha da arttırmıştır.

2.1.1. Hidayete Erme

İncelediğimiz romanların hepsinde insanların çeşitli sebeplerle hidayete erme konusu vardır. Her romanda bu konu işlenmiştir. Sırasıyla bunları göstermeye çalışacağız.

Zehirli Oklar romanında Mehmet Ali'nin hidayete ermesi romanda şu şekilde anlatılır.

-Askerde oldu abi. Bir arkadaş vardı. Her haliyle mükemmel bir insandı. Herkes bu yönü ile severdi onu. İslâm'ı yaşayış ve düşüncesinden kolay kolay taviz vermiyordu. Hatta öyle ki; askerliğinin yanma pahasına bile olsa az mı ceza almıştı bu yüzden. Fakat müslümanca yaşayışından dolayı pek sevmezdi subaylar ve erlerden çoğu. Ben de İslâm'i düşüncesinden ve İslâm'ı yaşamasından dolayı eski kafamla pek sevmezdim. O'nu. Fakat ne yalan söylediğini, ne bir kötü söz söylediğini, ne küfrettiğini ne hak yediğini duymuştum. Ama İslâm'ın aleyhinde bir şey duyar, veya İslâm'a bir saldırı olursa arslan kesilirdi. Ölüm de dahil hiç bir şeyi gözü görmez olurdu. (s.187)

Mehmet Ali'nin askerde tanıdığı bir kişiden bahsedilir. Bu kişi her yönüyle olumlu bir karakter srgiler. Bu paragrafta da onun için "her haliyle mükemmel bir insan" tabiri kullanılır. İslâmi romanlarda hidayete eren kişilerin yanında hidayete erdiren kişiler de vardır. Bu kişiler daima kusursuz insanlar olarak tasvir edilir. Hidayete erdiren kişilerin romanlarda tek yönlü oldukları görülür. Onlar her zaman iyi ve kusursuz tiplerdir. Romanda hiçbir şekilde olumsuz yönlerinden bahsdilmez.

¹⁴⁴ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1997), 252.

Mehmet Ali bahsettiği bu kişiden çok etkilenir. Askerdeyken ondan dini öğrenmeye başlar ve onunla namaz kılar. O askerden evine dönerken artık farklı bir kişidir. Ancak yaşanan trafik kazasında hayatını kaybeder ve onun bu imanlı halini memlekettekiler göremez.

Romanda hidayete ermenin işlendiği ikinci yer, Yahya Hoca'nın hikâyesidir. Yahya hoca inançlı birisidir. O, İslâm'ın gerektirdiği her şeyi yerine getiren bir Müslüman'dır. Fakat yaptığı çevre değişikliği onun benliğinden bir süre uzaklaşmasına sebep olur. Bu durum şu şekilde aktarılır:

Şüphe yokki nazar; (yabancı bir kadın ile yabancı bir erkeğin birbirleriyle bakışmaları) iblisin (şeytan) oklarından bir oktur. O (şeytan) bu zehirli okunu gözler vasıtasıyla atar. Adeta zehirli bir şua (ışın) gibi bakılanı yakar. Her kim bunu (haramları, bakmayı) benim azabımdan korktuğu için terkederse, ona bunun bedeli olarak bir iman veririm ki onun tadını, zevkini kalbinde duyar. (s.282)

Yukarıdaki ayetle Yahya Hoca'nın durumu özetlenmektedir. Yahya Hoca atandığı köydeki rahat yaşam tarzından kendini uzak tutmaya çalışır. Ancak kadın erkek ilişkilerinin çok rahat olduğu bu köyden kendini soyutlayamaz. Zaman geçtikçe o da köyün atmosferine kendini kaptırır. Bu süreç zarfında sürekli olarak kendisiyle çatışma halinde olan Yahya Hoca bunalımlara dolu bir sene geçirir. Sürekli olarak eski hayatına dönmek ister ama bunu uzun bir süre başaramaz.

Bu süreçte Yahya Hoca'nın başından çeşitli olaylar geçer. Bu olayların neticesinde köyden uzaklaşır. Köyden uzaklaşması onun eski hayatında dönmesine ve başladığı yasak ilişkiden uzaklaşmasına neden olur. Yahya Hoca içinde bulunduğu yanlış yaşam tarzından sıyrılır ve böylelikle hidayete ermiş olur. Bu hidayete eriş tek kelimeyle şu şekilde aktarılır: "Yalancı sevgililerden gerçek sevgiliye yeniden." (s.283)

Yahya Hoca yaşadığı git gellerden kurtularak gerçek sevgiliye ulaşmıştır. Diğer romanlarda sözde müslüman olan karakterler bazı aşamalardan geçerek hidayete erer. Ancak *Zehirli Oklar*'da zaten iyi bir Müslüman olan Yahya Hoca geçirdiği sınavlardan sonra yeniden olgun bir Müslüman'a dönüşür. Bu yönüyle hidayete eriş diğer romanlardan farklıdır.

Senator'ün Kızı adlı romanın baş karakterlerinden olan Gürkan'ın Allah'a inanma isteği şu şekilde anlatılır:

-Ebru, Allah'a kuvvetlice inanmak istiyorum. Çünkü korkuyorum. Her şeyden, kendimden, insanlarda, varlıklardan, ölümden! Hiç birşey beni doyurmuyor. Hani fizikçilerin genişleyen evrim teorisi var ya, işte bu teori uzay için değil de sanki beni için ortaya atılmış. Uğraşları ve oyuncakları çeşitlendikçe arayışı artan, ya da boşluğu büyüyen adam! İçim karanlık, ürkütücü. Ebru, çok kısa zaman içinde bir şeye tutunmak zorundayım, bireyleşmiş, laik halimle boşluğa kayıyorum. Ebru, Allah olamadan insanın, varlığın, hiç birşeyin manası yok. Yookkk! Yooookkkkk! (s.205)

Gürkan bir arayış içindedir ve ulaştığı hiçbir sonuç onu doyuramamaktadır. Her şeyin geçici ve boş olduğunu kavraması ve gerçek manayı bulmayı isteyen Gürkan evrim teorisi başta olmak üzere varlığın manasını çözebilmenin peşine düşer. Bu arayış neticesinde yeni hidayete eren Ebru ile etkileşime geçerler. Ebru kendi gibi arayış içinde olan Gürkan'a iyi bir rehber olur. Onun cevabını bulamadığı sorulara birlikte cevap bulurlar. Ebru'nun da etkisiyle Gürkan, gerçek sevgili olan Allah'a tam anlamıyla inanır ve gerçek bir Müslüma'nın olması gerektiği gibi yaşamaya başlar.

Romanlarda bir mana bulamadıkları hayatta mana arayan gençler hidayete ererek Allah'a ulaşmaktadır. Gürkan ile aynı duyguları paylaşan Ebru da hidayete erme evrelerinden geçer. O da kendini bir boşlukta, manasızlıkta hisseder. Bu durumdan kurtulmanın yollarını arar. Arayışın neticesinde gerçek İslâm'ı öğrenir ve tam manasıyla bir Müslüman olarak hayatında devam eder. Ebru geçirdiği bu evrelerin neticesinde ulaştığı sonuçtan çok memnundur. İçinde hissettiği boşluktan kurtuluşunu şu şekilde anlatır:

Ebru, ellerini şoursuzca kımıldattı:

-Gürkan, ilkin ben de aynı duygular içindeyim. Fakat Allah kalbime iman nurunu koydu. Şimdi kendim ve evren benim için meçhul değil. Sana kendi boşluğumun hızla dolmaya başladığını söylesem inanır mısın? (s.205)

Ebru hidayete erişini ilâhi bir kuvvete bağlar. Ona göre içinde bulunduğu boşluktan onu Allah kurtarmıştı. İçinde oluşan iman gücü Ebru'yu içinde bulunduğu boşluktan kurtarmış ve meçhul olarak gördüğü kendini, evreni bulmasına neden olmuştur.

Ebru, önceleri hayranlık duyduğu Ata'ya âşık olduğunu düşünerek onu elde etmeye çalışır. Ancak onunla konuştuğunda aslında Ata'ya değil ondaki Allah inancına âşık olduğunu anlar. Ebru'ya Allah'ı tanıtan Ata, zamanla aradan çekilir

ve Ebru ilahi aşka ulaşır. Ata, burada çoğu İslâmi romanda yer alan ve kişiyi Allah'a ulaştıran beşeri âşık görevinde yer alır.

Ebru, hidayete erdikten sonra uygulama alnındaki düşüncelerini de şu şekilde belirtir:

Elbette. Hem yakında tüm vücudumu iyiden iyiye kapatacağım. İslâmiyet ne yapmama, nasıl davranmamı istiyorsa onu yapacağım. Sıkıntısını çektiğim tek şey alıştırdığım yanlış davranışları bir an önce atamamak. Yeni bir hayat için yeni bir çevrenin zorunluluğuna inanıyorum!.. (s.231)

Yeni bir çevre ile bu güne kadar alışkanlık haline getirdiği yanlışlardan uzaklaşmayı planlar. Ebru, İslâmi gerekler her ne ise hepsini öğrenerek yapmaya da hazırdır. Romanlarda hidayete eriş aşamalar halinde gerçekleşir. Genç kızlar için bu evrenin en son halkasını kapanma oluşturur. Zor olan ve başarılması gereken de budur. Bu bölümde de başörtüye dikkat çekilmiştir.

Siyah Zambak ve Merve romanında birçok ölüm gerçekleşir. Kayıplar çoğaldıkça gerçek sevgili hatırlanmaya başlanır. Doktor Turgay, oğlu Ahmet ölünce dünyadaki her sevginin geçici olduğunu düşünür. Bu düşünce ile Allah'a yönelik başlar ve zamanla artarak şu şekilde devam eder: "Asla yalnız değildiler. Âlemleri dolduran canlılar, cansızlar, kendisi, karısı, sevgilisi Ahmed'i hep o ezeli ve ebedi koruyucunun himayesindeydi. Varlığını hayal meyal bilip hiç yönelmediği Rabbisine içini döktü." (s.153)

Doktor Turgay zengin ve rahat bir hayat sürmektedir. Karakter açısından düzgün bir kişi olarak romanda yer alan Turgay Bey dini açıdan oldukça zayıftır. Oğlu denizde boğularak ölünce dünyadaki zevklerin gelip geçici olduğunu anlar. Ebedi bir koruyucu ve ebedi bir sevgilinin varlığını yoğun bir şekilde hisseder. Maneviyattan oldukça uzakken Rabbiyle konuşmaya, dertleşmeye başlar. Bu süreç onun da hidayete ermesine vesile olur.

Romanın başkahramanlarından olan Azrâ, evliliği öncesinde inanan ve ibadetlerini yerine getirmeye çalışan genç bir kızdır. Evliliği sonrası eşi ve ailesinin rahat yaşamı onu da etkiler. Zamanla köklerinden tamamıyla kopar. Bu kopuş oğlu Ahmed'in ölümüyle tekrar yeşerir ve çaresiz bir hastalığa yakalanmasıyla da büyük bir pişmanlığa dönüşür. Bu pişmanlıkla tövbe etmeye şu şekilde çalışır: "Esrâ yüksek sesle istiğfar etmeye başladı, baktı, ablası da yattığı

yerden doğrulmuş, onun okuduğu kelimeleri tekrar ediyordu, hakikatin dehşeti karşısında umutsuzca Allah'ın buyruğuna sığınmaya dönmüştü." (s.234)

Eşinin ona sunduğu rahat ve maneviyattan uzak yaşama alışmaya başlayan Azrâ, İslâmiyatten tamamıyla uzaklaşır. İkinci çocuğundan sonra ağır bir hastalığa yakalanınca gerçirdiği hayat için pişmanlık duyar. Bu pişmanlıkla Allah tarafından affedilmeyeceğini düşünür. Buna rağmen yine de istiğfar eder ve Allah'a sığınır.

Azrâ'nın kardeşi Esrâ, onun pişmanlıklar içinde olduğunu görür ve elinden geldiğince ona yardımcı olmaya çalışır. Azrâ, Allah katında affedilmeyeceğini düşündükçe Esrâ ona tövbenin ne büyük bir nimet olduğunu hatırlatır. Azrâ'nın tövbelerinde ona eşlik eder. Son günlerinde de olsa Azrâ, nefisini yenerek hidayete ermeyi başarır.

Esrâ daha küçük bir okul çocuğu iken dinlediği bir sohbetten ziyadesiyle etkilenir ve birden okulu bırakarak Kur'an Kursu öğrencisi olamaya karar verir. Bu olay onun için dönüm noktası olur. Bu olay şu şekilde romanda yer alır:

Esrâ'nın genç bedeni dirilmiş de dirilmiş. Kanı damarında çılgın bir akıntıyla dolaşıyordu. İslam'ın dünyasında can verecek. Yemin ediyor. Dünyada ün, mevki ve kudret bunlar birer hiç. Hepsini koparıp, kesmiş atmış. Kararlı. Okulu bırakacak, Kur'an kursuna devam edecek. Onun isteği itibar, makam çok, çok ötelerde. Biliyor, fakat mesafeler hep Kur'ân-ı Kerim'in serin gölgesinde. Ayetler yemyeşil, taptaze. Tas tas sunulan huzur şerbetleri. Âlemlerin Rabbinden bol rahmet, nihayetsiz mağfîret, cömertçe aflar. Kucak dolusunca ümit. Ümit üstüne gene yeşil ümitler... "Olsun" dedi Esrâ yüksek sesle, "Uzak olsun olabildiğince." (s.68)

Esrâ'nın Allah aşkı ile dolan yüreği yukarıdaki paragrafta tasvir edilmiştir. Bu yürekle yola çıkan Esrâ, sadece kendinin değil birçok insanın da hidayete ermesine vesile olmuştur.

Doktor Turgay ise oğlu Ahmed'i toprağa verince dünyadaki her şeyin geçici olduğunu anlar. Bu ruh hali şu şekilde aktarılır:

Ahmed'in hayaline öldüğünden beri ilk defa sükûnetle baktı. Bu gece yavrusunu rûhen Allah'a teslim ediyordu. Ahmed'i Mevlâ'ya bırakıyordu.. Yarabbi, oğlum sana emanet ettim, dedi. Selâmet dalgalar halinde karanlıklarına inerken, yaşlar yanaklarından birbirini kovalayıp dökülüyordu. (s.153)

Bu bölümde Turgay Bey ilk defa inanarak yaratıcıya yalvarır. Yaşananlar onun da hidayete ermesine vesile olmuştur.

Boşluk romanın başlangıcında Cihan emsalsiz insan diye anlattığı biriyle tanışarak Allah'a yönelmiştir. Cihan namazlarını gizlice kılmaya çalışırken babasına yakalanır ve örümcek kafalılıkla suçlanır. Bu durum kitapta oluşan olayların da temelini oluşturur. Cihan aldığı olumsuz tepkiler sonucunda çıktığı ilâhi yoldan geri döner. Bu durumda kendini boşlukya hisseden Cihan, duygularını şu şekilde ifade eder:

Beni bir boşluğun ortasına itip bıraktınız, şimdi eski kafama da kavuşamıyorum... O emsalsiz insanın izini bile kayıp ettim, bir bulabilsem... Belki içimdeki boşluğu doldurur. Kemiklerimi eriten acıları unutturdum. Sadece şunu anlamaya başladım, gençliğimin katili oldunuz baba. (s.63)

Cihan'ı gerçek İslâm'la tanıştıran, onun namaz kılmasına vesile olan kişi "emsalsiz insan" olarak sıfatlandırılır. Bu kişi hidayete erdirecek olan kişidir. Tüm romanlarda hidayete erdiren kişiler yüceltilmiş tipler olarak karşımıza çıkarlar. Onlar tek yönlüdür ve daime iyidirler.

Burada Cihan, babasını gençliğinin katili olarak görür. Cihan gizlice kıldığı bir sabah namazında babasına yakalanır. Babasından aldığı tepkiler neticesinde namazını artık kılmaz ve dinden tamamıyla uzaklaşır. Bu olaylar neticesinde tüm gençliğini nefsinin köleliğinde geçirir ve artık bulunduğu durumdan hiç memnun kalmaz. Bu memnuniyetsizlik zamanla onun doğru yolda ilerlemesini sağlar. Uzun bir süreden ve yaşanan çok kötü olaylardan sonra Cihan, yetiştiği Batı kültüründen uzaklaşarak Allah aşkına ulaşır.

Romanda hidayet eren ilk kişi olarak karşımıza Tûba çıkar. Tûba çevresine göre farklı davranan ve giyinen genç bir kızdır. Bu farklılık onun çevresinden olumsuz tepkiler almasına neden olur. Tûba'nın yaşadıkları şu şekilde anlatılır:

Tûba tükenmişti... Hiçkırıklar bahçenin avlusunu matem havasına boğarken başörtüsü Cihan'ın ellerinde parçalandı...

Haksızlığa uğrayan insan, ses verdi:

Ellerin kırılınsın Cihan Ağabey, ellerin... O saçlarımın tellerine dokunup örtüsünü açan ellerin kırılınsın... (s.85)

Cihan, Tûba'nın gerçek yolu bulunduğu zamanlarda günahkâr bir kişi olarak nefsinin emrinde hareket etmekteydi. Aralarında oluşan görüş ayrılıkları Cihan'ın Tûba'ya hırçın bir şekilde yaklaşmasına neden olur. Doğru yolu bularak hidayete

eren Tûba kaçışı bir kurtuluş olarak görür ve hem Cihan'dan hem de ailesinden uzak bir kasabaya gider. Tûba hidayete erişinde çok zorlu yollardan geçer. Bu durumdan kurtulmak için hicret eder. Ailesinde ve tüm yakınlarından kaçar.

Üç Deniz Ötesi romanında baş karakterlerden olan Sonya, hidayete ulaşma aracı olan beşeri aşktan ilahi aşka ulaşmayı başarır. Sonya, üniversitede okul arkadaşı olan Enes'ten hoşlanır. Onunla evlenmek ve onda saklı olan duyguları çözmek ister. Evlendikten sonra onda var olan Allah inancını ve aşkını görür. Bu aşkı gören Sonya'da Müslüman olmak ister. Sonya'nın namaz kılarkenki hali ve bu durumun Enes'te uyandırdığı duygular şu şekilde anlatılır:

Sonya ne yapmaktaydı böyle?.. Dünyadaki bütün zıtlar birbirleriyle barışsa, yine de Sonya'nın bu kalıba sığması mümkün değildi...

Başında beyaz, kenarları yeşil oya işlemeli bir örtü, kahverengi kumaş parçasından seccadesi üzerinde, başını secdeye koymuştu...

Enes, ahenksiz vuran bir yürek çarpıntısıyla, açık kapının arkasında durmuş, Sonya'nın loş bir ışık altında namaz kılışını seyrediyordu. (s.149)

Sonya'nın Müslüman oluşu ve namaz kılışı eşi Enes tarafından görülür. Enes eşinin Müslüman olduğundan haberdar değildir. Bu duruma çok şaşırır. Sonya'nın komünist olması ve yaşayış tarzı gördüğü manzarayla çok zıttır. Enes'in bu durum karşısındaki şaşkınlığı ilâhi bakış açısıyla yukarıdaki şekilde anlatılır.

Kayınvalidesi, Sonya'nın Müslüman oluşuna çok sevinir ve ona yardım etmeye çalışır. Aralarında geçen diyalog bölümü şu şekildedir:

Ana, merakını giderememişti:

-Müslüman mı oldun?

-Şükür, diye cevap verdi.

-Namaz surelerini ezberledin demek.

-Şimdilik birkaç tanesini.

-İstersen okuturum seni.

-Sağol. (s.154)

Burada kayınvalidenin ne denli sevindiği ve heyecanlandığı görülmektedir. Ayrıca gelini ile arasında olan soğukluk böylelikle giderilmiş olur.

Öz Yurdunda Garipsin II romanında tam bir hidayete eriş teması olmasa da cami hocası olan Selim Hoca'nın yanlış davranışlarını düzelmesini örnek olarak gösterebiliriz. Selim Hoca zengin cemaati olan bir caminin imamıdır. Hoca zengin cemaatin gönlünü kırmamak için dini emirleri onlara göre evirip

çevirebilmektedir. Bu durum romanda sıklıkla eleştirilir. Üniversite öğrencisi olan Meral'in okurken başını açabilmesi için de elinden geleni yapar. Meral'i ikna etmeye çalışan Selim Hoca kendi yanlışlarının farkına varır. Bu da onun doğru yola yönelişi olur. Bu yöneliş şu şekilde olur:

-Hacım lütfen bunu anla. Eğer bunu alırsam başkasının hakkını almış olurum. Senin anlayacağın fakirin hakkını almış olurum, bu da haram, günah... Şimdiye kadar neden böyle düşünmüyordun, diyorsundur belki! Böyle düşünmekle haklısın. Bak açık açık söylüyorum bunu alırken ve daha önce hep nefsimin, nefsi-i emmaremin esiriydim. Eğer o gece Meral'le konuşmasaydım hâlâ aynı durumda olacaktım. Allah nasip etti de karşıma Meral'i çıkardı, Meral'e söyletti o hakikatleri... O gecedan sonra hep düşündüm hala da düşünüyorum. (s.231)

Selim Hoca, dini bilgileri kendi nefesine göre kullandığını itiraf ederek değişmeye çalıştığını belirtir. Bir insanın hoca da olsa nefesine yenik düşebileceğine de dikkat çekilir ve neticede Selim Hoca da olması gerektiği gibi bir hale dönüştürülür. Romanın sonunda o artık iyi biridir ve dinin kurallarını eksiksiz şekilde yaşamaktadır.

Bize Nasıl Kıydınız 'da sözde Müslüman bir ailede büyüyen Rabia'nın hidayete erişme konusunu edinilir. Modern yaşama isteğiyle parçalanan bir ailenin kızı olan Rabia, İslâm'ı yaşamaya ve yaşatmaya çalışan Hüseyin'le tanışır. Bu tanışmayla o da gerçek manada bir Müslüman olur. Hüseyin'e duyduğu ilgi ile oluşan bu durum, Hüseyin'in aradan çekilmesiyle daha da artar ve büyük bir ilahi aşka şu şekilde dönüşür:"-Sende, sende deyip durma rica ederim. Benim şu an aklım fikrim İslâm dininde hatalarımda, Rabbim de... Belki ansızın karşıma tam kapalı olarak çıkabilirim. O zaman ne yaparsın?..." (s.116) Buradaki cümleler Rabia'nın bir geçiş aşamasında olduğunu gösterir. Romandaki hidayete erişim İslâmî romanlarda görülen kalıplaşmış hidayete erişim şeklindedir. Güzel genç kız bir arayış içindedir. Kahraman kötü bir hayata doğru sürüklenir. Rabia için de durum böyledir. Ailesi dağılan Rabia tutunacak bir dal arar. Bunun farkında olan kişiler onu ele geçirmeye çalışır. Ancak o kurtarıcısıyla tanışır ve onun gösterdiği yolda ilerlemeye başlar. Tanıştığı yetenekli ve iyi insan onun gerçek manada bir Müslüman olmasını sağlar. Birçok kötü durumla karşılaşan Rabia, bu durumların üstesinden gelir ve hidayete erer. Rabia bunula da kalmaz başka insanlarında

hidayete erişine da vesile olur. Bu birliktelik ve dini yayma isteği şu şekilde gerçekleşir:

Rabia Yıldıza döndü.

-Sana da aynı teklifi yapıyorum. Gelin hep beraber öğrenip hep beraber dinimize karşı olan vazifeleri yapalım.

Yıldız kararlı sözü ile cevap verdi:

-Tabii Rabia, niçin olmasın? Sen bana yanlış bir şey söylemiyorsun ki.. Tâhâ da söylemiyor.. Aslında sizin nefis dediğiniz duygularımın kurbanı oluyorum... Yalnız kararlıyım, bundan sonra Tâhâyı da seni de dinleyeceğim.

Amca hayret edercesine:

-Sahi mi Yıldız? dedi.. Sen bu sözü söyledin ya.. söylemeyen adam kalmaz... (s.194)

Paragrafta adı geçen Tâhâ, Allah'a kendi çabasıyla ulaşmak isteyen bir gençtir. Onun nişanlısı olan Yıldız ise tamamıyla dinden uzak ve bu konulara ön yargıyla yaklaşan biridir. Rabia'nın amcası ise İslâmi yaşamı gericilik olarak görmektedir. Bu kişiler sık sık bir araya gelip sohbet ederek hidayete ererler. Hidayete erişlerini daha fazla bilgi sahibi olmak ve bunları diğer insanlara da yaymak takip eder.

Rabia'nın annesi onun iyi bir din eğitimi almasını ve inançlı genç bir kız olmasını istiyordu. Ancak bunu göremeden hayatını kaybeder. Rabia, annesinin bu halini görememesinden dolayı çok üzülür ve pişmanlık duyar. Bu pişmanlık şu şekilde aktarılır:

Ertesi gün sabaha karşı tan yeri ağarırken yanık bir sesle ezan okunuyordu.

Rabia'nın kalbine sanki billur gibi parlayan nur giriyordu. Kalkıp abdest aldı. Sonra annesini hatırladı... "Ah!.. Anacığım ah... Beni bir kere secdede görseydin kimbilir ne kadar mutlu olacaktın" diyordu. (s.128)

Rabia artık namazlarını kılmakta ve bundan büyük zevk almaktadır. Kötü olaylar neticesinde kaybettiği annesini unutmaz. Namaz kılarken onu anar, annesi yaşarken namaz kılmadığı için de çok üzülür.

Rabia'nın hidayete erişinde geçirdiği merhaleler ve ona bu konuda yardımcı olan kişi de şu şekilde aktarılır:

-Anlatacağım... Meselâ komiser bey... Siz karanlık bir yerde gidiyorsunuz..

Size yılanlar, canavarlar saldırıyor. Ne yapacağınızı nereye gideceğinizi bilemez bir haldesiniz. Kıl payı yılanlar sizi tamamen zehirleyecek, Aç kurtlar da yiyeceklerdi... Karanlık, korku, dehşet.. Hepsi bir arada.. Çılgına dönmüşsünüz... Tam o esnada,

elinde fenerle birisi geliyor. Yılanların, kurtların içinden sizi kurtarıyor. O karanlıktan çıkınca bir metre ötede, önünüze kibar giyimli fakat zalim biri çıkıyor... Bu zalim sizi kurtaranın yılan olduğunu söylüyor.. Ne yaparsınız?.. Onu savunamaz mısınız?. 'Hayır o yılan değildir' demez misiniz?.. Yılanların, kurtların içinde, zifiri karanlıktayken, Hüseyin ağabey beni kurtardı... Beni kurtarmasaydı da ben onu yine savunurdum. Çünkü o, gerçek savunmaya lâyık biridir. Bana dinimi ve de adını 'Dindar' olarak tarihlere yazdıran din düşmanlarını tanıttı... İpe gideceğimi bilsem.. Onu onun gibi İslâm'a gerçek manada sahip çıkanları savunacağım. (s.172)

Rabia'nın hidayetine vesile olan kişi polisler tarafından aranır. Çünkü o harika bir hitaba sahiptir ve insanlara din hakkında konuşmalar yapmaktadır. Bu konuşmalar çarpıtılarak polise ihbarda bulunulur. Rabia kendisine yöneltilen sorulara karşı bu kişi hakkında bilgiler verir. Bu esnada da onun hayatında nasıl bir yeri olduğundan bahseder. Rabia, kendine doğru yolu gösteren Hüseyin'in gerçek bir didar olduğundan, onun hayatına ışık tuttuğundan bahseder. Hüseyin'i elinde fener tutan biri olarak tasvir eder.

Gafiller romanında Müslüman bir aileye mensup olmasına rağmen dini hiçbir bilgiye sahip olmayan Tevfik kendini koca bir boşlukta hisseder. Bu boşluğu doldurmanın yolunu arayan Tevfik bir inanç arayışına girer. Bu inanç arayışı romanda şu şekilde yer alır:

Tevfik ise, nüfus kâğıdında İslam yazılı olduğu hâlde, Allah'ı aramak için nelere başvurmamış, kimlerden yardım ummamıştı. Ne garip tecellidir ki, sonunda aradığını bulabilmesi için yine bir Hristiyan vesile olmuş, o Allah'ı ve inancı Hristiyanlıkta bulduğunu sanırken, Bay Fransuva gerçek inanç ve imanın İslam'da olduğunu söylemekten, bir Hristiyan olduğu hâlde çekinmemişti. (s.69)

Tevfik'in ailesi Müslüman'dır. Ancak bu Müslümanlık evde hiçbir şekilde hissettirilmez. Tevfik'in babası din karşıtı bir adamdır. Manevi olan hiçbir şeyle ilgisi yoktur ve oğluna yaratıcıyla ilgili hiçbir bilgi vermez. Bunun yanında bu tip konuların evde konuşulmasına da izin vermez. Bu katı ortam içinde Tevfik bir arayışa girer. İlk olarak bir Hristiyan'dan İslâm dininin yüceliğini öğrenir. Bu Hristiyan Bay Fransuva'dır. Onunla yaptığı konuşmalar neticesinde Tevfik İslâm dinini araştırmaya yönelir. Bu romanda hidayete erdiren kişi aşık olunan karşı cins değil iyi bir dosttur. Hidayete vesile olma süreci şu şekilde romanda yer alır:

Tevfik ise, nüfus kâğıdında İslam yazılı olduğu hâlde, Allah'ı aramak için nelere başvurmamış, kimlerden yardım ummamıştı. Ne garip tecellidir ki, sonunda aradığını bulabilmesi için yine bir Hristiyan vesile olmuş, o Allah'ı ve inancı

Hristiyanlıkta bulduğunu sanırken, Bay Fransuva gerçek inanç ve imanın İslâm'da olduğunu söylemekten, bir Hristiyan olduğu hâlde çekinmemiştir. (s.69)

Romanımızın kahramanı yüceltilmiş bir tiptir. Tevfik dini hiç bir bilgiyi ailesinden öğrenememesine rağmen gerçek inanç olan İslâm'a kendi gayretiyle kavuşması onu üstün kılmaktadır. Nüfus kağıtında İslâm yazmasına rağmen kelime-i şahadet getirmeyi bile bilmez. Bu durum şu şekilde anlatılır:

Tevfik saf saf sordu yanındaki adama:

-Kelime-i şahadet nasıl getirilir?

Herkes birbirine baktı, şaşkınlık içinde. Yaşlı bir adam geldi yanlarına.

Tevfik'in diğer yanına oturdu. (s.76)

Tevfik'in hidayete ermesinin dostunun katkısı olduğu gibi rüyalarının da etkisi büyüktür. O gördüğü bir rüya ile Müslümanlığı kabul eder. Rüyada gördüğü kişi onu camiye yönlendirir. O da uyanınca rüyasında gördüğü camiye gider. Camideki insanlara çekinerek yaklaşır, onlardan yardım alarak gerçek bir Müslüman olmaya çalışır.

Ailesi de sözde Müslüman olan Tevfik, kendinde var olan değişimi onlara aktarırken korkar ve bu durumu şu sözlerle anlatır:

Bana kızarmısınız, darılır mısınız, yoksa üstüme yürüyüp dövme mi kalkarsınız, bilmiyorum anneciğim. Ama bundan sonra kiliseye değil, camiye gitmeye karar verdim. Müslüman olarak doğdum. Bu arada, benden çok sizin yanlışlarınız yüzünden, Hristiyan inancına yaklaştığım günlerim oldu. Ancak, Allah'a şükürler olsun, gerçeği gördüm ve buldum artık Müslüman olarak kalacağım ve inşallah böyle de öleceğim! (s.72)

Tevfik nasıl bir arayış içinde olduğundan ailesine bahseder. Bu arayış esnasında hangi yollara başvurduğunu da anlatır. O bu yolda Hristiyan bile olmuştur. Ancak bunun sorumlusu olarak ailesini görür. Müslüman olmalarına rağmen İslâm'dan bu kadar uzak olmaların anlam veremez.

Tevfik'in arayış içinde olduğu ve kendini bir boşlukta hissettiği dönemlerde evlilik dışı bir çocuğu olur. Din farklılıkları yüzünden de evlenemezler. Tevfik, Müslüman oluşunu sevdiği kız olan Eliza'ya şu şekilde anlatır: "-Biliyor musun Eliza, dedi yavaşça. Ben artık Hristiyan değilim. Kendi öz dinime döndüm. Müslüman oldum. Gönlüm isterdi ki, sen de Müslüman olasın. Oğlumuzu da arzu ettiğimiz gibi yetiştirelim." (s.90)

Tevfik'in İslâm'a yönelişi sırasında onu en çok eleştiren ablası Kevser olur. Fransa'da çıkan savaş nedeniyle Türkiye'ye dönmeye çalışırlar. Kevser Fransa'daki hayatını bırakıp Türkiye'ye gitmek istemez. Çünkü hayatının kısıtlanacağını düşünür. Başını kapatması istenecek diye çok endişelenir. Ancak Türkiye'ye kaçış yolunda uğradıkları Kutsal Topraklar'da Kevser'in duyguları değişir. Tevfik'in onlara yaşayarak gösterdiği İslâm dini yavaş yavaş onları da etkiler. Bu etkileşim şu şekildedir:

-Anne be, diye söylendi. Ne demek istediğini anlamıyor değilim ama, insan bazı şeylerden zevk almayı öğrendikten sonra, onların zorluklarına da katlanabilir gibime geliyor. Şu etrafımızdaki insanlara bak! Hepsi de bembeyaz giysiler içindeler. Dillerinden, saatlerdir Allah sözü düşmüyor ama, bundan dolayı hiç de yorgun bir hâlleri yok. Üstelik gittikçe daha da coşkulu sesleniyorlar, inandıkları Allah'a. Onlar da insan. Onlar da bu sıcakta yolculuğa katlanacaklarına, mallarına mal katmayı, eğlenmeyi, içmeyi ve hatta kusura bakma ama sevdikleriyle bir arada, hatta yatakta olmayı bilmezler miydi? Ama işte görüyorsun, Allah yolunda ne kadar da mutlular. Böyle bir sevinci biz niye tatmayalım ki? (s.205)

Bu duygu yoğunluğu ile Kevser'de diğer aile bireyleriyle birlikte hacı olur. Ailedeki bu değişim birdenbire olur. Böylelikle romanda tüm aile bireylerinin hidayete erdikleri görülür.

Müslüman olmaya karar veren bir diğer kişi de Mayk'tır. Mayk'ın Müslüman oluşu Tevfik'in ailesi kadar kolay olmaz. Oğlunun Müslüman olduğunu duyan baba, Mayk'ı komaya sokacak kadar döver. Ama buna rağmen Mayk yolundan dönmez ve Müslüman olur. Mayk'ın düşünceleri şu şekilde aktarılır:

-Acaba, diyordu. Hristiyanlıktan döndüğüm için bana bir şey derler mi?

Tevfik, hemen arkadaşına moral veriyor:

-Düşündüğün şeye bak, diyordu. Sen ki, Hristiyan'ken doğru yolu bulmuş,

İslam'ı seçmişsin; değil bir şey demek, el üstünde, baş üstünde tutarlar seni! (s.123)

İnançlı bir Hristiyan olan Mayk, Tevfik'le yaptığı sohbetler sonrasında araştırma yapmaya başlar ve aklına takılı olan soruların cevabını İslâm dininde bulur. Bu buluş ile Mayk artık Mahir adını alarak Müslüman olur. Tevfik'le birlikte Türkiye'ye kaçmayı düşünen Mahir dışlanmaktan endişe duyar. Mahir'de Tevfik sayesinde hidayete erenlerin arasında yer alır.

2.1.2.Başörtüsü Sorunu

Hidayet romanlarında kadınlar üzerinde büyük bir yoğunlaşma vardır. Sürekli olarak kadının iffetli, namuslu, tesettürlü olması gerektiği konusu üzerinde durulur. Örtü kadının iffetinin sembolü olarak görülür. Romanlarda hidayete erenler genellikle kadınlardır ve bu da erkek eliyle gerçekleşir.

İslâmi romanlarda hidayete erdirilecek kadın ne kadar modernleşmiş olarak tasvir edilse edilsin erkeklerle fazla yakınlaşmamış daha ayrıcalıklı kişiler olarak gösterilir ve sonrasında hidayete erdirilir.

Kadın kahramanların hidayete erişimi erkeklerden farklıdır. Onlar ne kadar namaz kılip, Allah'ı zikretseler, oruç tutsalar da başlarını örtmeden tam olarak hidayete ermiş sayılmazlar. Kadın kahraman ne zamanki başını örter o zaman tamamlanmış sayılır. Giyimın önemi şu şekilde anlatılır: "Giyim ile iktidar (güç) arasında da çok kuvvetli bir bağ mevcuttur. Ayrıca giyim, kişinin sınıfsal konumunun da bir göstergesidir. Kişi, giyimi ve imajı sayesinde toplumda tanınmış biri durumuna gelir."¹⁴⁵

Giyim, toplumda bu denli önem arz ederken verdiği mesajların önemi de o denli büyükmektedir.

İnanç unsuru olan örtünme siyasilere gözünde farklı algılanır ve şu şekilde yorumlanır:

Bazı yerlerde kadınlar, görüyorum ki, bir bez veya peştemal veya buna mümasil bir şeyler atarak yüzünü, gözünü örter ve yanından geçen erkeklere karşı ya arkasını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın mana ve medlûlü nedir? Efendiler, medeni bir millet anası, millet kızı bu garip şekle, bu vahşî vaziyete girer mi?¹⁴⁶

Açıklık medeniyet kapalılık ise vahşilik olarak tasvir edilir. Çoğu zaman da gericilik olarak anlaşılır. "Başı açık Türk kadınlarının, ülkedeki laik-antilaik kavgasından dine karşıt bir yerde konumlandıkları, dindarların değerlerini 'gericilik' diye tanımladıkları anlatılmaktadır."¹⁴⁷ Veli Uğur bu açıklamasıyla önemli bir noktaya vurgu yapmıştır. İslâmi romanlardaki başı açık kadınlar dine

¹⁴⁵ Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, 98.

¹⁴⁶ Gönül Pultar, *İslam ve Modernite (akt.)*, (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2007), 102.

¹⁴⁷ Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, 81.

karşı olarak gösterilir ve bu kişiler de örtülü insanları gerici olarak vasıflandırır. Bu yönüyle romanların kalıplaşmış tavırlara sahip olduklarını söyleyebiliriz.

İslâmi romanlarda örtünme kilit noktadır. Çoğu hikâyede inançsız yaşayan genç kız dinle tanışır, onu araştırır, benimser, namazını kılar ancak bunlara rağmen tam bir Müslüman olarak tasvir edilmez. Ne zaman ki genç kız örtünür işte o zaman gerçekten bir dönüm noktası yaşadığından ve hidayete erdiğinden şu şekilde bahsedilir.

Kadınlar bütün ibadetlerini yapsalar da örtünmezlerse bunun gerçek İslam olmadığı yorumu getirilir. Hidayet romanlarının tamamında, dini yeniden keşfeden kadınlar örtünürler. Yazarlar bu konuyu asla ihmal etmezler. Kimi zaman namaz kıldıkları da anlatılır ancak en çok başörtüsü üzerinde durulur.¹⁴⁸

Hidayet romanlarında başörtüsünün kadınlara çok yakıştığı, kadına yalın ve doğal bir güzellik kattığı vurgulanır. Başörtü bu romanlarda güzelleştiren, melekletiren bir obje olarak ortaya koyulur.

12 Eylül 1980 darbesi ile çıkarılan ve yaklaşık otuz bir yıl yürürlükte kalan "kamuda kılık kıyafet yönetmeliği" nedeniyle kadınlar kamu kurumlarında başörtüleriyle çalışmadı. Bu uygulama 1980-1990 yılları arasında ortaya konulan İslâmi romanlarda da işlenmiştir. Özellikle "*Öz Yurdunda Garipsin I-II*" romanlarında başörtü yasağı ana temayı oluşturmaktadır. Üniversite öğrencisi olan Meral'in başörtü yasağı ile olan eğitim mücadelesi bunun yanında Hacı olan babasıyla çatışmaları bu romanda anlatılmaktadır. İncelediğimiz romanlar arasında başörtü temasını ana konu olarak ele alan "*Öz Yurdunda Garipsin I-II*" romanlarıdır. Ancak tüm romanlarda az çok bu temaya yer verilmiştir.

Siyah Zambak ve Merve romanında Esra dinini yaymaya ve gerçek Müslüman'ın nasıl olması gerektiğini anlama çalışır. Kendisi çarşafı olan Esra, Müslüman olduklarını iddia eden ancak Allah'ın hiç bir emrini yerine getirmeyen kişiler tarafından yersiz suçlamalara maruz kalır. Sözde Müslümanların kapanma ve başörtü ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

-Benim kızım hakim. Boşver anne, başörtü, çarşafın altında neler var bilsen, kelepçelerle karşımıza getiriyorlar, diyor. Yavrum pek acıyor onlara...

-Suçları?

-Hırsızlık... Adam öldürmek... Zina... (s.193)

¹⁴⁸ a.e., 100.

Burada başörtü sanki suçluların kullandıkları bir kamuflaj malzemesi gibi gösterilmekte, manevi yanı yok sayılarak yaşanan bir kaç olayla tüm kapalı bayanlar zan altında bırakılmaktadır. Bu düşüncelerdeki gerçek amaç kendilerinin Müslüman olduklarını iddia etmelerine rağmen kapalı olmamalarıdır. Bir bakıma kendi eksikliklerini farklı düşüncelerle kapatmaya çalışırlar.

Boşluk romanında yine Müslüman olduklarını iddia eden ancak bu düşünceleri ile ilgili hiçbir icraatları olmayan ailelerden bahsedilmektedir. Bu ailelerin içinde yavaş yavaş uyanışlar başlar. İlk olarak yaşadığı çevreye karşı gelen ve İslâm'ı gerçek manada yaşamaya çalışan Tûba'nın başörtü ile ilgili düşünceleri şu şekildedir: "Oturup içini çeke çeke ağladı... Kapıyı açmamakta kararlıydı... Yine Gülten'i düşündü. 'Senin bana sevdirdiğin başörtüsünün, ne kadar da düşmanı varmış. Çıplaklığı medeniyet sayan kafalara bunu anlatamadım Gülten.'" (s.85)

Bir öğretmen olan Tûba'ya başını örtmesini tavsiye eden öğrencisidir. Bu öğrencisi ile yaptığı iç konuşmasında başörtülü olduğu için içinde bulunduğu durumun zorluğundan bahseder. Ailesi tarafından dışlanan Tûba, insanların çıplaklığı medeniyet saydığından rahatsızdır. Burada karşımıza medeniyet kavramı çıkmaktadır. İslâmiyet'i yaşayamayan Müslümanlar kendilerini medeniyetin arkasına saklarlar. Bu fikirler bize "yanlış batılılaşma" temasını hatırlatmaktadır. Aslında "yanlış batılılaşma" ile "sözde Müslümanlık"ın ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Medeniyet diye dinsiz hayatı benimseyen çoğu Müslüman kesim bu duruma düşmektedir. Allah'ın emirlerini eski adetler, bu emirleri yerine getirenleri de gerici olarak görürler.

İslâmi romanlarda başörtüye ayrı bir önem verilir. Romanlarda başörtü takan kişiler genellikle yüceltilir ve melek şeklinde tasvir edilir. Tûba için de durum şu şekildedir: "Başını önüne eğip geçmek istiyordu... Cihan karşısına çıkan yabancıyı önce tanımamıştı... Sonra hayretler içinde baktı... Yanılmıyordu. Tesettür içinde melekleşen kız, Tûba'dan başkası değildi." (s.83)

Cihan, Tûba'ya başörtüsünden dolayı eziyet edecektir. Ancak yine de Tûba onun gözüne güzel gelmektedir. Onun için bir melekten farksızdır.

Öz Yurdunda Garipsin I romanının konusunu genel olarak başörtü problemi oluşturur. Burada başörtü yasağının çıkmasıyla okullarına gidemeyen

öğrencilerin hem ailelerinden hem de okullarından gördükleri baskılardan şu şekilde bahsedilir.

Dekanınız olarak size tavsiyem hocalarımızın dediğine uyun. Onlar nasıl istiyorlarsa öyle yapın, dedi.

Ama hocam karar açık, başınızı açın demiyor ki, türbanla girin diyor. Biz de türbanla girmek istiyoruz. Okumak ve inançlarımıza göre giyinmek kanunlar ve anayasayla teminat altına alındığı söylenen hakkımız. Yoksa bu fakültede kanunlar geçerli değil mi? (s.31)

Başörtülü öğrenciler derslere girme haklarının olduğunu belirtmesine rağmen derslere alınmazlar. Başörtünün gericiliğin simgesi olarak görülmesi de romanlara şu şekilde konu edinilmektedir.

Yeterli eğitim ve öğretim görmemiş kişilerin başörtülü giyimi benimsemeleri hoş karşılanabilir, ancak üniversite düzeyine gelmiş kızların, eğitim görmüş kadınların başlarını örtmeleri laik cumhuriyet ilkelerine karşı çıkıp, dine dayalı devlet düzenini benimsediklerini gösterir, şeklindeki karar birçok dekana, üniversite hocasına dondurucu bir kutup kışında doğan sıcak bir temmuz güneşi oldu. (s.29)

Romandaki aydın kesime göre, cahil insanlar başörtüsü kullanabilir ancak eğitim görmüş insanların baş örtmeleri laikliğe karşı çıktıklarının göstergesidir. *Öz Yurdunda Garipsin I* romanında bunun doğru olmadığı başörtülü bayanların da eğitilmiş bireyler olabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde başörtünün nasıl aşığıldığı gösterilir.

Başörtüsü için öne sürülen suçlamalardan biri de siyasi amaçlı kullanıldığıdır. Yine aynı romanda bunun asılsız bir suçlamadan ibaret olduğu kanıtlanmaya çalışılır. İncelediğimiz romanların çoğunda öne sürülen düşünceler hadis ve ayetlerle kanıtlanmaya çalışılır. Bu romanda da başörtünün siyasi bir simge olmadığı tamamen inanç gereği kullanıldığı okura şu şekilde aktarılır:

Hiçbirinin siyasetle alakası yoktu. Onlar Müslüman'dı dinlerinin icabı ve Kur'an'daki Nur Suresi'nin otuz birinci ayetini, 'Mümin kadınlara söyle: 'Gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünenler hariç. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar, süslerini kimseye göstermesinler.' mealindeki hükmüne uyarak başlarını kapatıyorlar, Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmeye, onun hükmüne tâbi olmaya çalışıyorlardı. (s.44)

Öğrenciler başörtüsünü, sadece Allah'ın emri olduğu için kullandıklarını belirterek, bunu kanıtlamak için ayet ve hadislerden de yararlanırlar. Yukarıda

verilen paragrafta Nur Suresi'nin otuz birinci ayeti yer almaktadır. Bu ayet başörtülü öğrencilerin siyasi bir amaç taşımadığının göstergesidir. Romanda ortaya atılan fikirlerin doğruluğu ayet ve hadislerle de desteklenmeye şu şekilde çalışılır:

Türban başörtüsünün Fransızcasıydı. Bu da üniversite öğrencilerinin başlarını örtebilecekleri manasını taşıyordu. Fakat günler ne getirecek, uygulamalar nasıl yapılacak, alınan bu karar kâğıt üzerinde kalmaktan nasıl kurtarılacak ve başörtülü öğrencileri; ilerici (!), aydın (!), medeni (!), insan haklarına ve inançlarına saygılı (!) büyük (!) ilim adamlarının şerrinden, öfkesinden koruyabilecek miydi? (s.27)

-Bunun inatla bir alakası yok anne. Başını örtmek, örtünmek Allah'ın kesin emri. Cenabı Allah ayetinde, "Mümin kadınlara söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünenler hariç. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini kimseye göstermesinler." diyor. (s.68)

Başını Allah rızası için örten kadınlar gerici ve yobaz olarak görülür. Kadınların başlarını örtmeleri belirli bir toplum tarafından kabul edilemez. Bu yüzden başörtülü kadınlar toplumdaki soyutlanmaya çalışılır. Bugüne kadar belirli yerlere gelemeyen, iyi bir eğitim alamayan inançlı kişilerin bu haklara sahip olmalarını istemezler. Bu yüzden de onların ellerinden eğitim haklarını almak için büyük bir çaba sarf ederler. Bu çaba neticesinde örtülü bayanlar toplumda dışlanmaya başlanır. Müslüman bir toplumda yaşayan örtülü bayanlar sokakta taciz edilir. Amaçları sadece dinin gereğini yapmak olan başörtülü kadınların çektiği zulüm de romanda şu şekilde yer alır:

Çocuk,

-Vatan haini pis yobaz, diye bağırınca Meral artık sinirlerine hakim olamadı.

-Sus be ne bağırıyorsun? Kimsin ki başımda durmuş konuşuyorsun? Bu toprakları fethedenler, buralara kanlarını dökenler benim gibi giyinenlerin çocuklarıydı. (s.54)

Romanlarda bu tip olaylara yer vererek bu ülkenin asıl sahiplerinin gerçek Müslümanlar olduğu vurgulanır. Gerçek sahiplerin nasıl dışlandığı, kendi vatablarında nasıl ötelenildikleri gösterilir.

Öz Yurdunda Garipsin II de birinci kitapta olduğu gibi başörtü problemi devam eder. Burada insanların dışarıdan başörtülü kişileri nasıl algıladıklarına

açıklık getirilir. Meral, liseli bir kıza diş hekimliği fakültesinde okuduğunu söyleyince onun şaşkın bakışlarına maruz kalır. Meral, bu bakışların anlamını bilir. Başörtülü bir genç kıza bu eğitim fazla görülmektedir. Eğer biri eğitilmiş ise onun modern bir şekilde yani olabildiğince açık bir şekilde giyinmesi gerekir. Meral'in bu olay karşısındaki düşünceleri şu şekildedir:

Meral kızı çok iyi anlıyordu. Zavallı kız, birçok insan gibi o da başörtülü olmayı, okumamış olmanın, cahil, köylü olmanın emaresi, sembolü olarak biliyordu. Öyle işlenmiş öyle öğretilmişti. Şu körpe beynine yanlışlıklar, çirkinlikler kim bilir daha ne kadar zaman işlenmeye devam edilecekti... Körpecik beyinler daha ne kadar katranla sıvanacak, insanlar özünden koparılacak, kendinden uzaklaştırılacaktı. (s.213)

Meral'in başörtülü olduğunu gören lise öğrencisi onun diş hekimliğinde okuduğuna inanamaz. Çünkü ona başörtünün gericilere ait olduğu empoze edilmiştir. Bu düşünceler yaşanan toplumda insanların başörtüsüne karşı olan genel bakışının göstergesidir. İslâm dinin gereği olan kadının örtünmesi kendilerini modern olarak tanımlayan insanlar için ya gericiliğin sembolü ya da siyasi bir simgedir. *Öz Yurdunda Garipsin I ve II* romanları başörtü problemi etrafında oluşturulmuş ve bu konu ile ilgili düşüncelerin okura aktarılmaya çalışıldığı bir romandır.

Bize Nasıl Kıydınız romanında Rabia'nın başını örttüğü an şu şekilde yer alır:

Cemil de Rabia da yerlerine geçtiler...

El işi yapan Türkân hanım:

-Hoş geldin Rabia..

-Hoş bulduk..

-Üzerini değiştirsene, rahat çalışırsın.

-Çıkarttım ya?

-Böyle mi çalışacaksın?

-Evet artık başörtüm mezara kadar başımdan çıkmayacak, Allah'ın

izniyle.. (s.156)

Rabia artık tesettürlü genç bir kızdır. O doğru yolu ararken birçok zorlu sınavdan geçer ancak neticede başarılı olur. Rabia başını örterek hidayete erişimin son halkasını tamamlamış olur.

2.1.3. Cihat

Müslümanlarda var olan cihat arzusu zaman zaman farklı şekillerde kendini gösterir. Hz. Muhammet (S.A.V) zamanında zorunlu olarak savaşarak yapılmıştır. Bu durum Osmanlı zamanında da aynı şekilde kendini göstermiştir. Savaşarak alınan yerlere İslâm dini tanıtılmıştır. Zamanımızda bu durum kalem gücüyle gerçekleştirilmeye çalışılır. Yazıyla ihtiyacı olan kişiler bilgilendirilmeye, yanlış inançta olan kişiler ise İslâm'a yönlendirilmeye çalışılır. İslâmi romanlarda ağırlıklı olarak bu durum görülmektedir. Bu temayı yani cihat arzusunu İslâmi romanların yazılış amacı olarak görebiliriz. Çoğu İslâmi roman yazarı da bu durumu aynı şekilde açıklar. Onlar için roman yazmak bir araçtır. Herhangi bir sanatsal kaygı gütmeyiz. Gerçek amaç romanın araç olarak kullanılarak İslâm'ın yaygınlaşmasını sağlamaktır. Romanların yazılış amacını oluşturan "cihat" anlayışı romanların içeriğinde de şu şekilde yer alır.

Alternatif bir üretim olarak var olan ve adına 'hidayet romanları' denen romanlarda görülen tek-tipleştirmeler hep bir dayatmayı gerekli kılıyor. Temel sorun İslam'ın üstün olduğu fikrini herkese kabul ettirmek. bir bakıma ulaşılmayan yazı yoluyla elde etmek. Farklı bir okumayla 'cihad arzusu'nun tatmin olmasıdır.¹⁴⁹

Üç Deniz Ötesi romanında dinin çiğnendiği yerde cihadın yapılması gerektiği şu şekilde belirtilir.

Müslüman, dini, sadece mescitlerde alnını secdeye koyup toplu halde namaz kılmaktan ibaret sayabilmek gafletine düşeliberi, Allah'ın hukukunun çiğnenmesine gözyummuş, kulluk görevini yerine getirmemiştir. Hal böyleyken, 'Din Allah'ın oluncaya kadar cihad ediniz,' düsturunu kim icra edecek?... (s.77)

Buna ek olarak kula kulluktan kaçınılması gerektiğinden bahsedilerek bunun olduğu yerde yine cihadın gerekli olduğu şu şekilde söylenir.

Kur'an-ı Kerim'de: 'Andolsun ki biz her kavme: 'Allah'a ibadet edin, tağut'a kulluktan kaçın' diye (tebligat yapması için) bir peygamber göndermişizdir.' buyurulmaktadır. İnsanlar 'KUL olma' hususunda istisnasız uyarılmışlardır. 'İman edenler, Allah yolunda cihad ederler, küfredenler ise tağut yolunda savaşır' Ayet-i Kerimesinde beyan buyurulduğu gibi, insanlar 'Ya Allah'a ibadet edecek veya tağut'a kul olacaktır.' Bu iki yolun dışında üçüncü bir altarnetif yoktur. (s.76)

¹⁴⁹ Ahmet Sait Akçay, *Bellekteki Huriler*, (İstanbul: Selis Kitaplar, 2006), 9.

Bu görüşleri savunan ve çevresindekilere anlatmaya çalışan Sovyet Rusya baskısında yaşayan Müslüman Mansur'dur. Bu konuşmaların sonrasında tutuklanmaya çalışılırken polisler tarafından öldürülür.

Ömrün geçici olduğundan ve Allah'ın kullarından beklentileri olduğundan bahsedilir. Bu durum romanda şu şekilde yer alır:

-Allah' a karşı gelmenin adı mıdır eğlenmek? "Vakit geçiriyorum" demek. Bunlar ne ayıp kelimeler. İslâm dini bizden hizmet bekliyor, biz vaktimizi nereye vereceğimizi bilemiyoruz. Baba oğula bir bağ vermiş, oğul babaya bir dal üzüm vermemiş. Aynen o misâl. Allah (cc.) bize çok hizmetler verdi. Biz ise ona vereceğimiz ömrü ıvır zıvırla bitiriyoruz. (s.81)

Allah'ın bize verdiklerinin karşılığını vermemiz gerektiği vurgulanır. Bu da sadece ibadetlerimizi yerine getirerek değil bunları başka insanlara da aktararak olabileceği anlatılır. Bu da cihatla mümkündür. Eskiden savaşla yapılan cihadın bugün ise edebiyatla, hitapla olabileceği vurgulanır. Bugünün cihad aracı olarak roman vardır.

2.1.4. Hicret

Peygamber Efendimiz zamanında Mekke'de Müslümanlara yapılan eziyet neticesinde Medine'ye hicret edilir. Bir yerden başka bir yere gitmek anlamında olan hicret kelimesi bu olayla bütünleşmiştir. Hicret, denildiğinde akla ilk gelen Müslümanların uğradıkları zulümden kaçışlarıdır. İncelediğimiz romanların bazılarında bu tema işlenerek Peygamber Efendimizin sünneti hatırlatılmakta ve Müslümanlar için de bir kaçış yolu olarak okura sunulmaktadır.

Senatör'ün Kızı romanının başkahramanı olan Ebru, gerçek imana kavuştuktan sonra her yönüyle daha iyi bir Müslüman olabilmek için ailesinin evinden, yine Müslümanlığına inandığı Gürkan'ın evine gider. Ve bu durumu kendi için bir hicret olarak görür. Ve şu şekilde anlatılır:

-Hicret uğruna kâfir insanların yaşadığı evini terk eden beni, bir muhacir olarak aranızda kabul eder misiniz?

Gürkan yaş dolu gözlerini saklamadı:

-Evet, evet, sayın senatörün kızı, seni eskiden beri müslüman fakat yeni mümin olan bu eve Allah'ın göndermiş olduğu mübarek bir ışık, bir muhacir olarak kabul ederim. (s.271)

Gürkan, hicret ederek gelen Ebru'yu evine kabul eder. Her şeyin İslâmi yaşama uygun olması için de evlenirler. Bu olayda Ebru; ensar, Gürkan ise muhacir konumundadır.

Boşluk'da Cihan, işlediği bir suçun cezasını hapiste çektikten sonra çıkar ve altı ay bir kasabaya sürgün olarak gönderilir. Yaşadığı çevrede günahların pençesinde kıvranan ve bu durumdan istese de kurtulamayan Cihan için bu sürgün bir hicret olur. Cihan'ın duyguları şu şekildedir:

Şahin bir şeyler anlamayınca soruların şekli değişti...

'Biz şimdi nereye gidiyoruz?'

'Sürgüne.'

'Sürgün ne demek?'

Gülümsedi:

'Kovulmak...'(s.159)

Cihan, gittiği yerin onun için hicret yeri olduğunu bilmez. Ancak orada geçirdiği kısa bir sürede gerçek yaratıcı olan Allah'ı bulur. Cihan için bu durum yeni bir doğuş anlamına gelir. Bu olaylar "Tebdili mekânda ferahlık vardır." hadisini de okura hatırlatmaktadır. Yazar bu yönüyle de okura mesaj vererek yol göstermek ister. İçinde bulunulan kötü durumdan kurtulmanın ilk şartı olarak o zararlı mekânı terk etmeyi görür.

Üç Deniz Ötesi romanında Sovyet baskısında hayatını sürdürmeye çalışan Enes, namaz kılarken Peter tarafından görülür ve Sibirya'ya sürgüne gönderilir. İki sene hapisten sonra evine dönen Enes, bulduğu ilk fırsatta Amerika'ya kaçar. Kaçma süreci romanda şu şekilde yer alır:

Amerika sığınma hakkını olumlu karşıladı. Enes, hür dünyaya kavuşmuştu.

Artık ufuklarda, hevenk hevenk uçuşan bir gönlü vardı...

Birkaç gündür, değişik bulduğu hayata, kolaylıkla uyum sağlayamadı.

Gazeteciler, binbir soru, üst üste basın toplantıları, zihnen ve bedenen yorgun günler geçirdi. (s.211)

Enes'in kaçış amacı dinini özgürce yaşayabileceği ve düşüncelerini istediği şekilde ifade edebileceği bir yere gitmekti. Bu kaçış da Enes'in hicreti olur. Onun hicretini eşi Sonya'nın ve sonrasında oğulları Mansur'un hicreti takip eder. Bu romandaki hicret hikâyesi Peygamber Efendimizin hicretine en yakın olandır. Sovyet Rusya'da yaşayan Enes ve ailesi Müslüman oldukları için eziyet

görürler. Allah adını ağızlarına alamaz, namazlarını gizli bir şekilde bile kılamazlar. Bu denli baskının altında inançlarını yaşamaya çalışan aile kaçış yollarını arar ve teker teker yurt dışına hicret ederler. Burada ibadet etmenin keyfini ve rahatlığını yaşayan aile kaçmayı başarabildikleri için de kendilerini çok şanslı hissederler. Bu durum şu şekildedir:

Enes, bugün karşılaştığı arkadaşlarından, üzücü fısıltılar duydu. Kendisine yakın çevreler sıkı sıkı tembihatta bulunmuşlardı.

-Ağasın, seni dinler. Mansur'a sahip ol.

-Düpedüz canıyla kumar oynamakta.

-Sadece canıyla olsa gam yemem. Bütün yakınlarına da zararı dokunur.

-Ya hicret ya da kıyam, diyormuş. Aramızdan kadı ve imam seçelim diyormuş. (s.67)

Romanda hicret yapanlardan önce bunun gerekliliği bir roman kahramanına söylenir. Romanda direkt olarak hicret kelimesi geçer. İnançlarını özgür bir şekilde yaşamak isteyen Enes bulduğu ilk fırsatta Rusya'dan kaçır. Onun gibi Müslüman olan Sofya'da ilk fırsatta ülkeyi terk eder. Bu kaçış onlar için bir kurtuluş olur.

2.1.5. Allah'ın Birliği

İslâmi romanların çoğunda hidayete erme teması yer almaktadır. Bu temanın gerçekleşebilmesi için de romanlarda Allah'ın varlığı ve birliği kanıtlanmaya çalışılır. Böylelikle hem romandaki kahraman hem de okuyucunun hidayete ermesi amaçlanır. Bu amaç doğrultusunda sözde müslüman olup varlığın sebebini tabiatta arayanlarla gerçek iman sahipleri karşı karşıya getirilerek asıl yaratıcının Allah olduğu gösterilir. İncelediğimiz tüm romanlarda Allah'ın varlığına ve tekliğine dair deliller sunulmuştur. Romanlarda bu temanın üzerinde durulmasının bir diğer nedeni olarak da "Ben gizli bir hazineydim bilinmek istedim." hadis-i kutsisi görülebilir. Müslüman olan ve İslâmiyet'i yayma amacı güden yazarlar bir bakıma bu yazılarıyla Allah'ın emrini yerine getirmiş olurlar. Bu amaçla da her fırsatta Allah'ın birliğinden, yüceliğinden, gücünden, merhametinden v.b sıfatlarından bahsedilerek bu görevlerini yerine getirmişlerdir

diyebiliriz. Yazarlar en basitten en karmaşığa verdikleri örneklerle okurun aklında soru işaretleri oluşturur ve onu düşünmeye sevk eder.

Senatör'ün Kızı romanında Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan insanlara bunu kanıtlamak için şu cümleler kullanılır:

Konuşmaya ve işitmeyi bilmeyen dili ve kulağı yapamaz. Kokuyu bilmeyen burnu, görmeyi bilmeyen gözü ve ışığı yaratamaz.

İnsanın kalbini, midesini, böbreklerini, ciğerini, bağırsaklarını, dişilik ve erkeklik organlarını, boşaltma ve üreme sistemlerini bir bir sayıp dökmenin manası yok. Daha henüz tam anlamıyla sırrına vakıf olmadığımız insan denen harikayı kendi kendine oldu demekle izah etmiş mi olacağız.

Bütün medeniyetleri, bütün ilimleri ve çağımızın makina ve bilgisayarlarını yapan insan zekasına ne diyeceğiz, hangi tesadüf böyle bir sorumluluğun altından kalkabilir? (s.171)

Bu anlatımla yaşamda her şeyin bir düzen içinde varlığını devam ettirdiğine ve bunların hiçbirinin tesadüf olmadığına dikkat çekilir. Hiçbir şeyin tesadüf eseri oluşamayacağına dikkat çeken yazar, az bir gayretle gerçek yaratıcı olan Allah'ın bulunabileceğini anlatır.

İncelediğimiz romanların bir kısmında Allah'ın varlığı ve birliği bir kişi tarafından anlatılır ve bunun neticesinde hidayete erenler olur. Bazı romanlarda ise bir anlatıcı bulunmamasına rağmen kişi kendi düşünceleriyle ve arayışıyla bu oluşumu tamamlayarak hidayete erer. *Boşluk* romanındaki başkahraman Cihan, bu şekilde Allah'ın varlığına ve birliğine inanarak hidayete erer.

Boşluk'da kendi çabalarıyla Allah'ı bulan ve onun birliğini baktığı her şeyde gören Cihan duygularını şu şekilde dile getirir:

Güneş niçin akşamları sır olup gider? Şafak vakti erişip, karanlıkları kovmak için mi? Dünya niçin güneşin etrafında dönüp durur? Mevsimleri değiştirmek için mi? Ay niçin dünyanın etrafında pervanedir? Gece ile gündüzü değiştirmek için mi? Yıldızlar niçin semada dolaşır? Gökyüzünü süslemek için mi? Bütün bu nizam ve hareketler varlığın devamı için değil mi? Ona uygun olarak kurulup bırakılmamış mı? Gök ve yerde olan ne varsa, o ilahi kuvvetin emrinde ve onun varlığını sergilemek için değil mi? (s.158)

Gece ve gündüzün oluşumu, mevsimlerin değişimi, yıldızların gökyüzünde duruşu, gök ve yerde her ne varsa hepsinin ilâhi kuvveti ve onun tekliğini gösterdiğini dile getirir. Bu anlatımla herkesin gerçek yaratıcıyı kolaylıkla

bulabileceğine dikkat çekilir. İncelenen romanların çoğunda olduğu gibi burada da okuyucuya doğru yolu bulabileceği mesajı verilir.

Bize Nasıl Kıydınız romanında yaratılışın bir gayesi olduğundan ve her şeyin bir amaca hizmet ettiğinden bahsedilir. Bunun yanında dünyevi her şeyin geçici olduğu vurgulanarak gerçek mutluluğun yolları şöyle gösterilir:

Şöyle bir düşünün. Bu dünyada ne kadar kalacaksınız? Ve şu dünyaya niçin geldiniz?. Yemek için mi?.. Hayvan da yiyor. Sırf çalışmak için mi?.. Hayvan da çalışıyor.. Cinsellik için mi, Sanat için mi?.. Her hayvan özünden sanatkârdır. Üstelik o hayvanın yaptığını insan asla yapamaz. Meselâ Arı bal yapar. Ayrı ayrı çiçeklerden mükemmel ayarlanmış, vitamini, rengi ve kokusu karışmadan mükemmel ayarlar. İnsanların yapamayacağı bir sanat sunar.. İnek, yine ayrı ayrı renklerde ayrı ayrı kokularda ot yer tadını tuzunu birbirine karıştırmadan, süt icad eder.. Ne güzel sanat... Ve de ne güzel makina?.. Örümcek: Sanki ince tıgı var elinde.. Santim santim, milim milim, üstelik avını yakalayacak özellikte... Tavuk yine ayrı ayrı otlardan, ayrı ayrı yemlerden gıdalı yumurta yapar. Hem de inci inci işlenmiş gözeneklerinde ayrı bir bilim dalı... Sarısı da beyazı da bilim dünyasını asırlardır meşgul etmiş... Saymakla bitmez kardeşlerim... Kısacası insan ne sanat için ne de yemek için yaratılmıştır. Yemek de sanat da gerçek gayeye gelişin birer delilleridir.. Fakat biz ne yapıyoruz?.. Delilleri, sebep yerine koyuyoruz... Biz Müslümanız müslüman... Nasıl müslüman anlayamadım.. Allahı sevmeyen, Allahı beğenmeyen, bilmediği İslâmı ima yoluyla küçük gören bir insan nasıl Müslümandır? (s.191)

Burada Allah'ın varlığına delil olan şeylerin sebep olarak görülmesinden bahseder. Aslında dünyadaki her şey bir denge üzerinde vardır. Bu denge de kendi başına var olabilecek bir şey değildir. İşte bu denge bile Allah'ın varlığına tek başına bir kanıttır. Müslümanların ise inandıkları dine, tek ilâh olan Allah'a sınımsız bağlanmaları gerektiğini vurgular. Müslüman'ım deyip, Müslümanları yobazlıkla, gericilikle suçlayanların oluşturdukları tezattan bahsedilir.

Üç Deniz Ötesi romanında varoluşun kaynağından bahsedilir. Böylelikle inançsız insanlara Allah'ın varlığı kanıtlanmaya şu şekilde çalışılır:

Yaşamak sadece millet olmak, yeryüzünü fesada boğup kan dökmek olmamalı. Hele yaratılanların hayatına son verebilmek için ilim yapmak... Atomu Hidrojeni, insanlığın ve bütün mahlukatın mahvı için icad etmek. Var oluşu akıllara durgunluk verecek harikaları, yahut tedavisinde bile acze düştüğümüz organların yaratılışını bir tesadüfe bağlamak. Benim merakımda bunlar tütmekteyken, sen halâ gözlerimin içine kahreden bir şüpheyile bakmaktasın... (s.25)

Dünyanın diğeri bir deyişle var olan hiçbir şeyin tesadüfi bir şekilde ortaya çıkmadığı anlatılmaya çalışılır. Tesadüf olarak düşünölen olayların gerçek yaratıcının eliyle gerçekleştiğı vurgulanır. Böylece Allah'ın varlığı ve birliğı inançsız inanlara kanıtlanır. Evrim teorisinin geçersizliğı de şu şekilde açıklanır:

Tesadüfler bir insanı, bir böceğı, bir balığı, bir kuşu yapabilir mi? Tesadüf, insanın kalıbını yapabilse bile, iç aksamını, bütün organlarını yerli yerince koyup, hayat verebilir mi, düşündürebilir mi, yürütebilir mi, görmesini sağlayıp, acıyı tatlıyı neşeyi ıstırabı, tattırabilir mi ona?..

Bırakın tesadüfü, Kainat gücünü birleştirse bir insan yaratabilir mi? (s.131)

Allah'ın varlığı okura gösterilmeye çalışılırken evrim teorisinin gerçek dışılığında ortaya koyulur. Dünyadaki hiçbir şeyin tesadüf sonucu oluşamayacağı vurgulanır.

Siyah Zambak ve Merve romanında Allah'ın varlığı inançsızlara anlatılmaya çalışılırken onun için hissedilen ilâhi duygular da şu şekilde verilir:

Ne güzel... ne güzel... İlâhi kitabımız önce dünyaya ışık tutuyor, sonra âhirete ışık tutacak...

Rabbimizin emrettiğı biçimde kulluk yapmak isteğı kıpırdanmış, derken şahlanmış Esrâ'nın ruhunu ve bedenini kaplamıştı. İstiğfar ve tevbeyle günahlarını çıkarıp atmaya çalışıyordu. (s.61)

Hidayete eren Turgay Bey'in yaratıcıyı buluşu ve bu durum karşısındaki ilâhi hisleri şu şekilde anlatılır:

Asla yalnız değildirler. Âlemleri dolduran canlılar, cansızlar, kendisi, karısı, sevgili Ahmed'i hep o ezeli ve ebedi koruyucunun himayesindeydi. Varlığını hayal meyal bilip hiç yönelmediğı Rabbisine içini döktü.

Her insan Allah'a muhtaçtı. Yegâne yaşama devam etme gücü bundaydı. Hayatta insanı kuvvetli kılan bu duyguydu.. Ummadığı bir vakitte ızdırabı ve tabiat, ona ilham kaynağı olmuş, ruhunu temizliyordu. (s.153)

Her insan Allah'a muhtaçtır ve yaşama devam etme gücü de onun varlığından gelmektedir. Allah'ın varlığını buluş insanın ruhunu temizlemektedir. Turgay Bey'de oğlunu kaybettiğinde hayata Allah'ın varlığıyla bağlanır.

Gafiller romanında yaşamı doğanın bir sonucu olarak kavrayan insanlara açıklamalarda bulunulur. Yaratıcı olarak kabul edilen doğanın da Allah tarafından yaratıldığı vurgulanır. Burada da evrim teorisi şu şekilde çürütölmeye çalışılır:

-Ağaçlar, çiçekler, kuşlar... Gördüğün her şeyi Allah yaratmıştır. Doğa denilen da Allah'ın yarattığı şeylerde olan düzendir. Örneğin; güneş doğudan doğar, batıdan batar. Güneş doğunca gündüz olur, batınca da gece. Ay doğar, gökyüzü yıldızlarla kaplanır, ıslık ıslık olur. Bütün bunları, hep Allah yapar. Allah, kuru toprağı yeşertmek istese, gökyüzü bulutlanır, bol bol meyve verir. Bunların hepsi, Allah'ın doğaya bağışladığı nimetlerdir. (s.9)

Yine bu romanda Tevfik tarafından aranan bir yaratıcı vardır. O Müslüman olan ancak değilmiş gibi yaşayan bir ailede büyür. Buna rağmen hayatında bir eksiklik olduğunu hisseder ve kendi çabasıyla bir yaratıcının varlığını kabul eder. Ancak bu yaratıcıyı bulurken çeşitli yollardan geçer. Önce Hıristiyan olur. Bu dindeki eksiklikler ruhunu rahatsız eder. Araştırmalarına okuyarak devam eden Tevfik, gerçek yaratıcı olan Allah'ı ve hak din olan İslâm'ı şöyle bulur:

Tevfik ise Allah'a kulluk etmek isterken bütün şek ve şüphelerden kurtulmak istiyordu. İslâmiyet hakkında okumuş olduğu kitaplarda anlatılan Allah mefhumu akla daha yatkın geliyordu. Birdi, eşi yoktu, yaratılmamıştı, her şeyi yaratan O'ydu. (s.60)

Allah'ın varlığının, birliğinin okur tarafından kavranabilmesi ve okurun tam manasıyla iman edebilmesi için bu bilgiler sıklıkla vurgulanır.

2.1.6. İmtihan Dünyası

Bir Müslüman için dünya, geçici bir mekândır. Bu dünyanın varlığı diğer dünyaya yani ahirete hazırlık içindir. Sınavların verildiği bu dünya bir Müslüman'ın gözünde imtihan yerinden ibarettir. İncelediğimiz romanlarda yaşadığımız dünya bu yönüyle de ele alınarak işlenmiştir. Roman kahramanlarının bazıları gerçek manada bir Müslüman'dır ve sonrasında sınava tabi tutulmuştur. Bazıları da verdiği mücadele neticesinde arzularının emrinde yaşadığı hayattan kurtularak imtihanını tamamlamış olur. *Zehirli Oklar* romanı inançlı bir şekilde hayatını sürdüren, kendini Allah'a adayan, her fırsatta dinin yaymaya çalışan bir Müslüman'ın nefsiyle verdiği mücadeleyi işler.

Zehirli Oklar romanında olaylar tamamıyla bir imtihan üzerine kuruludur. Yahya Hoca bir kızla sözlü olmasına rağmen atandığı köyde başka bir kıza aşık olur ve bu aşkın pençesinden bir tülü kurtulamaz. Bu durum şu şekilde romanda yer alır:

Yahya Hoca, Rabialar'ın evinden her ayrılışında: "Bir daha gelmiyeceğim bu eve. Eğer gelmek mecburiyetinde kalırsam yüzümü kaldırıp bakmıyacağım," diye geçirirdi içinden.

"Acaba irtibatı kessem halk ne söyler? Ya Kerim Amca neye yorumlar? Rabia'nın durumu nasıl olur acaba? Keşke gelmez olaydım şu köye, gitmez olaydım şu eve. Ama senin elinde mi bu? Sen mi tayin ediyorsun bunu? İşte sana bir imtihan ortamı, kazan kazanabilirsen."

"Yarabbi! Kaldıramıyacağım, gücümün yetmiyeceği şeylerle beni imtihana tabi tutma! Ben zayıf, aciz bir kulum!" (s.69)

Yahya Hoca bulunduğu durumun farkındadır. Keşkelerle günlerini geçirip her defasında kızın evine gitmeyeceğine dair kendine sözler verir. Ancak bu sözler hiçbir zaman tutulamaz. Kendisi bunun bir imtihan olduğunu bilir ve kazanamayacağını düşünür. Yahya Hoca'nın düşünceleri romanda şu şekilde yer alır:

Yahya Hoca'nın içinden ikinci bir ses:

"İradem elimden alınmış gibi bir halim var. İradem o kadar zayıflamış ki, zeytin gözleri görmeden, tatlı sözleri duymadan yapamıyorum. Ah! Ne zor bir an. Ne yapıp ne edeceğimi bilemiyorum. İstifamı etsem şu öğretmenlikten bilmem ki... Belki o zaman Rabia'dan uzak kalınca bu zor durumdan kurtulurum. Fakat ben yıllarca Allah'ın dinine hizmet etmek için, İslâm'ı tebliğ etmek amacı ile okudum. Böyle bir şeyi düşünmek bile mantıksız. Ne içinden çıkılmaz bir durum. Allah'ım sen bir yol göster!"

Yahya Hoca bu düşüncelerden sonra tayininin bir başka yere çıkması için dua edecekti. Fakat Rabia'dan ayrı kalma düşüncesi böyle dua etmekten alıkoydu kendisini. (s.80)

Yahya Hoca içinde bulunduğu durumun farkındadır ancak bu durumdan kurtulmanın yolu olarak başka bir yere tayin edilmeyi görür ancak bununla ilgili dua etmeye cesaret edemez. İradesinin bu denli zayıf oluşu onu bile şaşırır. Yaşadığı yasak duyguların tüm ruhunu kapladığı Yahya Hoca, haram bir bakışın ceremesini çekmektedir.

Müdür Bey'le aralarında geçen münakaşa nedeniyle sürgün olarak yakın bir köye gönderilmesiyle daha fazla günah işlemekten kurtulan Yahya Hoca'nın bu konuyla ilgili imtihanı bitmiş olur. Bu olayla da yazar her şerde bir hayır olduğunu okura göstermek ister.

Bu romanda dünyanın insanların sınava tabi tutulduğu bir yer olmasına dikkat çekilir ve bu durum ayetlerle desteklenir. Ayet şu şekilde romanda yer alır:

"Ey Mü'minler! (İtaatkârı asi olandan ayırt etmek için) sizi biraz açlık, biraz da mallardan yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Ey Habibim! Sabredenlere (lütuf ve ihsanlarımı) kendilerine müjdele." (s.128)

İslâmi romanlarda verilmek istenen mesajlar sürekli olarak ayet ve hadislerle desteklenir. Bu yöntem verilen mesajın doğruluğunu ve inandırıcılığını arttırmak için önemlidir.

Senatör'ün Kızı romanındaki karakterlerden biri olan Gürkan, hayat hakkındaki düşüncelerini şu şekilde açıklar:

-Sizin için ve sizi arzu eden duygularım için inancımın vazgeçemem.

Ebru, ben Allah'a inanıyorum yeniden dirilmeye ve ebedi hayata inanıyorum. Yaptığım hareketleri mükâfat veya ceza göreceğine inanıyorum. Mezarlığın altı ödümü patlatıyor. Siz hep dışına bakıyorsunuz. Bense içine ta derinliklerine. Çünkü, bana göre mezar ölümsüzlüğe açılan bir kapı. Ben, Allah'tan korkuyorum ve utanıyorum. Onun koyduğu yasakları çiğnemek dünyada işlenebilecek en büyük suçlardan biri bana göre. Anlıyor musunuz? (s.23)

Gürkan, başka insanları mutlu edebilmek için inancından vazgeçemeyeceğini, bu dünyadan başka bir dünyanın varlığından bahsederek Allah'ın koyduğu yasakları çiğnemenin büyük suçlardan olduğunu söyler. Gürkan içinde bulunduğu imtihanı başarıyla atlattığına çalışır.

Romanda hidayete erdiren kişi olan Ata, Ebru'ya aşıktır. Ebru, Ata'yı elde edebilmek onunla birlikte olabilmek için elinden geleni yapar. Ancak Ata bu yaklaşımı engellemeye çalışır. Çünkü bu istekler nefsidir. Ata ise nefsinin değil dininin gereklerini yapmaya çalışan bir gençtir. Ata, Ebru'ya durumu şu şekilde açıklar: "Ebru, sizi sizin teklif ettiğiniz şekilde, nefis olarak arzu ediyorum hem de şiddetle. Kalbimdeki Allah inancıyla da reddediyorum, hem de nefretle. Bunun nasıl birşey olduğunu anlayabilmeniz için Allah'a iman ne olduğunu öğrenmeniz gerekir." (s.66)

Ata, Ebru'nun kendini anlamayacağını bilir. Bunun için Ebru'nun inanıyor olması gerekir. İşte bu süreç Ata için de Ebru için de birer imtihandır. Ata'nın yardımıyla bu imtihan başarıyla sonuçlanır. Gençler günaha bulaşmadıkları gibi Ebru'nun da hidayete ermesine vesile olurlar.

Sosyal hayatta normal olarak kabul edilen ve önemli olarak görülen pek çok şeyin aslında insanı kendinden uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramadığı savunulur. Romanda bu konuyla ilgili şöyle bir bölüm vardır:

Herşeyin esası olan bir kuvvetin etkisine girilince korkulacak ne olabilirdi ki? Para, eğlence, politika, spor, müzik hatta eğitim gibi, günümüz toplumunda önemli sayılan değerlerin peşinden koşmak demek, insanın kendi kendisine artık bir daha ulaşamaması demektir. İnsanın hayatında bunlardan daha önemli, daha temel olması gereken sadece Allah'tır. (s.93)

Dünyevi zevklerin insanları kendinden ve Allah'tan uzaklaştırdığı burada vurgulanır. Bunu engellemek için bu tip oluşumların içine girmemek gerekir. Yoksa geri dönmek oldukça zor olacaktır.

Siyah Zambak ve Merve romanında en büyük imtihanını Azrâ yaşar. O yaşadığı hayatı nefsi uğruna heba eder. Azrâ içinde bulunduğu durumu şu sözleriyle anlatır:

-Haklısın. Ömrüm cabaya harcanıyor. İtiraf edeyim ki oğlum sağ iken de dinden sıyrılmış yaşamda asla tam mutlu değildim. Her sahip olduğum şeye bir hiçlik girdi. Senelerimi biçâre, gezinerek âvare geçirdim, kalabalıklarda yalnızlık çektim "sesi gittikçe acılaşıyordu" kısaca katettiğim yanlış yolların mahzun bakıcısıyım. Amerika'dayken ruhumu doyurmak için en meşhur yazarları, okudum. Klâsik Türk ve Batı müziklerini saatlerce dinledim. Oskar kazanmış filmleri, ağır tiyatro eserlerini seyrettim. Dünya hayatına girdikçe battım, daldıkça şaşırdım, asabileştim. İki kız kardeş... Ben kendini bilmez bir psikopat, sen ise gönlü tıka basa huzur dolu bir mü'minesin. (s.187)

Dinden sıyrılmış bir şekilde sürdürdüğü hayattan asla zevk alamayan Azrâ, karşı karşıya kaldığı sınavda başarısız olduğunu düşünür. Azrâ burada tüm dünyevi zevklerden bahseder. Ancak bunların hiçbiri Azrâ için bir mana ifade etmemiştir. Daima içinde bir boşluk ve pişmanlık taşımıştır. Ama buna rağmen içinde bulunduğu hayatın ışıltısından uzak duramamıştır. Yıllar sonra ölüm döşeğindeyken hissettiklerini ve pişmanlıklarını anlatır. İmtihan dünyasında süreçte başarılı olamayan Azrâ son zamanlarında tövbe ederek temizlenmeye çalışır.

Boşluk'da yer alan kahramanlardan biri olan İsmet, intikam hissiyle sürekli olarak imtihan halindedir. İntikam hissi şu şekilde romanda yer alır:

İsmet, yenilgilerin zehrini yudumluyordu. Bütün ümitleri sonbahar yaprakları gibi ayaklarının dibine dökülmüştü. Her geçen gün o gevrek yaprakları biraz daha külleştirip rüzgârın önüne kattı. Daha on sekiz yaşını yeni ikmal etmişti.

Olaylar zinciri onu yıpratmış, hırpalamıştı. Günlerdir amcasının evine kapanıp kalmıştı. Düşünceye daldıkça karanlık bakışları intikam pırıltıları boşaltıyordu. (s.38)

Çoğu imtihanında başarısızlığa uğrayan İsmet bu uğurda hayatın anlamından uzaklaşır. Hayatını Cihan'dan intikam almaya adanmış İsmet için başka önemli hiçbir şey yoktur. Bu uğurda hayatın anlamını unutan İsmet kısır bir döngü içinde harap olur. İsmet romanın sonunda intikam duygusundan vazgeçer. Bu duygu ile yıllardır iniş çıkışlarla sürdürdüğü hayatını artık düzene koyar. Allah'ın varlığına ve İslâm dinine yönelir. Bu yöneliş de Cihan sayesinde olur.

Bize Nasıl Kıydınız' da Rabia facialar yaşayarak hayatına devam etmeye çalışır. O bu faciaları atlatılması gereken birer imtihan olarak görür. Amcasına da bir imtihan dünyasında olduklarını şu şekilde anlatmaya çalışır:

Bunları kafamdan söylemiyorum. İslâmın emirleri bu. Senin amcan gibiler Allah'ı kandırırız zannediyorlar. Ahirette "Bilmiyorum Yarabbi" deriz, kendimizi kurtarırız diye düşünüyorlar. Ama çok yalınış. Eşek dokuz türlü yüzme bilirmiş. Fakat suya düşünce hepsini unutturmuş. Allah'ı dinlemeyen kullar o gün eşekten de beter olacak. Kaç türlü savunma biliyorsa hepsini unutacak. O gün bambaşka gündür. O gün ana emzirdiği çocuğu unuttur. Allah'a kul almayanlar o gün perişan olurlar. (s.97)

Bu dünyada yapılanların ahirette bir karşılığı olduğunu anlatan Rabia, imtihan dünyasında olduğuna dikkat çeker ve orada "Bilmiyorum Yarabbi" demenin de fayda vermeyeceğini dile getirir. Bu bilgileri verirken de alıntılar yapılarak anlatım güçlendirilir.

Gafiller romanında Tevfik, rahat bir yaşamın içinde doğar. Doğru yanlış, helal haram gibi kavramlardan haberdar değildir. Tevfik Eliza ile yaşadığı imtihanı başarıyla geçemez ve nefesine mağlup olup onunla birlikte olur. Bu günah hali romanda şu şekilde yer alır:

Genç olduğunu ilk kez hatırlar gibi oldu. Eliza'ya baktı. Gözleri yarı kapalıydı. Hem danslarına devam ettiler, hem de salondan yavaş yavaş uzaklaşmaya başladılar. Bunu Tevfik istiyor, Eliza'da hiç engel olmuyordu. Hatta Tevfik'i salondan geri geri iter gibiydi. Üst katta Tevfik'in çalışma odası vardı ve bütün isteği, dans ettiği kızla o odada olabilmektir! (s.45)

Bu gece yaşananlar Tevfik için bir dönüm noktası olur. Sarhoşluğun da etkisiyle yaptığı günahın altında ezilirken bu günahın kurtulmanın yollarını arar. Bunun için çalmadığı kapı kalmaz. Yataklara düşen Tevfik için doktor çağrılır

fayda vermez. Klisede günah çıkartır yine de kendini temizlenmiş hissetmez. En sonunda onu okuması için eve bir hoca çağrılır. Hocayla birlikte kelime-i şahadet getirir. Bu süreçte Tevfik gerçek tövbe kapısını bulmuş olur. Tevfik bu yaşadıklarının neticesinde hidayete erer. Onun içinde imtihan yeni bir kapı olmuştur.

Gülü Koklayamadım'ın başkahramanı Kâmil, hapse atıldığında büyük bir korku ve endişe duyar. Bu baskı altın sürekli olarak kendi kendiyile şu şekilde konuşur.

Çıldırılmak işten değildi. Kendi vatanında, istiklâl için çırpınırken, kendi jandarman tarafından yakalan ve kodese tıkil. Çılgınlık bu! Cinayet! Ahmaklık! Aptal Ziya! Mendebur kaymakam! Satılmış, alçak, rezil, sefil köpekler!... Domuzlar. Osmanlı Devletinin ekmeğini yiyin, De Lâmat'a tavşan tutun! Satılmış alçaklar! Beyinsizler!... Elime bir fırsat geçsin... Hey güzel Allah'ım, bir de şu adamları benim elime düşür. Ne çok günahım varmış Allah'ım! Bir fırsat geçsin, sizi kazığa oturtmazsam!... Çukur herifler!... Öff!... Kader böyleymiş demeli. Başka çare yok ki. Bu da bir imtihan. Sen adaletlisin, şüphe yok. Lâkin bizde bu sabır nerde? İçimizdeki beyinsizlerin yüzünden bizi helâk eder misin Allah'ım?... (s.215)

Kendi vatanında, kendi vatani için çırpınırken kendi jandarması tarafından hapse atılan Kâmil, bunun da bir imtihan olduğunu düşünür ve Allah'ın adaletine sığınır.

İncelediğimiz romanların tümünde kahramanlar bir şekilde imtihana tutulur. Romanlarda başkahraman olarak yer alan kişiler bu imtihanları başarıyla atlatır ve hidayete ererler. Okura da dünyanın bir imtihan alanı olduğu mesajı verilmeye çalışır. Başımıza gelen felaketler aslında birer fırsata dönüştürülebilir. Böylelikle tövbe kabısı zorlanabilir ve yaratıcıyla yakınlaşılabilir.

2.1.7. İslâm Birliği

1980-1990 yılları arasında yazılan İslâmi romanların çoğunda milletin birlik ve beraberliğe ihtiyacı olduğu vurgulanmış ve bunun da İslâmiyet'le olabileceği belirtilmiştir. İncelediğimiz romanların çoğunda da İslâm birliği tema işlenmiştir. Ancak bu tema *Boşluk* ve *Öz Yurdunda Garipsin I* adlı romanlarda daha açık bir şekilde yer almaktadır.

Boşluk romanında çocukluk arkadaşı olan Cihan ve İsmet çıkar ilişkileri nedeniyle birbirlerinden uzaklaşmış ve düşman olmuşlardır. Bu olayla

Müslümanların önemsiz sebeplerden dolayı birbirlerine kin duymamaları tam aksine kenetlenmeleri gerektiğine dikkat çeker. Cihan, İslâm âleminin birlik ve beraberliğe ihtiyacı olduğunu açıkça şu şekilde dile getirmiştir: "Bu millet birlik ve beraberliğe susamıştır... Bu millet, tek ağızdan çıkan haykırışa susamıştır... Bu millet, milli duyguların galeyana gelişine susamıştır..." (s.276)

Cihan, tek duygunun ve bu duygudan çıkan tek sesin insanların birleştirilmesinde ve dağılmamasında büyük rol oynayacağını belirtir. Romanın sonunda ezeli düşman olan Cihan ve İsmet barışırlar. Bu barış Müslümanların barışını simgelemektedir.

Birlik ve beraberliğin önemi Cihan tarafından sıklıkla aktarılır. Bu durum romanda şu şekilde yer alır: "Unutmayalım; ecdadın bizlere bıraktığı bu vatan müşterektir. Aynı zamanda namusumuz kadar kutsaldır... Onu parçalamak isteyen düşmana karşı birlik ve beraberlik içinde olmak zorundayız... İhaneti hizmet bilecek kadar gaflette olanlar uyansın..." (s.209)

Hizmet edelim derken gaflete düşen Müslümanlara çağrıda bulunulur. Namus kadar kıymetli olan bu vatanda birlik beraberlik içinde bulunulması gerekmektedir.

Öz Yurdunda Garipsin İde Meral ve başörtülü arkadaşları çıkan başörtü yasağına karşı direnmeye çalışırlar. Ancak gençler aile ve çevrelerinden umdukları desteği bulamazlar. Allah'ın kadınlara emri olan örtünmenin yetkililerce yasaklanması ve çoğu Müslüman'ın bunu basit bir olay olarak görmesi romanda eleştirilmekte ve bu tip durumlarda birlik ve beraberliğin önemi şu şekilde vurgulanmaktadır: "Eğer babam Hacı Kâmil Bey ve sen annem Hacı Ayşe Hanım ve sizin gibiler bizlere yardımcı olsaydınız. Haklarımızı çoktan elde etmiştik. Madem bizim yanımızda olmuyorsunuz, bari karşımızda olmayın." (s.138)

Başörtü yasağına tüm Müslümanlar gönül birliğiyle karşı çıksaydı bu yasa bu kadar katı şekilde uygulanmayabilirdi. Birçok üniversite öğrencisi bu yüzden eğitimlerini yarıda bırakmıştır. Meral anne ve babasına yanlarında bulunmadıkları için kızar ve hiç olmazsa karşılarında durmamalarını ister. Bu istek aslında tüm anne babalara ve Müslümanlara yöneltilir. Birlik ve beraberlikle özgürlüklerini geri kazanabilecekleri vurgulanır.

Öz Yurdunda Garipsin II romanında birinci kitaptaki başörtü yasağına karşı verilen direniş devam eder. Bu kitapta artık çevre ve aileler yasağına karşı daha duyarlı davranırlar. Çünkü gençler kendi aralarında birlik olup kenetlenirler. Aileler de neticede onların isteklerinde ne kadar kararlı ve masum olduklarını görürler. Meral'in başını açıp okuluna devam etmesi için yapmadığı şey kalmayan babası da sonunda ona destek vermeye karar verir. Meral'in ailesinin uyanışına da çocuklarına destek olmalarına da Selim Hoca vesile olur. Bu durum şu şekilde anlatılır: "Hangi insaf sahibi çıkıp, 'Kızlarımız, inandıkları ve imanlarının bir icabı olarak başlarını kapadıkları için; üniversitelerden kovulmaya okuma hakkı ellerinden alınmaya çalışılıyor; Allah rızası için onlara destek olalım.' dedi. sözleriyle ne demek istediğini..." (s.227)

Selim Hoca yukarıdaki sözleri Hacı Kâmil'e hitaben söyler. O bu cümlelerin ne anlama geldiğini sonrasında kavrar ve bir müddet de olsa kızına bu konuda destek olur. Selim Hoca, Hacı Kâmil'i öğrencilerin direnişinden de şu şekilde haberdar eder:

-Gerçekten haberin yok mu olanlardan? Yer yerinden oynuyor. Gazeteleri görmediniz mi? Kıyamet kopuyor. İstanbul Üniversitesi'nin önü mahşer gibi, postaneler desen ana baba günü... Üniversiteye alınmayan başörtülü öğrenciler toplanmışlar ve tabii onları destekleyen Müslümanlar da. Bu haksız tutumu protesto etmek için yetkililere telgraf çekiyorlar. Binlerce, on binlerce telgraf yağıyor yetkililere. Bu tepki karşısında dize gelmemeleri mümkün değil. Dediğim gibi yakında yol açılacak inşallah. (s.238)

Öğrencilerin direnişi ve azmi neticesinde halk da uyanır. İnançlarına sahip çıkmanın önemini anlayan aileler de bu olaylara daha fazla duyarlı kalmaz. Hacı Kâmil'de olmak üzere duyarlı tüm Müslümanlar yetkililere telgraf çekerek başörtülü kızlara yardımcı olmaya çalışır. Bu birlik ve beraberlik sayesinde öğrenciler sonunda başörtüleriyle okullarına girebilirler. Olayların başlangıcı ve devamında birlik ve beraberlikle zorlukların üstesinden gelinebileceği gösterilir.

2.1.8. Dini Cemaatler

Bir Müslüman'ın dinini tam manasıyla öğrenmesinde ve uygulamasında yalnız kalmaması için cemaatin var olması gerektiği düşünülür. 1980-1990 yılları arasında da varlığını sürdüren ve sonrasında daha da popülerleşen dini cemaatler

incelediğimiz romanların sadece birinde kendini gösterir. Burada da tam olarak isminden bahsedilmez.

Zehirli Oklar romanında bir cemaatten ve onun sohbetlerinden bahsedilir. Cemaatten şu şekilde bahsedilir:

Sohbet Kur'an-ı Kerim tilavetiyle son buldu. Herkes sohbetten memnun, manevi gıdasını almış olarak, tebessümlü bir halde teker teker sohbet evini terk ediyorlardı. Ayrılırken de son kelimeleri 'Esselamünaleyküm' oluyordu. Çünkü karşılaştıkça selam vermek nasıl sünnet ise ayrılırken de selam vermek sünnettir. Bu cemaat bunun şuurundaydı. (s.146)

Yahya Hoca, kendini günahın eşiğinde hissettiği an sohbetlere katılır ve biraz rahatlar. Bu romanda cemaat Yahya Hoca'nın günahından uzak durmasına yardımcı olur. Romanda cemaatin Müslümanları günah işlemekten uzaklaştırdığına vurgu yapılır. Yazar yine okura yol göstermeyi amaçlar.

2.1.9. Sözde Müslümanlık

İncelediğimiz İslâmi romanlarda "sözde Müslümanlık" teması önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu romanlarda Müslüman olarak doğan, dini kültürel bir unsur olarak gören, kulaktan dolma bilgilerle dinini yaşadığını zanneden ve hatta bazen dini kendi çıkarlarına göre yorumlayan insanlardan bahsedilmektedir. Sözde Müslümanlığın oluşmasında etkin olan en önemli unsur "yanlış batılılaşma"dır. "Yanlış batılılaşma" teması da romanda işlenen konular arasındadır. Ülke olarak geri kalmışlığın çaresi olarak batılılaşma görülür. Ancak bu çare yanlış kullanıldığı için teknolojik olarak geri kalmışlığa ahlaki olarak geri kalmışlık da eklenir.

1980-1990 yılları arasında yer alan İslâmi romanlarda "sözde Müslümanlık" gösteriş amaçlı oluşmamıştır. Buradaki kahramanlar dinleri sorulduklarında "İslâm" cevabını veren ancak bir Müslüman gibi davranmayı gerçilik olarak gören karakterlerdir. Romanlarda yer alan sözde Müslümanlar namaz kılan diğer bir Müslüman'ı örümcek kafalı, başını örten genç bir kızını gerici olarak nitelendirebilmektedir. Yukarıda bahsedilen hususlarla ilgili her romandan kısa kısa kesitler aşağıda verilmektedir.

Zehirli Oklar romanında Yahya Hoca yeni atandığı kasabada cemaatle namaz kılar. Cemaatteki insanlar genç yaşta birinin camide namaz kılmasına

şaşırlar. Bu kasabada dini kurallar ve ibadetler sadece yaşlılar ve işi olmayanlar için geçerlidir. İnançlı ve cami cemaatini oluşturmuş bir topluluk için dahi genç birinin hele ki bir öğretmenin camide namaz kılması şu şekilde yadırganmaktadır.

Teslim olunması gerekene teslim olmak ne güzel. Fakat insanoğlu teslim olunması gerekene değil de, tagutlara ve içindeki putlara teslim oluyordu. Ya Rabbi! Böyle olan insanlardan olmaktan sana sığınırım. Amin.

Cemaat beş altı kişiden ibaretti. Zaten iş vakti köylerde cemaat bulmak çok zor olurdu. Onlar da bir garip bakıyorlar gibi geldi Yahya'ya. Daha yirmisinde bir genç gelsin de namaz kılsın. Hem de bir yabancı onlar için tuhaf şeydi bu. Belki onun için tuhaf tuhaf bakıyorlardı kendine. Hele köylerin genelinde, gençlerin camiye gelip namaz kılmaları olağan üstü bir durumdu. (s.25)

Bir Müslüman'ın dini görevlerini yerine getirmesi için yaşlı olması gerekmemektedir. Tam aksine gençken yapılan ibadetler daha makbuldür. Burada cami cemaatinin dahi bu konuda yetersiz olduğu görülür. Müslüman topluluk dini kendine göre yorumlamakta ve kolayına gelen şekilde uygulamaktadır.

Yahya Hoca, kumar oynanan, içki içilen Müdür Bey'in evinde namaz kılınacak bir yer arar. Bu arayış ev halkı tarafından pek hoş karşılanmaz. Bu hoşnutsuzluk onlarda tuhaf bir hal oluşturur ve bu tuhaflık Yahya Hoca tarafından da şu şekilde fark edilir.

-Acaba namaz kılmam için abdest alacak bir yer, namaz kılacak bir seccadeye benzer bir şey bulunur mu?

Böyle bir soruyu hiç beklemeyen Müdür ve Hanımı bir tuhaf oldular. Karşısında bakanların farkedeyeceği şekildeydi tuhaflıkları. O anda kim bilir neler düşündüler? Bu yirminci yüzyılda, modern bir dünyada _modern dünya denilen şey ne ise batılılaşmak için hiç bir şeyin esirgenmediği ve de olağanüstü çaba gösterildiği şu Türkiye'de Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretmeni namaz kılacak ha! Din Dersi Öğretmeni olsa neyse.

Medeniyeti İslâm'dan uzaklaşma sayan zavallılar. Modern toplum; gariban, maddi ve manevi imkânsızlıklar içinde kıvranan insanların köpekler kadar bile değerinin olmadığı bir toplum. İki yüzlü insanların meydanlarda at koşturduğu bir toplum. Aşk, sevgi, muhabbetin bulunmadığı, gülücüklerin yalancı, bakışların sahte olduğu bir toplum. Madde bittiği an irtibatların sahte olduğu bir toplum. Madde bittiği an irtibatların da bittiği, kesildiği bir toplum. (s.29)

Bir öğretmenin namaz kılacak olması diğer Müslüman olan kişilere tuhaf gelir. Yazar medeniyeti İslâm'dan uzaklaşma olarak gören bu kişileri zavallı olarak tanımlar. Yahya Hoca'nın isteğine karşılık Müdür Bey'in eşi bir seccade

getirir. Bu durum da Yahya Hoca'nın tuhafına gider. Namazın yadırgandığı bir evde seccadenin tam tekmil beklemesini anlamaya çalışır. Bunun kültürel bir gelenek olduğunu fark eder. Alileden görüle gelmiş bir durum. Gençler evlenirken kızın çeyizinde bir seccade ve Kur'an-ı Kerim bulunur. Ama hiçbir zaman kullanılmazlar. Sözde Müslümanların evinde seccade bir sandığın içinde Kur'an ise bir duvara asılarak bırakılır. Bu durum şu şekilde anlatılır: "Bir yanda namaz kılmak yadırgansın, tuhaf karşılansın, diğer yandan seccade bulunsun. Çeyize muhakkak, en az bir tane seccade konsun, bu durum yozlaşmanın daniskası değil de nedir?" (s.30)

Namazın yadırgandığı bir evde seccade bulunması tezat teşkil eder. Yazar Yahya Hoca'nın düşünceleriyle okuru bu konuya çeker ve bunun bir yozlaşma örneği olduğunu okura gösterir. Çünkü din bir inanç olmaktan çıkarak kültürel bir unsur, örf-adetlerin içinde yer alan kurallar gibi görülür. Namaz kılmak gericiliktir ancak bir genç kızın çeyizinde olmazsa olmazların arasında seccade bulunur. Romanda işlenen bu gibi çelişkili durumlar İslâm dininin Müslümanlar arasında nasıl uygulandığının göstergesi olur.

Dinin yaşlılıkta yaşanması gerektiği ile ilgili yanlış düşünceler de romanlarda düzeltilmeye çalışılır. Yahya Hoca'nın hem öğretmen olması hem de genç olması köylüler için namaz kılmasına engel gibi gözükür ve bu durum onları şaşırtır. Köylülerin şaşkınlığı şu şekildedir:

"Demek böyle genç yaşta namaz kılanlar da var" derlerdi. Fakat kendi oğullarının veya torunlarının namaz kılıp kılmamalarına, daha doğrusu Allah'a kulluk edip etmemelerine pek aldırılmazlardı. "Daha gençtir, gençliklerini yaşasınlar," derlerdi. Bu İslâm'ı bilmediklerindendi belki. Onlara göre namaz kılmak ve camiye gitmek yaşlıların işiydi. İşleri güçleri olmayanların, işe güce gücü yetmeyenlerin toplanma merkezi idi sanki cami. (s.25)

Yahya Hoca bu durumun yanlışlığını dile getirerek caminin işi gücü olmayanların toplanma merkezi olmadığını düşünür. Bu düşünceleri değiştirmek için de çaba sarf eder.

*Üç Deniz Ötesi'*nde Mansur önce gerçek Müslüman'ın nasıl olması gerektiğinden sonrasında da zamane Müslüman'ın nasıl olduğundan bahseder. Olması gereken Müslümanların yanında günümüz Müslümanlarının da nasıl olduğunu şu şekilde anlatır:

O müslüman ki, hakkı ikame etmeye vasıta ve vesile olabilecek her şeyden uzaklaşmayı, hizmet telakki etmiş, fitne olur, suya sabuna dokunmamak lazımdır, diyerek, gelecek neslin ruhunu katledecek idam sehbasını kendi elleriyle hazırlamıştır. Fakat düşünmemiştir ki, sabun ile su bir araya gelince kiri çıkarır. Zamane müslümanı kirli kalmayı istemiş, senelerce suya sabuna dokunandan yaşamayı uygun bulmuştur. (s.77)

Mansur, gerçek Müslüman'ın vasıflarından bahseder. Ancak ona göre bu vasıflar günümüz Müslüman'ında bulunmamaktadır. Yazar, Mansur'un aracılığı ile zamane Müslüman'ın suya sabuna dokunmayarak kirli kaldığını iddia eder. Bu açıklama bize dini tebliğ etmeyi hatırlatmaktadır. Bir Müslüman'ın en önemli görevleri arasında yer alan dini tebliğ etkinliğini yitirmiştir. Bu görevlerin önemsenmeyerek yerine getirilmeyişi de gelecek neslin katledilişi olarak görülür.

Öz yurdunda Garipsin I romanında Allah'ın emri olduğu için başını açmak istemeyen Meral hacı olan annesi ve babası tarafından baskı görür. Bu baskının yanında cami imamı olan Selim Hoca'da onları destekler. Hacı bir ailenin kızı olan ve dini emirleri yerine getirmeye çalışan Meral'in başını açması konusunda ailesinden baskı görmesi şaşırtıcı bir durumdur. Hele cami imamı olan, dini tüm yönleriyle bilen bir hocanın bu aileyi destekleyerek Meral'i caydırmaya çalışması daha da şaşırtıcıdır. Bu romanda bulunan Selim Hoca din hususunda teorik açıdan donanımlı bir hocadır. Ancak bu bilgiler uygulama boyutunda kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. Meral'in babası Selim Hoca'nın cemaatinden zengin bir hacıdır. Onun isteğinin dışında bir beyanda bulunması kendisine verilen zekâtların sekteye uğramasına neden olabilirdi. İşte bir cami hocası kendi çıkarlarını koruma için genç bir kıza başını açması konusunda ısrarda bulunarak onu ikna etmeye şöyle çalışabiliyor:

-Hoca: "Okuluna gitsin. O kadar yıl okumuş, yazık günahdır," dedi. Bak kaç gündür beni üzüp duruyorsun. Gördün mü koskoca Selim Hoca ne dedi. Sen Hoca'dan iyi bilecek değilsin ya. Selim Hoca: "Okuluna gitsin, "dediğine göre, artık herhâlde bu lüzumsuz inadından vazgeçer, okuluna gidersen değil mi? (s.86)

Hacı bir ailenin ve bir hocanın Allah'ın emirlerini hiçe sayarak Meral'in başını açması için uğraşması inançların ve emirlerin yerine getirilmediğinin göstergesidir. Hacı Kâmil, sırf çevresine karşı böbürlenip hava atabilmek için kızının diş hekimliği fakültesini bitirmesini ister. Bu isteği için Meral'in başını açmasının hiç bir önemi yoktur. Ona göre okul bitince tövbe eder böylelikle

problem ortadan kalkmış olurdu. Bu romanda da sırf nefis için inanan Müslümanların düştükleri durumlar şu şekilde ortaya koyulmaktadır.

-Evladım, dedi. Bir hiç yüzünden okulunu nasıl bırakırsın, şurada ne kalmış ki? Günahın tövbesi var. Okulunu bitirince tövbe eder istediğin gibi giyinirsin olur biter. Anneni babanı bu kadar, üzme ne hakkın var... Bak ben yirmi yıldır talebe okutuyorum. Yüzlerce insan İslâm'ı ve Kur'an'ı öğrettim. Ve bu gün sana okuluna git diyorum. Bu hem senin hem diğer insanların faydası içindir. Beni dinlersen senin için daha iyi olur (s.120)

Allah'ın günahkârlar için bıraktığı tövbe kapısı Meral'in ailesi ve Selim Hoca tarafından bir oyuncak, pazarlık kapısı gibi kullanılmak istenir. Bunun yanında başörtü yasağı için direnen ve okula gitmeyen Meral'e "bir hiç yüzünden" bunları yaptığı söylenir. Selim Hoca Allah'ın emri olan kadınların örtünmesini "bir hiç" olarak görür.

Sözde Müslüman olanlar şu sözlerle de eleştirilir:

Ne tuhaf başörtülüler hakkında yalanlar uyduran, yazıp çizen insanlar, Müslüman olduklarını, dedelerinin âlim, babalarının hoca olduğunu söylemekten, dine ve insanların inançlarına saygılı olduklarını yazmaktan, hürriyet ve özgürlükten yana olduklarını beyan etmekten çekinmiyor, utanmıyorlardı. (s.46)

Meral'in babası Hacı Kâmil, hem dinini yaşamaya çalışır hem de nefsiyle başa çıkmakta zorlanır. İslâm'ın beş şartından biri olan zekat görevini yaparken çeşitli hesaplar yapar ve bunun neticesinde karlı çıkmayı planlar. Hesapları neticesinde zekatını kiracısına vermeyi uygun bulur. İslâm diniyle bağdaşmayan bu durum şu şekilde anlatılır:

"Şimdi ben zekâtımı sana verdim, sen de aldın kabul ettin."

"Evet abi."

"Aldım kabul ettim, de."

"Aldım kabul ettim."

"Hah şimdi oldu."

"Allah razı olsun abi, Allah razı olsun..."

"Evet şimdi de bana olan kira borcunu ver bakalım."(s.92)

Yukarıdaki diyalog Hacı Kâmil ile kiracısı arasında geçer. Üzerine farz olan zekâtı kiracısına verir sonra da parayı kira borcu olarak kendine vermesini ister. Hacı Kâmil bir Müslüman olarak fakiri değil kendi çıkarını düşünür. Dini de çıkarlarına alet etmiş olur. Romanda bu durum sürekli olarak eleştirilir. Caminin

imamı, dini çıkarları için kullanır; cemaat, dini çıkarları için kullanır. Bir Müslüman'ın dinine yapabileceği en büyük kötülük onlar tarafından yapılır.

Öz Yurdunda Garipsin II romanında Hacı Kâmil Bey'in kardeşi ona Meral'in okulu hakkında sorular sorar. Bu sorular Hacı Kâmil'in yatışan sinirlerini tekrar ateşler. Hacı Kâmil Bey'in ruh hali şu şekildedir: "Hacı Kâmil Bey konuştuğu Ayşe Hanım sinirleniyor, içinden kaynına küfürler, lanetler, beddualar yağdırıyordu." (s.149)

Hacı Kâmil durumu Hacı Ayşe'ye anlatınca içinden küfürlerin, bedduaların geçtiğinden bahsedilir. Bu düşünceler ve sözler gerçek bir Müslüman'a yakışmayan durumlardır.

Hacı Kâmil, kızının Selim Hoca'nın sözde modern Müslüman kızına benzemesini ister. Bir hocanın kızı Hacı Kamil Bey'in gözüyle şu şekilde tasvir edilir:

Giderken Hacı Kâmil Bey Selim Hoca'nın anlattıklarını dinliyor görünürken hep Selim Hoca'nın kızını, kızının başına bağladığı küçük başörtüsünü, başörtüsünün orasından burasından fırlamış simsiyah gür saçlarını, sürme sandığı rimelini pespembe yanaklarını, harikulade (!) kokan -insanı tahrik eden- parfümünü, omuzlarına attığı - son yılların modası -pahalı deri montunu, daracık siyah eteğini düşündü, gıpta etti. İçinden, "Ne vardı sanki Meral de biraz olsun şu Selim Hoca'nın hanım hanımcık kızına benzese, öyle sarmalanıp bürüklenmese, okuluna gitse, beni bu kadar üzmeseydi," diye düşündü durdu bütün yol boyunca... (s.183)

Hacı Kâmil Bey'e göre doğru olan Selim Hoca'nın kızı gibi olmaktır. Bir Müslüman olarak Hacı Kâmil Bey için dar bir etek giymek, makyaj yapmak, parfüm sıkmak gayet normal şeylerdi. Romanda özellikle Hoca'nın kızı bu şekilde tasvir edilir ve Müslümanların içinde bulunduğu durum vurgulanmak istenir. Bir bakıma balık baştan kokar deyimi okura iletilmektedir.

Bize Nasıl Kıydınız'da birçok sözde Müslüman vardır. Rabia, Müslüman'ım diyen ancak buna uygun yaşamayan insanlara anlam veremez ve onları şu şekilde eleştirir:

Genç delikanlı konuşmalara alınmıştı:

-Biz müslüman değil miyiz Rabia hanım?

-Evet nüfus kağıdında müslümansınız... Gerçekte ise müslümanlığı küçük gören bir zavallı. Deminden beri müslümanlıktan "tutuculuk, taassub" diye bahsetmenizde bunun en büyük delilidir.

-Aaa bizi yanlış anladınız.

-Hayır yanlış anlamadım. Bilakis, şu anda amcamın yanında ayak ayak üstüne atarak sigara içmeniz bile sizin batı tipi görünme arzusunda olduğunuzu gösterir. (s.121)

Müslümanlığı tutuculuk olarak yansıtan ve batı tipinde görünmeye çalışan insanların gerçek Müslüman olamayacağını söyler. Rabia amcasını da gerçek bir Müslüman olarak görmez ve onu ağır bir üslupla şu şekilde eleştirir.

-Yaşarken batılılar gibi yaşıyorsunda mezara girerken İslâmca mı gireceksiniz. İslâm senin cesedin için gelmedi ki. Onu yalnız cesedine uygulatasın. Ne var bunda kızacak daha iyi değil mi? Ölünde dirinde Avrupa olur, sende Avrupa ile şereflenirsin olur biter. (s.125)

Rabia, amcasına eğer kendinden önce ölürse onu yıkatmayacağını söyler. Çünkü hayatının hiç bir evresinde gerçek Müslüman olmayan amcasının ölürken de Müslüman olarak gömülmemesi gerektiğini düşünür.

Rabia, açık bir şekilde sözde Müslümanları eleştirir.

-Evet. Siz uyandırılıyorsunuz. Bu seferde kendi ninnilerinizle uyutuyorsunuz. Sonra da ha Hasan kel, ha kel Hasan oluyor. Kulu Allah'tan ayıran her yöntem, her fikir uyutucudur. Uyandırıcı değildir. Müslüman ne kadar güzeldir. Hem uyumaz, hem de uyutmaz. Tabii gerçek müslümanı söylüyorum.

-Müslümanın sahtesi de var mı?

-Ooooo. Hem de ne kadar çok.

-Niçin sahte?

-Gerçeği bilmediği için, filimlere, kahveye beş saatini veriyor, günde bir saatini dahi dinini öğrenmeye vermediği, din benim dinim, korumam lazım demediği için. (s.73)

Müslüman'ım diyen insanların günde bir saatini dini öğrenmeye vermediği için onların gerçek Müslüman olamayacaklarını düşünür. Müslümanım diyen çoğu kişilerin İslâm dini ile ilgili bilgilerinin kulaktan dolma olduğuna dikkat çeker. Çoğu Müslüman dininin gereklerini öğrenmek için zaman ve çaba harcamaz. Bu durum şöyle anlatılır: "Biz Müslümanız müslüman... Nasıl müslüman anlayamadım.. Allahı sevmeyen, Allahı beğenmeyen, bilmediği İslâmî ima yoluyla küçük gören bir insan nasıl Müslümandır?" (s.191)

Rabia burada Müslümanların aşağılık komplekslerine de dikkat çeker. Burada bahsedilen Müslüman tipi ne Allah'ı sever, ne İslâm'ı bilir. Ancak onları kötülemekten de geri durmaz. Bu yapıdaki bir insanın da Müslüman olamayacağından bahseder.

Rabia, annesi namussuzlukla ve çocuğunun katili olarak suçlanırken onu savunmaya çalışır. Annesinin gerçek bir Müslüman olduğunu ve bu suçlamaları yapmayacağını söyler. Rabia, annesinden bu şekilde bahsederken o farklı tepkilerle şu şekillerde karşılaşır:

Rabia'nın 'annem dindardı' sözlerine komiserin gülerek:

-Dindar mı?.. Ne çıkarsa dindarlardan çıkar. Nerede hacı hoca varsa oradan kaç. Ah o kapılar ah..

Koca salonda ses yoktu. 25-30 kişi içinde İslâma yapılan bu saldırıya karşı çıkacak kimse yoktu. Rabia da dini bilen bir genç kız değildi ki, ortaya atılarak annesini müdaafa ettiği gibi, dinini de müdafaa ederek 'Ne demek istiyorsunuz? Namaz kılan kaç kapalı kadının zina ettiğini gördünüz?' (s.19)

Bu diyalog bölümünde sadece Rabia'nın annesine değil tüm gerçek Müslümanlara bir sadırı vardır. Onlara göre tüm kötülükler Müslüman olarak yaşayanlardan çıkar. Rabia'nın dinini savunmaya çalışması ilk olarak burada başlar ve olayların akışına göre devam eder.

Romanda bir kıssadan kesitler verilir. Burada Müslüman'ım deyip tam aksi halde yaşayanlara göndermelerde şöyle bulunulur:

-Sen miydin namaz kılmayan, sen miydin fakiri düşünmeyen? Sen miydin İslam'dan haberdar olmayıp kendi zevkine gezen? Al sana, al... All... Gıybet, kıskançlık hepsi sendeydi. Bilmiyor muydun öleceğini al bakalım.... Al... Dünyayı kendinin zannetmiştin. İslamı öğrenip anlatanlara bin tane kulp takıyordun. Kendin yapmadığın halde, bir de yapanları tenkit ediyordun. Al sana' dedikçe balyozları indiriyormuş. (s.30)

Müslüman olduğunu iddia eden ancak namaz kılmayan, kıskançlık ve gıybet yapan, gerçek Müslümanlara kulp takan sözde Müslümanlara mizahi bir şekilde cevap verilir: "İşte bu düşüncedir Türkiye'yi bu hale getiren. Din yalnız imamların mı? 'Dini din adamları korur' kaidesi hristiyanlıkta var... İslâm öyle değildir. Müslüman olan her fert dinini korumakla mükelleftir." (s.68)

Müslüman olduklarını iddia eden ancak uygulamaya sıra gelince bunu imamlara, din adamlarına devreden kişilerin yanlış yolda oldukları vurgulanır.

Yazar, Rabia'nın vasıtasıyla Müslüman olduğunu iddia edip Hıristiyan gibi yaşayan insanlar için hissettiklerini şu şekilde aktarır:

-Amca bu kelimeye deli oluyorum, ne olur söyleme. Ne dini be... Senin dinin mi var... Senin dinin para... Senin dinin gösteriş... Senin dinin.....Dinin varmış, hani ne yapıyorsun dinin için? Ha... Hani hangi

eser dininin?... Dinin varsa onun hangi emrine uyum sağlıyorsun? Yemek yerken bile dinine hakaret yapıyorsun. Ama ben düzeltme yolundayım, ya sen?... Tenkit... Hor görme... Hepsini yapıyor sonrada herkesin dini var diyorsun. Kendini kandırma amca, senin dinin yok... Allah aldatılmaz. O her şeyi görüyor ve kaydediyor. (s.126)

Burada Müslüman'ım deyip dinin hiçbir gerekliliğini yapmayan insanları eleştirir. Böyle bir Müslümanlığın olamayacağını iddia eder. Sözde Müslümanlar çevrelerini kandırabilir. Ancak Allah kandırılmaz. O kimin gerçek manada Müslüman olduğunu bilir. En son cümle ile de yapılan her şeyin bir karşılı olacağı vurgulanır. Çünkü yapılanlar kayıt altındadır. Bu şekilde okura da uyarı verilmiş olur ve mesaj tazelenir. Okura da yaşayış şeklinde dikkatli ol mesajı verilir.

Gafiller romanında Fransa'ya taşınmış olan Müslüman aile çocuklarını dinsiz bir şekilde yetiştirir. Sözde Müslüman olan aile evlerinde Allah, sevap, günah gibi kelimeleri kesinlikle kullanmaz kullanılmasına da tahammül edemez. Bu ailede büyüyen Tevfik'in durumu şu şekilde anlatılır:

-Yavrum, dedi. Senin adın nedir?

-Tevfik, efendim.

Yaşlı adam, hiçbir şey söylemeden, başını iki yana salladı. Bu kısa cevap, aslında birçok gerçeği ortaya koyuyordu. Evet, bu çocuk Türk ve Müslüman bir ailenin çocuğuydu. Ve İslam dinine ait bilgisi, ortadaydı! (s.76)

Tevfik sözde Müslüman olan bir ailede dinsiz bir şekilde yetişir. Tevfik akli erdikçe dini arayışa girer ve neticede gerçek din olan İslâm'a kavuşur. Ancak çevresindekilerin Müslüman olmalarına rağmen aksi hareketlerde bulunmasına mana veremez.

Tevfik de Müslüman insanların yaşayış şekillerinden rahatsızdır. Müslüman olduklarını iddia eden insanlar bir araya geldiklerinde farklı şekillerde davranabiliyorlar. Müslüman bir ailenin düğün törenine katıldığında sofradaki kadeh bardaklarına ve misafirlere dağıtılan alkollü içecekler bir mana veremez. Bu durum şu şekilde romanda yer alır:

Yemek öncesi Tevfik'le Mahir, masalarında karşılıklı oturmuşlardı. Her masanın üzerindeki içki şişeleri ve kadehler, iki gencin de canlarını oldukça sıkıştı. Birbirlerine anlamlıca baktılar. Sonra Tevfik iki kadehi aldı ve ters çevirerek masanın üstüne bıraktı. Arkadaşına dönerek:

-Ne acı değil mi, dedi. İki Müslüman gencin düğünler onuruna verilen yemekteyiz. Ama masalarımızda şişe şişe şaraplar boy gösteriyor! (s.166)

Yazar Müslüman ailelerin düğününde bulunan Mahir ve Tevfik'in gözünden içki şişelerinin masalarda bulunmasına dikkat çeker. Bu durum Müslümanlıkla bağdaşmamaktadır. Müslüman olduğunu iddia eden Kevser'in durumu şu şekilde anlatılır:

Yok canım, dedi yılışıkça Kevser. Kız olmuştum ne olmuş yani? Artık toplumumuzda kız erkek veya kadınların ayrı ayrı yerleri mi var? Hepimiz insan değil miyiz? Dilediğim gibi konuşurum, dilediğim gibi de yaşarım. Tevfik'e ne bundan?

-Ablacığım, madem o kadar özgürsün, git nüfus kâğıdındaki 'İslâm' kelimesini de sildir bari. O zaman, daha rahat yaşarsın! (s.87)

Kevser'in hidayete ermeden önceki düşünceleri bu şekildedir. Tevfik, onun sözde bir Müslüman olduğuna ancak gerçek bir Müslüman gibi davranmadığına dikkat çeker.

Zehirli Oklar romanında Yahya Hoca, İslâm dininin emirlerine göre yaşamaya dikkat eder. Ancak atandığı kasabadakiler de Müslüman olmalarına rağmen mahrem, namahrem gibi mevzulara pek dikkat etmezler. Bu durum şu şekildedir:

Yahya Hoca'nın vücudu hafif bir titreme sağnağına tutuldu ve kısa bir an sonra geçti. Ne diyeceğini ne yapacağını şaşırılmıştı. İslâm'a uygun şekilde gitmeyi, bu şartla gidilebileceğini Selim Amca'ya söyleme hususunda nefsi ve şeytan alabildiğine sıkıştırıyordu. Fakat ani bir kararla nefsinin ve şeytanı bir kenara itti:

-Bir şartla icabet ederim davetinize. Erkekler bir odada yiyip içecek, kadınlar başka bir odada yiyip içecek. Zaten bu şekilde olması da İslâm'ın emri. Yoksa davetinize hayır derim. (s.50)

Yahya Hoca, inançlarının dışına çıkmamak için kendi gibi Müslüman olan komşularına kadın erkek ayrı oturma teklifinde bulunur. Yahya Hoca bu gibi emirlere dikkat ederken sözde Müslüman olan kasabalı bu durumları umursamamaktadır.

Siyah Zambak ve Merve 'de yabancı bakıcı olarak bulunan Titania, Esrâ'nın yaptığı hareketleri anlatarak ne yaptığını ve bunu neden diğerlerinin de yapmadığını sorar. Bu diyalog şu şekildedir:

-Eee... Ben sizden hiç yok duymak... Esrâ, bu tarafa 'kibleyi gösteriyordu.' çok durdu... Yattı... Oturdu... Gene kalktı.

Bir çift mavi göz safiyetle açılmış, yüzden yüze dolaşıyordu.

-Namazı kastediyor dedi Azrâ.

Mürebbiyeye döndü:

-Titania'cığım, galibâ gâvur sizlersiniz desen ya bize. (s.123)

Titania'nın bu soruları üzerine ev halkı utanır. Kendilerini gavur olarak hissederler. Çünkü hiçbiri namaz kılmıyor ve Allah'ın adını anmıyordu. Yine aynı romanda Esrâ, ablasının arkadaşlarıyla dini sohbetler etmeye çalışırken tuhaf söylemlerle karşılaşır. Sözde Müslüman olan bu kesim kulaktan dolma bilgilerle dini tanımlamaya ve ibadetler hakkında fikir yürütmeye çalışırlar. Bu düşünce şu şekilde romanda yer alır:

-Annemden işittiğim vardır, annem pazartesi, perşembeleri oruç tutarmış. O zamanlar adına nâfile oruç derlermiş.

Sigara dumanları parfüm kokularına karışmıştı. Oda sıcak Esrâ'nın midesi bulanıyordu. Bir tiksinti duydu. Leman Hanım'ın lâfindan mı, kokudan mı, karıştı.

-Yine nâfile deniyor. Dinde hiç bir şey değişmedi ki.

-Biz sülâleden dindarızdır. Rahmetlik dedem çok büyük müftüydü. Ben namazımı hiç bırakmam, fırsat buldukça kılarım. Meselâ ikindi namazını kıldım da geldim şekerim.

Leman Hanım Esrâ'nın imasına öfkelenmişti, gözleri kıvılcım saçarken dudakları taklit bir tebessümle gülüyordu. Esrâ adeta aptallaşmış, gayri ihtiyârî:

-Ojeleriniz, dedi yüksek bir sesle.

Leman Hanım'ın el ve ayak tırnakları sıyrılmaya yüz tutmuş sedef bir ojeyle kaplıydı.

-Meslidir. Gusül abdestinden sonra sürmüştüm.

-Böyle abdest olmaz, tabii namaz da olmadı ama. (s.190)

Sözde Müslüman olan bu kadın annesinden duyduğu bilgilerle eskiden nâfile denen ibadetler olduğunu anlatmaya çalışır. Bu anlatımıyla sanki ibadetlerin geçmişte geçerli olduğunu şimdi ise bir hükmünün olmadığını ima eder. Diyalog devam ederken yazar Esrâ'nın ruh halinden de bahseder. Esrâ, bulunduğu ortamdan hiç memnun değildir. Ona göre günah ve iğrenç olan şeyler karşı tarafta keyifli bir şekilde uygulanmaktadır. Kendilerini dindar bir sülâlenin üyesi olarak tanıtan bu kadınlar makyaj yapmakta, sigara içmekte, dekolte giymektedir. Yazar bu özelliklere dikkat çekerek gerçek bir Müslüman'ın nasıl olmaması gerektiğini gösterir. Bu karakterlere zıtlık gösteren Esrâ ise Müslüman kadınlara örnek oluşturmaktadır.

2.2. FERDÎ TEMALAR

1980-1990 yılları arasında kaleme alınan İslâmi romanların omurgasını dini temalar oluşturur. Ferdî ve sosyal temalar, romanlarda işlenen dini temaları daha fazla öne çıkarabilmek için kullanılmıştır. Bu açıdan ferdi temaları yardımcı temalar olarak kabul edebiliriz.

İncelediğimiz romanlarda yer alan ferdi temalarda yoğun bir şekilde dini mevzularla alakalıdır. Hatta beşeri duygular dahi kişiyi Allah'a götüren bir araç olarak romanlarda işlenir. Örneğin kadın ve erkek arasında var olan beşeri aşk duygusu bu romanlarda kesinlikle İlâhi aşka dönüşür. Yani insana ait olan her şey sonunda İslâmi yapıyla buluşmalıdır. Zaten aksi bir durumda beşeri duygular kişiyi uçuruma sürüklemektedir. Bu çöküşün olmaması için tüm hareketler İslâmi yaşayışa göre belirlenmelidir. Romanlarda işlenen ferdî temalar ya dine paralel ya da zıt şekilde işlenir. İslâm dinine paralel gerçekleşen ferdi mevzular İslâmi yaşayışın ne denli doğru bir tercih olduğunu gösterir. Ters durumlar ise yani İslâm'la bağdaşmayan yaşayış da gereksiz, zor ve kötü şekillerde tasvir edilir. Böylelikle İslâmî yaşayışın önemi ve gerekliliği vurgulanmış olur.

Romanlarda yer alan ferdî temalar aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Aşk-Sevgi

İslâmi romanlarda işlenen aşk teması insanı gerçek yaratıcıya ulaştıran bir araç olarak kullanılmıştır. İncelenen romanların çoğunda hidayete eren insanlardan bahsedilmektedir. Bu kişiler önce beşeri aşkı yaşayıp sonra Allah aşkına ulaşırlar. Romanlarda başkahraman olarak yer alan genç kızların erkeğe duyduğu geçici aşk bir araç olarak kullanılır. Zamanla beşeri aşk aradan çekilerek gerçek maşuka kavuşulur. Yani Allah'a. Bu aşk sayesinde roman kahramanları hidayete erdirilir.

İslami aşk romanları kendilerine has formüller ve klişeler kullanır. Bu tür eserlerde cinselliğe kesinlikle yer verilmez. Kadın ve erkek arasında aşka dair konuşmalar olur ancak evlilik öncesi veya evlilik dışı ilişkilerden kaçınılır.

Romanın merkezindeki kişiler dindar gençlerdir. Erkekler dini vecibelere ve geleneklere bağlıdır.¹⁵⁰

Ahmet Günbay Yıldız, İslâmi romanlardaki aşk teması hakkındaki görüşünü şu şekilde açıklar: "Ben aşk romanı yazmadım. (...) Ben Türk erkeğini eğitmek amaçlı yazıyorum. İslam'a gönül vermiş olanlar nefsini eğitmeli. Bizde nedense hep kız çocukların iffeti korunur güya. Erkeğinde iffeti vardır, bunu unuttuk biz! Ben kitaplarımda iffetli erkekleri anlatıyorum" (Yıldız 2008)

Bu açıklamayla İslâmi romanların hangi amaçla yazıldığı da dile getirilmiş olur. Sanatsal kaygıdan ziyade ortaya koyulan eserlerde amaç eğitimidir, yönlendirmedir. Bu yapılırken de aşk da bir araç olarak kullanılır. Yıldız, bu görüşüyle kadın erkek arasındaki namus anlayışı farkını ortadan kaldırmak istediğini vurgular.

Âşkların yine modern hayat içerisinde kurgulandığı, ancak dini değerlerin bu ilişkilerde belirleyici rol oynadığı İslami aşk romanları, kadınların giyiminden, erkeklerin onlarla ilişkilenebilecek biçimlerine ve okuyucuya verilen mesajlara kadar pek çok alanda yeni bir model oluşturur. İslami aşk romanlarının asıl hedef kitlesi, İslamcı ideolojiyi savunan ve yaşayan insanlardır.¹⁵¹

Uğur da İslâmi romanlarda aşk temasının, İslâmi ideolojiye yardımcı olarak kullanıldığını vurgulayarak bunun bir araç olarak görüldüğünü dile getirir.

İslami aşk romanı yazarları aşkı, günlük hayatın, kadın-erkek ilişkilerinin bir parçası görürler ve okuyucularının bu duyguyu ideal ölçüler içerisinde yaşamasının mutluluk verici olduğunu anlatmaya çalışırlar. Bu tür romanlar aşkın sadece cinsel isteklerden ibaret olmadığını, cinselliğin geri planda kalması gerektiğini anlatırlar.¹⁵²

Zehirli Oklar romanında farklı olarak aşk teması hidayete ermenin dışında bir imtihan unsuru olarak kullanılır. Gerçek manada bir Müslüman olan Yahya Hoca'nın inancı beşeri ve yasak olan bir aşkla sınanır ve neticede Yahya Hoca çok defasında tökezlese de bu sınavı başarıyla atlatır. Bu yönüyle de hidayete erme temasının varlığında söz edebiliriz. O da beşeri aşkın geçiciliğini anlayarak Allah'ın emir ve yasaklarına her daim uyması gerektiğini anlamıştır.

¹⁵⁰ Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, 77.

¹⁵¹ a.e., 76.

¹⁵² a.e., 82.

İncelenen romanlar arasında yer alan *Zehirli Oklar 'da* Yahya Hoca yasak bir aşka tutulmuştur. Bu tutkudan dolayı kendinden ve doğrularından zamanla uzaklaşır.

Rabia sevdası başladıktan sonra bütün düşüncesi Rabia olmuştu. Hayallerinin tamamını Rabia kaplamıştı. Rabia'yı düşünüyorum diye az mı namaz bozup yeniden kılmıştı. (s.210)

Ne olurdu;
Öyle nazlı nazlı bakmasaydın,
O gönül yakan gülüşleri yapmasaydın.
Gönlümü alev alev yakmasaydın.
Kalbimi çalıpta kaçmasaydın. (s.69)

Yahya Hoca, Allah yolunda ilerleyen idealist bir öğretmenken yasak bir aşkın pençesine düşer. Bu düşüş onu geceler boyu yaptığı ibadetlerden uzaklaştırır, kıldığı farz namazlarını dahi bozup tekrar kılmasına ve zamanla namazlarını terk etmesine de neden olur. Romanda ısrarla bakışlar üzerinde durulur. İslâm dinince karşı cinslerin bakışmalarının yasak olduğu vurgulanarak dışarıdan bunun önemsiz gibi görüldüğü aslında nedenli önemli olduğu kanıtlamaya çalışılır. Buradaki bir diğer amaç basit gibi görülen dini yasakların aslında ne kadar önemli olduğudur. Bu durum romanda şu şekilde yer alır: "Ya böyle bir ölüm! Bir kız için, hem de İslâm'ın yasakladığı bir ilişki yüzünden kurşunlanarak öldürülme. Ahirette, Allah'ın rızasını, Cenneti bekle. Hesap ver, hesap gününde verebilirsen." (s.258)

Yahya Hoca düşüncelerini temizleyemez ve inandığı gerçeklerden yavaş yavaş uzaklaşır. Yasak aşkı uğruna verdiği tavizlerin sürekli devamı gelir. Bu tavizler Yahya Hoca'yı kendi benliğinden uzaklaştırarak şu şekilde çıkmazlara sokar.

Yahya Hoca kendinde İslâmi konulardan bahsetme cesareti bulamıyordu. Çünkü hal ve hareketleriyle günah işliyordu. Sudan bahanelerle bol bol taviz vermişti İslâmî yaşamdan. Hâlâ da devam ediyordu tavizleri. Uçuruma doğru gittiğinin de farkındaydı. Her an Allah'ı zikretmesi gerektiğini çok iyi biliyordu. Tarifini yapamadığı kuvvetler buna engel oluyordu. Uçuruma doğru sürüklenmesine ise inanılmayacak bir şekilde yardım ediyorlardı. (81)

Yahya Hoca, romanın başından sonuna kadar bu aşk imtihanıyla boğuşur ve sonunda tayininin başka bir köye çıkmasıyla içinde bulunduğu durumdan kurtulur. Bu durum şu şekilde anlatılır: "Yahya Hoca küçük bir araştırma yaptı.

Rabia yeni bir sevgili bulmuştu. Hem de gizleme ihtiyacı bile duymadan gezip tozabiliyordu." (s.281)

Bu bilgiler Yahya Hoca'yı hem üzer hem de mutlu eder. Çünkü nefesine yenik düşmemiş ve bu yasak aşktan kurtularak hem dinine hem de nişanlısı Seher'e ihanet etmemiş olur.

Senatör'ün Kızı adlı romanda, çoğu İslâmi romanda olduğu gibi aşk teması hidayete ermede bir basamak olarak kullanılmıştır. Bir bakıma beşeri aşk Allah aşkına ulaşma da yardımcı unsur olarak romanlarda bulunmaktadır. Bu romanda senatörün kızı olan Ebru, dağlı olarak tarif ettiği Ata'ya ilgi duyar ve onu elde etmek için şu şekilde uğraşır: "Beni ona çeken şey ondaki farklılık. Sanki, herkesten bambaşka. Bunun nedenini mutlaka öğreneceğim. Daha açık yazmak gerekirse şöyle demem gerekecek; sevgi, merak ve intikam. İşte ona karşı duyduklarım." (s.11)

Ebru, Ata'ya karşı olan duygularını bu şekilde ifade eder. Ona karşı duyduğu merak duygusu da onun hidayete ermesine vesile olur. Hidayete erişte görev alan kişi yani Ata, zamanla aradan çekilir ve beşeri aşk İlahi aşka dönüşmüş olur.

Siyah Zambak ve Merve adlı romanında Azrâ, Müezzîn Mehmed'e aşiktir. Onun da kendisini sevdiğini bilir ancak bundan bir türlü emin olamaz. Azrâ, Mehmed'in kendini hala neden istemediğine mana veremez. Azrâ'nın duyguları şu şekildedir:

Bir söz kesilmesi pekâlâ yapılabilirdi: Yoksa Azrâ babasız diye mi?... Yoksa, yoksa Mehmed Azrâ'yı fakir diye mi istemiyordu. Hışımla kalktı, fakat gene de Mehmed Azrâ'yı fakir diye mi istemiyordu. Hışımla kalktı, fakat gene de Mehmed'in apaçık bir doğrulun ve iyilikle ışıltılı siyah kirpiklerle çevrili elâ gözlerini hayâlınden silemedi. Vücudunu ateş basmıştı. (s.15)

Azrâ'nın Mehmed'e karşı olan hisleri romanda şu cümlelerle anlatılır:

Mehmed'e tesadüf edince, herşeyi unutup, kafasının içi karışıyordu. Onun keskin bakışlarını hep üzerinde hissediyordu. Mehmed benim hayatıma, hayallerime hükmediyor, bu daha ne kadar sürecek, diyordu. Genç vücudu his mücadelelerinden çok kere yorgun düşüyordu. (s.24)

Doktor Turgay ise Azrâ'yı tanır ve ona sonsuz bir sevgi duyar. Romanda yer alan ikinci aşk Turgay Bey'in aşkıdır. Bu aşk şu şekilde romanda yer alır:

Doktor Turgay'ın, göz pınarlarında belirmiş damlalar irileşmekteydi. Azrâ hayatının akışına tesir eden bu gözyaşlarını alıp saklamak arzusu duydu. Alabildiğine geniş, uçsuz bucaksız bir iç âleme pencere açılmış, Azrâ hayran seyrediyordu. (s.35)

Turgay onu her zamankinden daha ateşli, daha hevesli karşıladı. Genç adam, hayatında ilk defa seviyordu. Hep iyilik yapmaya meyyal mizâcı, aşkla dolgunluğun zirvelerine çıkmıştı, içinden nefesi tükenene, sesi kısılana dek usanmadan tekrar tekrar kelebeklere, çiçek bahçelerine bütün insanlara bağırarak saadet şarkıları söylemek geliyordu. Göklere arkası kesilmeksizin havaî fişekler atılsın, dünyanın her ikliminde karanfiller açsındı. Sular çağlasın, coşkun, deli dalgalar sahillere ulaşınsın melodilerle... İnsanlar dertsiz, gamsız gezinmeli, çocuklar cıvıldaşmalıydı... Kendini öylesine güçlü kuvvetli hissediyordu ki her yarayı sarar bütün insanlara şifa dağıtabilirdi.

Yıllardır sadece ilmin ciddiyeti ve ağırlığında kalmış çorak ruhu bir pınara varmıştı. Serin, temiz, lezzetli...

Azrâ'nın uyanmasına sebep olduğu doğal duyguları, her an hep Azrâ'yla olmak, yaşamın dikkatlerini, saniyelerini onunla paylaşmak, bu büyük dostluğu içinde hissetmek istiyordu. Genç kızla karşılıklı muhabbet etmek hayali, ona ne kadar tatlı geliyordu. Doktorun kişiliğinden sevgisi derin bir erkek çıkmıştı. (s.41)

Bu bölümlerde anlatılan hisler Doktor Turgay'ın ne denli samimi bir sevgiye sahip olduğunu gösterir. Azrâ'ya olan yoğun aşk zamanla İlahi aşka dönüşür. Turgay Bey'deki değişimi ilk Azrâ fark eder ve aralarında şu diyalog geçer: "-Bana bunu ilk defa söylüyorsun diye fısıldadı. / -Kesinliğiyle ilk defa hissettim de onda. Senin içindeki imanlı Turgay'ı sevdim." (s.245)

Turgay Bey artık iman sahibi biridir. Bir müddet sonra Azrâ'nın ölmesiyle beşeri aşk ortadan kalkarak tamamıyla İlahi aşk yerini alır.

Bize Nasıl Kıydınız romanında aşk ile ilgili hisler tam olarak ortaya konulmaz. Bu ve benzeri hisler okuyucuya şu şekilde hissettirilir.

Rabia boynunu büktü:

-Sorma Tâhâ abi... Çok iyi bir insan ama başı dertte. Dün ona iftira ettiler...

Az kalsın Hüseyin ağabeyi yakalayacaklardı.

Rabia durakladıktan sonra:

-Evleniyor de...

-Eee.. Ne olmuş evleniyormuşta?..

-Hiç, öyle söyledim işte.. Çok iyi bir insan da.. (s.196)

Rabia, Hüseyin'in evleneceğinden bahsederken üzgündür. Bu durum Tâhâ tarafından fark edilir ancak ikisi de bu durum hakkında bir açıklama yapmaz.

Rabia'nın Hüseyin'e ilgisi ve Hüseyin'in inançlı biri olması Rabia'nın da Allah'a yönelmesini şu şekilde sağlar.

-Ricası micası var mı? Birkızın bir erkeğe yakınlığı neden olur?..

-Kardeşçe olmaz mı?..

-Önce kardeşçe sever, sonra sevgi ruha veya şehvete ulaşır... Şehvete ulaşan sevgi, o kişiyi elde ettin mi geçer. Fakat ruha intigal eden sevgi asla ölmez. Doğrusu ben, senin Hüseyin'e olan düşkünlüğünden biraz korkuyorum. (s.157)

Yukarıdaki diyalog bölümü Rabia'nın Hüseyin'e olan ilgisini gösterir. Ancak bu ilgi daha ileri gidemez. Hüseyin, Rabia'ya ulaşmaya çalışırken onun evlendiğini öğrenir. "-Ha... Deminden beri konuşuyoruz. Rabianın hiç sesi yok... Evde değil mi? / -Değil ya... Rabia bir hafta önce evlendi." (s.237)

Rabia'nın evlilik haberini amcası Hüseyin'e verir... Bu romanda da diğerlerinde olduğu gibi beşeri aşkta kavuşma olmaz. Kişi sonsuz aşkı Allah'ta bulur.

Boşluk romanında Doktor Cihan, Tûba'ya ilgi duyar. Cihan'daki inançsızlık Tûba'daki Allah inancı onların kavuşmasına şu şekilde engel olur.

Ben ki, senelerdir mesleğim üzerinde staj yapmış, ihtisas görmüş, doktorum... Avrupa'da yetişmiş bir doktor... Herkesin övmekle bitiremediği bir mütehasıs... Öteki sanatkârlar gibi değilim ben... Avuç kadar büyüklüğü olan kalbi işlemekten acizim. Tunçtan, granitten, platinden daha mı sert? Taştan, mermerden, demirden daha mı katı? Yıllarımı uğruna harcadığım bu meslek, bir et parçasının karşında beni mağlup etti, mağlup... (s.71)

Cihan, karşılıksız aşkını bu sözlerle açıklar. Tûba'nın aradan çekilişi Cihan'ı ilahi aşka ulaştırır. Hidayete eren Cihan sonrasında da Tûba'ya kavuşur.

Üç deniz Ötesi romanında Sonya'nın Enes'e karşı olan hisleri şu şekilde aktarılır:

Beni yanlış anlamamı istemem dünyamda açıklığa kavuşmamış bir sır, bitmeyen merak gibisin. Anlattıklarım sana boş, anlamsız bir takım saçmalıklar gibi gelebilir. Özel bir arzu, garip bir hisle adeta sende ihtisas yaparak insan denilen meçhulü incelemeye çalışıyorum... Sana bir nefes kadar yakın olmak, seni deşifre etmek, kitaplaştırmak istiyorum. Dış dünyaya gönlünün kapılarını açıp seni çözmeye çalışacağım. Daha doğrusu seni karamsarlıktan kurtarıp yeni, berrak bir dünyaya çekerek, rahatlatmak istiyorum. Bana güven duymalısın. Her insanın ılık bir arkadaşlığa ihtiyacı vardır. (s.13)

Bu hislerin tasviri romanda zaman zaman şu şekillerde yer bulmaya devam eder.

Sonya, Enes'in dikkat kesildiği hiç bir şeye aldırış etmiyor, her an biraz daha çekicilik kazanan gözleriyle Enes'in dünyasına nüfuz etmeyi çabuklaştırmaya bakıyordu. (s.10)

Başka başka çözüm yolları bulmak için çırpınıyor. Sonya düşüyor puslu bakışlarının değdiği her noktaya. Buğulu gözlerinin esrarında yeniden diriliyor sevdası. Dipsiz bir aşkın kıvrımları derinleşiyor gözlerinde. Ilık bir hasretle bakıyor. Yitirmişlik, vazgeçmişlik, yahut kavlinden dönmüşlük burkuyor yüreğini. Hasret ateşinin içinde kıvranıyor uzun uzadı. (s.34)

Romanların çoğunda aşkın içinde var olan merak duygusuna vurgu yapılır. Burada inançlı insanda var olan farklı hâl ve tavırlar karşı tarafın dikkatini çeker. Dikkat çeken bu konu irdelendikçe inanç ortaya çıkar ve aşığı etkiler. Sonya'da aşkın sonunda ilahi aşka ulaşır.

Beşeri aşkın dışında birebir Allah aşkı da romanlarda şu şekilde işlenir.

Kavuşmak vaktiydi bu. İstirap bir yandan, vecd bir yandan aşkın emsalsizi sarmıştı bedeni. Ve Enes pelte pelte yığılıp kaldı Beyt'in duldasında.

Aşkların en yücesinin kollarına ram olmuştu şimdi. Ne şerefli bir baygınlık geçiriyordu. Ne asil bir ürperti, ne ulaşılmaz ulvi bir teslimiyet içindeydi! Bu kendisinden geçişte en büyük vuslat, sonsuzluğun Rabb'a olan Allah'a yükseliş vardı. (s.275)

Enes, hac görevini yaparken yoğun duygular içindedir. Yaratıcıyla kavuşmanın verdiği lezzet anlatıcı tarafından okura aktarılır.

Gafiller romanında yaşanan yasak ilişki olayların gidişatını önemli ölçüde etkiler. Tevfik ve Eliza arasında yaşananlar sonucu Eliza hamile kalır ancak buna rağmen bir araya gelemezler. Bu durum şöyle anlatılır:

-Tevfik'le birbirimizi seviyorduk. Ama babamın inadı, evlenmemize engel oldu. Kendi cemaatimizden Mişon isminde biriyle evlenmek zorunda bırakıldım. Evliliğimden kısa bir süre sona, bir oğlum oldu. Oğlum diyorum, çünkü bu çocuk Mişon'la değil, Tevfik'le olan beraberliğimizden doğmadı. Bunu, Mişon da biliyordu. Ona Salamon adını verdik. (s.231)

Tevfik'in Eliza'a karşı olan hisleri onda farklı durumlar ortaya çıkarmıştı. Bu durum şu şekilde tarif edilir:

Önce, bütün direnmesine rağmen, bir sinir ve ruh sağlığı doktoruna götürdüler onu. Ondan sonuç alamayınca, bir yakınlarının tavsiyesiyle ünlü bir papaza... Ama değişen bir şey olmadı. Yoksa oğulları, Eliza'ya karşı kara sevdaya

mı tutulmuştu? Çok mu seviyordu bu kızı? Bunu defalarca sordular ama doğru dürüst bir cevap alamadılar ağzından. (s.49)

Birbirini seven fakat kavuşamayan çiftin duyguları yoğun bir şekilde okura aktarılır.

-Seni hâlâ seviyorum ve her zaman seveceğim, dedi. Şu an için bizi birbirimizden ayırdılar ama inan ki yaşadığım müddetçe asla unutmayacağım seni.

Eliza'nın gözleri dolu dolu olmuştu. O da seviyordu Tefvik'i. Hatta babası izin verseydi de evlenebilselerdi, Tefvik'in arzu ettiği dine girmeyi bile düşünmüştü hep. (s.90)

Yaşananlar Tefvik'te büyük bir sarsıntı yapar ve günahlarından kurtulacak bir mecra arar. Bunu da İslâm dininde bulur. Arayış içinde olan Tefvik Müslüman olur. Gençlerin arasında var olan beşeri duygular birbirlerine kavuşamamalarıyla İlâhi aşka dönüşür. Tefvik zaten bir arayış içindeydi, bu durum da onun arayışını hızlandırmış olur. Eliza ise uzun bir aradan sonra Müslüman olarak Tefvik'e kavuşur.

Gülü Koklayamadım teması açısından diğer dokuz romandan farklılık gösterir. İslâmi bir roman olan bu kitapta aşk hidayete erdiren bir unsur olarak değil beşeri bir aşk olarak ve evliliğin temeli olarak yer alır. Bu aşk romanda şu şekilde tasvir edilir:

Kâmil, bu tazelik ve yeniliğe bir mânâ veremedi. Kızcağız mindere oturduğu zaman, siyah ve uzun kirpiklerinde bir tereddüt sezdi. Elmas kirpikleri bir aşağı, bir yukarı süzülüyordu. Elâ gözler doğrulup Kâmil'e bakamıyordu.

Ayşecik, sevgilisini uğurlamaya hazırlanmıştı. Ona gitmeden önce birbirinden güzel, şirin mi şirin sözler söyleyecekti. Yeni elbiselerini giyerken ne söyleyeceğini bir bir düşünmüştü. Ama işte söyleyemiyordu. Dilinin ucuna kadar gelen güzelim kelimeler, orada bir hava boşluğuna düşer gibi tepetaklak oluveriyorlardı. (s.59)

Kâmil ve Ayşe arasındaki hisler yoğun bir şekilde aşka dönüşür. Bu aşk beşeri bir aşktır ve savaş zamanında birbirlerine destek olmada yardımcı unsur olarak kullanılır.

2.2.2 Ölüm

Yaşam kadar gerçek olan bir diğer kavram da ölümdür. Kur'ân-ı Kerim'de yer alan "He nefis ölümü tadacaktır." ayeti de ölümün hak olduğunun bir göstergesidir. Romanlarda kahramanlar farklı şekil ve nedenlerle hayatlarını

kaybederler. İncelediğimiz romanların çoğunda ölüm yeni bir doğuşun nedeni olur. Burada bahsedilen doğuş manevi bir doğuştur. Dünyanın gidişatına kendini kaptırmış olan kişiler sevdiklerinin ölümüyle bir uyanış yaşarlar. Bu uyanışla dünyadaki tüm sevgilerin geçici olduğu anlaşılır ve gerçek sevgiliye dönüşler başlar.

Zehirli Oklar romanında Yahya Hoca Allah yolunda biri olmasına rağmen nefesine yenik düşerek yasak bir aşka yelken açar. Bu yasaklar onu inançlarından ve ibadetlerinden uzaklaştırır. Bunalımlı bir halde olan Yahya Hoca ile Mehmet Ali'nin içinde buldukları otobüs kaza yapar. Kaza anı şu şekildedir:

Yahya Hoca tamamen kendine gelmişti. İlk sorduğu soru Mehmet Ali olmuştu. Ölenler arasında Mehmet Ali'nin olduğunu da söylediler. Hanımı da gelmiş hastaneye. Kucağında küçük hiç bir şeyden haberi olmayan dünya gözü ile bir kere olsun babasını göremeyecek olan kızı da varmış. Kadının feryadı inletmiş hastaneyi. Taş yürekleri yumuşacık yapmış. Öyle anlatmıştı Yahya Hoca'ya hasta bakıcılardan biri. (s.205)

Yahya Hoca hasta yatağında ayıldığı an ilk olarak yol arkadaşı Mehmet Ali'yi sorar ve onun öldüğünü öğrenir. Bu kazada Mehmet Ali'nin hayatını kaybetmesiyle romandaki akış da değişir. Nefsinin emrinden bir türlü kurtulamayan Yahya Hoca artık kendini kontrol etmeye başlar ve bulunduğu durumdan kurtulur.

Senatör'ün Kızı adlı romanında Ata, dindar biridir ve Ebru'nun hidayete ermesine vesile olmuştur. Ebru'nun tekrar eski hayatına dönmesini isteyen ailesi Ata'yı öldürülmek ister. Ancak evde Ata'nın yerine arkadaşı Halim bulunur ve katiller tarafından öldürülür. Cinayet anı şu şekildedir:

-Gözüm, gözüm!.. Namussuz parmağını gözüme soktu!

Gerçekten Halim, hiç beklemedikleri anda üzerlerine atılmış ve şahadet parmağını katillerden birinin gözüne saplamıştı. Ve aynı katilin yüzünü örten maskenin bir kısmını da parçalamıştı. Sımsıkı yumduğu sağ avucunun içinde tutuyordu. Onlarca kurşun yarasından boşalan sıcak kan merdivenlerden aşağıya sızıyordu. (s.283)

Yazar, yukarıdaki tasvir bölümünde Halim'in ölüm anını aktarır. Ölümün romanlarda sıklıkla yer alması bu dünyanın geçiciliğini göstermektedir. Dünyadaki herkesin ölümü tadacağı şu şekilde anlatılır:

-Ebru, ölüm, ilâhi takdirin icat ettiği hayatı çok büyük anlamlar ifade eden bir tarzda yorumlayışdır.

Bak, seyret; Cumhurbaşkanları, başbakanlar, generaller, bilginler, müzisyenler, din adamları, bürokratlar, bakkallar, hukukçular, çöpçüler hepsi hepsi burada.

Ebru, ölüm tüm ünvanların üzerine vurulmuş bir mühürdür. Tuğrasında 'Allah' yazan bir mühür. Ölümün sahibi var. Tesadüfün tırpanı değil bizi biçip geçiren.

Allah, ölüm olayı ile sanki şöyle buyuruyor: Tüm âlimler öldü. Bilgileri ölümlerini engelleyemedi. Tüm hukukçular öldü; adalet dağıtıcı olmaları ölmelerine yetmedi. Tüm generaller öldü; rütbeleri ve yüzbinlerce askere, silaha hükmetmeleri kendilerini ölümden koruyamadı. Allah, ölümlerle hayatı eşitliyor, ünvan dolu hayatı. (s.149)

Hangi makamda, ünvanında ve bilgide olursan ol ölüm herkes için vardır. Bu gerçeğe dikkat çekilirken ölümün doğal bir süreç olduğu da vurgulanır. Dünyanın geçiciliğinin yanında sonsuz hayat için çalışılması gerektiği okura aktarılır.

Siyah Zambak ve Merve romanında birden çok ölüm sahnesi yaşanır. Bunların ilki Azrâ ve Turgay Bey'in oğlu olan Ahmed'in ölümüdür. Bu iki ölüm de birer uyanışa vesile olur. Ahmed'in ölümüyle Azrâ içinde bulunduğu durumdan pişmanlık duyar ve ibadetlerini uygulamaya başlar. Bir zamanlar olduğu gibi tekrar örtünmeye şu şekilde karar verir.

Ayşe Teyze suya girmiş, göz yaşlarıyla feryat ediyordu:

-Ahmed!... Ahmed!... Yavrum!...

Ama deniz, sağır, kör. İşitmez, görmez... İnadına cazip... İnadına güzel...

Çırpıntılı, oynaşta... Sanki gümüştten teller uçuşuyor üzerinde... Şilenin denizi bu...

Nice çocuklar, nice gelinlik kızlar yutmuş, alışıktır...

Öteden, beriden sahile insanlar dolmuştu... Sulara daldılar, çıktılar, araştırdılar, fakat alın yazısını değiştiremediler... (s.139)

Ahmed'in ölümü romanda bir dönüm noktasını oluşturur. Zengin hayat şartlarında zevk ve sefa içinde yaşayan aile Ahmed'in ölümüyle sarsılır ve dünyadaki her şeyin geçici olduğunu anlar. Bu ölümü Azrâ'nın hastalığı takip eder. Yaşamını günahlar içinde geçiren Azrâ, hastalığı süresince pişmanlıklar içinde tövbe ederek Rabbi'ne sığınır. Hastalığa daha fazla dayanamayan Azrâ hayata gözlerini şu şekilde yumar: "O gece saat 3'de Azrâ dünyaya gözlerini yummuş... Ertesi gün erkenden doktor telefonla Mehmed'e bildirdi... Bir hayat

fakirlikle başlayıp muhteşem bir şekilde devam etmiş ve nedametler içinde son bulmuştu..." (s.248)

Oğlu Ahmed'in ardından eşi Azrâ'yı da kaybeden Doktor Turgay bir kez daha dünyadaki tüm sevgilerin geçici olduğunu anlar ve gerçek yaratıcıya döner. Azrâ'nın ölümü de Turgay Bey için bir uyanış olur. Zamanla dinini öğrenen ve bunları uygulayan Turgay Bey de hidayete erenlerin arasına katılır.

Romanda ölüm gerçeği ile ilgili ayetlere de şu şekilde yer verilir:

Dünya hayatı ancak bir aldanış menfaatıdır.

El-Hadîd Sûresi, Âyet :20

Dilediğin kadar yaşa, muhakkak öleceksin. İstediğini sev şüphe yok ayrılacaksın. Arzuladığını işle, muhakkak ameline kavuşacaksın. Hadis. (s.109)

Bize Nasıl Kıydınız romanı yasak bir aşkın sonucunda babası tarafından İsmail'in öldürülmesiyle şu şekilde başlar.

Oğlun bu dünyadan başka bir dünyaya göç etti. Bu dünyada Allah'ın (cc.) kulu olan oğlun öbür dünyada da Allah'ın kuludur. Sabret... Sen de gideceksin... Belki bugün... Belki yarın. Belki yarından da yakın. O zaman oğlunu göreceksin... (s.22)

İsmail'i öldürenin babası olduğunu kimse bilmez ve çevredeki insanlar tarafından baba teselli edilir. Bu ölümü Rabia'nın annesinin ölümü takip eder.

Ve Rabia bayıldı. Dördüncü kez bayılıyordu.

Annesinin cesedi yere mosmor uzanmış ve de kokuyordu.

Evcilik dünyası. Ve işte Hacer hanım terk etmişti onu. İhsan Bey de ağlamaya başlamıştı...Etraftan gelenler 'zavallı kadın' diyorlardı. Meğer dün ölmüşü, ama gören falan olmamıştı. (s.40)

İsmail'in öldürülüşüne tanık olan anne, bu acıya dayanamayarak aklını kaybeder ve bir akıl hastanesine yatırılır. Kötü koşullar altında bulunan kadın kısa sürede yaşamını yitirir. Burada bir günahın nelere sebep olabileceği gösterilmiştir.

Bu iki ölüm de yine insanların uyanışına ve hidayete erişlerine vesile olur. Rabia ailesini kaybedince ilk önce sendeler ve hayata tutunmaya çalışır. Neticede ise annesinin ona önceden göstermiş olduğu hak yolunda ilerlemeye başlar ve amcasının, arkadaşlarının da hidayete ermesine vesile olur.

Bu romanda sadece ölüme değil ölüm sonrası hayata da şöyle vurgu yapılır:

Öldükten sonra dirilmeye kısa bir misâl vereyim. Düşünün ufacık bir çekirdek toprağa gömülüyor. Daha sonra o çekirdek kocaman bir ağaç oluyor. Hani

o çürümüştü. Hani o çok küçük bir parçaydı? Allah burada şunu söylemek ister.
"Bak ey kulum o çekirdek küçük olduğu halde koca kütük yaptım. Sen çürüyünce
niçin seni tekrar diriltmeyeyim?.. Düşün ey insan" (s.78)

Ölümden sonra dirilmeye inanmayan inançsızlar için bir örnekle bu durum anlatılmaya çalışılır. Çürüyen tohumdan nasıl ki ağaç var olabiliyor, ölü bedenden de ruhlar dirilecektir.

Boşluk 'da İsmet'in babası kendine intihar süsü vererek kayıplara karışır. Bu durum şu şekilde anlatılır:

Babaaa! Yapmamalıydın bunu, yapmamalıydın.
Arkasına döndüğünde İhsan Bey şaşırmişti.
Amcaaa! diye feryadını yükseltip boynuna sarıldı.
Babam ölmüş, ölmüş babam.(s.37)

Tüm aile ve İsmet babasının öldüğünü düşünür. Bu haber karşısında İsmet'in annesi dayanamaz ve hayatını kaybeder. Bu ölüm haberlerini Cihan'ın ölümü takip eder. Cihan'ın cenaze merasimi şu şekilde anlatılır: "Bugün büyük mücahidin, şerefli millet evlatlarından bir tanesinin naaşı toprağa verilecekti... Şehir halkı, yaşlı yaşlı cenaze namazı için abdest aldı... Caminin içi ve dışı tıklım tıklım dolmuştu." (s.287)

Romanda başkahraman olarak yer alan Cihan, planlarını gerçekleştirdikten sonra hayatını kaybeder. Cihan'ın ölümüyle romanda problem olarak yer alan her şey çözümlenir ve romana son verilir. Diğer romanlarda olduğu gibi burada da ölüm insanlara yeni kapılar açmaktadır. Bu düşünce şu şekildedir: "Topraklar doğuracak mı, nasıl? Çürüyen bedenlerin binlerce sene sonra vücut buluşu nasıl mümkün olur?" (s.153)

Tıpkı diğer romanlarda olduğu gibi ölüm sonrası dirilişten bahsedilir. Çürüyen bedenlerin aslında sonsuz bir hayata doğru dirileceği okura aktarılır. Bu anlatımlarla dünyanın geçici olduğu vurgulanır. Böylelikle başka bir hayatın ve gerçek yaratıcının varlığı açıklanmaya çalışılır.

Üç Deniz Ötesi romanında kişilerin kendini ifade etmesi, inançlarını yaşaması ceza gerektiren durumlardır. Mansur bir piknik alanında bir kaç kişiyle din üzerine sohbet ederler. Bu sohbet polis tarafından basılır ve çıkan tartışmada Mansur vurularak öldürülür. Mansur'un öldürülmesi şu şekildedir: "Üç beş adım ötesinde yarım ay gibi dizilen şaşkın insanların ürkek bakışları... Beş on adım

önünde Mansur yatıyor, Kanı kumlu toprağı atası acılı yüzüyle oğlunun yanaklarına iri yaşlar eyreklenip pelteleşmiş, akıtıyordu. Mansur'un üzerine abanmıştı." (s.87)

Mansur'un ölüm anı ayrıntılı bir şekilde tasvir edilerek okurun gözünde canlandırılır: "Mansur ve Abdulkadir, isteksiz birkaç insanın ellerinde toprağı verildi. Bu insanlar bu gibi işleri yapmakta görevli kimselerdi." (s.94)

Gafiller romanında Tefvik'in yasak ilişkisinden olan Süleyman bir rahatsızlık geçirerek hayatını kaybeder. Tefvik'le yıllar sonra karşılaşan Eliza olanları şu şekilde anlatır:

Aynı sene içinde, oğlum bir rahatsızlık geçirerek hastaneye kaldırılmış. Apandisit teşhisiyle ameliyata alınmış ama kurtarılamayarak vefat etmiş. Nüfusunda Musevi gözüktüğünden, bize haber verdiler. Babası, kabul edildiğinden, naasını babasına vermemişler. İslam inancına göre yıkanmış, kefenlenmiş ve arkadaşları tarafından Kozulca Mezarlığında toprağı verilmiş. (s.232)

Süleyman, resmiyette bir Musevi'dir. Ancak o araştırarak gerçek dini bulur ve bir Müslüman olarak ölür.

Gülü Koklayamadım romanında yer alan ölümler çatışma esnasında gerçekleşir. Yani burada ölümlerin çoğu şehittir. Romanda Sâkıp'ın şehit oluşu şu şekilde anlatılır:

Sâkıp yerde sere serpe yatıyordu. Tüfeğı yanbaşına düşmüştü. Sırtı yapış yapış kandı. Yağan yağmurla her tarafı ıslanmış, elbisesinin yarısı kana boyanmıştı. Bulutlardan ince ince gözyaşı dökülüyordu. Bütün gözler nemli, kalpler buruk, yürekler ezikti. Ağaçların yapraklarından toprağı yaşlar damlıyordu. Taşların göz pınarları yaşla dolmuştu. (s.174)

Yazar ayrıntılara yer vererek okuru bu durumun içine çekmek ister. Bu romanda birçok ölüm anı bulunmaktadır. Başkahraman olan Kâmil, sürekli olarak şehit olabilmeyi diler. Bunu hem şehitlik mertebesi için ister hem de ölümü yaşadığı acılardan bir kurtuluş olarak görür. Şehitlik mertebesinden şu şekilde bahsedilir:

Bu sırada İhsan yanına gelmişti. Sessiz, gözleri nemli, kalpleri buruk Cumaya baktılar. Kâmil, ölüm, ahiret, şehadet, kabir, mahşer, hesap, sırat, cennet ve cehenneme uzanan edebi yolculuğun ana istasyonlarını düşündü. Nice harp gördüğü hâlde, yatağında öleceği için ağlayan Halid bin Velid'i hatırladı. Bu da bir nasipti. Allah kime verirse o şerefliyordu. (s.181)

Kâmil yaşadığı çatışma ortamında şehit olmadan ölmeyi istemez. Kendini Halid bin Velid'e benzetir. Savaş ortamında yaşadıkları ve gördükleri sonucunda da ölümü bir kurtuluş olarak algılar.

2.2.3. Özgürlük

Özgürlüğün tanımı Türkçe sözlükte; "Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî." olarak tanımlanmaktadır. İncelediğimiz romanlarda özgürlük kavramı din özgürlüğü olarak karşımıza çıkar. Bu romanların genelinde kahraman dinini öğrenmeye ve yaşamaya çalışır ancak çevresi tarafından engellenir ve dışlanır. Genel olarak romanlarda bu şekilde yer alan özgürlük teması ana tema özelliği gösteren hidayete erme konusunun işlenmesinde yardımcı olur. Din ve inanç özgürlüğü kısıtlanan kahraman bulunduğu durumu sorgulamaya başlar. Özgür bir ülkede yaşanıldığı iddia edilse de bunun doğru olmadığı romanlarda konu edinilir.

Senatör'ün Kızı'nda Ebru, kısıtlı özgürlük vadeden idarecilere kızar ve bir insanın tam manasıyla özgür olması gerektiğini şu şekilde savunur:

-İdareciler kendilerini ne sanıyorlar, ilâh filan mı? Ancak bizlerin istediği kadar özgür olabilirsiniz demeye sizlerin ne hakkı olabilir? Özgürlük ya vardır, ya yoktur! Özgür olacaksak bu hakkımız tam anlamıyla verilmelidir, Amerika ve Batı Avrupa'daki gibi.

Ata'nın yüzü gülüyordu:

-Bana öyle geliyor ki bizde kendilerini aydın sanan insanlar bile özgürlük konusunda yeterince çağdaş düşünmüyorlar. Bir toplum hayal ediniz ki, orada insanların çıplak gezmelerine izin verilmekte, başlarını örtmelerine izin verilmemektedir. Böyle bir toplumda gerçek demokrasinin olduğunu nasıl söyleyebiliriz! (s.234)

İnsanların dini inançlarını rahatlıkla yaşayamamaları özgürlük kavramının aslında var olmadığını göstergesidir ve özgürlük başta bulunanların tek elindedir. Onlar için çıplak gezmeye özgürlüğü vardır ancak başlarını örtme özgürlüğü yoktur. Ata ve Ebru yaşanan bu durumları tartışarak aslında özgür bir ülkede olmadıklarına karar verirler. "...Siyasi, ekonomik ve kültürel özgürlüğümüzü sürekli denetim altında bulunduran Batı'nın, müslüman milletlere duyduğu

bitimsiz kin hiç sona ereceğe benzememektedir. Doğu, hâlâ Batı için öcüdür. Çünkü, onu tam öldürdüğünden emin değildir." (s.94)

Boşluk romanında Cihan'ın inançlarını yaşamasına ailesi dahi engel olur. Onu, namaz kılariken gören babası örümcek kafalılıkla suçlar.

Cihan, namazını bitirmişti... Selâm verdikten sonra, babasından yana baktı... Dehşet saçan çehreyi görünce doğrulup ayağa kalktı. Vücudundaki tüyler diken diken olmuştu... Elmacık kemiklerinin üzerinde kırmızı kırmızı güller açıldı. Babasının hiddet saçan sorusu üzerine yüzü limon gibi sarardı. Alev alev yanan gözlere bakıp kıvılcım boşaltan dudaklara dikkat kesildi.

Gecenin bu saatinde ne yaptığını sanıyorsun?

Büyük bir suçun tutuklusu gibi kabuğuna çekilmişti. Mahcup görüntüyle yorgun bir cevap verebildi.

Namaz kılıyordum.

O garip düşünceli insan, yeniden parladı...

Senin o aydın kafanı kimler örümceklendirdi? (s.71)

Babasının bu tepkisi Cihan'ın içindeki inanç duygularını bastırmasına neden olur. Cihan, düşüncelerini özgürce ifade edemediği ve istediği gibi ibadetlerini gerçekleştiremediği için bunalıma girer. Sürgüne gönderildiği kasabada özgür kalınca küllenmiş olan iman duyguları tekrar ortaya çıkar.

Üç Deniz Ötesi tamamıyla kısıtlanmış yaşamları hikâyeye eder. Sovyet Rusya'da boyun eğmek zorunda kalan Müslümanların din ve vicdan özgürlüklerine kavuşabilmenin mücadelesi romanın özünü oluşturur. Bu durum şu şekilde aktarılır:

Kur'an'ın açık hükümlerine bakarak, içinde bulunduğumuz durumu görebilmek, ufkumuzu açmak için en azından bir şeyler yapmalıyız...

Biz Lenin'e Marks'a Stalin'e itaat etmekteyiz; Allah'a değil. Bu acı gerçekleri bilmenizi istiyorum.

Allah'ın koyduğu kurallara değil, komünizmin sistemine boyun eğmişiz. (s.77)

Mansur, çevresindeki arkadaşlarına Allah'tan başkasına boyun eğilmeyeceğini anlatmaya çalışırken polisler tarafından öldürülür. Dini içerikli bu bir kaç cümle dahi bir insanı öldürmek için yeterli görülür.

Sonya, Enes'in hareketlerinde bir değişiklik görür ve ona bunun nedenini sorar.

-Sende bir değişiklik var bugün.

-Mümkün.
-Tıpkı bir suçlu gibisin.
-İyi değerlendiriyorsun.
-Söylesene, bir şey mi yaptın?
-Namaz kıldım.
-Hastahanede mi?
-Evet.
-Kim gördü?
-Peter.
-Damgalandın artık.

Sonya'nın suratında keder, ürpertili dekorlar kurdu. (s.160)

Enes, Sonya'ya namaz kılarken Peter'e yakalandığından bahseder. Sonya bunu duyar duymaz başına gelecekler anlar ve Enes tutuklanarak Sibiryaya gönderilir. Bu romanda Müslümanların ellerinden tüm din ve vicdan özgürlüklerinin alınmasına geniş ölçüde şu şekilde yer verilir: "Fikirlere, inançlara kelepçe vurulmayan bir dünyanın temelleri atılmalı, hürriyeti en berrak havasıyla terennüm etmeliydi dünya." (s.40)

Yukarıdaki cümlelerle nasıl bir hayat istedikleri aktarılır. Tek istedikleri inançlarını rahat bir şekilde yaşayabilmektir. Bunun için de özgür bir hayatın hayalini bu şekilde kurarlar.

Aşağıdaki diyalog bölümünde Amerika'ya kaçan Enes'in kendini ne denli özgür hissettiği gösterilir.

-Enes Muradov! Tanıdım. Nasıl geldin buraya?
-Artık hürüm ben.
Gözlerinin içerisine nemli pırıltılarla baktı.
Adam:
-Hürsün diye mırıldandı. Adamakıllı hür. (s.270)

Enes'in gözlerindeki pırıltı özgürlüğün ne denli büyük bir nimet olduğunu gösterir. O Rusya'nın baskıcı yönetimi altında dinini hep gizlemek zorunda kalmıştı. İbadetlerini eşine bile belli etmeden yerine getirmeye çalışırdı. Amerika'ya kaçıışı ile tüm bu kısıtlamalardan kurtulur.

Öz Yurdunda Garipsin I romanında laikliğin tanımı şu şekilde yapılır:

Laiklik benim seni, senin beni kabul etmendir. Benim, senin yaşayıp, düşünce ve inançlarına saygı duymam, sana bu konularda karışmamam, senin bana karışmamandır, diyen profesörler, tarafsız ilim adamları özgürlükçü, ilerici, sosyalist doçentler, öğretim görevlileri bu sefer derse girer girmez Şu başımızdakileri çıkarın,

bu davranışınız laikliğe aykırı, Atatürkçü düşünceye ters. Hemen başlarınızı açacaksınız!, demeye başladılar. Kendilerini savunmak isteyenlere söz hakkı bile vermeden... (s.26)

Bu tanım ile laikliğin insanları düşünceleri ile kabul etmek, inanç ve yaşayışlarına saygı duymak anlamına geldiği belirtilmiş olur. Herkes din ve inançları konusunda özgür olmalı ve hiç kimse bir başkasına bu konularda müdahale etmemelidir, masajı yazar tarafından okura aktarılır.

Başörtülü gençlerin ellerinden eğitim hakkı alınır. Bu yapılırken de gençlere çeşitli bahaneler sunulur. Bu bahanelere karşı gençler özgürlüklerinin kendilerine geri verilmelerini şu şekilde ister.

Dayanamayarak isyan ettik:

Hocam bahsettiğiniz bu yüksek yer neresi? Türkiye krallıkla mı idare ediliyor? Yoksa kendini kanunlardan ve anayasadan daha güçlü gören birileri mi var? Okumak bizim en tabi hakkımız. Örtünmek de dinimizin emri. Bu haklarımızı elimizden alma hakkını kim kendinde görebilir? (s.32)

Gençler özgür ve demokratik bir ülkede bu çeşit kısıtlamaların olamayacağını dile getirir. Bu kısıtlamaları hangi merciinin yaptığı da merak edilir.

Öz Yurdunda Garipsin II'de Meral okul çağında olan kardeşinin kazağını alabilmek için okuluna gider ve Müdür Yardımcısı Şükran Hanım'dan kazağı ister. Bu istek karşısında hiç beklemediği şu tepkileri görür:

Meral'in öylece durduğunu gören Şükran Hanım sesini biraz daha yükseltti.

-Hâlâ duruyor! Çabuk çık çık çıkk! Böyle giremezsin benim odama. Git başını aç öyle gel!

Üstündeki şaşkınlığı atmıştı Meral bu sırada:

-Hocam siz neler diyorsunuz, ne demek: "Buraya giremezsiniz?" (s.215)

Şükran Hanım değil kazağı vermek Meral'i başı kapalı bir halde odasında görmeye dahi katlanamaz ve onu odasından kovar. Meral, sırf başı kapalı olduğu için bu müdahaleye maruz kalır. Başörtüsünden dolayı kamuya açık yerlere girmesi engellenen Meral'in yaşam alanı özgürlüğü kısıtlanmış olur.

Bize Nasıl Kıydınız romanında Hüseyin'le karşıt görüşte olan Cemil onun etkili konuşmasına, namaz kılmasına dayanamaz ve onu polise şikayet eder ve süreç şu şekilde devam eder:

Cemil:

-Faaldi efendim.. Kendi ideolojisine yılmak bilmeyen bir azimle bağlıydı...

-Örneğin ne yapıyordu?..

-Şey efedim.. Etki gücü çok kuvvetliydi.. Başka... Başka ne yapıyordu?..

İş saatinde namaz kılıyordu... Başkalarını da teşvik ediyordu...

-Bunlar da yeterli sebep değildir... İş verenle işçiler arasındaki anlaşmaya yasalar karışmaz... Hele ibadetlere kimsenin karışma hakkı yoktur.. (s.175)

Cemil'in şikayeti dikkate alınmaz. Çünkü herkesin ibadet özgürlüğü bulunmaktadır. Ancak insanların Hüseyin'in kişiliğinden ve inançlarından etkilenmesi Cemil'i son derece rahatsız eder. Cemil sürekli olarak Hüseyin'in ibadetlerini ve konuşmalarını engellemeye çalışır.

Gülü koklayamadım romanında vatan işgal altındadır ve halkın yaşam hakkı dahi ellerinden alınmaya çalışılır. Ülkenin durumu şu cümlelerle özetlenir:

Tarihini hiçbir devrinde esir olmamış, zincire vurulmamış bu millete kefen biçiliyor. Anadolu'nun bağrına, bin yıl yaşamış, dünyaya ferman dinletmiş, devletime mezar kazılıyor! Türk milletinin muhteşem tarihi üstüne mezar taşı dikmek için hazırlıklar yapılıyor!

Dökülen kan senin!

Çiğnenen vatan senin!

Yerde sürünen Kur'an senin!

Horlanan iman senin!

Kirletilen namus, kıyılan can senin!

Uyan ey Müslüman! Uyan!... Uyan!... (s.87)

Türk milletinin esir düştüğünden bahsedilerek Müslümanlara uyanma çağrısında bulunulur. Namuslar kirletilmekte, canlara kıyılmaktadır. Vatanın tekrar özgürlüğüne kavuşabilmesi için birlik ve beraberlik içinde düşmana karşı durulmalıdır.

2.2.4. Okuma

Kuran'ın indirilişinin ilk tümcesi olan "İkra bismi Rabbikellezi halek: Oku! Yaratan Rabbinin adıyla oku" ayeti, İslâm dininde okumanın ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir. İncelediğimiz romanların tümünde okuma teması işlenmiştir. Bazı romanlarda sıklıkla okumanın öneminden bahsedilmiş ve hidayete asıl erdiren olarak da okuma eylemi gösterilmiştir. Karanlık yollarda ilerleyen ve boşluğa düşen kahramanlar önce hidayete erdiren kişiyle buluşur sonra da kendi başına kalıp bolca okuyarak kendini gerçekleştirir. Hacı Bektaşî Veli'nin "İlimle gidilmeyen yolun sonu karanlıktır." sözü romanlardaki bu temayı

desteklemektedir. İncelenen romanlarda yazar, kulaktan duyma bilgilerle değil okuyup araştırılarak elde edilen bilgilerle dinin öğrenilmesi gerektiğini okura aktarır.

Zehirli Oklar romanında Yahya Hoca, öğrencilerine sıklıkla kitap okumalarını tavsiye eder. Bu tavsiyenin ardından okudukları kitapları da iyi seçmelerini vurgular. Kültürlü bir insan olabilmenin gereği olarak kitap okumayı görür. Okumayla ilgili şu bilgiler verilir:

Yahya Hoca öğrencilere bol bol kitap okumalarını tavsiye ediyor, okumanın faydalarından, okumamanın zararlarından bahsediyordu. Toplumda insanın otoriter olabilmesinin en önemli etkenlerden birinin bol bol okuyarak kültürlü bir insan olmak olduğunu söylüyordu. Şunu da ilave ediyordu arkasından: 'Kitap seçimini de çok iyi yapmak lazım. İyi arkadaş, kötü arkadaş olduğu gibi, iyi kitap, kötü kitap diye iki türlü kitap da vardır. Yoksa kitap seçimini iyi yapmazsanız, sonra Donkişot'un durumuna düşersiniz. (s.46)

Kitap okumanın gereğine sürekli vurgu yapılır. Çünkü kulaktan dolma bilgilerle hem kültür sahibi hem de gerçek bir Müslüman olunamaz. İslâm'ı tam manasıyla yaşayabilmek için onu tam öğrenmek, tam öğrenebilmek için bol bol okumak gerekmektedir. İnanan bir insan olarak romanda yer alan Yahya Hoca, öğrencilerine kitap tavsiye ettiği için inanmayan biri olan müdürü tarafından başka bir yere sürgün edilir. Bu da okumanın aslında ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

Senatör'ün Kızı adlı romanda Ebru, İslâm dinini ilk olarak Ata'da görür. İlk defa gördüğü bu inancı öğrenmek ister ve bol bol İslâmi yayınlar okur. Bu durumdan şöyle bahsedilir: "Ata'nın inancını yakından tanımaya karar vermişti. Ondan uzakta geçirdiği günlerde bunu yaptı; bol bol İslâmi yayın okudu." (s.119)

Ebru; okumanın, düşünmenin insanı değiştiren şeyler olduğunun şu şekilde farkına varır: "Okumak, düşünmek ve inanmak işte insanı değiştiren şeyler bunlardı. Ata haklıydı, bunları yapmamak ise insanın insan olmamak için ısrar etmesi demektir. Artık devekuşu gibi yapamazdı!" (s.120)

Eğer okuyup öğrenmezse insan olamayacağını düşünür ve gerçek bilginin önemine dikkat çeker. Bu okumalar ve araştırmaların sonunda da Ebru'nun hidayete erişimi gerçekleşir.

Bize Nasıl Kıydınız'da Rabia, annesi hayattayken onun söylediklerine pek kulak asmaz. Annesinin ölümüyle de bazı gerçeklerin farkına varmaya başlar. Bu fark ediş ile annesinin ona aldığı kitapları okumaya ve kendini geliştirmeye şu şekilde başlar.

O da ne? Annesi meğer ona ne kadar çok kitap almışta, Rabia'nın haberi bile olmamış. Biz müslüman mıyız, Yoldaki işaretler, İslâm dünya görüşü, sarıklı mücahitler, Devrimin Çakıl Taşları, Bize Ne oldu? Minyeli Abdullah, bunların hepsi de Rabia için alınmıştı. Ama Rabia onları ilk defa görüyordu... (s.127)

Yukarıda verilen kitapların hepsi İslâmi içeriklidir. Burada yazar İslâmi romanların önemine de dikkat çekmek ister.

Öz Yurdunda Garipsin I romanında üniversite öğrencisi olan Meral ve diğer arkadaşlarının okuyup daha fazla bilgi sahibi olmak istediklerinden şu şekilde bahsedilir.

Arkadaşlarıyla uzun uzun konuşup tartışan Meral de diğerleri gibi okumaya ve İslâmiyet'i öğrenmeye karar verdi. Hep birlikte okumaya ve ciddi bir şekilde İslâmiyet'i öğrenmeye başladılar.

İslâmiyet'i öğrenmeye başladıktan sonra Meral'in arkadaşlarından o güne kadar açık olanlar kapanmaya, kapalı olanlar -inançlarının bir icabı olarak- Kur'an ve sünnete göre giyinmeye başladılar. Günden güne sayıları çoğaldı. (s.21)

Okumak Meral ve arkadaşlarının din gelişiminde yardımcı olur. Kitap okuyan öğrencilerin bulunduğu konumdan bir üste konuma çıktıkları belirtilir.

Bize Nasıl Kıydınız'da Rabia, hayatı boş vermiş, nefsinin emrinde hareket eden Leyla ile sohbet eder. Leyla'nın boş vermişliğini eleştiren Rabia, onun Müslümanlıkla hiç bir alakası olmadığını söyler.

-Sende her şeye boş veriyorsun. Dolu verdiğin ne var ki?.. Ne kadar sorumsuz bir insansın. Her şeyin batılı gibi. Müslümanlıkla en ufak bir ilgin yok... Aslında benimde yok ama ben hiç olmazsa savunuyor ve seviyorum. Kafama takılan soruların cevaplarını araştırıyorum. Şu gerçeğe inanmışım ki, araştırmayan hiç bir menzile ulaşamaz. (s.114)

Rabia, Leyla'nın yanı sıra kendini de eleştirir. Savunduğu ve sevdiği ancak elle tutulur hiçbir bilgiye sahip olmadığı İslâm dinini, araştırarak menzile ulaşılacağını belirtir.

Gafiller romanında Müslüman olan ancak Hıristiyan gibi yaşayan bir ailede yetişen Tefvik yaşadığı bunalımların sonucunda okuyarak, araştırarak gerçek din olan İslâm'a kavuşur: "Bir gün yine kitaplarının arasında kaybolup

gitmişken, günah çıkarma konusu dikkatini çekti. Okudu... Sonra tekrar okudu... Bir daha okudu..." (s.55)

Buradaki alıntıda ve diğer incelediğimiz kitapların tümünde özellikle okumaya vurgu yapılmaktadır. Okuyarak hem dini doğru bir şekilde öğrenebiliriz hem de aynı şekilde öğretebiliriz mesajı verilmektedir. Kulaktan dolma bilgilerle edinilen bilginin yeterli olmadığı da okura verilen mesajlardandır. Okumanın bir diğer gerekliliği olarak da karşıt taraftan gelen eleştirilere gerekli cevapları verebilecek olgunluğa ulaşılmasıdır. Çünkü İslâmi kesim sürekli yobazlıkla, gericilikle suçlanmaktadır. İslâmi kesim bu genel görüş altında ezilmemeli ve kendini mantık çerçevesinde ifade edebilmelidir. Bu da ancak çok okuyarak kendini yetiştirerek mümkün olabilir.

2.3. SOSYAL TEMALAR

Ferdî temalarda olduğu gibi sosyal temalar da İslâmi yaşayışı öne çıkarmak için kullanılmıştır. Yani dini temaların yardımcı temaları olarak romanlarda yer alır. İslâmi romanların amacı İslâm dininin önemini ve gerekliliğini okura aktararak büyük kitlelere ulaştırmaktır. Sosyal ve ferdî temalar dini temaların gölgesinde kalmaktadır.

İslâmi romanların vermek istediği asıl mesaj gerçek mutluluğun İslâmi yaşayışta olduğudur. Bu bağlamda sosyal huzur ancak İslâmî bir kavrayışla sağlanacaktır. Romanlarda var olan sosyal temalar da bu açıdan işlenmiştir. Bu romanlara göre eğer sosyal hayat da İslâmi temeller üzerine oturtulursa her şey daha düzgün ve güzel olacaktır. Ancak bunun tersi durumda toplumsal olarak da bir çöküş yaşanacaktır.

Aşağıdaki incelemelere dikkat edildiğinde sosyal temaların İslâmi inanışın, yaşayışın ön plana çıkması için yardımcı birer unsur olarak kullanıldığı görülecektir.

Romanlarda modern hayat tarzı adı altında gerçekleştirilen toplumsal mevzular doğrudukları çeşitli problemlerle İslâmî yaşayışın gerekliliğini ortaya koyar. Bir bakıma zıtlıklarla bu hayatın zorunluluğu okura aktarılır.

İncelediğimiz romanlarda İslâmi yaşayışı tercih edenler hem bu dünya da hem de ebedi hayatta sonsuz huzur ve mutluluğu yakalarlar.

2.3.1. Aile

Toplumun yapı taşı olarak kabul edilen aile, ayrıca bu yapının en küçük birimini oluşturur. Toplumda oluşan büyük olaylar, olumlu ya da olumsuz, bu küçük birimde şekillenir ve ortaya çıkar. Bu yönüyle aile toplumlar için büyük önem arz eder. Çünkü orada yaşanan olaylar toplumun gidişatına yön verecektir. Bu denli önem arz eden toplum birimi romanlarda da kendini sıklıkla göstermektedir.

Türk edebiyatının ilk roman örneklerinde aile temasına pek fazla yer verilmemekteydi. Bu durum zamanla değişerek şekillenmiştir. Kazım Yetiş bu durumu ailenin mahremiyetine bağlamaktadır. Mahrem olan bu yapının romanlarda ifşa edilmesi ayıp olarak karşılanmaktadır.

Türk toplumunda aile yapısına büyük bir mahremiyet hâkimdi. Sevgi, aşk, ihanet, kıskançlık, kavga, sürtüşme her toplumun ailesinde olduğu gibi Türk ailesinde de vardı. Ama bunun yayılması ve dışarıya aksetmesi ya hiç yoktu ya çok nadirdi. Hele bunun yazıya geçirilmesi ayıp telâkki edilirdi.¹⁵³

İslâmi romanlarda aile teması geniş bir alana yayılarak büyük önem arz eder. Bu romanlarda aile yol göstericisidir. Aile büyükleri gençleri ya dinsiz bir hayata ya da gerçek manada İslâmi bir yaşantıya yönlendirmektedir. Bu yönüyle aile, gençlerin çatışma içinde bulunduğu bir kurum olarak karşımıza çıkar.

İslâmi romanlarda dinsiz bir hayat süren aile ile çatışma içinde bulunan kişi, bu genellikle genç bir kızdır, dindar genç bir erkekle tanışarak İslâmiyet ile buluşur. Bu bakımdan aile, gencin İslâmiyet'e ulaşmasında yine yardımcı bir yol üstlenmiş olur: "İslami aşk romanlarında ailelerin rolü büyüktür. Aileler gençlerin nasıl davranacağını belirler, onlara yol gösterir. Gençler kendi başlarına, bireysel hevesleriyle hareket etmezler."¹⁵⁴

Batılılaşma maceramızda en son değişen ve bozulan kurum ailedir ve bu bozuluş İslâmi romanlarda da yerini alır. *Bize Nasıl Kıydınız* romanında bu durum karşımıza şu şekilde çıkar:

-..... Dün ziyaret günü babandan istemişler.

Rabia olduğu yere oturup ellerini başına koyarak:

-Benin babam mı varmış?

¹⁵³ Kâzım Yetiş, *Türk Romanında Aile*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, (Ankara: Hece Yayıncılık, 2010), 276.

¹⁵⁴ Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, 77.

- İşte bak bunu ayıp ettin. Adam senin için ne kadar ağlıyormuş.
- Banim için olduğunu nereden bildin?
- Kendisi söylemiş, "tek düşüncem Rabia" demiş.
- Karısı Haceri, oğlu İsmail'i unutmuş mu? (s.107)

Burada parçalanmış bir aileden bahsedilmektedir. Romanda konu olarak yanlış batılılaşma sonucunda sınırları olmayan bir hayatın getirdiği olumsuzluklar işlenir. Haram, yasak, ayıp kavramlarının anlam bulamadığı hayatlarda evlâdın babasını reddettiği görülür.

Kadının anne olarak aile içindeki rolü çok önemlidir. Bu bağlamda anneliği aile teması içinde inceleyeceğiz. *Boşluk* romanında anne olmayı beceremeyen ve ailesinin dağılmasına neden olan bir kadın şu şekilde anlatılır:

Ebru, yirminci asrın tipik bir annesi olmuştu... Şahin, bir yaşını doldurmasına rağmen, annesi göğsüm bozulur diye, çocuğunu emzirmede... Ojelerim bozulur düşüncesiyle altını değiştirmede... Daha da ötesi Cihan çocuğun altını temizlerken yanlarında bulunmaktan... İğreniyordu. Kendi çocuğundan tiksinen bir anne oldu... Doğum sancısına dayanamayıp çocuğunu sezaryenle aldırmişti... Çocuğunun her meşakkatinden uzak, ilgisiz bir anneydi... (s.107)

Ailede anne yuvayı yapan ve devam ettiren kişi olarak kabul edilir. Onun olmadığı ya da görevini tam manasıyla yapmadığı durumlarda yuva tutunamaz ve parçalanır. *Boşluk* romanında da durum bu şekildedir. Ebru, ailesinden izinsiz şekilde kurduğu yuvaya sahip çıkamaz ve parçalanmasına sebep olur. Bu durum romanda şöyle yer alır:

İkimizi de bırakıp kaçtı... Mutluluğu bizlerden uzaklarda aramayı denedi... Yapılmış bir yuvayı acımadan yıktı... Seni yuvalarda, ellerin himayesine, beni hapishanenin sıkıntılı çatısının altına gönderdi... Bunlar da yetmemiş gibi, seni benden soğutmak istemiş... Hep yalan söylemiş hep... Ben en çok onun cezasını çektim oğul. Hep onun cezasını... Şimdi sevdiğimiz o şehirden, bilemediğimiz yerlere kovuluşumu bile onun yüzünden... 'Ben Şahin'i istemem' dedi. Duyuyor musun Şahin? Hükümete bile öyle söyledi... Allah şahidim olsun ki, istemem dedi. Bana ayak bağı olur dedi. Ayak bağı... Ben de, Şahin benim canım dedim... Seni ona bırakmadım... (s.224)

Aile içinde annenin yeri çok önemlidir. İncelediğimiz romanlarda da bu durumdan sıklıkla bahsedilir. Cihan, parçalanmış ailesi hakkındaki görüşlerini bu şekilde ifade eder.

"O benim öz annemin, ta uzaklardan beni görmek için gelmiş" diyecek, içinde gizli gizli kaynayan hasret belki de baş bağlayan bir yaraya dönüş yapacaktı.

Ana sözü, ana dizi, ana ekmeği kadar tatlı hiçbir şey olamazdı... Belki de yeni alıştığı bu dünyanın tamamen yabancı olarak değişebilecekti... (s.224)

Siyah Zambak ve Merve romanında ailenin çocukları eğitiminde dinin önemine dikkat çekilir. Ferhan Öğretmen ne kadar özen gösterse de çocuklarının uyumlu ve sakin olmalarını sağlayamaz. Bu durumdan rahatsız olan Ferhan Öğretmen, Esrâ'nın etkisiyle inançlı bir insan olmaya başlar. Namazını kılan ve dini hassasiyetlere dikkat eden Ferhan Öğretmenin çocukları da bu durumdan olumlu olarak etkilenir.

Çocuklarının kalbine Esrâ'daki gibi, Allah sevgisi vermeyi tasarlamıştı. İki oğlu da yaramazlık ve kıskanç huylarıyla mahallede çocuklar arasında şöhrettiler. Babaanneleri yaptıklarını her gittiği yerde anlatır, hırçınlıklarını ifade edecek kelimeler bulmakta aciz kalırdı. Çocuklar evlerine hiç kimsenin gelmesini istemez, oyuncaklarına, şahsi eşyalarına el sürülür korkusundan onları köşe bucak saklardı. (s.70)

Çocuklarda gerçekleşen bu değişim din etkisiyle olur. Artık onlar için günah ve sevabın büyük önemi vardır ve hareketlerini ona göre biçimlendirirler. Böylelikle bu çocuklar paylaşmayı ve mutlu etmeyi Allah rızası için, sevap kazanabilmek için yaparlar.

Senatör'ün Kızı romanında aile teması yer alır ve önemine vurgu yapılır. Birbirlerine sadece çıkar ilişkileri ile bağlı olan aileler İslâmi romanlarda şu şekilde de işlenir.

-Benim ailemde de böyle bir örnek var. Büyük abimin çocukları, değil gündüzlerini gecelerini bile bazen kendi arkadaşlarında geçiyorlar. Bu durum dolayısıyla tabi yuvaları yıkılmıyor, fakat aile şuuru ve bireyleri arasında aile bağı sürekli zayıflıyor. Çocuklar, anne ve babalarına birer para makinası olarak bakılıyor. (s.186)

Aile bireylerinin düzensiz bir şekilde evlerini kullanması, onlar arasındaki bağı zayıflatarak birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olur. Ortak yaşam alanlarını bu şekilde kullanan çocukların da anne-babalarını sadece çıkar amaçlı kullandıkları görülür.

İncelediğimiz *Öz Yurdunda Garipsin I* adlı romanda ise aile büyükleri çocuklarının üzerindeki emeklerini kullanarak onlara yaptırımında bulunmaya çalışır. Başörtüsünü açıp okula gitmek istemeyen Meral'e ailesi tarafından şu şekilde baskı yapılır: "Sen adamı deli edersin! Ben seni bu yaşa kadar besleyip

büyüttüm ki bana karşı gelmen, beni üzmen sevap mı?.. Bana bak onu bunu anlamam, yarın okuluna gideceksin anladın mı?" (s.87)

Görüldüğü üzere İslâmi romanlarda aile teması çokça işlenmiştir. Ayrıca aile romanlarda sadece bir yönüyle değil farklı yönleriyle de karşımıza çıkar; bazen dini yasaklayan, bazen dine yönlendiren, bazen sadece maddi bir kaynak, bazen parçalanmışlıklara yol açan, bazen harama götüren, bazen haramdan çeviren.

2.3.2. Evlilik

Evliliğe karar veren kadın ve erkek arasındaki anlaşmayla gerçekleşen nikâh konusuna hemen hemen bütün dinlerde, değişik şekillerde rastlanır.

İslâmi romanlarda aşk ve evlilik beşeri manada algılanmaz. İslâm'la ideolojik olarak bağlanma göstergesi sayılır.

İnsanın doğasıyla ilgili olan ve sağlıklı bir toplumun oluşmasında önemli görevler üstlenen evlilik kurumu, incelediğimiz romanlarda da ağırlıklı olarak yer almaktadır. "Evlilik" teması her romanda farklı olaylar sonucunda ortaya çıkmış ya da farklı olayların oluşmasına sebep olmuştur. Romanlara genel olarak baktığımızda ise evlilikle sonuçlanan ilişkilerde bir sakinleşme ve durulma söz konusu olmaktadır. Aşağıda verilen bilgilerde hangi romanda "Evlilik" temasının ne şekilde işlendiği verilmektedir.

Zehirli Oklar romanında Yahya Hoca ile Seher arasında yapılması planlanan bir evlilik kararı vardır. Bunun öncesinde de tatilde de nişan töreni yapılacaktır. Bu bilgi şu şekilde verilir:

Herkes biliyordu ki Yahya Hoca sömestri tatilinde memlekete gidip, nişanlanıp gelecekti. Parmağında nişan yüzüğüyle dönecekti bu köye, ya memleketindekiler ne yapardı böyle bir durum karşısında? Hepsi nişan hazırlığı içindeydiler. Ne yapacağına ne edeceğine bir türlü karar veremiyordu. (s.87)

Bu romanda evlilik kurumu Yahya Hoca'yı günahattan kurtaran unsur olarak karşımıza çıkar. O yasak bir aşkın pençesindeyken sözlü olması onu sürekli olarak günaha girmekten alıkoyar.

Zehirli Oklar'da bahsedilen bir diğer evlilik de Mehmet Ali'nin evliliğidir.

Askerliğe üç ay kala babamdan fazlaca bir para aşırarak kızla kaçtık. Çünkü evlenmeden gidersem, kızı başkalarına verebilirlerdi. Ondan korkuyordum. Kızın

babası bizi yakalattı. İkimizin yaşı da onsekizi geçtiğinden ve ikimiz de gönüllü olduğumuzdan bizi serbest bıraktılar. Biz kesin kararlı olduğumuz için her ikimizin ailesi de evlenmemize razı olmak mecburiyetinde kaldılar. Kızlarını geri götürecek durumları da kalmamıştı zaten. Kızın ailesi bunu da biliyorlardı. Başka çareleri yoktu. Hatta canları istemese de vermek mecburiyetinde kaldılar. Modern (!) bir düğün yaptık. (s.195)

Mehmet Ali'nin evliliği ailelerin onayı olmadan gerçekleşen bir evliliğdir. Bu evliliğin modern bir düğünle gerçekleştiği söylenerek kinaye yapılır. Yani İslâmi şartlar dikkate alınmadan bu düğün gerçekleşmiştir.

Senatörün Kızı adlı romanda Ebru, kendi yaşadığı çevre için evliliğin ne manaya geldiğini şu sözlerle anlatır:

-İçinizden biri olarak gayet iyi biliyorum ki, biz sosyetenin en belli başlı meselesi servetlerin paylaşılması bir başka deyişle servet transferidir. Daha dün kadar sosyete evliliklerini ticari ortaklıklar olarak alaya alan bizler değil miydik? Evet, bizlerdik. Karşılıklı sevgi ve saygı, eşlerin sadakatine dayalı, kutsal bir aile anlayışı bizim hayat felsefemizde var mı? Şimdi hepinizin huzurunda Zaza'nın 'işbirliği' teklifini reddediyorum. (s.201)

Ebru, kendisini sevdiğini iddia eden Zaza'nın evlilik teklifini reddeder. Bu teklifin temelinde maddi çıkarların bulunduğunu ve karşılıklı sevgi ve saygı, eşlerin sadakatine dayalı, kutsal bir aile anlayışının kendi hayat felsefesini oluşturduğunu dile getirir.

Ebru, Gürkan'la evlenme kararı alır. Bu kararı almasının sebebi dini inançlarını daha iyi yaşamayı istemesidir.

-Evet kızım, seni dinliyoruz? dedi.

Ebru, göğsüne düşmüş ve gözlerinin içine kadar kızarmış başını herşeye rağmen kaldırdı:

-Gürkan, benimle evlensin!

-!..

-!..

-Bunu duygularım için değil, Allah'a yemin ederim değil; sadece evinizdeki konumumun İslâm'a uygun olması için istiyorum. (s.272)

Ebru, Gürkan'la evlenmesini bir nevi hicret olarak görür. Çünkü o babasının evinde dini inançları yüzünden dışlanmakta ve ibadetlerini rahat bir şekilde yapamamaktadır. Gürkan'ın evine gitmesi ve evlenmesiyle bu zor durumdan kurtulmuş olur.

Burada evlilik kurumunun kutsallığından bahsedilir. Bu kurum kişileri haramdan koruyarak bir aileye dönüştürür. Ancak Ebru'nun ailesi için evlilik kurumu gereksizdir. Onlara göre evlilikle elde edilen eş, ev, eşyadır. Bunlara evlenmeden de sahip oldukları için evlenmeye gerek görmezler. Ebru'nun ablasının evlilikle ilgili düşünceleri şu şekildedir.

Kardeşlerim, büyük bir modaevi sahibi ve yöneticisi olan ablam evlenmeye bir neden bulamadığı için yıllardır bekâr yaşıyor. Evlilik için şöyle düşünüyor: Eğer, diyor evlilik bir erkeğin olmak ise ben zaten her gün bir erkeğimin! Evlenmek, ev, mobilya, araba ve çevre elde etmek içinse hepsine zaten sahibim! Ben de onun gibi düşünüyordum. Kardeşim, anne ve babam da ablamın felsefesini benimsiyor. Babamın olması sizi şaşırtmasın; kocalarını aldatan kadınlar toplantılarda bu durumu sık sık şu espirilerle izah ederler: Kocamı seviyorum. Yattığım adamı ise arzu ediyorum. (s.250)

Bu açıklamalarla onların hayatında haram helal gibi ayrımların olmadığı görülür. Evli bir kadının ya da erkeğin başka biriyle olan ilişkisi de normal karşılanır.

Siyah Zambak ve Merve romanında Azrâ, zengin bir yönetmen tarafından keşfedilir ve artist yapılmak istenilir. Ancak ailenin oğlu Azrâ'yı tanır ve onunla evlenmek ister. Bu evlilik kararı gazete manşetlerinde şu şekilde yer alır:

Başını yastıktan kaldırdı, baktı, cümlesini tamamlayamadı. Kendi renkli resmi hemen hemen gazetenin yarısını kaplamıştı. Mütebessim, alımlı Azrâ'ya bakıyordu. 'DOKTOR TURGAY NİHAYET EVLENİYOR' 'BÜYÜLEYEN GÖZLER, SİHİRLİ DUDAKLAR' 'ARTİST EDECEKLERDİ, VAZGEÇTİLER GELİN YAPIYORLAR' (s.39)

Azrâ ile Doktor Turgay'ın evlilik kararları basın tarafından bu şekilde algılanır ve duyurulur. Romanda evlilikle ilgili bir de hadis-i şerife yer verilir.

-Bakıyorum, 'kadın, malı, soyu soppu, güzelliği veya dindarlığı için tercih edilir. Şimdi sen dindar kadını elde et' hadisi şerifini girmemeye kararlısın. Parçalarından eser kalmamış güya erkeklik gururuyla bir mühim sünneti terk etmiş, âyete girmemiş bulunuyorsun o da başka tabî. (s.163)

Buradaki hadis-i şerifte bir kadınla malı, soyu, güzelliği veya dindarlığı için evlenileceğini söyleyerek gerçek Müslüman'ın dindar olanı seçmesi gerektiğini belirtir. Azrâ seçtiği hayatla yaşam şeklini ve inançlarını değiştirmiş olsa da her zaman temiz biri olarak kalmıştır. O eşine sadık bir kadındır. Evlilik Azrâ'nın hayat şekliyle yüceltilmiştir.

Boşluk romanında Tûba kendisiyle evlenmek isteyen Cihan'a uyarı niteliğinde bir mektup gönderir. Mektuptan şu şekilde bahsedilir:

Beni kendine eş seçip ailemden istemişsin, diye başladı...

Evlilik, bir çocuğun oyuncak beğenmesi ya da bıktıktan sonra onu köşeye fırlatmasından biçiminden tamamen farklı bir şeydir.

Görünüşte apayrı dünyaların insanlarıyız. Aranızdaki uçurum beni korkulara salacak kadar büyük... Bunun için de bir türlü 'evet' diyebilmek cesaretini bulamıyorum.

Sana 'evet' diyebilmem için önce milletine ve mesleğine sadık bir insan olmalısın. İçki içmemelisin, gayesiz her şeye veda etmelisin. O Avrupa yolculuğuna çıkmadan evvel içinde açan tomurcuk duygular dirilmeli, gerçeği yaşamalısın...

İşte bu satırlara 'evet' dediğin gün cevabımı almış olacaksın...

Ne olur beni anla... Direksiyonu şeytanın emrinde olan o günah arabasında, seyahat etmekten vazgeç... Bâtıla teslimiyet gösterip Rahman'dan kaçan fikre hürmetim olmayacaktır... (s.82)

Tûba, Cihan'ın yanlış yolda olduğunu görür. O, Allah yolunda olmayan biriyle evlenmek istemez. Cihan'a evet diyebilmek için günah olan davranışlarını bırakması gerektiğini söyler. Evlilik kutsal bir kurumdur ve temelleri sağlam atılmalıdır. Burada İslâmi romanların mesaj verme amacı devreye girer. Okura evlilik kararı alınırken dikkat etmesi gereken hususlar hakkında bilgiler verilir ve yol gösterilir.

Ebru, amcasının oğlu İsmet ile hatır uğruna nişanlanır. İsmet, intikam ateşi ile yanan bir gençtir. Onu bu durumdan kurtarabilmek için nişanlarlar ve bu durum şu şekilde anlatılır:

"Kabul ediyorum. Yalnız bunu bir nişan değil vazife olarak kabul ediyorum..."

Yüzük bu duyguların kalıntısı olarak takılmıştı. .. Merasim boyunca her hareketi, hatta tebessümleri bile yapmacık ve sahteydi...

Buna rağmen İsmet sevincinden uçuyordu:

'Düğün.' dedi düğün. 'Kısa zamanda düğün isterim... Nişan sanki bana huzur getirdi, kendimde fevkalâde bir rahatlık, zindelik hissediyorum... İçimde çöreklenen küllenmiş düşüncelerin çoğunu savuşturmuş gibi bir halim var... (s.90)

Ebru, İsmet ile nişanlanmayı bir vazife olarak görür. İsmet ise nişan sonrası kendini bir yere ait hissettiği için bir rahatlama yaşar.

Vazife gereği nişan kararı alan Ebru, Cihan'la kaçarak evlenir. Bu evliliğin ilk iki yılı hakkında şunlar anlatılır:

Tam iki yıl böylece tükenip bitmişti... Yasak evlilik, gittikçe çekilmez olmaya başlamıştı... Ebru, babası ve annesi tarafından terk edileceğini önceden hesaplayamamıştı. Cihan'la olan ilk beraberlikten bu yana, içindeki yalnızlık çığ gibi büyüdü... Artık pişmanlık duvarları geçilmez olmuştu... Babalar ve anneler çocuklarını aramadı. Her iki genç, evliliğin sürgün hayatını yaşadı... Tek eğlenceleri, arabaları olmuştu. Canları sıkıldıkça, şu tepenin arkası senin, öteki benim gezdiler... Ebru, bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Ne var ki çocuğun ismini 'Şahin' koymaktan başka işe yaramadı... Ağladı susturmadı; acıktı emzirmekten çekindi. Altını ıslattı; iğrendi... Böylelikle hayatı daha da çekilmez oldu... (s.105)

Burada ailelerin rızası olmadan yapılmış olan bir evlilik söz konusudur. Yapılan bu evlilik pek sağlıklı sonuçlar vermez. Ailesi tarafından reddedilen çift bir türlü uyum sağlayamaz. Ebru, bebeğine bakmaktan dahi imtina eder. İki senenin sonunda Ebru'nu İsmet'le görüşmesiyle bu evlilik son bulur. Bu olayla yasak evliliklerin neticesinin hayırlı olmayacağı anlatılmak istenmiştir.

Üç Deniz Ötesi romanında Rus kızı Sonya, Enes'e evlilik teklifinde bulunur.

Enes'e evlilik teklifinde bulunmuştu. Caddenin içlere ürperti veren korkunç çehresi, ıslak kaldırımlar boyunca sürüp gitti.

Enes:

-Babam bilir, dedi. Ona sormadan cevap vermem olmaz. Bizlerde adettir bu Sonya, ata 'evet' demeden olmaz böyle şey. (s.16)

Enes, bu teklife istese de evet diyemez. Çünkü o bir Müslüman'dır, Sonya ise Hıristiyan bir ailenin kızıdır. Enes buna rağmen Sonya'yla evlenmeye kalkışsa bile ailesi buna izin vermeyecektir.

-Güzelsin. Sırf bunun için beraberliği arzulamak, çok basit bir istek bence. Acılarımız sevinçlerimiz kıvançlarımız isyan eder buna. Fikir ve duyguların beraberliği, daha önemlisi inanç beraberliği renklendirmeli hayatımızı. Bütünleşmek işte budur bence... (s.22)

Babasından izin almak için ona mektup gönderir. Babanın mektuba cevabı olumsuz olur. Enes, buna rağmen Komünist Parti üyesi Sonya ile evlenme kararı alır ve kardeşi Mansur'dan bunu ailesine söylemesini ister. Mansur'la Enes arasındaki diyalog şu şekildedir:

-Bu haberin pek acılı ağa. Buhara'dakiler işitir işitmez kaderleri göğe ağız. Gel beni haberci etme. Atama, anama söyleyemem. Bağırlarına kordan ateşler düşer.

-O vakit söyleme. Nikah iznini alır almaz, staj yerimiz belirlenir belirlenmez, Sonya'yı da alıp gelirim. Atamsan anamdan affımı isterim, işte o vakit bana yardımcı olmalısın. (s.54)

Mansur, bu isteği kabul etmez. Bu evliliği kötü bir haber olarak görür ve ailesine anlatmaktan çekinir. Ailesinden habersiz bir şekilde evlenen Enes, Sonya'yı ailesinin yanına götürür ve Sonya mecburen gelin olarak kabul edilir. Bu evlilik neticesinde de Sonya Müslüman olur. Evlilik burada dini yayma konusunda bir araç olarak da gösterilir.

Öz Yurduna Garipsin I romanında evlenen kişilerin birbirine olan uyumsuzluklarından kaynaklanan problemlere vurgu yapılır.

-Sen beni mutlu mu sanıyorsun? Evet para desen istemediğin kadar. Elbise ayakkabı, süs eşyası hepsi var, hem de fazlasıyla. Fakat mutlu değilim. Her gün yeniden ölüyorum. Eniştenin bir köle gibi peşinden sürüklenmesinden, hakaretlerinden içip içip sarhoş olduktan veya sevdiği paracıklarını kaybedince bana attığı dayaklardan bıktım. Ne yapabilirim? Buraya dönemem, dönsem sen de biliyorsun ki annem hayatı bana zindan eder. Babam ne eder eder beni kendi elleriyle götürüp eniştene teslim eder. Fakat benim de bir mesleğim olsa çeker miyim bu hayatı? Bir an bile durmam eniştenin yanında. Sarhoşların kadehlerini doldurmak, adi kadınlar gibi boyanıp daracık kısacık elbiseler giymek, erkeklerin karşısında bacak bacak üstüne atıp oturmak hoşuma mı gidiyor sanıyorsun? (s.107)

Meral'in ablası mutsuz bir evlilik hayatı yaşamaktadır. İmam Hatip okuyan bir kız iken İslâmi yaşamdan uzak biriyle evlendirilir ve bu hayata uyum sağlayamaz. Bunun sebebi olarak da mesleğinin olmamasını görür. Ona göre, eğer bir mesleği olsaydı bu durumlara katlanmak zorunda kalmazdı.

Bize Nasıl Kıydınız romanında Rabia, evleneceği eşin tarifini yapar. O kendine iyi bir eşten önce çocuklarına dini öğretecek bir baba ister. Çünkü o bunun eksikliği yüzünden büyük acılar yaşamıştır. Evlatlarının da aynı acıları çekmesini istemez.

Çocuklarıma ben dinimi öğretemezsem de öğretecek baba istiyorum. Yani dindar bir eş istiyorum. Çünkü biliyorum ki Allah'ını taktir etmeyen bir kula ben hiç yaranamam. Allah ona neler vermiş. O haldeyken Allah'ını terk eden beni haydi haydi terkeder. Beni, ben Allah'ı sevdiğim için seven bir eş, yani müslüman istiyorum. (s.120)

Rabia, Allah'ı terk eden bir insanın vefasız olacağını düşünür ve eşinin inançlı biri olmasını ister. Rabia, evlendiğinde kendisinin de nasıl bir eş olacağını

açıklar. O kendini din yolunda savaşan bir mücahide olarak görür ve eşinin de aynı şekilde bir mücahit olmasını ister. Bu isteği şu şekildedir:

Her şeyden önce şunu söyleyeyim, benim sadece boğazımı doyuran bir eş değil, devamlı bana destek olacak dava arkadaşı, din sorumluluğunu bilen Mücahid istiyorum. Ben de Mutfak ve avizelerin tozunu almakla ömür geçirecek süs gelini olmak istemiyorum.. Toplumumuzda boşanmalar yüzünden ne kadar mutsuz kadınlar olduğuna şahidim... (s.220)

Yazar, Rabia'nın ağzından evli olan kadınların sadece ev temizleyip, süslenip oturmalarına göndermede bulunur. Bir kadının asıl görevinin bunlar olmadığını belirtir. Evliliği kadın ve erkeğin güçlerinin birleşmesi olarak görür.

Gafiller romanında Tefvik ile Eliza evlenmek ister ancak inançları farklı olduğu için bu birliktelik gerçekleşemez.

İstese, onu Eliza'yla evlendirmekten bile çekinmeyeceklerdi. Fakat olayın ortaya çıkmasından sonra, Eliza'nın babası, kızının Tefvik gibi bir gençle evlenmesine asla izin vermeyeceğini açıklamıştı. Çünkü tutucu bir Musevi'ydi ve kızının bir Musevi'den başkasıyla evlenmesine rıza göstermiyordu. (s.49)

Romanın sonunda, kavuşamayan Tefvik ve Emine'nin düğünleri gerçekleşir. Düğünün İslâmi kurallara göre yapıldığına dikkat çekilir. Erkek ve kadınlar ayrı yerlerdedir. Roman bu düğünle sonlandırılır. Çünkü bu kavuşma artık sakinliğin ve mutluluğun habercisidir. Düğün hakkındaki bilgiler şu şekildedir:

İZMİR'in Bostanlı semtindeki Adil Bey'in evi, belki de inşa edildiği günden beri, en hareketli gününü yaşıyordu. Evin içinin tamamı ve hatta bütün bahçe, davetlilerle doluydu. Kadın ve erkek davetliler için ayrı yerler, ayrı yemek masaları hazırlanmıştı. Birçok kurban kesilmiş, kazanlarda yemek hazırlanıyordu. Tefvik'le Emine'nin nişan, nikâh ve velime cemiyetleri bir arada kutlanacaktı o gün. (s.237)

Gülü Koklayamadım romanında Kâmil, zalim babasından Ayşe'yi kaçırarak bir dergâha sığınır. Bu dergâhta Şeyh Efendi tarafından nikâhları kıyılır. Bu eserde şu şekilde yer alır:

"Vaziyeti kısaca Müftü Efendiye hikâye eden şeyh:

-Gazimizin kahvesi bizden olsun, nikâhını da siz kıyın. Allah hayırlı ve mübarek eylesin, inşallah. (s.251)"

Nikâhları kıyılan Kâmil ve Ayşe, köy muhtarının evinde kalırlar. Kâmil, evlendikten sonra cepheye gitmekte zorlanır. Artık arkasında bıraktığı, onu hayata bağlayan biri vardır.

2.3.3. Kadının Çalışması

Toplumun en önemli yapı taşı olan ailenin oluşmasında ve devamında en önemli görevi üstlenen kişi annedir. Bu görevin yanında sosyal şartların değişimi ile kadının toplumdaki yeri ve görevleri de değişir. Modern zaman olarak nitelendirilen günümüz çağında kadının çalışmasının gerekliliği vurgulanmakta ve çalışmayan kadının eksik olduğu düşüncesi yaygınlaştırılmaktadır. Bu düşüncelerin yanında aslında çalışma hayatının kadına göre olmadığı, kadının yapısal olarak bu hayat şartlarına uymakta zorlandığı görülmektedir.

Ramazan Gülendam; Çünkü, kadının kendisini iş hayatına adanması, erkeklerin aksine ailevi sorumluluklarına ve görevlerine kısmen zarar verecek biçimde gerçekleşmektedir. Bu durumda çalışma olgusu, kadın açısından değerini yitirmektedir. Çünkü yaygın olan toplumsal anlayışta, temelde aile ve çocuklarını desteklemekle sorumlu olan kadının sağlığı ve mutluluğu bozulabilmektedir.¹⁵⁵ diyerek kadının aslında nasıl iki taş arasında kaldığını vurgulamaktadır. Kadın hayatın getirisi olarak kendini çalışmaya mecbur hisseder oysaki fitratında olmayan bu durum ona tahmin ettiğinden daha fazla zarara vermektedir.

Kadının çalışması sadece kendine değil çevresine de zarar getirmektedir. Daha küçük, anne kucağına ihtiyacı olan çocuklar belirli kurumlara teslim edilerek onların sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi beklenir. Bu durum annesi elinden alınan çocuk için de anneliği elinden alınan kadın için de zor bir durumdur.

Medenî dünyada, çalışan kadının çocuğuna müesseseler bakıyordu. Fakat ana kokusundan, ana sevgisinden mahrum yetişen bu çocuk, insandan ziyâde bir makineye ne kadar da benziyordu. Ne demeli? Bu makineler de işte dünyayı bir yeni nizâma bir yeni mâcerâyâ doğru götürüyordu.¹⁵⁶

Evinden ayrılıp çalışma hayatına başlayan kadın için geri dönüş imkânsız görülmektedir. Artık o seçtiği hayatı devam ettirmek zorundadır. Bu durum şu şekilde romanda yer alır: "Kadın artık sokağa çıkmıştı. Bu, onun lehine miydi?

¹⁵⁵ Ramazan Gülendam, *Türk Romanında Kadın Kimliği (1946-1960)*, (Konya: Salkımsöğüt Yayınları, 2006), 46.

¹⁵⁶ Semiha Ayverdi, *İbrahim Efendi Konağı*, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1999), 353.

Aleyhine mi? Henüz bilen yoktu. Fakat evinden çıkmıştı ve bir daha da giremeyecekti?"¹⁵⁷

Türkiye'deki kadının kutuplaşan hayatı Gürsel Aytac tarafından şu şekilde açıklanır:

Kadının yeri, kişiliği ve eğitim öğretim imkânlarının çeşitliliği ve kutupluluğu bakımından belki de dünyanın en ilginç ülkelerinden biri olan bugünkü Türkiye'de bir yanda kadın profesörler öte yanda okur yazar olmayan, ekonomik bağımsızlığını kazanmamış kadınlar; bir yanda oyun masalarından kalkmayan 'sosyete güzelleri', öte yanda eylemci devrimci genç kızlar, erkeksi kadınlar, kul eşler... 1970'lerin Türk toplumu çok çeşitli kadın imajlarıyla romanımızda da yansımaları bulmuştur.¹⁵⁸

Toplumda her kesimde ve her kademede yer alabilen kadın romanlarda da bu farklılıklarıyla yer bulur. İslâmi romanlar için de aynı durum söz konusudur.

Hidayet romanlarında hedeflenen toplumsal dönüşümün yapı taşını kadın oluşturur. Bu düşünceyle yapıtlarını oluşturan yazarlar sürekli olarak kadınlar hakkında mesajlar verirler. Bu mesajlar sayesinde ideal kadının portresi yazar tarafından çizilir.

İslami roman kurgusunun merkezindeki temaların başında, kadın ve kadına mal edilen toplumsal kimlikler bulunmakta. Hatta birçok yerde, kurgunun bütünselliğini ve devamlılığını tehlikeye atmayı göze alarak, kadın hakkında açıklayıcı bilgiler verilmekte, kadın tanımlanmakta, toplumsal rolü belirlenmekte, cinselliğin sınırları çizilmekte ve kadının, erkeğine, çocuğuna, dinine ve içinde yaşadığı topluma karşı yükümlülüklerinin altı çizilmektedir.¹⁵⁹

İncelediğimiz romanlarda da bu konuya yer verilmektedir. *Senatör'ün Kızı* romanında çalışma hayatında yer alan kadının ailesi ile yaşadığı çatışmadan ve bunun çocuklar üzerindeki etkisinden bahsedilir.

Senatör'ün Kızı romanında çalışan kadının sosyal hayatta karşılaştığı olumsuzlukları şu şekilde anlatılır:

Kadın ve erkek posaları çıkmış iki çuval gibi kendilerini işlerinden evlerine güçlükle atıyorlar. Hemen birşeyler hazırlayıp karınlarını doyuruyorlar. Sonra çiftleşiyorlar, sonra da kavgaya başlıyorlar, bitmeyen kavgalardan bir yenisine!

¹⁵⁷ Ayverdi, *İbrahim Efendi Konağı*, 352.

¹⁵⁸ Gürsel Aytac, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990), 40.

¹⁵⁹ Çalışkan, *Özenilesi Yaşamlar: İslami Romanlar Üzerine Bir İnceleme*, 92.

Anne ve babasının bu yaşantısı çocuklarına yansıyor, onlar da saygısız, terbiyesiz, geleneksiz, göreneksiz ve vahşi insanlar olarak topluma karışıyor.

Belkıs Hoca elini ona doğru kaldırdı:

-Birde şu durum var: Genç kızların iş yerlerinde çalışmaları erkeklerin çoğunda onlara karşı bir şüphe bir kararsızlık uyandırıyor! Eğer erkeğin ekonomik durumu iyi ise çalışan kızla evlenmek yerine, yuvasını bekleyecek, çocuklarını yetiştirecek ev kızını tercih ediyor. Erkek, böylece eşinin daha kendine ait ve güvenilir olduğunu düşünmekte, sağlam ve mutlu aile hayatının temellerini bu tercihinin uzantısında görmektedir. (s.189)

Kadının çalışmasının aslında yarardan çok zarar teşkil ettiği ortaya koyulur. Bu durumun toplumun bozulmasında büyük bir paya sahip olduğu belirtilir. Kadının çalışma hayatına dayanıklı bir yapıya sahip olmadığı bu anlatılarla gösterilmeye çalışılır. Anne olan kadın zaten tabiatın ona yüklediği çokça görevle meşguldür. Bunun üzerine bir de çalışma hayatının eklenmesi narin bir yaratılıştaki olan kadını fazlasıyla yaralamaktadır.

Romanda çalışan genç kızların durumundan da söz edilmektedir. Bu mevzu ile ilgili namus kavramı ortaya koyulmaktadır. Evlenme çağında olan bu kızlara hoş gözle bakılmadığı ve insanlarda şüphe uyandırdıkları ileri sürülmektedir. Kadının çalışması ile ilgili problemler ortak bir şekilde aile kavramı üzerinde birleşmektedir. Romanda kadının çalışmasının aile kurumuna zarar verdiği ileri sürülür ve bu düşünceler yine bir kadın olan Belkıs Hoca tarafından aktarılır.

Çalışma daha iyisine daha lüksüne sahip olma gibi düşüncelerin kadının kendine olan saygısını bitirdiği, Belkıs Hoca tarafından açıklanır ve bu durumun kadının vücudunu pazarlamasına kadar dahi gidebileceği şu şekilde söylenir.

-Peki, çalışan ya da evinde oturan kadının bir de özenti problemi yok mu? Bunu görmezlikten mi geleceksiniz? Herkesin kendisinden biraz daha iyi durumda olan ailelerin yaşadıkları farklı hayata karşı gizli veya açık bir zaafı var. Bu zaaf, kadının alçalışını teşvik eden nedenlerden biri değil mi? Kadın ve genç kızların çoğu şöyle düşünüyor: Çalıştığımız yerlerde aldığımız ücretler yemek, içmek gibi temel ihtiyaçlarımızı bile zor karşılıyor. Halbuki birkaç elbiseye sahip olmak bizim de hakkımız. Bir evin, bir arabanın iyi beslenip, iyi eğlenmenin bedeli vücudumuzsa onu niçin esirgeyelim?! (s.188)

Çalışma hayatının temelini özenti duygusunun oluşturduğu ileri sürülür ve romanda kadının çalışma hayatında bulunmasının sakıncalarından bahsedilerek

kadının eviyle, çocuklarıyla, eşiyle meşgul olması gerektiğine şu şekilde dikkat çekilir.

-Hangi açıdan bakarsak bakalım görülen kadının yükünün arttığıdır. Birçok bakımdan erkeklerden daha çok yoruluyor ve yıpranıyorlar. Fabrikalarda, kamukuruluşlarında, mağaza ve atölyelerde orucu çalışma saatlerinden sonra bir de ev işleri ve çocuk bakımını üstleniyorlar. Bulaşığdır, çamaşırdır, yemeğidir, temizliğidir hepsi hepsi kadının üzerinde, çalışan kadın nefes alamaz duruma getirildi. (s.187)

Bize Nasıl Kıydın'da ailesi dağıldıktan sonra iş bulup çalışmaya başlayan Rabia, Hüseyin'le tanışır. Hüseyin ona gerçek yolu göstermeye çalışan ve hidayete ermesine vesile olan kişidir. Hüseyin, sürekli olarak ona erkeklerle bir arada çalışmasının doğru olmadığını ve işi bırakması gerektiğini şu şekilde söyler: "- Rabia kardeş sen bu erkeklerle çalışmaya ne zaman son vereceksin? Seni burada görmek beni üzüyor. Beni üzmesi bir yana dinini çiğniyorsun." (s.100)

Yazar Hüseyin'in ağzından çalışan kadınların dini çiğnediğini söyler ve bir kadının erkekli ortamlarda çalışmasının doğru olmadığını belirtir. Romanda Rabia, Allah'a yönelmeye çalışır ancak bunu uzun bir süre başaramaz. Rabia ne zamanki işe gitmekten vazgeçer işte o zaman tamamıyla hidayete erer. Çalışma hayatı gerçeği buluşta kadının önünde engel olarak gösterilir.

Siyah Zambak ve Merve romanında İslâmi anlayış kaynak gösterilerek kadının kâfirleştirildiğinden şu şekilde bahsedilir:

-Etrafta dolaşmak, hakikatin kendisine ulaşılmış demek değildir. Beni başışlayın. Cemiyetin bugünkü anormal seyri din ilmini bilmemekten veya biliyoruz zanlarından geliyor. İslâmın kadın anlayışı göstergesini çizip, kâfir kadın anlayışını getirme sapıklığından kaynaklanıyor. İmandaki kemâl yoksunlukları mutsuzluk serpiştiriyorken, insana saadetin zerresini vermeyen duygular hâkimiyetinin yapacağı tahribatı bir düşünmeli, küfürden, kâfir bulaşıklıklarından huzura mı erilmemiş? Bu kısır ve kahredici hayatları maneviyat bozuklukları doğurdu. (s.81)

Kadına yapılan bu tahribatın neticesinde huzura ulaşamayacağına da vurgu yapılır. İncelediğimiz romanların genelinde kadının yerinin evi olduğu anlayışı vurgulanır.

Zehirli Oklar romanında kadının ilişkiler içindeki yerinden şu şekilde bahsedilir.

Milletleri yükselten ve yıkan kadının haline bak. Alınıp satılan maldan ne farkı var. Evli olsalar zaten bu naneyi burda yemezler. Muhakkak flört yapıyordur

bunlar. Birbirlerinin huylarını öğrenecekler, sonra da anlaşabilirlerse evlenecekler. Eğer anlaşamazlarsa delikanlının yaptığı yanına kâr kalacak. Hanım kız da tertemiz bir şekilde başka bir sevgili bulacak. Bunun adı da flört olacak. Tüküreyim böyle sevgililiğe, böyle flörte. (s.17)

Burada masumlaştırılan flörtün kadın ve erkek üzerindeki olumsuz etkilerinden bahsediliyor. Yazara göre genç bir kızın sürekli sevgili değiştirmesi onun kirlenmesine neden olmaktadır. Erkek için de aynı durum geçerlidir. Burada flörte karşı bir duruş sergilenmektedir.

2.3.4. Köy-Kent Çatışması

Çoğu romanda tema olarak işlenen köy-kent çatışması incelediğimiz romanların sadece birinde yer almaktadır. Bu tema çoğunlukla kentlinin köylüyü beğenmemesi onu hor görmesi olarak romanlarda karşımıza çıkar. *Boşluk* romanında işlenen köy-kent çatışması da bu şekildedir.

Boşluk romanında yurtdışına giden Cihan dönüşte bir otel odasında köpeği ile kalır. Otelde köylülerin de kaldığını görünce onlardan iğrenir ve otel görevlisine şu sözleri söyler: "Öyle olursa yanlış mı olur? Ben burayı lüks ve kibar bir otel olarak gördüğüm için geldim. Köylülerin ve fakirlerin de kendilerine göre kalabilecekleri oteller olmalı..." (s.47)

Cihan, köylüleri köpeğinden daha aşağıda görür. Bu köylü ve kentlinin arasında oluşan uçurumun göstergesidir. Cihan, memleketinde doktorluk görevine başlar. Burada da hastaları arasında ayrıma düşer. Zengin ve bakımlı insanları el üstünde tutarken muayenehanesine gelen yaşlı bir köylüyü muayene etmek istemez. Bu anlar şu şekildedir:

Cihan, karşısında hasta değil, sanki bir hilkat garibesi bulmuşa benziyordu... Komaya girmişçesine donup kaldı. İhtiyarı seyrettikçe dudakları kırıştı, suratu limon yemiş gibi ekşi çizgilerle doldu... Elini ihtiyarın vücudunda hissedip, anlamsız bakışlarla durgunlaştı...

'Yok yok.' diye homurdandı. Hemşireye hitap edip:

'Başka bir doktora gitsinler.' diye bocaladı...

Hemşire aptallaşmıştı... (s.55)

Cihan'ın köylülere karşı olan tiksintisi devam eder. Yaşlı köylüyü muayene etmez ve onu başka bir doktora gönderir. Romanın başında olan bu olaylar sonuna doğru farklı bir hal alır. Cihan yurt dışından geldiğinde tamamıyla

batılı ve inançsız bir insan olur. Zaman geçtikçe gerçek yolu bulup hidayete eren Cihan artık köylü hastalarını tamamıyla ücretsiz muayene eder ve bundan büyük mutluluk duyar. Romanda köylü ve kentli arasındaki uçurum İslâm dini ile şu şekilde ortadan kaldırılır:

Cihan, senelerin arkasından mesleğine döndü... O, yırtık elbiseli, güneş yanığı tenlerin üzerinde ellerini gezindirmeyi hayal edemeyen adam, şimdi, baş bağlamamış yaraları sarmaya çabalıyordu.

Çok geçmeden adı dillere destan oldu:

"Bir doktor Cihan varmış..."

"Haktan yana, hakikatten yanaymış..."

"Fakir babasıymış..." (s.186)

Cihan'ın maneviyatının değişimi onun hayata olan bakışını da etkilemiştir. Artık Allah rızası için alın teri dökmekte, halk adamı olmaktadır. İnançlı bir insan oluşu bir kentli olarak onun köylü ve fakirlere olan yaklaşımını değiştirir.

2.3.5. Namus

İslâmi romanlarda işlenen temalardan biri de namustur. İslâm dini kadına önem veren ve haklarını gözetten bir inanıştır. Bu dini kültürle yetişen Müslüman halk için kadın önemli bir yere sahiptir. Ona uzanan dil ve el en mahreme dokunmuş olur. Bu yönüyle namus kavramı "*Gülü Koklayamadım*" romanında ağırlıklı olarak kendini gösterir.

Gülü Koklayamadım romanında kadınlar sürekli olarak düşman askerleri tarafından taciz edilir. Kadınların düştüğü zor durumlardan biri şu şekilde anlatılır:

İmamın nur yüzü perçe perçe kızardı. Neşesi kaçtı. Utandı. Başını öne eğdi. Yapılan çirkeflikleri görmek istemiyordu.

Kâfir azgın, şımarık, vahşî. Lâf atmakla yetinmemiş bir tazenin çarşafına el uzatmışlardı. Kızcağız çığlık çığlığa bağırıyordu:

-Ay mahvoldum! Namus kurtaracak ümmet-i Muhammed yok mu? Öldüüm!...

Sokağın başında bitiveren tazecik bir çocuk fırladı. Bir şahin gibi süzüldü keferelerin üstüne.

-Defol bre kâfir, bırak ablayı! (s.157)

Kadına atılan lâf, çarşafa uzanan el namusa dokunmaktır. Çevredeki Müslüman halk da buna duyarsız kalmaz ve namusa uzanan eli kırmak için elinden geleni yapar.

Fransız Generali kadını sadece etten ibaret görür ve bu olayların böyle problem edilmesine bir mana veremez. Kendi namus anlayışını da şu şekilde anlatır:

General, getirilen eti masaya koydurttu. Askerden kasaturasını istedi. Ete birkaç defa saplayıp çıkardı. Heyete dönerek:

-İşte namus, dedi. Ne oldu. Hiçbir şey. Alaylı alaylı güldü. Fakat sınırları bozdu. Gülerken bile öfke köpürdüğünü mimiklerinden ve tiklerinden anlamak mümkündü.

Müftü Efendi:

-Bir bayrak getirin, dedi.

-Bayrak.

-Evet bayrak.

-Osmanlı yahut Fransız.

-Bayrak getirilip masanın üzerine kondu. Müftü Efendi cebinden mendilini çıkardı. Askerden kasaturasını istedi. Mendile birkaç defa sapladı. Sonra generale dönerek:

-İkisi de bez, bayrağımıza da saplayayım mı? (s.140)

General için kadın sadece et özelliği taşımaktadır ve onu herkesin sahip olabileceği cinsel bir meta olarak görür. Generalin verdiği örneğe ve yaptığı açıklamaya karşı Müftü Efendi de bez örneğini verir. Basit bir bez parçasına manevi değerler katılarak bayrak haline geldiğini ve ne denli önemli manalar taşıdığını belirtir. Kadının da Müslüman bir toplumda eş olarak anne olarak manevi unsurlar taşıdığını ve namus kavramının en önemli unsuru olduğunu gösterir. Kadına yapılan zulüm ve bunun basit bir olaymış gibi gösterilmesi Kurtuluş Savaşı'nda insanların ne denli zor durumlar yaşadıklarının da kanıtlar niteliktedir.

Bize Nasıl Kıydınız romanında Rabia, annesi hayattayken onun nasihatlerini kulak ardı eden genç bir kızdır. Babasının yasak ilişkisi neticesinde ailesi dağılan annesi önce deliren ve sonra hayatını kaybeden bir kız olarak hayata tutunmaya çalışır. Önceden yadırgadığı annesinin yolunda gitmeye çalışırken annesinin nasihatlerini hatırlar. Rabia, annesinin namuslu kız tanımını da şu şekilde aktarır:

-Ne mahsuru var ki, flört etmenin.

-İslâma göre hem günah hem de kızların zinaya alışmasının en büyük sebebi. Batılılarda önce öyle başlamış. Şimdide beş altı erkekten az kişi ile gezmiş kızı makbul saymıyorlar... Bizde onlar gibi yavaş yavaş dejenere olmuşuz. İşte kendin kendine örneksin en az dört erkekle gezdin... Hepsi de seni aldattı. Hepsi de senden yavaş yavaş bir şeyler götürdü. Dinini bir tarafa bırak, her zaman aldatılmanın bunalımlarını geçirdin. Binlerce kız psikiyatr kliniklerinde yatmış sen hâlâ bana flörtü övüyorsun. Binlerce kız flört kurbanı değil mi? Ne dehşet verici olay. Düşün bizde benzedik onlara.

Sonra namuslu bir kız hiç bir erkekle gezmez. Annem söylerdi "Sokakta bulunan koca sokakta terk eder" derdi." (s.114)

Bu paragrafta batının etkisiyle namus kavramının da değiştiğine dikkat çekilir. Sosyal hayatın bu değişimlerin etkisiyle bozulduğu da belirtilen konular arasındadır. Yanlış batılılaşmanın etkisiyle sosyal hayatta yerini bulan flörtün olumsuz yönleri Rabia'nın annesi vasıtasıyla okura aktarılır. Flörtün evlenecek çiftlerin birbirlerini tanıması için gerekli olan masum bir olaymış gibi gösterildiği ancak hiç de masum olmadığına dikkat çekilir. Flört ile başlayan ilişkilerin zinaya doğru yöneldiğinden bahsedilir. Bu yöneliş neticesinde günahkar insanların arttığı ve babasız çocuklarla sosyal yapının bozulduğu da aşikardır.

Aynı romanda İhsan Bey'in abisi karısıyla yasak ilişkiye girer ve bunun neticesinde kocaman bir aile parçalanır. Bu olayla da namus kavramının ne denli önemli olduğuna dikkat çekilir.

Siyah Zambak ve Merve romanında namus kavramı şu şekilde karşımıza çıkar:

-Sizin sorunlarınız beni hiç mi hiç alakalandırmaz Mete Bey, dedi Âzra, kupkuru bir sesle.

-Alakadar etmeli çünkü sebebi sizsiniz. Sizi seviyorum desem hafif bir ifade, size âşığım.

Mete Bey şuur altına hapsettiği duygularını içkiden aldığı cesaretle, rahatça ortaya döküyordu. Onurunu kökünden söküp atmış, yüzüne tükürülse yine devam edecek durumdaydı.

Âzra'nın yüzünün bütün kanı çekilmiş, gözlerinden nefret, tiksinti, öfke akıyordu:

-Şu pis aşkınızı da alıp buradan gider misiniz artık. Ben kocamın ve sizin karınızın yanına döneceğim. (s.129)

Romanda güzelliği ve çekiciliği ile dikkatleri üzerine toplayan Âzra'nın, rahat giyim tarzının ve davranışlarının bu tip olumsuz durumlara sebep olduğu yansıtılır. Bunun yanında Esrâ siyah çarşafıyla namusun, iffetin temsilcisi olur. Bu durum şu şekilde anlatılır:

Yüzlerce kadını ardına takıp onları ebedî saadete götüren Adn cennetlerine kavuşturmaya çalışan, bu müteredit yürüyüşlü, çekingen kız mıydı? Her sınıf halkın sevdiği "Siyah Zambak" Belki meleklerin, belki de Allah'ın sevdiği siyah zambak... Onun ismi göklere zümrüden harflerle işlense değerdi. Koskoca bir tarihin yarasına şifa idi o. Bir milletin iffeti. Müslümanın namusuydu. Yirminci asırda ecdadına bayraktı. Büyük kuşlar ona selâma duruyor, defne dalları önünde eğiliyor olmalıydı..." (s.164)

Esrâ'nın iffetli hali yukarıda olduğu gibi yüceltilip melekleştirilerek okura aktarılmaktadır. *Senatör'ün Kızı* romanında inanç arayışı içinde olan Ebru, yalnız başına tarihi yerlerde gezinerek çalışmalar yapar. Böyle bir günde yanına bir yabancı gelerek şunları söyler:

-Niçin gülüyorsunuz? Bakın yavrum, evime gelmek istemiyorsanız Tarabya Oteli'ne götüreyim. Size, orada bir sürü kız arkadaşı bulabilirim. Onlarla birlikte kalırsınız. Orayı beğenmezseniz başka otellere götürürüm. Bakın, çok geniş bir çevrem var, güzel bir kızsınız, sizi sanat ve kültür adamlarıyla sinema ve reklamcılarla tanıştırayabilirim. Yeteneğiniz varsa reklam filmlerinde ve fotoromanlarında bile oymayabilirsiniz. İstedığınız gibi , keyfince yaşamak istemez misiniz? İşte, bunu size ben sağlayabilirim. Hele sizin gibi üniversite öğrencileri için yükselmek bir kaç aylık iş, herşeyi kısa zamanda kavrsınız. Sakın korkmayın, çekinmeyin, sizi çıkaracağım yerlerde halktan kimseler bulunmaz. Paralı, bir sürü işe yaramaz zengin gönül eğlendirmek için, bir sürü işe yaramaz zengin gönül eğlendirmek için gelir ve tonlarca para bırakır. Hele bir de birkaçını kendinize bağladınız mı artık sizin için yıkılmak, tökezlemek hayal olur. (s.90)

Burada yalnız başına bir kadının dışarıda bulunmasının nelere sebep olabileceği gösterilir. İslâmi yaşayışa göre bir kadın mahremi olamadan dışarı çıkmamalıdır. Bu kurallara uyulmadığında kötü yola dahi düşebileceği okura gösterilir. Romanlarda kadın ve namus ile ilgili konular üzerinde sıkça durulur. Kadının kendine oldukça dikkat etmesi gerektiği ve var olan dini kuralların boş olmadığı hepsinin bir amacı olduğu okura aktarılır.

Romanda modern diye yaşanan hayatın bayağılığından bahsedilir. Bu durum Yusuf'un bakışıyla şu şekilde anlatılır:

Yusuf, şaşkın bakışlarıyla onu izledi:

-Pis fahişе, dedi, öfkeli bir sesle. Sonra acıyla başını oynattı. Sandalyesinde çökercesine oturdu. Kendi kendine konuşuyordu: Sesyete, halkın hayalindeki cennet, eğitilmiş fahişе ve gravatlı pezevenklerin dünyası! (s.179)

Burada ağır sözcüklerle sosyete dünyasının kadınları ve erkekleri eleştirilir. Ahlâksızlığın modernlik olarak gösterilmesine mana verilemez.

Çalışan kadınların uğradıkları tacizlere de yer verilir. Burada kadının sokakta değil evinde olması gerektiği vurgulanır. Hangi şartlarda olursa olsun dışarıda olan kadının namusu tehlikededir.

-Kadının meseleleri sadece bu kadar mı? Bir de ahlâk konusu var. Çalışan kadınların, kızların önemli bir kısmı, mesai arkadaşlarının veya patronlarının cariyesi olmaktan kendilerini kurtamıyorlar. Zaten, ahlâk ve iffet konularında yetiştirilmemiş olan bu kadınlarımız işten kovulma, terfi edememe gibi endişeler karşısında namuslarını pek önemsemiyorlar. (s.187)

Bu tacizlerin işten kovulma ve terfinin engellenmesi gibi durumlardan dolayı yok sayılabileceğine de dikkat çekilir. İşte bu tip durumlardan ötürü kadın evde olmalıdır.

Modern hayat yaşadıklarını iddia eden kişiler ahlâk dışı hayatlarına da kılıf bulurlar. Onlara göre önemli olan kalptir. Eşini seviyorsan diğer karşı cinslerle istediğin her şeyi yapabilirsin.

Önemli olan bağlılıktır. Kalbinden sevgi ve bağlılığı çıkarmadan bir kadın yüzlerce erkekle yatıp kalkabilir. Böyle bir kadın kocasına ihanet ediyor sayılmaz! O, tabi erkeklerin çoğu kadınlarının kaçamak yaptığını bilir ama bunu asla mesele yapmazlar. Çünkü, aldattıkları birbirlerinin eşleridir. (s.250)

Bu durum o kadar normalleşmiş ki aldatılan kişilerin de birbir eşleri olduğu söylenir.

Boşluk romanında vazifenin kutsallığından bahsedilir. Vazifesini yerine getirmemek bir namussuzluk olarak görülür. Romanda bu durum şu şekilde yer alır: "Vazife namustur, vazifesini yapmayan namussuzdur... Karşısındakini, eski urbalı görüp hakir görme, amme hizmeti yapıyorsun, üstelik mecbursun... Sen bu göreve lâıyk olarak yetiştirilmemişsin, seni asil milletimin adına lanetlerim..." (s.57)

Cihan ve Ebru kaçarak evlenmiştir. Bu evlilik sürecinde Ebru rahat hareket etmek ister Cihan ise onu kıskanır. Zamanla bu durum aralarında problem oluşturur.

Cihan, kafasından kovamadığı sıkıntı ile Ebru'ya baktı:

Canlılar arasında eşini kıskanmayan tek mahlûk domuz olarak bilinir...
İnsanlar sahip oldukları ziyneti kimseye emanet etmezlerken, kadın, ziynet eşyasından daha mı kıymetsiz? (s.101)

Cihan eşini çok kıymetli bir ziynet olarak görür ve onu hiç kimseye teslim etmek istemez.

Ebru'nun çocuğuyla ilgilenmemesi cihan'ı rahatsız eder. O kendini başkalarına beğendirebilmek için zamanını sadece süslenmeye ayırır. Cihan bu durumu şu şekilde anlatır:

Günlerimi seni mesut etmek için harcadım. Şahin'e bir anne şefkati göstermeyişine tahammül ettim... Süt vermeyip, altını temizlemeyişine kadar... Daha ne yapabilirim? Seni sevdiğim için kıskandım. Kadını kıskanmayan, süsleyip başkalarına beğendirme özlemi duyan erkeklerden olmamı mı isterdin? Ben bunları yapamam, anlıyor musun, yapamam!, diye taşı. (s.108)

Burada karısını kıskanan, namusuna sahip çıkmaya çalışan bir adamdan bahsedilir. Bunlar sağlanamadığı için de aile dağılır ve bu evlilik biter.

Bize Nasıl Kıydınız romanında namusun sadece kadın için değil erkek için de önemli olduğundan bahsedilir. Bu durumdan romanda şu şekilde bahsedilir:

-Peki kendin için çirkin gördüğünü başkası için nasıl güzel görüyorsun? Bakın nasıl zina eden kadın namuslu değilse zina eden erkekte namuslu değildir, tövbe edenler müstesna. İslâm ne kadar güzel, 'kendine layık görmediğini başkasında görme' der. (s.75)

Zina eden kadın gibi zina eden erkek de namussuzdur. Bu romanda modern hayat adı altında dinsizliğin, inançsızlığın, fuhuşun güzel gösterilmeye çalışıldığı söylenir. "-Olsun onlar doğru haber vermezler. Onların gayeleri başka. Dini ayıp, dinsizliği, fuhşu güzel gösterme çabasındadırlar." (s.123)

Gafiller romanında Fransa'nın kadını, fuhuşu nasıl kullandığından bahsedilir.

Ve... Ve Majino Hattı'ndaki askerlere moral verebilmek için, toplanabilen bütün fahişeler, askerlerin arasına gönderilmişti! Fransa, son nefesini vermeye hazırlandığı sırada bile, yardım olarak sekse sarılıyor, umudunu fahişelerin vereceği morale bağlıyordu. (s.131)

Bu ülke kadının ne kadar değersiz olduğu okura gösterilir. Kadın sadece cinsel bir öğedir ve bu amaçla kullanılmasının hiçbir sakıncası yoktur.

2.3.6. Yanlış Batılılaşma

Osmanlı İmparatorluğu son zamanlarında askeri yenilgilerle gúcünü kaybetmeye başlamış ve bu durumdan kurtulmak için çeşitli yöntemler üretmiştir. Bunların arasında bulunan Batı'ya yöneliş Osmanlı'nın Batılılaşmasının ilk adımı olarak görülebilir. Batılılaşmanın temelinde etkilenme gerçeği ve örnek alma arzusu bulunmaktadır. Bu örnek alma başta askeri ve teknik alanda oluyormuş gibi görünse de durum farklıdır. Ahmet Hamdi Tanpınar bu konuyla ilgili "bahis mevzuu olan şey ordunun bazı tekniklerini ve sınıflarını garptan gelen bilgi ve nizamla ıslah etmek değildir; belki bütün hayatın, cemiyetin bünyesi ve manevi insanı vücade getiren kıymetler manzumesinin, hepsinin birden değişmesi"¹⁶⁰ fikrini ortaya koymuştur.

Modernleşme veya çağdaşlaşma denildiği zaman, bizde hep batılılaşma anlaşılmıştır. Ancak yenileşme harekâtı III. Selim zamanında Nızam-ı Cedid adıyla ortaya çıkmıştır. Buna karşı Tanzimat döneminden günümüze kadar yenileşmenin adı batılılaşma olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, bugün artık Batı'da "modernleşme"yi salt anlamıyla "Batılılaşmak" olarak anlamının yanlışlığını, Batı tarzı modernizmi tek ve rakipsiz bir model kabul etmenin eksik ve isabetsiz olduğu kabul edilmektedir. Devletin ve siyasi iktidarların temel kaygısı, dinin, modernleşme çağlarına karşı bir ayak bağı olmasını önlemektir.

Modern toplum ilkin Avrupa'da ortaya çıkmış ve bütün diğer medeniyetlere örnek olmuş, daha doğrusu Batı modernitesinin etkisi altında diğer kültürler, onun prensiplerini ve sosyal kurumlarını taklit ederek bu moderniteye erişmeye çalışmışlardır. Batı medeniyetini taklitle veya ondan iktibas edilen kurumlara, bir toplumu topyekûn başka bir şekle dönüştüremezsiniz. Batı'nın askeri ve idari yapısını Osmanlı İmparatorluğu'na aktarıırken Batı'nın günlük kültürü de... etkin bir biçimde imparatorluğa girmiş. Giyim, ev eşyası, paranın kullanılışı, evlerin stili, insanlar arası ilişkiler 'Avrupai' olmuştu.¹⁶¹

Batılılaşma hareketi önce saraydan başlamış ve dalga dalga topluma yayılmıştır.

¹⁶⁰Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Çağlayan Kitapevi, 1988), 64.

¹⁶¹ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, (İstanbul: MÜ İlahiyat Fak. Yayınları, 1987), 165.

Yazın Tarabya'da, Büyükdere'de görülen ecnebi kıyafet ve âdetlerini Müslüman halk, artık sık sık gidip gelmeye başladığı Beyoğlu'nda kışın daha yakından görür. Garp hayatının unsurları taklit ve moda sayesinde gündelik hayatımıza girerler. Beyoğlu'nda umuma açılmış Avrupakârî müesseseler, terziler, manifatura tüccarları, tuvalet eşyası ve mobilya satan dükkânlar, bilhassa Kırım Harbi'nden sonra Müslüman halkın daha sık uğradığı yerler olur. Devrin gazetelerinde görülen ilanlar her gün Avrupa'dan yeni bir modanın girdiğini gösterir. Bugün Büyükdere'de kotra yarışı yapılıyor, ertesi günü İngiliz usulü mobilya satılıyor, daha bir başka seferinde, ecnebi bir kadının 'Piyano denen ve bizim kanuna benzeyen bir çalgıyı' istenirse 'haremlerde' öğreteceği ilan ediliyordu. Türk ricalinin de bulunduğu sefaret balolarının, suvarelerin havadisleri ağızdan ağıza naklediliyordu.¹⁶²

Sürekli olarak eleştirilen ve yanlış algılandığı söylenen Batılılaşma, burada da eleştirilir. Batılılaşma olarak İngiliz usulü mobilyalar alma, modanın günlük hayata uygulanması, kotra yarışları yapılması gibi zevk unsurları algılanır. Bu yanlış anlayış sonucunda oratay yanlış Batılılaşma diye bir kavram çıkar. İslâmi romanlarda da bu durum sıklıkla eleştirilir. Bir Müslüman'ın modern olma hevesiyle Batı taklidi bir hal almasına tahammül edilemez. Bu durum İslâmi romanların çoğunda işlenen bir tema olarak karşımıza çıkar.

Çoğu düşünür Batılılaşmanın nereden doğduğunu ortaya koymaya çalışır ve bu konuyla ilgili farklı fikirler ortaya çıkar. Bu fikirlerden biri de şu şekildedir:

Batılılaşma programını belirli kısıtlamalarla yönlendirmeye çalışan Osmanlı aydınları kaygan ve korumasız bir zemindeydiler. Artık mutlakçı ve ataerkil bir sultanın otoritesine eskisi gibi yaslanamayan mutlakçı bir kültür, simgesel babasını arıyordu. Metinler yetindiler. Şerif Mardin'in de söylediği gibi Batılılaşmanın ilk aşamalarında bulunan İslâm topluluklarında, babayı simgeleyen "adil hükümdar" modeli tipik bir arayıştır. Nitekim Osmanlı kültürünün Batılılaşmanın ilk aşamalarında da hem siyasal, hem de edebi söylem yoğun bir baba arayışını yansıtır. Bu ikonoplastik arayışta sık sık rastladığımız bir metaforla, Tanzimat'ın korunmaya muhtaç bir çocuk olduğu fikri yinelenir.¹⁶³

Burada Osmanlı otoritesinin eksikliğinden dolayı oluşan bir boşluktan söz edilir. Bu bilgiye göre oluşan boşluk babayı simgeleyen adil hükümdarın güçsüzleşmesinden dolayı ortaya çıkmıştır.

¹⁶² Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı*, 139.

¹⁶³ Jale Parla, *Babalar ve Oğullar (Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri)*, (Ankara: İletişim yayınları, 2006), 16.

Medeniyet değiştirme her Şeyden önce bir zihniyet değiştirme ve zihniyet değiştirme de bir kùltür meselesi olduğundan, Türk milletinin bu yola girebilmesi, önce batılı kùltürün girip yerleşmesi ile mümkündür¹⁶⁴Bu görüş de batılılaşmanın Türk milleti için ne manaya geldiğini bize gösterir. Batılılaşma yanlış anlaşılarak gelenek ve görenekten, dinî yaşayıştan giderek uzaklaşma olarak algılanılır. Hidayet romanlarında Batılı yaşayış eleştirilir. Romanlardaki hayatlara bakıldığında batılı yaşayışın insana çok Şeyini kaybettirdiği görölür. Batı'nın etkisi Şu Şekildedir:

Hidayet romanlarının kurgusu İslami ve Batılılaşmış yaşam tarzlarının mücadelesine dayanır. İslami yaşam tarzı, modern hayat karşısında sıkça dışlanan, adaletsizliğe uğrayan ama yılmayan, faziletli Müslüman karakterlerle sembolize edilir. Diğer tarafta ise Batılılaşmış, dejenere olmuş modern bir yaşam süren mutsuz tipler vardır. Batılılaşmış yaşam biçimi, içki içmekle, flört etmekle, dans etmekle temsil edilir. (...) Bu kurgu içerisinde dönemin modernlik, gericilik, laiklik, başörtüsü gibi tartışmalı birçok konusu romana aktarılmış olur.¹⁶⁵

Ahmet Günbay Yıldız'ın amacı tüm bozulmaların suçunu Batı'ya yıkmaktır ama kendisini buna dair delil getirmek zorunda hissetmez. Yazar hedef okuyucu kitlesindeki Batı karşıtlığını hazır bir kod halinde kullanmayı tercih eder. Batı kùltürüne her zaman çekinceyle yaklaşan ya da kimi zaman kızgın olan dindar okuyucunun zihninde bu ön kabulü onaylayacak çok sayıda malzeme vardır. Yıldız, 'Suçlu Batı'dır.' dedikten sonra okuyucusunun 'Neden?' diye sormayacağına güvenir ve diğer hidayet romanlarındaki bu klişeyi roman boyunca tekrarlar.¹⁶⁶

Batılılaşma sürekli olarak olumsuz Şekilde algılanır ve aşağılanarak okura sunulur. İslâmi romanlara göre gerçek mutluluk İslami hayattan geçmektedir. Bu görüşten uzak olan herkes bir boşluk içine düşer ve mutsuz olur. Ayrıca romanlarda çağdaş olarak gösterilen kadınlar ahlaka aykırı giyinir, iyi bir anne ve ev kadını olamaz. Bunun yanında çağdaş erkek de anı özellikleri gösterir; kumar oynar, içki içer, yasak ilişkiler yaşar. Burada amaç okura gerçek ve güzel yolu gösterip, onun da bu yolda ilerlemesini sağlamaktır.

¹⁶⁴ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana çizgileri 1860-1923*, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2000), 8.

¹⁶⁵ Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, 93.

¹⁶⁶ a.e., 112.

Hidayet romanlarında "medeni" olarak gösterilen kahramanlar içki içen, flört eden, başı açık, kadın-erkek rahat hareket eden tiplerdir.

İncelediğimiz romanlarda ağırlıklı olarak ye alan temalardan biri de "yanlış batılılaşma"dır. Gelişmeyi ve ilerlemeyi batıda gören Türk aydını batıyı kendine örnek alır. Ancak bu örneklem sadece sosyal hayatla sınırlı kalır. Günübürlük yaşamlar, zevk-sefa içinde sürdürülen hayatlar ve inançsızlıkta boğulan genç vicdanlar. Batılılaşma adı altında din ve ibadetler gericiğin bir simgesi olarak görülür. İbadetlerini yerine getiren insanlara cahil, köylü, ucube gözüyle bakılır. Ve sözde müslüman olan kişiler yanlış bir batılı anlayışla hayatlarını sürdürürler. Fen ve teknoloji alanında olması beklenen ilerlemeler ise maalesef gerçekleşmez. 1980-1990 arasında oluşturulan İslâmi romanlarda da bu konular şu şekillerde işlenmektedir:

Senatör'üm Kızı romanında çok açık bir şekilde yanlış Batılılaşma teması işlenir ve sıklıkla bu konu hakkında bilgi verilir. Aşağıda verilen paragrafta Ebru, ailesinin maharet saydığı Batı özentisi davranışları şu şekilde maymunca hareketler olarak adlandırır:

Hem sonra anneme öğrettiklerinizin manası ve neticesi nedir? Ben bu saydıklarınızın bir maharet olduğunu sanmıyorum. İnsanın iyi dans edebilmesi, kendisini iyi pazarlayabilmesi, kısacası yaşantımız insan altı, hatta daha basit. Niçin yüzünüzü ekşitiyorsunuz? Ben haksız olduğumu sanmıyorum. Başka bir milleti taklit etmekten daha maymunca bir şey tasavvur edemiyorum. Ben, annemin ve bizim tabîi halimizle daha güzel olduğumuza insanî halimizle daha güzel olduğumuza inanıyorum. Çünkü ancak o zaman kendimiz olabiliriz. Şimdiyse başkasıyız, adı Gülhanım, Ebru olan Batılılar. Bir resimiz, bir taklit, hiçbir orijinallliğimiz yok. İnsanın kendisine ait, kendi öz değerlerinden kaynaklanan bir kişiliği olmalıdır. Ancak o zaman kendi kendimiz olabiliriz. (s.130)

Yazar, Ebru'yu konuşturarak Batı'ya benzemeye çalışan Türk halkının düştüğü durumu eleştirir. İnsan kendi olduğu kadar güzel olacağını şu şekilde belirtir.

Siz kadınlar teşhir sanatını öğrenmesini bir medeniyet, bir çağdaşlık olarak görüyorsunuz. Bu ne kadar acaib bir şeydir? Anadolu halkının böyle bir isteği olacağını sanmıyorum. Onların Batı'nın teknolojisini istediğini biliyorum. Teknoloji ilim ise hiç kimsenin malı değildir. Her millet onu alıp uygulayabilir. Ama, bir millet örf ve adetine varıncaya kadar başka milleti taklit etmek durumunda bırakılırsa zamanla ortaya çıkacak toplum, asıl taklit ettiği milletin beşinci sınıf bir

kopyası olmaktan öteye gidemeyeceği gibi, artık kendi de olamaz. İşte biz Türkler bunu en güzel örneğini oluşturuyoruz. Avrupa'yı taklit ediyoruz hem de ikiyüz yıldır. Ama, Avrupalı değiliz. Ne ki artık Doğulu da değiliz. Kişiliğini ve öz kimliğini yitirmiş, kültür, inanç çelişkileri içerisinde anafora tutulmuş bir yığınımız! (s.131)

Allah'a yemin ederim ki benzemeye zorlandığımız Batılı kadın örneği şeytanın ta kendisidir. Sizleri teşvik edenler de İblis'lerdir! (s.252)

Batının teknolojisinin alınması yerine Türk halkının özüne uymayan yaşayış biçiminin taklit edilmesi Ebru tarafından eleştirilir. Ona göre Batı'nın beşinci sınıf bir kopyası oldukları gibi artık Doğulu da değillerdir. Kimliğini yitirmiş birinin ayakta durabilmesinin imkansızlığı şöyle anlatılır:

Doğu medeniyetini anlama saatleri geldi çattı. Tanzimatçılar, İttihat ve Terakki'ciler ve onlardan sonrakilerin yanıldıkları ortaya çıktı. Medeniyet diye bugün kör bir çıkmazda, korku ve endişeler içerisinde eziliyoruz. Vadedilen nurlu ufkun, yeşilin ve mavinin tepelerinden doğduğunu bizden öncekiler görmedi, bizler de göremedik, bizden sonrakiler de göremeyecekler. Çünkü, o tepenin ardında kurulan Batı Medeniyeti'nin insanlığın katilleri olduğu ortaya çıktı. İnsanlık, özellikle biz müslüman milletler, Batı'nın kulağına fısıldadığı büyümlü kelimelerin birer tuzak yemi olduklarını artık öğrendik. (s.85)

Batı büyümlü kelimeleriyle bize tuzak kurmuştur. Bu tuzağa düşerek yanlış Batılılaşma denilen bir problemle yüzyüze gelinmiştir. Müslüman topluma vaat edilen şeylerin gerçek olduğu aktarılır. Bu vaatler ne geçmişteki Müslümanlar ulaşmıştır ne de gelecekteki Müslümanlar ulaşacaktır.

Boşluk'ta Tûba cemiyetin kendilerini düşürdüğü durumu düşünerek üzülür. Kendi bir öğretmendir ve öğrencilere ışık diye karanlık vaat ettiği kanısındadır. Çünkü bir öğretmen olarak gelenek, görenek ve dini açıdan Türk halkını yansıtmamaktadır.

Cemiyet, diye göğüs geçirdi. Nesillere ışık diye karanlık vaat eden cemiyet... Öğretmenini talebesinin karşısında âciz düşürecek zihniyete alkış tutan cemiyet... Öğretmeni yanlışı müdafaa ettirir şekilde yetiştiren insanlık... Benim yerime sizler utanın...(s.79)

Batılı gibi olabilme uğruna dininden, kendinden uzaklaşan bir topluluktan bahsedilmektedir. Fatih'lerin, Yavuz'ların manevi değerlerini yitirmedikleri için kuvvetli oldukları, şimdi ise babanın ecdadını, oğlun babasını hakir gördüğü şu şekilde anlatılmaktadır:

Haklı ya... Onları örf, âdet ve manevi bağlarından, hatta milletinden koparan bizler değil miyiz? Lâyük olmadığım iltifatların muhatabı olan ben, daha düne kadar onlar gibiydim... Beni yetiştiren ana babalar, vazifelerini gereği gibi yapamadıkları için boşluklar içinde çırpındım ve şu anda aranızda sürgün olarak yaşıyorum... Çocuklarımıza, milletçe sağlam temeller hazırlamalıyız, sarsılmaz kaleler kurmalıyız... Tıpkı Fatih'ler, Yavuz'lar gibi... Onlar, manevi değerlerini yitirmedikleri için kuvvetliydi... Onlar ilme ve ahlâka önem verdikleri için; millet menfaatini kendi menfaatlerinden üstün tuttukları için dimdiktiler... Allah korkusunu kalplerinden eksik etmedikleri için, muzaffer olmuşlardır... Ya şimdi? Zamanın hasta zihniyeti dinsiz nesiller yetiştirmekle işe başladı.. Babası ecdadını; oğlu babasını hakir görmekle işe başladı. Geçmişine küfredenler, tarihine karşı ihanet içinde olduklarının farkında bile değiller... Manevi değerlerini yitiren milletleri kaptanı olmayan gemiden farksızdılar... En zayıf dalgaların tesirinde kalır, denizlerin kurbanı olmaktan kurtulamaz ve batarlar... Ben kurtuluşu manada buldum... Madde, gayeye ulaşmak için kullanılan bir vasıta... İkisinin olduğu yerde her şey dengede demektir... (s.192)

Batılılaşma diye farklı bir kimliğe bürünmeye çalışmanın o toplumu eritmekten başka bir kârı olmadığı şu şekilde anlatılmaya çalışılır: "Avrupa. diye inledi... Kendisine yaramayanları kimseye yaramaz hale getiren Avrupa... Bize dinsizlik reçetesini yazıp kilisesini koruyan Avrupa..." (s.154)

Batılılaşma denilen şeyin dinsizlikle eş değer olduğu anlatılmaya çalışılır. Yazar yine Cihan'ın ağzından görüşlerini okura ulaştırmaya çalışır ve çok açık bir şekilde okura şu şekilde mesajını verir:

Eğer din bağı ile birlikte ilmi bir terbiye usulü denense, milliyet, vatan fikrini, makbul karakterler kursaydı, yıkılan temellerin yerine bir yenisi yapılsaydı, gençlik sarp bir kale olur, bütün fitnelerden benliğini korurdu...

Ne yazık ki bazı gençler inançsız oldukları için, memlekete hizmet yolunda, hainlerle aynı safta bulduklarının farkında bile değillerdir...(s.274)

Bu paragrafta gerçek ve sağlam ilmin nasıl oluşturulması gerektiği açıklanır. Din ile birlikte ilmî bir terbiyenin denenmesi gerektiğine dikkat çekilir.

Öz Yurdunda Garipsin I romanında Batılılaşma olarak kızların mini etek giymesi, erkeklerle düşüp kalkması eleştirilir. Yazar bunları ahlaksızlık olarak görür ve bunların üniversitenin gereği olarak gösterilmesini de şu şekilde eleştirir: "Onları da safli bir yaşayış içinde olan kotlu, mini etekli, erkeklerle düşüp kalkmayı üniversiteli olmanın icabı sayan yarımın aydın (!) ve namuslu (!) kızları hâline getirmek için uğraşıyorlardı." (s.34)

Yazar Batılılaşma adı altında kadınların teşhir edildiğine dikkati çeker. Çağın insanı bu teşhiri aydınlığın bir göstergesi olarak görür.

Kim bilir belki de Betül'ü derse almayan hoca diskoda sabahlayan, kızını gözlerinin önüne getirip, içinden Betül'e, 'Sen neden onun gibi değilsin, neden onun gibi olmuyorsun?' deyip nefret ediyor yahut da bu zavallı insanları içindeki ilerencilik aşkıyla dininden, özünden bütün değerlerinden hâlâ koparamadığını -yıllardır uğraştıkları hâlde- bunu başaramadığını görerek hırslanıyor, başını dikmiş, kızgın bir kobra gibi zehrini Betül ve Betül gibileri derse almamakla kusuyordu. (s.35)

Başörtü takan öğrenciler derslere alınmaz ve ikinci sınıf insan muamelesi görürler. Çağın aydın kesimine göre Betül'de diğer çağdaş gençler gibi diskoda eğlenmeli ve ilerici olmalıdır. Yazar, Batılılaşmanın gereği olarak görülen bu durumu roman boyunca şu şekilde eleştirir: "Çağdaş görünümlü bir kıyafet içinde olmak" hükmü kabul edildikten sonra zaten tetikte hazır bekleyen rektörler bir an önce alınan bu kararı uygulanması için üniversitelerine koştular. (s.56) Çağdaş olmayı, Batılılaşmayı sadece şekli olarak gören sözde aydın kesim, başörtü yasağını da bu kalıba sokarak uygularlar. Başörtü yasağının sebeplerinden biri olarak da yanlış Batılılaşma gösterilebilir. Bu Batılılaşmayı giyim kuşamdan ibaret sanan insanların dindarlara bir dayatmasıdır. Onlara göre kadın ne kadar teşhir edilirse toplum o kadar medeni olur.

Kim bilir belki de Betül'ü derse almayan hoca diskoda sabahlayan, kızını gözlerinin önüne getirip, içinden Betül'e, 'Sen neden onun gibi değilsin, neden onun gibi olmuyorsun?' deyip nefret ediyor yahut da bu zavallı insanları içindeki ilerencilik aşkıyla dininden, özünden bütün değerlerinden hâlâ koparamadığını -yıllardır uğraştıkları hâlde- bunu başaramadığını görerek hırslanıyor, başını dikmiş, kızgın bir kobra gibi zehirini Betül ve Betül gibileri derse almamakla kusuyordu. (s.35)

Öz Yurdunda Garipsin II'de de birinci kitapta olduğu gibi yanlış Batılılaşma işlenmeye devam edilir.

Kusura bakmayın, günümüzün cahil insanları sizi ölçü aldığı için söylüyorum. Kızınızın üzerindeki şu daracık eteğe, orasından burasından saçları fırlamış küçücük başörtüsüne, yüzündeki boyaya kim fetva verebilir? Sahabe-i Kiram'ın eşleri evin içinde böyle oturmazlarken; sizin gibi bir alimin kızının bu halde olması yürekler acısı bir hal değil mi? (s.192)

Bu anlatıda cami imamı olan Selim Hoca'dan bahsedilmektedir. Kızı modern görünebilme umuduyla İslâm'a aykırı kıyafetler giymektedir. Bir alim kızının dahi bu durumda olması yanlış Batılılaşmanın ne denli topluma yayıldığını

göstermektedir. Meral, Selim Hoca'yı bir alim olduğu halde yanlış davranışlarda olduğu için eleştirir.

Bize Nasıl Kıydınız adlı romanda Batılı yaşam, modern yaşam diye sürdürülen hayatın bir aileyi hatta toplumu nasıl yok ettiği gösterilmektedir.

-Sana ne oldu kızım, sen anneni de aştın. Annen daha medeni idi. Sen iyice yobaz çıktın.

-Doğru annem medeni olduğu için senin karınla kocasını başbaşa bırakıp giderdi. Sonunu gördün işte... Dininden taviz veren eninde sonunda ceza çekmeye mahkûmdur. Annemde hatalı müslümandı.. Ama sen ve babam gibi bir milyon insan ederdi o başka. Amca ayrıca rica ederim ikide bir bana yobaz deme. Sen bana değil inancıma yobaz diyorsun. Yani İslâma. Bak amca yemin ediyorum ki sen benden önce ölürsen cesedini yıkatmayacağım. (s.125)

Rabia ve annesi, İslâmi kurallarda yaşamaya çalıştıkça yobazlıkla suçlanırlar. Rabia, amcasının bu yaklaşımına karşı başlarına gelen tüm felaketlerin medeni olabilme isteği yüzünden geldiğini söyler. Babası ve yengesi medeni yaşam adı altında yakınlaşır ve yasak bir ilişki sonucu tüm ailenin dağılmasına sebep olurlar.

Rabia, Taksim'de Kur'an-ı Kerim bulmaya çalışır ancak bulamaz. Bununla birlikte girdiği kitapçılardan farklı tepkiler alır. Bir kitapçının Kur'an-ı Kerim'i modern bulmaması üzerine Rabia şu açıklamayı yapar:

İncil'in modern olduğunu söylediniz. Modernden kastınız en son çıkan demekse Kur'anı Kerim, İncil'den beşyüz küsur sene sonra gelmiştir. Modernden maksadınız yenilikse Kur'an daha yenidir. Dile kolay beşyüz yıl var arada. Yok maksadınız fen ve teknikten bahis ise İncil'de astronomiden, biyolojiden, zoolojiden, fenden, tekniken bahseden bir ayet bulamazsınız. (s.89)

Bu şekilde İncil ile Kur'an-ı Kerim karşılaştırılarak İslâm dinin üstünlükleri gösterilmeye çalışılır.

Gafiller romanında Fransa'dan gelen Süheyla Hanım ve Kevser gerçek imanla buluşan, İslâmi ölçülerde yaşayan insanlar olarak tanıtılır. İzmir'deki akrabaları ile karşılaşma anları anlatılırken sanki onlar Fransa'dan gelmiş gibi tasvir edilir.

Süheyla Hanım ve Kevser, şık ama gayet kapalı kıyafetler içindeydiler. Başları örtülü, elbiseleri uzundu. Şadiye Hanım'la kızı Melahat ise, oldukça dekolte giysiler içinde, şaşkın şaşkın birbirlerine bakıp duruyorlardı. Hani onları tanımayan

bir insan, Paris görmüş kişileri Şadiye ve Melehat, İzmirli olanların ise Süheyla Hanım ve Kevser olduklarını rahatlıkla iddia edebilirlerdi! (s.219)

Bu anlatımla yurt dışından gelenlerin gerçek Müslüman özellikleri gösterdiği onları Müslüman bir ülkede bekleyenlerin ise modernleşme amacı ile kendi benliklerinden çıktıkları okura gösterilmeye çalışılır. Bu zıt durum ile yaygın bir şekilde yaşanan yanlış ortaya koyulur.

Siyah Zambak ve Merve romanında Ahmed'in ölümü sonrasında yaşanan bir olaydan şu şekilde bahsedilir:

Kimsenin ölümüne de hürmeti yoktu, hastaya da. Yüzlerde bir utanmazlık ki, bu gidişle sosyete kadınları ağır makyajlarıyla, pek yakında ipek hışırtısından geçilmeyen Mevlütlerini düğün salonlarında yaparlardı. Secdelere varmanın şerefi alınca nakşedilmiş Ferhan öğretmeni düşündü. Kadının yüzüne bakılınca, âhret hatırlanıyor, bakışları rahmet olmuş insanın içini yıkıyordu.

Medeniyeti dinsizlik, pepayelik zannetmişleri anlatırken, küçük tumbul eliyle, zihninden birilerine bir şeyi iyice izah etmek istermiş gibi, tehdit eder, yüzlerine tükürürmüş gibi, durmaksızın işaretler yapan Ferhan öğretmen, Leylâ Hanımın yanlış fikirlerini koparıp atmıştı. Leylâ Hanım, Ferhan öğretmenin şu sözlerini hiç unutamıyordu. "Ruhlarını Kerbelâ" ya terkedenler, susuzluklarını günah kadehlerinde dindirmeye çalışıyorlar... (s.238)

Azrâ, oğlunun ölümü sonrasında kayınpederinin hüznü bir şarkı söylediğini duyar. Bu durum onu çıldırtır. BİR Müslüman'ın bu hareketi yapmasına dayanamaz ve Batılılaşma diye ne denli büyük bir yozlaşma yaşadıklarına dikkat çeker.

2.3.7. Yasak İlişki

Haram-helal kavramları ve önemi romanlarda ağırlıklı olarak işlenen konular arasındadır. Bu hususlara dikkat etmeyenlerin acı sonu romanlarda açık bir şekilde gösterilir. *Bize Nasıl Kıydınız* romanında dikkat edilmeyen İslâmi hususlar zamanla kötü sonuçların doğmasına neden olur. Kadın ve erkeklerin bir arada bulunuşu, batılılaşma hevesi uğruna yapılan yılbaşı partilerinde kadın ve erkeklerin birbirlerine yaklaşması bunun aksi durumların ise gericilik olarak görülmesi romanda işlenen konulardandır. Sürdürülen bu sözde modern yaşam neticesinde yasak ilişkiler ortaya çıkarak cinayetler işlenir, akıllar yitirilir ve yuvalar bozulur.

Bize Nasıl Kıydınız romanında yasak bir ilişki sonrasında parçalanan bir ailenin dramı anlatılmaktadır. Bu yasak ilişkinin ateşlenme noktası olarak da bir yılbaşı gecesi gösterilir.

-Peki anlatacağım. Zaten kızımın beni sevmesi mümkün değil. Başından anlatıyorum. İlk olay Hacer'imın delirmesinden beş ay önce başladı. Nermin sık sık bize geliyordu. Aklımdan zerre miktar kötülük geçmiyordu. Fakat Nermin bana çok iltifat ediyordu. Güzel olup olmadığını bana soruyordu. Kardeşimin karısı olduğundan kötüye yorumlamadım. Bir gün benim kardeşimden daha yakışıklı olduğumu söyledi. Tabi hoşuma gitmişti. Gün geçtikçe Nermin'e yakınlığım artıyordu. Anlayamadığım bir histi. Gözlerim Nermin'i arıyordu. Aslında karımda çok seviyordum. Ama ne bileyim oldu işte. Bir yılbaşı gecesi idi. Herkes herkesi öperek yeni yılını kutluyordu. Bu kutlamaya yalnız Hacer karşı çıkmıştı. Nermin de ötekileri kutlamış, sıra bana gelmişti. Gülerek yüzüme bakıp:

-Senin de yeni yılın kutlu olsun ağabey, diyerek öptü. Yakınlığım biraz daha artmıştı. (s.54)

Romanda yaşanan olaylar bu şekilde özetlenmektedir. Akrabalık ilişkilerinde sınırların bilinmemesi yasak bir ilişkinin doğuşuna neden olur. Bu ilişkinin başlangıcı olarak da yılbaşı gecesinin verilmesi tesadüf değildir. Yazar bu tip kutlamaların hem kültürümüzde olmadığını hem de dinimizde yer almadığını vurgular.

Bize Nasıl Kıydınız romanının yanında aynı temanın işlendiği bir diğer roman *Gafiller*'dir. Yine bu romanda da bir yasak ilişkiden bahsedilir ve yasak ilişkinin başlangıcı olarak bir yılbaşı partisinden bahsedilir. İki romanda da yılbaşı gecesinden bahsedilmesi tesadüfi bir durum değildir. Yazarlar Müslüman halkın özentisi sonucu yaptıkları yılbaşı partilerinin yanlışlığına ve tehlikelerine dikkat çekmek ister.

Gafiller romanında yer alan ve yine bir yılbaşı gecesinde yaşanan yasak ilişki şu şekilde gerçekleşir:

Genç olduğunu ilk kez hatırlar gibi oldu. Eliza'ya baktı. Gözleri yarı kapalıydı. Hem danslarına devam ettiler, hem de salondan yavaş yavaş uzaklaşmaya başladılar. Bunu Tevfik istiyor, Eliza da ona hiç engel olmuyordu. Hatta Tevfik'i salondan geri geri iter gibiydi. Üst katta, Tevfik'in çalışma odası vardı ve bütün isteği olmuyordu. Hatta Tevfik'i salondan geri geri iter gibiydi. Üst katta, Tevfik'in çalışma odası vardı ve bütün isteği, dans ettiği kızla o odada olabilmektir! (s.45)

Tevfik ne kadar kendini günahlardan soyutlamaya çalışsa da çevresinin etkisinden kurtulamaz ve yılbaşı gecesine katılmak zorunda kalır. Yaşanan bu yasak ilişki olayların seyrini değiştirir. Eliza, hamile haliyle başka biriyle evlenir ve Tevfik'te yurtdışına kaçar. Böylelikle çarpık bir aile kurulmuş olur.

İki romanda da yasak ilişki ve yılbaşı teması iç içe işlenmiştir. Romanlarda düzenli aileler için helal koşullarda sürdürülen hayatların olması gerektiği vurgulanır. Yılbaşı gecelerinin ise günah batağından başka bir şey olmadığı okura gösterilmeye çalışılır.

2.3.8. Zalimlik

Dünyanın her yerinde görülen zalimlik İslâmi romanlarda da yerini almaktadır. Güçlünün güçsüzü ezmesinden doğan zalimlik en ilkel toplumlardan en modern toplumlara kadar her tabakada görülmektedir. İnsanın insanlık vasıflarından uzaklaştığının bir göstergesi olan güç gösterisi maalesef ki her daim karşımıza çıkmaktadır. Kim güçlü ise onun doğruları doğru, onun yanlışları yanlıştır ve tüm zayıflarda bunları kabul etmek durumundadır. Zalimin zulmü maddi olabileceği gibi manevi şekilde de olabilir. Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması insanların kendi doğrularını ve inançlarını yaşayamaması manevi zulmün en önemli göstergelerindendir. İncelediğimiz romanların çoğunda ağırlıklı olarak manevi bir zulüm söz konusu olmaktadır. İnançlarını yaşamaya çalışan insanlar ya çeşitli sıfatlarla damgalanmakta ya da inançlarını yaşama konusunda engellenmektedirler. Romanlarda zalimlik temaları şu şekilde işlenmektedir:

Zehirli Oklar romanında Yahya Hoca'ya namaz kıldığı için atandığı köyde softa damgası vurulur ve manevi bir zulme maruz kalır.

Yahya ezan sesi ile birlikte yatağından ayağa fırladı. Göreve başlayalı yirmi gün kadar olmuştu. Yavaş yavaş alışmaya çalışıyordu köye. Daha pek bir çevre edinememişti. Şimdilik camiye gelip gidenlerle sohbet ediyordu. Namaz kılan bir öğretmen olduğu için pek çevre edinememişti. Veya Yahya hocaya öyle geliyordu. Çevre edinebilmek için ya kumarbaz olacaksın, ya da içki alemlerinin baş köşesini işgal edeceksin. Namaz kıldığı için softa diye damgayı bile yapıştırmışlardı hemen. (s.44)

Yahya Hoca köylülerin vurduğu softa damgasının yanı sıra farklı görüşte oldukları Müdür Bey, tarafından da dışlanır.

Okulda Müdür Bey'le arası kısa zamanda açılmıştı. Yahya Hoca'nın öğrencilerle samimi bir havaya girmesi, onlara bol bol kitap vermesi, Müdür Bey'i

çileden çıkarıyordu. Şimdiye kadar direkt bir şey söylememiştir. Fakat dolaylı olarak bu durumu sık sık ima etmişti. Yahya Hoca'nın bu hususta en büyük destekçisi Allah'a imanı ve kader inancıydı. Köylünün de müslüman olması ona cesaret veriyordu. Çünkü Müdür Bey her fırsatta İslâm'a çatardı. Bu durumu köylüler de biliyordu. Hatta İslâm'a çatma hususunda Müdür Bey'le köylüler arasında nahoş hadiselerin olduğunu da duymuştu. (s.52)

Yaşanan bu çatışmalar daha da büyür ve kavgaya dönüşür. Bu kavga neticesinde de Yahya Hoca ceza olarak başka bir köye sürgün edilir. Yahya Hoca sadece dinini yaşamaya çalıştığı ve öğrencilere kitap okumalarını tavsiye ettiği için müdürü tarafından zulme uğrar.

Üç Deniz Ötesi genel yapı bakımından zulüm üzerine kurulmuştur. Buradaki zulüm, insanları kendinden uzaklaştırmaya çalışılarak yapılmaktadır. Sovyet Rusya hâkimiyeti altındaki Müslüman'ların çektiği sıkıntıların bir bölümü bu romana konu olmuştur.

-Şunu imzala!

Enes, görevliye manidar baktı.

-Önce verin okuyayım.

-Sana okumanı değil, imza atmanı söyledim.

-Aşlını bilmediğim bir suçlamayı kabul etmiyorum.

Görevli sert bir çehreyle homurdandı:

-Sana imza at dedim.

-Benim suçum yok. (s.171)

Enes, namaz kılariken Peter tarafından yakalanır ve ihbar edilir. Bu ihbar sonucunda Enes, tutuklanır. Ona zorla suçlu olduğuna dair bir belge imzalatılır ve iki yıl süren bir hapis hayatı yaşar. Dini inançlarını yerine getiremeyen ve düşüncelerini ifade edemeyen Müslüman halk hem maddi hem de manevi bir zulüm altındadır.

Öz Yurdunda Garipsin I romanında yoğun bir psikolojik baskı ile insanlara zulüm yapılmaktadır. Bu baskının nedeni başörtüdür. Bu durum şu şekilde anlatılır: "O Danıştay kararı gazetelerde yer aldıktan sonra bizim fakültede birçok arkadaş aynı durumdayız. Bunu fırsat bilen bazı hocalarımız bizi derslere almamaya başladı. Girmeye çalıştığımızda, hakaretlerle bizi kovuyorlar.' Başınızı açmadan giremezsiniz' diyorlar." (s.30)

Başörtülü öğrenciler derslere alınmamakta ve hakaretlerle dışarı atılmaktadır. Burada hem maddi hem de manevi bir zulüm söz konusudur.

Çocuklar seslerini iyice yükselttiler.

-İrticaya ve irticacılara ölüm.

-Bunlar, bu örümcek kafalılar, memlekete peçe devrini, çarşaf devrini yeniden getirmek istiyorlar.

-Örümcek kafalı bunlar kardeşim. Örümcek kafalı, yobaz yobaz! (s.53)

Başörtülü insanlar sokaklarda da hakarete ve zulme uğrarlar. Yukarıdaki örnekte Meral, evine gitmek isterken sokaktaki çocuklardan ağır sözler duyar.

Okuldaki öğrencilerden başörtülerinin çıkartılması istenirken bu aşağılayıcı bir şekilde gerçekleştirilir: "-Nasıl çıkaracaksın. Haydi canım, daha fazla nazlanmana gerek yok. Çıkarda sınavı başlatalım. Artık onunla da camları, merdivenleri falan silersin." (s.125)

Meral'i uyaran hoca başörtüyü bir paçavra gibi görür ve onunla merdivenlerin silinmesi gerektiğini söyler. Meral ve diğer arkadaşları için kutsal olan başörtüye böyle muamele edilmesi de psikolojik bir zulüm oluşturur.

Gafiller romanında Hıristiyan olan Mayk dinleri araştırmaya başlar. Oğullarının bir arayış içinde olmasına tahammül edemeyen ailesi onu darp eder.

-Babası bir akşam onu, evde Barnaba İncilini okurken yakalamış. "Ver o kitabı bana!" diyerek alıp yırtmak istemiş. Mayk da direnmiş babasına. Araya annesi girmiş. İkisi bir oldukları hâlde, alamamışlar İncil'i Mayk'ın elinden. Sonra da başlamışlar vurmaya, çocuğa. Hem de öyle insafsızca vurmuşlar ki, Mayk başlamış en sonunda. Bu sefer de korkup hastaneye kaldırmışlar hemen. Güyua merdivenlerden düşmüşmüş çocukları! Beyin kanaması geçirmesinden korkuluyor. Hâlâ hastanede, çocuk.(s.112)

Bu anlatıda da görüldüğü üzere Mayk, ailesi tarafından büyük bir zulme uğrar ancak bu zulüm bir işe yaramaz ve o bir Müslüman olur.

Gülü Koklayamadım romanında zulüm en çıplak haliyle okurun önüne gelir. Kurtuluş Savaşı zamanını konu alan romanda gerçek zulüm sahneleri yer almaktadır.

Yanık et kokusu, kebab olmuş vücutlar, kokuşmuş gövdeler başımızı döndürüyordu. Bu korkunç manzara karşısında donup kalmıştım. Aklımda tek bir fikir vardı: "Ayşe'yi bulmak."

Görünüşü yürek parçalayan, yandığı için tanınmaz hâle gelmiş cesetler arasında dolaşmaya başladım. Yerler vıcık vıcık yağdı. Onun elbiselerinden bir parça, cesedinden bir uzuv görürsem tanırım, düşüncesiyle yanık gövdeleri teker teker yokluyordum. Minberin kenarında iri bir kadın gövdesiyle karşılaşınca sarsıldım. Tavandan onun da üstüne toprak dökülmüştü. Tamamen yanmamış bir

pardi ağacı, yıkık ve harabe minbere dayanmıştı. Ceset onun altına düşüyordu. Yüzü tamamen yanmıştı, tanınmıyordu. Ama dişleri... (s.336)

Cephede olan Kâmil acilen köye çağırıldığında bu manzarayla karşılaşır. Burada işkenceyi çekenler için ve bu işkenceye tanık olanlar için büyük bir zulüm söz konusudur.

Boşluk romanında sıklıkla şiddet ve zulümden bahsedilmektedir. Burada daha çok bireysel zulümler yer alır. Tevfik ve Cihan arasındaki sürtüşmenin bir sonucu olarak aşağıdaki olaylar ve benzerleri yaşanır.

"Seni geberteceğim."

Cihan, ciddi bir saldırının hedefi olmuştu. Korunmak istedi... Geri çekildi. Gözlerini kin bürüyen gençten korunması gerekiyordu... Gözü, ayağının ucunda duran ucu sivri bir taşa eğildi... Ancak istediği çabuklukta yukarı doğrulamadı... Sol kolu ile göğsü arasındaki boşluktan derin bir bıçak yarası almıştı... Büküldü, sendeledi, kamburlaşan belini güçlükle doğrultmayı başarabildi... İçinde ılık ılık bir acının düğmelendiğini duyuyordu. Gözlerini bürüyen hırs, ona ayakta durabilme şansı tanıyordu... Karşısında "Ne yaptım?" der gibi aptallaşıp uyuşan İsmet'e baktı. Avucunun ortasında sıkışan, sivri uçlu taşı hedefine gönderdi... (s.14)

Romanda işlenen bireysel şiddetin toplumun genelinde de olduğu şu ifadelerle okura gösterilir:

Gazeteler son günlerde büyük manşetler atmaya başladı:

Gençlik, çılgınlığını sürdürmekte...

Sokaklar geçilmez oldu...

Yine kardeş kanı döküldü... (s.264)

Bu bilgilerle olayların geçtiği zamanda, sokak olaylarının yaygın bir şekilde gerçekleştiğini anlamaktayız. Bu alıntıda kardeşkanı döküldüğüne dikkat çekilir. Yani düşmanlar değil kardeşler kötü emellere alet edilerek bir birine düşürülmüştür.

2.3.9. Maddi Zenginlik

İslâmi romanlarda hidayete erenler genellikle zengin kişilerdir. Burada bir bakıma romancıların istekleri ön plana çıkıyor. Artık Müslümanlığın da zengin kesimler tarafından temsil edilmesi istenmektedir. Kenan Çayır yaptığı bir görüşmede edebiyatçının İslâmi romanlar için nükteli bir şekilde "romancılar mersedese karşı çıkmaz, onu alır yeşile boyar." dediğini aktarır. Bu da bize

modern olanı, batılı olanı, değerli olanı İslâmileştirme çabasında olduğunu gösterir.

Hidayet romanlarında arayış içindeki kişilerin yanı sıra 'gerçek' İslami yaşayan insanlar da çoğunlukla zengindirler. 1980 öncesindeki hidayet romanlarında fakirlik öne çıktığı halde, yakın dönemin eserlerinde hidayete ermiş insanlar çoğunlukla zenginlikle ödüllendirilir. Romanlarda zengin bireylerin sayıca artması İslamcı sermayenin 1980 sonrasında gelişmesiyle paralellik göstermektedir.¹⁶⁷ Romanlarda İslamcı zengin bireyler değil, İslamcı zengin bir sınıf yer almaktadır. Romanlarda Müslümanlığı seçenlerin zengin olması daha fazla dikkat çekmesi içindir. Hidayet romanlarında yer alan başkahramanlar en zengin, en güçlü, en güzel, en donanımlı kişilerdir. Bunun nedeni romanın daha fazla örnek oluşturmasını sağlamaktır.

Hidayete erme temasını konu alan ve 1980-1990 yılları arasında oluşturulan İslâmi romanlarda zengin ve fakir şeklinde iki farklı sosyal statü bulunmaktadır. Burada fakir olan kısım İslâmi yaşayışı tercih eder. Allah'ın emirlerine riayet ederek yaşayan fakir roman kahramanı, bu özellikleriyle genellikle zengin ve uçarı olan genç kızın dikkatini çeker. Dönem romanlarında dini yaşam tarzını benimseyen kısmın fakir olduğunu, sonradan gerçek inançla tanışanların ise zengin kesim olduğunu söyleyebiliriz.

Senatör'ün Kızı romanında Ebru, zengin bir aileye mensuptur. Ebru yaşadığı çevredeki tüm ilişkilerin maddi boyutlu olduğunu savunur.

Bakın, çok az insan yaşadığı hayatın çirkinliklerini kendi gayretiyle görebilir. Ben, kendi hayatımı ideal sanıyordum. Öyle olmadığını Ata bana gösterdi. Birbirimizi tanyoruz, gizlimiz saklımız yok. Nedir bizim hayatımız hepimiz biliyorsunuz; müzik, dans ve seks. Bu güne kadar bunlar için birbirimizi hep paylaştık durduk. Bunları yaparken bile riyakarlıktan kurtulamadık. Meselâ Zaza benimle evlenmek istiyor. Niçin? Gerçekten beni seviyor mu? Belki biraz. Ama, daha çok senatörün servetini istiyor. Beni onunla birlikte seviyor. (s.200)

Bu romanda Ebru, zengin ve inançsız kesimi temsil etmektedir. Fakir ve inançlı biri olan Ata'yı tanıdıktan sonra bulunduğu çevreye farklı gözle bakmaya ve analiz etmeye başlar. Bu analiz neticesinde içinde bulunduğu yanlışların farkına varır. Ebru, bu maddi ilişkilerin evlilikleri dahi etkilediğini dile getirir.

¹⁶⁷ Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, 90.

Var olan evliliklerin sevgi dolu bir aile kurmaktan çok iş ortaklığını güçlendirmek için yapıldığını yukarıdaki şekilde arkadaşlarına anlatıyor.

Halkın peşinde koştuğu parayı elinde tutan varlıklılar içinse Tanrı'nın fonksiyonu yok gibidir. Dikkat ettinse eğer farketmişsindir, çevremizdeki insanlar samimi olarak Tanrı'ya kesinlikle yönelmemektedirler. Çünkü O'na ihtiyaçları kalmıyor. Ellerindeki para, onun sağladığı kudret, arzu ettikleri şeyi ayaklarının altına sermektedir. (s.34)

Siyah Zambak ve Merve romanında Azrâ ilk defa gittiği Doktor Turgay'ın evini şu şekilde anlatır:

Çin işi kabartma halılarına, nadide yağlı boya tablolara, beyaz kadifeden koltuk takımlarına hayranlıkla bakıyordu. Salondan Nermin Hanım da hoşlanmıştı.Çantası ile ağızını örterek fısıldadı:

-Ne ihtişam... Ne zevk!... (s.16)

Evin döşenişi ailenin ne denli zengin olduğunun göstergesidir. Bu zenginlik içinde ailedeki bireyler dünyaya geliş amaçlarını unutarak dünyevi zevkler içinde yaşarlar. Romanda zenginlik bir bakıma insanları inançlarından uzaklaştıran bir unsur olarak yer alır. Zengin ve yanlış batılılaşma ile inançlarından uzaklaşan bu aile fakir olan Azrâ sayesinde inançlarına zamanla geri döner.

Romanda direkt olarak fakirlik hakkında da yorum yapılır.

Tabi... Evet.. Esrâ'cıgım huzurun sırrı, asıl İslâm'dadır. Bir müslümanın her anı saadettir. Ya nimeti vardır veya belâ ve musibeti. Birine şükür diğerine sabır gerek. Mevlâmız ikisinde de sevap veriyor. Yücelerden bir lütûf... Fakirlik zillet değildir, takdir-i ilâhi'dir. Fakirler cennete beşyüz sene önce girecek. İsa (a.s.)ın bayrağı altında toplanacaklar. Kulluğun fakiri olmayalım. Bir bardak suyu hazinelere değiştirmem. Her içişime hayalime tertemiz billûr pınarlar gelir. Hepimizin yediği siyah zeytinin koparıldığı gümüşî yapraklı ağaçlar ne güzeldir. Ekmeğimizin buğdayı engin, açık, altın sarısı tarlalardandır. Mesele ahiret gözünü açabilmekte. (s.55)

Fakir hayat daha sade ve günahsız olarak görülür. Maddi doyuma ulaşan kişiler faki hayatlarına özlem duyarlar. Azrâ, eski fakir hayatını özlediğini şu şekilde anlatır:

Ben seninle hep fakir evin yoksul Azrâ'sını özleyerek yaşadım Turgay. Benim büyüdüğüm evde cuma akşamları ölümlere Yâsin okunurdu. Sultan Selim Camisinden okunan ezanı günde beş vakitte dayardık. Annem kalmış elbise parçalarından yapılmış eski bir seccade üzerinde namaz kılar, babam her seher vakti

camiiye giderdi. Onun öksürüklerinden uyanırdım. Sanki her öksürüşünde ciğerleri parçalanırdı, meğer boynuna kan tükürürmüş, bizden gizler, demezdi. Senden saklamıştık, benim babam vermedi, Turgay! (s.242)

Azrâ fakir hayatından bahsederken aslında inançlı bir Müslüman olduğu zamanları anlatmaktadır ve o günlere geri dönmeyi istemektedir. Ancak onun yeni zengin hayatı eski inançlı Azrâ'yı yok etmiştir.

Boşluk romanında zengin bir hayat süren Eşref Bey, ortağı tarafından dolandırılır.

"Hakkınızı istediğiniz merciden arayabilirsiniz. Şirkete bir milyon lira borçlu olduğunuzu da hatırlatmak isterim..."

"Yapamazsın bunu, yapamazsın."

"Benim yaptığım hiç bir şey yok. Bütün evrakı, imzana mukabil çektiğin paraları kontrol etmek hakkımdır..."

Eşref Bey, daha yeni yeni anlıyordu... Titreyen ellerini yumruklaştırıp kafasına sertçe vurdu:

"Akılsız kafam.' diye, sızlandı. İtimat edişinin mükafatını gördü... Demek, üç beş kuruş çekebilmem için senetlere attığım imza arzularına göre dolduruldu..." (s.33)

Ortağı, Eşref Bey'i dolandırırken hem ondan intikam almayı hem de tüm maddi gücün kendinde olmasını ister. Romanda daha fazla zengin olabilmek için işlenen günahların yaşanan kötü olayların hiçbir önemi yoktur. "*Boşluk*" romanında sonradan zengin olan aile inançlarından uzaklaşmış ve tek amaç olarak daha fazlasını elde etmeyi görmüşlerdir. Bu ailenin inançsız oğlu olan Cihan, babasını parasını reddederek onlardan uzaklaşır ve bu tercihi sayesinde Allah'a ulaşır.

Bunun yanında Cihan, hidayete ermeden önce fakir insanları hakir görür. Yurt dışında eğitimini tamamladıktan sonra yurda döner ve kaldığı otel hakkında şu yorumu yapar: " Öyle olursa yanlış mı olur? Ben burayı lüks ve kibar bir otel olarak gördüğüm için geldim. Köylülerin ve fakirlerin de kendilerine göre kalabilecekleri oteller olmalı..."(s.47)

Ona göre fakirler başka bir tabakadadır ve zenginlerle aynı ortamlarda bulunmamalıdır. Hidayete eren Cihan'ın düşünceleri ise tamamıyla değişir. Onun için artık halkın tüm kesimleri eşittir ve birbirlerine her konuda destek olmalıdırlar. Bu durum şöyle anlatılır: "Milletin halkından, halkının devletinden

kopuk oluşundan, tokun aç insanlardan, zenginlerin yoksullardan, habersizce saltanat sürdüğünden bahsetti..." (s.209)

Cihan, bu sözleriyle birlik beraberlik çağrısında bulunmuş olur.

Öz Yurdunda Garipsin II romanında Meral, başörtüsünü açması için kendini ikna etmeye çalışan Selim Hoca'ya bir hayat dersi verir.

-Yok Hocam yok! Siz bilenler sustukça, İslâmiyet'i yaşıyoruz sanan zenginler firavunlar gibi yaşayıp keyif sürdürükçe, helâk olmaktan kurtulmamız çok zor.

Sizler gerçekleri sakladıkça, bakın cemiyet günden güne ne hale geliyor... Zenginler, debdebeli bir hayat sürüp ömürlerini yatlarda, katlarda, villalarda, lüks otomobillerde geçirirken, zavallı insanlar yiyecek ekmek, giyecek elbise, ayakkabı bulamıyorlar. Siz de her gün vaazlarınızda insanlar o Cennetten o cennete taşıyıp duruyorsunuz. (s.193)

Meral, Selim Hoca'nın zengin cemaatine gerçekleri anlatmadığını söyleyerek görevinin zenginlerin yoksula yardım etmesini sağlamak olduğunu şu şekilde hatırlar: "Maddi temeller üzerine bina edilmiş bir cemiyette hayatta kıskanılmaktan, caka satmaktan, gösteriş, gurur ve kibir denizlerinde boğulmaktan daha mutluluk ne var olabilirdi?..." (s.181)

Meral, maddi temeller üzerine oturtulmuş bir cemiyette kişilerin amaçlarının tamamıyla gösteriş eksenli olduğuna dikkat çeker.

Zengin olan insanlara diğer kişilerin bakış açıları da farklıdır. Zenginlerin gönlü her zaman hoş edilmeye çalışılır. Bu durum romanda şu şekilde yer alır: "Hacı Bey siz bizim en iyi müşterilerimizdensiniz, size laik değil ama bunu kabul ederseniz çok memnun olurum. Gerçi hesabınız bir hayli kabarık fakat eğer krediye ihtiyaç duyarsanız emrinizdeyiz." (s.163)

Saygı duyulacak insanların başında da zenginler bulunur. Sosyal yaşantıda insanlara kişiliklerine göre değil maddi zenginliklerine göre muamele edilir.

Öz Yurdunda Garipsin II romanında ise Allah Resulü'nün şu sözüne dikkat çekilir:

Allah'ın Resulü'nün, "İnsanlar altın ve gümüş biriktirdiklerinde, siz de şu kelimeleri biriktiriniz: Allah'ım; senden işlerimde sebat, olgunlukta azimet, nimetine şükür, sana güzel ibadet, selim bir kalp, doğru söyleyen dil ve senin bildiğini en hayırlısını dilerim. Bildiklerinin kötülüğünden sana sığınır, işlediğim günahlar için af dilerim. Şüphesiz ki sen gizlileri bilensin." dediğini şimdiye kadar cemaatinize ve zengin dostlarınıza söylemeyi hiç düşündünüz mü? (s.191)

Allah Resulü, altın ve gümüş biriktirmeyi doğru bulmaz. Çünkü bu birikimler insanı dünyevi hayata daha fazla bağlar ve dünyada gerçek bulunma amacını unutturur. Biriktirilmesi gerekenler olarak da yukarıdaki " Allah'ım; senden işlerimde sebat, olgunlukta azimet, nimetine şükür, sana güzel ibadet, selim bir kalp, doğru söyleyen dil ve senin bildiğini en hayırlısını dilerim. Bildiklerinin kötülüğünden sana sığınır, işlediğim günahlar için af dilerim." kelimeleri verilir. Bu romanda hem inançlı hem de zengin olan ailelerden bahsedilir. Kişiler inançlı olmalarına rağmen dini kendi çıkarlarına göre yorumlayarak uygularlar. *Öz Yurdunda Garipsin II* romanında bu duruma dikkat çekilerek dünyevi zevkler için dini yaşayıştan taviz verilmemesine vurgu yapılır.

SONUÇ

Çalışmamızda 1980-1990 yılları arasında yayımlanmış olan İslâmi romanları inceledik. Bu inceleme ile bu zaman içinde yazılmış olan ve dini özellikler taşıyan İslâmi romanlar hakkında pek çok genel yargılara ulaştık. İncelememizde romanlar iki ana başlık ve çok fazla alt başlıkta analiz edildi. Bu analizler neticesinde hem konu olarak hem de tema olarak İslâmi romanların birçok konuda benzerlikleri olduğunu görüldü ve İslâmi romanlarla ilgili çoğu konuda birçok yargıya varıldı. İncelememiz neticesinde elde edilen bilgileri burada kısaca açıklamaya çalışacağız.

Bu dönem İslâmi romanlarının çoğu özelliği dikkat çekecek kadar benzerlik gösterir. İslâmi romanların yazılma amaçlarının aynı olması onlardaki benzerliklerin de artmasına neden olmuştur. Romanlar hem bu benzerlikleri açısından hem de oluşturdukları farklılıklar açısından incelenmiştir.

Romanlar konu akışına göre bölümlere ayrılır. Bu ayrım yapılırken her bölüme bir başlık konulmuştur. Başlıklar o bölümünde geçen konularla ilişkilidir. Bazı romanlarda bu başlıklar özlü söz veya şiir şeklindedir. Romanlara isim verilen isimler de içerikle ilgilidir. Ayrıca romanlara verilen isimler çoğunlukla romanın içinde de geçmektedir.

Romanlar klasik yapıda oluşturulmuştur. Bu yapı serim, düğüm ve çözüm şeklindedir. Serim bölümü giriş özelliği gösterir. Düğüm bölümünde olayların akışı artar, hidayete erme aşamaları bu bölümde gerçekleşir. Çözüm bölümünde ise kahramanlar hidayete erer. Hiçbir roman beklenmedik bir sonla bitmez ve hikâye her zaman mutlu sonla biter. Romanın sonunda iyiler daima kazanır, kötüler ise cezalandırılır.

Romanlar hacim olarak birbirlerinden farklıdırlar. Bazı romanlar iki yüzlü sayfalardan oluşurken bazıları dörtyüzlü sayfalardan oluşur. İncelediğimiz romanlardan özellikle *Öz Yurdunda Garipsin* adlı roman yapı olarak farklılık gösterir. Bu roman dört cilt halindedir. Her bir ciltte roman kahramanının farklı zamanlarda başından geçen olaylar anlatılır. Bu romanda zamanlar farklı olsa da

problem hep aynıdır. Başörtü yasağı bu romanların temel konusunu oluşturur. Bu bakımdan incelediğimiz romanlar içinde en hacimli olan roman *Öz Yurdunda Garipsin*'dir.

İncelediğimiz romanlar arasında konu olarak en fazla farklılık gösteren roman *Gülü Koklayamadım*'dir. Bu romanda Kurtuluş Savaşı işlenmiştir. İslâmi roman özelliği gösteren bu romanda hidayete erme temasından çok Müslümanların uğradıkları zulme dikkat çekilmiştir. Burada gerçek Müslümanların dinlerini ve vatanlarını korumaları için verdikleri çaba gösterilir.

İslâmi romanların sanatsal kaygı taşımadıkları görülmektedir. Bunun nedeni de romanın bir amaç değil araç olmasıdır. İslâmi romanlar bir amaca binaen yazılmıştır. Amaç gerçek Müslümanlık nasıl olurdu romanlarda göstermek ve bu romanların olabildiğince çok kişiye ulaşmasını sağlamaktır. Romanlar yazılırken de belirli bir kitle göz önünde tutulmuştur. Bu kitle lise, üniversite çağlarındaki gençlerdir. Şule Yüksel Şenler romanının giriş bölümünde bu durumu açıkça izah eder. Okuruna seslenerek romanını başka ihtiyacı olan gençlere de ulaştırmasını ister. Kendisinin de gramer ve sanatsal olarak eleştirilmemesi temennisinde bulunur. Çünkü onun amacı sanat değil cihattır.

İslâmi romanlar yazarlar için bir cihat aracı olarak görülür. Dinin emirlerinden biri olan cihat eski zamanlarda savaşlarla sağlanırdı. Şimdi modern zamanda ise bunun okumayla olacağı düşünülür. Roman, İslâmi yazarlar için bir cihat aracıdır.

Teknik açıdan zayıf olan romanlarda yazarlar kendilerini hissettirerek olaya müdahale ederler. Bu yönüyle İslâmi romanlar bize Ahmet Mithad Efendi'nin eserlerini hatırlatır. Onun da amacı halkı eğitmektir ve romanı bu amaç için kullanmıştır.

Bütüncül bir bakış açısıyla açıklamak gerekirse bu romanlar belirli tiplerde karakterler vardır ve bu karakterlerin hidayete erme aşamaları romanlarda hikâye edilmiştir. Romanlarımızda asıl karakter genellikle genç bir kızdır. Ve bu kız tüm özellikleri bakımından

İslâmi romanlarda işlenen konu roman kahramanının hidayete ermesine vesile olacak şekilde kurgulanmıştır. İncelediğimiz tüm romanlarda var olan hidayete erme teması romanları yapı bakımından etkileyen en önemli unsurdur.

İslâmi romanlarda genellikle genç bir kızın İslâmi kurallara uzak olan yaşayışı anlatılır. Roman kahramanı genç kız zaman içinde dindar bir erkekle tanışır. Bu tanışma derinleştikçe genç kız İslâm'ın gereklerini öğrenir ve gerçek bir Müslüman olmaya çalışır. Bu süreçte âşık olduğunu zannettiği ve kendine gerçek Müslümanlığı gösteren erkek aradan çıkar. Genç kız artık yaratıcıyla baş başa kalır. Böylelikle beşeri olarak başlayan aşk ilâhi bir aşka dönüşür. İslâmi romanlar bu özellikleri açısından Divan edebiyatındaki aşk kavramını hatırlatırlar. Genel olarak bu yapıda olan İslâmi romanlar çalışmamızda birçok başlık altında incelendi. Romanlar kendi bünyelerinde konu, ana fikir, olay örgüleri, temalar gibi açılardan özel olarak analiz edildi. Bu analizler neticesinde İslâmi romanların genel olarak benzer özellikler taşıdığı görüldü.

Romanlarda anlatımı kuvvetlendirmek için birçok anlatım tekniği kullanılmıştır. Bunlardan anlatım, diyalog, montaj, mektup gibi teknikler başta gelmektedir.

Romanlarda öyküleme, betimleme, diyalog, anlatım, montaj, mektup gibi anlatım teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler arasında en fazla dikkat çeken montaj tekniğidir. Ayrıca incelediğimiz romanların birer tez romanı özelliği göstermesi de bu tekniğin kullanımını arttırmıştır. Yani bu romanlar bazı fikirleri kanıtlama amacı gütmektedir. Bunu yaparken de montaj tekniğinden yararlanarak öne sürülen fikirlerin desteklenmesi sağlanır. Bu teknikle romanlarda ayet, hadis, şiir, özlü söz gibi okuyucuları etkileyebilecek alıntılara yer verilmiştir.

Bunun yanında mektup tekniği de romanlarda sıklıkla yer almaktadır. Çalışmamızda bu teknikle ilgili bilgiler ilgili bölümlerde geniş bir şekilde verilmiştir. Anlatıcı mektup tekniğini kullanarak kahramanların en özeline girer ve onların düşüncelerini okura kendi söylemleriyle direkt olarak aktarmasını sağlar.

Öyküleme tekniği de romanda sıklıkla kullanılan tekniklerdendir. Romanlarda olayların anlatımı bu teknikle yapılmıştır.

Çalışmamıza kaynaklık eden tüm romanlarda kullanılan anlatıcı yani bakış açısı ise hâkim bakış açısıdır. Eserlerde anlatıcı kahramanların tüm hayatına hâkimdir; duygularına, düşüncelerine, geçmiş yaşantılarına ve gelecekle ilgili plânlarına. Bu hâkimiyet kahramanların rüyalarına kadar nüfus eder. Özellikle

Gafiller adlı romanda rüya unsuru oldukça ön plândadır. Bir bakıma rüya motifi romanda kullanılmıştır diyebiliriz. Burada romanın başkahramanı olan Tevfik gördüğü rüyalar sayesinde İslamiyetli tanışır ve bu rüyaların yönlendirmesiyle Müslüman olur. Okur bu rüyalardan ve rüyaların kahraman üzerindeki etkilerinde hâkim bakış açısı sayesinde haberdar olur. Romanlarda kullanılan bir diğer teknik de iç monolog tekniğidir. Özellikle *Zehirli Oklar* romanında kahramanın kendiyile olan çatışmaları bu teknikle aktarılmıştır.

Romanların olay örgüleri hidayete erme temaları üzerine kuruludur. Roman kahramanları genellikle Müslüman olan ancak İslâm'ı tam anlamıyla yaşamayan insanlardır. Bu kişiler bazı olayların yaşanması ve bazı kişilerle etkileşime geçilmesiyle hidayete erdirilir. Yani olay örgüsü de kahramanları hidayete erdirmek için kurulmuştur.

İslâmi romanlarda şahıslar genellikle benzer özellikler gösterir. Bu benzerlikler bedensel açıdan ziyade ruhsal açıdan kaynaklanır. Ruhsal açıdan kahramanlar manevi açıdan boşluk içindedir ve kendilerini mutlu edebilecek bir şeyin peşindedirler. Eserlerde yer alan tüm kahramanlar neticede bu boşluğu İslâm diniyle doldururlar. Kahramanlar manevi yapının yanında maddi olarak da benzerlikler gösterirler. Romanlarda yer alan kahramanlar genellikle zengin ve eğitilmiş kimselerdir. Ayrıca çoğu zaman başkahraman genç ve güzel bir kızdır. Bu genç kız normal hayatına devam ederken inandığını söylediği İslâm dininin hiçbir gereğini yerine getirmez. Yeni tanıştığı, kendisine çok farklı gelen erkeğe karşı büyük bir merak ve ilgi duyar. Bu ilgi zamanla aşka dönüşür. Aşık olduğu erkekle zaman geçirmeye başlayan genç kız, ondaki farklılıkların sebebini anlamaya başlar. İlgisini çeken farklılık ve olgunluk erkeğin sürdürdüğü yaşam tarzından kaynaklanmaktadır. O bir Müslüman olarak dininin gerektirdiklerine göre yaşamaktadır. Genç kız sevdiği erkekten bazı temel dini bilgileri ve inancın insana kattıklarını öğrenir. Erkek, kıza kültürel temellere ve dinin gereklerine bağlanmanın zorunluluğunu gösterir. Genç kız bu esnada gerçek mutluluğun İslâm dinini doğru bir şekilde yaşamakla kazanılacağını görür. Bu süre zarfında genç kız bilgisini arttırmanın yollarını arar. Genellikle kahramanlar bolca kitap okur ve dini bütün farklı birinden de destek alır. Belirli bir zaman sonra erkek kahraman aradan çekilir. Genç kız beşeri aşktan ilâhi aşka geçiş yapar. Bu şekilde

baş karakter hidayete ermiş olur. Genç kızların hidayete erişi de aşamalarla gerçekleşir. Önce kahramanı etkileyen kişiyle tanışılır. Bu kişi ona gerçek yaratıcıdan ve İslâm dininden bahseder. Yani hidayete ermede kesinlikle hidayete erdiren bir kişi bulunmaktadır. Bu esnada bilgi edinme safhası olur daha sonrasında bu bilgilerin uygulama kısmı gerçekleşir. Uygulama kısmında en belirgin olarak namaz kılmadan bahsedilir. Bu sürecin en son halkasını da tesettüre girme yani baş örtme oluşturur. Romanlarda başörtü olmadan tam olarak hidayete ermeden bahsedilmez. Romanlarda hidayete eren kişiyle hidayete erdiren kişi arasında evlilik gibi bir bağ söz konusu olmaz. Genellikle hidayete erdiren kişi gerçek aşka ulaşmak için bir araçtır ve amaca ulaşılnca o da aradan çekilir. Roman baş karakteri olan genç kız başka bir erkekle evlenir. Genç kızın evlendiği erkek de sonradan hidayete eren bir kişi olur. Aşık olunan kişinin ortadan kalkarak ilâhi aşkın oluşması Leyla ile Mecnun hikâyesini hatırlatmaktadır.

İslâmi romanlarda bulunan kahramanların genel olarak nasıl hidayete erdiğinden bahsettik. Ancak bunun yanında kahramanlarını değişik şekillerde hidayete erdiren İslâmi kitaplar da bulunmaktadır. İncelememizde de yer alan *Gafiller* ve *Zehirli Oklar* romanlarında durum biraz daha farklıdır. *Gafiller* romanında başkahraman bir erkektir. O da hidayete erer. Ancak bu karşı cinsede duyulan aşk neticesinde olmaz. Bu romanda kahraman bir arayış içindedir. Rüyalarının ona yol göstermesi neticesinde hidayete erişi tamamlanır. Bunun yanında bu romanda hidayete eren birçok kadın ve erkek yan karakterler vardır.

Zehirli Oklar romanında ise durum daha da farklıdır. Roman kahramanı dinin en üst seviyede yaşamaya çalışan bir öğretmendir. Ancak zamanla çevresinin etkisiyle nefesine uyar. Roman boyunca kahramanın nefsiyle olan mücadelesinden bahsedilir. Neticede kahraman nefsini yenmeyi ve eski yaşamına dönmeyi başarır.

Görüldüğü üzere İslâmi romanların temel ögesi hidayete ermedir. Hidayete erişin genel bir kalıbı olmasının yanı sıra farklı yöntemlerinin de olduğunu görmekteyiz.

Eserlerde bulunan kahramanlar genellikle güzel bir şekilde tasvir edilir. Romanlarda bedensel boyutlardan çok ruhsal boyutlara ağırlık verilir. Kahramanlar eserlerde manevi yönleriyle var olurlar. Çünkü amaç inanç

yönünden eksik olan ruhları doyurmak ve doğru yola sevk etmektir. Bu özelliğin yanında incelediğimiz romanlardan biri olan *Siyah Zambak ve Merve* romanında bedensel güzelliğe de önem verilmiştir. Bu romanın başkahramanı olan Azra, normalüstü bir güzellikle tasvir edilir. Onun güzelliği olayların akışını etkileyen unsurdur. Onun nefesine uyararak inançlarından uzaklaşmasına neden olan bu normalüstü güzelliğidir. Azra ruhsal boyut açısından da romanda geniş bir şekilde yer alır. Çünkü hidayete eren başkahramanlardan biri de o olur.

Romanlarda hidayete eren kişilerin dışındaki karakterler de vardır. Bu kişiler başkahramanların tam zıttı şeklindedir. Yan karakterlerin bu özelliği başkahramanların olumlu özelliklerinin daha da ön plâna çıkmasını sağlar.

Romanda zaman kavramı olayların gelişmesi için önem arz eder. Bu romanlarda da zaman kavramı eserin akışını sağlar. İncelediğimiz romanlarda genellikle vaka zamanı karşımıza çıkar. Olayların gerçekleştiği zamanlar mevsim, ay, gün, saat olarak belirtilir. Romanda geçen olayların kaç yıl sürdüğünü belirtilen mevsimlerden, aylardan çıkartmaya çalıştık ve genel olarak bir zaman aralığına ulaştık. Çünkü romanlarda yıl olarak net bir bilgiye ulaşılmaz. Romanlarda bazen mevsimlerden de net olarak bahsedilmez ancak yapılan dış mekân tasvirlerinden olayların hangi mevsimlerde gerçekleştiğini anlamaktayız. İncelediğimiz İslâmi romanlarda mevsimlerle olaylar arasında yoğun bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki hidayete erme evreleriyle paralellik gösterir. Romanlarda başkahramanın ruhsal olarak çöküntü yaşadığı ya da dini açıdan yetersiz olduğu zamanlar kış ve sonbahar mevsimlerinde gerçekleşir. Gerçek manada İslâm'la tanışma, hidayete erme evreleri de ilkbahar mevsimlerinde gerçekleşir. Bu özellik gün olarak da karşımıza çıkar. Önemli ve güzel olaylar genellikle cuma günleri yaşanır. İslâmi romanlarda mevsimlerin, günlerin sadece zamanı göstermek için kullanılmadığı olayları daha anlaşılır kılmak için kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında zaman akışını belirtmek için "günler sonra", "aylar sonra" gibi kavramlar da kullanılmıştır.

Çalışmamızda romanları mekân açısından da inceledik. Bu incelemeyi açık ve kapalı mekân olarak ikiye ayırdık. Romanların tümünde açık ve kapalı mekânlar bulunmaktadır. Ancak romanlarda daha çok açık mekânlara yer verilmiştir. Bu mekânlar eserlerde uzun betimlemelerle tasvir edilmiştir. Açık

mekân olarak tarihi yerlere de ağırlık verildiği görülür. Romanlarda olayların geçtiği şehir genellikle İstanbul'dur. Bunun yanı sıra İstanbul ana mekân değilse bile her romanda yer almaktadır.

Üç Deniz ve Ötesi ve *Gafiller* romanlarında olaylar yurt dışında gerçekleşir. İslâmi romanlarda mekân olarak sadece Türkiye'nin kullanmadığı görülür. Bu şekilde farklı mekânlarda bulunan kişilerin de hidayete erebileceği gösterilmiştir. *Üç Deniz ve Ötesi* romanında hikâye Rusya'da başlar ve Amerika'da son bulur. *Gafiller* romanında ise Fransa'da başlayan olaylar Arabistan'da devam eder ve Türkiye'de son bulur.

Romanlarda kullanılan üslûplar birbirlerinden farklı olsa da sanatsal üslûbun ağırlıkta olduğu görülür. Eserlerde kullanılan dil daima açık ve anlaşılır şekildedir. Bunun nedenini romanların mesaj verme kaygısıyla bağdaştırabiliriz. Dil ne kadar açık olursa verilmek istenen mesaj o denli etkili olacaktır.

Eserler arasında gerçek hayattan kurgulanan romanlar da bulunmaktadır. Bu romanlarda özellikle *Öz Yurdunda Garipsin* adlı romanın gerçek bir yaşamdan kurgulanmasına sıklıkla dikkat çekilir. Bu romanda başörtü yasağı nedeniyle üniversite öğrencilerinin çektikleri sıkıntılardan bahsedilmektedir. Bu eserin oluşumu ile ilgi romanda bilgi verilir. Romanın başkahramanı olan Meral başından geçenleri kaleme almak ister ancak bu gerçekleştiremez. Yazarla tanışır ve ondan hayat hikâyesini kaleme almasını ister. Böylelikle bu roman ortaya çıkmış olur.

Romanlarda baş karakterlerin aileleri genellikle olumsuz kişiler olarak tasvir edilir. Bazı romanlarda aileler zengin ve şaşalı hayatlar sürer. Bu hayat içinde din sadece sözel olarak vardır. Yani kendilerini Müslüman olarak tanımlarlar ancak içki içip, hiçbir yasak olmadan yaşamlarına devam ederler. Bazı romanlarda ise orta sınıf ya da fakir ailelerden bahsedilir. Bu ailelerde de durum farklı değildir. İslâmiyet sadece sözde vardır. Böyle bir ortamda yetişen roman kahramanı arayış içine girdiğinde ilk olarak ailesiyle çatışır. Aileler bazen çocuklarının akıl sağlığını yitirdiğini düşünür. Onu ilerlediği yoldan döndürmek için ellerinden geleni yaparlar. Bu yolda kahramanların önüne çıkan en büyük engel aile olur. Ancak başarılı olamazlar. Bazı romanlarda hidayete ermesinde engel olmaya çalışan kişilerden de hidayete erenler olur.

İncelememizin ikinci bölümünü temalar oluşturur. Bu bölümde İslâmi romanlarda önem arz eden temaları tespit edildi. Bu temalar şu şekildedir:

Temalar içinde en fazla kullanılan ve önem oluşturan hidayete erme temasıdır. Roman kahramanları hangi psikoloji ve yaşam tarzı içinde olursa olsun neticede hidayete erilir. Bu hidayete eriş genellikle genç bir kız tarafından gerçekleşir. Buna vesile olan da dini bütün bir erkek olur. Genel olarak bu şekilde olan hidayete erme teması romanlar arasında farklılıklar da gösterir. *Boşluk* romanında erkek karakter yine bir erkek tarafından hidayete erdirilir. Tanıştı arkadaşısı namaz kılan, helale harama dikkat eden biridir. Onunla arkadaş olduktan sonra o da namaz kılmaya başlar ve Allah yolunda bir mücahide dönüşür.

Romanlarda hidayete erme olayı kolay bir şekilde gerçekleşmez. Doğru yolu bulma ve inançlarına göre yaşama çabasında olan genç ailesi tarafından engellenir. Büyük çaba gösteren genç tüm engellemelere rağmen hidayete erer. Romanlarda sadece genç birey hidayete ermez onunla birlikte başta ona engel olmaya çalışan kişilerden hidayete erenler de olur.

Aşk teması da İslâmi romanlarda sıkça kullanılmaktadır. Bu romanlarda beşeri olarak başlayan aşk zamanla ilâhi aşka dönüşür. Yani bu romanlarda aşk bir araç olarak kullanılır. Ve beşeri aşk da bir geçiş unsuru olarak var olur. Romanlarda eğer beşeri aşk ilâhi aşka dönüşüyorsa kıymetlidir. Aksi durumda beşeri aşk önem arz etmez ve onaylanmaz.

Aşk yöntemiyle oluşturulan hidayete erme kurgusu önce erkeğin yüceltilmesiyle başlar. Kız ona aşık olur ve onu tanımak ister. Bu tanıma sürecinde ondaki Allah inancını görür. Genç kız aslında bu inanca aşık olduğunu anlar. Genç erkek aradan çekilir ve genç kız gerçek manada bir Müslüman olur.

Romanlarda var olan kahramanların hepsi normalde Müslüman'dır. Ancak sözde Müslüman olan bu kişiler İslâm dininin hiçbir gereğini yerine getirmezler. Bu yönüyle romanlarda sözde Müslümanlık teması da işlenir. Bu tema ile gerçek manada Müslümanlığın öğrenilmemesine, öğrenilen bilgilerin de yerine getirilmemesine dikkat çekilir. Müslüman olduklarını iddia edip hiçbir İslâmi gerekliliği yerine getirmeyen insanların "kalbim temiz" şeklindeki savunmalarına atıfta bulunulur.

Savaş teması da İslâmi romanlarda işlenmiştir. Bizim incelediğimiz romanlar arasında olan *Gülü Koklayamadım*'da savaş temasına ağırlık verilmiştir. Bu romanda Kurtuluş Savaşı esnasında Müslümanların verdiği mücadele anlatılır.

Özgürlük teması incelediğimiz tüm romanlarda yer almaktadır. Tüm romanlarda özgürlük farklı şekillerde yer alır. *Gülü Koklayamadım*'da savaş esnasında Müslüman halkın elinden alınan özgürlükten bahsedilir. *Öz Yurdunda Garipsin*'de üniversite öğrencilerinin başları kapalı şekilde eğitim alamamalarından bahsedilir. *Üç Deniz Ötesi*'nde ise Sovyet Rusya baskısı altında dinlerini yaşayamayan Müslümanların kısıtlanmış özgürlüklerinden bahsedilir.

Yanlış batılılaşma da romanlarda işlenen temalar arsındadır. Kişilerin modernleşme adına dini yaşayışlarından, inançlarından uzaklaşmalarına dikkat çekilir.

KAYNAKLAR

- Akçay, Ahmet Sait, *Bellekteki Huriler*, İstanbul: Selis Kitaplar, 2006.
- Asımgil, Sevim, *Siyah Zambak ve Merve*, İstanbul: Ebru Yayınları, 1985.
- Atay, Falih Rıfkı, *Roman*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1964.
- Aydın, M. Akif, “İslâmcılık”, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 23, İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı C.2*, İstanbul: MEB Yayınları, 1971.
- Barbarasoğlu, Fatma Karabıyık, *Moda ve Zihniyet*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Bezirci, Asım, *Halk ve Sosyalizm İçin/Kültür ve Edebiyat*, İstanbul: Yön Yayıncılık, 1992.
- Boratav, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat*, İstanbul: Adam Yayıncılık, 1990.
- Cilasun, Raif, *Gafiller*, İstanbul: Ebru Yayınları, 2014.
- Çalışkan, Koray “Özenilesi Yaşamlar/ İslami Romanlar Üzerine Bir İnceleme”. Erişim 25.04.2018. http://www.koraycaliskan.net/islami-romanlar-uzerine%20-inceleme_rev.pdf
- Çakır, Hasan, *Öykü Sanatı*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2000.
- Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2013.
- Çetin, Nurullah, *Tanzimat Döneminde Türk Romanı*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Çıkla, Selçuk, *Romanda Kurmaca ve Gerçeklik*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Demir, Yavuz, *İlk Dönem Hikayelerinde/Anlatıcılar Tipolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- Demirtepe, Ülkü, *Frak'tan T-Shirt'e*, İstanbul: Yılmaz Yayınları, 1992.
- Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı*, çev. Esen Tarım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990.
- Eco, Umberto, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Can Yayınları, 2017.

- Edman, Irwin, *Sanat ve İnan/Estetiğe Giriş*, çev. Turhan Oğuzkan, İnkılap ve Aka Kitapevi, İstanbul 1977.
- Enginün, İnci, "Roman" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi C.7, İstanbul: Dergah Yayınları, 1990.
- Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007.
- Fikret, Tevfik, *Dil ve Edebiyat Yazıları*, (hızl.İsmail Parlatır), Ankara: TDK Yayınları, 1993.
- Finn, Robert B., *Türk Romanı*, çev. Tomris Uyar, İstanbul: Bilgi Yayın Evi, 1984.
- Forster, E.M., *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür, İstanbul: Adam Yayınları, 1985.
- Gedik, Hüseyin, *Zehirli Oklar*, İstanbul: Beka Yayınları, 1989.
- Goethe, *Faust*, çev. Nihan Ülner, Ankara: Öteki Yayınevi, 1993.
- Gülendam, Ramazan, *Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Güngör, Erol, *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005.
- Hisar, Abdülhak Şinasi, *Kelime Kavgası "Edebiyata ve Romana Dair"*, İstanbul: Selis Kitaplar, 2005.
- Hisar, Abdülhak Şinasi, *"Edebiyatta Roman"*, *Türk Dili/Roman Özel Sayısı*, Temmuz 1964.
- Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı I*, İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, 2008.
- Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, c.5, İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, 1997.
- Kaplan, Ramazan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- Karadeniz, Abdurrahim, *Tutunamayan Aydınlar*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Karakaya, Zeki " *Kitle Edebiyatı ve Gündümlü Edebiyat Sosyolojisi*". Erişim 25.04.2018.https://www.academia.edu/10783019/_Kitle_Edebiyat%C4%B1_ve_G%C3%BCd%C3%BCml%C3%BC_Edebiyat_Sosyolojisi_geni%C5%9F_ara%C5%9Ft%C4%B1rma_makalesi_
- Karakuş, Emin, *Kırk Yıllık Bir Gazeteci Gözü ile İşte Ankara*, İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1977.
- Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Afa Yayınları, 1996.

- Kavaklı, Ali Erkan, *Gülü Koklayamadım*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2006.
- Kemal, Namık, *Mukaddimei Celâl (Mustafa Nihat), Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Devlet Matbaası, 1934.
- Kıran, Zeynel - Kıran, Ayşe (Eziler), *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2000.
- Kısakürek, N. Fazıl, *Edebiyat Mahkemeleri*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2003.
- Kolcu, Ali İhsan, *Tanzimat Edebiyatı 2 (Hikaye ve Roman)*, Ankara: Salkımsöğüt Yayınları, 2005.
- Korkmaz, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, Ankara: Grafiker Yayıncılık, 2007.
- Kundera, Milan, *Roman Sanatı*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul: Afa Yayınları, 1989.
- Lekesiz, Ömer, *Osmanlı'dan Bugüne Popüler Romanlar*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Şenlikoğlu, Emine, *Bize Nasıl Kıydınız*, İstanbul: Mektup Yayınları, 1991.
- Mardin, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-III*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Naci, Fethi, *Türkiye'de Roman ve Sosyal Değişme*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1960.
- Nadir, Kerime, *Romancının Dünyası*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1981.
- Oktay, Ahmet, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Ankara: Etis Yayıncılık, 1993.
- Okay, Ahmet, *Medya ve Hedonizm*, Yön Yayıncılık: İstanbul, 1995.
- Oktay, Ahmet, *Siyasal Roman Üzerine*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Okay, Ahmet, *Türkiye'de Popüler Kültür*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- Okay, M. Orhan - Kahraman, Âlim “İslâmcılık: Edebiyatta”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 23, İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Okur, Enver, *Çok Partili Demokrasi Dönemi Türk Romanı*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.

- Orhanoğlu, Hayrettin *Anlatıcılar Açısından Romanın Gelişimi*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Özbek, Meral, *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Özgül, M.Kayahan, *Romanın Hikayesi*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Pamuk , Orhan, *Derli Toplu Bir Roman Değerlendirmesi*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Parla, Jale, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Safa, Peyami, *Sanat Edebiyat Tenkit*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.
- Sağlık, Şaban, *Popüler Roman Estetik Roman*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
- Sinanoğlu, Mustafa "İslâm", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 23, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Stevick, Philip, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara: G.Ü. Yayınları, 1988.
- Subaşı, Necdet, *Türk Aydınının Din Anlayışı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.
- Tekin, Mehmet, *Bir Kurgu Sorunu Olarak Bakış Açısı*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara: Hece Yayıncılık, 2010.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008.
- Tekin, Mehmet, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999.
- Talat Tekin, "İslam Öncesi Türk Şiiri". Erişim 15.01.2018.
https://www.yenidenergenekon.com/wp-content/uploads/2008/09/tekin_03.pdf
- Timur, Kemal, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, Ankara: Elips Kitap, 2006.
- Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri*, İstanbul: Marmara Ün. İlahiyat Fak. Yayınları, 1987.
- Recep Toparlı, *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları, 2005.
- Uğur, Veli, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Uzunyaylalı, M. Talat, *Senatör'ün Kızı*, İstanbul: Beka Yayınları, 1992.

- Ünlü, Mahir, *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı (1960 Sonrası Edebiyatımızdan On İki Yazar)*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi, 2003.
- Yalçın, Alemdar, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, 2.Baskı, Ankara: Günce Yayınları, 1992.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “*Hidâyet*” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 17, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Yazgıç, Kamil, Ahmet Mithat Efendi/ Hayatı Hatıraları, İstanbul: Tan Matbaa, 1940.
- Yetiş, Kazım, *Dönemler ve Problemler Aynasında Türk Edebiyatı*, İstanbul: Kitapevi, 2007.
- Yetkin, Suut Kemal, *Edebiyat Konuşmaları*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1952.
- Yetkin, Suut Kemal, *Edebiyat Üzerine Denemeler*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1978.
- Yıldız, Ahmet Günbay, *Boşluk*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- Yıldız, Ahmet Günbay, *Üç Deniz Ötesi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1989.
- Zeren, Mehmet, *Öz Yurdunda Garipsin I*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat yayınları, 2014.
- Zeren, Mehmet, *Öz Yurdunda Garipsin II*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat yayınları, 2014.
- Warren, R. Wellek-A., *Edebiyat Biliminin Temelleri*, çev. Ahmet Edip Uysal, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Yeşim Yener		
Doğum Yeri ve Yılı	Rize / 1986		
Medeni Durumu	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce / Orta Seviye		
Öğrenim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lisans	2004	2009	Atatürk Üniversitesi
Yüksek Lisans	2013	2019	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (/lar)			Başlama-Ayrılma Yılı
1.Çayeli Kız Meslek Lisesi			2011 2013
2.Rize Fener Lisesi			2013 2017
3.İMKB Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi			2017 ...
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar			
Aldığı Ödüller	MEB Başarı Belgesi		
İletişim	05462761939 yesil.im.53@hotmail.com		